

**II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ
OSMANLI ASKERİ MATBUATI
VE SİYASİ HAYATTAKİ ROLÜ**

Mehmet Ali KARAMAN

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

Şubat 2014

AFYONKARAHİSAR
T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ
OSMANLI ASKERİ MATBÛATI
VE SİYASİ HAYATTAKİ ROLÜ

Hazırlayan
Mehmet Ali KARAMAN

Danışman
Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ

AFYONKARAHİSAR 2014

Bu Tez Çalışması BAPK’ce Desteklenmiştir. Proje No: “12.SOS.BİL.02”

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbûatı ve Siyasi Hayattaki Rolü**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2014

Mehmet Ali KARAMAN

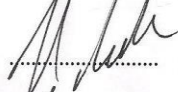
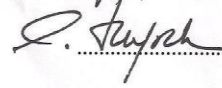
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Sadık SARISAMAN
: Prof. Dr. Ahmet Ali GAZEL
: Prof. Dr. Hasan BABACAN
: Yrd. Doç. Dr. Suat ZEYREK

İmza

Tarih Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Mehmet Ali KARAMAN'ın "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbuatı ve Siyasi Hayattaki Rolü" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 14.02.2014 günü saat 10:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Selçuk AKÇAY
MÜDÜR

DOKTORA TEZ ÖZETİ
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI ASKERİ MATBÛATI
VE SİYASİ HAYATTAKİ ROLÜ
MEHMET ALİ KARAMAN
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ŞUBAT 2014

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. AHMET YARAMIŞ

Tarihi süreç içerisinde basının hayata dâhil olmasının ardından iletişimin önemi çok daha net bir şekilde anlaşılmıştır. Siyasi, sosyal ve sanatsal alanda varlık gösteren basın, ilk dönemlerde haber aktaran bir vasıta iken, ilerleyen zamanlarda topluma yön veren, siyaseti şekillendiren ve yaşam tarzını belirleyen bir organ görevini üstlendi. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte siyasi otoritenin en önemli gücü haline gelen basın, iktidar ve muhalefet için bir kale vazifesi gördü. Osmanlı devlet adamlarının yanı sıra Osmanlı subayları da bu kaleyi kendi kontrolleri altında tutma adına her yolu denediler. Osmanlı askeri basını bir yandan ordunun güçlenmesi ve modern ulus ordularıyla yarışması adına yayınlar yaparken öte yandan yaşanan siyasi olaylar ile alakalı topluma yön verme amacıyla yazılar kaleme alındı.

Bu çalışmamızda Osmanlı askeri basını ele alınmış, çıkartılan mecmûa ve gazeteler gerek şekil yönünden gerekse içerikleri yönünden değerlendirilmiştir. Çalışma boyunca mevcut katalogların tamamı taranmış, eserlerin tamamı görülmek suretiyle tarih metodolojisine uygun bilimsel bir yöntemle çalışmaya aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Askeri Matbûat, Süreli Yayın, II. Meşrutiyet, Ordu, Gazete.

ABSTRACT

THE OTTOMAN MILITARY PUBLICATION AND ITS EFFECTS ON THE POLITICAL LIFE DURING THE SECOND CONSTITUTIONAL PERIOD

MEHMET ALİ KARAMAN

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF HISTORY

FEBRUARY 2014

THESIS ADVISOR: Prof. Dr. AHMET YARAMIŞ

Within the historical process, significance of communication is appeared more clearly afterwards the involvement of press into the life. The press which makes its presence felt on the political, social and artistic fields has been an instrument that transmits the news in early periods. Later on, it performs a task as an organ which gives direction to the society, formalizes the politics and determines the life style. Particularly with the declaration of the constitutionalism, press turns out to be the most significant power of the political authority and it performs a duty as a castle for the groups in power and in opposition. Besides the Ottoman statesmen, officers try hard on behalf of keeping this castle under their control, too. One hand, Ottoman military press broadcasts on behalf of strengthening the army and competing it with the modern nation armies, on the other hand they write up some texts with the aim of directing society about ongoing political events.

In this study, the Ottoman military press is dealt with, journals and newspapers which were issued are evaluated in terms of both their forms and their contents. During the study, current catalogues are scanned, by means of seeing all of the pieces, they are evaluated with an academic method that is convenient to the methodology of history.

Keywords: Military Press, Periodical, The Second Constitutionalism, Army, Newspaper.

ÖNSÖZ

Her medeniyet ilim ile inşâ edilmiştir. Zaman değiştikçe ahkâmın da değiştiği esas alındığında yaşamın dinamizmi doğal olarak yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Tarihi seyir içerisinde her yüzyıl, yaşanan sıra dışı olaylarla farklılaşarak anılır. Yapılan savaşlar, göçler, fetihler ya da buluşlar bu kaideyi kuvvetlendiren etkenlerdendir. Toplumların yaşam düzeylerini iyileştirme arayışlarının yanında iyi ve erdemli yaşama ihtiyacı insanlığın var oluşundan bu yana çaba sarfettikleri bir konu olmuştur. Tarih boyunca bu düzen, ya ilahi hükümlerle ya da fertlerin koyduğu nizamlar çerçevesinde sağlanmaya çalışıldı.

Milletler, kurdukları devletler ile daha güçlü ve üstün olmanın verdiği hırs ile var olanı yok etme ya da olanın üzerine kendi değerlerini de eklemek suretiyle öz varlıklarını hissettirme yöntemlerini seçmişlerdir. Fethedilen topraklar üzerindeki mevcut kültür birikimi yeni gelen milletler için temel teşkil etmiş, bu miras üzerine inşa edilen medeniyetler çok daha kalıcı olma özelliği göstermişlerdir. Tarihi seyir içerisinde ele alacak olursak Kavimler Göçü, Haçlı Seferleri, İstanbul'un fethi ve Rönesans hareketi dünya üzerinde kültürlerin ve bilginin bir yerden taşınması ve birleşmesi suretiyle yeni oluşumların kuvvetlenmesine verilecek en belirgin örneklerdendir. Yazının icadıyla birlikte haberleşme yöntem ve tekniklerinin geliştiği çağlarda vazgeçilmez bir hale gelen okuma ve yazma merakı, beraberinde çeşitli buluş ve yöntemlerin de gelişmesinde etkili oldu. Bu buluşlardan en önemlisi ve insanlık tarihine hizmette ciddi bir yere sahip olan matbaanın icadıyla basılı evrak ile daha fazla hemhâl olan insanoğlu, yayın ve iletişimi bir meslek haline getirerek kendi disipliniyi oluşturmaya çaba sarf etti. Bir mesajın karşı tarafa aktarılma tarihinin ilahi ritüellere dayandığı kabul edilirse bu ilahi yöntemin bireylerde tezahür şekli olarak düşünüldüğü zaman iletişimin önemi daha iyi anlaşılır.

Fertlerin fikirlerini en iyi ifade ettiği yer olan basın ve yayın âlemi, varlık gösterdiği andan itibaren her görüş için sığınılacak farklı bir liman olma vazifesi üstlenmiştir. Bu liman bazen yazarının fikirlerini bağımsız savunduğu bir kürsü, bazen yargılamaların yapıldığı olayların karara bağlandığı bir mahkeme, bazen de bütün bunları yaptıkları için kalem sahiplerinin sebep-i fermanı olmuştur. İlmin kutsiyetine inanan ve bu merak içerisinde olan bireyler fikirlerini paylaşma ve yayma

gereği duymaktaydılar. Hangi meslekten olursa olsun bunun en iyi yöntem ve tekniği ise basım ve yayın yoludur.

Bu durum askerler için de farklı olmamıştır. Siyasete ve sosyal hayata müdahale etmeleri her zaman eleştiri konusu olan Osmanlı subayları, kendilerini en iyi ifade edecekleri yer olarak gazete sütunlarını gördüler. Aynı dönemlerde sivil basında aydın ve yazarların vazifelerini üstlenen subaylar, kendi öncülüklerinde çıkan gazetelerde evvela meslektaşları, sonra da okuyan sivil kesim üzerinde etkili olmaya çalıştılar. Çıkartmış oldukları gazete ve mecmûalar askeri eğitim amaçlı olduğu kadar siyasi erki etkileme özelliğine de sahiptir. Bunlardan her iki görevi üstlenen gazete ve mecmûaları görmek de mümkündür. Öte yandan arada edip ve ulemaya ait yazılara da askeri basında yer verildiği görülmektedir.

Askeri gazete ve mecmûalar Osmanlı ordusu hakkında mesleki anlamda gelişmelerin kaleme alındığı, Batılı devletlere ait orduların askeri ve teknik vasıflarının incelendiği eğitici bir yayın olma özelliği taşımaktadır. Bunun yanında askeri yayınlarda yer alan kalemler; dönemlerinin siyasi cereyanlarından da fazlasıyla etkilenerik saltanata, hükümete ve halka mesajlar vermekten de geri durmadılar.

Yapmış olduğumuz bu çalışma çerçevesinde Osmanlı tarihinde her devirde söz sahibi olan ve kendini hissettiren camia olan askerlerin siyasi fikirlerini ifade ettiği bir platform olan askeri gazete ve mecmûalar, gerek şekil yönünden gerekse içerik yönünden ele alınmaya çalışıldı. Bizi bu araştırmaya iten en önemli neden böyle bir çalışmanın yapılmamış olmasıydı. Askeri tarih araştırmalarına da ışık tutacağına inandığımız bu çalışma, yeni bir şeyler ortaya koyabilmenin hevesiyle yapıldı. Toplamda 25 gazete ve mecmûa incelenerek yaklaşık beş binin üzerinde makale, haber ve bilgi notu künyelendi. Bu çalışma bir literatür araştırmasıdır. Bunun yanında, incelenen gazete ve mecmûaların, dönemlerinin siyasi olayları karşısında nasıl bir tutum sergiledikleri araştırıldı. Osmanlı askeri matbûatının II. Meşrutiyet Dönemi'nde yaşanan olaylara duyarlılığı, esas olarak araştırmanın konusunu oluşturdu. Siyasi ve sosyal içerikli yazıların toplumu ve yönetenleri ne şekilde etkilediğinin yanı sıra, gerçekleşen olayların kalem sahibi askerlerin bakış açılarına nasıl yansıdığının da görülmesi askeri basını istisna kılan başka bir faktör olmaktadır.

Bu alışma, noksanlarımı gidermeye çalışan kıymetli ilim adamlarının, sevgili ailemin ve dostlarımın esirgemedikleri destekleriyle tamamlandı. Bu vesile ile danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Yaramış'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Tezin yazımı sırasında desteklerini gördüğüm Prof. Dr. Sadık Sarı saman ve Prof. Dr. Ahmet Ali Gazel'e, bu konu üzerine yönelmemizi sağlayan Prof. Dr. Ali Birinci'ye katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca eğitim hayatım boyunca ilgi ve desteklerini her fırsatta gösteren Prof. Dr. Hasan Babacan'a ve Yard. Doç. Dr. Suat ZEYREK'e, tezin tashih ve düzenleme süreçlerinde yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Selim Hilmi Özkan'a, sabırla bu meşakkatli sürece tahammül eden sevgili aileme, değerli eşime, maddi manevi desteklerini gördüğüm tüm dostlara ve çalışma arkadaşlarıma minnet ve şükranlarımı sunarım.

Mehmet Ali KARAMAN

Afyonkarahisar 2014

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
DOKTORA TEZ ÖZETİ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKERİ BASIN

1. ASKERİ YAYIN ANLAYIŞI	20
2. RESMÎ MATBAADA BASILAN ASKERİ YAYINLAR.....	24
2.1. CERÎDE-İ ASKERİYE (1864)	24
2.2. MECMÛA-YI FÜNÛN-I ASKERİYYE (1882).....	47
2.3. MECMÛA-YI FÜNÛN-I BAHRİYE (1888)	48
2.4. CERÎDE-I BAHRİYE (1889)	53
2.5. MUSAVVER SEYF VE KALEM (14 Ekim 1908).....	90
2.6. RİSÂLE-I MEVKÛTE-İ BAHRİYE (1914).....	94
2.7. ORDU EMİRNÂMESİ (1914)	96
2.8. CERÎDE-İ HARBİYE (1915-1916).....	97
3. ÖZEL MATBAALARDA BASILAN ASKERİ GAZETE VE MECMÛALAR	97
3.1. ORDU MECMÛASI (31 Temmuz 1908)	97
3.2. METİN GAZETESİ (10 Ağustos 1908)	102
3.3. ASKER MECMÛASI (4 Eylül 1908).....	111
3.4. MÂKES-İ EFKÂR-I ASKERİYE (24 Eylül 1908)	120
3.5. HAFTALIK RİSÂLE-İ ASKERİYE (Ekim 1908)	122
3.6. ŞANLI ORDU (26 Nisan 1909).....	129
3.7. UMMAN GAZETESİ (8 Aralık 1909)	136
3.8. KILINÇ GAZETESİ (31 Aralık 1909)	138
3.9. DONANMA MECMÛASI (Mart 1910).....	145
3.10. RİSALE-İ MEVKÛTE-İ HARBİYE (Mayıs1911).....	211
3.11. MÜDÂFAA-YI MİLLÎYE (9 Mart 1912)	212
3.12. OSMANLI ASKERİ (Mart 1912).....	228
3.13. ORDU VE DONANMA (Mart 1912).....	229
3.14. ZAFER (14 Mart 1912).....	233
3.15. BAŞÇAVUŞ (23 Temmuz 1912).....	242
3.16. HARB MECMÛASI (Kasım 1915).....	245
3.17. SALONLARA MAHSUS MUSAVVER YADIGÂR-I HARB (1914).....	251

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ

SİYASİ OLAYLARIN ASKERİ BASINA YANSIMASI	252
1. ASKERİ BASINDA MEŞRUTİYET YANLISI YAYINLAR.....	253
1.1. MEŞRUTİYET BASININDA ORDU - SİYASET İLİŞKİSİ.....	253
1.2. MEŞRUTİYET VE DEMOKRATİKLEŞME ALGISI	255
1.3. DONANMA MECMÛASI VE MEŞRUTİYET.....	259
1.4. CERÎDE-İ BAHRİYE VE MEŞRUTİYET	261
1.5. ASKER MECMÛASI VE MEŞRUTİYET	263
1.6. METÎN GAZETESİ VE MEŞRUTİYET	264
2. ASKERİ BASINDA SİYASİ MUHALEFET.....	269
2.1. CERÎDE-İ BAHRİYE VE SİYASİ MUHALEFET	269
2.2. DONANMA MECMÛASI VE SİYASİ MUHALEFET	271
2.3. METÎN GAZETESİ VE SİYASİ MUHALEFET.....	273
2.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE SİYASİ MUHALEFET	276
3. 31 MART OLAYI VE ASKERİ BASIN.....	277
3.1. CERÎDE-İ BAHRİYE VE 31 MART OLAYI	279
3.2. ASKER MECMÛASI VE 31 MART OLAYI.....	284
4. SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ VE ASKERİ BASIN	288
4.1. ŞANLI ORDU GAZETESİNDE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ.....	289
4.2. DONAMA MECMÛASI VE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ.....	291
4.3. CERÎDE-İ BAHRİYE VE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ.....	291
5. ASKERİ BASININ SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ	294
5.1. ŞANLI ORDU'NUN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ	295
5.2. ASKER MECMÛASININ SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ	295
5.3. DONANMA MECMÛASI'NIN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ	298
5.4. CERÎDE-İBAHRİYE VE SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ.....	302
5.5. METÎN GAZETESİ'NİN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ.....	303
6. ASKERİ BASINDA OSMANLI ORDUSU VE DONANMASI	303
6.1. CERÎDE-İ ASKERİYE VE OSMANLI ORDUSU	305
6.2. DONANMA MECMÛASI VE OSMANLI DONANMASI	305
6.3. ASKER MECMÛASI VE OSMANLI ORDUSU	308
6.4. CERÎDE-İ BAHRİYE VE OSMANLI DONANMASI	309
6.5. ORDU VE DONANMA VE OSMANLI ORDUSU	312
6.6. BAŞÇAVUŞ VE OSMANLI ORDUSU.....	314
6.7. KILINÇ VE OSMANLI ORDUSU	314
6.8. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE OSMANLI ORDUSU.....	316
6.9. ORDU MECMÛASI VE OSMANLI ORDUSU	319
6.10. UMMAN MECMUASI VE OSMANLI DONANMASI.....	320

6.11. ZAFER GAZETESİ VE OSMANLI ORDUSU	321
6.12. RİSÂLE-İ MEVKÛTE-İ BAHİRİYE VE OSMANLI DONANMASI	321

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERİ BASINDA OSMANLI SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAMI

1. ASKERİ BASINDA - KÜLTÜR - SANAT VE TOPLUMSAL YAZILAR. 323	
1.1. DONANMA MECMÛASI'NDA TOPLUMSAL YAZILAR	324
1.2. CERİDE-İ BAHİRİYE'DE TOPLUMSAL YAZILAR	331
1.3. METİN GAZETESİ'NDE TOPLUMSAL YAZILAR	332
1.4. ŞANLI ORDU VE TOPLUMSAL YAZILAR	332
2. ASKERİ BASINDA YABANCI SUBAY VE DEVLET ADAMLARI 335	
2.1. DONANMA MECMÛASI VE YABANCI SUBAYLAR	335
2.2. CERİDE-İ BAHİRİYE'DE YABANCI SUBAYLAR	337
2.3. ASKER MECMÛASI'NDA YABANCI SUBAYLAR	338
2.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE YABANCI SUBAYLAR	342
2.5. UMMAN MECMUASI VE YABANCI SUBAYLAR	345
3. ASKERİ BASINDA TİCARİ YAZILAR..... 345	
3.1. DONANMA MECMÛASI VE TİCARİ YAZILAR	345
3.2. CERİDE-İ BAHİRİYE VE TİCARİ YAZILAR	348
3.3. METİN GAZETESİ VE TİCARİ YAZILAR	349
3.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE TİCARİ YAZILAR	350
4. ASKERİ BASINDA KADINLAR VE KADIN YAZARLAR..... 351	
4.1. DONANMA MECMÛASI VE KADINLAR	351
4.2. METİN GAZETESİ VE KADINLAR	354
5. ASKERİ BASINDA EDEBİ YAZILAR..... 355	
6. ASKERİ BASINDA BATILI YAZARLARIN TECÜMELERİ 358	
7. ASKERİ BASINDA SON DÖNEM OSMANLI HARPLERİ 359	
7.1. TRABLUSGARP SAVAŞI VE ASKERİ BASIN	360
7.2. BALKAN SAVAŞLARI VE ASKERİ BASIN	362
7.2.1. Donanma Mecmûası ve Balkan Savaşları	363
7.2.2. Müdâfaa-yı Milliye ve Balkan Savaşları	364
7.2.3. Ordu ve Donanma ve Balkan Savaşları	365
7.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ASKERİ BASIN	366
7.3.1. Harb Mecmûası ve Birinci Dünya Savaşı	367
7.3.2. Donanma Mecmûası ve Birinci Dünya Savaşı	368
7.3.3. Risâle-i Mevkûte-i Bahriye ve Birinci Dünya Savaşı	377
SONUÇ..... 378	
KAYNAKÇA 382	
EKLER..... 389	
ÖZGEÇMİŞ..... 391	

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

A.MKT: Bâb-1 Asâfî Sadâret Mektûbi Kalemi

A.MKT. MHM: Bâb-1 Asâfî Sadâret Mektûbî Mühimme Kalemi

ABCFM: American Board of Commissioners for Foreign Missions

BFMPC: Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church

Bkz.: Bakınız

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

C. : Cilt

Çev: : Çeviren

DH.İD.: Dahiliye İdari

DH. MKT: Dâhiliye Mektûbi Kalemi

DİA: Diyanet İslâm Ansiklopedisi

HAT: Hatt-ı Hümâyûn

HR.MKT: Hariciye Nezâreti Mektûbi Kalemi

HR.TO : Hariciye Nezâreti Tercüme Odası

HR. SYS.: Hariciye Siyasi

İSAM: İslâmî Araştırmalar Merkezi

MEB: Milli Eğitim Basımevi

MÜT: Mütercim

s. : Sayfa

S. : Sayı

ŞD: Şûrâ-yı Devlet

TDV: Türk Diyanet Vakfı

TTK: Türk Tarih Kurumu

Vd. : Ve diğerleri

ZB.: Zabtiye Nezâreti

Yay. : Yayınları

Y.PRK.,TKM: Yıldız Perakende

Y.PRK.MKT.: Yıldız Perakende Mektûbî

GİRİŞ

1. BASIN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

İletişim, insanlığın doğasında olan ve çevresiyle duygularını paylaşmasındaki en önemli araçtır. İnsan, her zaman etrafında olan biteni merak ederek öğrenmek için çabalamış ve öğrendiğini paylaşmak gereği duymuştur. En ilkel toplumlardan XXI. yüzyıl modern toplumlarına kadar iletişim çeşitleri ve araçları çeşitli yöntem ve tekniklerle farklılıklar göstermiştir. Ancak bu yöntem ve teknikler sürekli kendini geliştirerek gerek sosyal ilişkilere gerekse bilim dallarına hizmet ettiler. Aklın ve mantığın olduğu her yerde bilim, bilimin olduğu her yerde de iletişim vardır. İletişim, alanları ayrı da olsa her pozitif bilim dalını ilgilendirmektedir. Sosyal gelişim süreci içerisinde farklı görüş ve düşünce akımları, toplumları etkileyerek ortaya çıkan fikirlerin en hızlı şekilde nasıl yayılır sorusunun cevabını da aramaktaydı. Hiçbir zaman durağanlık göstermeyen insan ırkı, zaman içerisinde yaşamını kolaylaştıracak buluşlarla sürekli bir gelişme içerisindeydi. Yazının icadı, tarihin de başlangıcı sayıldığından aynı zamanda dönemlerin ve olayların sonraki çağlara aktarılmasını mümkün kılmaktaydı. Kâğıdın farklı yöntemlerle kullanılmaya başlanması ve yazıyla buluşması, çağlar boyunca bilimin ve insanlığın işini kolaylaştırdı.

Bilgi, bütün insanlığın en çok değer verdiği kavramdır. Binlerce yıldan bu yana toplumlar gerek edinilmiş tecrübeleri gerekse yapılan buluşları sonraki nesillere aktarma adına bir araya toplayarak kitaplaştırmışlardır. Kitap kültürünün kullanılmaya başlanmasıyla kesin ve kalıcı bilgiye ulaşıldığı gibi, bilginin doğruluğunun sorgulanması da kolaylaştı. Söylenti ve yanlış tecrübelerle dayanan çeşitli kirli bilgiler, kitabın kullanılmasıyla geçerliliğini kaybetti. Böylelikle bilgiler daha fazla netleşerek bilimsel geçerlilik kazandı. Öte yandan daha güncel olan bilgileri yayın yolu ile anında kitlelere ulaştırma gerekliliği gazete mantığının doğmasına ortam hazırladı.

Eski çağlarda, ilk gazetelerin ataları sayılan elle yazılan fırınlanmış tabletlere, toplumu ilgilendiren olayların yazılarak olayları halka duyurma adına şehrin çeşitli yerlerine bu tabletlerin asıldığı bilgisine ulaşmaktayız. Bundan 3400

yıl önce Nil boylarında bulunan bir tablet dünyanın ilk gazetesi adını aldı. Bu ilk tuğla gazeteden kırk sayı bulunmuştur. Bunlarda birçok havadis yazılıdır. Bir tanesinde “*Mısır Kraliçesi Tija için yapılmış olan havuz bitmiştir.*”, “*Kral aslan avında muvaffakiyetler kazandı.*” gibi havadisler verilmektedir¹. Babilonyalılar’da kamu ile ilgili olayları günü gününe yazan vakanüvisler ve bunları şehrin muhtelif köşelerine asan görevlilere rastlamaktayız. Eski Roma’da bir yıllık olaylar rahipler tarafından beyaz levhalar üzerine yazılır, sonra bu yıllıklar başrahip tarafından tapınağın duvarlarına asılarak halka duyurulurdu². İsa’dan 1750 yıl önce Tomates III döneminde bir gazetenin olduğu, Firavun Amorsis’in, eleştiri ve hicivlerden tedirginlik duyduğu, bunları önleyemediği için de kahrından öldüğü Mısırlı tarihçiler tarafından dile getirildi. Mazediler, Çin’in Pekin şehrinde miladın 911. yılında *King-Pau* adlı gazetenin var olduğunu, Çinlilerin Mısırlılar gibi papirüs değil, bir çeşit kâğıt kullandıklarını yazmaktadır³. Mısır’da mizah gazeteleri de çıkmıştır⁴.

XV. yüzyıla gelindiğinde matbaanın icat edilmesi dünya iletişim tarihi için ciddi bir sıçrama sayılmış, alışlagelmiş bütün ilkel yöntemler Johann Gutenberg’in buluşu ile terk edilmiştir. Yazının icadı kadar ses getiren matbaa; eserlerin çoğaltılma sürecini hızlandırmakla kalmamış, toplumların birbirlerinden daha hızlı etkilenmelerinin de önünü açmıştır. Savaşların insanlık tarihi kadar eski oluşu ve savaşlara endekslenmiş hayatlar olması münasebetiyle devletlerin gerek siyasi gerekse askeri ilişkileri halkı her zaman için ilgilendirmiş, bu da gazete kültürünün yaygınlaşması açısından haber alma merakı içerisinde bulunan kesimlerin matbûata olan ilgisini arttırmıştır. XV. yüzyıldan itibaren Venedikliler, dünyanın çeşitli yerlerinde görev yapan elçilerine haber niteliğinde çeşitli yayınlar yollamaktaydı. 1482 yılında Mainz’de sahte paraya karşı halkı uyarmak adına basılan tek yapraklı bülten, iletişimde öncüler arasında gösterilebilir⁵. Nitekim XVI. yüzyıl başlarında, Strasbourg’da bugünkü modern anlayıştaki bilinen ilk

¹ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969, s. 11.

² M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yay., İstanbul 2005, s. 32-33.

³ Hamza Çakır, *Osmanlı’da Basın İktidar İlişkileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2002, s. 1.

⁴ Şapolyo a.g.e., s. 11.

⁵ Çakır, a.g.e., s. 2.

gazete “Avisa, Relation oder Zeitung” Almanca olarak yayınlandı⁶. Eski çağlardan XVIII. yüzyıla kadar geçen dönem haberleşme ve basın için bir oluşum devresi sayılabilir. İhtilal’in ardından 1850’ye kadar basın üzerinde ciddi bir baskı gözlemlenir. Basının bu baskıyı aşmasının ardından I. Dünya Savaşı’na kadar olan dönem, basının evrimi açısından kendini geliştirdiği sansür ve siyasi baskılara karşı direndiği gelişim dönemi olarak adlandırılabilir⁷. Fransız İhtilali’nin akabinde basılan gerek kitap gerekse gazete sayı bakımından gözle görülür oranda artmıştır.

1. OSMANLI MODERNLEŞME SÜRECİ VE MATBÜAT

1.1. MATBAANIN OSMANLI DEVLETİ’NE GİRİŞ SÜRECİ

Medeniyetin inkişâfı, basının ve iletişimin ne derece güçlü olduğuyla doğru orantılıdır. Avrupa, pek çok buluşu ve yeniliği başka coğrafyalarda icadı yapılmış olsa dahi en etkili şekilde kullanmayı başardı. Matbaa da bunlardan sadece birisi ve en önemlisidir. Osmanlı Devleti’nde ise matbaaya temkinli yaklaşılarak özellikle dini içerikli eserlerin basım ve yayımından kaçınıldı. Osmanlı topraklarında matbaanın ilk kullanım tarihinin 1490’lı yıllara rastladığı ile alakalı çok çeşitli görüşler vardır. Bu dönemde Osmanlı topraklarına getirilen Yahudilerin beraberlerinde baskı kültürünü de getirdikleri savunuldu⁸. Osmanlı Devleti’nde ilk basımevinin Yahudiler tarafından İstanbul’da kurulduğu, tüm araştırmacılar tarafından kabul edildiği halde, ilk basılan kitabın adı ve basım tarihi tartışmalıdır. İmparatorluğun ilk matbaası, İspanyol göçmeni David ve Samuel ibn Nahmias tarafından İstanbul’da kuruldu. İlk basılan kitap, Toledolu din bilgini Yakup ben Asher’in “*Arbaah Turim*” olarak anılan “*Sefer Aturim le Ribi Yaakov ben Arosh*” adlı eseridir⁹. Matbaanın Avrupa’da siyasi ve dini bir parçalanmanın bir mücadele silahı olarak devreye girmesi, kısa zamanda önem kazanıp yaygınlaşmasına yol açtı. Osmanlı Devleti’nde ise özellikle gayr-i müslim matbaaları özellikle din konulu eserlere ağırlık vererek genelde eğitim amacı taşımaktan öteye geçmedi. İspanya’dan göç etmiş olan David ve Samuel ben

⁶ İnuğur, a.g.e., s. 57

⁷ İnuğur, a.g.e., s. 17.

⁸ Alpay Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın ve Yayın*, Literatür Yay., İstanbul 2000, s. 9.

⁹ Naim Avigdor Güleriyüz, *Bizans’tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri Tarihi*, Gözlem Yay., İstanbul 2012, s. 89-90.

Nahmias kardeşlerin bastığı Jacob ben Asher'in standart bir hukuk kitabı olan *Arba'ah Turim* İstanbul'da kurulan Yahudi matbaasının ilk ürünüdür (13 Aralık 1493)¹⁰. İlk Türk matbaası İbrahim Müteferrika'nın teşebbüsü ile 1726 yılında yayın hayatına başladı¹¹. İlk Osmanlı matbaasının kuruluş tarihçesi İsveç Büyükelçisi Edvard Carlson'un(1704-1767) 20 Temmuz 1735 tarihli raporunda en bariz şekilde özetlenmiştir. Carlson'un belirttiği şekliyle Risâle, 1726 yılında ortaya çıkar ve Sultan III. Ahmet Dönemi'nde Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sunulur¹². Matbaanın Avrupa'da etkin olarak kullanıldığı andan İbrahim Müteferrika'nın matbaa açılışı için 1726 yılında verdiği dilekçeye kadar geçen takribi 300 yıllık süre, basım kültürü açısından Avrupa ile aradaki mesafeyi anlamaya yeterlidir. Osmanlı'ya gelişi temel alındığında matbaanın Avrupa'da çok kısa bir zaman diliminde yaklaşık 50 yıllık bir süre içerisinde bilinen merkezlerde kullanılmaya başlanması bunun ispatıdır. 1721'de Fransa'ya elçi olarak gönderilen Çelebi Mehmet Efendi'nin de Fransa'da gördüğü yenilikleri hayranlıkla anlattığı sefaretnamesinde basımcılıktan söz etmemekle birlikte matbaacılıkla ilgilendiğini, Fransa'da görüştüğü Duc de Saint Simon'a İstanbul'da matbaa açılacağını söylediği bilinmektedir¹³. Bazı Avrupalı tarihçilerin İslam dünyasının Rönesans'ının başlangıcı diye niteledikleri Müteferrika'nın girişimi, ilk ürününü 1729'da verdi. Patrona Halil İsyanı ile basım faaliyeti kısa bir durgunluk dönemine girdi. Bu dönemde sadrazamı katlettiren¹⁴, padişahı tahttan indiren ayaklanmada matbaaya dokunulmaması matbaanın din konusu olarak algılanmadığını göstermektedir¹⁵. XVII. yüzyılda İngiltere'den gönderilen bir gemi dolusu Kur'ân-ı Kerîm baskısı Marmara Denizi'ne döktürüldü. İbrahim Müteferrika'nın da basım için seçtiği eserler dinle ilişkili olmadığından halkın tepkisini toplamadı. O güne kadar basılmasından ve çoğaltılmasından korkulan eserleri itina ile basmış, aynı zamanda kitap kopya ederek çoğaltanların öfkesini

¹⁰ Kemal Beydilli, "Matbaa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2003, ss. 105-110.

¹¹ Erhan Afyoncu, <http://www.matbaaiamire.com> (22/07/2012)

¹² Orlin Sabev, (Orhan Salih), *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726 - 1746)*, Yeditepe Yay., İstanbul 2006, ss. 136-146.

¹³ Kabacalı, a.g.e., s. 17.

¹⁴ Patrona Halil İsyanı'yla, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa idam edilmiş, Sultan III. Ahmet tahttan indirilerek yerine I. Mahmud getirilmiştir.

¹⁵ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yay., İstanbul 2006, s. 15.

uyandırmamayı da başarmıştır¹⁶. Matbaanın Osmanlı Devleti'ne girişi ile ilk gazetenin basım süreci arasında yaklaşık bir asırlık fark bulunması habercilik ve yayın kültürünün de gelişimini geciktirdi.

Avrupa dünyası ile ilim alanında tanışma çabasının ilk olayı olarak Osmanlı dilinde basımevinin kuruluşundan yüz yıl kadar bir zaman geçmiş bulunuyordu. O olay dolayısıyla tartıştığımız koşullar altında bir tanışma olayının ne denli dar kaldığını, aradan geçen süre içinde basılan eserlerin azlığından basımevinin gelişmeyişiinden, İbrahim Müteferrika'nın ölümünden sonra basımevinin asıl amaç olan tanıma aracı olarak çıkışından anlayabiliriz¹⁷.

1796 yılında Sultan III. Selim Dönemi'nde açılan Mühendishâne-i Bahr-i Hümayûn'un açılmasından bir yıl sonra binanın alt katında öğrencilerin ders kitaplarını basmak üzere Basmahâne Odası diye adlandırılan Mühendishâne matbaası kuruldu. İbrahim Müteferrika Matbaası'nın araç gereçleri Raşit Efendi'den satın alınarak matbaanın başına da dönemin Mühendishâne ve Hendese Hocası Abdurrahman Efendi getirildi¹⁸.

Batılı devletler ile başlayan yakın temas dönemi, savaş halinde olan dünyanın birbirleriyle çıkar ilişkisini her fırsatta en ince ayrıntısıyla hesaplayan emperyalist devletler için kullanıma açık ciddi bir bahane olmuş, bu da yayılmacı devletlerin işini kolaylaştırmıştır. Osmanlı Devleti'nin bugünkü Türkiye topraklarına tekâbül eden kısmının 1530 yılındaki nüfusunun yaklaşık altı buçuk milyon olduğu bunun %8'inin Hristiyan olduğu, 1844 yılında ise aynı bölgede on altı milyon insan yaşadığı ve Hristiyanların bu oranının %20'lik kısmını oluşturması, Batı'nın Osmanlı üzerinden politika üretmesi için geçerli bir mazeret olmuştur¹⁹. Buradan yola çıkarak başta misyonerlik faaliyetleri adına pek çok ülkenin Osmanlı topraklarında okullar açtığını görmekteyiz. Osmanlı'ya ayak basan ilk misyoner 1815 yılında Mısır'a gönderilen İngiliz Church of Missionary Society'e bağlı bir papazdır. Onu, 15 Ocak'ta İzmir'e ayak basan Pliny Fisk ve Levi Parsons adlı Amerikalı misyonerler izlemiştir²⁰. Öte yandan Anadolu'nun en uzak vilayetlerine bile konsolosluklar açıldı. Büyük devletlerin kendi arasındaki

¹⁶ İnüç, a.g.e., s. 156.

¹⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yay., İstanbul 1978, s. 196.

¹⁸ Kabacalı, s. 31.

¹⁹ Stefanos Yerasimos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, C. II, Belge Yay., İstanbul 1987, s. 15.

²⁰ Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, Arba Yay., İstanbul 1991, s. 16.

rekabet kızıştıkça, bir vilayette açılan konsoloslugu derhal birkaç konsolosluğun daha açılması izler. Hepsi de o bölgedeki Osmanlı uyruğu Hristiyanları, mahalli gelir kaynaklarını ve idareyi kendi etkileri altına alma kavgasına tutuşurlar. Batı kapitalizmi, sistemin içsel mantığı uyarınca elde ettiği ile yetinmemektedir. Bu verimli pazarı daha geniş ölçülerle sömürmek amacındadır. Osmanlı memleketi, sömürebileceği az sayıdaki büyük ve zengin ülkelerden biridir,²¹. Bu kavgaya en son katılan Amerikalıların kurduğu konsolosluklar kısa zamanda büyük önem kazanır. 1831 yılında İzmir’de açılan konsolosluktan sonraki seksen sene içinde Amerikalıların Osmanlı İmparatorluğu’ndaki konsolosluk sayısı kırk beşe varır²². Protestan misyoner örgütlerinin dünyayı aralarında paylaşma planlarında Osmanlı İmparatorluğu, ABD’nin payına düştü. Osmanlı mülkündeki faaliyetlerinde ABCFM²³, 1870 yılına kadar tek başına, daha sonraki yıllarda ise BFMPC²⁴ ile birlikte çalıştı²⁵.

Osmanlı Devleti, egemenliğini uygulayacağı topraklarda siyasi hükmü yürümediği için bir ekonomik kalkınma programı yürütemezdi. Toprakları üzerinde, kendi egemenliğine aykırı imtiyazlar edinmiş dış devletlerin ekonomik gücü hüküm sürüyordu²⁶. Bu yaklaşımı kendi hâkimiyetinde bulunan merkez sayılacak yerler için söylemek de mümkündür. Osmanlı ekonomisinin bozulması, siyasi yapısının bozulmasıyla doğru orantılıdır. Bu eş zamanlı çözünürlük, beraberinde yanı başlarında hızla güçlenen ekonomilerin tahakkümü altına girmeyi kaçınılmaz hale getirdi. Batılı devletlerin ekonomik güçleriyle birlikte kültürleri de ahlaka ve sosyal değerlere pek uymasa da ülke içerisinde varlık gösterdi. Meselelerin çözümünde silahlar yetersiz kaldıkça diplomasi oyunlarından destek arama gerekliliği, Osmanlı sarayı ile Avrupa arasında gitgide sıklaşan ilişkiler doğurdu²⁷. Bu tarihlerden itibaren Osmanlı Devleti içerisinde alışlagelenden farklı bir dönüşüm dönemi başladı diyebiliriz. Avrupa’daki gelişmeler, yapılacak ıslahatların artık sadece askeri anlamda yapılmasının yeterli olmadığı, sosyal ve bürokratik sürecin de ne kadar önemli olduğu gerçeğiyle

²¹ İsmail Cem, *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İş Bankası Yay., İstanbul 2007, s. 191.

²² Cem, a.g.e., s. 199.

²³ American Board of Commissioners for Foreign Missions - Amerikan Yabancı Misyonlar Kurulu.

²⁴ Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church - Presbiterian Kilisesi Dış Misyonlar Kurulu.

²⁵ Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 17.

²⁶ Berkes, a.g.e., s. 244.

²⁷ Yerasimos, a.g.e., s. 17.

Osmanlı yönetimini karşı karşıya getirdi. XIX. yüzyıl, diplomasinin savaş meydanlarında alınacak zaferler kadar önemli bir unsur olduğunun anlaşıldığı, ikili ilişkilerde masa başında yapılacak manevralarla birlikte muhatap devletlerin içişlerine karışma hakkının askeri müdahale sürecine girmeden kâğıt üzerinde elde edildiği bir dönemdir. Tanzimat'ın ilan edilmesi için oluşan ortam incelendiğinde öncelikle dünya üzerindeki değişimin Batılı devletlerin elini güçlendirdiği gerçeğini karşımıza çıkardı.

Askeri basında matbûat ile alakalı kaleme alınan bir yazı, özellikle son dönem Osmanlı matbûat ve Avrupa basım hayatı ile alakalı rakamsal bilgiler aktarması açısından önem arz etmektedir. *Donanma Mecmûası*'nın 156. sayısında yer alan “Matbûat Âlemi” başlıklı yazı 7 Mart 1334/7 Mart 1918 tarihinde yayımlandı. “...1912 senesinde İngiltere’de 10914 kitap, Amerika’da 12470 kitap neşredildiği halde Almanya’da 31681 kitap neşrolunmuştur.” Yayımlanan bu eserlerin hangi alanlarda olduğunun da rakamsal bilgisinin verildiği yazı Ali Şükrü tarafından kaleme alınmıştır²⁸.

1.2. OSMANLI’DA İLK SÜRELİ YAYINLAR

İhtilal’in getirdiği değişim rüzgârı bütün Avrupa ile birlikte Osmanlı Devleti’ni de etkilemiş, aydın zümrenin Batı hayranlığı ülkeye giren yayınlarla had safhaya çıkmıştır. İlk olarak İstanbul’daki Fransız Elçiliği 1795 yılında kendi özel matbaasını kurdu. 1795’te elçilik, Doğu’da yerleşmiş Fransızlara, Fransa Cumhuriyeti’nin sorunları hakkında bilgi vermek, Türklere de Avrupa’yı tanıtmak amacıyla *Bulletin de Nouvelles*²⁹ adlı süreli yayını çıkardı. On beş günde bir çıkan bu yayın Türkiye’de ilk gazete olarak nitelendirilebilir. 1796’da bunun yerine *Gazetta Françoise de Constantinople* yayımlandı. Pek düzenli çıkmayan bu gazetenin yayını iki yıl kadar sürdü. Fransızlar 1821’de İzmir’de *Le Spectateur Oriental*’i, 1824’te *Le Smyrneen*’i ve 1828’de *Le Courier de Smyrne*’i

²⁸ Ali Şükrü, “Matbûat Âlemi”, *Donanma Mecmûası*, S, 156, 7 Mart 1334/7 Mart 1918, s. 1718.

²⁹ *Bulletin de Nouvelles*’in basıldığı basımevinin müdürüne, Fransız Elçi Varninac, Paris’ten gönderilen baskı makinelerinin Türkçe baskı yapabilmesi için gereken dizgi harflerini tedarik etmesi gerektiği konusunda talimat verse de sonuç alınamamıştır. Akabinde 7 Mart 1796 tarihinde Elçi Varninac geri çağırıldığından *Bulletin de Nouvelles*’in yayını da sona ermiştir. İnüç, a.g.e., s. 167 Berkes, Osmanlı topraklarında çıkan ikinci gazete olarak 1821’de basılan ve Yunan bağımsızlık hareketleri yüzünden fazla yaşamayan Salpinx Hellenikon adlı Rumca gazeteyi işaret eder. Bkz. Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma* s. 197.

yayımladılar³⁰. 24 Mart 1821’de Charles Tricon’un kurduğu *Le Spectateur Oriental (Doğulu Seyirci)* Avrupalı gazeteler avarında olduğu için oldukça ilgi çekti. Tamamen ticaret ve kültür içerikli bir gazete hedeflense de Yunan ayaklanmasının ardından siyasal bir niteliğe büründü. Aynı dönemde İzmir’de ayaklanma ve Rum korsanlar yüzünden ticari faaliyetler tamamen durdu. Gazete, Fransız Devrimi’nden aldığı destekle Yunanlıları destekleyince İzmirli tüccarların ve Babıali’nin tepkisini çekti. Önce politikasını sonra da sahibini değiştirmek zorunda kalan gazeteye ilk başta yazar olan Fransız Avukat Alexandre Blacgue sahip oldu. Blacgue daha sonra *Le Courier de Smyrn’i (İzmir Habercisi)* yayımladı. Yoğun bir Osmanlı yanlısı kampanya yürüten gazete; Yunan, Rus, İngiliz ve Fransız politikalarını sert bir şekilde eleştirdi. Nihayetinde Batı, Osmanlı’ya gazetenin kapatılması için baskı yapacak, Osmanlı Devleti de basın hukuku kavramından henüz yoksun olduğundan Avrupa’nın kendi sorunu sayarak çözümü Fransız elçiliğine bırakacaktı. Ancak kendisini Batı’ya karşı fazlasıyla savunan bu gazete ve Mösyö Blacgue, bazı durumlarda Avrupalı basından faydalanma yolunu da Osmanlı’ya açmış oluyordu³¹.

Basının devletler tarihinde son derece önemli olduğu yapılan yorumlardan da anlaşılmaktadır. Napolyon’a göre gazete; hükümetin kararlarını destekleyen, onun istediği şekilde hareket eden matbûattır. Rus lideri Lenin, kendi siyasi ideolojisine uygun başka bir tarif vermiş ve “*Gazete ihtilalin en kuvvetli silahıdır.*” demiştir³². Ziya Gökalp ise gazeteyi tanımlarken “*Herkesin ayağına giden ve herkesin anlayabileceği canlı okuldur.*” demektedir³³.

2. MEŞRUTİYET BASINI

2.1. II. MEŞRUTİYET VE BASIN

Neşir ve beyana vasıta olarak düşünülen gazete, zamanla siyasi örgütlenmede iki yanlı görev yüklenir. Halka hitap etmek için, halk tarafından anlaşılmak ve ona hitap etmek anlayışına varan siyasi örgütlerin vazgeçilmez

³⁰ Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994, s. 10.

³¹ Koloğlu a.g.e., s. 22-23.

³² İnuğur, a.g.e., s. 22.

³³ Ziya Gökalp, “Asrın En Mühim Müessesesi Gazetedir” *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Haziran 1924.

organı halini alır³⁴. Anlatılan ne olursa olsun halkın eğitim seviyesi ve algı kapasitesi ile sınırlıdır. Belli dönemlerde eğitim dendiği zaman akla sadece dini anlamda kitapların okunması; yazma denince de din adamlarının kaleme aldığı belli başlı eserler gelmekteydi. Basın mantığı ile günlük hayata dair taze bilgi ve belgeler içeren gazetelerin okunması halk için meşrutiyet rejiminin getirdiği yenilik rüzgârıyla birlikte hazmedilmesi kolay bir yenilik oldu. Bu gazetelerde yazar olmak, meşruti değişimde söz sahibi olmak heva ve hevesiyle yaşayan bir takım heyecanlı kesimin fikirlerini pazarlayabilmelerine ciddi bir fırsat verdi.

Sıradan basın; okuyucuya icatların, maceraların, yeni bir muhayyilenin dünyasını açıyordu. Çeviricilik sanatı yaygınlaştı. Batı'da yazılan ağır felsefi eserler, yerlerini halk için yazılmış kolay anlaşılır romanların çevirisine bırakmıştır. Bütün bunlar, dilin kolayca anlaşılmasını sağlarken yazışma dilinin de daha sade ve anlaşılır olmasına ortam hazırladı. Eskinin sivrilmiş kişileri devletin tercüme odasında³⁵ yetişirken bu dönemin pek çok önemli edebi isimleri Babialı kitapçılarının kitap çeviriciliğinin çıraklık dönemlerinden geldiler. Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Hüseyin Rahmi, Hüseyin Cahit ve Ahmet Rasim gibi isimlerin hepsi Bab-ı âli kitapçılarına hatta Padişah için³⁶ ısmarlanmış sıradan roman çeviriciliğiyle yazı hayatına atıldılar³⁷.

³⁴ Cavit Orhan Tütengil, *Yeni Osmanlılardan Bu Yana İngiltere'de Türk Gazeteciliği*, İş Bankası Yay. İstanbul 2011, s. 14.

³⁵ Fakat II. Mahmud tarafından 20 Recep 1236/23 Nisan 1821'de tercüman yetiştirmek ve Babialı memurlarından dil öğrenmek isteyenlere yabancı dil öğretmek amacıyla Tercüme Odası kurulması için bir Hatt-ı Hümayûn yayınladığı gibi, odanın başına getirilecek olana ayda 500 kuruş maaş verilmesi için Defterdar'a buyruldu yazıldı. Fakat tercümanlığa ve odanın başına henüz kimse getirilmemişti. Konu, Meclîs-i Vükelâ'da görüşülürken dil bilmesi ve kültürlü olması dolayısıyla devrin Vak'anüvisi Şânizâde Ataulah'ın, adı geçmişse de böylesine bir işin ulemadan biri için küçültücü demek olduğundan uygun karşılanmamıştı. Bu nedenle hâlâ Babialı'deki tercüme işlerini yürüten Yahya Efendi, Mühendishane'deki görevinden alınarak asâleten Babialı tercümanlığına ve tercüme odasının başına getirildi. Böylece tercüme odası kurulmuş oluyordu. Yahya Efendi Babialı'ye sunduğu bir yazıda görevini, "bu kulları Bâb-ı âlî'de tercümesi iktizâ eden resmi ve Fransevîyüli, bi'l-irâde-i seniyye memur tayin buyrulmuş olup medâr-ı ma'aş ve sebep-i intiâş olmak üzere maliye beş yüz kuruş tahsis kılınmış olduğu 'şeklinde anlatır. Bkz. Cahit Bilim, Tercüme Odası, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1150/13495.pdf> (30/08/2012). Tercüme Odası'ndan geleceğin ilk Avrupa dili öğrenmiş aydınları yetiştirmeye başlamıştır. Burada öğrenilen Fransızca aracılığıyla Fransız edebiyatı ve düşünüşü ile ilk tanışma başlamıştır. Divan edebiyatından Tanzimat edebiyatına geçiş de bu tercüme odası yolu ile olmuştur. Bkz Berkes, a.g.e., s. 197.

³⁶ Kitapçı Karabet'ten gelen polisiye romanları Sultan II. Abdülhamid için çevirmiş, elde ettiği gelirlerle de ansiklopedi satın almıştır. Bkz. Hilmi Bengi, *Gazeteci, Siyaset ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2000, s. 18.

³⁷ Berkes, a.g.e., ss. 362-363.

1908 başında bütün ülkede 120 gazete ve dergi varken Meşrutiyet'in ilk yedi ayında 730 imtiyaz alınmıştır. İstanbul'un 52 olan yayını, 377'ye ulaştı. Bütün ülkedeki yayınların büyük çoğunluğu, Türkçedir. Bunun yanında Rumca 109, Arapça 67, Fransızca 36, Ermenice 34 imtiyaz alınmıştır³⁸. Bir başka tespit ise Meşrutiyet'in ilanından 1918 yılının sonuna kadar geçen on buçuk yıllık bir dönem içinde 918 gazete ve dergi çıkmıştır³⁹. II. Meşrutiyet Dönemi'nde imtiyaz alınan gazetelerin büyük bir kısmı çok fazla yaşamamıştır. Hatta içlerinde bir sayı çıkanlar bile bulunmaktadır⁴⁰. 1908 darbesi değişik içerikli gazete ve dergilerin ortaya çıkmasını sağladı. Meşrutiyet'in balayı döneminde var olan kısmi serbesti nedeniyle resmi organların yanı sıra, sosyalist gazeteler dâhil, değişik eğilimli gazete ve mecmûalar yayınlandı. 1909 yılında getirilen kısıtlayıcı kurallar, Türk basınının büyümesini engelledi ve bu artış 1914 yılında tamamen durdu. 1914 Savaşı basın organlarının sayısını yarıya indirdi ve kalitesini bozdu. I. Dünya Savaşı'nda İttihatçıların yenilgisi, beraberinde iktidar basınının da yok oluşunu getirdi⁴¹. Zira Meşrutiyet ilân edilir edilmez herkesin kaleme sarılması, çoğu gerçeklikten yoksun yorum ve iddiaların kamuoyunun gündemine taşınmasıyla sonuçlanmıştır. *Servet-i Fünûn*'da yayınlanan ve her gün yeni gazetelerin çıktığı, o güne kadar basında adı duyulmamış birtakım yazarların türediği süreci ele alan "Matbûât ve Te'sîrâtı" başlıklı başmakale, bu durumun eleştirildiği önemli metinlerden biridir⁴². Meşrutiyet'in ilanı ile adeta bir seddin yıkılmasını andırır tarzda sosyal yaşama aniden giren Matbûât çılgınlığı, bizzat basının ve siyasetin içinde bulunanlar tarafından da geniş yakınmalara yol açmıştır⁴³. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında Müslüman olmayan azınlıklar birbirlerine rekabet edercesine gazeteler çıkarıyorlardı⁴⁴. Bu bolluk hakkında, ana hatları ile de olsa bilgi verecek herhangi bir araştırma henüz yapılmadı. Kütüphanelerde bulunan koleksiyonlara dair kataloglar da bu iş için kâfi değildir. Çünkü bunlar kütüphanelere girmiş

³⁸ Yüst K., *Kemalist Anadolu Basını*, Haz. Orhan Koloğlu, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay., Ankara 1995, s. 202.

³⁹ Hıfzı Topuz, a.g.e., s. 84.

⁴⁰ Ahmet Ali Gazel, Şaban Ortak, "İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmûalar" *Atatürk. Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, Erzurum, 2006, s. 223.

⁴¹ Yüst K., a.g.e., s. 193.

⁴² Hakan Aydın, "Cemiyet-i Matbûat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, Konya, Bahar 2010, s. 555.

⁴³ Ali Birinci, "Hürriyet ve İtilaf Fırkasını Destekleyen Matbûât", *Tarih ve Toplum*, İstanbul Haziran 1987, S. 42, s. 9-14.

⁴⁴ Şapolyo, a.g.e., s. 175.

bulunanların isimlerini ihtiva etmektedir. Bu hususta şimdilik bir fikir verebilecek tek mecmûa ve gazete listesi Takvîm-i Vekâyî tarafından ilave şeklinde neşredilmiştir⁴⁵. Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbûat Hatıraları* adlı eserinde dönemin basınıni şöyle ifade etmektedir:

...Meşrutiyet'in ilânının ilk on gününde yaşanan basın patlaması Bâb-ı Âlî Caddesi gazetecilik ve yazarlık noktalarından çok tuhaf manzaralar gösteriyordu. O neydi? Sanki ülkenin eli kalem tutanlarının hepsi yazar oluyordu. Kimin beş on parası varsa, hemen bir gazete kurmaya kalkıyordu. Hazır parası olmayanlar, evlerindeki mallarını satıp matbaa ve gazete çıkarıyorlardı. Yayına başlayan günlük gazetelerin sayısı elliye geçmişti. Dergilerin, Risâlelerin hesabı yoktu...⁴⁶.

Öyle ki mecmûa yayınlamak için izin talebinde bulunanlara cevaben neşredilenlerin yeterli olduğu sebebiyle izin verilemeyeceği Dâhiliye Nezâreti tarafından bildirilmiştir⁴⁷. Bu gazetelerin idarehaneleri birer siyasi kulüp gibi idi. Orada toplanılır; siyasi, iktisadi ve içtimai meseleler görüşülürdü⁴⁸. Bu dönemde gazetelerin satışlarıyla alakalı 22 Mart 1909 tarihinde Dâhiliye Nezâreti tarafından yayınlanan yazıda, gazete dağıtıcılarının sokaklarda sattıkları gazetelerin içeriğinden bağırarak bahsetmelerinin halkı heyecana sevk ettiği gibi, bunun da kanunen yasak olduğundan engellenmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁹. O günlerde Matbûât-ı Osmâniye Cemiyeti tarafından *Metîn Gazetesi* 'nde yer alan bir haber, durumun aslında trajikomik halini anlatır mahiyettedir. "...Pazartesi günü saat dörtten beşe kadar Matbûat-ı Osmaniye hakkında müzâkerât icrâsı için Sirkeci İstasyon Birahanesi'nde birleşilmesi mukarrer olduğundan arzu eden erkân-ı matbûatın bulunması lüzûmu beyân olunur...⁵⁰.

Rejimin sansür sistemine karşı, II. Abdülhamid Dönemi'nde basın ve yayın Tanzimat Dönemi'ne kıyasla çok daha fazla gelişti. 1882'de yazdığı bir mektupta Namık Kemal, Batılılaşmanın kaçınılmazlığını anlatırken bu basın ve yayın gelişmelerini, terakki kavramının çıkışından beri ne denli derinleştiğinin kanıtı olarak gösterir. Ona göre "...Tanzimat Dönemi'ne kıyasla yalnız gazetelerin

⁴⁵ Ali Birinci, "Meşrutiyet Matbûatı (1324-1325)" I, *Kebikeç*, Ankara 1995, Yıl 1 S. 2, s. 143.

⁴⁶ Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbûat Hatıralarım*, Haz, Alpay Kabacalı, İletişim Yay., İstanbul 1993, s. 151; Aydın, a.g.m., s. 554.

⁴⁷ BOA, DH. MKT. Dosya: 1210, Gömlek: 13, (14 Kasım 1907).

⁴⁸ Karal, a.g.e., s. 301.

⁴⁹ BOA, DH. MKT. Dosya: 2777, Gömlek:27 (22 Mart 1909).

⁵⁰ "Havadis-i Dâhiliye" *Meîin Gazetesi*, S. 21, 17 Ağustos 1324/30 Ağustos 1908, s. 3.

sayısı artmakla kalmamış, okuyucu sayısı da artmıştır. Son on yıl gazete okuyan kadın okuyucu sayısı yüz katı artmıştır...” demektedir⁵¹.

Basın gibi önemli bir silahı elinde bulunduran zümreler istedikleri her şeyi kendi objektiflerinden istedikleri şekilde yansıtabilirler. XIX. yüzyılın en önemli kitle iletişim araçları olan gazeteler, ittihaççıların neredeyse tekelindeymiş gibi kullanılarak saraya ve halka karşılıklı kendi beklentileri doğrultusunda haber ve yayınlarla istenilen imajın oluşmasını sağladılar.

Öncelikle II. Abdülhamid’i hedef alan bu illegal Jön Türk gazete ve dergileri Kahire, Paris, Cenevre gibi kentlerde yoğunlaşmış ama Rio de Janerio, Chicago, Palermo ve Köstence gibi yerlerde bile bu tür yayınlara rastlanmıştır⁵². Jön Türklerin yaptığı yayınlar dikkatle izlenmekle birlikte yurda girişleri de kontrol edilmeye çalışılmış pek çok eser yasaklanmıştır. Konu ile alakalı 24 Temmuz 1908 günü Hariciye Nezâretince yayınlanan belge; “...*Bütün basının son hâdise ve Genç Türklerin hareket ve telkînlerinden yoğun bir şekilde bahsettiklerinden gazetelerin yayınlanmadan muayenesinin ve ülkeye sokulmamasının temin edilmesi...*” şeklindedir⁵³.

Matbûat ile alakalı *Donanma Mecmûası*’nda yer alan ve Abdurrahman Şeref Bey’e atfedilen yazı da oldukça önemlidir. Hüseyin Kazım tarafından kaleme alınan yazıda Matbûat ile alakalı tespitlere yer verilmiştir. “Matbûat Tarihi Yeniden Yazılmalıdır” başlığıyla verilen yazı, Osmanlı matbûat âlemi Batı ile kıyaslanarak değerlendirilmiş, matbûat ile ilgili eksiklerin giderilmesi istenmiştir⁵⁴.

2.2. SANSÜR VE MATBÛAT NIZÂMNÂMELERİ

Basın, olayların yorumlanması ve değerlendirilmesi yolu ile kamuoyunun oluşumu ve bilgi akışı üzerinde oldukça etkilidir. Öte yandan siyasi iktidarın faaliyetlerini devamlı olarak gözetlemek, tenkit ve uyarılarda bulunmak suretiyle idare edenler tarafından yetki sınırlarının aşılmasını ve iktidar sapmalarını

⁵¹ Berkes, a.g.e., s. 361.

⁵² Uygur, Kocabaşoğlu, *Hürriyeti Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2010, s. 6.

⁵³ BOA. HR. SYS. Dosya:219, Gömlek: 46. (24 Temmuz 1908)

⁵⁴ Hüseyin Kazım, “Matbûat Tarihi Yeniden Yazılmalıdır”, *Donanma Mecmûası*, S. 105, 3 Temmuz 1331/16 Temmuz 1915, s. 903.

önleyebilir. Basına çok defa “*Hürriyetin Bekçisi*” gözüyle bakılmasındaki sebebi burada aramak gerekir⁵⁵. Muhâlif ya da eleştirel anlamda yazıların yazılmaya başlanması, basının varoluş sebebinin aslında özünü oluşturmaktadır. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi İsa’dan 1750 yıl önce bile muhalefet ve eleştirinin var olduğu kabul edildiğinde aslında değişim ve özgürlüklerin son derece önemli olduğu Meşrutiyet rejiminde aleyhte yazılanları yadırgamamak gerekir. Ancak burada karşımıza çıkan ve aklımızda soru işareti bırakan konu ise kime ne kadar hürriyet konusu olmuştur. Pek çok alanda olduğu gibi basın ve yayıncılıkta da çeşitli imtiyazlar elde eden yabancı devletler ile ilgili ciddi tedbirler alma yoluna gidildi. Sansür, kilisenin imtiyazı olarak matbaanın icadı ile ortaya çıkmıştır. Bu yetkiye dayanarak kitapların basılmazdan önce kontrolü yapılıyordu. Basın hürriyeti tarihi gelişme seyrine uygun olarak 1789 Fransız İhtilali’nden sonra kanunlara intikal etti. Denilebilir ki basın tarihinin 300 yılı sansür yasağının kazanılması uğruna yapılan mücadelelerle doludur⁵⁶. Osmanlı arşiv vesikaları incelendiğinde yüzlerce yabancı gazete ve mecmûanın yurda girişlerinin engellendiğini, bu konuda uzun listeler yapıldığını görmekteyiz. Özellikle Mısır’da çıkan bazı yayınların da yurda girişleri engellenmiştir⁵⁷. Aynı şekilde Avrupa’nın belli başlı şehirlerinden olan Viyana, Paris, Roma, Atina, Cenevre, Brüksel, Berlin, Milano, Münih, gibi merkezlerde yayınlanan gazetelerin “*Memâlik-i Şâhâneye men’i idhâllerinin ilgili birimlere tebliğ edildiğini*” görmekteyiz⁵⁸. Basın ve yayımla ilgili ilk ciddi düzenleme Tanzimat sonrası Matbaalar Nizâm-nâmesi ile gerçekleşmiştir. Ruhsat almadan çıkan yayınların artması üzerine devlet, çeşitli tedbirler alma yoluna gitmiş, hemen her alanda çıkacak yayınlar ile alakalı gerekli izinlerin alınması yolunda düzenlemeler yapmıştır. Matbûat ile alakalı Basmane Nizâm-nâmesi ilk olarak 18 Şubat 1857 tarihinde yayınlandı. Böylece çeşitli kitap ve risâle yayınına yönelik devlet içerisinde uyulması gereken kurallar belirlendi.

⁵⁵ Özkan Tikveş, “Basın Özgürlüğü ve Sansür Yasağı”, *Dokuz Eylül Ün. Hukuk Fakültesi Dergisi*, İzmir 1980, S. 1, s. 163.

⁵⁶ Tikveş, “Basın ve Basın Dışı Yapılan Yayınlarda Sansür ve 1961 Anayasası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmûası*, C.30, S. 3-4, İstanbul 1964, s. 725. <http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmecmua/article/viewFile/4690/4281>, (27/05/2012.)

⁵⁷ BOA, DH. MKT. Dosya:1266, Gömlek:6 (1 Temmuz 1908)

⁵⁸ BOA, DH. MKT. Dosya:1270, Gömlek:65(20 Temmuz 1908); BOA, DH. MKT. Dosya:1265, Gömlek: 15 (28 Temmuz 1908); BOA, DH. MKT. Dosya:1055, Gömlek:54 (19 Mayıs 1908).

Sansür kavramı Sultan II. Abdülhamid ile anılsa da Osmanlı Devleti'nde matbûat hayatıyla alakalı alınan ilk tedbirler 1850'li yıllara rastlar. Bu dönemde ülkede henüz çok fazla neşriyat bulunmadığı halde ceza kanunnamesine eklenen çeşitli hükümlerle bazı yasaklamalar getirildi. 1858 Ceza Kanunnamesi ve 1864 yılında yayımlanan Matbûat Nizâmnâmesi buna örnek olarak verilebilir. 1864 yılına gelindiğinde basın ile alakalı ciddi bir düzenlemeye gidildi. Fransa'da 1852 yılında yayımlanan ve basını ciddi bir takip altına alan kararname örnek alınarak Matbûat Nizâmnâmesi hazırlandı. 1858 yılında yayımlanan ceza kanunnamesinin 138, 139 ve 213. maddeleri ilk yasakları işaret etmektedir⁵⁹. Bu dönemde ayrıca, Yeni Osmanlıların faaliyetlerinin de etkisiyle 5 Mart 1867'de Sadrazam Âlî Paşa'nın yayımladığı, Kararnâme-i âlî diye anılarak biraz da alaya alınan yeni bir kararname çıkarılmış ve bu kararname ile hem basın için uyulması zorunlu tutulan geniş bir yasaklar katalogu düzenlenmiş hem de hükümete, bu yasaklara uymadıkları gerekçesiyle gazeteleri kapatma yetkisi tanınmıştır⁶⁰. Âlî Paşa'ya göre “Devletin zaafını millete söylemek vatanperverlik sayılmaz.” Böylece *Muhbîr*, *Utarit*, *Vatan*, *Diyojen*, *İbret*, *Hadîka*, *Letâif-i Âsar*, *Şark*, *Hayâl* isimli yayınlar geçici ya da sürekli olarak birbiri ardınca kapatıldı⁶¹. Bir başka örnekte, Lütî Fikri'nin *Tanzimat*'ı, neşre başladığı tarihten en son neşredildiği tarihe kadar on beş farklı isim almıştır⁶². Bu olay aslında başka bir tartışmayı da beraberinde getirerek farklı bir görüşe yol açmıştır. Öyle ki burada cezalandırılan ilk etapta yayını yapan değil, yayının ismidir. Farklı isimler ile yayım hayatına devam eden muhâlif görüşler mevcut

⁵⁹ Sultan Abdülaziz Dönemi'nde alınan bu tedbirler esnasında merkezde *Takvim-i Vekâyî* ve *Cerîde-i Havâdis* olmak üzere iki gazete, *Vekâ-yı Tıbbiye* isimli bir de dergi yayınlanmaktaydı. Bkz. İnüğü, a.g.e., s. 200. İlgili maddeler; “Madde 138- Devlet-i aliyye'nin emir ve ruhsatıyla açılmış olan matbaalarda saltanat-ı seniyye ve erbâbı hükümet ve teb'â-i saltanat-ı seniyyeden olan bir millet aleyhinde gazete veya kitap ve evrâkı muzırna tab' ve neşrine mütecâsir olan kimselerin iptidâ bastırmış olduğu şeylerin zaptıyla, derece-i cürmüne göre matbaası muvakkaten bütün bütün kapatıldıktan sonra on mecdiye altınından elli mecdiye altınına kadar cezâ-i nakdi ahz olunur. Madde 139- Âdâb-ı umûmiyyeye muhâlif olarak nazmen ve nesren hezel ve hicve dâir şeyleri veyahûd edebsizce resim ve tasviri basan ve bastıran ve neşreden kimselerden bir mecdiye altınından beş mecdiye altınına kadar cezâ-i nakdi alınır ve yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis olunur. Öte yandan, 213. madde'de de “Basma kâğıt talik ve neşriyle” (afiş ve yayın yoluyla) başkalarına asılsız suçlamada bulunma fiili yasaklanmıştır.”

⁶⁰ Hakan Uzun, “Türk Demokrasi Tarihinde I. Meşrutiyet Dönemi”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.6, S. 2, s. 151.

⁶¹ Çakır, a.g.e., s. 39.

⁶² Gazel, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasi Mücadelesinde Lütî Fikri'nin Tanzimatı*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2007, s. 48.

yönetimi uğraştırdığı gibi, bu tür tedbirler dönemin problemlili ortamını daha da karışık hale getirmekten öteye gitmedi.

Türkiye'de basın üzerinde baskı ve sansür denince akla hemen II. Abdülhamid devri gelir. Oysa sansür ve benzeri baskılar daha önceki devirde başlamış; II. Abdülhamid o konuda epey zengin bir birikime mirasçı olmuş, geçmişteki denemeleri göz önünde bulundurarak sistem üzerinde her yıl biraz daha oynamış, onu bir kuyumcu gibi işlemiş, "geliştirmiş"; kanun ve tüzüklerdeki bütün boşlukları doldurmuş, açık kapıları tıkamış; kurduğu düzeni, tam 33 yıl hiç aksatmadan uygulamıştır⁶³. 1874 yılında getirilen bir yasayla her gazeteye iki paralık pul yapıştırma suretiyle mali bir külfet getirilmiş, ekonomik baskı altına alma yoluna gidilmiştir⁶⁴. Benzer bir uygulamaya 1906 tarihinde de gidilerek tabına ruhsat verilen eserlerin nüshalarına pul yapıştırılması kararlaştırılmıştır⁶⁵. Zaptiye Nezâreti tarafından yeni gazete çıkarmak isteyenler için yapılacak tahkikat ve işlemlere dair tamim yayınlanarak belli bir kontrol sağlanmaya çalışıldı⁶⁶. Ruhsat almayan gazetelerle alakalı II. Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) ciddi bir cezai yonteme gidildi. Ruhsatsız olarak gazete neşriyatı yapanların gazeteleri kapatılacağı gibi ceza olarak da on adet yüzlük altın alınacağı bildirilmiştir⁶⁷. Dikkate değer bir başka husus ise Tahrîrât-ı Ecnebiye ve Mâbeyn Mütercimliği tarafından 7 Eylül 1891 yılında yazılan yazıda, Matbûat-ı Umumiye Nezâreti adıyla yeni bir Nezâret teşekkül edilmesinin uygun olacağı belirtildi⁶⁸. 1876'da Kânûn-ı Esâsi'nin yayınlanması içerik olarak bürokrasiye farklı bir soluk getirmekle beraber aslında basını bir yerde kontrol altında tutmaya yönelik üstü kapalı tedbiri de içinde barındırıyordu. 12'nci maddede, "*Matbûat, kanun dairesinde serbesttir.*" hükmü, matbûatı kanunlarla sınırlandırmış, II. Meşrutiyet ile beraber aynı maddeye ek bir hüküm getirilerek, "*Matbûat kanun dairesinde serbesttir, hiçbir vechile kable'l- tâb teftiş ve muayeneye tâbî tutulamaz.*" denilerek nispeten gevşetilmiştir. Gazete çıkaracak kişilerin matbûat yasaları gereğince 30 yaşından küçük olmaması esası aranmaktaydı. Üçüncü Ordu On

⁶³ Cevdet Kudret, *Abdülhamid Döneminde Sansür I*, Cumhuriyet Yay., İstanbul 1977, s. 2.

⁶⁴ Çakır, a.g.e., s. 39.

⁶⁵ BOA. MF. MKT. Dosya:933, Gömlek:36, (6 Haziran 1906).

⁶⁶ BOA. ZB., Dosya: 600, Gömlek: 19, (19 Ağustos 1908).

⁶⁷ BOA. DH. MKT. Dosya:1299, Gömlek: 36 (22 Eylül 1908)

⁶⁸ BOA. Y.. PRK.TKM. Dosya:22, Gömlek:51(6 Eylül 1891).

Yedinci Nişancı Taburu Zâbiti Mülâzım-ı Evvel Hasan Tahsin Efendi'nin *Silah* adında gazete neşretmek için izin talebi, 30 yaş altında olması münasebetiyle kabul edilmemiştir⁶⁹.

Bu tarzdaki yaptırımlar sadece Osmanlı'ya has uygulamalar değildi. Benzer şekilde Avrupa'da da çeşitli sansür ve yasaklamaların uygulandığı öteden beri görmekteyiz. XVI. yüzyılın başlarında Papa VI. Alexandre yayınladığı emir ile kilisenin, bütün kitaplar üzerinde sansür yetkisine sahip olmasını istemiş ve 1515 yılında Papa X. Leos zamanında, papanın izni olmaksızın yayınlanacak kitapların alenen yakılacağı ve yazarlarının aforoz edileceği kararlaştırılmıştır. Benzer uygulamalar Fransa ve İngiltere'de de görülmüş, krallık imtiyazı ile çıkan basın, devlete bağlanmış ve basının siyasi yayın yapması yasaklanmıştır⁷⁰.

II. Meşrutiyet'in ilanından önce Osmanlı devlet düzenini hedef alan yüzlerce yayının yurda girişini engellemek adına ciddi bir çaba verilmiştir. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında II. Abdülhamid'e, dolayısıyla Osmanlı devlet düzeni aleyhine yapılan yayınlar sıkı bir takip altına alındığı halde gene de yurda girişleri engellenemedi. Yayın yapan bazı gazetelerin ki özellikle *İctihad*, *Mizân*, *Meşveret*, *Osmanlı*, *Şûrâ-yı Ümmet* gibi önde gelenlerinin hürriyetin ilanında, anayasanın yürürlüğe konulmasında ve 1909'daki değişikliklerle ıslah edilmesinde, saltanatın hukukunun sınırlandırılmasında ve bir kısmı Cumhuriyet dönemine taşan reformların yapılmasında etkisi oldu⁷¹. Basın ile alakalı alınan en önemli tedbirlerden birisi, resmî ve gayr-ı resmî her türlü mecmûanın bir suretinin Matbûat-ı Dâhiliye İdâresine gönderilmesi gerektiği Dâhiliye Nezâretinden çıkan emirle kanunlaştı⁷². Benzer bir kuruluş Avrupa'da özellikle Almanya'da XVII. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. Habsburg Hanedanı II. Rudolf 1608 yılında Frankfurt'ta kurduğu *Yüksek Sansür Mercî'i* ile tüm basını devlet-kilise kontrolü

⁶⁹ BOA, DH.MKT. Dosya:2744, Gömlek:46, (21 Şubat 1909). 1864 Matbûat Nizâmnâmesi Madde 3 - Gazete ihdas edecek adam teb'â-i devlet-i aliyye'den olur ise lâ-akaî otuz yaşını tekml etmiş ve Ceza Kanunnâme-i Hümâyûnu'nun tayin ettiği cinayet ye cünhâlardan dolayı aleyhine hüküm terettüb etmemiş olduğu ve kâffe-i hukûk-i şahsiyyesine tamamen ve bi'l-fiil mutasarrıf bulunduğu halde ruhsata nâil olacak ve teb'â-i ecnebiyyeden bulunur ise işbu Nizâmnâme ahkâmından olan vezâif ve teklifâtı teb'a-i devlet-i aliyyeyle misillü tâbi olmak ve Matbûatça bir günâ kabahat ve cünhâsı vukûunda hakkında gerek hükümetçe ve gerek mahkemece icrâ olunacak muamele saltanat-ı Şeniyye teb'ası hakkında câri olan usûle tatbîkan icrâ olunmak şartıyla kezâlik nâil-i ruhsat olacaktır.

⁷⁰ Çakır, a.g.e., s. 36.

⁷¹ Kocabaşoğlu, *Hürriyeti Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2010, s. 6.

⁷² BOA, DH. MKT. Dosya:2558, Gömlek:109, (7 Mart 1892).

altına almıştır⁷³. Zabtiye Nezâretince yayınlanan tamimde, Matbûat Nizâmânâmesi'ne aykırı olarak gazete ve matbu evrak neşredilmesine meydan verilmemesi istendi⁷⁴. Uygulanan sıkı denetimden Takvîm-i Vekâyî de nasibini almıştır. II. Abdülhamid kendisine yapılan eleştirilerden ötürü gazeteyi yaklaşık 12 sene kapatmıştır. 1891 yılından itibaren tekrar yayın hayatına başlayan Takvim-i Vakayi benzer sebeplerle 1892'den itibaren II. Abdülhamid'in tahttan indirildiği 1908 yılına kadar kapatıldı.

1867 yılında bu tür yayınlarla alakalı Sadrazam Âlî Paşa tarafından Âlî Kararnâmesi yayınlanmış, bu kararname ile 1864 Matbûat Nizâmânâmesine uygun davranmayanları cezalandırma yoluna gidilmiştir. Bu kararnâmeye göre, hükûmete gazete kapatma yetkisi verilmiştir. Kararnâmede dikkati çeken tümce bazı basın organlarının devlete bile dil uzatarak fesada alet olmasıdır⁷⁵. Kararnâmede zikredildiği gibi “...Bir süreden beri bazı gazetelerin, ülkenin genel çıkarlarına tamamen ters düşen bir tutum içerisinde oldukları görülmüştür. Bu gazeteler, düşmanların silahı haline dönüşmüş, yalan haberler ve yıkıcı fikir yayma yoluna başvurmuşlardır...”. Bu yayınlar çoğunlukla çeşitli sebeplerden yurt dışına kaçan Osmanlı Devleti'nin kendi vatandaşları tarafından neşredilmekte idi. Ermeni, Rum ve Yahudiler tarafından da benzer yayınlar neşredilip yurda sokulmak istendi. Yurda sokulan bu yayınlar başta Askerî okul, mülkiye ve hukuk mektebi talebeleri arasında ciddi rağbet görmüştür. Bu okullarda yurda el altından sokulan bu yayınların gizlice okunması ve dağıtılmasını sağlamak amacıyla talebelerin kendi aralarında küçük gruplar halinde örgütlendiklerini biliyoruz. 30 Temmuz 1908 tarihinde kabul edilen Cemiyet-i Matbûat-ı Osmâniye kurularak bir yerde gazetecilerin tek bir çatı altında ortak hareket etmeleri hedeflendi. Gazetecilerin bir meslek kuruluşu etrafında örgütlenmesi düşüncesi, *Tanin*'den Hüseyin Cahit, *İkdâm*'dan İsmail Hakkı ve *Yeni Gazete*'den Abdullah Zühtü'nün girişimiyle güç kazanarak hayata geçme olanağı buldu⁷⁶. “...Matbûat cerâiminin muhâkemesine

⁷³ Çakır, a.g.e., s. 36.

⁷⁴ BOA, ZB. Dosya: 601, Gömlek: 56, (19 Aralık 1908)

⁷⁵ Nurşen Mazıcı, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbûat Kanunu”, *Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl:9, Cilt:5, Sayı 18, Ankara 1998, s. 134. dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/819/10388.pdf (31/03/2012).

⁷⁶ Aydın, a.g.m., s. 558.

*heyet-i adûl usulünün mer'iyetini ve matbûat-ı Osmaniye Meclîs idaresinin heyet-i adûl olarak tanınmasını hükümete kabul ettirmek...*⁷⁷.

Vatanın selameti için bir arada olma düşüncesi de “...matbûat-ı Osmâniye'nin serbestî-i efkâr ve mütâlaâta hâlel gelmemek üzere menâfi-i vatani ve 'adâb-ı umûmiyeyi te'mine hâdim bir tarîk tâkip etmeleri ve “selâmet-i vatan” fikr-i mukaddesi etrafında ittihât eylemeleri esbâbını temin etmek...”⁷⁸ şeklinde belirtilmiştir.

Gerçekten de 31 Mart Olayı'ndan sonra ilan edilen sıkıyönetim nedeniyle, o dönemde gazete kapatmak hayli kolaylaşmıştı. İlk idare-i örfiye, 25 Nisan 1909 tarihinde Hareket Ordusu Komutanı Mahmud Şevket Paşa tarafından ilan edilmiş ve her defasında uzatılmıştır. 1909'dan 1918'e kadar iki aylık bir süre dışında ülke tamamen idâre-i örfiye ile idare edilmiştir⁷⁹.

II. Abdülhamid'in sansür ile ilgili gerekçesi; “...Bizim memleketimizde halk, henüz çok saftır. Çok az okumuştur. İnsanlarımıza çocuk muamelesi yapmaya mecburuz. Çünkü gerçekte onlar büyük çocuklardır. Aileler ve terbiyeciler gençliğin elinde zararlı yazıların bulunmamasına itina gösterdikleri gibi, hükümet de biz de halkın zihnini zehirleyecek her şeyi ondan uzak bulundurmalıyız...”⁸⁰.

Sultan kendisine karşı yurt içinde oluşabilecek muhâlif gazete ve mecmûaları tespit ettirip bunları kapatma yoluna gitmekle beraber muharrirlerini de sürgüne göndermiştir. Zaman zaman çeşitli yayınları da maddi olarak desteklemiştir. Aslına bakılırsa bu da muhalifleri susturmanın başka bir yöntemi idi. Muhalefeti etkisizleştirme adına benzer yollara başvuran Sultan, bu yöntemle ilk olarak *Sabah gazetesini* desteklemiştir. Papadopulos adında bir Rum tarafından 1876 yılında II. Abdülhamid'in izni ile yayınlanan gazete, diğer gazeteler 40 paraya satılırken saraydan aldığı destekle 10 paraya satılmıştır⁸¹. Bunun yanında çeşitli gazete ve yayınlar farklı yöntemlerle kontrol altında tutulmakta idi. Bazı yayınlara doğrudan maddi yardımın yanı sıra saraya abone

⁷⁷ Cemiyet-i Matbûat-ı Osmaniye Nizâmnâmesi, *Tanin* 2 Eylül 1324, madde 11, 3. Bend.

⁷⁸ Cemiyet-i Matbûat-ı Osmaniye Nizâmnâmesi, Madde 11, 4. Bend.

⁷⁹ Gazel, a.g.e., s. 33. Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul 1989, s. 331.

⁸⁰ Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.8, T.T.K.. Yay., Ankara 1988, s. 263.

⁸¹ Çakır, a.g.e., s. 64.

olmak yoluyla da yardım yapılarak yazar ve imtiyaz sahiplerine çeşitli ihsanlarda bulunuldu⁸².

⁸² BOA, Y..*PRK.HH*. Dosya:36, Gömlek:46, (17 Ağustos 1905).

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKERÎ BASIN

1. ASKERÎ YAYIN ANLAYIŞI

XIX. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde pek çok alanda ilklerin yaşandığı oldukça hareketli bir dönem olmuştur. Osmanlı modernleşmesinin merkezileşme ekseninde olması siyasi yapıyı şekillendirdi. Modernleşme, Batılılaşma şeklinde ideolojik bir şekil aldı. Devlet gerek siyasi gerek ekonomik gerekse içtimai alanda pek çok yeniliklere öncülük etti. Bunlar tabii olarak sıkıntılı süreçler meydana getirdi. Bunu atlatmak için de bir ortak refleks göstererek millet olma yolunda ciddi bir süreçten geçildi. Bu karmaşık dönem içerisinde gerek halk gerekse kurumlar yıpranmış ve yaralanmıştır. Ciddi bir değişimin yaşandığı devletin üst kademesinde Sultan II. Mahmud ile başlayan ve halkın ciddi tepkisine yol açan Batılılaşma cereyanlarıyla ve bunların sonuçlarıyla oldukça meşgul olundu. Okuyan kesimin yüzünü döndüğü başta Fransa olmak üzere Hristiyan dünyanın ışıltılı ve renkli hayatı, Osmanlı aydınını cezbetmeyi başardı. Gerek firar ederek gerekse eğitim amaçlı yurt dışına çıkan Osmanlı aydın ve yazarları materyalizmle yoğrulmuş yüzeysel Hristiyanlığın yaşandığı Paris meyhanelerinde hiç de alışık olmadıkları manzaralarla karşılaştılar. Osmanlı Devleti, sosyal çözülme yanında II. Mahmud Dönemi'nde dış politika bakımından da artık Avrupa güçlerine bağımlı hale gelindi⁸³. Osmanlı modernleşmesi XIX. yüzyılın farklı modernleşme modellerinden farklı olup modernleşmenin kendi kurum ve kültürleriyle bir uyumu yoktur. Çünkü Osmanlı modernleşmesi dış askeri baskılar, ekonomik emperyalizm ve açık bir sömürünün ürünü idi.⁸⁴ Bu arada bürokrasi, içeride de siyasi ve ekonomik sistem üzerindeki gücünü pekiştirmişti. Bürokratik iktidarın temelleri atılmış, üst seviye görevlilerin maaşları 20 ila 50 kat arasında artmıştı. Mustafa Reşit Paşa büyük bir toprak ağası haline gelmiş, hatta Rus savaş esirlerini kendi çiftliklerinde kullanmaya başlamıştı⁸⁵.

Çeşitli sebeplerle ülkeyi terk etmek zorunda kalan bu gençlerin öğrendikleri fikirleri aktarma şekli olarak seçtikleri yegâne yöntem basın ve yayın yolu olmuştur.

⁸³ Karpas, *Osmanlı Modernleşmesi*, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 78.

⁸⁴ Karpas, *Osmanlı Modernleşmesi*, s. 83.

⁸⁵ Karpas, *Osmanlı Modernleşmesi*, s. 94.

Okudukları kitaplardan ve ilişki içinde oldukları Batılı yazar ve bilim adamlarının görüşlerini süzgeçten geçirmeden olduğu gibi alıp tercüme ederek ülkelerine taşımak için adeta birbirleriyle yarıştılar. Bu Batılı görüşlerin kendi kültür ve uygarlıklarına ne kadar uyum sağlayacağı, halktan gelecek tepkiler, nihayeti ve en önemlisi gelecek kuşaklarda açılacak yaralar entelektüel Batı hayranı isimleri ilgilendirmedir. Yazılan roman ve piyes türündeki çok çeşitli eserlerin yanında çıkartılan yüzlerce gazetede birbirinden farklı görüş ve eleştirilerle halkı, rejime karşı hürriyet eşitlik ve kardeşlik sloganıyla etkilemeye çalıştılar. Gazetecilik kültürünün yerleşmesinin hemen ardından mecmûa ve mizah tarzı yazıların yanında siyasi yazılar ön plana çıkmaya başlamış, gazete köşeleri adeta devlet adamlarının ve muhaliflerin cenk meydanı halini almıştır. Bunun dozu zaman zaman iyi ayarlanamamakla birlikte belli kesim padişaha hakarete varacak tarzda yazı ve resimler yayınlamaktan da geri durmadılar. Yazılan bu hakaret içerikli yazılar yasalarla kontrol altına alınmaya çalışılmış, bu tarz yayın yapanlar hakkında cezai yöntem yoluna başvurulmuştur. Bu tarz yazılara ve tedbirlere sivil basın hayata geçtiği hemen her dönem rastlamak mümkündür.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile kendine çok daha rahat bir ortam bulan matbûat âleminin hemen her alanda pek çok eser verdiğini görmekteyiz. Bu alanlardan en önemlilerinden birisi de askeri alanda yayın yapan, askerlik ve ordunun gelişimiyle alakalı yazılar yayımlayan askeri matbûattır. Gerek askerler gerekse sivillerin girişimleriyle imtiyaz hakkı elde edilerek yayın yapan yirmi beş civarında eser tespit edilmiştir. Kendi çağdaşları olan diğer gazeteler gibi kimi istikrarlı bir şekilde yayın hayatını sürdürmüş, kimisi de birkaç nüshayı geçmeden yayın hayatından çekilmiştir.

1828 yılından başlamak üzere Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde yayım hayatına giren ve alanında ilk olan *Vakayı-ı Mısriye* ve hemen birkaç yıl sonra merkezde yayımlanmaya başlayan 1831 tarihli *Takvim-i Vakayi*'yi görmekteyiz. Bu esas alındığında yaklaşık otuz beş yıl kadar sonra Osmanlı basın dünyasına 1864 yılında *Cerîde-i Askeriye* ile dâhil olan ve topluma yön vererek siyasi ve sosyal hayata her fırsatta müdahil olan askerlerin teşebbüsü ile çıkartılmaya başlayan askeri gazete ve dergiler oldukça fazla bir önem arz etmektedir. Bizzat Osmanlı ordusunun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan askeri gazete ve mecmûalar bizlere dönemin ordu teşkilatı hakkında fazlasıyla bilgi vermektedir. Başta teknik açıdan olmak üzere ordunun genel yapısı ve işleyişi hakkında da bilgiler veren bu yayınlar, yabancı

devletlerin silahlı kuvvetleri ile girişilen karşılıklı alışverişi, çeşitli teknik yapılanmayı da yayımlayarak beynelmilel bir yayın anlayışı sergiledi. Bunun yanında yazı yazan kalemler arasında hem cemiyet içerisinde hem de orduda söz sahibi isimlere rastlamaktayız. Bu isimler bazen teknik konularda yazdığı gibi, zaman zaman da siyasi içeriğe sahip yazıları yazmaktan geri durmamışlardır. Yaptığımız incelemelerde çeşitli devletlere ait orduların geliştirdikleri yöntem, teknik ya da eğitim amaçlı yayımlanan çeşitli bilgi ve belgeler de tercüme edilerek gerek bölümler halinde, gerekse tek parça olarak askeri gazete ve mecmûalarda yayımlandı.

Osmanlı Devleti'nde ordu ile alakalı gelişigüzel yayın yapmak yasalar ile sınırlı idi. Sivil basın bu tarz haber nitelikli ordu ile alakalı yayın yapmaları içeride ve dışarıda sürekli tehdit altında olan ordunun mahremiyetini korumak açısından yasa ile güvence altına alındı. Devletin askeri kuvvetleri, sefer ve mühimmat bilgileri ile alakalı gelişigüzel izinsiz yayın yapılmaması konusunda askeriyeden gerekli izinlerin alınması gerekmektedir. Bu konuya dair Matbûat Nizâm-nâmesi'ne ilgili maddelerin eklenmesi Hareket Ordusu Kumandanlığı tarafından Dâhiliye Nezâretine bildirilmiştir. Meclîsi-i Mebûsân'ın riyasetince bu konunun dikkate alınması istendi⁸⁶. Bir başka belgede; *devletin kuvva-yı askeriyesine vazî'l-ceyşine ve mühimmât-ı seferiyesine dâir neşredilecek gazete makalâtının, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye veya Ordular Erkân-ı Harbiye dairelerine irâe edilmesinin münâsip olacağından, bu bâbda iki maddeyi kanuniye lâyihası kaleme alınarak tesyâtı*⁸⁷. Ayrıca meşrutiyet sonrası yayınlanan başka bir belgede, Askeri Matbûat Kanunu, Ceza Kanunnamesi'ne iki kıta lâyiha eklenmek sureti ile ordunun sırları ve gizli tutulması gereken bilgilerinin neşr ve ilan edilmesinin men edildiğini görmekteyiz⁸⁸.

Gazete ve mecmûa çıkartmak çeşitli izinlere tabi tutulmaktadır. Gazete çıkartma teşebbüsünde bulunanlara Matbûat Nizâm-nâmesi'ne uygun olarak muamele edilerek gerekli tahkikatlar yapılmak suretiyle ruhsat verilmekteydi. Günümüz askeri kurumlarınca yayınlanan gazete, dergi ve diğer yayınlar da hak ettiği ilgiyi

⁸⁶ BOA, DH. MKT. Dosya: 2875, Gömlek:6, (14 Temmuz 1909).

⁸⁷ BOA, BEO. Dosya:3584, Gömlek:268766, (27 Haziran 1909).

⁸⁸ BOA, ŞD. Dosya:658, Gömlek 35, (10 Ocak 1915).

görmemiştir. Öyle ki askerlerce yapılan askerî tarih çalışmalarında bile bu yayınlara pek rağbet edilmediği görülmektedir⁸⁹.

Bu bölüm içerisinde Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde yayımlanmış gazete ve mecmûalar, literatür açısından ele alınacaktır. Yayınların tarihleri, başlık isimleri ve yazar adları aşağıda yer alan tablolara aktarılmaya çalışılmıştır. Yayınlar birbirlerinden gerek şekil, gerekse içerik yönünden oldukça fazla farklılıklar göstermektedir. Kimi yayınlar her nüshasında -1- sayfa numarasıyla başlarken kimileri de sayfa numaralarını devam ettirmek sureti ile bir sonraki sayıya taşınmaktadır. Bu farklılıklar içerisinde bir yılını tamamlayan bazı yayınlar “sene 2 sayı 1” şeklinde tekrar baştan almak sureti ile numaralandırılmıştır. Tablolara makalelerin sayfa numaralarını koymama sebebimiz yukarıda bahsettiğimiz farklılıklarda kaynaklanacak karışıklığa sebep olmama hassasiyetimizdir.

Öte yandan askeri gazete ve mecmûalar basım yerleri açısından da farklılıklar göstermektedir. Osmanlı Devleti’nde ordu ve donanmaya bağlı matbaalar ile Babıali’ye bağlı matbaaların yanında çok sayıda sivil matbaalar da bulunmaktaydı. Askeri matbûata dâhil olan süreli yayınlar resmi matbaalarda basıldığı gibi pek çoğu özel matbaalarda yayımlandılar. Bunlar arasında bir değerlendirme yapacak olursak hem özel hem de resmi yerlerde basılan gazetelerin tamamen doğası gereği ordu yanlısı bir yayın politikası izlediği görülür. Özel matbaalar meşrutiyetin ilanından sonra karşımıza çıktığından meşrutiyet öncesi yayım hayatına başlayan *Cerîde-i Askeriye*, *Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye* ve *Cerîde-i Bahriye* gibi yayınlar da merkezin kontrolünde ordunun terakkiyatı hedefli yayınlar yaptılar. Mevcut çalışmamızda askeri yayınları resmi ve gayriresmî olmak üzere iki ayrı başlık altında inceleyeceğiz. Öte yandan bu gazetelerin önemli bir kısmı başkentte basıldı. Taşrada basılan askeri yayınlar Edirne’de *Ordu Mecmûası*, ve *Risâle-i Askeriye*’nin ilk 22 sayısı Selanik’te, sonraki nüshaları İstanbul’da neşredildi.

Müdâfaa-yı Milliye gazetesi imtiyaz sahibi ve yazarı Mehmet Zeki Bey askeri gazeteler ile ilgili bir yazısında şu görüşe yer vermiştir: “*Zan ederim ki bir Mecmûa-*

⁸⁹Hamit Pehlivanlı, “Son Dönem Askeri Tarih Araştırmalarında Askeri Gazete ve Dergilerin Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S. 61, Cilt: XXI, Mart 2005, s. 244.

yı askeriye'nin vazifesi yalnız fenalıkları ortaya çıkarmak değil, ona çerasâz olabilecek mümkün olduğu kadar çok vesait irâe etmektir⁹⁰.”

II. Meşrutiyet'in ilanı öncesi ve sonrasında da askeri yayın organları varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1864 yılında *Cerîde-i Askeriye* yayımlanmaya başlayan ile bu süreç daha sonra *Cerîde-i Bahriye*, *Nevsal-Askeriye*, *Misbah-ı Felah*, *İrtikâ ve Yaşasın Ordu* ile devam etmiştir. II. Meşrutiyet ilanı sonrası kadar yoğun olmasa da Cumhuriyet yıllarında da askeri basın varlık gösterdi. Ancak II. Meşrutiyet Dönemi kadar rahat yayın yapma fırsatı bulamadı. İçeriklerinde sadece mesleki yazılara yer verildi. *Milli Ordu*, *Jandarma Sadası*, *Asker Hocası*, *Jandarma Evâmîr Mecnûası*, *Jandarma Mecnûası* ve *Mecnûa-yı Askeriye* tespit edebildiğimiz son dönem askeri basın organlarıdır. Çalışmamız II. Meşrutiyet Dönemi'ni kapsadığından biz bu yayınların sadece isimlerini zikretmekle yetineceğiz.

2. RESMÎ MATBAADA BASILAN ASKERİ YAYINLAR

Osmanlı askeri gazete ve mecmûaları, resmi ya da özel matbaalarda basılmaktaydı. Resmi matbaalarda basılan gazete ve mecmûalar, sivil matbaalarda basılan gazete ve mecmûalar derecesinde siyasi anlamda eleştirel yayınlar yapamadılar. Bunlar ordunun genel olarak gelişmesini yakından takip etmenin yanı sıra, askerlerin eğitimlerinin her safhasıyla alakalı yazılar yayımladılar. Askeri okuldaki nizam ve terbiye usulleri ve yabancı ordu ta'limâtnameleleri gene bu yayınların ilgi alanları arasındadır. Askerin terfi, tecziye, mükâfat, madalya ve emeklilikleri resmi matbaada basılan gazetelerin konularındandır.

2.1. CERÎDE-İ ASKERİYE (1864)

17 Ocak 1864/7 Şaban 1280 tarihinde yayın hayatına başlayan *Cerîde-i Askeriye* Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Ta'lim Terbiye Dairesi matbaasında neşredilmekte ve çıkış tarihi itibarıyla basın hayatındaki ilk yayınlar arasında yer aldı. Askeri yayın anlamında da ilk olması hasebiyle son derece önemlidir.

Cerîde-i Askeriye bugüne kadar tarih araştırmalarında ve özellikle askeri tarih çalışmalarında ihmal edilmiş, kullanılmamış çok önemli bir kaynaktır⁹¹. *Cerîde-i*

⁹⁰ Mehmed Zeki, “Nazariyatla Ameliyat”, *Müdâfaa-yı Milliye Gazetesi*, S. 9, 19 Temmuz 1327/1 Ağustos 1911, s. 98.

Askeriye'nin haftada bir neşredilmesi ile alakalı Maarif-i Umûm Nezâretince haftalık olarak yayımlanması uygun görülmüştür.⁹² *Cerîde-i Askeriyye*, seraskerden sol kolağalarına kadar müşir, ferik, mirliva, miralay, kaymakam, binbaşı, alay emini, sağ kolağası ve sol kolağası tüm kara ve deniz kuvveti ümerâ ve zâbitlerine ayrı ayrı birer nüsha olarak gönderilmiştir. Piyade, topçu ve bahriye bölüklerine birer, süvârî bölüklerine ise ikişer nüsha gönderilmiştir. Sultan Abdülaziz devrinde, İstanbul'daki ümera ve zâbitlerin hemen hepsi *Cerîde-i Askeriye*'yi bir şekilde okuma ve gözden geçirebilme imkânı buldu. Anadolu ve Rumeli'ye de posta aracılığıyla ulaştırıldı⁹³. *Cerîde-i Askeriye*'de, resmi ve resmi olmayan askerlikle ilgili haberler yer aldı. Hem kara hem deniz kuvvetlerine yer verilmiş; bilimsel haberler, yayınlar ele alınmış; askerlikle ilgili yasa, yönetmelik, tüzük metinleri yayınlanmıştır⁹⁴. Mevcut sayılar incelendiğinde eserin pek çok defa alt başlık, süresi ve ebadı değişmiştir⁹⁵. 1878-1879 yıllarında Makâm-ı Seraskeri Harbiye Nezâreti Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Ta'lim ve Terbiye Şubesi tarafından İstanbul Cerîde-i Osmâniye matbaasında ilaveli *Cerîde-i Askeriye* ismiyle yayınlandı⁹⁶.

Gazetenin 1864-1922 yılları arasında neşrolan nüshaların tamamı olmasa da önemli bir kısmı Milli Kütüphane ve TTK Kütüphanesi'nde mevcuttur. Gazetenin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Ortahisar Kütüphanesi'nde de muhtelif sayılarına rastlamak mümkündür. II. Meşrutiyet Dönemi'ni içine alan bölüm değerlendirilecek olursa bu döneme ait Milli Kütüphane'de toplam beş nüsha görülebilir. Meşrutiyet yıllarına rastlayan dönemden kalan nüshalar en zengin biçimde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi'nde pdf halinde bulunmaktadır.

Gazetenin fihristi:

46. Sene Sayı: 17	1 Kanun-ı sani	Yazar Adı
1324 Makale Adı	14 Ocak 1909	
Resmi "Zâbitan İle Alakalı"		Belirtilmemiş

⁹¹ Ayten Can Tunalı, *Cerîde-i Askeriye'nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri*, C.24, S. 37, Ankara 2005, s. 196. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/266.pdf> (08/07/2012)

⁹² BOA, A.İ MKT. MHM. Dosya:299, Gömlek:56, (4 Mayıs 1864).Ancak Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Katalogunda on beş günde bir neşredildiği yazmaktadır.

⁹³ Necdet Hayta- Uğur Ünal, *Osmanlı Askeri Gazetesi Cerîde-i Askeriyye 1-30*, Berikan Yayınevi, Ankara 2007, s. VII.

⁹⁴ Tunalı, a.g.m., s. 196.

⁹⁵ Hasan Duman, *Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, C.I, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yay., Ankara 2000, s. 202

⁹⁶ Duman, a.g.e., s. 413.

Takım Ta'limine Ait Takip Olunacak Usul	Belirtilmemiş
Ta'lim ve Hidamât-ı Sairenden Sonra Vücudun Tetehhürü	Belirtilmemiş
Cezalar	Belirtilmemiş
Hastalanmış Bir Neferin Suret-i Hareketi	Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Askeriye "Bulgaristanın Tekâlîf-i Harbiye Kanunnamesi"	Belirtilmemiş
Makale-i Askeriye	Belirtilmemiş

46. sene Sayı: 20	22 Kanun-ı sani 1324	Yazar Adı
Makale Adı	4 Şubat 1909	
Tahammüd-i Şükrânkârâne		Belirtilmemiş
İfâde-i Mahsûsa "Balkan Hükümetleri"		Belirtilmemiş
Resmi "Açıktâ Kalan Zâbitan"		
Evâmîr ve Ta'limât		Belirtilmemiş
Gayr-i Resmi "Ta'limâtname Değişirken"		Mâba'dı Var

46. Sene Sayı: 23	12 Şubat 1324	Yazar Adı
Makale Adı	25 Şubat 1909	
Resmi		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe Komisyonuna		Belirtilmemiş
Evâmîr ve Ta'limât "Süvârî müfettişlerinin vezaifine dair"		Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Harbiye "Süvârî İçin Harb-i Âhirden istintâc Olunan Husûsât		Belirtilmemiş
Bulgaristan Ordusunda Mer'î Elicra Kavânîn ve Nizâmâtndan Müstahric Bazı Fıkraât		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye "Seksen üç senelik târîh-i askeriyemizden"		Mâba'dı Var

46. Sene Sayı: 25	26 Şubat 1324	Yazar Adı
Makale Adı	11 Mart 1909	
Resmi		Belirtilmemiş
Gayr-ı Resmi Şuûnât-ı Askeriye "Bilcümle Avrupa Ordularında Küçük Zâbitânın Vücûda Getirilmesi		Belirtilmemiş
Muhâlif Ordularda Zâbitânın Ahvâlinde ve Yetiştirilmesindeki Esâslı Fırkaların Mukâyesesi		Belirtilmemiş
Umûm Orduların Terfî-i Rütbe Mukâyesesi		Belirtilmemiş
Yeşilimsi Buz Renkte Çuhadan Ma'mûl Sefer Elbisesi		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye "Seksen Üç Senelik Târîh-i Askeriyemizden Mâbad"		Belirtilmemiş
Usûl-ı Ta'limin Tebdîli		Belirtilmemiş
İ'lanât		

48. Sene Sayı: 1 3 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Tekâüd	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Bulgaristan”	Belirtilmemiş
	Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyenin Dâhili Ta’lîmât-ı Lâyiha Sureti	Belirtilmemiş
	Makâlât ve Mütenevvi Havâdis-i Askeriye	Belirtilmemiş
	Ceride-i Tıbbiye-i Eskeriye Abonelerine İ’lân-ı Mahsus	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 2 11 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Tebrîk	Belirtilmemiş
	Terfî’-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvîl-i Me’mûriyet	Belirtilmemiş
	Tekâüd Edilenler	Belirtilmemiş
	Eytâm ve Erâmîle Maaş Tahsis Olunanlar	Belirtilmemiş
	Tasfiye-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta’lîmât	Belirtilmemiş
	Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriyenin Dâhili Ta’lîmât-ı Lâyiha Sûreti	Belirtilmemiş
	Sıhhiye Dairesinden ve Matbûat-ı Askeriyeden İ’lân-ı Mahsus	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 3-4 18 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Teveccühât	Belirtilmemiş
	Tahvîl-i Me’mûriyet	Belirtilmemiş
	Becayış	Belirtilmemiş
	Tasfiye-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tekâüd Edilenler	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta’lîmât	Belirtilmemiş
	Elbise Nizâmnâmesi Hakkında	Belirtilmemiş
	İ’lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 5 25 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvîl-i Me’mûriyet	Belirtilmemiş
	Tasfiye-i Rütbe Komisyonundan	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta’lîmât	Belirtilmemiş
	Âmme-i Askeriyyeye Dair	Belirtilmemiş
	İhtiyad Kanunnamesinin Altıncı Maddesine Müte’allik Tekâüdiye Âidâtı Hakkında	Belirtilmemiş
	Piyâde Bölüklerinin Alay Numaralarına Ait	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Kumandanlar Nasıl Yetişir”	Belirtilmemiş
	Rusya’da Askeri Bir Hava-i Ta’lîm Kadrosu	Belirtilmemiş

İ‘lânât	Belirtilmemiş
Jandarma Tensikâtına Dair Ta‘limât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 6 1 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limât		Belirtilmemiş
1326 Sene-i Rûmîyesinde Orduy-ı Hümâyûnlar Dâhilinde İcra Edilecek Harb Oyunlarına Aid Mukarrerat-ı Umumiye		Belirtilmemiş
Jandarma Tekâüdi		Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Askeriye “İtalya Askeri Bütçesi”		Belirtilmemiş

48. sene Sayı:7 1 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Teessüf-i ‘Azim “Müşir Hakkı Paşa”		Belirtilmemiş
Tekaid-i Hamiyet		Belirtilmemiş
11. Suvâri Zâbitânın Terfii		Belirtilmemiş
Tahvil-i Ma‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limât		Belirtilmemiş
Mütekâîdin-i Askeriye İle İhtiyat Zâbitanlarının Elbise-i Askeriye Giymemeleri Hakkında		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 8 8 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Tebrîk-i Cülûs-ı Hümâyûn		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Eytâm ve Eramil Maaşatı		Belirtilmemiş
Piyade Endaht Mektebi İkinci Devre-i Tedrisiyesi Endahtlarındaki Yüksek Numara Alan ilk Beş İsim “Mülazım-ı Sani Mustafa Remzi Bey- Mülazım-ı Evvel Nazmi Efendi- Yüzbaşı Hulusi Efendi- Mülazım-ı Evvel Mustafa Efendi- Mülazım-ı Sani Abdurrahman Efendi”		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 8 22 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Terfî-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe Komisyonundan		Belirtilmemiş
İhtiyat-ı Zâbitan Kanun Layihası		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limât Müretteb Olan Kolordu Kumandanlığından Harbiye Nezâretine Varid Olan Telgrafname		Belirtilmemiş

İ‘lân	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 9 22 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfî‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tasfiye-i Rütbe Komisyonundan	Belirtilmemiş
	İhtiyat-ı Zâbitan Kanun Layihası	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limât Müretteb Olan Kolordu Kumandanlığından Harbiye Nezâretine Varid Olan Telgrafname	Belirtilmemiş
	İ‘lân	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 10 29 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Bu Sene Mekteb-i Harbiyeden Neşaat Eden Sûvârî Mülazım-ı Sanileri	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limat “Musiki-i Humayun Elbisesi”	Belirtilmemiş
	Askeri Tekâüd ve İstifa Kanununun On Beşinci Maddesi	Belirtilmemiş
	Memâlik-i Osmâniyedeki Kala‘ ve İstihkamat Haklarında	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Topçu Ateşnin Tesiri Dâhilinde Rus Süvarisinin Ta‘biye Tertibatı”	Sûvârî Binbaşı Sâdık
	Goltz Paşa Hazretlerinin “Osmanlı Heyet-i Zâbitanı İstikbalı” Serlevhalı Makalesi	Belirtilmemiş
	İtalya Ordusunda Ameli Topoğrafya Dersleri	Erkân-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya
	Jandarma Mütaka‘idini	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 11 6 Mayıs 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Temdid-i Mezuniyet	Belirtilmemiş
	İstifa	Belirtilmemiş
	Vefat “5.Ordu Eczacısı Muhsin Hakkı Efendi”	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limat	Belirtilmemiş
	Metlublarını Donanma İanesine Terk Edenler Hakkında	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	Muharebeye Hazırlıkta Sûvârî Kıtaatının Takib Edeceği Usul	Belirtilmemiş
	Mütেকaidin-i Eytâm ve Eramil Maaş Tahsis Olunanlar	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 12 13 Mayıs 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Jandarma	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Tashih-i Kayd	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	Askeri Otomobillerle Balonların Birlikte Manevraları	Süvâri Binbaşı Mehmed Sâdık
	Japonya'da İlk Terbiye-i Askeriye	Belirtilmemiş
	Müttekâidin	Belirtilmemiş
	Eytâm ve Eramil Maaş Tahsis Olunanlar	Belirtilmemiş
	İ'ân	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı 13 20 Mayıs 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	İhsan-ı Şahane	Belirtilmemiş
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfî-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Nizamyeden Jandarmaya Nakleden Zâbitan Hakkında Mukararat	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye "Japon Dâhiliye Kanunnamesi"	Süvâri Binbaşı Mehmed Sâdık
	Müttekâidin	Belirtilmemiş
	Eytâm ve Eramil Maaş Tahsis Olunanlar	Belirtilmemiş
	İ'ân	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 14 27 Mayıs 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Evâmîr ve Ta'limât	Belirtilmemiş
	Tasfiye-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Cerrahlar	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye "1911 Senesi Son Baharında Umûm Süvâri ve Haraları Bargir Sergisi	Süvâri Binbaşı Mehmed Sâdık
	Müttekâidin	Belirtilmemiş
	İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 15 3 Haziran 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Evâmîr ve Ta'limât	Belirtilmemiş
	Elbise Nizâmnamesi Hakkında	Belirtilmemiş
	Hedamet-i Askeriyede İstihdam Olunacak Tayyarecilerle Eczacılar Hakkında Kanun Layihası	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş

Makâlât-ı Askeriye “Süvariler”	Erzurum Jandarma Alay Kumandanı Mehmed Ş’aban
Bulgaristan İhtiyat Zâbitleri	Piyade Binbaşı Mehmed Ali
Mütekâidin	Belirtilmemiş
İ’lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 16 10 Haziran 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Terfi’-i Rütbe		Belirtilmemiş
İhtiyat Zâbiti		Belirtilmemiş
İade-i Rütbe		Belirtilmemiş
İade-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “ Alman Süvarisinin Temayülü”		Süvârî Binbaşısı Mehmed Sadık
Mütekâidin		Belirtilmemiş
Mevâsât		Belirtilmemiş
Islahe-i Askeriye Müzesinden		Belirtilmemiş
İ’lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 17 17 Haziran 1326	Makale Adı	Yazar Adı
İhtiyat Zâbitanı Kanununa Zeyl		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvîl-i Me’mûriyet		Belirtilmemiş
Jandarma		Belirtilmemiş
İstifa		Belirtilmemiş
Süvârî Sınıfından Açığa Çıkarılanlar		Belirtilmemiş
İ’lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 18 24 Haziran 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Tebrîk		Belirtilmemiş
1326 Sene-i Rûmîyesi Manevralarına Mahsus Mukarreraat-ı Umumiye		Belirtilmemiş
Terfi’-i Rütbe		Belirtilmemiş
Nişan		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
İstifa		Belirtilmemiş
Nisbet-i Askeriyesi Kati Olunanalar		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Jandarma Zâbitânının Yazlık Ebiselerine Dair		Belirtilmemiş
İzmid’in Tahvili		Belirtilmemiş

Pazar Günlerinin Muvakkaten Tatili	Belirtilmemiş
Mütekâidin	Belirtilmemiş
Mevâsât	Belirtilmemiş
İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 20 8 Temmuz 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Askeri Tekâüd ve İstifa Kanunundan İki Maddenin Tadili		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Vaz-ı esas		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Nisbet-i Askeriyesi Kati Olunanalar		Belirtilmemiş
Rûbe-i Sâbıkları İade Kılınanlar		Belirtilmemiş
İstifa		Belirtilmemiş
Mütekâidin		Belirtilmemiş
Eytâm ve Eramil Maaş Tahsis Olunanlar		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Süvarilerde MakineliTüfenk”		Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık
Birinci Resmi Geçid Programı		Belirtilmemiş
İ‘lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 21 15 Temmuz 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye		Belirtilmemiş
Elektrik- Fener ve Projektörlerin Ta‘biye Nokta-ı Nazarında İsti’mali		Mâba’dı Var Binbaşı Bedreddin

48. Sene Sayı: 22 21Temmuz 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Evâmir ve Ta‘limât		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Terfi‘-i Rütbe		Belirtilmemiş
İslahat-ı Askeriye Müzesi Müdüriyetinden Teşekkür-ü Aleni		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâidin		Belirtilmemiş
Zâbitanın Vakt-i Seferde Beraberinde Götürecekleri Eşyaya Dair Cedvel		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Elektrik- Fener ve Projektörlerin Ta‘biye Nokta-ı Nazarında İsti’mali”		Binbaşı Bedreddin
İ‘lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 23 29 Temmuz 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Evâmir ve Ta‘limât Askeri Serpuş Ta‘limnâmesi”	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	İade-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Nişan	Belirtilmemiş
	Birinci Fırka Divan-ı Harb	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Hin-i Muhasarada Sahra Topçusunun Vazifesi”	
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Aile-i Maaş Tahsis Olunanlar	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 24 5 Ağustos 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Yunan Ordusunun Islahı İçin Ahiren İttihaz Olunan Bazı Mukarrerat	Belirtilmemiş
	İtalya Ordularına Müteallik Şuun-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 25 12 Ağustos 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfi‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	İkmal-ı Tahsil İçin Almanya’ya İ‘zam Kılınacak Etteba- Eczacı ve Baytarlar	Belirtilmemiş
	Madalya	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Tenzil-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tashih-i Kayd	Belirtilmemiş
	Zımm-ı Maaş	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Japon Piyade Alaylarının Kış Talimleri”	Erkân-ı Harb Binbaşısı Bedreddin
	Ordularda Ziraat Dersleri	Belirtilmemiş
	Almanya	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Süreyya
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 26 19 Ağustos 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdir-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfi‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Muallim Tayini	Belirtilmemiş
	İhtiyat Zâbiti	Belirtilmemiş
	Temdid-i Müddet	Belirtilmemiş

Tahsil-i Avrupaya Gidecek Etteba	Belirtilmemiş
İade-i Rütbe	Belirtilmemiş
Tard	Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Askeriye “ İtalya ve Bulgaristan Orduları”	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Süreyya
Tekâüd Olunanlar	Belirtilmemiş
Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 27 26 Ağustos 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Evâmîr ve Ta'limât		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Hastahane Teşekkülü		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe Komisyonundan		Belirtilmemiş
Aile Maaşı Tahsis Olunanlar		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Uzak Mesafate Endaht”		Belirtilmemiş
İ'ânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 28 2 Eylül 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Terfi'-i Rütbe “Eczacı ve Baytarlar”		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Kanun Mucebince Rütbeleri Tenzil Edilenler		Belirtilmemiş
Evvelki Rütbelerini Muhafaza Edenler		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Askerlikte Selam”		Belirtilmemiş
Genç Acemi Efrada Muharebe-i Tasvir		Kaymakam Raşid Galib

48. Sene Sayı: 29 9 Eylül 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Askeri Müzesi Müdüriyetinden		Belirtilmemiş
Terfi'-i Rütbe “Süvari”		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 30 16 Eylül 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Evâmîr ve Ta'limât		Belirtilmemiş
1326 Sene-i Rûmîyesi Ordu Manevrasına Mahsus Mukarreratın Mevad-ı Mühimmesi		Belirtilmemiş
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Askeriye “İtalya'ya Ait”		Arkân-ı Harbiye Kaymakamlarından Süreyya
İ'ânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 31 30 Eylül 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	İfâde-î Mahsusa	Belirtilmemiş
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Becâyîş	Belirtilmemiş
	İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 32 7 Teşrin-i evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	Tard	Belirtilmemiş
	Şuûnât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 33 14 Teşrin-i evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Tebrîk Veladet-i Hümayûn	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Terkin-ı Kayd	Belirtilmemiş
	Becahiş	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 34 21 Teşrin-i evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye "Piyadede Keşif Hizmeti"	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 35 28 Teşrin-i evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş

Hamîyetli Zâbitan ve Ettebamıza Hitaben Neşr Olunan Beyanname	Belirtilmemiş
Koleraya Karşı Tedabir İttihaz Edilmek Üzere İçtima' Eden Fevkalade Komisyon Mukarreratı	Belirtilmemiş
İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 36	Makale Adı	Yazar Adı
4 Teşrin-i sani 1326		
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Aile Maaşı		Belirtilmemiş
Makale-i Askeriye "1877-1878 Seferinde Rus Süvarisi"		Mekteb-i Harbiye Sûvâri Bölükleri Kumandanı Kolağası Sadık
İ'ânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 37	Makale Adı	Yazar Adı
11 Teşrin-i sani 1326		
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Becayış		Belirtilmemiş
Makale-i Askeriye " 1877-1878 Seferinde Rus Süvarisi"		Mekteb-i Harbiye Sûvâri Bölükleri Kumandanı Kolağası Sadık
İ'ânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 38	Makale Adı	Yazar Adı
18 Teşrin-i sani 1326		
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Becayış		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Makale-i Askeriye "İaşe"		Erkân-ı Harbiye Birinci Şubesi Piyade Yüzbaşı Tophaneli Nazım
Rus-Japon Seferinde Bir Vaka'		Erkân-ı Harbiye Kaymakamalarından Süreyya
Askeri Balonculuk		Sûvâri Binbaşısı Mehmed Sadık
İ'ânât "Matbaa-ı Askeriyede Neşr Olunan Kitaplar"		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 39	Makale Adı	Yazar Adı
25 Teşrin-i sani 1326		
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş

Aile Maaşı	Belirtilmemiş
İmtihani Veremeyipte İhtiyata Nakledilen Mülazım-ı Sâniler	Belirtilmemiş
Tard	Belirtilmemiş
Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
Vefat	Belirtilmemiş
Tebliğat	Belirtilmemiş
Makale-i Askeriye “1878 Rus Süvarisi”	Süvâri Kolağası Sadık
Muhtelif Nizamlardaki Piyade Kıtaatına Topçu Atışının Derece-i Tesiri	Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık
Yunan Piyade Talimnamesi	Belirtilmemiş
Havâdis-i Askeriye	Belirtilmemiş
İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 40	Makale Adı	Yazar Adı
9 Kanun-ievvel 1326		
Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş	
Terfî‘-i Rütbe	Belirtilmemiş	
Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş	
İmtihani Veremeyipte İhtiyata Nakledilen Mülazım-ı Sâniler	Belirtilmemiş	
Küçük Havadisler	Belirtilmemiş	
Makâlât-ı Askeriye “Harbde Kuvve-i Maneviye” Japon – Rus Harbi”	Mütercimi Yüzbaşı Salih	
Japon Ordusunda Jimnastik Talimleri	Ahmed Refik	
Rus-Japon Harbinde Keşif Hedematı	Erkân-ı Harbiye Birinci Şubesi Piyade Yüzbaşı Tophaneli Nazım	
1878 Rus Süvarisi	Süvâri Kolağası Sadık	
Bir Ay Zarfında Neşr Olunan En Yeni Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş	
Havâdis-i Askeriye	Belirtilmemiş	
Tashih	Belirtilmemiş	
İ‘lânât	Belirtilmemiş	

48. Sene Sayı: 41	Makale Adı	Yazar Adı
16 Kanun-ievvel 1326		
Terfî‘-i Rütbe	Belirtilmemiş	
Mütekâîdin	Belirtilmemiş	
Aile Maaşı	Belirtilmemiş	
Tarkin-i Kayd	Belirtilmemiş	
Makâlât-ı Askeriye “Süvâri Kumandanları Cüzütamlarının Muharebesi”	Mekteb-i Harbiye Süvâri Bölükleri Kumandanı Kolağası Sadık	
Japonların Muharebe Keşfi	Erkân-ı Harbiye Birinci Şubesi Piyade Yüzbaşı Tophaneli Nazım	
1877-78 Seferinde Rus Süvarisi	Mekteb-i Harbiye Süvâri Bölükleri Kumandanı Kolağası Sadık	
Yunan Ordusu Piyade Ta‘limnâmesi	Mâba‘dı Var	
Zaman-ı Hazır Daimi Ta‘biyelerinin Müdâfa‘ası	Belirtilmemiş	

Mançurya Harbinin Netayici “Aksa-ı Şark”	Ahmed Refik
Japonların Formuzatesindeki Harekât-ı Harbiyeleri	Erkân-ı Harbiye İkinci Şubesi Refakatinde Mülazım-ı Evvel Cemal
En Yeni Asar-ı Askeriye “İran- Norveç- Fas- Japonya-Japon Drednotları”	Mülazım-ı Evvel Cemal
İ‘lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 42 23 Kanun-ı evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Aile Maaşı		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
İmtihani Veremeyipte İhtiyata Nakledilen Mülazım-ı Sâniler		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limnâme		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “1877-78 Seferinde Rus Süvarisi”		Mekteb-i Harbiye Suvâri Bölükleri Kumandanı Kolağası Sadık
Zaman-ı Hazır Daimi Ta‘biyelerinin Müdâfa‘ası		Erkân-ı Harbiye Yüzbaşı Ahmed Nuri
Mançurya Harbinin Netayici “Aksa-ı Şark”		Ahmed Refik
Havâdis-i Askeriye		Belirtilmemiş
İ‘lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 43 30 Kanun-ı evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Terfi‘-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Becayış		Belirtilmemiş
İstifa		Belirtilmemiş
Taltif		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limât		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Zaman-ı Hazır Daimi Ta‘biyelerinin Müdâfa‘ası”		Erkân-ı Harbiye Yüzbaşı Ahmed Nuri
İtalya Ordusuna Dair		Belirtilmemiş
Yunan Ordusu Piyade Ta‘limnâmesi		Belirtilmemiş
En Yeni Asar-ı Askeri		Belirtilmemiş
İ‘lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 44 6 Kanun-ı sani 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Terfi‘-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş

Becayış	Belirtilmemiş
Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
Piyade ve Topçu Müstereken Muharebe Vazifesini Nasıl Hal-ı İfa Ederler	Belirtilmemiş
Yunan Ordusu Piyade Ta'limnâmesi	Belirtilmemiş
Yeni Rus Piyade Ta'limnâmesinin Muharebe Kısmı	Süvâri Yüzbaşısı Mehmed Şerif
İ'ânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 45 13 Kanun-ı sani 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
İsti'fa		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye "Yeni Rus Piyade Ta'limnâmesinin Muharebe Kısmı"		Süvâri Yüzbaşısı Mehmed Şerif
Müstakbelede Tesadüfî Muharebeler Vukuu' Bulmayacak mı?		Yüzbaşı Mehmed Şevki
Yunan Ordusu Piyade Ta'limnâmesi		Belirtilmemiş
İ'ânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 46 20 Kanun-ı sani 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Evâmîr ve Ta'limât		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Askeri Makâlât "Almanya'da Acemi Süvâri Efradının Ta'lim ve Terbiyesi"		Yüzbaşı Tophaneli Nazım
Tesadüfî Muharebede Nasıl Muvaffak Olunur		Yüzbaşı Mehmed Şevki
Çatalca		Erkan-ı Harb Yüzbaşlarından Hüsrev
"Yeni Rus Piyade Ta'limnâmesinin Muharebe Kısmı"		Süvâri Yüzbaşısı Mehmed Şerif

48. Sene Sayı: 48 ⁹⁷ 3 Şubat 1326	Makale Adı	
Cerîdenin Islahı		Belirtilmemiş
Terfi'-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me'muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Aile Maaşı		Belirtilmemiş

⁹⁷ 47. Nüsha eksik. Atatürk Kitaplığında kurşun kalemle 47 yazdıkları nüsha aslında 45. Nüshadır.

Makâlât-ı Askeriye “Yeni Rus Piyade Ta’limnâmesinin Muharebe Kısım”	Süvârî Yüzbaşısı Mehmed Şerif
Yunan Ordusu Topçu Ta’limnâmesi	Belirtilmemiş
İ’lânât	Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 49	Makale Adı	Yazar Adı
10 Şubat 1326		
Cerîdenin Islahı		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Terfi’-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
Mütakâidin		Belirtilmemiş
Tedarik-i Vesait Nakliye Komiyonları		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Becayış		Belirtilmemiş
Mahkûmiyet		Belirtilmemiş
Mücazat		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Tashih		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “1877-78 Seferinde Rus Süvarisi		Süvârî Kolağası Sadık
Atlı Piyade		Erkan-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya
İ’lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 50	Makale Adı	Yazar Adı
17 Şubat 1326		
Tahvil-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
Süvârî Liva Kumandanlıkları		Belirtilmemiş
Terfi’-i Rütbe		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Resmi Selamın İfası Hakkında Emr-i Katı’		Belirtilmemiş
Yeni Eserler		Belirtilmemiş
Çürüksulu Ali Paşa’nın Tercüme-i Hali		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “1877-78 Seferinde Rus Süvarisi		Süvârî Kolağası Sadık
Atlı Piyade		Erkan-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya
Cerîdenin Islahı		Belirtilmemiş
İ’lânât		Belirtilmemiş

48. Sene Sayı: 51	Makale Adı	Yazar Adı
24 Şubat 1326		
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me’muriyet		Belirtilmemiş
Terfi’-i Rütbe		Belirtilmemiş
İsti’fa		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta’limât		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş

Makâlât-ı Askeriye “Atlı Piyade”	Erkan-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya
Cerîdenin Islahı	Belirtilmemiş
İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 1 3 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Terfi‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	İsti‘fa	Belirtilmemiş
	Mahkûmiyet	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limât	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Bir Ta‘biye Tatbikatı”	Sin.
	1877-78 Seferinde Rus Süvarisi	Süvârî Kolağası Sadık
	Yunan Ordusu Topçu Ta‘limnâmesi	Belirtilmemiş
	Havâdis-i Askeriye “Bulgaristan”	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 2 10 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütakâidin	Belirtilmemiş
	Tard	Belirtilmemiş
	Mahkûmiyet	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “İdare-i Askeriye Hakkında Mütala‘at	Birinci Ordu levâzım Binbaşı İlhami
	Gece Muharebelerine Dair Tecarüb-i Tatbikiye	Erkan-ı Harbiye Yüzbaşısı Hüsrev
	Sivri merminin Havası	Mim. Şin.
	Alman Erkan-ı Harbiye Mektebi	Belirtilmemiş
	Havâdis-i Askeriye “ Erkan-ı Harbiyenin Yetmiş Beşinci Sene-i Devriyesi- Hüseyin Paşa’nın Vefatı”	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 3 17 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	1327 Sene-i Rûmîyesi Manevralarına Mahsus Mukarrerat-ı Umumiye	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Kolağası İsmail
	Acemi Efradın Gece Ta’limleri	Erkan-ı Harbiye Yüzbaşılardan Hersekli Hüsrev
	Manastırda Verilmiş Bir Konferans	Kolağası Edhem Servet
	Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 4 24 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâyyidin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Mahkûmiyet	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye "Yaya Cengini İsti'male Nerelede Fırsat Bulabileceğiz"	Erkan-ı Harbiye Yüzbaşılardan Hersekli Hüsrev
	Sivri Mermiler Hakkında	Maltepe Piyade Endaht Mektebinde Yüzbaşı Tahsin
	Rus- Japon Seferi	Belirtilmemiş
	Ateş İhatası	Belirtilmemiş
	Kıta'âtın Gemilerle Sevk ve Nakli	Birinci Şimendifer Taburundan Yüzbaşı Mehmed Emin
	İ'lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 5 31 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	İade-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Kaymakam Fon Şilinhteyn'in Vefatı	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Mükâfat	Belirtilmemiş
	Makale-i Askeriye "Ordu Pişdarlarının Tertib Teşekkülü"	Erkân-ı Harbiye Yüzbaşılardan Hersekli Hüsrev
	Mukden Meydan Meydan Muharebeleri	Yüzbaşı Şevki
	Neşr Olunacak Asar	Belirtilmemiş
	İ'lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 6 7 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Takdîr-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	İstifa	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Makale-i Askeriye "Yeni Japon Ta'limnâmesi"	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı İsmail Hakkı
	Harekât-ı Harbiyede Seyyarlık	Tarih-i Harb Kısmı Yüzbaşı Bahaeddin
	Mühim Bir Konferans "Rus- Japon Seferi"	Belirtilmemiş
	Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İhtar	Belirtilmemiş
	İ'lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 7 7 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tebrik Cûlûs-u Hümâyûn	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Müttekâidin	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye "Mesail-i Harbiye"	Mim. Şevki
	Kıta'atın Gemilerle Sevk ve Nakli	Mülazım Mehmed Emin
	Eski Osmanlı Ordusunda Manevra	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Süreyya
	Bir Konferans	Belirtilmemiş
	İhtar	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 8 14 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî'-i Rütbe "Erkân-ı Harbiye"	Belirtilmemiş
	Piyade	Belirtilmemiş
	Süvari	Belirtilmemiş
	Sahra Topçusu	Belirtilmemiş
	İmalat-ı Harbiye	Belirtilmemiş
	Ağır Topçu	Belirtilmemiş
	İstihkâm	Belirtilmemiş
	Sıhhiye	Belirtilmemiş
	Baytar	Belirtilmemiş
	İ'lân	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 9 28 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Piyade Binbaşı Hamdi Mustafa
	Alma Erkan-ı Harb Zâbitan Sınıfı	Yüzbaşı Hüseyin Zeki
	Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ'lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 10 5 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Feld Mareşal Von der Golts	Belirtilmemiş
	Takdir-i Hamiyet	Belirtilmemiş
	Terfî'-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me'muriyet	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta'limât	Belirtilmemiş
	İstia	Belirtilmemiş
	Terkin-i Kayd	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Yüzbaşı Bahaeddin
	Alman Erkân-ı Harb Zâbitliği Sınıfı	Yüzbaşı Hasan Zeki
	Silah Arkadaşlarımın Nazar-ı Şefkatine	Binbaşı Mehmed Ali

“Şüheda Eytamına Muavenet”	
İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 11 12 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Terfî-i Rütbe		Belirtilmemiş
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mühendishane-i Berri Hümâyûndan Mülazım-ı Sânilikle Neşat Eden Zâbitan		Belirtilmemiş
Mükâfat ⁹⁸		Belirtilmemiş
Aile Maaşı		Belirtilmemiş
Yâd-ı İhtitamda Mahfuz İki Şehid		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye		Kaymakam Süreyya
Efrad-ı Cedidenin Ta‘lim ve Terbiyesi		Kolağası İsmail
Sahra Topçusunun Orman Muharebelerine İştirakı		Hersekli Hüsrev
Asar-ı Askeriye		Belirtilmemiş
İ‘lânât		Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 12 19 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mühendishane-i Berri Hümâyûndan Mülazım-ı Sânilikle Neşat Eden Zâbitan		Belirtilmemiş
Evâmir ve Ta‘limât “Elbise-i Askeriye”		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Mecazat		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Yemen Harekât-ı Askeriyesi Hatıratından”		Yüzbaşı Tophaneli Mim. Nazım
Santiago’da Amerikan Mitralyözleri		Yüzbaşı Halid
Bir Sene-i Askeriye Zarfında Edvar-ı Ta‘limenin Suret-i Cereyanı		Kolağası İsmail
İ‘lânât		Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 13 26 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Mekteb-i Harbiyeden Mezun Olan Efendiler		
Tahvil-i Me‘muriyet		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
İstifa		Belirtilmemiş
Küçük Havadisler		Belirtilmemiş
Makâlât-ı Askeriye “Fenn-i Harb Islahatına Dair”		Erkan-ı Harbiye Kaymakamı Yusuf Rasih
Bir Sene-i Askeriye Zarfında Edvar-ı Ta‘limenin Suret-i Cereyanı		Kolağası İsmail

⁹⁸ Münderecat kısmında “Mükâfat” yazmakta ancak sehven yazılmış, içeriği ise “Mütekai’din” başlığıyla emekliye sevk edilen isimlerden oluşmaktadır.

1327 Son Bahar Manevrasında Sıhhiye Hedematı	Yüzbaşı Bahaeddin
İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 14 2 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limât	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Süvâri Alay Ta’limleri	Mülazım-ı Evvel Mahmud Cemil
	1327 Son Bahar Manevrasında Sıhhiye Hedematı	Yüzbaşı Bahaeddin
	Erkan-ı Harbiye Vezaifinde	Belirtilmemiş
	Ateş Eden Bir Topçu Hattını Piyade Nasıl Geçer?	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 15 9 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	Nişan	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Evâmir ve Ta‘limât	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	Mahkûmiyet	Belirtilmemiş
	Mütalaat-ı Askeriye “Yeni Talimnamelere Nazar- Alman- Fransız-Rus”	Elif. He.
	Ateş Eden Bir Topçu Hattını Piyade Nasıl Geçer?	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	Kanaat-ı Fikrîye	Mim. Şevki
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 16 16 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfi-i’ Rütbe	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Küçük Havadisler	Belirtilmemiş
	Sahra Topçusu	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	Berlinde Bir İçtimai Askeri	Süvâri Yüzbaşı Mehmed Şerif
	Bir Sene-i Askeriye Zarfında Edvar-ı Ta‘limenin Suret-i Cereyanı	Kolağası İsmail
	1877-78 Seferinde Rus Süvarisi	Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık
	Asar-ı Askeri	Belirtilmemiş

İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 17 23 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Terfî‘-i Rütbe	Belirtilmemiş
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	Aile Maaşı	Belirtilmemiş
	İade-i Rütbe	Belirtilmemiş
	İstifa	Belirtilmemiş
	Becayış	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Karadağa Dair Ma‘lumat-ı Askeriye”	Erkân-ı Harbiye Kaymakamlarından Ebu’l Fuad Refik
	1877-78 Seferinde Rus Süvarisi	Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık
	Gece Ta‘limleri	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 18 30 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Sevk ve İdare Esasları”	Yüzbaşı M. Şevki
	Gece Ta‘limleri	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	Taarruz ve Müdâfa‘a-ı Sevkü’l Ceyş	Erkân-ı Harb Miralayı Nasuhi
	Karadağa Dair Ma‘lumat-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

49. Sene Sayı: 19 7 Temmuz 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahvil-i Me‘muriyet	Belirtilmemiş
	Mütekâîdin	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Sevk ve İdare Esasları”	Yüzbaşı M. Şevki
	Gece Ta‘limleri	Yüzbaşı Hersekli Hüsrev
	Taarruz ve Müdâfa‘a-ı Sevkü’l Ceyş	Erkân-ı Harb Miralayı Nasuhi
	Kara Dağa Dair Ma‘lumat-ı Askeriye	Belirtilmemiş
	İ‘lânât	Belirtilmemiş

51. sene Sayı: 18 Makale Adı	11 Temmuz 1329 24 Temmuz 1913	Yazar Adı
	10 Temmuz İ‘d-i Celil-i Millimiz	Belirtilmemiş
	Tard	Belirtilmemiş
	Makâlât-ı Askeriye “Alman İmparatorluğunun Teşkilat-ı Askeriyesi”	Elif. He.
	Memâlik-i Osmâniye Hürriyet Heyet-i Askeriyesi	Belirtilmemiş

İ'ânât	Mütekâidin Askeriye-i Ticaret Anonim Şirk.
Asar-ı Askeriye	Belirtilmemiş
Matba-ı Askeriyede Tab Olunan Kitaplar	Belirtilmemiş

2.2. MECMÛA-YI FÜNÛN-I ASKERİYYE (1882)

Cerîde-i Askeriye'nin eki olarak yayımlanan Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye Harbiye Nezâreti Umûm Erkân-ı Harbiye Dairesince basılmıştır. Bilinen en son sayısı teşrin-ievvel 1329 yılında yayımlanan nüshasıdır.

“1280 sene-i Hicrîyesinde hayat-ı celile-i askeriyemize mahsus ve onbeş günde bir neşr olunmak üzere iki sütunlu bir gazete ihdas edilmiş ve bir müddet bundan olunan istifade ve istifâza ile iktifa olunarak fakat mu'hare görünen lüzum üzerine haftada iki nüsha çıkarılmakla Cerîde-i askeriye birinci bir ıslah görmüş ise de daha sonraları muktezay-ı zamane göre bununla da kanaat gelmeyerek ikişer sütun olmasıyla Mecmûa bir kat daha büyütülmüştür.

Tensikat-ı askeriye komisyonu tarafından verilen karar ve bu karar mucebince Nezâret-i Celile-i Harbiyeden aldığımız emr-i işar üzerine b'ademâ Cerîdemiz resmi ve gayri resmi itibarıyla iki kısım itibar olmuş olduğundan birisi heraybaşında ve yalnız mevad-ı resmiye-i hâvi olarak Cerîde-i Askeriye namıyla çıkarılacak ve diğeri sırf Fünûn-ı terakkiyat-ı askeriyden bahs olmak üzere Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye unvanı ile her ayın on beşinde neşr olunacaktır.

Cerîde-i Askeriye'nin eki niteliğinde yayımlanan ilk iki sayısı 64 sayfa olarak çıkan mecmûanın sonraki sayıları aylık olarak yayımlanarak sayfa sayısında artışa gidilmiştir. Günümüzde bilinen mecmûa ve gazete ebadından oldukça farklı olan *Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye* 23 x 15 cm boyutundadır. 1 Haziran 1325 senesine ait nüsha 576 sayfadan ibarettir. Mecmûaya örnek iki sayıyı muhteviyatının anlaşılması açısından tablo halinde veriyoruz. Mecmûanın fihristi:

Sayı:1 Mart 1298	Makale Adı	Yazar Adı
Sezar Muharebâtı		(Devamı var) bu Sayıda belirtilmemiş
Fransa Erkân-ı Harbiyesinin Vezaifi Seferiyesi		(Devamı var) bu Sayıda belirtilmemiş
İsveç Ordusunda Seferiye Hedematine Dair		Hüsnü Erkân-ı Harb Kolağası
Almanya Piyadesinin Atışlarına Dair		(Devamı var) bu Sayıda belirtilmemiş
Havâdis-i Askeriye		Belirtilmemiş..

Sayı: 2 Nisan 1298	Makale Adı	Yazar Adı
Sezar Muharebâtı		Bedreddin Erkân-ı Harb Kaymakamı
İsveç Ordusunda Seferiye Hedematına Dair		Hüsnü Erkân-ı Harb Kolağası

Almanya Piyadesinin Atışlarına Dair	Şevket Piyade Mülazım
Kavaid-i Harbiye Tatbikatı	(Devamı var) bu Sayıda belirtilmemiş
Almanya Devletinin Kuva-ı Harbiye ve Tertibat-ı Seferiyesi (Almanca Tercüme)	Şerafeddin Erkân-ı Harbiye Kolağası
Rusya'ya Karşı Almanya ve Avusturya Devletlerinin Kuvay-ı Askeriyeleri	Belirtilmemiş
Havâdis-i Askeriye	Belirtilmemiş

2.3. MECMÛA-YI FÜNÛN-I BAHRİYE (1888)

Aylık olarak yayımlanan *Mecmua-yı Fünûn-ı Bahriye*, denizcilik ve donanmanın yapılanması ile alakalı daha çok mesleki içerikli yazılar barındırmaktadır. 1304/1888 yılında ilk sayısını yayımlayan mecmûanın Hakkı Tarık Us koleksiyonunda 19-22 ciltlerini görmek mümkündür. Milli Kütüphane’de ise daha zengin bir koleksiyonun yer aldığı mecmûanın 1-21 ciltleri arası muhtelif sayıları bulunmaktadır. Mecmûanın fihristi:

Cild: 19 Cüz: 1 Mart 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Ziyaları Tağyîr	Yüzbaşı İsmail Muammer
	Sefine Teknesi	Yüzbaşı Osman
	Sefâinin Bazı Terammüm ve İnşası Hakkında Bazı Nekât	Yüzbaşı Osman
	Tahte’l-bahr Botları Mürettebatının Tahliyesi Hakkında Mütalaat	Kolağası Ahmet Galib

Cild: 19 Cüz: 2 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	İstikbal Sefâin-i Harbiyesi	Kolağası Rıza Şakir
	Sefine Teknesi	Yüzbaşı Osman
	Bahriye Makine Mühendisliğinde Terakkiyat	Yüzbaşı Mehmet Lütfi
	Tahte’l-bahr Botları Mürettebatının Tahliyesi Hakkında Mütalaat	Kolağası Ahmet Galib

Cild 19 Cüz 3 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Hâkimiyet-i Bahriye	Ali Haydar Emir Sekizinci Şubeden
	Sefine Teknesi	Mühendis-i Evvel Osman
	Bahriye Makinelerinde Tecârib-i Ameliye	Yüzbaşı Mehmet Lütfi
	Denizde Avârız ve Anların Sûret-i Tamiri	Lam Mim.

Cild: 19 Cüz: 4	Makale Adı	Yazar Adı
Haziran 1327		
Osmanlı Evvel Devri: Hakâyık-ı Mezalime		Birinci Daire Sekizinci Şube'den Ali Haydar Emir
Sevkü'l Ceyş-ül Bahri		Mâba'dı Var Rıza Şakir
Torpedo Bot Destreyörleri		Yüzbaşı Mehmet Lütfi

Cild: 19 Cüz: 5	Makale Adı	Yazar Adı
Temmuz 1327		
Osmanlı Evvel Devri: Hakâyık-ı Mezalime		Birinci Daire Sekizinci Şube'den Ali Haydar Emir
Sevkül Ceyş-ül Bahri		Mâba'dı Var Rıza Şakir
Almanya ile İngiltere Beyninde Vukubulacak Bir Harbi Bahride Sevk-ül Ceyş-i Bahri		Arkası Var Rıza Şakir
1000 Barkir Kuvvetinde Bahriye Yağ Makinaları		Belirtilmemiş
Bahriye Makinelerinde Ticaret-i Ameliye		Belirtilmemiş
Denizde Avarız ve Anların Suret-i Tamirâtı		Belirtilmemiş
Denizde Anı Tavkif		Mehmet Lütfi

Cild:19 Cüz: 6	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos 1327		
Sevk-ül Ceyş-i Bahri		Rıza Şakir
Bahriye Motorları		Mehmet Lütfi
Asyadan Avrupaya		Ali Haydar Emir

Cild: 19 Cüz: 7	Makale Adı	Yazar Adı
Eylül 1327		
Tedkik-i Muharebât-ı Bahriye		Ali Haydar Emir

Cild: 19 Cüz: 8	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i evvel 1327		
Bahriye Motorları		Mehmet Lütfi
Denizde Avarız ve Anların Suret-i Tamirâtı		Mim Lam.
Tedkik-i Muharebât-ı Bahriye		Ali Haydar Emir

Cild: 19 Cüz: 9	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i Sani 1327		
Almanya ve İngiltere Beyninde Vukubulacak Bir Harbde Sevk-ül Ceyş-i Bahri		Rıza Şakir
Tedkik-i Muharebe-i Bahriye		Ali Haydar Emir
Bahriye Nezâreti Teşkilatının Tarihçesi		Ali Haydar Emir
Çayraskopik Pusulaları		Muammer

Cild: 19 Cüz: 10	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı evvel 1327		

Kuvve-i Bahriye	Rıza Şakir
İndikatör Diyagramlarından Buhar Sarfiyatını Hesap Etmek	Muammer
Japonya Sarfiyat-ı Maliye-i Bahriyesine Bir Nazar	Muammer

Cild: 19 Cüz: 11	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı sani 1327		
Kuvve-i Bahriye	Rıza Şakir	
Japonya Sarfiyat-ı Maliye-i Bahriyesine Bir Nazar	Muammer	

Cild: 19 Cüz: 12	Makale Adı	Yazar Adı
Şubat 1327		
Japonya Sarfiyat-ı Maliye-i Bahriyesine Bir Nazar	Muammer	
Tedkîk-i Muharebât Bahriye-i Osmâniye	Ali Haydar Emir	

Cild: 20 Cüz: 1	Makale Adı	Yazar Adı
Mart 1328		
1905 Senesi 27 Mayıs Ruznamesi	Rıza Şakir	
Tedkîk-i Muharebât Bahriye-i Osmâniye	Ali Haydar Emir	

Cild: 20 Cüz: 2	Makale Adı	Yazar Adı
Nisan 1328		
Japon Rus Harb-i Bahriyesi	Bir Harbiye Zâbiti	

Cild: 20 Cüz: 3	Makale Adı	Yazar Adı
Mayıs 1328		
Japon Rus Harb-i Bahriyesi	Belirtilmemiş	

Cild: 20 Cüz: 4	Makale Adı	Yazar Adı
Haziran 1328		
Muharebât-ı Bahriye Numuneleri	Belirtilmemiş	

Cild: 20 Cüz:5	Makale Adı	Yazar Adı
Temmuz1328		
Nemçe-İtalyan Harbi	Belirtilmemiş	
Yalu Muharebesi Japon- Çin-Rus	Belirtilmemiş	

Cild: 20 Cüz: 6	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos 1328		
Dizel ve Gaz Motorları İle Bir Mukayese	Belirtilmemiş	

Cild: 20 Cüz: 8	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i evvel 1328		

Dumansız Barutun Mekaneti	Birinci Yüzbaşı Hafız Hüsnü
Dört Toplu Taretler	Yüzbaşı Vahid

Cild: 20 Cüz: 9	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i Sani 1328		
Bahri Tayyareler		Mülazım Asaf
Yağ Mahrukâtı Tertibatı Hakkında Mağlumat		Mehmet İrfan

Cild: 20 Cüz: 10	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı evvel 1328		
Karaya Asker Sevkinde Müste‘mel Sahra İstihkamâtı		Birinci Yüzbaşı Hafız Hüsnü
Yağ Mahrukâtı Tertibatı Hakkında Mağlumat		Mehmet İrfan

Cild: 20 Cüz: 11	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı sani 1328		
Denizde Mevkii Sefîne Tayini Hakkında (Yeni Seyr-i Sefâin) Namıyla Maruf Olan Usulün İzahı		Müellif; J.R. Walker Mütercim: Mülazım Mehmet Burhanettin

Cild :21 Cüz: 1	Makale Adı	Yazar Adı
Mart 1329		
Tahte’l-bahrlerin İnfilakı		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 2	Makale Adı	Yazar Adı
Nisan 1329		
Bahriye Tarbiin Ameliyatı ve Usul İdaresi		Belirtilmemiş
Sefâin-i Harbiye Dizaynlarında Tebdiat-ı Ahire “İngilizceden”		Mâba‘dı Var

Cild: 21 Cüz: 3	Makale Adı	Yazar Adı
Mayıs 1329		
Sefâin-i Harbiye Dizaynlarında Tebdiat-ı Ahire “İngilizceden”		Mülazım Ahmet Eşref
Telsiz Telgrafın Hal-ı Hazır		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 4	Makale Adı	Yazar Adı
Haziran 1329		
Telsiz Telgrafın Hal-ı Hazır		Osman Saidi
Sefâin-i Harbiye Dizaynlarında Tebdiat-ı Ahire “İngilizceden”		Mülazım Ahmet Eşref
Karib-il Zuhur-ı Muharebât-ı Bahriye		Belirtilmemiş
Bahriye ve Sevahilin Müdafası		Mâba‘dı Var

Cild:21 Cüz: 5	Makale Adı	Yazar Adı
Temmuz 1329		
Karib-il Zuhur-ı Muharebât-ı Bahriye Denizde Almanya- İngiltere		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 6	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos1329		
Karib-il Zuhur-ı Muharebât-ı Bahriye Denizde Almanya- İngiltere		Tercüme Kaleminde Mustafa Şerif
Bahriye ve Sevahilin Müdafası		İsmail Hakkı

Cild: 21 Cüz: 7	Makale Adı	Yazar Adı
Eylül 1329		
Bahriye ve Sevahilin Müdafası Hudud Bahriyeye Hücüm		Kaptan Hakkı
Tahte’l-bahrler ve İngiltereye Karşı Harb		Belirtilmemiş
Fransız Manevreları		İsmail Hakkı

Cild: 21 Cüz: 8	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-ievvel 1329		
Fransa Donanmasının Bahr-ı Sefidde İcra Eylediği Manevralar “Almanya Mecmûa-yı Bahriyesinden”		Mülazım İsmail Hakkı
Çap Meselesi		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 9	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-isani 1329		
Muharebât-ı Bahriyede İstikşafat		Mülazım Asaf
Sahil Muharebâtı ve Rus-Japon Harbinde Sevki Ceyş		Belirtilmemiş
Güverte Zâbitanına aid Telsiz Telgraf Hakkında Malumat-ı Mücemmele		Evvel-i Mülazım Mehmet Ziyaeddin

Cild: 21 Cüz: 2	Makale Adı	Yazar Adı
Nisan 1330		
Tahte’l-bahr Meselesinin Hali Hazırı		Bir Bahriye Mülazımı
Sahil Muharebâtı		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 3	Makale Adı	Yazar Adı
Mayıs 1330		
Üç Tizablı Tevluul veya Tervetil TNT Patlayıcı		Kıdemli Yüz başı Hüsnü
Sahil Muharebâtı		Belirtilmemiş

Cild: 21 Cüz: 4	Makale Adı	Yazar Adı
Haziran 1330		

Harb-i Bahriyenin Tekâmülü	Belirtilmemiş
Sahil Muharebâtı	Belirtilmemiş

Cild 21 Cüz 6	Ağustos1330	Yazar Adı
Makale Adı		
Harb-i Bahriyenin Tekâmülü		Belirtilmemiş
Sahil Muharebâtı		Belirtilmemiş
Sefâin-i Harbiye Dizaynına Mûteallik Bazı Mesail		Belirtilmemiş

2.4. CERÎDE-I BAHRÎYE (1889)

Hicrî 26 Şevval 1306 (25 Haziran 1889) yılında ilk sayısı yayımlanan *Cerîde-i Bahriye* başlangıçta on beş günde bir çıkmıştır. Eserin ilk 385 sayısı düzenli olarak yayımlanmış, 385. sayı 23 Şevval 1321 senesinde çıktıktan sonra yaklaşık beş yıllık bir ara verilmiştir. Matbaa-ı Bahriye’de basılmıştır. 386. sayının yayın tarihi ise 14 Şaban 1326. Bu tarihten itibaren haftada bir yayınlanmaktaydı. Çalışmamız II. Meşrutiyet Dönemi’ni kapsadığından 386. sayı itibarıyla nüshalar tarafımızdan detaylı olarak incelenmiştir.

“*Fenni Sanai ve Ticari ve Edebi Bahriye Gazetesidir*” başlığıyla yayımlanan gazetede 409. sayı itibarı ile “*Resmi ve Gayrı Resmi Her Nevi ve Kabi Bahriyeden Bahs Olunur*” başlığı bulunmaktadır. Gazetinin başmuharriri Süleyman Nutku Bey’dir⁹⁹. Gazete Matbaa-ı Bahriye’de basılmıştır. Milli Kütüphane’de Hakkı Tarık Us’ta ve İSAM Kütüphanesi’nde sayıları mevcuttur¹⁰⁰. Makale başlıkları genellikle sıradan harf dizini ile yazılmış olup pek çok makalenin müellifi belirtilmemiştir. İlk sayıdan itibaren 462. sayıya kadar ve 615-664. sayıları İSAM ve Hakkı Tarık Us kataloglarında pdf halinde yer almakta. 462-615 arası eksik olan nüshalardan 524-535-543 ve 573. sayılar ise Milli Kütüphane’de pdf olarak mevcuttur. 7 Mart 1329 tarihinden itibaren yayımlanan sayılarda meşrutiyet yıllarında yayımlanan nüshalara

⁹⁹ Süleyman Nutki Bey, Osmanlı denizciliğine sonsuz emeği geçmiş deniz subayıdır. Deniz Müzesi’nin kuruluşu ile beraber deniz ve denizcilikle alakalı çok sayıda dergi, Mecmûa ve yayın yapmıştır. Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, Mecmûa-yı Fünûn-ı Bahriye, Umman ve Deniz Mecmûalarını çıkarmış, Osmanlı Kaptan ve Makinistler Cemiyeti’nin kılavuzluk teşkilatının kurucuları arasında yer almıştır. Eserleri arasında Ertuğrul Fırkateyni Faciası, Bahriye Kur’a Neferi, İstılahat-ı Bahriye ve Muharebât-ı Bahriye-i Osmâniye gösterilebilir.

¹⁰⁰ İSAM’da birinci sayı itibarı ile pdf şekliyle belirtilen nüshaları mevcut olduğu halde gazetenin ilk 220 sayısının ekrandan okunması aktarım kalitesi düşük olduğundan son derece zahmetlidir. Daha sonraki sayılar nispeten okunabilir durumdadır.

nazaren farklı bir yayın politikası izlemiştir. Daha ziyade Osmanlı Deniz Kuvvetleri'nin yayın organı mahiyetinde yayınlar yapılmıştır. Sürgün, terfi, tecziye ve takaüd ilanlarının pek çok nüshada bulunduğunu söylemek mümkündür.

Gazetenin Fihristi:

Sayı : 386 28 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Tahdis-i Ni'met	Belirtilmemiş
	İfâde-î Mahsusa	Belirtilmemiş
	Bahriyemiz	Belirtilmemiş
	Bahriye-i Ticariye-i Osmâniyemiz	Dava-ı Bahriye vekili ve Fen Müşaviri Hamid Naci
	Evrak-ı Mûrûde	Belirtilmemiş
	İcraat ve Tensikat-ı Bahriye	Belirtilmemiş
	Muktebesat	İttihad Muharrirlerinden Kantar Ağasızade Selahaddin
	Pertev Adalet Gazetesine Cevab	Belirtilmemiş
	Bahriye Ferikanından Sör Henri Vudes Paşa	Belirtilmemiş

Sayı: 387 4 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Resmi "Askerin Terbiyesi Üzerine"	
	Bahriyede Hidmet-i Askeriye	Belirtilmemiş
	Tensikat-ı Bahriye	Belirtilmemiş
	Bahriye-i Ticariyemiz	Belirtilmemiş
	Bahriye Makine Mesleği	Belirtilmemiş
	İdare-i Mahsusiyyeye Dair	Belirtilmemiş
	Zamanımızda Bahriye Topçuluğu Hakkında Mütalaat	Erkân-ı Harbiye Bahriye Mühimmat-ı Tağbiyesi Azasından Kemaleddin
	Rumeline Nazar	Belirtilmemiş

Sayı: 388 11 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Resmi "Askerin İttihad ve Terakki Üyeliği Üzerine"	Belirtilmemiş
	Bahriyede Zâbit Münşââları	Bahriye Erkân-ı Harb Mülazım-ı Evvel Emin
	Bahriye-i Ticariyemiz	Belirtilmemiş
	Torpedo Mektebi Tensikâtı	Belirtilmemiş
	Müttefilerimiz "Devr-i İstibdad"	Bahriye Mülazımlarından Sami
	İnzibat-ı Askeri	Belirtilmemiş
	Kale-i Sultaniye Boğazında Pasaport Muamelesi	Belirtilmemiş
	Bahriye-i İttihad ve Uhuvvet-i Askeriye Cemiyeti	Belirtilmemiş

Sayı: 389 18 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Bahriye Kulübünün Güşadı	Belirtilmemiş
	Biz Gemici Olamaz mıyız?	Belirtilmemiş
	Bahriyemizin Esbab-ı Terakkisi	Yüzbaşı Mehmed Nuri
	Bahriye Topculuğu Hakkında Mütalaanın Mâ'badı	Belirtilmemiş
	Nasıl Çalışmalıyız	Belirtilmemiş
	Sancak Göstermek	Belirtilmemiş
	Suret-i Mektup	Ali Rıza Sami
	Bahriye İhtiyatları ve Tevsi-i Ticaret-i Bahriye Cemiyeti	Belirtilmemiş

Sayı: 390 25 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Bahriyemizin Hâli	Ali Haydar Emir
	Bir Bahriyelinin Defter-i Hatıratından 1-2 Top Kazaları	Ali Rıza Seyfi
	Ceride-i Bahriyenin İdare-i Hazırı	Belirtilmemiş
	Bahriye Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine	Bahr-ı Siyah Boğazı İstihkâm Yüzbaşısı Hüseyin
	İzmirde Kazay-ı Bahri	Belirtilmemiş
	İngiltere Kuva-i Bahriyesine Dair İngiltere Almanya Kıyas	Belirtilmemiş
	Şayan-ı Dikkat Bir Fikri Siyasi	Belirtilmemiş
	Bahriye Kulübü Nizâm-nâmesi	Belirtilmemiş

Sayı: 391 2 Teşrin-ievvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Bahriye Miralaylarından Hikmet Paşa Tarafından İrad Olunan Nutuk	Belirtilmemiş
	Arz-ı Hakikat	Belirtilmemiş
	Bulgaristan Bahriyesi	Belirtilmemiş
	Sefer-i Berri	Belirtilmemiş
	Matbûatımızdan Bir Rica	Belirtilmemiş
	İngiltere Bahriyesinde Telsiz Telefon	Yusuf Ziya Rahmi
	Ceride-i Bahriye	Belirtilmemiş
	Şayan-ı Emsal Bir Emr-i Askeri	Dördüncü Ordu-yı Osmanî Müşiri Abdi
	Sefâin-i Harbiye-i Havaiye - Harb Balonları-	Mâba'dı Var
	Ta'lim – Teşekkür	Ali Fahri

Sayı: 392 9 Teşrin-ievvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	İfâ-ı Vezâifde İttihad	Belirtilmemiş
	Sefâin-i Harbiye-i Havaiye - Harb Balonları	Mâba'dı Var

Bir Bahriyelinin Defter-i Hatıratından -3-	Ali Rıza Seyfi
İngiliz Donanması	Belirtilmemiş

Sayı: 393 23 Teşrin-ievvel 1324 Makale Adı	Yazar Adı
İtaatsizliğin Mecazatı Taşkıyla Hadisesi	Belirtilmemiş
Rusya Bahriyesinin Hal-i Hazırı	Belirtilmemiş
Evrak-ı Varide	Abdülhamid Kruvazörü Süvarisi Kaymakam Vasıf
Cerîde-i Askeriye	İstatistikî bilgiler

Sayı: 394 30 Teşrin-ievvel 1324 Makale Adı	Yazar Adı
Liman Dairesi ve Liman Reisleri	Belirtilmemiş
Tahte-l Bahrlerin Muvaffakiyeti	Belirtilmemiş
Fenn-i Harb-i Bahriyeye Bir Nazar	Ali Haydar Emir
Topçulara Hedefi Vurmak Nasıl Öğretilir	Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Mühimmat-ı Harb. Şub. Azası Kolağası Kemaleddin
Berrî ve Bahrî Askeri Kulübü	Belirtilmemiş

Sayı: 395 6 Teşrin-i sâni 1324 Makale Adı	Yazar Adı
Bir Mukayese	Belirtilmemiş
Asakir-i Bahriye'nin Suret-i Ahzı	Belirtilmemiş
Askere Muavenet	Rıza Şakir
Ata Kal'a	Süvârî Bahriye Miralay Mehmet Ali Abdi
Evrak-ı Varide	Çarkçı Kolağalarından Ali Fethi
Fransa Bahriyesinde Kazalar	Belirtilmemiş
Drednod Tesisatı Sefâinine Ait Bazı Mütâalat-ı Mahsusa	Belirtilmemiş
Sefâinde Kuvve-i Muharrike	Ali Haydar Emir

Sayı: 396 13 Teşrin-isâni 1324 Makale Adı	Yazar Adı
1262 Senesinde Neşrolunan Liman Reisleri Fermanı	Belirtilmemiş
Bir Bahriyelinin Defter-i Hatıratından	Ali Rıza Seyfi
Bahriye Topçuluğu Hakkında mutâlaâtdan Mâba'd	Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Mühimmat Şubesinde Kemaleddin
Sefâinde Kuvve-i Muharrike	Ali Haydar Emir

Sayı: 397 20 Teşrin-isâni 1324 Makale Adı	Yazar Adı
Arnavutluk Sahilinin Ehemniyeti	Belirtilmemiş

Varna Osmalı Ticaret Vekili Ahmed İhsan Bey Tarafından üç yüz yirmi üç senesinde Sefine-i Ticariye-i Osmâniyeye Dair Verilen Layiha	Belirtilmemiş
Bahriye İhtiyâtları ve Ticaret-i Bahriye-i Osmâniye Cemiyeti Tarafından Varid Olunmuştur.	Belirtilmemiş
Yedinci Daire İntihab Şenligi	Belirtilmemiş
İngilterede Ber Cisim-i Sac Havuz	Belirtilmemiş
Almanya Terakkiyat-ı Bahriyesi	Belirtilmemiş
Fransa Bahriyesinde Ecnebi Lisanı	Belirtilmemiş
Yeni Usûl Bir Zırhlı (Rus Japon Harbi)	Belirtilmemiş

Sayı: 398 27 Teşrin-i Sâni 1324 Makale Adı	Yazar Adı
Rica-ı Mahsus “Ertuğrul Seferine Katılanların Resimlerinin Talebi”	Belirtilmemiş
Arnavutluk Sahiline Dair İkinci Rapor	Belirtilmemiş
İane-i Askeri Komisyon Aliyesinin Mazbatası	Belirtilmemiş
Sefâin-i Harbiye-i Havaiye-Harbiye Balonları (Mâba’d)	Devamı Var
Karaköy Köprüsü Hakkında	Belirtilmemiş
Yeni Bir Alet-i Harb	Belirtilmemiş
Düşmanı Tahrir ve Münhezim Etmek	Yusuf Ziya Rahmi
Seyahat-i Havaiye -- Fransa’da Tecrübeler	Belirtilmemiş
Hariciyeden Tebligat	Belirtilmemiş

Sayı: 399 4 Kanun-ı evvel 1324 Makale Adı	Yazar Adı
Ateş Mehmet Paşa (Kaptan-ı Derya) (Ocak 1909 Hükümeti Denizcilik Bakanı Arif Paşa’nın Babası)	Belirtilmemiş
Osmanlı Donanması ve Hanedan-ı Hilafet	Mehmet Selahaddin Bin Murat Han
Millet Meclisi	Belirtilmemiş
Bahriye ve Bahriyelilerimizin İhtiyacı	Belirtilmemiş
Evrak-ı Varida	Kolağası Ali Fethi
Sefâinde Kuvve-i Muharreke -2-	Ali Haydar Emir
Yeni Bir Taht-el Bahr Torpido Sefinesi Modeli	Yusuf Ziya Rahmi
Göğercinlerin Yeni Bir Hidmeti	Belirtilmemiş
Mağrukına Emdar	Erkân-ı Harb Mülazımlarından Ahmed Rasim
Sefâin Pusulalarının Tashihat-ı Tanzimi	Erkân-ı Harbiye-i Bahriye Fen Şubesinde Memur Kaymakam Nutku
İsviçre’deki Cisim Gülleleri Hakkında	Belirtilmemiş

Sayı: 400 11 Kanun-ievvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Satvet-i Bahriyemiz	Ali Haydar Emir
	Yusuf İzzettin Efendi Hazretleri	Belirtilmemiş
	Terakkiyat-ı Hazıra	Ali Haydar Emir
	Eslaha-ı Mevcudesi Büyük Çaplı Olmak Üzere Mücehhez Sefâin	Mâba'dı Var Ahmet Rasim
	İngiltere Bahriyesinde Kazalar	Belirtilmemiş

Sayı: 401 18 Kanun-ı evvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Kuvve-i Bahriye ve Siyâsât-ı Düveliye	Ali Haydar Emir
	Kâmilin Büyük Topla Mücehhez Sefâinden (Mâba'd)	Mâba'dı Var Ahmed Rasim
	Köprü Hakkında	Belirtilmemiş
	Gazi Hasan Paşa Merhumun İhya-ı Gerideleri	Belirtilmemiş

Sayı: 402 1 Kanun-ı sâni 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Girid	Belirtilmemiş
	Amerika Donanmasına Gönderilecek Zâbitan	Belirtilmemiş
	Kâmilin Büyük Topla Mücehhez Sefâinden (Mâba'd)	Mâba'dı Var Ahmed Rasim
	Zâbitân-ı Bahri Terakki Nizâmnâmesidir	Belirtilmemiş
	İzmit'te Meclîs-i Mebûsân Bayramı	Belirtilmemiş
	İngiltere Bahriyesinde	Belirtilmemiş

Sayı: 403 8 Kanun-ı Sâni 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Redd-i Bâtıl	Belirtilmemiş
	İzmir'de Bahriye Zâbitânının Berriye Zâbitânına Ziyâfeti Nutuklar	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Vâsıf
	Milli Donanma İanesi	Belirtilmemiş
	Kılınç ve Zâbitan-ı Bahriye Kardeşlerimiz	Bahriye Sınıf-ı Harb Yüzbaşlarından Mehmet
	Kara Sular	Belirtilmemiş
	Müteveffa Mehmet Reşid Paşa	Belirtilmemiş
	Şehzade Selahaddin Bey Efendi Hazretleri	Belirtilmemiş
	Kâmilin Büyük Topla Mücehhez Sefâinden (Mâba'd)	Mâba'dı Var Ahmed Rasim
	Cemahir-i Müttefika-ı Amerika'nın Yeni Bir Tahte'l-bahri	Ahmed Rasim

Sayı: 404 15 Kanun-i Sâni 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Kavanin-i Umûm Hür Osmanlılar Padişahı Sultan Hamid Hazretlerine Çektiği Telgraf		Belirtilmemiş
Payitaht ve Umûm Vilayat-ı Refikamızı Davet		Belirtilmemiş
İzmir Milli Donanma İane Komisyonu ve Pazar Günkü İctimai		Ahmed Rasim
Kazanların Muhafazası		Mâba'dı Var

Sayı: 405 22 Kanun-ı sani 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Bahriye Nezâretinin Telgrafına Selanik Askeriye Kulübünün Cevabı		Belirtilmemiş
Selanik'ten Mektup		Belirtilmemiş
Amerikalı Büknam Paşa		Belirtilmemiş
Ticaret-i Bahriye-i Osmâniye		Belirtilmemiş
Bahriye Topçuluğu		Belirtilmemiş
Moritanya		Belirtilmemiş
Kaptan Mikelisin Kutb-ı Şimali Keşfi		Elif. Mim.
İngiltere Bahriyesinde Ameliyat ve Tatbikat		Ahmet Rasim
Kazanların Muhafazası		Kol-ı Evvel Hüseyin Nakıb
Amiral Dücevski		Belirtilmemiş

Sayı: 406¹⁰¹ 29 Kanun-ı Sâni 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Şükran-ı Azim		Bahriye Kulübü
Merhum Arif Paşa		Belirtilmemiş
Osmanlı Sefâin-i Ticariyesi		Belirtilmemiş
Pusula Çet ve Yend		Aziz Talat
Müteaddid Teknelerden Mürekkebi Bir Bahr-ı Mahiyet Sefinesi		Belirtilmemiş
Meşhur Bir Kuyruklu Yıldızın Avdeti		Ahmed Rasim

Sayı: 406¹⁰² 5 Şubat 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Tebdil-i Vükela "Harbiye ve Bahriye" Nezâreti Değişimi)		Belirtilmemiş
Bahriye Nezâret-i Aliyyesinin 2 Şubat 324 Tarihli Beyannamesi		Şura-yı Bahriye
İtaat - Resmi Selam		Belirtilmemiş

¹⁰¹ Basım hatası sonucu 406 yerine 505 yazılmış.

¹⁰² Bu sayı da basım hatası olmuş 407 sayı yayınlanması gerekirken 406. Sayıdan itibaren tekrar numaralandırılmış. İSAM'da ki pdf nüshalarda numaralar düzenlensede biz orijinal hataya sadık kaldık.

Ticaret-i Bahriyenin Terakkiyatı	Vods Paşa
Galata Kulesinin Tevsien Tecdidı	Belirtilmemiş
Donanma İanesi Ne Oldu?	Belirtilmemiş
İzmir’de Müteşekkıl Bahriye İane Komisyonunun Protokolüdür	Belirtilmemiş
Makinistlik	Çarkçı Kol Ağalarından Ali Fethi
Sürat	Ahmed Rasim

Sayı: 407 12 Şubat 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Makale-i Mahsusa Maarif-i Bahriye	Belirtilmemiş
	Abide-i Hürriyet	Belirtilmemiş
	Hürriyet Mani-i İtaatmidir?	Belirtilmemiş
	Şuûnât-ı Dâhiliye - Tasfiye-i Rütbe-i Askeriye	Belirtilmemiş
	Askeri Tekâid Sandığı Nizâmnâmesi	Belirtilmemiş
	Marmaris Limanı	Mülazım Aziz
	Bahriye İhtiyatları ve Tevsi-i Ticaret-i Bahriye-i Osmâniye Cemiyeti Riyasatına	Üçüncü Ordu Yirminci Alayın İkinci Taburu Kumandanı Erkân-ı Harb Kolağası Ahmed Müfit
	Ticaret-i Bahriyenin Terakkiyatı	Vods Paşa
	Trafalgar Muharebe-i Meşhuresinin Suret-i Cereyanı (İngilizlere Karşı Fransızlar ve İspanya Arasında)	Ahmed Rasim
	Corç Vaşington Sefinesi	Elif. Dal. Re Mim.

Sayı: 408 19 Şubat 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Dalgıç Talimi	Ahmed Rasim
	Şuûnât-ı Dâhiliye	Belirtilmemiş
	Milli Bir Seyr-i Sefâin Kumpanyası	Belirtilmemiş
	Deniz Tutmasının Esbab-ı Tabiatı	Ahmed Rasim
	İki Cisim Harik-i İstimbotu	Belirtilmemiş
	İngiliz Bahriyesinde Petrol İsti’mali	Hüseyin Sakıb Mâba’dı Var

Sayı: 409 26 Şubat 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Makale-i Mahsusa –Muharebât-ı Bahriye Esnasında Yaralılar	Ali Rıza Sefyi
	Mektub-ı Mahsus Amerika Donanmasından Atılmış Bir Mektup	Amerika Donanmasında Bulunan Yüzbaşı Nail Efendinin Mektubu
	Millete Gemicilerimiz Ne Diyor?	Ali Rıza Seyfi
	Ticaret-i Bahriye ve Liman-ı Resmi	Preveze Liman Reisi Hüsnü
	İngiliz Bahriyesinde Petrol İsti’mali	Hüseyin Sakıb

Sayı: 410 5 Mart 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Sisam Ceziresinde Donanma-yı Hümâyûn Resmi	Belirtilmemiş
	Sene-i Cedide	Belirtilmemiş
	Yelken Gemileri- Yelkencilik	Ali Rıza Seyfi
	Amerika Donanmasının Seyahatinden Alınacak Dersler	Ali Haydar Emir
	Dersaadet Merkezi Askeri Kulübü resmi Geçidi	Belirtilmemiş
	Sefre Paşa	Belirtilmemiş
	Bahriye İanesi	Bahriye Yoklama Kalemî Mustafa Rıza
	Karadenizin Anadolu Sahili- Tekfur Dağı Muradlı İltihak Hattı	Belirtilmemiş
	Hükümet-i Ecnebiye Bahriyelerinde Seyr-i Heva	Ahmed Rasim Mâba'dı Var

Sayı: 411 12 Mart 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Ayan Azasından Ferik Muzaffer Paşa Resmi	Belirtilmemiş
	Devletlü Necabetlü Seyfeddin Efendi Hazretleri	Belirtilmemiş
	Nadi-i Hasenat	Belirtilmemiş
	Cemahir-i Müttetika-i Amerika Hükümetinin Senuhumış? Namındaki Sefinesi	Ahmed Rasim
	Yeni Usûl Mürekkeb Bir Demir	Ahmed Rasim
	İngiltere Bahriye Bütçesi	Ahmed Rasim
	Cerîde-i Bahriye Baş Muharriri Süleyman Nutku Beyin Cerîde İhtiyatlarını Teşkil Eden Sivil Gemiciler Hakkındaki Konferansı	Süleyman Nutku

Sayı: 412 19 Mart 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Bahriye Nezâret-i Âlisinden Efrad-ı Bahriye	Bahriye Nazırı Ali Rıza
	Ankara Me'busu Mahir Said Bey Resmi	Belirtilmemiş
	Telgraf	Üçüncü Ordu Kumandanı Mahmud Şevket
	Hareket-i Arzın Esbabı	Ahmet Rasim
	Ziyadar Mermiler	Belirtilmemiş
	930 millik Yakın Uzaklarda Azur Adaları	Ahmed Rasim
	Devr-i âlem İcra Eden Amerika Donanmasının Mürekkeb Bulunduğu Sefâin ve Hudud Sırası	Mâba'dı Var
	Hükümet-i Ecnebiye Seyr-i Hevaisinden Mâba'd	Belirtilmemiş

Sayı: 413 26 Mart 1325	Makale Adı	Yazar Adı

Bahriye Nazırı Birinci Ferik Alı Rıza Paşa Hazretleri Resmi	Belirtilmemiş
Klavuzluk	Cemaleddin
Bahr-i Ahmed Komodorluğundan Bahriye Nezâreti Âlisine Varid Olan Tahriratın Sûreti	Kaymakam Cemal
Köprünün Tahdidi	Belirtilmemiş
Büyük Bir Nişane-i Hamiyet	Belirtilmemiş
İngiltere Donanmasında Tebdilat	Belirtilmemiş
Devr-i âlem İcra Eden Amerika Donanması Mâba'd	Ahmed Rasim
İngiltere ve Almanya'nın 1909 Senesi Sefâin-i Harbiyesi	Belirtilmemiş

Sayı: 414 2 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Devletlû Necabetlu Burhaneddin Efendi Hazretlerinin Resmi		Belirtilmemiş
Makale-i Mahsusa (Basra'da Asayiş)		Süleyman Nutku
93 Harbinin Hakaikinden Kuvve-i Beraya ve Bahriyenin Muavenet-i Mütakabelesi		Ali Haydar Emir
Erikli Tekfur Dağı Limanları		Ahmed Rasim
Tebşir		Ahmed Rasim
Donanmay-ı Hümâyûn		Ahmed Rasim
Cebel-i Tarık		Ahmed Rasim

Sayı: 415 9 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Cemiyet-i İlmiye-i İslamiyenin Vasıta-ı Neşr-i Efkarı Olan Beyanülhak Risâlesinin Geçen Gün İntişar Eden Nüshasında Hitabat-ı Mündericidir.		Belirtilmemiş
Bahriye Nazırı Esbakı Arif Hikmet Paşa Hazretlerinin Pazar Günü Meclîs-i Mebûsânda Kıraat Olunan Takririn Sûreti		Belirtilmemiş
Taht-el Bahr Torpilleri		Belirtilmemiş
Son Sistem Bir Sefine-i Harbiyenin Vucuda Gelmesi		Belirtilmemiş

Sayı: 416 16 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Beşaret İzamı		Meşrutiyet Öncesi Devre Atfen Yazılmış Belirtilmemiş
Teşekkürat-ı Azime "31 Mart'a Atfen"		Belirtilmemiş
İdare-i Örfiyye Beyanamesi		Belirtilmemiş
İ'lân-ı Resmi		Üçüncü ve Hareket Ordusu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa 11 Nisan 1325

Dersaadet Umûm İnzibat Dairesinin İlan-ı Resmi	11 Nisan 1325 Dersaadet Jandarma Polis Müfettiş-i Umumiyesi Mirliya Galib
Şehrimizin Evvelki, Dünkü Ahvali Taşkılla-Taksim Kışlası-Hareket Ordusunun Sağ Cenah Hareketi-Topkapı ve Fatih Tarafları-Bab-ı Seraskeri Ciheti	Belirtilmemiş
Davut Paşa Kışlasının İşkali- Tophane Ayastefanos Vakayii- Niyazi Beyin Mürûdu	Belirtilmemiş
Dün Sabahki Vaka	Belirtilmemiş
Üsküdar'da Karışıklık	Belirtilmemiş
Sükûn ve Asayiş	Belirtilmemiş
Şühedayı Hürriyet	Belirtilmemiş
Şüheda-ı Hürriyet Muhtar Bey	Belirtilmemiş
Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey	Belirtilmemiş
Taraf-ı Meşihat-ı Celileden Verilen Fetva-ı Şerifenin Sûretidir.	Seyid Muhammed Ziyaeddin
Meclîs-i Umûm-ı Milli Kararnamesi. Verilen Fetvanın Uygulanması	Belirtilmemiş
Hal Kararına Dair ¹⁰³	Belirtilmemiş
Sultan-ı Cedidin İkametgâhı	İ'lân

Sayı: 417 24 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Suret-i Hatt-ı Hümâyûn		12 Rebi'ul-ahir 1327 Mehmed Reşad
Ali Kabuli Bey Resmi		Belirtilmemiş
Heyet-i Vükela		Belirtilmemiş
Ali Kabuli Bey –Cenaze Merasimi		Belirtilmemiş
Dumansız Barut Nasıl Yapılır?		Belirtilmemiş
Meza-ı Kutubiye Buzları		Belirtilmemiş

Sayı: 418 30 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Suret-i Hatt-ı Hümâyûn		Mehmed Reşat
Hatt-ı Hümâyûn “Mucebince İcra Oluna”		Sadr-ı Azam Hüseyin Hilmi
Kılınç Alayı		Belirtilmemiş
Mahmud Şevket Paşa Hazretleri'nin Donanmay-ı Osmâniyeyi Ziyaretleri		Belirtilmemiş
Makale-i Mahsusa “Hareket Ordusu”		Belirtilmemiş
Fedakâr-ı Hürriyet? Ali Rıza Efendi		Belirtilmemiş
Sabah İdam Olanlar “15 İdam Kararı İsimleri ve Defin Yerleri”		Belirtilmemiş
Galata Kulesi		Belirtilmemiş
Cemahir-i Müttefike-i Amerika Sahil İstihkâmâtı		Belirtilmemiş
Şuûnât-ı Medeniye		Belirtilmemiş

¹⁰³ Meclîs-i Mebûsân ve Ayan Meclîsinin sabah üçte toplanma bilgisi ve çıkan karar.

Sayı: 419	Makale Adı	Yazar Adı
7 Mayıs 1325		
	Mahmud Şevket Paşa Hazretlerinin Tersaneyi Ziyareti	Belirtilmemiş
	Bahriye Konferansı	Kaymakam Arif
	Ali Kabuli Bey'in Katili Kimdir?	Belirtilmemiş
	Vapurların İhtizazatı	Belirtilmemiş
	Taht-el-Bahr Tahr-i Sefinesi	Belirtilmemiş

Sayı: 420	Makale Adı	Yazar Adı
14 Mayıs 1325		
	T'azim-i Suret	Belirtilmemiş
	Hasbıhal	Belirtilmemiş
	Konferansın Mâba'dı	Kaymakam Arif
	Arzın Mahiyetine Dâhiliyesi	Belirtilmemiş
	Destoryer Muharebe-i Ameliyatı	Belirtilmemiş
	Şuun ve Havadisat-ı Medeniye	Belirtilmemiş
	Havai Mazik Topu	Belirtilmemiş
	Seyr-i Sefâinde Telsiz ve Telgraf Yeni Bir Usûl	Belirtilmemiş
	Sipariş Olunan Yeni İngiliz Sefâin-i Harbiyesi	Belirtilmemiş
	Amerika Sahil İstihkamâtı	Ahmed Rasim

Sayı: 421	Makale Adı	Yazar Adı
21 Mayıs 1325		
	Hatt-ı Hümâyûn Kiraatı	Belirtilmemiş
	Bostancı Limanı ve Maltepe Sığılığı	Belirtilmemiş
	Terakkiyat-ı Hazıra-ı Bahriyeden	Belirtilmemiş
	Şuun ve Havâdis-i Medeniye	Belirtilmemiş

Sayı: 422	Makale Adı	Yazar Adı
28 Mayıs 1325		
	Makale-i Mahsusa Namus-ı Askeri	Ali Rıza Seyfi
	Şuûnât-ı Dâhiliye Taltif-i Âli	Serkatip Halid Ziya
	Trabzon Hayat-ı Mahsusası	Belirtilmemiş

Sayı: 423¹⁰⁴	Makale Adı	Yazar Adı
4 Haziran 1325		
	Edvar-ı Mazide Taht-el Bahr İcra olunan	Belirtilmemiş

¹⁰⁴ Bu sayılardan itibaren gazetenin başlığına perşembe günleri neşrolunur resmi gazetedir ibaresi eklenmiştir. 301 ve 302. sayfalar eksik. Hakkı Tarık Us ve İSAM koleksiyonlarında bulunan pdf nüshalarda bu sayfaların yırtık olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Tecrübeler	
Derin Suların Ahvalı	Belirtilmemiş
Sefâin-i Hazıra-ı Harbiyenin Islahası	Belirtilmemiş

Sayı: 424 11 Haziran 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Zat-ı Hazreti Paşahinin Hereke'ye Teşrifi		Bahriye Nazırı Arif Hikmet
Bahriye Divan-ı Harbinden Çeşitli Kararlar Tecziyeler		Belirtilmemiş
Londra Konferansı		Alınan Kararlar
Kabl-ı Sevk Balonları Tahribatı İçin Sahra Topları (Almanya'dan Alınan)		Belirtilmemiş
İngiltere Bahriye Manevraları		Belirtilmemiş

Sayı: 425 18 Haziran 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Rekub-ı Şahaneye Mahsus Sefâinde Sancak Ta'dili		Belirtilmemiş
Sefâin-i Hazıra-ı Harbiyenin Islahası		Belirtilmemiş
Vigo Limanında (İspanya) Medfun Olan Hezain Hakkında		Belirtilmemiş
Donanmanın Hareket Programı		Ferik Douglas Gamble
Londra Konferansı ve Hukuk-ı Harb-i Bahriden Mâba'd		Belirtilmemiş
Soğuk Harb-i Bahri		Belirtilmemiş
Cemahir-i Müttefik Amerika'nın Misisipi Sefinesi		Belirtilmemiş
Bahriye-i Şahane Zâbitânının Elbise-i Resmiye Nizâmnâmesi		Belirtilmemiş
Fransa Sefâin-i Harbiye-i Hazırasından Mâba'd		Belirtilmemiş
İ'lânât		Belirtilmemiş
Rica-ı Mahsus		Belirtilmemiş

Sayı: 426 24 Haziran 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Resmi Teşrif-i Şahane		Belirtilmemiş
Telgraf		Belirtilmemiş
Tersane-i Amire Kumandanlığından		Belirtilmemiş
Tebdil-i Ünvan		Belirtilmemiş
Tecziye		Belirtilmemiş
Elbise-i Bahriye Nizâmnâmesinden Mâba'd		Belirtilmemiş

Sayı: 427 2 Temmuz 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma-yı Hümâyûn		Liman Reisi Binbaşı Şakir
Harbiye Nezâret-i Âlisinden Varid Olan		Belirtilmemiş

Tezkere Sûretidir Bahriye Nezâret-i Âlisine	
Bir Numune-i Emsal-i Hamiyet	Belirtilmemiş
Tecziye	Belirtilmemiş
Nakliyat	Belirtilmemiş
Londra Konferansı ve Hukuk-ı Harb-i Bahriden Mâba'd	Belirtilmemiş

Sayı: 428¹⁰⁵	Yazar Adı
10 Temmuz 1325 Makale Adı	
Donanma-yı Osmanî İhtiyacı	Belirtilmemiş
Akıntılar Hakkında Bahs-ı Tenbihat	Belirtilmemiş
Amerikalıların İlk Deretnotu Mişigan	Belirtilmemiş
Arjantin Hükümetinin Parav Namında Yeni Bir Ganbotu	Belirtilmemiş

Sayı: 429	Yazar Adı
16 Temmuz 1325 Makale Adı	
10 Temmuz Bayramı ve Abide-i Hürriyet	Belirtilmemiş
Donanma İhtiyacı	Belirtilmemiş
Malumat-ı Nafia-ı Bahriye	Belirtilmemiş
Son Sistem Sefâin-i Harbiye Toplarının Kuvve-i İsabet-i Endahtı	Belirtilmemiş
Bir Taht-el Bahrın Suret-i Nüzulu	Belirtilmemiş
İngiltere Bahriyesinde Maaş Tadiyâtı İngiliz ¹⁰⁶	Belirtilmemiş
Sör Darwin'in Cism-i Arzdaki Med ve Cezir Hakkında Beyanatı	Belirilmemiş

Sayı: 430	Yazar Adı
23 Temmuz 1325 Makale Adı	
Bahriye Topçularını Nasıl Yetiştirmeli	Mâba'dı Var
Basra Seferi	Belirtilmemiş
Donanma İanesi	Belirtilmemiş
Balonlardan Mermi İndahtı	Belirtilmemiş
Bir Tahte'l-bahr Botdaki Hayat	Belirtilmemiş
Bahriye Tamir Sefinesi	Belirtilmemiş
Arzın Kamerden Suret-i Mer'iyeti	Belirtilmemiş
Şuun-ı Havâdis-i Medeniyye	Belirtilmemiş

Sayı: 431	Yazar Adı
30 Temmuz 1325 Makale Adı	
Bahriye Topçuları Nasıl Yetiştirmeli	Belirtilmemiş
Amiral Gamble Paşa'nın Muhtıraları	Ferik Douglas Gamble

¹⁰⁵ Günün anısına Hürriyetin İ'lamı münasebetiyle özel hazırlanmış bir başlık ve donanma arması görmektediriz.

¹⁰⁶ İngiliz askerlerinin aldığı ücretler ayrıntılarıyla verilmiş

Telgraflar	Belirtilmemiş
Donanma İanesi	Belirtilmemiş
Nakliyat	Belirtilmemiş
İade-i Rütbe	Üsküdarlı Mülazım-ı Evvel Mehmed Emin
Tecziye	Belirtilmemiş
Mevad-ı Nafia-ı Fenniye	Belirtilmemiş
Portesmut MümkünTahribmidir?	Belirtilmemiş
Denizde Asr-ı Muhabere	Belirtilmemiş
Arz-ı Meskûnun Şebeke-i Hedidisi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Havâdis-i Medeniyye	Belirtilmemiş

Sayı: 432 6 Ağustos 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Tesfiye-i Rütbe-i Askeriye Layiha-i Kanunnamesi		Kalem-i Divan-ı Hümâyûn
Zat-ı Hazreti Padişahînin Şilebe Teşrifleri		Belirtilmemiş
Bahriyede Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
İade-i Ziyaret		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Donanma İanesi		Belirtilmemiş
Dalgıç Kolağası Musa Ağanın Vefatı		Belirtilmemiş
Nakliyat		Belirtilmemiş
Takdir-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Almanya Bahriye Manevraları		Belirtilmemiş
Düşmanı Taharri Maksadıyla Ziyadar Mermi İsti'malı		Belirtilmemiş
İngiltere Donamasının Muharebe Ameliyatı		Belirtilmemiş
Hedef Olmak Üzere İstihdam Olunan Bir Harb Sefinesi		Belirtilmemiş

Sayı: 433 13 Ağustos 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Mekâtîb-i Bahriyeye Teşrif-i Şahane		Belirtilmemiş
Anasır-ı Gayr-ı Müslimenin Askerliği Hakkında Muvakket Nizâmname		Belirtilmemiş
Mezuniyet Nizâmnamesi		Belirtilmemiş
Nakliyat		Belirtilmemiş
Tersane Kumandanlığından Tamim		Belirtilmemiş
Donanma İanesi		Belirtilmemiş
Tasfiye-i Rütbe		Belirtilmemiş
Müstakbelin En Cesim, En Mükemmel Zırhlısı		Mâba'dı Var
Medcezirlerden İstihsal-ı Kuvvet		Belirtilmemiş

Sayı: 434 20 Ağustos 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Bursa'ya Şeref Vuku Bulacak Azimet-i Davet-i Hümâyûn Programıdır		Program
Nakliyat		Belirtilmemiş

Kamerin Kürre-i Arzla Münasebeti	Belirtilmemiş
Liyonda Mevcud Vakitname-i Hayaiye	Belirtilmemiş
Müstakbelin En Cesim, En Mükemmel Zırhlısı	Son

Sayı: 435 27 Ağustos 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Avdet-i Hümayûn		Belirtilmemiş
Makam-ı Sami Sedaretpenahiden 23 Ağustos 1325 Tarihinde Hüdavendigâr Vilayetine Çekilmiş Telgraf		Belirtilmemiş
Mezuniyet Nizâm-nâmesi Bir Liva Kumandanının Selahiyetine Haiz Olan Makamat-ı Daire		Belirtilmemiş
İhtiraat-ı Fenniye Asr-ı Hazır Donanmalarına Nasıl Tesir Eder?		Belirtilmemiş
Torpedo Bot Hücumuna Karşı Tahaffüz		Belirtilmemiş
Fransa Bahriyesi		Belirtilmemiş

Sayı: 436 3 Eylül 1325	Makale Adı	Yazar Adı
BilUmûm Erkan ve Ümera ve Zâbitan ve Kûteba ve Memureyn ve Esnaf Askeriye Hakkında Layiha-ı Kanuniye		Belirtilmemiş
Donama İanesi		Belirtilmemiş
Şehr-i Ramazan ve Gufran-ı Nişan		Belirtilmemiş
Nakliyat		Belirtilmemiş
Tevkifat		Belirtilmemiş
Saikolonlar? Nasıl Teşekkül Eder?		Belirtilmemiş
Tahte'l-bahr Tecrübeleri		Belirtilmemiş
Uçurtma İle Fotoğraflamak		Belirtilmemiş
Hutuvvet-i Şaiya-ı Şemsten Elektrik İstihali		Belirtilmemiş
Kıtaat-ı Şimaliyenin Keşfi		Belirtilmemiş
Manş Denizinin Balonla Miruru		Belirtilmemiş
En çok Nerede Gök Gürler		Belirtilmemiş
Doktor Kovk Kimdir		Belirtilmemiş

Sayı: 437 10 Eylül 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Mezuniyet Nizâm-nâmesi		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Zırhlıyı Satın Alalım. Yunanlılar Harekete Geliniz		Girid Hanya Tüccarından Hüseyin Hilmi
Mühimmat-ı Harbiye Anbarında Müstahdem Ümera ve Zâbitan		Belirtilmemiş
Fişenkhane Müstahdem Ümera ve Zâbitan		Belirtilmemiş
Nakliyat		Belirtilmemiş

Hali Hazırda İşaretin Ehemniyeti	Belirtilmemiş
Şimdiye Kadar Toplarda Vaki Olan İştigal ve Saire Kazaları	Belirtilmemiş
Tahte'l-bahrlerin İstikbali	Belirtilmemiş
Tahte'l-bahrlerin Emniyet Tertibatı	London ?
Şuun-ı Havadis	Amerikada Jurnal
Şuun-ı Bahriye Arjantin-Brezilya-Avusturya Macaristan	Belirtilmemiş

Sayı: 438 17 Eylül 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Makale-i Mahsus - Asker-	Belirtilmemiş
Bir Vesika-ı Tarihiye Denizcilik ile ilgili (Hicrî 1116)	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Donanma –ı Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Rüzgâr ve Hava	Belirtilmemiş
Fransa Hükümeti'nin Yeni İnşa Ettirdiği Avcı Nam Torpido Muhribi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Rusya-Norvec	Belirtilmemiş
Transatlantik Vapurlarında Sûrat	Belirtilmemiş

Sayı: 439 24 Eylül 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Makale-i Mahsus Asker, Evlad; Vatan Validedir	Belirtilmemiş
Berri ve Bahri Erkân-ı Ümera ve Zâbitânın Tekâüd İçin Rütbe-i Askeriyelerine Göre Tayin olunan Seneleri Meyan-ı Kanun Sûretidir	Belirtilmemiş
Telgraflar	Belirtilmemiş
Donanma–ı Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Nakliyat	Belirtilmemiş
Amerikanın 14 Posluk Sahil Muhafaza Topları	Belirtilmemiş
İngiltere Bahriyesi	Belirtilmemiş
Seyr-i Sefâin-i Havaiyesi	Belirtilmemiş
Tren Nakline Mahsus Yeni Bir Vapur	Belirtilmemiş
Rusya'nın Bahriye Bütçesi	Belirtilmemiş
Telefonla Ruiyet	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Japonya	Belirtilmemiş

Sayı: 440 1 Teşrin-ievvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Bayram	Belirtilmemiş
Padişahımız Efendimiz Hazretleri	Belirtilmemiş
Cerîde-i Bahriye Namında Teessüf	Belirtilmemiş
Vesaik-i Tarihiyye	Belirtilmemiş

Donanmamız Hakkında Birkaç Söz	Belirtilmemiş
Rusya Çarı Hazretlerine Name-i Hümâyûn Sûreti	Belirtilmemiş
Tahte'l-bahrler Drednotlardan daha Mu'srudur	Belirtilmemiş
Tabakat-ı Aliye-i Havaiyenin Teşekkülü	Belirtilmemiş
Bir Balonun En yüksek İrtifai	Belirtilmemiş
Gaz İle Müteharrik Sefâin-i Harbiye	Belirtilmemiş
Postaların Tarz-ı Cedid-i İnşası	Belirtilmemiş

Sayı: 441 8 Teşrin-ievvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
İ'di Said Alay Valası	Belirtilmemiş
Makale-i Mahsusa Osmanlı Gemicileri	Belirtilmemiş
Meclîs-i Rüesa Mukarreratı	Belirtilmemiş
Bahriye Nazırının İzmid'i Ziyareti	Belirtilmemiş
Bahr-ı Ahmer Komodörlüğü Tarafından Nezâreti Celileye Tahrirat	Belirtilmemiş
Arz Üzerinde Temadi-i Hayat	Belirtilmemiş
Seyr-i Sefâin-i Havaiye	Belirtilmemiş
Ahval-i Bahriye Hakkında Müşahadat	Belirtilmemiş

Sayı: 442 15 Teşrin-ievvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Askerimiz	Belirtilmemiş
Bir Mini Mini Kızın Tahsisatı	Belirtilmemiş
İkdam'a Cevab (Bahriyemiz ve İmkân)	Belirtilmemiş
Gamble Paşa Hazretlerinin Muhtırası (Donanma ve Umûm Sefâin-i Harbiye)	Donanma-ı Hümâyûn Kumandanı Ferik Gamble Paşa
Donanma-i Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
İstifa	Belirtilmemiş
Nakliyat	Belirtilmemiş
Vesaik-i Tarihiye	Belirtilmemiş
Arz Üzerinde Temadi-i Hayat	Belirtilmemiş

Sayı: 443 22 Teşrin-ievvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Tebrik Veladet-i Şahane	Belirtilmemiş
İzmid'e Seyahat Hazret-i Padişahî	Belirtilmemiş
Osmanlı Donanmasının Avdeti	Belirtilmemiş
Vesaik-i Tarihiye	Belirtilmemiş
Almanya Kuvve-i Bahriyesi	Belirtilmemiş
İngiltere'nin Yeni Bir Tahte'l-bahri	Belirtilmemiş
Şuun'u Bahriye	Belirtilmemiş

Sayı: 444 29 Teşrin-ievvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Donanmasız Yaşayamayız	Belirtilmemiş
Dâhili	Donanmayı Hümâyûn Çarkçı Müdürü Bahaddin
Harici Şavk-ı Cavid	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Avusturya- Macaristan	Belirtilmemiş
Karlton ve Hayatı	Belirtilmemiş
Makale-i Mahsusa “Aksâ-yı Şark Muharebesi Hengâmında Donanma”	İtalya Ettaba-ı Bahriyesinden Begriş Kostarik (Mâba’dı Var)

Sayı: 445 5 Teşrin-isani 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Meclîs-i Mebûsân ve Nutk-ı Hümâyûn	Belirtilmemiş
Dâhili Mevad-ı Hümâyûn	Belirtilmemiş
Meclîsi Rüesa Mukarreratı	Belirtilmemiş
Mevad-ı Umumiye	Mâba’dı Var
Harici İngiltere Hükümeti’nin yeni Sefâin-i Harbiyesi	Belirtilmemiş
İngilterenin Tamirat ve İmalat İçin Sefinesi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Danimarka	Belirtilmemiş
Envar-ı Sıhhiyeden	Belirtilmemiş
Gayet Seri Amerika Destroyerleri	Belirtilmemiş

Sayı: 446 12 Teşrin-isani 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Donanmasız Yaşayamayız -2-	Belirtilmemiş
Yeni Tefrika İ’lânı Rus Japon Muharebesi	Belirtilmemiş
Vesaik-i Tarihiye	Belirtilmemiş
Donanma İanesi	Belirtilmemiş
Harici Fransa Bahriyesi	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Muharebesi	Yüzbaşı Mustafa Kemal
İnşaat-ı Bahriye	Belirtilmemiş
Fransa İnşaat-ı Cedidesi	Belirtilmemiş
Liman ve Sevahilde İşaret-i Bahriyenin Tevhidi	Belirtilmemiş

Sayı: 447 19 Teşrin-isani 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Vazife	Belirtilmemiş
Meclîs-i Rüesa-ı Bahriye Mukadderatı	Belirtilmemiş
Teşrifat-ı Düveliye-i Bahriye	Belirtilmemiş
Mezuniyet	Belirtilmemiş
Mileli Gayr-i Müslümlerin Mekteb-i Bahriyeye Kabulleri	Belirtilmemiş
Donanma-ı Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Donama-ı Osmanî Milliyesi Nizâmnamesinden Mâba’d	Belirtilmemiş

İhtiyat-ı Zâbitan Kanunnamesi	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Muharebesi	Yüzbaşı Mustafa Kemal
Akvam-ı Mütemeddine-i Mevcudenin Kuvve-i Bahriyesi	Belirtilmemiş
Stim? Tecrübeleri	Belirtilmemiş
Kürre-i Arz'ın En Büyük Zırhlısı	Belirtilmemiş
Tefrika	Belirtilmemiş
Î'lânât	Belirtilmemiş

Sayı: 448 26 Teşrin-isani 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Hareket Ordusu Maluleyni ile Efrad-ı Asiyenin Tecavüzüne Düşar Olan Mağluliyenin Fev-i İntizam Maaş Kanun Layihası	Belirtilmemiş
Tevarih-i Ali Selçuk	Belirtilmemiş
Tecziye	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Fransa Bahriyesinin Tecdidi	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mustafa Kemal
Fransa Bahriye-i Ticariyesinde Tenakıs	Belirtilmemiş
Almanya'da Drednotların Birincisi	Belirtilmemiş
Fransada Sibil? Tecrübeleri	Belirtilmemiş
Harbde Balonlar	Belirtilmemiş

Sayı: 449 3 Kanun-ı evvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Vazife -2	Belirtilmemiş
Matbûat-ı Cedide	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Donanma-i Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Tahte'l-bahr Seyri Seferin T'amin Edeceği Fevaid (Faydalar)	Belirtilmemiş
Tazyik Olunmuş Hava İle "Yanki" Nam Amerika Kruvazörlerinin Tahliyesi	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Yüzbaşı Mustafa Kemal
Düveli Ecnebiye İnşaat-ı Cedide-i Bahriyesi Almanyada-İngilterede- İtalyada- Çinde-	Belirtilmemiş
Tenziller	Belirtilmemiş
Seyr-i Havainde Kazalar	Belirtilmemiş
Seyr-i Havainde Balonculuk	Belirtilmemiş
Fransa Donanmasının Taksimât-ı Cedidesi	Belirtilmemiş
Mevki-i Ecnebiyede'ki Filolar	Belirtilmemiş
Minas Jerar Zırhlısı	Belirtilmemiş
Kutb-i Cenubide Telsiz – Telgraf	Belirtilmemiş
Sefâin-i Havaiyede Telsiz Telgraf	Belirtilmemiş

Sayı: 450 10 Kanun-ı evvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Tebrîk	Belirtilmemiş
Muarız-ı İbret	Belirtilmemiş
Numara Keşidesi	Belirtilmemiş
Kaptanın Rehber Tabisi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Harbde Balonlar -2-	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mütercimi Yüzbaşı Mustafa Kemal
Havain-i Pervaneli Bot	Belirtilmemiş
Bahri ve Berri Bir Bot	Belirtilmemiş
Tahte'l-bahr Hezain-i Teharriyatı	Belirtilmemiş
Fransa İlane-i Sefine-i Harbiyesinin Akibeti	Belirtilmemiş
Rusya'nın Buz Kırıcı Yeni Sefâini	Belirtilmemiş
Sefâinin Çekdiği Su	Belirtilmemiş
Güneşin Şekli ve Cisâmâtı	Belirtilmemiş
Kutb-ı Şimalide Ahvâl-ı Hayaiye ve Coğrafiye	Mehmed Ali
Kıra'atlı Meşrutiyet Elif Bası	Belirtilmemiş

Sayı: 451 17 Kanun-ı evvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Askerimiz - Terbiye	Belirtilmemiş
T'aziye (Edhem Paşa)	Belirtilmemiş
Donanma-ı Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Tecziye	Belirtilmemiş
Vesaik-i Tarihiyeden Mâba'd (Ramazan 983)	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mütercimi Yüzbaşı Mustafa Kemal
Şuun-ı Bahriye Kanal ve Boğazlardaki Torpil Tehlikesine Karşı	Belirtilmemiş
Lozitanya ve Moritanya	Belirtilmemiş
Numune-i Hamiyet	Belirtilmemiş

Sayı: 452 24 Kanun-ı evvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Zâbitlik- Enzar-ı Umumiye	Belirtilmemiş
Silah Arkadaşlarına	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Metruk Limanlarda Harik Tehlikesine Karşı Tedbir	Belirtilmemiş
İmalat-ı Bahriyede Otojen Lehim	Belirtilmemiş
İki Fransız Harb Sefinesinin Müsademesi	Belirtilmemiş
Amerika Bahriyesi Nasıl Islah Olunur	Belirtilmemiş

Sayı: 453 30 Kanun-ı evvel 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Hattı Hümâyûn Hüseyin Hilmi Paşa'nın İstifası	Mehmed Reşad

Yeni Kabine Üyeleri	Belirtilmemiş
Görünüş	Belirtilmemiş
Evrak-ı Varide	Zâbitan Namına Mehmed Nail
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
İngiltere'de İnşaat-ı Cedide-i Bahriye	Belirtilmemiş
Kuvve-i Bahriye İle Limanların Adedi	Belirtilmemiş
Japonya Bahriyesi	Belirtilmemiş

Sayı: 454 7 Kanun-ısanı 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Bahriye Nazırı Cedidi	Bahriye Nazırı Halil
Lüzume-i Hidmet	Belirtilmemiş
Mütekâidin	Belirtilmemiş
Yıldız'da Zâbitan Talimgahı'nın Resmi Geçidi	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
Donanma-ı Osmanî İanesi	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Amerika'nın Yeni Zırhlıları	Belirtilmemiş
Pervaneler Hakkında Yeni Bir Nazariye	Belirtilmemiş
M'âgruk Tahte'l-bahrlerin Tahlisi Hakkında	Belirtilmemiş

Sayı: 455 14 Kanun-ısanı 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Zâbit	Belirtilmemiş
Teessüf-i Azim	Belirtilmemiş
Tarbin Makineleri	Belirtilmemiş
Toplar	Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye Tahte'l-bahr ve Seda İşaretleri -1-	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
Kutub Şimalinin Ahvâl-ı Coğrafya	Belirtilmemiş
Fransa Bahriyesi	Belirtilmemiş
Japonya'nın İki Sûraat Zırhlısı	Belirtilmemiş
Bir Torpido Tarafından Tecrübe Tariki İle Gark Edilmiş Bir Sefine-i Harbiye	Belirtilmemiş
Japon Bahriyesi'nin Tezbidi Programı	Belirtilmemiş

Sayı: 456 20 Kanun-ısanı 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Bahriye Nazırı Halil Paşa Hazretleri	Belirtilmemiş
Turgut Reisin Mezarı	Ali Rıza Seyfi
Donanma-ı Osmanî Cemiyetinden Tezkere	Belirtilmemiş
Teşekkür	Belirtilmemiş
Tashih	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
Tersane-i Amire Havuzlarına Mahsus Sac Kapının Süreti İnşasına Dair Şartname	Belirtilmemiş

Duman Suyu	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş
Mükemmel Seyr-i Sefâin ve Hayat-ı Bahriye	İ‘lân

Sayı: 457 27 Kanun-ısanı 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Bahriye Nazırı Halil Paşa Hazretlerinin Ziyafetleri	Belirtilmemiş
Suret-i Nutk—Nutm-ı Hümâyûn	Belirtilmemiş
Amiral Gamble Paşa’nın Vedası	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba’dı Var
Nakliyat	Belirtilmemiş
Tecziye	Belirtilmemiş
Avrupa Hükümet-i Bahriyesi ile Amerika ve Japonya Ünüformaları	Erkân-ı Harb Mülazımlarından Ahmed Rasim
Şuun-ı Bahriye Tahte’l-bahr İşaret Çakleri	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 458 4 Şubat 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Bir Levha-i Mazibeyam	Belirtilmemiş
Gamble Paşa Hazretlerinin Vedaları	Belirtilmemiş
Tebliğat-ı Resmiye (Selamlıktaki Tören)	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Tecziye	Belirtilmemiş
Bazı Mermilerin Fişekleri	Belirtilmemiş
Gamble Paşa’nın Muhtıralarından	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba’dı Var
Şu’un-ı Bahriye Fransa Bahriyesi	Belirtilmemiş
Cem’i Asker	Mehmed Necati
Teleskop Aletinin Üçyüzüncü Sene-i Devriye-i İhtirarı	Belirtilmemiş
Almanya Bahriyesi	Belirtilmemiş
Fransa Bahriye Programı	Belirtilmemiş
Seri Bir Bot	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 459 11 Şubat 1325 Makale Adı	Yazar Adı
Hediye-i Şahane	Belirtilmemiş
Mahfil-i Bahriyede Mühim Bir Konferans	Bursa Mebusu Tahir Bey
Enzar-ı Hamiyet(DonanmaİanesineDair)	Belirtilmemiş
Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba’dı Var
Samsun’da Nöbet Usulü	Mâba’dı Var
Telgraf	Belirtilmemiş
Turgud’un Makberi	Belirtilmemiş

Sayı: 460 18 Şubat 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Gazi Namdar Barbaros Hayreddin	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	
	Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
	Tamim	Belirtilmemiş
	Telgraf	Belirtilmemiş
	Tecziye	Belirtilmemiş
	Turgudun Makberi	Belirtilmemiş
	Enzar-ı Hamiyet	Belirtilmemiş
	Şuun-ı Hevadis-i Bahriye Denizde Garib Bir Hadise	Belirtilmemiş
	Japon Bahriyesi Kazaları	Belirtilmemiş
	Motorlu Müteharrik (kımıldamayan) Tahliyesi Filikası	Belirtilmemiş
	Yeni İngiliz Drednotları	Belirtilmemiş
	Torpil Vez'ine Mahsus Sefâin	Belirtilmemiş

Sayı: 461 25 Şubat 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Padişahımız ve Barbaros Hayreddin Paşa	Belirtilmemiş
	Gayret-i Milliye	Belirtilmemiş
	Bir Misâl-i Hamiyet	Mehmed Emin Bin Mehmet Mazhar
	Nakliyat	Belirtilmemiş
	Telgraf	Belirtilmemiş
	Ta'mimat	Belirtilmemiş
	Tecziye	Belirtilmemiş
	Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
	Amiral Gamble Muhtıralarından	Belirtilmemiş
	Turgud'un Makberi	Belirtilmemiş
	Ertuğrul Seferinde Şüheda	Belirtilmemiş
	Şuun-ı Bahriye Fransızların 23300 Tonluk Yeni Zırhlısı	Belirtilmemiş
	Deniz Makinasının Yüzüncü Senesi	Belirtilmemiş

Sayı: 462 4 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
	Merasim-i Teşrifaniye Programı	Belirtilmemiş
	Amiral Curzon'un Muvassalatı	Belirtilmemiş
	Bahriye Nazırı Paşa Hazretleri	Belirtilmemiş
	Sefâin-i Osmâniye Kapudanlarına Erkân-ı Harbiye Dairesince İ'ta Kılınan Şehadetname	Tablo Halinde
	Amiral Gamble Muhtıralarından	Belirtilmemiş
	Tecziye	Belirtilmemiş
	Turgud'un Makberi	Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık

Raspilana Yahud Rus Japon Harbi	Mâba'dı Var
Kim Galebe Eder	Mehmed Sadık
İngiltere'nin Yeni Drednotları	Belirtilmemiş

Sayı: 524¹⁰⁷ 26 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Seyhat-ı Şahane	Belirtilmemiş
	Bahriye Nezâreti Celilesi Üçüncü Dairesi Merbut	Mâba'dı Var
	Nakliyat "Sınıf-ı Harb Zâbitanı"	Belirtilmemiş
	Tecziye	Belirtilmemiş
	Mâ-i Muharric ve Gaye-i Humûl	Belirtilmemiş
	İ'lân	Belirtilmemiş

Sayı: 535 11 Ağustos 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Barbaros'un Terbiyesinde	Belirtilmemiş
	Nakliyat	Belirtilmemiş
	Sedareten Tezkere	Sadr-ı Azam
	Hariciyeden Tezkere	Belirtilmemiş
	Tashih	Belirtilmemiş
	Ta'mim	Belirtilmemiş
	Vefat	Belirtilmemiş
	İ'lân	Belirtilmemiş

Sayı: 543 13 Teşrin-ievvel 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Kararname Sûreti	Mehmed Reşad
	Mürekkebat-ı Tarihiye	Mehmed Şükrü
	Tefrika "Mezomorto Hüseyin Paşa"	Arayan Toplayan Safvet
	Telsiz Telgrafın Tadilat-ı Ameliyesi	Salih Murad Mâba'dı Var
	Tecziye	Belirtilmemiş

Sayı: 573 17 Mayıs 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Nazar-ı Dikkat	Belirtilmemiş
	Kuvve-i Bahriye	Belirtilmemiş
	Tefrika "Mezomorto Hüseyin Paşa"	Arayan Toplayan Safvet
	On beş Sene Zarfında Çarkçılıkta Hâsıl Olan Terrakkiyat	Mâba'dı Var
	İ'lân	Belirtilmemiş

¹⁰⁷ Aradaki sayılar kataloglarda mevcut değildir.

Sayı: 615 7 Mart 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim	Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
1328 Senesi İbtidasından Nihayetine Kadar Bahriye Sıhhiye Dairesi İstatistiği	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Tahsilât Komisyonunun Mesaisini Mübeyyin İstatistik	Belirtilmemiş
Ecnebi, Bahriyeleri	Belirtilmemiş
Sefâine Mahsus Tertibat	Belirtilmemiş
Tashih-i İ'lân	Belirtilmemiş
Tefrika	Belirtilmemiş

Sayı: 616 14 Mart 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim	Belirtilmemiş
Taziyet	Belirtilmemiş
1328 Senesinde Bahriye Nezâreti Birinci Dairesinde M'alumat İcra Kılınan Evrak	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Büyük Toplar	Belirtilmemiş
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Sefâine Mahsus Tertibat	Belirtilmemiş

Sayı: 617 21 Mart 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim	Belirtilmemiş
Bahriyune İ'lân	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Büyük Toplar	Belirtilmemiş
Saper Tahte'l-bahri	Belirtilmemiş
Niklos Sistemindeki Kazanlar Hakkında M'alumat	Mâba'dı Var
Ecnebi Bahriyeleri İngiltere Rusya Almanya	Belirtilmemiş

Sayı: 618 28 Mart 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim Bahriye Birinci Dairesi Müdüriyetine	Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
Bahr-ı Sefid'de Hâkimiyet-i Bahriye Fransada mı?	Fransız Upon Republikaon Gazetesinden Çeviri
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid

Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 619 4 Nisan 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim B'adel-i Harb Tahsili İçin İngiltere'ye İ'zam Kılınacak Zâbitana Mahsus Ta'limnâme	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 620 11 Nisan 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim 4 Nisan 1329	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Sefâine Mahsus Tertibat ve Tanzimat Elektrikiyye	Belirtilmemiş
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 621 18 Nisan 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tebrik-i Culus-ı Hümâyûn Sene-i Devriyesi	Belirtilmemiş
Amerika Tahte'l-bahrleri	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Sefâine Mahsus Tertibat ve Tanzimat Elektrikiyye	Belirtilmemiş
Nezâreti Bahriye İle Galatada Kalafat Yertinde Mukim Devlet-i Aliye Tebasından Köse Oğlu Aleko Efendi Beyninde Akd ve Taati Kılınan Mukavele	Yirmi Dokuz Madde
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Matbûat-ı Cedide Bahriye Tertibatı Askeriyesi	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 622 25 Nisan 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Sefâine Mahsus Tertibat ve Tanzimat Elektrikiyye	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 623 2 Mayıs 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Veliaht-ı Saltanat Hazretlerinin Bahriye Müzesini Ziyaretleri	Belirtilmemiş
Tamim	Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Ecnebi Bahriyeleri	Belirtilmemiş
Cennet Mekân Abdülaziz Han Hazretlerinin Şehzadelerinden Mahmud Celaledin Efendi Merhumun Ciheti Bahriyeye Tayin Vesikası	Belirtilmemiş
Gece Sefâini	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 624 9 Mayıs 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tamim 28 Nisan 1329	Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Sefâin-i Harbiyede Top Çapanın Tezyidi	Belirtilmemiş
Memaliki Ecnebiyeye Tahsil İçin Gidecek Zâbitana Mahsus Nizâmnâme	Mayıs 1329
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 625 16 Mayıs 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Havuzlar	Nezâret Yaveri H Sami
Bahriye Zâbitanına Mahsus	Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Deniz Tutmasının Vurunal İle Tedavisi	
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var
Meclîs-i Bahriye Hangi Yılda Açıldı	Belirtilmemiş

Sayı: 626 23 Mayıs 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Leyle-i Regaib		Belirtilmemiş
Suret-i T'adil		Belirtilmemiş
Ta'mim 12 Mayıs 1329		Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
Sefâine Mahsus Tertibat ve Tanzimat Elektrikiyye		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
İngiltere Bahriyesinde Tayyarecilik		Belirtilmemiş
Büyük Borulu Sisteminde Su Borulu Kazanların İdare ve İstimali Hakkında Malumat		Mâba'dı Var
Bahriye Nazırı İngiliz Mustafa Paşa Portresi		Belirtilmemiş
Bahriyemizde Gedik		Mâba'dı Var
Ecnebi Bahriyeleri Almanya İtalya Amerika		Belirtilmemiş

Sayı: 627 30 Mayıs 1329	Makale Adı	Yazar Adı
İki Zat-ul Hareke		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Bahriye Taribinlerinde Daimi Kılınışın Mikdarını Tashih ve Tanzim Etmek		Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar		Mâba'dı Var

Sayı: 628 6 Haziran 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Teessür-i Azim		Belirtilmemiş
Ta'mim 30 Mayıs 1329		Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
Tahte'l-bahlere Mahsus Top		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Tefrika Topculuk Dersleri -1-		Mütercimi Birinci Yzb. Hafız Hüsnü
Tarbin Sistemindeki Makinelerin Metnavb Hareketli Makinelere Karşı		Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar		Mâba'dı Var
Deniz Tutmasına Karşı		Belirtilmemiş

Sayı: 629 13 Haziran 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim		Belirtilmemiş
Ecnebi BahriyeleriAlmanya Avusturya Macaristan İtalya Romanya		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton

	Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Torpedo Filosu Muharebâtı	Mütercimi Yüzbaşı Nail
Tefrika Topculuk Dersleri -2-	Mütercimi Birinci Yzb. Hafız Hüsnü
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 630 20 Haziran 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Torpedo Filosu Muharebâtı		Mütercimi Yüzbaşı Nail
Almanya'nın Zırhlı ve Toplu Tahte'l-bahrlerinin Nevicad Mermisi		Mâba'dı Var
Tefrika Topculuk Dersleri -3-		Mütercimi Birinci Yzb. Hafız Hüsnü
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
5400 Tonluk Bir Rus Tahte'l-bahri		Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar		Mâba'dı Var

Sayı: 631 27 Haziran 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Torpedo Filosu Muharebâtı		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Almanya'nın Zırhlı ve Toplu Tahte'l-bahrlerinin Nevicad Mermisi		Belirtilmemiş
Tefrika Topculuk Dersleri -4-		Mütercimi Birinci Yzb. Hafız Hüsnü
Ecnebi Bahriyeleri		Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar		Mâba'dı Var

Sayı: 632 4 Temmuz 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Efrad-ı Bahriyenin Hıfz-ı Sıhhalarına Dair Birkaç Söz		Bahriye Merkez Hastahanesi SerTabibi Hakkı Şinasi
Tahte'l-bahlere Mahsus Kemân		Belirtilmemiş
Sûrat Bahriyesi		Belirtilmemiş
Tefrika Topculuk Dersleri -5-		Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri Almanya İngiltere Fransa Rusya Amerika Flemenk Yunanistan		Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar		Mâba'dı Var

Sayı: 633 11 Temmuz 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Buyruldu-ı Samiye İktiran Eden Şûra-yı Devlet Kararı		Belirtilmemiş
Bahriye Zâbitanına Mahsus		Amiral Stukton Mütercim: Yüzbaşı Ahmed Vahid
Tamim		Belirtilmemiş
Efrad-ı Bahriyenin Hıfz-ı Sıhhalarına Dair		Bahriye Merkez Hastahanesi SerTabibi

Birkaç Söz	Hakkı Şinasi
Deniz Banyosu	Nezâret Yaveri H.Sami
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var

Sayı: 634 18 Temmuz 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Mevad-ı Kanuniye	Mehmed Reşad- Sadrazam Mehmed Said - Bahriye Nazırı Mahmud
Sıhhi Makâlât -1-	Belirtilmemiş
Tefrika Topçuluk Dersleri -6-	Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri Almanya İngiltere Avusturya Macaristan	Belirtilmemiş
Hafif Kruvazör Mesleği	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar	Mâba'dı Var
Tersane Zindanı	Belirtilmemiş
Tefrika	Belirtilmemiş

Sayı: 635 25 Temmuz 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim 20 Temmuz 1329	Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -2-	Belirtilmemiş
Tefrika Topçuluk Dersleri -7-	Belirtilmemiş
Sefâin-i Harbiye ve Düşmanları	Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri "İngiltere -Almanya" Avusturya	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar 1240 da Mekteb-i Bahriye	Mâba'dı Var
36 Saat Tahte'l-bahrde	Belirtilmemiş

Sayı: 636 1 Ağustos 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Sıhhi Makâlât -3-	Mâba'dı Var
Pervane Şaftlarının İyi Bir Yerde Muhafazası	Belirtilmemiş
Tefrika Topçuluk Dersleri -7-	Mâba'dı Var
Mevcud Drednotlar	Belirtilmemiş
Düvel-i Muazzamanın Techizat-ı Harbiyesi	Belirtilmemiş
Rus Bahriyesinin İhyası	Belirtilmemiş
Sefâin-i Havaiye Tarafından Sefâin-i Harbiyeye Bombarduman	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar 1240 da Mekteb-i Bahriye	Mâba'dı Var

Sayı: 637 8 Ağustos 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Sıhhi Makâlât -4- Sefâinde Uyku Mahali	Mâba'dı Var

Sefâin-i Harbiye-i Havaiye ve Teyyar Torpido Botlar	İngilizceden Mâba'dı Var
Makine Dairesinde Nasıl Nöbet Beklenir	Mâba'dı Var
Bahr-i Tayyareciler	Belirtilmemiş
Drednot Top Çaplarının Tezyidi	Belirtilmemiş
Bahriyemiz Tarihinden Filemalar Tarihimiz Sayfalarında Geçen Birkaç Söz Dolayısıyla	Mâba'dı Var

Sayı: 638 15 Ağustos 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Tekâidleri İcra Edilen Zâbitan		Belirtilmemiş
1328 Senesinde Nişâ' tedib Uhdelerine 1329 Senesinde Sınıf-ı Harb Mülazımlığı Tevci Olunan Zâbitan		Belirtilmemiş
Bosna Çarhçı Ameliyat Mektebinden Çarhçı Mülazımlığıyla Niş'at Eden Zâbitan		Belirtilmemiş
Bosna Mekteb-i Bahriyeden Sınıf-ı Harb Mühendisliğiyle Neşat Eden Zâbitan		Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -5-		Mâba'dı Var
Sefâin-i Harbiye-i Havaiye ve Teyyar Torpido Botlar		İngilizceden Mâba'dı Var
Makine Dairesinde Nasıl Nöbet Beklenir		Mâba'dı Var
Bahr-i Tayyareciler		Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri Almanya Fransa İtalya		Belirtilmemiş
Filemalar		Mâba'dı Var

Sayı: 639 29 Ağustos 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim 15 Ağustos 1329		Sultan Reşad
Tahte'l-bahrlerde Seda İaşreti		Fransızca'dan Çeviri
Drednot Barometresi		Belirtilmemiş
Kazan Sath-ı Narinin? Kavaidi		İngilizce'den Çeviri
Kazan Fid Suyunun Tasfiyesi		İngilizce'den Çeviri

Sayı: 640 5 Eylül 1329	Makale Adı	Yazar Adı
İrade-i Seniyye Sûreti		Mehmed Reşad
Tevcihat		Belirtilmemiş
Nişan		Belirtilmemiş
Taleb ve İstidaları üzerine Tekâüd edilen Zâbitan		Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -5-		Belirtilmemiş
Markalarla Mukayese		İngilizce'den Çeviri
Ecnebi Bahriyeleri Almaya - İngiltere		Belirtilmemiş

Sayı: 641 12 Eylül 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tebrik	Belirtilmemiş
	Sıhhi Makâlât -6-	Mâba'dı Var
	Bahr-ı Sefidde İngiltere İle Avusturya ve İtalya'nın Mevkii	İngilizce'den
	Su Borulu Kazanlar	Mâba'dı Var
	Tefrika Telsiz Telgraf Hakkında M'alumat -1-	Mâba'dı Var

Sayı: 642 19 Eylül 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Ta'mim	Belirtilmemiş
	Sıhhi Makâlât	Mâba'dı Var
	Tahte'l-bahrlerde Yeni Bir Tahliye Altı	Belirtilmemiş

Sayı: 643 26 Eylül 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	İstifa (Bir Yüzbaşının İstifası)	Belirtilmemiş
	Ta'mim 17 Eylül 1329 (Yakalık Takma)	Belirtilmemiş
	Sıhhi Makâlât	Belirtilmemiş
	Telsiz Telgraf	Belirtilmemiş
	Almanya'nın Seydlic Drednot Kruvazörü	Fransızcadan
	Tefrika Telsiz Telgraf Hakkında Malumat	Mâba'dı Var
	Rusya'nın Yeni Bahriye Programı	Belirtilmemiş

Sayı: 644 3 Teşrin-ievvel 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tard	Belirtilmemiş
	Tamim 29 Eylül 1329	Bahriye Nazırı Namına Müsteşar Rüstem
	Sıhhi Makâlât	
	Ecnebi Bahriyeleri "İngiltere- Fransa- Avusturya- Macaristan -İtalya"	Belirtilmemiş
	Amerika'nın Yeni Zırhlıları	Belirtilmemiş

Sayı: 645 10 Teşrin-ievvel 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Zabitan-ı Bahriye'nin Umûm Kurslarına Mahsus Nizâmname Sûretidir	Belirtilmemiş
	Ta'mim	Mehmed Reşad Donama-ı Hümâyûn Kaumandan Vekili Tahir
	Fırka-i Teşekkür	Belirtilmemiş
	Tedbil-i Unvan	Belirtilmemiş
	Sıhhi Makâlât -8-	Daire-i Sıhhiye-i Bahriye Muabene-i Tıbbiye Şubesinden Fırkateyn Tabibi

	Riktor?
Müşahir-i Bahriyenin Sözleri	Bir Bahriye Zâbiti
Desteroyer- Disteroriye	Belirtilmemiş

Sayı: 646 17 Teşrin-ievvel 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Ta'mim	Belirtilmemiş
Ziy'a-ı Müessif	Belirtilmemiş
Seyf Kruvazörlerin Tekâmülü	Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Bir Bahriye Zâbiti
Drednot Barometresi	Belirtilmemiş
Su Borulu Kazanlar	Belirtilmemiş
İ'lân	Belirtilmemiş

Sayı: 647 24 Teşrin-ievvel 1329 Makale Adı	Yazar Adı
İrade-i Seniye Sûreti	Mehmed Reşad
Ta'mim	Belirtilmemiş
Bahriye Gücü	Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -9-	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Bir Bahriye Zâbiti
İngiltere- Almanya'nın Harb Filoları	Belirtilmemiş
Vefat	
İ'lân	

Sayı: 648 7 Teşrin-isani 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Nişan	Belirtilmemiş
Taltif Kanunu	Mehmed Reşad
Askeri Ceza Kanunu İkiyüzüncü Madde-i Muadelesi	Mehmed Reşad
Tard	Belirtilmemiş
Şa'âi	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Bir Bahriye Zâbiti
İ'lân	Belirtilmemiş

Sayı: 649 14 Teşrin-isani 1329 Makale Adı	Yazar Adı
İrade-i Seniyye Sûreti	Mehmed Reşad
Ta'mim	Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -10-	Daire-i Sıhhiye-i Bahriye Şubesiinden Me'mur Operatör Selahaddin
Kuvve-i Maneviye	Bir Bahriye Zâbiti
Drednot Tarihi	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Belirtilmemiş

İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 650 21 Teşrin-isani 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Nişan	Belirtilmemiş
Ta‘mim	Belirtilmemiş
Terbiye-i Askeriye	Bir Bahriye Zâbiti
Kazanlarada Grafit İsti‘mali	Belirtilmemiş
Ölü Deniz Ve Büyük Dalgalar	Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri Almanya İngiltere Avusturya-Macaristan Rusya	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 651 21 Teşrin-isani 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Ta‘mim	Belirtilmemiş
Havuzlar ve Tersanelerin Islahı	Belirtilmemiş
Nan-ı aziz Kontratı	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 652 5 Kanun-ievvel 1329 Makale Adı	Yazar Adı
İstifa ve Takaid	Belirtilmemiş
Yunan Bahriyesi	Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât -11- Hastahane Gemisi	Operatör Selahaddin
Sinob Muharebe-i Bahriyesi	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Belirtilmemiş
Yalnız Yağ Mahruki İle Mütiharrik Sefine-i Harbiye	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 653 12 Kanun-ievvel 1329 Makale Adı	Yazar Adı
Tevcihat	Belirtilmemiş
Nişan	Belirtilmemiş
Tekâüd	Belirtilmemiş
Zayi-i Elim “Vefat Bahriyeden Fırkateyn Kaptanı Safvet Bey”	Belirtilmemiş
Muharebeler Muhribi	Bir Bahriye Zâbiti
Drednot Tarihi	Belirtilmemiş
Drednot Aleyhinde	Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri İngiltere- Almanya - Yunanistan- Romanya	Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri	Belirtilmemiş

Sayı: 654 19 Kanun-ievvel 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Nişan		Belirtilmemiş
Tekâid		Belirtilmemiş
Tahsisat-ı Fevkalade ile Tahsile Gönderilecek Sınıf-ı Muhtelifeye Mensub Bahriye Zâbitânının Tahsisat ve Harcırah Vesairesi hakkında Kanun		Belirtilmemiş
Tefrika -1- Harb-i Bahri Esasları		Mâba'dı Var
Makine Yağlarına Dair M'alumat		Belirtilmemiş
İ'lân		Belirtilmemiş

Sayı: 656 ¹⁰⁸ 2 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
İrade-i Seniyye Sûretidir		Mehmed Reşad
Tekâüd		Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât		Doktor Ziya
Tefrika -3- Harb-i Bahri Esasları		Belirtilmemiş
Buhar Borularından Zuhur Eden Müşkilat		Belirtilmemiş
Tefrika		Belirtilmemiş
İ'lân		Belirtilmemiş

Sayı: 657 9 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Tekâüd		Belirtilmemiş
Ta'mim		Belirtilmemiş
Sıhhi Makâlât		Doktor Ziya
Tefrika -4- Harb-i Bahri Esasları		Belirtilmemiş
Tahte'l-bahr Torpido Bot		Belirtilmemiş
Drednot Ruznamesi 1914		Belirtilmemiş
Müşahir Bahriyenin Sözleri		Belirtilmemiş
Ecnebi Bahriyeleri İngiltere Rusya		Belirtilmemiş
Buhar Borularından Zuhur Eden Müşkilat		Belirtilmemiş
Tefrika		Belirtilmemiş
İ'lân		Belirtilmemiş

Sayı: 658 16 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
İrade-i Seniye Sûreti		Mehmed Reşad
Tekâüd		Belirtilmemiş
Osmanlı Donanması		Bir Bahriye Zâbiti
Bir Kondansör Muayenesi		Belirtilmemiş
Mukaber Şühedayı Ziyaret		Belirtilmemiş
Teşekkür İ'lânı		Belirtilmemiş
İ'lân		Belirtilmemiş

¹⁰⁸ 655 nolu nüshaya koleksiyonlarda rastlanmamıştır.

Sayı: 659 23 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tevcihat	Belirtilmemiş
	Tekâüd	Belirtilmemiş
	Tefrika -5- Harb-i Bahri Esasları	Mâba‘dı Var
	Arzuhal-ı Müessif	Belirtilmemiş
	Osmanlı Donanması	Bir BahriyeZâbiti
	İ‘lân	Belirtilmemiş
	Tefrika	Belirtilmemiş

Sayı: 660¹⁰⁹ 23 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tevcihat	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Ta‘mim	Belirtilmemiş
	İstifa	Belirtilmemiş
	Bahriyuna İ‘lân	Belirtilmemiş
	Osmanlı Donanması	Belirtilmemiş
	Tefrika -6- Harb-i Bahri Esasları	Mâba‘dı Var
	Mataba-ı Bahriyede Satılmakta Olan Kitapların Bir Kısmı	Belirtilmemiş

Sayı: 661 30 Kanun-ısanı 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tevcihat	Belirtilmemiş
	Tefrika -6- Harb-i Bahri Esasları	Belirtilmemiş
	Mütekâidin	Belirtilmemiş
	Ta‘mim	Belirtilmemiş
	Osmanlı Donanması	Belirtilmemiş
	Teslihat-ı Bahriyede Müsabaka	Belirtilmemiş
	Drednot Ruznamesi	Belirtilmemiş
	İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 662 13 Şubat 1329	Makale Adı	Yazar Adı
	Tevcihat	Belirtilmemiş
	Mütekadın	Belirtilmemiş
	Ta‘mim	Belirtilmemiş
	Osmanlı Donanması	Bir Bahriye Zâbiti
	İ‘lân	Belirtilmemiş

¹⁰⁹ Orjinal Nüşada 960 diye yazılmış ve sonraki nüshada da hata devam etmiş.

Sayı: 663 20 Şubat 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Tevcihat (Rütbe Terfii)		Belirtilmemiş
Madalya		Belirtilmemiş
Mütek'adin		Belirtilmemiş
Hamidiye Madalyası Kanunu		Belirtilmemiş
Tefrika -7- Harb-i Bahri Esasları		Bir Bahriye Zâbiti
İ'lân		Belirtilmemiş

Sayı: 664 27 Şubat 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Nişan		Belirtilmemiş
Erkan ve Ümera-ı Bahriye Hakkında Nizâmnâme		Belirtilmemiş
Ta'mim		Belirtilmemiş
Büyük Gemi mi Tahte'l-bahr mi?		Bir Bahriye Zâbiti
Teşekkürat-ı Mahsusa		Belirtilmemiş
İ'lân		Belirtilmemiş

2.5. MUSAVVER SEYF VE KALEM (14 Ekim 1908)

“*Fünûn-ı Askeriyeden bahis ve ordu-ı Osmanî'nin terakkiyatına hadim olmak üzere ayda bir defa neşr olunur*” ibaresi bulunan mecmûanın birinci sayısı 1 Teşrin-i evvel 1324 (14 Ekim 1908) tarihinde yayımlanmıştır. İlk beş sayısı Mekteb-i Harbiye Matbaası'nda basılan mecmûa 6. sayıdan itibaren Bekir Efendi Matbaası'nda basıldı. Mecmûanın müessisi Erkân-ı Harbiye Binbaşlarından Ebu'l Fuad Refik Bey'dir. 1-8. sayıları çeşitli kütüphanelerde bulunmakla beraber 25. sayısı sadece Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde mevcuttur¹¹⁰. Dokuzuncu sayının kapağı olmadığından bu sayıya ait üç makale sekizinci sayıya ek olarak ciltlenmiştir.

Birinci sayının ilk sayfasında *Seyf ve Kalem* programı başlığı altında verilen bilgide, “*Seyf ve Kalem nam Mecmûa-yı Askeriye doksan altı sahifeye tecaviüz etmemek üzere ayda bir defa neşr olunacaktır*” denilmekte ve ayrıca gazetenin sayfa ölçü ve ebatları hakkında bilgi verilmektedir. İkinci sayıdan itibaren de fiyatı dört kuruş olarak belirtilmektedir. Altıncı sayıdan itibaren “*Mahall-i idaresi: Bahçe Kapısında Rasim Paşa Hanında Daire-i Mahsusadır*” ibaresi eklenmiştir.

Mesleki anlamda oldukça detaylı bilgiler içeren makaleler mevcuttur. Gazetede gerek yabancı dillerden yapılan çeviriler gerekse harp hatıralarından

¹¹⁰ Duman, a.g.e., s. 747.

yararlanılarak yazılan yazılar dikkat çekicidir. “Hukuk-u Harb” adı yazılan makalede düşman tarafının esaret halindeki davranış şekline, parlamenterlerin kabul edilme esaslarına varıncaya kadar pek çok alanda bilgi verilmektedir.

Mecmûanın fihristi:

Sayı:1	Makale Adı	Yazar Adı
1 Teşrin-i evvel 1324		
	Fenn-i Harb ve Ş'uibâtı	Ebu'l Fuad Refik
	Osmalı Rus Esfâr-ı Küllüyatı	Selahaddin Adil Erkân-ı Harb Kol Ağası
	(1897-1313) Osmanlı Yunan Muharebesinden Öğreneceğimiz Dersler	Behcet Erkân-ı Harb Miralayı
	Rus Japon Seferi	Ali Mümtaz Erkân-ı Harb Binbaşısı
	Hukuk-u Harb	Mâba'dı Var
	Manevralar 1- Son Bahar Manevralarının Lüzum ve Ehemniyeti	Ali Mümtaz Erkân-ı Harb Binbaşısı
	Sırbistan Tensikat-ı Cedidesine Nazaren Ahvâl-ı Askeriyesi	(Devamı var) bu Sayıda belirtilmemiş
	Avcı Terbiyesi	Ali Fazıl Kaymakam
	Hedemat-ı Seferiye Ameliyat ve Münakaşâtı	Behcet ve Havşilid Erkân-ı Harb Miraly.
	Vadi Müdâfa'ası	Ebu'l Fuad Refik
	Seyahat-ı Hatıratımdan	Mahmud Belîğ Erkân-ı Harb Kaymakamı
	Cümle Hakimiye-i Askeriye	Mahmud Belîğ Erkân-ı Harb Kaymakamı

Sayı:2	Makale Adı	Yazar Adı
15 Teşrin-i Sani 1324		
	1324 Senesi Eylülünde Sırp Ordusu Tarafından İcra Olunan Manevralar	Ahmet Sedad
	Rus Japon Seferinden Mâba'd	Ali Mümtaz Erkân-ı Harb Binbaşısı
	Osmanlı Rus Esfâr-ı Külliyatından	Mim Be.
	Van Gölü Havzası ve Devlet-i Aliyye	Mâba'dı Var
	Seyahat Hatıratımdan (1. Sayının Devamı)	Mahmud Belîğ Erkân-ı Harb Kaymakamı
	Bir Meydan Muharebesindeki Hatıratımdan Yunan Harbine Dair	Trabzonlu Nuri
	Hey'et-i Zâbitanımız	Sedad
	Hedemat-ı Seferiye Tatbikatı	Behcet ve Havşilid Erkân-ı Harb Miraly
	Avcı Terbiyesi (1. Sayının Devamı)	Ali Fazıl Kaymakam
	Cümle Hükmiye-i Askeriye	Mim ve Se
	Her Mermi Adam Öldürmez	Se-mim

Sayı :3	Makale Adı	Yazar Adı
15 Kanun-ı evvel 1324		

1324 Senesi Eylülünde Sırp Ordusu Tarafından İcra Olunan Manevralar	Ahmet Sedad
Sırbistan Ordusunun Tertib-i Seferesi	Belirtilmemiş
Piyade İle Topçunun Taarruz-ı Muharebede Mütahhadden Hareketleri	Mehmet Hulusi Mümtaz Yüzbaşı
Esfar-ı Maziyyeden Bazılarında Süvarinin Suret-i İsdihdamına Umumi Bir Nazar	Kerküklü Halil Zeki Süvâri Namzet Mülazım
Taburun Muharebesine Ait Meseleler Almandan Tercüme	Mâba'dı Var Sin- Tı
(1897-1313) Osmanlı Yunan Muharebesinden Öğreneceğimiz Dersler	Mâba'dı Var Behcet
Hedemat-ı Seferiye Ameliyat ve Münâkaşâtı	Behcet ve Havşilid
Sevki Ceyş	Mâba'dı Var
Cümle Hükmiye-i Askeriyeden	Ebu'l Fuad
Japon Rus Seferinden (Mâba'd)	Belirtilmemiş

Sayı:4 15 Kanun-ı sani 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Sırb Muharebesinden (Mâba'd)		Belirtilmemiş
Sırbistan Ordusunun Kıymet-i Askeriyesi		İbrahim Fethi Birinci Ferik
Bir Meydan Muharebesindeki Hatıratımdan		Nuri
1897 Osmanlı Yunan Muharebesinden Öğreneceğimiz Dersler (Mâba'd)		Behcet
Karlar İçinde Muharebe		M. Süreyya
Osmalı Rus Esfar-ı Külliyyatından (Mâba'd)		Belirtilmemiş
Sahra Topçusunun Telemetresi ve Kavaid-i İsti'mali		Mehmet Emin
Keşaf ve Anların Tağlim ve Terbiyesi (Keşaf Kolu)		Tophaneli Nazım Erkân-ı Harb Namzetlerinden

Sayı:5 15 Şubat 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Hukuk-u Harb (Mâba'd)		Belirtilmemiş
Sırb Manevraları(Mâba'd)		Ahmet Sedad
Rus- Japon Harbinden (Mâba'd)		Belirtilmemiş
Hedemat-ı Seferiye Tatbikatı		Behcet ve Havşilid
Rus Japon Muharebesi Kuvve-i Maneviye ve Fedakârlık		Reşid Galib Erkân-ı Harb Kaymakamı
Rus Ordusunun Tensikat-ı Ahiresi		Mersinli Cemil
Taburun Açılmasına Dair Meseleler		Mâba'dı Var Sin ve Tı
Askeri Hıfz-ı Sıhhat		Doktor Ayn ve Sad

Sayı :6	Makale Adı	Yazar Adı
15 Mart 1325		
Askerlik (Edib-i Azam Namık Kemal Bey Merhumun Sehaif-i Matbûata Geçmeyen bir Makalesi)		Namık Kemal
Süleyman Paşa'nın Bir Layihası		Belirtilmemiş
Hukuk-ı Harb (Mâba'd) Firariler Hastalar Casuslara Yapılacak Muameleler Gibi		Belirtilmemiş
Osmanlı Rus Harbi (1687-1699) (H1110-1098) Miladi ve Hicrî olarak yazılmış.		Salih Aladdin Adil (Mâba'dı Var)
Sahra Muharebelerinde Topçu		Mehmed Emin
1897 Osmanlı Yunan Muharebesinden Öğreneceğimiz Dersler (Mâba'd)		Behcet
Hedemat-ı Seferiye Ameliyat ve Münâkaşâtı		Behcet 4. Ordu Erk. Harb Miralay
İhtiyatların Hücum İçin İleriye Sevki		Ahmet Sedad
Ordular Tensikâtına Bir Nazar		İhsan Ordu Teşkilatı Muallimi
Cümle Hükmiye-i Askeriyeden		M. Süreyya

Sayı :7	Makale Adı	Yazar Adı
15 Mayıs 1325		
Meşrutiyet-i Meşruamız Birinci Padişah Nevcahı Sultan Mehmet Han-ı Hamis Hazretleri Tarafından Kumandan-ı Azam Olmalarından Dolayı Orduy-ı Hümâyûna Hitaben Hatt-ı Hümâyûnu		Belirtilmemiş
Prens Hohenlue'nin Süvâri Mektupları		Almancadan Tercüme (Mâba'dı Var)
Sahra Topçularına Mahsus Cep Kitabı Namı Eserden		Wernick Alman Topçu Binbaşı çev. Ziya Namzet Mülazım
Tarih-i Fen-i Harbimizin Mütalaası, Nizamı Cedid Askeri		İsmail Hakkı
İstanbul Haritasında Harb Oyunu		Namzed Mülazımlarından ..
1897 Osmanlı Yunan Muharebesinden Öğreneceğimiz Dersler (Mâba'd)		Behcet Dördüncü Ordu Erkân-ı Harbiyesinden
Hedemat-ı Seferiye Ameliyat-ı Münâkaşâtı		Behcet Dördüncü Ordu Erkân-ı Harbiyesi
Hukuk-u Harb (Mâba'd)		Selahaddin Adil Erkân-ı Harb Binbaşısı
Avrupa Ordu Tensikâtı (Mâba'd)		İhsan Erkân-ı Harb Miralay
Japon Rus Harbinden (Mâba'd)		Nazım Namzet Mülazımlarından

Sayı:8	Makale Adı	Yazar Adı
Rus Ordusunda Islahat		Mersinli Cemil 2.Ordu Erkân-ı Harb Miralay
Tarih-i Fen-i Harb Dersleri		M. Şevki
Esfar-ı Maziden Birkaç Yaprak		Mehmed Nuri
İstanbul Haritasında Harb Oyunu (Mâba'd)		Erkân-ı Harbiye Namzed Mülazım S. T.
Sahra Topçularına Mahsus Cep Kitabı Mâba'd		Erzurumlu Y. Ziyaeddin
Japon- Rus Harbinden (Mâba'd)		Nazım Namzed Mülazımlarından
Hukuk-u Harbi (Mâba'd)		Selahaddin Adil

Süvariye Dair Mütalay-ı Umumiye	Salih Paşa Süvâri Fırkası Kumandanı

Sayı:9	Makale Adı	Yazar Adı
Tarih-i Fen-i Harb		M. Şevki
Ta'biye-i Tarz-ı Tekâmülünden (Mâba'd)		M. Şevki
Bir Topun Tevellüdü, Ömrü, Vefatı		S. Faiz Binbaşı

2.6. RİSÂLE-I MEVKÛTE-İ BAHİRİYE (1914)

Risâle-i Mevkûte-i Bahriye “Erkân-ı Harbiye Üçüncü Şubesi Tertib ve Neşr Olunur” ibaresi ile Matbaa-ı Bahriye’de basılmıştır. Sayıları dağınık bir halde muhtelif koleksiyonlarda bulunan mecmûanın bazı nüshaları düzenli olmasa da Hakkı Tarık Us koleksiyonunda mevcuttur. Milli Kütüphane’de de pdf olarak farklı sayıları görmek mümkündür. Diğer askeri deniz mecmûalarıyla benzerlik göstermektedir. Denizcilik ile alakalı çok sayıda çizim ve formülleri mecmûanın sayfalarında görmek mümkün.

Mecmûanın fihristi:

Cilt 1	Sayı: 1	Makale Adı	Yazar Adı
	Teşrin-i Sani 1330		
	Kurnel Muharebe-i Bahriyesi ve İngiltereye İstila Planları		Ali Haydar Emir
	Zaman-ı Hazır Torpido Botlarının Vezaifi		Ahmed Vahid
	Medhereler “Medhere Bataryası – Pil”		Binbaşı Salih Zeki
	Endaht ve Temerrüküzü ve Bir Fırkanın Kuvve-i Adediyesi		Hafız Hüsnü
	Harbde Tayyarecilik		Ahmed Eşref

Cilt 1	Sayı: 2	Makale Adı	Yazar Adı
	Kanun-ı evvel 1330		
	25 Kanun-ı evvel		Ali Haydar Emir
	Ağırlığın Süra’t-ı Sefâine Tesiri		Hıfzı
	Maziden Alınacak Büyük Dersler		Ahmed Vahid
	Tahte’l-bahrlerin Sûreti-i Terakki ve Tekamülü		İnşaiye Yüzbaşılardan İbn-i Halil
	Medhereler “Akümülatör”		Salih Murad

Cilt 1	Sayı: 3	Makale Adı	Yazar Adı
	Kanun-ı sani 1330		
	Gündüz Torpido Hücumu		Hafız Hüsnü

Amerika Hükümetinin Son Sistem Tahte'l-bahrleri	İnşai Mülazımlarından Mehmet Ali
Seyir Halinde Bir Filoya Uzun Menzilli Torpido Endahtı Meselesi	Mâba'dı Var Ahmed Eşref
Kurunel Muharebe-i Bahriyesinde Tarafeyn Kuvve-i Harbiyesi	Yavuz Zırhlı -ı Hümâyûn Zabıtlarından H. Tahsin Nuri
Gemilerde Sûra't	Hıfzı Mâba'dı Var

Cilt 1 Sayı: 4 Makale Adı Şubat 1330	Yazar Adı
Tehlike	Konak Deril müt: Ahmed Tevfik- Ali Haydar Emir
Gemilerde Sûra't	Hıfzı
Kuzey Denizi ve İngiltere Haritası	Belirtilmemiş

Cilt 1 Sayı: 5 Makale Adı Mart 1331	Yazar Adı
Şehidler? "Navarin Sinop"	Ali Haydar Emir
Seyir Halinde Bir Filoya Uzun Menzilli Torpido Endahtı Meselesi	Mâba'dı Var Ahmed Eşref
Daire-i Evvel Sümûta İrca'	Yüzbaşı Yusuf Ziya
İndikatör Diyagram	Hıfzı
Muharebede Hatt-ı Harb Sefinesi -1-	Amiral Kastans

Cilt 1 Sayı: 6 Makale Adı Nisan 1331	Yazar Adı
Muzafferiyet-i Ebediye	Ali Haydar Emir
Muharebede Hatt-ı Harb Sefinesi -1-	Mâba'dı Var
Birbirine Yakın Seyr Eden İki Geminin Tesir-i Müttekâbili	Yüzbaşı Mehmet Şevket
Âli Tazyikli Buhar	Çarkçı Yüzbaşı Mehmet Salih
Tul- A'rz- I'ml- ve Mâ-i Muharric Beyinlerindeki Münasebet	Hıfzı

Cilt 1 Sayı: 7 Makale Adı Mayıs 1331	Yazar Adı
93 Harbi Hatıraları	Süleyman Nutki
Keşif	Hıfzı
Muharebede Hatt-ı Harb Sefinesi	Belirtilmemiş
Daire-i Evvel Sümû Meselesinden Ma'bad	Yüzbaşı Yusuf Ziya

Cilt 1 Sayı: 8 Makale Adı Haziran 1331	Yazar Adı
Akdeniz Boğazı Muharebeleri -1-	Ali Haydar Emir
Tahte'l-bahrler	Ahmed Eşref
Zerre Delme Meselesi "Mermi"	Topçu Mülazım Osman Nuri
Yağlar	Çarkçı Yüzbaşı Mehmet Salih
Sefâin-i Harbiyede Kapalı Ekzost İsti'mali	Çarkçı Mülazımlarından Hikmet

ve Kavaidi	

Cilt 1	Sayı: 9	Makale Adı	Yazar Adı
Temmuz 1331			
		Denizde Mesafe Tayini	Hafız Hüsnü
		Elektrikle Duma İdaresi	Hıfzı
		Tek Pont Hattından A'meli İstifadeler	Mehmet Şevket
		Sefâin-i Harbiye-i Prüzgatörler	İhsan
		Top Ateşinin Sefâin-i Harbiye Tesirâtı	Ertuğrul
		Daire-i Evvel Sümut Meselesinden Ma'bad	Yüzbaşı Yusuf Ziya

Cilt 1	Sayı: 10	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos 1331			
		Akdeniz Boğazı Muharebeleri -2-	Ali Haydar Emir
		Tahte'l-bahrler	Ahmed Eşref
		Metafore	Belirtilmemiş
		Muharebede Hatt-ı Harb Sefinesi	Ahmed İsmail

Cilt 1	Sayı: 11	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos 1331			
		Cayraskop Pusulası	Yüzbaşı Mehmed Fahri
		Bahriye Türbin Makinelerinin Usul-i İdaresi Buharın İktisadı	Mehmed İzzet
		Tahte'l-bahr Gemi	Hıfzı
		Bahriye Kazanlarının Çürümeleri Espabıyla Men'i Hakkında Mütala'at	Ahmed Şükrü
		Çelik Tel Halatların Usûl-ı Muhafaza ve İsti'mali	Ahmed İsmail

Cilt 1	Sayı: 12	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i evvel 1331			
		Akdeniz Boğazı Muharebeleri -3-	Ali Haydar Emiri
		Kazan Sularının Keşafat ve Saffetini Tecrübe Etmek	Ahmed Şevket
		Muharebede Hatt-ı Harb Sefinesi	Ahmed İsmail
		İrtifâat Müntazara Usulü	Belirtilmemiş

2.7. ORDU EMİRNÂMESİ (1914)

“Harbiye Nezâreti tarafında on dört günde bir basılan Evâmir ve mukarreratı içeren Mecmûadır” cümlesinin yer aldığı *Ordu Emirnamesi* ilk sayısı 1 Mart 1330 tarihinde yayımlanmıştır. Mecmûada zâbitânın ve neferin genel esaslar çerçevesinde uyması gereken kurallar üzerinde durulduğu görülür. Cumhuriyetin ilanından sonra da yayım hayatına devam eden *Ordu Emirnamesi*'nin “Askeri kanun Ta'limâtname

karar ve emirlerin orduya, daire ve müesseselere temin etmek üzere intişar eder.” ibaresi bulunur. Mecmûanın en zengin nüshaları Milli Kütüphane’de pdf olarak görülebilir. İçeriği haber niteliği taşımadığından mecmûanın detayına girilmemiştir. Mecmûaya süreli yayın olması münasebetiyle çalışmamızda yer verilmiştir.

2.8. CERÎDE-İ HARBİYE (1915-1916)

“Evamir-i Umûmiye ve Evamir-i Yevmiye Mecmûası” olarak ismi geçen mecmûa, Matbaa-yı Askeriye’de basılmış ve sadece 1331-1332 yıllarını kapsayan yıllık niteliği taşımaktadır. Mecmûayı Milli Kütüphane’de görmek mümkündür.

3. ÖZEL MATBAALARDA BASILAN ASKERİ GAZETE VE MECMÛALAR

3.1. ORDU MECMÛASI (31 Temmuz 1908)

İran tebaasından kitapçı Mehmet Efendi, Edirne’de ruhsat talebinde bulunmuştur¹¹¹. Mehmet Efendi’ye günlük ve haftalık olarak gazete çıkartılması için ruhsat verilmişse de¹¹² bu kayda rağmen *Ordu Mecmûası*’nın müessisleri olarak İbrahim Zihni ve Hüseyin Hüsnü isimleri her sayıda görülmektedir. “*Ûlum ve Fünûn-u askeriyeden bahis haftalık Risâledir*” ibaresi mevcuttur. Edirne’de perşembe günleri çıkan risâlenin bütün muharrirleri askerdir. İlk dokuz sayısı Şems Matbaası’nda, geri kalan yedi sayısı ise Vilayet Matbaası’nda basıldı. Her sayısının fiyatı bir kuruştur¹¹³. Dördüncü sayıda İbrahim Zihni ve Hüseyin Hüsnü imzasıyla yıllık ve altı aylık abone olanlardan posta ücretleri aylık bir kuruşa denk gelecek şekilde peşin olarak tahsil yoluna gidilmiştir. İlk yedi sayısı düzenli olarak birer hafta arayla yayımlanan *Ordu Mecmûası* sekizinci sayıdan itibaren 15 günde bir yayımlanmıştır. Bir senelik abone bedeli kırk sekiz kuruş, altı aylık abone bedeli yirmi dört kuruştur. Mecmûanın her nüshasında “*hâsılâtının gazetenin tekâmül-i intişârına hasr edileceği*” yazmaktadır. Mecmûanın kapak kısmında “*Asker*

¹¹¹ BOA, DH.MKT., Dosya:2634, Gömlek:80, (19 Ekim 1908).

¹¹² BOA, DH.MKT., Dosya:2668, Gömlek:44,(24 Kasım 1908).

¹¹³ Ali Birinci, “Meşrutiyet Matbûatı (1324-1325) V”, *Kebikeç*, Ankara 1998, Yıl 3, S. 6, s. 87. *Ordu Gazetesi*’nin yegâne takımı Kebikeç’te de bahsedildiği üzere Ali Birinci kütüphanesindedir. Yapmış olduğumuz çalışmada kullanılmak üzere Ali Birinci mevcut nüshalarını tarafımıza göndermiştir..

arkadaşlarımızın muâvenet-i kalemiyye ve fikirlerine her an muftediriz.” ibaresi bulunmaktadır. Genel itibarı ile mesleki yazılara ve askerlikle alakalı eğitici ve öğretici mahiyette çeşitli çevirilere de yer verilmektedir. Mecmûada tarihler hicrî ve rûmî olarak verilmiştir. Yazı dizisi şeklinde birkaç bölümde yayımlanan bazı makalelerin sıralı bir şekilde ardı ardına yayımlanmadığını, birkaç hafta sonra düzenli olmayan aralıklarla yayımlandığını görüyoruz.

Mecmûanın fihristi:

Sayı:1	Makale Adı	Yazar Adı
31 Temmuz 1324		
Askerliğimiz		Belirtilmemiş
Sınıf-ı Selase		Hüseyin Hüsnü
Terbiye-i Askeriye		İbrahim Zihni
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti‘mal-ı Ta‘biyesi		İbrahim Zihni
Muharebede Piyade ve Topçu		İbrahim Zihni
Hasbıhal		İbrahim Zihni

Sayı:2	Makale Adı	Yazar Adı
7 Ağustos 1324		
Na Mamûl Bir Haber-i Matem		Hüseyin Hüsnü
Tagbiye ve Seferiye Tatbikatı		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Mevki Muharebeleri		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Yeni Alman Seferiyesi		Hüseyin Hüsnü
Japon Piyade Ta‘limnâmesi Tercümesi		Mahmud Kamil Erkân-ı Harb Binbaşası
Muharebede Piyade ve Topçu		İbrahim Zihni
Yaya Cengin Sûvârî İçin Talimi		Hüseyin Hüsnü
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti‘mal-ı Ta‘biyesi		İbrahim Zihni
Sahra İstihkamatına Ait Farnsızca Bir Tercüme-Mermiyatın Tesiri-		Senai Topçu Kolağalarından

Sayı:3	Makale Adı	Yazar Adı
14 Ağustos 1324		
Japon Piyade Ta‘limnâmesi Tercümesi		Mahmud Kamil Erkân-ı Harb Binbaşası
Tagbiye ve Seferiye Tatbikatı		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Bulgar Ta‘limnâmesi Tercümesi		Süleyman Mümtaz Yüzbaşı
Piyadenin Ta‘lim ve Harekâtı		Belirtilmemiş Mâba‘dı Var
Batarya Kumandanı ve Evsafı		Hakkı
Yeni Alman Seferiyesi		Hüseyin Hüsnü
Mevki Muharebeleri		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Hasbıhal		İbrahim Zihni
Mermiyatın Tesirâtı		Senai Topçu Kolağası

Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti'mal-ı Ta'biyesi	İbrahim Zihni
Askerlik	Vahiy Mülazım-ı Evvel
1908 Ordu Bütçesi Cetveli ¹¹⁴	Belirtilmemiş

Sayı :4	Makale Adı	Yazar Adı
21 Ağustos 1324		
Padişahım çok yaşa		Belirtilmemiş
Japon Piyade Ta'limnâmesi Tercümesi		Mahmud Kamil Erkân-ı Harb Binbaşası
Muharebede Piyade ve Topçu		İbrahim Zihni
Batarya Kumandanı ve Evsafı		Hakkı
Bulgar Ta'limnâmesi Tercümesi		Süleyman Mümtaz Yüzbaşı
Piyadenin Ta'lîm ve Harekâtı		Belirtilmemiş Mâba'dı Var
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti'mal-ı Ta'biyesi		İbrahim Zihni
Harbiyeler		Belirtilmemiş
Mermiyatın Tesirâtı		Topçu Kolağalarından Senai
Ta'biye ve Seferiye Tatbikatı		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası

Sayı :5	Makale Adı	Yazar Adı
28 Ağustos 1324		
Recep Paşa Hakkında		Mahmud Nedim
Asker Arkadaşlara		Helim Hilmi Piyade Mülazımlarından
Mevki Muharebeleri		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Batarya Kumandanı ve Evsafı		Hakkı
Tagbiye ve Seferiye Tatbikatı		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Yaya Cenginde Sûvârî İçin Ehemmiyet-i ve Suret-i Talimi		Hüseyin Hüsnü
Muharebede Topçunun Vazifesi		Mühendishane Talebesinden Remzi

Sayı:6	Makale Adı	Yazar Adı
4 Eylül 1324		
Tarih		Osman Nırı Edirne Askeri Rüsd.Tarih Mual.
Asker Arkadaşlarıma		Helim Hilmi Piyade Mülazım
Tagbiye ve Seferiye Tatbikatı		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Yeni Alman Seferiyesi		Hüseyin Hüsnü
Muharebede Topçunun vazifesi		Mühendishane Talebesinden Remzi
Batarya Kumandanı ve Evsafı		Hakkı
Bulgar Ta'limnâmesi Tercümesi		Süleyman Mümtaz Yüzbaşı
Piyadenin Ta'lîm ve Harekâtı		Belirtilmemiş Mâba'dı Var

Sayı:7	Makale Adı	Yazar Adı
11 Eylül 1324		

¹¹⁴ Bütçe cetvelinin alt tarafına Almanya ve Rusya Başlığı altından iki küçük not düşülmüş ve dikkate şayan ayrıntılar verilmiştir. Çalışmamızın ikinci Bölümde bunlara değinilecektir.

Mermiyatın Tesirâtı	Senai Topçu Kolağası-
Asker Arkadaşlarıma	Helim Hilmi Piyade Mülazım
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti'mal-ı Ta'biyesi	İbrahim Zihni
Bulgar Ta'limnâmesi Tercümesi	Süleyman Mümtaz Yüzbaşı
Piyadenin Ta'lim ve Harekâtı	Belirtilmemiş Mâba'dı Var
Yaya Cenginde Suvâri İçin Ehemmiyet ve Suret-i Ta'limi	Hüseyin Hüsnü
Batarya Kumandanı ve Evsafı	Hakkı

Sayı :8	Makale Adı	Yazar Adı
25 Eylül 1324		
Harbiye Mekteblerinde Ta'biye Tedrisatı	Ali İhsan	
Suvâri Ta'limnâmeleri Hakkında Birkaç Söz	Mahmud Sadık Suvâri Binbaş	
Batarya Kumandanı ve Evsafı	Hakkı	
Asker Arkadaşlarıma	Halim Hilmi Piyade Mülazım	
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti'mal-ı Ta'biyesi	İbrahim Zihni	
Yaya Cenginin Suvâri İçin Ehemmiyeti ve Suret-i Ta'lim	Hüseyin Hüsnü	
Muharebe Dersleri	Belirtilmemiş	

Sayı:9	Makale Adı	Yazar Adı
2 Teşrin-i evvel 1324		
Kum Torbalarının Sahra muharebelerinde İsti'malleri	Ali İhsan	
Faydalı Küçük Şeyler	İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı	
Alman Sahra Topçusunun Endahat-ı Kavaidi	Senai	
1870 de Fransızlar ve Mançurya'da Ruslar	Hamid Hamdi Erkân-ı Harbiye Yüzbaşısı	
Fransızcadan General Podovaya'nın Eserinden Rusya ve Japonya	Hüseyin Hüsnü	
İfade-i Mütercim (Üstteki Yazıya dair)	Hakkı	

Sayı:10	Makale Adı	Yazar Adı
23 Teşrin-i evvel 1324		
Bir Piyade Taburunun Taksimatı	Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası	
1870'te Fransızlar ve Mançurya'da Ruslar	Hamid Hamdi	
Alman Sahra Topçusunun Endhat-ı Kavaidi	Senai	
Bulgar Ta'limnâmesi Tercümesi		
Fransızcadan General Podovaya'nın eserinden Rusya ve Japonya	Hüseyin Hüsnü	
Muharebe Dersleri	Belirtilmemiş	

Sayı:11	Makale Adı	Yazar Adı
30 Teşrin-i evvel 1324		

Bir Piyade Taburunun Taksimatı	Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Tenkidat-ı A'skeriye	Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Faydalı Küçük Şeyler	İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Nasıl Tertibat Almalıyım	Ziyaeddin Dersaadetten
Rus Japon Seferinden	Hakkı

Sayı:12	Makale Adı	Yazar Adı
6 Teşrin-i Sani 1324		
Tenkidat-ı Askeriye		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Nasıl Tertibat Almalıyım		Ziyaeddin Dersaadetten
Faydalı Küçük Şeyler		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Mitralyözlerin Meydan Muharebesinde İsti'mal-ı Ta'biyesi		İbrahim Zihni
Rus Japon Seferinden		Hakkı

Sayı :13	Makale Adı	Yazar Adı
20 Teşrin-i Sani 1324		
Makineli Tüfenkler		Recep İrfan Topçu Kolağası
Süvâri Ta'limnâmesi Hakkında Birkaç Söz		Kerküklü Halil Zeki
Faydalı Küçük Şeyler		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı
Nasıl Tertibat Almalıyım		Ziyaeddin Dersaadetten
Alman Sahra Topçusunun Endehat-ı Kavaidi		Senai
Rus Japon Seferinden		Hakkı

Sayı :14	Makale Adı	Yazar Adı
27 Teşrin-i Sani 1324		
Sınıf-ı Muhtelifede Seferiye Kavaidinin Tedris ve Talimi		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Taburun Muharebesi		Ahmed Hamdi Erkân-ı Harb Kolağası
Makineli Tüfenkler		Recep İrfan Topçu Kolağası
Faydalı Küçük Şeyler		İsmail Hakkı Mümtaz Yüzbaşı

Sayı: 15	Makale Adı	Yazar Adı
4 Kanın-i Evvel 1324		
Meclîs-i Mebûsânın Berayat-ı Güşadına ait ekber-i milli		Belirtilmemiş
Hayat-ı Askeriye Sayfaları		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Bir Arkadaşıma		İbrahim Zihni
Rus Japon Seferi Hakkında Malumat		Hüseyin Salih Kol Ağası

Sayı :16 11 Kanun-ı evvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Hayat-ı Askeriye Sayfaları		Ali İhsan Erkân-ı Harb Kolağası
Taburun Muharebesi		Ahmed Hamdi Erkân-ı Harb Kolağası
Ordu Süvarisi ve Vazîfe-yi Keşfi		Hüseyin Hüsnü Mümtaz Yüzbaşı
Piyadenin Yürüyüş Nizamı		Tahsin Mümtaz Yüzbaşı
Havâdis-i Askeriye		İkinci Ordu Erkân-ı Harbiyesi

3.2. METİN GAZETESİ (10 Ağustos 1908)

“*Kanun-i Esasi’nin tatbik-i ilanına müsadef 1324 senesi Temmuz’unun on birinci günü şerefine müessis Cerîde-i Osmâniyedir*” ve “*Siyasi, ilmi, ticari, edebi ve askeri Cerîdedir*” ibareleri gazetenin baş kısmında yer alır. Her gün sabahları neşrolunan gazetenin müdürü ve imtiyaz sahibi Akyiğitzade Musa’dır. İdarehanesi Çemberlitaş’ta Vezir Hanı’nda bulunan gazetenin basım yeri Şirket-i Musahafiye-i Osmâniye Matbaası’dır. Mesulleri olarak Akyiğitzade Musa, Hayriye Hanım ve Halil Bey gösterilmiştir. Gazete içerisinde Akyiğitzade imzalı makalelerde unvan olarak “*Metîn Gazetesi sahibi Mekteb-i Harbiye Lisan Muaallimi Elif Ye. Musa*” kullanılmıştır. İkinci ve on beşinci nüshaları hariç, ilk otuz iki sayısını Milli Kütüphane’de görmek mümkün. Hakkı Tarık Us’ta da çeşitli nüshaları bulunan gazetenin muhtelif sayılarına İstanbul Belediye Kütüphanesi’nde de rastlamak mümkündür.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 28 Temmuz 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-i Esasi		Musa
Metîn Olalım		Çeçen Ahmet Şakir Rasim
Muamelat-ı İntibahiye		Belirtilmemiş
Ruh-i Kemal-i Tebcil		Belirtilmemiş
Trablusgarb’da ki İtalyanlar		Çeçen Ahmet Şakir Rasim
Makam-ı Sadr-ı Nizamiye		Kemah Ahalisi Namına İshak
Metîn		Belirtilmemiş
İran Vuku’atı		Belirtilmemiş
İsmail Paşa? Habisinin Denaitleri		Çeçen Ahmet Şakir Rasim
İsmail Paşa’nın Tevkifi Ser Hafîye		Belirtilmemiş

Sayı: 2 29 Temmuz 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	İstihkaklı Mahrumiyet İstihkaksız Nailiyetten Hayırlıdır.	Mehmet Faik
	Vatan Ne Görmüş	Musa
	Daha Yapılacak Var mı?	Abdi' Amedi
	Maaş-ı Umumi ve Tensik-i Ma'aşat Kararnamesi	Belirtilmemiş
	Metin Gazetesine	A'ttâr Hasan Zâde Ömer
	Çifte Merasim	Belirtilmemiş
	Şeyhülislam Cemaleddin Efendi Hazretleri	Belirtilmemiş
	Mösyö Klamensonun Nezdinde Genç Türkler	Belirtilmemiş
	Telgraflar	Belirtilmemiş
	Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş

Sayı: 3 30 Temmuz 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Hürriyetin Muhafazası Bile Mütevakkıktır	Belirtilmemiş
	Metin'i Tebrîk	Belirtilmemiş
	Kanun-ı Esasi	Belirtilmemiş
	Hür Padişahımız	Belirtilmemiş
	Askeri Kulüb	Belirtilmemiş
	Mülkiye-i Şahane	?Amedi
	Ma'na-ı Hürriyet	İbrahim Hilmi
	Askeri Paşalar! Beyler! Evlatlarım!	Elif Ye. Musa
	Havadisat-ı Dâhiliye	Belirtilmemiş
	Gazetemize Varid Olan Mektuplar	Belirtilmemiş
	Telgraflar	Belirtilmemiş

Sayı: 4 31 Temmuz 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Ey Millet	Belirtilmemiş
	Maziden Hale	Belirtilmemiş
	Göztepe'de İslam Hanımları Mitingi	Belirtilmemiş
	Nutka Müteakip Okunan Manzume	Fehime Nüzhet
	Orman ve Maden ve Ziraat Nazırı Bey Efendi Hazretlerinin Nazarı Dikkatine	Belirtilmemiş
	Türkiye ve İtalya Efkârı	Belirtilmemiş
	Telgraflar Sırlıların Tavrı – Müşir Gazi Muhtar Paşa	Belirtilmemiş
	Muktesebat Millet Gazetesinden Maliye Nazırı Paşa Hazretleri	Belirtilmemiş

Sayı: 5 1 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
	Cemiyetlerimiz ve Milletın Arzusu	Elif. Y. Musa
	İslama Göre	Belirtilmemiş

Lüzüm-ı Tahkim Kanun-ı Esasi	Belirtilmemiş
Umûr-ı Zâbita	Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Dersim Vakası	Belirtilmemiş
Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere	Belirtilmemiş
Sırp Matbûatı ve Türkiye Meşrutiyeti	Belirtilmemiş
Telgraflar	Belirtilmemiş

Sayı: 6	Makale Adı	Yazar Adı
2Ağustos 1324		
Bir Mühimme-i Ümerâniye		Zeki
İslama Göre Mağna-ı Hürriyet – Hukuk ve Vezaif-i Hürriyet -2-		Mehmet Faik
Millete Büyük Bir Müjde		Musa
Ahalinin Nazar-ı İntibahına		İbrahim Cemil
Hürriyet ve Kadınlar		Mehmed Sıdkı
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Harici - Hudud-ı Vakai-		Belirtilmemiş
Sına-i Mektebi Ne Yapıyor		Belirtilmemiş

Sayı: 7 3 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi		Zeki
Desatir-i Hükümet		Mehmet Faik
Hasta		Abdi Amedi
Havâdis-i Dâhiliye Arabistan Dersim Romanya Haberleri		Belirtilmemiş
İzmirden		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Muktebesat		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütferrika		Belirtilmemiş

Sayı: 8	Makale Adı	Yazar Adı
4 Ağustos 1324		
Ziya-i Azim “Harbiye Nazırı Recep Paşanın Vefatı ile alakalı”	Belirtilmemiş	
Siyasi—Alman Matbûatının Jön Türkler Hakkındaki Mütalaatı	Zeki	
Başlıksız Yazı “Meşrutiyet ve İslam Üzerine”	Musa	
Mahlulat ve Hayrat	Belirtilmemiş	
Osmanlı Ordusunun Muzafferiyeti Müşir Gazi Ahmet Muhtar Paşa	Mâba’dı Var	
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş	
Balkan Gazetesinden Bulgaristan Havadisi	Belirtilmemiş	
Sofya’da Jandarma Mektebi	Belirtilmemiş	

İran Havadisi	Belirtilmemiş

Sayı: 9 5 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Yâd-ı Gamkin “Harbiye Nazırı Recep Paşa”		Belirtilmemiş
Merhumun Tercüme-i Hali		Belirtilmemiş
Mekteb-i Mülkiye-i Şahane		Mekteb-i Mülkiye 307 Senesi Mezunu Abdullah Mazhar
Efsaleddin Bey Efendinin Nutuk Sûretidir		Belirtilmemiş
Birazda Komşularımızı Düşünelim “Bulgar Ordusu”		Belirtilmemiş
Kanun-i Esasi ve İstikbal-i İslam		Doktor Mehmet Hayri
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
İ’lân		Belirtilmemiş

Sayı: 10 6 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Teveccühât		Belirtilmemiş
Devr-i Hürriyette Erkeklerimiz, Vazifeleri		Mehmet Faik
Birazda Komşularımızı Düşünelim “Bulgar Ordusu”		Belirtilmemiş
Türk Kavmi Bütün Akvamın Müteraaakisi		Belirtilmemiş
Mîrat-ı Mülkiye		Mekteb-i Mülkiye 307 Senesi Mezunu Abdullah Mazhar
Tebliğat-ı Resmi		Belirtilmemiş
Havadisi-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Bir Mukaddime-i İntibahiye		İbrahim Hilmi
İ’lân		Belirtilmemiş

Sayı: 11 7 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Ne idik? Neyi Bilelim?		Üçüncü Ordu Mümtaz Yüzbaşı Vecihi
Tevsi’i ve Tehdid-i Mezuniyet		Belirtilmemiş
Mukteza-ı Hamiyet		İbrahim Hilmi
Mevkufeyn Ne Olmalıdır?		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Muktebesat		Belirtilmemiş
İ’lân		Belirtilmemiş

Sayı: 12 8 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
La lehad ‘Âli ahad Fazl’ulimal		Mehmet Faik
Osmanlı Bulgar Kardeşlerimiz		Musa

Ferdin Dini Akide-i Şahsiyesidir ve Ümmetin Dini Hissiyat-ı Vataniyesidir.	Belirtilmemiş
Balkan İttihadı	Ahmet Muhtar
Birazda Komşularımızı Tanıyalım Sırp Ordusu-	Mâba'dı Var
Müsterih ve Müdebbir Olalım	Ahmet Rıza
Dar'u-l- Şafakaya	Servet
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Telgraflar	Belirtilmemiş
Tebliğat Resmi	Mahmud Şevket Birinci Ferik Kosova Valisi

Sayı: 12¹¹⁵	Makale Adı	Yazar Adı
9 Ağustos 1324		
Ahvâl-ı Hazıramıza Bir Nazar	Belirtilmemiş	
Perde Altında Çevrilen Entrikalar	Belirtilmemiş	
Devr-i Cedid “Meşveretten”	Belirtilmemiş	
Rusya'nın Notasına Avusturya'nın Cevabı	Belirtilmemiş	
Birazda Komşularımızı Tanıyalım	Mâba'dı Var	
Sadrazam Paşa Hazretlerinin Beyanatı	Musa	
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş	
Telgraflar	Belirtilmemiş	
Muktebesat	Topçu Yüzbaşı Ömer Lütfi	
Hilal-ı Ahmer Cemiyeti Teşekkülü	Feride Binti Yaver	
İ'ân	Belirtilmemiş	

Sayı: 13	Makale Adı	Yazar Adı
10 Ağustos 1324		
M'irac-ı Nebevi Tebrîk	Belirtilmemiş	
İntihabat -Seçim-	Belirtilmemiş	
Siyasi “Devlet-i Osmâniye, Avusturya, Rusya ve Demiryollar Meselesi”	Belirtilmemiş	
Gün Bu Gün Saat Bu Saat	Abdi-i Amedi	
İranlılara	Belirtilmemiş	
Medine ve Mekkedeki Mezalim	Abdülvahid Mekke Hatibi ve İmamı	
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş	
Hamîyetperver Feride Hanıma Hilal-ı Ahmer Cemiyeti İle Alakalı	Hayriye Binti Salih	
Sulukule Çengilerine Ebulhüda'nın İtiraznamesi	Kâhinler Sülalesinden Müseccel Kibtelerinden İbn'ül Zülalte Ebu'lhale	
Telgraflar	Belirtilmemiş	

Sayı: 14	Makale Adı	Yazar Adı
11 Ağustos 1324		
İktisadi İtikadımız	Musa	

¹¹⁵ Orijinal nüshada baskı hatası sonucu 12. sayı mükerrer yazılmış ancak diğer nüshalarda da hata devam etmiştir.

Acı Hakikatler	Üçüncü Ordu-yı Hümâyûn MümtazYüzbaşılardan Vecihi
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Telgraf	Belirtilmemiş
Hey Köylü Diye	Abdi Amedi
Muktebesat	Belirtilmemiş
İ‘lân	Belirtilmemiş

Sayı: 16 12Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi “Londra Bahriye Konferansı”		Musa
Mekke ve Medinedeki Mezalim		Belirtilmemiş
Birazda Komşularımızı Tanıyalım“Sırplar”		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Mezuniyet-i Mülkiye İttihad ve Te’âvvün Cemiyeti		
Telgraflar		Belirtilmemiş
Teveccihat		Belirtilmemiş

Sayı: 17 13 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Kahraman-ı Hürriyet		Erkân-ı Harb Binbaşısı Enver
Tatil İşgal hakkı		Zeki
Çalışalım		Kesriyeli Müftüzade Mehmet Sıdkı
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Muktebesat		Belirtilmemiş
Selanikten -Yapılan Toplantı ile alakalı-		Belirtilmemiş
İttihad ve Teavvün Cemiyeti Toplanan İane Listesi		Mâba‘dı Var

Sayı: 18 14 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi -Fas-		Belirtilmemiş
Aksâ-yı Şark Emvarı		Musa
Hüseyin Şerif Bey’in Mektubu		Hüseyin şerif
Ahrar-ı Ümmetden Efsaleddin Bey’in Nutku.		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Genç Türk Komitesinin Programı		Belirtilmemiş
Nevzad-ı Vatan		Belirtilmemiş

Sayı: 19 15 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyâsi “Fransız İhtilâli”		İbrahim Hilmi

Kundakçılar	Musa
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Hükümet-i Arabiyeden	Belirtilmemiş
Kadın Hisleri	Hayriye Nüzhet Salih
Telgraflar	Belirtilmemiş
Muktebesat “Nir-i Hakikat”	Serkatib-i Şehriyari Tahsin
Baş Kitabet-i Celileye	Osma- İbrahim- Hüseyin Hilmi

Sayı: 20 16 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyâsi “Fransız İhtilâli”		İbrahim Hilmi
Dâhili ve Harici İşlere Bir Nazar		Musa
İntibâh-ı İslam “Meşveretten Tercüme”		Belirtilmemiş
Devr-i Cedid		Belirtilmemiş
Bosna Hersek		Belirtilmemiş
Bosna Hersek Meselesi “La Türkiden”		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Mağrîf Nezâreti Celilesine		Kadıköy Hamidiye Rüştüyesi Rıyaziye Muallimi Hamid
Tophane Nezâretinin Nazar-ı Dikkatine		Belirtilmemiş
İ‘lân		Belirtilmemiş

Sayı: 21 17 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyâsi “İnkılab Numuneleri”		İbrahim Cemil
Kulübler ve Konferanslar		Elif, Zeki
Taşradakiler		Abdi Amedi
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Kundak ve Noksan Tahkikat		Diyanbekirli Elhac Hamdi
Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 22 18 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Hâriciye Tensikâtı		İmza Mahfuzdur
Bursa’da İ‘lân-ı Hürriyetden Beri		Belirtilmemiş
İnkılâbımız ve Alman Rus Matbûatı		Musa
Havâdisât-ı Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Pariste Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyetinin Matbûat-ı Ecnebiyeye Verdiği Ziyafet		Şura-ı Ümmetden
İttihad ve Tea‘vvün Cemiyeti Toplanan İane Listesi		Mâba’dı Var

Sayı: 23 19 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı

Cülûs-ı Hümâyûn Hazreti Hilafet Penahi	Belirtilmemiş
İstirdâd-ı Hürriyet	Memureyn-i Resumiyeden Nazım
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Telgraflar	Belirtilmemiş

Sayı: 24 20 Ağustos1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi		İbrahim Cemil
Hayatımızın Ruhu Umûr-ı Maliyedir		Belirtilmemiş
Makale-i İntibahiye		Belirtilmemiş
Enver Bey İle Bir Mülakat		Belirtilmemiş
Edirne Gazetesinden		Yüzbaşı Nevres
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
İttihad ve Tearakkiden		Belirtilmemiş

Sayı: 25 21 Ağustos1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi “Makedonyanın Mazisi ve Hali”		İbrahim Cemil
Ruh-ı Hayatımız Umûr-ı Mâliyedir		Mâba’dı Var
Havâdis-i Dâhiliye Ahvâl-ı Hazıramıza Bir Nazar		Musa
İttihat ve Terakki Cemiyetinin Ziyafeti “Beyoğlu Tokathıyan Otelinde Matbûat Âlemi ve Yabancı Gazetecilere Ziyafeti”		Musa
Jandarma Dairesei Nedir		Belirtilmemiş
Prens Sabahattin Beyin İstikbali Yetmiş Kişilik Heyetle Karşılama		Belirtilmemiş
İskender Mustafa Paşa’nın Mektebi Muallimelerinden Naciye Hanımın Nutku “Kahrolsun Hafiyeler Kahrolsun Devr-i Sâbık Yaşasın Vatan”		Naciye
Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 26 Adı 22 Ağustos1324	Makale	Yazar Adı
Siyasi - Makedonya Islahatı-		İbrahim Cemil
Mülâhaza-ı Mühimme “Ordumuz- Hafiyeler”		Musa
Bir İstimbotun Tercüme-i Hali		Belirtilmemiş
Merhum Mahmud Paşanın Defni		Belirtilmemiş
Gazetelerde Meslek		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Maksad Bumuydu		Sabah Gazetesinden
Mebûs İntihabı		Belirtilmemiş

Sayı: 27 23 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Siyasi “Millet- Millet Hükümetin Anasır-ı Esasidir”		İbrahim Cemil
Ruh-ı Hayatımız Umûr-ı Mâliye		Mâba’dı Var
Memâlik-i Osmâniye’de Ticaretin Terakki ve Adm-i Terakkisi		Sigorta Şirket-i Umumiyesi Memurlarından Mehmed Şevket
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Şirket-i Hayriye		Belirtilmemiş
Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti İstanbul Merkezinden		Belirtilmemiş
İnzibat		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Türkiye – Bulgaristan		Mehmet?
Servet Refikimizden		Naci
Tashih “Aziz Paşa Hakkında”		Belirtilmemiş

Sayı: 28 24 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Mezûnîn-i Mülkiye Hakkında Bir Mütalaa-ı Mühimme		Mekteb-i mülkiyenin İlk Mezunlarından Hüseyin Fehmi
Askerliğin Umumi Teşmîli		Belirtilmemiş
Boş Boğaz Refikimize		Belirtilmemiş
Gazeteler- Mizah		Hüseyin Kazım
Metin		Belirtilmemiş
Anadolu Sesleri		Erkânı Harbiye Namzeti Mülazım-ı Evvellerinden Erbaalı Bekir Necati
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
İ’lân		Belirtilmemiş

Sayı: 29 25 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Serbest-i Efkârı “Serbest Matbûat”		İbrahim Cemil
Sanai Cemiyetler		Musa
Ayan Beyan “Hürriyet Musavvat ve Usul-ı Meşveret”		Enderun Mekteb-i Müdür Muavini Kolçalı Abdülaziz
Karadağ		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Harici		Belirtilmemiş
İ’lân		Belirtilmemiş

Sayı: 30 26 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Hitab		Belirtilmemiş
Osmanlı Maliyesi		Belirtilmemiş
Makale-i Ahlakiye		Musa
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş

Telgraflar	Belirtilmemiş
İ'ân	Belirtilmemiş

Sayı: 31 27 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Bahriyemiz ve Hakikati Düşünelim		Muaalim Fuad
Metîn		Belirtilmemiş
Rusya ve Yeni Türkiye		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Tahsil Âlemindeki Gençlerimize		Harbiye-i Şahane Talebesinden Mehmed Edip
Muktebesat		

Sayı: 32 28 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Üç Gazete		Belirtilmemiş
Ahvâl-ı Hazıramıza Bir Nazar		Belirtilmemiş
Siyasi		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Rum ve Bulgarlar		Belirtilmemiş
Telgraflar		Belirtilmemiş
Muktebesat		Belirtilmemiş
Unutulmaz Bir Hatıra		Mülazım-ı evvel Tahsin

3.3. ASKER MECMÛASI (4 Eylül 1908)

Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Osman Senai Bey'in 23 Temmuz 1324 tarihli dilekçesi ile yayın imtiyazı talep edilmiş, 23 Temmuz 1324/5 Ağustos 1908 tarihinde Dâhiliye Nezâretinden Matbûat Nizâmnamesi'nin üçüncü maddesi birinci fıkrası gereğince Zabtiye Nezâretine yazılan 417 numaralı yazıda ruhsat için gereken tahkikat yapılması buyrulmuştur¹¹⁶. Zabtiye Nezâretinden çıkan aynı tarihli yazıda da Asker namıyla resimli, haftalık risâle çıkarmak isteyen Erkân-ı Harb Kaymakamı Osman Senai Bey'e beyanname ile kefaletnamesinin takdimi gerekliliği bildirilmektedir¹¹⁷.

21 Ağustos 1324 /4 Eylül 1908 tarihinde ilk sayısı çıkaran *Asker Mecmûası'nın* birinci sayısının kapağında genel bilgiler verilerek “*ordu ve donanmanın terakkiyâtına hâdim olmak üzere ayda iki defa neşr edilir*” bilgisi bulunmaktadır.

¹¹⁶ BOA, DH. MKT., Dosya:1278, Gömlek:2, (6 Ağustos 1908).

¹¹⁷ BOA, ZB. Dosya:324, Gömlek:97, (5 Ağustos 1908).

Başmuharrir Osman Senâi Bey, müdür ise Ahmed Cevdet olarak yazılmıştır. İlk sayısında yayın yeri olarak Şirketi Mürettibiye Matbaası verilmiş, ikinci sayısında Mahmud Bey Matbaası olarak değişmiştir. Hayat-ı Tahririye adı altında isimleri bulunan yayın kurulunda da dikkat çeken isimler mevcuttur.

Asker Mecmûası'nın kapak sayfaları mevcut değildir. Ancak muhtelif pozlar arasında bulabildiğimiz 21 numaralı nüshaya ait kapakta basım yeri Ebuzziya Matbaası yazmasının yanında tarih ve “Konstantiniyye” yazısı yer almaktadır.

Yazarlar mecmûadaki rütbe sırasıyla;

Baş Muharrir, Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Osman Senai Bey,
Muharrir, Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Ali Fuad Bey,
Muharrir, Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Ali Mümtaz Bey,
Muharrir, İstihkâm Kolağası Muallim Selim Sırrı Bey,
Muharrir, Piyade Yüzbaşısı Nuri Bey,
Muharrir, Bahriye Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Veli Bey.

Mecmûanın ilk sayısının birinci sayfasında ise Tevfik Fikret'in “*Kılınç*” isimli şiirine yer verilmektedir.

*Çekiç altında muhakkar ezilir günlerce
Bir çelik parçası bir tîg-i mehîb olmak için,
Sonra yatmakla geçer ömrü niyâmında bütün:*

Ne hazin işkence.

*O çelik parçası bir gün bir ehemmiyet alır:
Koca bir kavmin olur hâris-i istiklâli;
Koca bir memleketin ırzı, hayatı, mâlî*

Ona vâbeste kalır.

*O zaman ey ebedî mahmi-i şân-ı akvâm,
O zaman sen yed-i kahhar-ı hamiyette ayân
Olarak ehl-i teaddiye verirsin hursân;*

O zaman en nâkâm

*Kalbe şevkinle gelir neş'eli bir hiss-i felâh;
Sana baktıkça fahûrâne parıldar gözler,
Sana ey seyf-i mücellâ, sana ey berk-i zafer,
Sana ey şanlı silâh.*

İlk makale, Osman Senai Bey'in kaleme aldığı “Üçüncü Orduya Selam” isimli makaledir. Meşrutiyet'in ilanının henüz birkaç gün geçmesinin ardından oluşan rahat ortam en başta sivil matbûatta hissedildi. Benzer durum askeri basında da görülmektedir. Bu yüzden *Asker Mecmûası*'nda II. Meşrutiyet yanlısı yayınlar yapıldı. Yazarlar incelendiğinde ise önemli simalara rastlamak mümkün. Bu simalar, sivil ve asker olanlarının yanında Osmanlı ordusunda görev yapmış yabancı subaylardan müteşekkildir. Ali Fuad (Cebesoy), Recaizade Ekrem Bey, Cenab Şahabettin, Reşid Galip, Ali Fethi (Okyar), Von der Goltz Paşa bahsettiğimiz isimlerden bazılarıdır. Fihrist kısmının baş tarafında “İmzasız makaleler baş muharririndir” ibaresi bulunmaktadır. Derginin acele ile hazırlandığı tek bir amaca matuf olduğuna dair de bazı işaretler bulunmaktadır. Normalde baş tarafta olması gereken bazı bilgiler arka kapakta verildiği gibi kurucu ve müdür birinci formayı görmediklerini ve orada bir iki hata olduğunu beyan ederek özür dilemektedir. Ancak özürlerini beyan ederken kullandıkları “*Dün hey'et-i istikbâliye ile beraber bulunduğumuzdan birinci formanın son tashihini görmedik.*” ifadesi adeta mecmûanın maksadını ele vermektedir. Mecmûa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gayesine uygun ve cemiyetin muhtemelen İstanbul'a gönderdiği ilk heyetin gelişi münasebeti ile çıkartılmıştır¹¹⁸.

Eserin bilinen ilk 24 sayısı 1. ve 2. cilt halinde Milli Kütüphane'de ve Hakkı Tarık Us koleksiyonunda mevcuttur. Atıf Efendi Kütüphanesi'nde 20-22 ve 26. sayıları, Bursa İl Halk Kütüphanesi'nde ve İSAM Kütüphanesi'nde nüshalara ulaşmak mümkündür.

Mecmûanın fihristi:

Sayı :1 21 Ağustos 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Kılıç		Tevfik Fikret
Üçüncü Orduya Selam		Osman Senai
Çalışalım		Osman Senai
Ordu ve Millet		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Yaverler		Osman Senai
Almanya'da Harbiye Nezâreti		Osman Senai

¹¹⁸ Zekeriya Kurşun, “II. Meşrutiyet'in İlk Beyannamesi, Üçüncü Orduya Selam”, 100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 16.

Said Paşa Hazretlerine	Ebuziyya Tevfik
Erkân-ı Harblik	Ali Mümtaz (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Harbiyede Unutulmaz Bir Gece	Nazım (Erkân-ı Harb Namzetlerinden)
Harbiyeden Bir Avaze-i Teşekkür	Umûm Harbiye Şakirdanı

Sayı:2 1 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Kulüp		Osman Senai
Mekteb-i Umumiyyede Askeri Tağlimlerin Lüzumu Hakkında		İlmi (Erkân-ı Harbiye Miralayı)
Almanya Erkân-ı Harbiye Dairesi		Osman Senai
Goltz Paşa ve Fuad Bey'in Mektubu		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Goltz Paşa'nın Makalesi		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Erkân-ı Harb Umûm Dairesinde Tebrîk		Ali Nazım (Erkân-ı Harb Miralayı)
Goltz Paşa'nın İkinci Makalesi		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Müfreze Ta'limnâmelerine Dair Ta'lîmât		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binbaşısı)

Sayı :3	Makale Adı	Yazar Adı
Hürriyet Kahramanlarına Bir Tuhfe-i Şükran		Recaizade Ekrem
Mazi ve İstikbalde Ordunun Sevk ve İdaresi		Ali Fuad
Harbden Avdet		İzzet Fuat Paşa (Birinci Ferik)
Felsefe-i Harb		Ali Fuad
Keşf-i İstikbal "Şarkın Manevîyatı"		Von Der Goltz Paşa
İnkılab-ı Ahirde Osmanlı Ordusunun Politikaya Suret-i Müdahalesi		Ali Fethi (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
Piyade Muharebesi		Hasan Cemil
Mehâkim-i Askeriye Hakkında Bir Layiha		Ata
Mühendishanede İrad Olunan Bir Nutuk		Osman Senai
Prusya Tarihinde Bir Sahife-i Gayret		Ahmet Feyzi
Ol Babda ve Her Babda Emr-ü Ferman Hazret-i Min Lehül Emrindir		Muhiddin Kaymakam
Silah Arkadaşlarım		Selim Sırrı (İstihkâm Kolağası)
Eski Bir Mektup,		Mehmet Emin
Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye		Ferik Pertev Paşa

Sayı:4	Makale Adı	Yazar Adı
Asker Kulübü		Osman Senai
Aksâ-yı Şark Harbinden Alınan Dersler -1-		Ali Fuad
Süvârî Zâbitânının Vezaif-i Seferiyesi		1. Ferik İzzet Fuad Paşa (Keçecizade)

Bir Nutuk	Mehmet Emin
Fırat Üzerinde Nakliyat-ı Askeriye	Ferik Pertev Paşa3.Ordu Erkân-ı HarbReisi
Hayat Harekettir	Selim Sırrı
Avcı Hatlarının Suret-i Teşkil ve Sevki	Ali Haydar
Piyade Muharebesi	Hasan Cemil (Erkân-ı Harbiye Miralayı)
Ordumuz	Muhuiddin (Kaymakam)

Sayı:5	Makale Adı	Yazar Adı
	Dersaadet Askeri Kulüpleri	Osman Senai
	Goltz Paşa'nın Mektup ve Makalesi	Ali Fuad
	(Âyasaranda) da Almanya İmparatoru ve Manastır Numune Taburu	Hasan Cemil (Erkân-ı Harbiye Miralayı)
	Süvâri Zâbitânının Vezaif-i Seferiyesi	1.Ferik İzzet Fuad Paşa (Keçecizade)
	Tilsit Muahedesi ve Prusya İnkılâbı	Osman Nuri (Piyade Yüzbaşılardan)
	Küçük Ta'biye Meseleleri	Osman Senai

Sayı:6	Makale Adı	Yazar Adı
	Süvâri Zâbitânının Vezaif-i Seferiyesi	1.Ferik İzzet Fuad Paşa (Keçecizade)
	Askeri Kulüpler Münasebetiyle	Cenab Şehabeddin
	Bulgaristan Ordu Teşkilatı	Osman Nuri (Piyade Yüzbaşısı)
	Napolyon ve Moltke'nin Meslekleri	Ali Mümtaz(Erkân-ıHarb Binbaşısı)
	Aksay-ı Şark Harbinden Alınan Dersler	Ali Fuad
	Şam Mekteb-i Harbiyesi'nin Dersaadete Nakli	Osman Senai
	Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi	Osman Senai
	İkinci Orduda Bir Cevlan Askeri	Osman Senai (Mâba'dı Var) ¹¹⁹

Sayı :7	Makale Adı	Yazar Adı
	Sefâin-i Harbiye Toplarının Hedefteki Tesirâtı	Reşid Paşa(Topçu Mirlivası)
	Harbe Dair	Mehmet Ali Nüzhet
	Bahriye Zâbitlerini Nasıl Yetiştirmeli	Veli Rıza
	Sınıf-ı Muhtelifeden Mürekkep Bir Kıtay-ı Askeriyede Süvarinin Vaziyet ve Vazifesi	Reşid Fuad
	Kıtaat-ı Askeriye Ecmi-i Efradını Nasıl Eylemelidir?	Reşid Galib(Erkân-ı Harb Kym.)
	Cebel Toplarını Tercih Etmeli mi? Etmemeli mi?	Belirtilmemiş
	Bölük Kumandanı	Osman Nuri (Piyade Yüzbaşısı)

¹¹⁹ Mâb'adı var, ya da mâb'ad, makalenin devamının gelecek sayılarda geleceğini veya önceki sayının devamı anlamında kullanılmıştır.

İkinci Orduda Bir Cevlan Askeri	Osman Senai

Sayı:8	Makale Adı	Yazar Adı
Teselya Ovasında Şühedanın Feryadı		Reşid Galib
Osmanlı Süvarisi		Kadri(Erkân-ı Harb Kolağası)
Harbe Dair		Nüzhet (Erkân-ı Harb Miralay)
Sefâin-i Harbiye Toplarının Hedefteki Tesirâtı		Reşid Paşa(Topçu Mirdivası)
Hicaz Ahvali ve Teşkilatı Askeriye		Halil Rıfat (Mümtaz Yüzbaşı)
Ahz-ı Askeri Muamelatınca T’adil-iLazım Gelen mevad		Binbaşı Mesrur
İkinci Orduda Bir Cevlan Askeri		Osman Senai

Sayı:9	Makale Adı	Yazar Adı
Şimendifer Meselesi		Mehmet Rüştü(Topçu Miriv)
Esfar-ı Müstakbelede Süvarinin Hidmet ve Ehemniyeti		Kerküklü Halil Zeki (Mülazım)
Harbe Dair		Nüzhet (Erkân-ı Harb Miralay)
Napolyon ve Moltke		Ali Mümtaz (Erkân-ı Harb Binb.)
Aksay-ı Şark Harbinden Alınan Dersler		Ali Fuad (Erkân-ı Harb Binb.)
Piyade Muallimi Müşir Komphofener Paşanın Osmanlı Ordusuna Hitabı Sa’i! Zabt-ı Rabt! Arkadaşlık		Çev. Osman Nuri.
Bahr-ı Siyah Boğazında Ateşli Endaht Talimi		Osman Senai

Sayı :10	Makale Adı	Yazar Adı
Mermiyatın İrtifa-i Suudu ve Sefine-i Havaiyeye Karşı Mücâdele		Mehmet Rüştü (Almancadan)
Piyade		Nazım
Muhtacı Olduğumuz Islahat-ı Askeriye		Mehmet Ali Nüzhet
Bulgaristan’ın İ’lân-ı İstiklalı Üzerine		Ahmed Naci (Mümtaz Yüzbaşı)
Redif Zâbitanı Hakkında		Vasıf Enisi (Yüzbaşı)
Ordıy-ı Osmaninin En Büyük ve Binaenaleyh En Evvel düşünülecek Noksanı		Muzaffer (Mülazım-ı Evvel)
Mançurya’’da Rusların Mağlubiyetlerinin EnMühim Sebeplerinden Biri Ne idi?		Reşid Galib
Bahr-ı Siyah Boğazında Ateşli Endaht Talimi		Osman Senai

Sayı:11	Makale Adı	Yazar Adı
	Türkiye’de İnkılab-ı Siyasi-yi Dâhili	Von der Goltz Paşa
	Plevne’de Ruslar’ın Garip Bir Teşebbüsleri	Ahmed Saib
	Piyade Muallimi Komphofener Paşanın Osmanlı Ordusna Hitabı -2-“Zabt-ı Rabt”	Komphofener Paşa
	Askerimizi İhya-ı Mufahareye Teşvik	Tahir Hayreddin Paşa
	Bahr-ı Siyah Boğazında Ateşli Endaht Talimi	Osman Senai
	Harbde Sûvârî Devamlı Yürüyüşlerin Ehemniyeti	Mehmed Kenan Mülazmievvel
	Budapeşte Viyana Arasında Yürüyüş	Osman Senai
	İkinci Orduda Bir Cevlan Askeri	Osman Senai

Sayı :12	Makale Adı	Yazar Adı
	Türkiye’de İnkılab-ı Siyasi-yi Dâhili	Von der Goltz Paşa
	Piyade Taburları ve Kumandanları	Binbaşı Mesrur
	1293 Senesinde Plevne Şehri Kenarında Uyanık İken Gördüğüm Bir Rüya	Raşid Galib
	Topçu Ateşi Altında Piyadelerin Suret-i Hareketleri	Ali Rıza (Erkân-ı Harb Binbaşısı)
	Yeni Piyade Ta’limnâmemiz	Ali Vasfî (Muallim Binbaşısı)
	Mekteplerde Nazari Ders İtasına Dair Mülâhazat	Imhoff Paşa Çev. Fuad
	Piyade Muallimi Komphofener Paşanın Osmanlı Ordusna Hitabı -3- “Arkadaşlık”	Komphofener Paşa Müt. Osman Nuri
	İkinci Orduda Bir Cevalani Askeri	Osman Senai
	Dersaadet Asker Kulübü	Osman Nuri.

Sayı :13	Makale Adı	Yazar Adı
Plevne’yi Ziyarete Ne Gördüm ve Ne Hissettim?	Erkân-ı Harb Kaımmakamı Raşid Galib	
Yeni Piyade Ta’limnâmesi	Binbaşı Ali Vasfı	
Sırp ve Karadağ Orduları: Sırbistan	Kolağası Mehmed Esad	
Sırp Ordusunun Kıymet-i Harbiyesi	Yüzbaşı Osman Nuri	
Harbiyede	Erkân-ı Harb Binbaşı M. T.	
Rus Zâbitanından Solovyev'in Rus-Japon Seferi Hakkındaki Mütalaası	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Rıza	
Piyadenin Harb Nokta-ı Nazarından Terbiyesine Dair	General Piyeron Çev. Yüzbaşı Ragıp Rıfkı	
İkinci Orduda Bir Cevlan-ı Askeri	Osman Senai	
Asker Klüplerinde Konferans	Belirtilmemiş	

Sayı: 14	Makale Adı	Yazar Adı
Hal-i Hazırda Harp		Topçu Mirlivası Mehmed Rüşdü

Piyade Ta'biyesi	Belirtilmemiş
Muharebe-i Taarruziye	Belirtilmemiş
Amir Maiyetindeki Askere Nasıl Muamele Etmeli?	Erkân-ı Harb Kaymakamı Raşid Galib
İkinci Orduda Bir Cevlan-ı Askeri	Osman Senai
Dört ve Altı Toplu Bataryaların Mukâyesesi	Topçu Muallimi Ferik Imhoff Paşa Hazretleri Çev: Topçu Kolağası Recep İrfan
Yeni Piyade Ta'limnâmemiz	Belirtilmemiş
Fransa Ordusu	Binbaşı Ali Vasfi
Piyadenin Harp Nokta-yı Nazarından Terbiyesine Rehber	General Piyeon Çev: Ragıp Rıfkı

Sayı: 15	Makale Adı	Yazar Adı
Hal-i Hazırda Harp		Mehmed Rüşdü
Piyade Ta'biyesi: Rus-Japon Harbinden Alınan Dersler		Belirtilmemiş
Askerlik Nokta-yı Nazarından Otomobilcilik		Belirtilmemiş
Solovyef'in Rus-Japon Seferi Hakkındaki Mütalaatı		Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Rıza
Gem ve Başlık		Mirliva Salih
31 Mart Vaka-yı Askeriyesi ve Netayici "Hüseyin Hüsnü Paşa'nın Telgrafi"		Belirtilmemiş

Sayı: 16	Makale Adı	Yazar Adı
Piyade Ta'biyesi: Rus-Japon Harbinden Alınan Dersler		Belirtilmemiş
Rus Kazakları		Erkân-ı Harb Kaımmakamı Raşid Galib
Solovyev'in Rus-Japon Seferi Hakkındaki Mütalaatı		Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Rıza
Piyadenin Harp Nokta-yı Nazarından Terbiyesine Rehber		General Piyeon Yüzbaşı Ragıp Rıfkı
Zâbitanın Maaşları Hakkında		Nizamiye 33. Alayın 2. Taburunun 4. Bölük Yüzbaşısı Hamdi
Seferberlik ve Tecemmu'		Binbaşı Mesrur
Süvâri Keşif Kollarının Piyade Ateşi Altında Bulundukları Zaman Suret-i Hareketleri		Kerküklü Halil Zeki
Piyade Talimnanesi ve Tatbikatı		Osman Nuri
Gem ve Başlık		Mirliva Salih

Sayı: 17	Makale Adı	Yazar Adı
Von der Goltz Paşa Hazretlerine		Belirtilmemiş
Muhaberenin Tesirat-ı Manevîyesi: Rus-Japon Seferinden Mütala'at-ı Umumiyye		Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Ali Rıza
Gem ve Başlık		Mirliva Salih
Adriyatik Denizine Hâkimiyet		Belirtilmemiş
Harb Nokta-yı Nazarından Piyadenin		General Piyeon Yüzbaşı Ragıp Rıfkı

Terbiyesine Rehber	
İki Sûvârî Keşif Kolunun Tesadüfû	Sûvârî Mülazımı Kerküklü Halil Zeki
AlelUmûm Avrupa Ordularında ve Bilhassa İstanbul Ordusunda Nazar-ı Dikkati Celb Eden Bir Şey	Erkân-ı Harbiye Kaymakamı Raşid Galib
İstanbul'da Balon Tecrübeleri ve Balonculukta Asar-ı Tekâmül	Belirtilmemiş

Sayı: 18	Makale Adı	Yazar Adı
Şehzade Vatanperver Devletli Necabetli Mehmed Selim Efendi Hazretlerine	Von der Goltz Paşa Hazretlerine	Bendeleri Osman Senai
Sırbistan Ordusunun Ahvali ve Tensikat-ı Askeriyesi	Gem ve Başlık	Osman Senai
Rus Askerlerine Dair Mülahazat-ı Hususiye	Süvarilik	Erkân-ı Harbiye Binbaşısı Ahmed Sedad
Harb Nokta-yı Nazarından Piyadenin Terbiyesine Rehber	Talimlerde Zâbitan	Mirliva Salih
		Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Rıza
		Yüzbaşı Vekili Ahmed Vefik
		General Piyeron Yüzbaşı Ragıp Rıfkı
		Mülazım-ı Evvel Muzaffer

Sayı: 19	Makale Adı	Yazar Adı
	Hatt-ı Hümâyûn	
	İstanbul'da Balon Tecrübeleri ve Balonculukta Asar-ı Tekâmül ve Tatbikat	Belirtilmemiş
	Sahra ve Kale Topçularının Harpte Müşareket Efali	Topçu Mirlivalarından Mehmed Rüşdü
	Yeni Piyade Ta'limnâmesi ve Tatbikatı	Yüzbaşı Osman Nuri
	Adriyatik Denizine Hâkimiyet	Belirtilmemiş
	Sırbistan Ordusunun Ahvali ve Tensikat-ı Askeriyesi	Erkân-ı Harbiye Binbaşlarından Ahmed Sedad
	Harb Nokta-yı Nazarından Piyadenin Terbiyesine Rehber	General Piyeron Yüzbaşı Ragıp Rıfkı

Sayı: 20	Makale Adı	Yazar Adı
Kaçırılan Fırsatlar	Birinci Ferik İzzet Fuat	
Yeni Piyade Ta'limnâmesi ve Tatbikatı	Yüzbaşı Osman Nuri	
Sahra ve Kale Topçularının Harpte Müşareket Efali	Topçu Mirlivalarından Mehmed Rüşdü	
Keşif Bölükleri, Uzak Keşif Kolları, Yakın Keşif Kolları	Süvâri Mülazımı Kerküklü Halil Zeki	
Harb Nokta-yı Nazarından Piyadenin Terbiyesine Rehber	General Piyeron Yüzbaşı Ragıp Rıfkı	
Gem ve Başlık	Mirliva Salih	
İstanbul'da Balon Tecrübeleri ve Balonculukta Asar-ı Tekâmül ve Tatbikat	Belirtilmemiş	

Sayı: 21	Makale Adı	Yazar Adı
10.Temmuz		Erkân-ı Harbiye Kaimmakamı Osman Senai
Donanma-yı Hümâyûn Tarafından İcra Edilen Resmi Geçit		Belirtilmemiş
Süvariye Tarihi Bir Nazar		Süvâri Mülazımı Kerküklü Halil Zeki
Sırbistan Ordusu: Mekatib-i Askeriye		Erkân-ı Harbiye Binbaşlarından Ahmed Sedad
Sahra ve Kale Topçularının Harpte Müşareket Efali		Topçu Mirlivası Mehmed Rüşdü
Orduda Terbiye-i Münferide ve Bölük Heyeti		Antalya Redif Alayı Kumandanı Binbaşı Süleyman Mesrur
Baloncululukta Asar-ı Tekâmül ve Tatbikat		Belirtilmemiş
Harb Nokta-yı Nazarından Piyadenin Terbiyesine Rehber		General Piyeron Yüzbaşı Ragıp Rıfkı

Sayı: 22	Makale Adı	Yazar Adı
Baloncululukta Asar-ı Tekâmül ve Tatbikat		Belirtilmemiş
Piyadenin Terbiyesine Rehber		Piyade Yüzbaşısı Ragıp Rıfkı
Gem ve Başlık		Mirliva Salih
Süvâri Ta'limnâmemiz		Belirtilmemiş
85 Hadisesi		Kaymakam Mehmed Ali
Yeni Piyade Bölük Talimi Programı: Bölüğün Suret-i Ta'lim ve Taksimi		Binbaşı Hamdi Mustafa

Sayı: 23	Makale Adı	Yazar Adı
Muazzez Arkadaşlarıma		Belirtilmemiş
Piyadenin Terbiyesine Rehber		Yüzbaşı Ragıp Rıfkı
Yeni Piyade Bölük Talimi Programı		Binbaşı Hamdi Mustafa
Muhabere Talimleri		Belirtilmemiş
85 Hadisesi		Piyade Kaimmakamı M. Ali
Kaçırılan Fırsatlar		Belirtilmemiş

Sayı: 24	Makale Adı	Yazar Adı
Piyadenin Terbiyesine Rehber		Yüzbaşı Ragıp Rıfkı
Yeni Piyade Bölük Talimi Programı		Binbaşı Hamdi Mustafa
Gem ve Başlık		Mirliva Salih
Sahil İstihkamatının Lüzum ve Ehemmiyeti		Topçu Mirlivalarından Mehmed Rüşdü
85 Hadisesi		Topçu Mirlivalarından Mehmed Rüşdü

3.4. MÂKES-İ EFKÂR-I ASKERİYE (24 Eylül 1908)

Mühendishane Mektebi muallimlerinden Kolağası Şemseddin Efendi tarafından, İstanbul'da haftalık ve resimli olarak yayımlandı. 27 Ağustos 1908

tarihinde Dâhiliye Nezâreti, Mektûbî Kaleminden çıkan yazıda müsade talebinde bulunulduđu¹²⁰, Zabtiye Nezâretinden de yazının 471 numara ile gönderildiğini görmekteyiz¹²¹. İlk sayısı Milâdi 24 Eylül 1908 Rûmî 11 Eylül 1324’de çıkan gazetenin dört sayı çıktığı anlaşılmaktadır¹²². Gazetenin birinci nüshasında izin tarihi 10 Temmuz 1324 olarak Meşrutiyet’in ilan tarihidir.

Gazetenin birinci nüshasında isminin hemen altında sahibi Osman Şemseddin, mesul müdür olarak da Mehmet Eşref yazmaktadır. Sermuharrir Feraizzade Osman Fâiz Bey’dir. “*Ûlum ve Fünûn ve edebiyat-ı askeriyeden bahs musavver gazetedir*” ibaresi bulunan *Mâkes-i Efkâr-ı Askeriye* bir kuruştan satılmaktadır. İdarehanesi, Dersaadet Babıali Caddesi’nde Asr Matbaası olarak belirtilen gazete, haftalık olarak ve diğer pek çok gazete gibi perşembe günleri yayımlanırdı. Milli Kütüphane’de 1. sayı, İstanbul Belediyesi Kütüphanesi’nde 3. sayı mevcuttur. Kataloglarda 1912 ve 1913 yıllarına ait sayıların varlığından bahsedilse de kütüphanelerde mevcut değildir.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 11 Eylül 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Seyf ve Kaleme Dair		Receb Vahî
Efkâr-ı Cengaverane- Efkâr-ı Askeriye		Mehmet Rüşdü
Osmanlı Ordusu		Ali Fuad Erkân-ı Harb Binbaşısı
Asker		Mehmed Nafiz
Sınıf-ı Muhtelif Ta’limnâmelerinin Tevhidi		Belirtilmemiş
Ziyafet-i Askeriye		Elif. Şın.
Havâdis-i Askeriye (Kısa Haberler)		Belirtilmemiş

Sayı: 3 2Teşrin-i evvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
Sancak Makalesinden Mâba’d		Bahriye Zâbitanından Ali Rıza Rahmi
Bahriye Mazisi- Saldan Mâba’d		Bahriyeden Mim. Mim.
Askeri Mühendis Sınıfının Vazife ve Ehemniyeti Hakkında Mütalaa		Mümtaz İstihkam Yüzbaşısı Receb
Mücahhas-ı Mühimme-i Askeriyeden Ta’limnâmelerin Tescidi		Belirtilmemiş
Tophane Musiki Bölüğü		Belirtilmemiş
Hafıza-ı Lahsa-ı Askeriye		Tabib Binbaşı Köse Mihailzade Yusuf

¹²⁰ BOA, DH. MKT. Dosya:1286, Gömlek:46, (27 Ağustos 1908)

¹²¹ BOA, ZB. Dosya:325, Gömlek: 100 (26 Ağustos 1908) BOA, ZB. Dosya:24, Gömlek:106 (26 Ağustos 1908).

¹²² Birinci, “Meşrutiyet Matbûatı (1324-1325) IV”, *Kebikeç*, Ankara 1997, Yıl, 2, S. 5, s. 63.

	Ragıp
Zırhlı Osmanlı Otomobilleri	Belirtilmemiş
Dâhili	Askeri Ünüformalar
Harici	Belirtilmemiş
1908 Kara Efradı	Belirtilmemiş
Muharririn-i Askeriyemizden Ricamız	Belirtilmemiş

3.5. HAFTALIK RİSÂLE-İ ASKERİYE (Ekim 1908)

Haftalık Risâle-i Askeriye ilk nüshasını Selanik’te İttihad ve Terakki Gazetesi idarehanesinde 5 Teşrin-ievvel 1324/18 Ekim 1908 tarihinde yayınladı. *Haftalık Risâle-i Askeriye’nin* mesul müdürü Yüzbaşı İsmail Bey’dir. Başlığının altında Sultan II. Mahmud ve Abdülmecid devrinde hekimbaşılık da yapmış şair Abdülhak Molla’ya ait “*Bu mesel ile bulur cümle düvel fevzî felâh - Hazır ol cenge istersen sulh-u salâh*” mısralarına yer veren gazete askerlikte her zaman hazır olmanın gerekliliğine dikkat çekmektedir. İlk yirmi iki sayısını Selanik’te sonraki nüshalarını İstanbul’da yayımlayan *Haftalık Risâle-i Askeriye* ortalama 16 sayfadan ibarettir. İlk 23 sayısı Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi’nde bulunan eserin 26. nüshası Seyfettin Özege koleksiyonunda yer almaktadır.

Birinci nüshasında yer alan başyazıda gazete Almanya’da 1893 yılından beri münteşir olan *Militar Wohinbelat’a* şeklen benzetilmiş ancak *Risâle-i Mevkûte’nin* Alman gazetesinden daha güçlü olduğunu yazmıştır. Osmanlı ordusunun harbe hazırlığına yardım etmek adına her türlü desteğin verilmesi için kurulduğu bilgisi yer almaktadır. Risâle “Makâlât Kısmı” ve “Havadis Kısmı” olmak üzere iki kısımdır.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 5 Teşrin-ievvel 1324	Makale Adı	Yazar Adı
İfâde-i Mahsûsa		Belirtilmemiş
İnkılab-ı Ahir ve Ordunun Vazîfe-yi Hazırası		İsmail
Vakt-i Harbde Orduların İdaresi		Verdi Düvernü? Müt. Mehmed Rüşdü
Heyet-i Zâbitan		Sami
General Uko’nun Ta’lîmâtı		Belirtilmemiş
Piyade Acemi Talimına Dair Mütalaat		Elif.
Havadis Kısmı “Almanya- İtalya- Bulgaristan- Rusya- Romanya Japonya- Yunanistan		Belirtilmemiş

Sayı: 2	Makale Adı	Yazar Adı
12 Teşrin-ievvel 1324		
Vakt-i Harbde Orduların İdaresi		Verdi Düvernü? Müt. Mehmed Rüşdü
Muharebede Piyade Topçusunun Müttehiden İcra-ı Tesiri		Mirliva Hasan Rıza
Japon Askeri		Re.
Süvarinin Muharebede Ehemniyeti		Mâba'dı Var
Askerlikte Tedrisat-ı Nazariye		Elif.
Havadis Kısmı "Almanya-Avusturya Macaristan- Bulgaristan- Rusya- Japonya- Yunanistan"		Belirtilmemiş

Sayı: 3	Makale Adı	Yazar Adı
19 Teşrin-ievvel 1324		
Politika Sevk-ül Ceşş "Almancadan"		General Blom "Müt. Mehmed Rüştü"
Tarih-i Harb Sahifelerinden -1-		He. He.
Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti		Re.
Bulgaristan Ordu Teşkilatı		Belirtilmemiş
Havadis Kısmı "Almanya-Avusturya Macaristan- Rusya- Romaya-Japonya"		Belirtilmemiş

Sayı: 4	Makale Adı	Yazar Adı
26 Teşrin-ievvel 1324		
Teçhizat-ı Askeriyemize Dair Birkaç Söz -1-		Enver
Tarih-i Harb Sahifelerinden -2-		He. He.
Politika – Sevk-ül Ceşş		General Blom "Müt. Mehmed Rüştü"
Askerlikde Hesais-i Maneviye		Mâba'dı Var Elif.
Havadis Kısmı "Avusturya Macaristan- Romaya-Japonya"		Belirtilmemiş

Sayı: 5	Makale Adı	Yazar Adı
2 Teşrin-isani 1324		
Japon Rus Harbi Ahirinden Alına Bağzı Derslere Dair Lâyiha -1-		Ferik Pertev Üçüncü Ordu Erkân-ı Harb Reisi
Politika – Sevk-ül Ceşş		General Blom "Müt. Mehmed Rüştü"
Bosna Almanya'da icra edilen Yeni Topçu Ta'limnâmesi		Elif. Vav.
Teçhizat-ı Askeriyemize Dair Birkaç Söz -2-		Enver
Askerlikde Hesais-i Maneviye		Mâba'dı Var Elif.
Havadis Kısmı "Kuvve-i Bahriye-i Cihan Almanya- Japonya- Yunanistan"		Belirtilmemiş

Sayı: 6	Makale Adı	Yazar Adı
9 Teşrin-isani 1324		
Hali Hazırda Ahvâl-ı Umumiye-i Beşer ve Lüzum-ı Harb- Japon		Mim. Nun.
Japon Rus Harbi Ahirinden Alına Bağzı Derslere Dair Lâyiha (Erkân-ı Harbiye)-2-		Ferik Pertev Üçüncü Ordu Erkân-ı Harb Reisi
Politika – Sevk-ül Ceyş		General Blom “Müt. Mehmed Rüştü”
Askerlikde Hesais-i Maneviye		Mâba’dı Var Elif.
Havadis Kısmı “Almanya-Belçika Japonya”		Belirtilmemiş

Sayı: 7	Makale Adı	Yazar Adı
16 Teşrin-isani 1324		
Redif Zâbitan Arkadaşlarımıza		Sami
Japon Rus Harbi Ahirinden Alına Bağzı Derslere Dair Lâyiha (Piyade)-3-		Ferik Pertev Üçüncü Ordu Erkân-ı Harb Reisi
Politika – Sevk-ül Ceyş		General Blom “Müt. Mehmed Rüştü”
Teçhizat-ı Askeriyemize Dair Birkaç Söz -3-		Enver
Afrika Cenubi Harbinden Beri Piyade T’abiyesi		Mâba’dı Var
Havadis Kısmı “Almanya-Avusturya Macaristan- Fransa”		Belirtilmemiş

Sayı: 8	Makale Adı	Yazar Adı
19 Teşrin-isani 1324 Fevkalade Nusha		
Aded-i Nüfus “Almancadan”		Mütercim Mehmed Rüşdü
Hey’et-i Zâbitanımızın Islahı İçin Ne Yapalım?		Elif Sin
Ordu Süvarisi ve Keşif Hidmeti		Re.
General Martinof’un Yazılarından		Belirtilmemiş
Japonya’nın Kuvveti ve Rusyanın Zaafiyeti Nerede		Mim. Nun.
Sınıf-ı Muhtelifenin Tesirâtı		Belirtilmemiş
Beyanname Sûreti		Belirtilmemiş
Afrikaya Cenubi Harbinden Beri Piyade Temini		Kaymakam Balk Müt. Yüzbaşı İsmail
Havadis Kısmı “Bulgaristan-Japonya-		Belirtilmemiş

Sayı: 9	Makale Adı	Yazar Adı
23 Teşrin-isani 1324		
Seri Atışlı Topların Mazisine Bir Nazar		Belirtilmemiş
Harbden Evvel Japonya’nın Kuvveti		General Fon Benzon Müt. Mehmed Rüştü
Tarif-i Harb Sahifelerinden -3-		He. He.
Havadis Kısmı “Romanya -Japonya- Fransa		Belirtilmemiş

Sayı: 10	Makale Adı	Yazar Adı
30 Teşrin-isani 1324		
Mürekkebat-ı İnfilakiyenin Tabiyati		Almancadan Müt. Mehmed Rüştü
Piyade Endahtına Dair		Mim. Cemal
Ceneral Miçkonun 1905 Mayısında İkinci Akını		Re
Almanların Seri Atışlı Sahra Topları Usul-ü Endahtı		Erkân-ı Harb Kolağası Refik
General Martinof'un Yazılarından		Mim. Nun.
Havadis Kısmı "Almanya-Avusturya Macaristan- Japonya"		Belirtilmemiş

Sayı: 11	Makale Adı	Yazar Adı
7 Kanun-ı evvel 1324		
General Martinof'un Yazılarından		Mim. Nun.
Ceneral Miçkonun 1905 Mayısında İkinci Akını		Re
Almanların Seri Atışlı Sahra Topları Usul-ü Endahtı		Erkân-ı Harb Kolağası Refik
Piyade Endahtına Dair		Mim. Cemal
Mürekkebat-ı İnfilakiyenin Tabiyati		Almancadan Müt. Mehmed Rüştü
Havadis Kısmı "Almanya-Avusturya Macaristan"		Belirtilmemiş

Sayı: 12	Makale Adı	Yazar Adı
11 Kanun-ı evvel 1324 Fevkaled N.		
Dumansız Barut "Almancadan"		Müt. Mehme Rüşdü
Kaynak Yardımcı Oturuş -1-		Cim. Ayn.
Yoklama ve Resmi Geçid		Mâba'dı Var
Almanların Seri Atışlı Sahra Topları Usul-ü Endahtı		Erkân-ı Harb Kolağası Refik
Varaka		Mümtaz Yüzbaşı Edhem Servet
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmâniye- Rusya"		Belirtilmemiş

Sayı: 13	Makale Adı	Yazar Adı
14 Kanun-ı evvel 1324		
General Martinof'un Yazılarından -4-		Mim. Nun.
Dumansız Barutun En Yeni Nevi		Mehmed Rüşdü
Yoklama ve Resmi Geçid		Zim. Mim.
Almanların Seri Atışlı Sahra Topları Usul-ü Endahtı		Erkân-ı Harb Kolağası Refik
Piyade Endahtına Dair		Mim. Cemil
Bolatin Müsademesi		Mümtaz Yüzbaşı Nuri
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani-Rusya-		Belirtilmemiş
Şimdik-i Mahsusatı Seneviye "Zâbit Maaşları"		Belirtilmemiş

Sayı: 14	Makale Adı	Yazar Adı
21?Kanun-ı evvel 1324	Fevkalade N.	
Nitro Selilözden Mamul Sanai İpek “Almancadan”		Müt. Mehmed Rüşdü
Bolatin Müsademesi		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Nuri
Fırka Süvarisine Dair Mütalaat-ı Umumiye		Re
Almanların Seri Atışlı Sahra Topçu Usul-u Endahtı “Sabit Atışlı Balona Karşı Endaht”		Erkân-ı Harbiye Kolağası Refik
Daimi Küçük Zâbitan Heyeti		Mim. Cemal
Piyade Taliminin Maksad-ı Islahiyesi		İsmail
Seri Atışlı Sahra Toplarına Mahsus Ta’limnâme		Belirtilmemiş
Havadis Kısmı “Devlet-i Osmanî- Avusturya Macaristan-İngiltere-Fransa- Rusya		Belirtilmemiş

Sayı: 15	Makale Adı	Yazar Adı
28 Kanun-ı evvel 1324		
Piyade Bölüğünün Muharebesi “Kavaid-i Umumiye”		Elif
Seri Atışlı Sahra Toplarına Mahsus Ta’limnâme		Mâba’dı Var
Japon-Rus Harb-ı Ahirinden Alınan Bazı Dersler Dair Lâyiha -4-		Üçüncü Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Ferik Pertev
Küçük Zâbitan Mekatibi		İsmail
Bosna- Hersek		Belirtilmemiş
Karadağ Ordusu Teşkilatı		Mâba’dı Var
Havadis Kısmı “Avusturya Macaristan- İngiltere- Rusya		Belirtilmemiş

Sayı: 16	Makale Adı	Yazar Adı
4 Kanun-ı sani 1324		
Japon-Rus Harb-ı Ahirinden Alınan Bazı Dersler Dair Lâyiha -5-		Üçüncü Ordu Erkân-ı Harbiye Reisi Ferik Pertev
Heyet-i Zâbitan		Mim. Cemil
Karadağ Ordu Teşkilatı		Mâba’dı Var
Genç Zâbitâne Hitabet		Mâba’dı Var
General Martinof’un Yazılarından -5-		Mim. Nun.
Japon Ordusunda Makineli Tüfenk Müfrezeleri		Mâba’dı Var
Havadis Kısmı “Avusturya Macaristan- Japon-		Belirtilmemiş
Karielerimize		Belirtilmemiş

Sayı: 17	Makale Adı	Yazar Adı
11 Kanun-ı sani 1324		
Süvâri Baldır Yardımı “At ile Alakalı”		Ayn Cim.
General Martinof’un Yazılarından -5-		Mim. Nun.
Sahra Topçusu Nokta-ı Nazarından Rusya-		Fransızcadan Tercüme Mehmed Rüşdü

Japonya	
Genç Zâbitana Hitabet	Re.
Seri Atışlı Sahra Toplarına Mahsus Ta'limnâme Ait Mütalaa	Kol Ağası Mustafa Asım
Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri	İsmail Hakkı
Japon Piyade Ta'limnâmesi	Belirtilmemiş
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani"	Belirtilmemiş

Sayı: 18	Makale Adı	Yazar Adı
18 Kanun-ı sani 1324		
Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri	Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı	
General Martinof'un Yazılarından -5-	Mim. Nun.	
Seri Atışlı Sahra Toplarına Mahsus Ta'limnâme Ait Mütalaa	Fransızcadan Mehmed Rüşdü	
Askeri T'alimleri	Köse Mihalzade Tabib Binbaşı Yusuf Ragıb	
Süvâri Gem Yardımı "Atlar İle Alakalı"	Ayn. Cim.	
Karadağ Ordu Teşkilatı	Belirtilmemiş	
Piyade Bölüğünün? (Silinmiş)	Mâba'dı Var Elif.	
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani"	Belirtilmemiş	

Sayı: 19	Makale Adı	Yazar Adı
25 Kanun-ı sani 1324		
Aksâ-yı Şarkda Rus Topçusunun İstihdamına Dair	Mâba'dı Var Almancadan Mehmed Rüşdü	
Askeri T'alimleri	Tabip Binbaşı Yusuf Ragıb	
Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri	Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı	
Piyade Bölüğünün Muharebesi "Taarruz"	Elif.	
Süvarilikte İstikamet ve Yürüyüş	Ayn. Cim.	
Ordunun Lisanı Askerin Devamını Mifah-ı Feyz ve Kemalidir.	İşkodra Erkân-ı Harbiyesinden Kâzım	
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani- Almanya"	Belirtilmemiş	

Sayı: 20	Makale Adı	Yazar Adı
1 Şubat 1324		
Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri	Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı	
Piyade Bölüğünün Muharebesi "T'akib"	Elif	
Ordunun Lisanı Askerin Devamını Mifah-ı Feyz ve Kemalidir.	İşkodra Erkân-ı Harbiyesinden Kâzım	
Daire Büyütmek- Küçültmek- Değiştirmek	Ayn. Cim.	
Askeri T'alimleri	Tabip Binbaşı Yusuf Ragıb	
Aksâ-yı Şarkda Rus Topçusunun İstihdamına Dair	Almancadan Mehmed Rüşdü	
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmanî- Romanya"	Mâba'dı Var	
	Belirtilmemiş	

Sayı: 21	Makale Adı	Yazar Adı
15 Şubat 1324		
İ'tizar		Belirtilmemiş
Aksâ-yı Şarkda Rus Topçusunun İstihdamına Dair		Almancadan Mehmed Rüşdü Mâba'dı Var
Askeri T'alimleri		Tabib Binbaşı Yusuf Ragıb
Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri		Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı
Süvâri Numune T'alim Alaylarına Mahsus Ta'limât		Mâba'dı Var
General Martinof'un Yazılarından -6-		Mim. Nun.

Sayı: 22	Makale Adı	Yazar Adı
22 Şubat 1324		
Bir İki Söz		Belirtilmemiş
Rus Ordusunun Japon Harbinde Esbab-ı Mağlubiyetinin En Mühim Nedeni Tarz-ı Terbiye ve Usul-u Muhakeme "Ordumuzla Mukayese"		Viyana Ateşe Militeri Binbaşı Hafız Hilmi
Askerlerimize		Piyade Mülazımlarından Şevki
Mokden Muharebesine Dair Bazı Mütal'aat-ı Askeriye		Mâba'dı Gelecek Nüşhada
Resmî Ta'zim Ta'limnâmesi		Mâba'dı Var
Askeri Ta'limleri		Tbib Binbaşı Yusuf İzzeddin
General Martinof'un Yazılarından -6-		Mim. Nun.
Çerh – Geri Çerh "Atlar İle Alakalı"		Ayn. Cim.
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani"		Belirtilmemiş
Haftalık Risâle-i Askeriye'nin Yeni İlanTarifesi		Belirtilmemiş

Sayı: 23	Makale Adı	Yazar Adı
5 Mart 1325		
Piyade Ta'limnâmesinde Yeni Neler Var?		Selanik numune Ta'lim Taburu Muallim Muavini Yüzbaşı İsmail
Mokden Muharebesine Dair Bazı Mütal'aat-ı Askeriye		Piyade Kolağası Ayn. Tala't
Resmî Ta'zim Ta'limnâmesi		Belirtilmemiş
Piyade Süvâri Makinalı Tüfenkleri -1-		Re.
93-94 Seferine Dair Bir Vesika		Ferik Ali Nizâmî
Çerh – Geri Çerh "Atlar İle Alakalı"		Ayn. Cim.
General Martinof'un Yzılarından -7-		Mim. Nun.
Mokden Meydan Muharebesi		Belirtilmemiş
Sahra Topçu Muhtırası		Belirtilmemiş
Havadis Kısmı "Devlet-i Osmani- Almanya- Avusturya Macaristan- İtalya- Japonya- Rusya- Fransa"		

3.6. ŞANLI ORDU (26 Nisan 1909)

İlk sayısı Rûmî 13 Nisan 1325 (16 Nisan 1909) tarihinde yayımlanan *Şanlı Ordu*, “*Dersaadet Cağaloğlu’nda Ruşen Matbaası’nda İdâre-i Mahsûsa, Salih Zeki Sahib-i imtiyazıyla her gün neşrolunan Osmanlı gazetesidir*” ibaresi yer alır. Mesul müdür İbrahim Rüşid olarak belirtilen gazetenin ilk sayısında “*Şanlı Orduya Selam*” başlıklı makale, Antalyalı Ziya imzasıyla yayımlandı. Muhtelif sayıları pdf ortamında İstanbul Belediye Kütüphanesi’nde bulunan gazetenin 2. ve 4. nüshalarına Milli Kütüphane’den de ulaşmak mümkündür. Koleksiyonun en zengin hali İSAM Kütüphanesi’nde mevcuttur.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 13 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Şanlı Orduya Selam	Antalyalı Ziya
	Şanlı Odumuzun Türküsü	Belirtilmemiş
	Fasıla-ı Hilafet	Belirtilmemiş
	Ruzname-i Hadisat	Midhat
	Taş Kışlanın Son Hattı	Ziya
	Şanlı Ordunun Şehre Duhulu	Belirtilmemiş
	Kadid İstibdat Yahud Kırmızı İzler	Mustafa Kemal
	İdare-i Arifiye Beyannamesi	Üçüncü Ordu ve Hareket Ordusu Kumandanı Birinci Ferik Mahmud Şevket
	Der Saadet-i Umûm İnzibat Dairesinin İ’lân-ı Resmiyesi	Der Saadet Jandarma Polis Müfettiş Umumisi Miralay Gâlib

Sayı: 2 14 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Osmanlı Tarihine Şanlı Bir Sahife İlavesi	Belirtilmemiş
	Ruzname-i Hadisat	Müneccim
	Hürriyet Ordusuna	Dâhiliye Mektûbî Kaleminden Nazım
	Lema-i Hürriyet	Meclîs-i Mebûsân Heyet-i Tahririyesinden Ziya
	Şanlı Ordu İdarehanesine	Ayazmadan Leman
	Yanlış Zehablar	Belirtilmemiş
	Selimiye Kışlasının Zabtı	Belirtilmemiş
	Telgraflar- Manzume-i Efkar “İran Ahvali”	Belirtilmemiş
	Ahmet Rıza Bey	Belirtilmemiş

Sayı: 3 15 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Suret-i Fetva-i Şerifiye	Belirtilmemiş
	Meclîs-i Umum-i Milli Kararnamesi ¹²³	Belirtilmemiş
	Sultan Mehmet Reşat Hazretlerinin Culus-ı Hümâyûnları	Belirtilmemiş
	13 Ağustos ve 14 Nisan	Elif- Mim
	Vatan İçin Ölürüz Şiir	Antalyalı Ziya
	Hurşid-i Müserret	Meclîs- Mebûsân-ı Heyet-i Tahririyesinden Ziya
	Divan-ı Harb	Belirtilmemiş
	Volkan ve Serbesti Müdürlerinin Sûreti Fırları	Belirtilmemiş

Sayı: 4 16 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Neside-i Hürriyet	Meclîs- Mebûsân-ı Heyet-i Tahririyesinden Ziya
	Avrupalılar ve Biz	Elif. Mim
	Millet Artık Uyanmıştır	Belirtilmemiş
	Ruzname-i Hadisat	Müneccim
	Abdülhamid-i Sâninin Gafleti	Belirtilmemiş
	Harici Telgraflar (<i>Letürkiden</i>)	Belirtilmemiş

Sayı: 5 17 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	İstikbal-i Millet Parlaktır	Belirtilmemiş
	Türkiye Mâ'rifle Kâimdir	Meclîs- Mebûsân-ı Heyet-i Tahririyesinden Ziya
	Her Millet Layık Olduğu Hükûmete Mazhar Olur	Belirtilmemiş
	Harici Telgraflar	Belirtilmemiş

Sayı: 6 18 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Çare-i Terakki	Ziya
	İlk Vazife ¹²⁴	Elif. Mim
	Ruzname-i Hadisat	Müneccim
	İstanbul'da Muharebe "Times'dan alıntı"	Belirtilmemiş
	Selamlık Resmi Âlisi	Belirtilmemiş
	Hakan-ı Sâbıkın Son Vedası	Belirtilmemiş

¹²³ Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilmesi ve Mehmet Reşat Han'ın cûlus i'lanı.

¹²⁴ 11 Temmuz İnkılâbı

Sayı: 7 19 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Suret-i Hatt-ı Hümâyûn ¹²⁵		
Zat-ı Şahnenin Niyazi Beye Hediyesi		Belirtilmemiş
Sehaif-i Tarihiye-i Hayatiyeden Bir Yaprak		Ziya
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti Manastır Merkezinden İttiba'ı Şahaneye Telgraf		Belirtilmemiş
Abdülhamid'in Muhakemesi		Belirtilmemiş
Hatt-ı Hümâyûn ve Yeni Heyet-i Vükela		Belirtilmemiş

Sayı: 8 20 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Edib-i Azim Merhum Kemale		Belirtilmemiş
Kahraman Bir Hanım		Belirtilmemiş
Vazîfe-yi İfa ve Adm-ı Tecavüz		Elif Mim
Sehaif-i Tarihiyeden Bir Yaprak		Ziya
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
Abdülhamid'in Hafiyeliği		Belirtilmemiş
Selanik Ahalisinin Efkârı		Belirtilmemiş
Meclîs-i Mebûsânın Dünkü Mezakiratından Bağzı Mevad		Belirtilmemiş

Sayı: 9 21 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Enzar-ı İbret ¹²⁶		Nazım
Enin-i Hürriyet		Mim Hayri
Sehaif-i Tarihiyeden Bir Yaprak		Ziya
Yeni Kabine “Fransızca <i>İstanbul</i> Gazetesinden”		Belirtilmemiş
Burhaneddin Efendi		Belirtilmemiş

Sayı: 10 22 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Beyanname ¹²⁷		Mahmud Şevket
Sehaif-i Tarihiyeden Bir Yaprak		Ziya
Yıldız Ziraat Darü'-l -Fünûnu Olmalı		Ziraat Namına Esad Muhlis
İ'lanlar ¹²⁸		Belirtilmemiş
Kıyam-ı Askeriyenin Tarihçesi		Belirtilmemiş

¹²⁵ Tevfik Paşa ile alakalı.

¹²⁶ İbretli Bakışlar 31 Mart Vakası üzerine

¹²⁷ Elinde silah bulunanların en yakın karakola teslim etmelerine dair.

¹²⁸ Cûlus-u Hümâyûn Münasebetiyle Fener Patrikhanesi'nde ve diğer kiliselerde dualar yapılacağına dair i'lan.

Sayı: 11 23 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Suret-i Hattı Mümayun ¹²⁹		Mehmed Reşad
Hükümetlerin Vazifesi		Elif Mim
Hükümete İade		Sadet
Niyazi Bey		Mecaz
Rumeli Kahramanları		Belirtilmemiş
Son Telgraflar		Belirtilmemiş
Sehaif-i Tarihiyeden Bir Yaprak		Ziya
Sedarettin Umûm Vilayetlere Çekilen Telgraflar		Hüseyin Hilmi

Sayı: 12 24 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Ma'rif Kulüpleri		Belirtilmemiş
Memleketimizin İhtiyacat-ı İktisadiye ve Emr-i Enisi		Kandilzade Şükrü
Sehaif-i Tarihiyeden Bir Yaprak		Ziya
Ali Kemal Bey'in Jurnal Sûreti		Ali Kemal
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 13 25 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Zâbita ve Ahali		Belirtilmemiş
İlan-ı Resmi "Silah Teslim Süresinin Uzatılmasına Dair."		Mahmud Şevket Paşa
Ruh-u Serhat Şöyle Hitab Ediyor		İzmir Nizamiye Neferlerinden Mehmet Fevzi
İstibdad Döküntüleri		Belirtilmemiş
Yıldız Canileri		Belirtilmemiş
Kerkük Mutasarrıfı		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		

Sayı: 14 26 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Milletin Âmalı		Ziya
Bir Asker Lisanından "Şiir"		Selanikli Rahmi
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
Osmanlı Vatanperverliği		Belirtilmemiş
Divan-ı Harbi Örfi Kararları		Belirtilmemiş

Sayı: 15 27 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı

¹²⁹Hüseyin Hilmi Paşa'nın atanması.

Kılınç Alayı Resmi Münasebetiyle	Nazım
Selahaddin Eyyubi	Ali Selahaddin
Sendikalar	Nuri Receb
Hürriyet Ordusu Kumandanı	Belirtilmemiş
Harici Telgraflar	Belirtilmemiş
Abdülhamid'in Bir Tablosu	Belirtilmemiş
Kılınç Alayı	Serkatib-i Hazreti Şehriyari Halid Ziya
Divan-ı Harb-i Örfi	Belirtilmemiş

Sayı: 16 28 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Düñkü Sür Pür Sürur (şenlik)		Belirtilmemiş
Kılınç Alayı İhtişam ve Alasının Suret-i İcrası		Belirtilmemiş
Sehaif-i Tarihiye-i Hayatiyeden Bir Yaprak		Ziya
Abdülhamid'in Ecnebi Bankalarında Olan Tekavvidi Hiczolunabilir mi?		Belirtilmemiş

Sayı: 17 29 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Şair-i Yekta-ı Mezmun Abdülhak Hamid Bey Efendi Hazretlerine 'Şanlı Ordu' -Şiir-		Belirtilmemiş
Ebuziya Tevfik'in Matbûat Üzerine Yazısı		Ebuziya Tevfik
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
İrticadan Bir Yaprak		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
İsmail Kemal Bey'in Telgafnamesi		Belirtilmemiş
Havâdis-i Hariciye		Belirtilmemiş

Sayı: 18 30 Nisan 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Vatan Muhabbeti		Belirtilmemiş
Heyet-i Mahsusa ¹³⁰		Belirtilmemiş
Abdülhamid'in Havadisi		Belirtilmemiş
Mahmud Şevket Paşa		Belirtilmemiş
Yeni İhdas Olunacak Müsteşarlıklar		Belirtilmemiş
Meclîs-i Mebûsân Müzakeratı		Belirtilmemiş
Atina'da Hisârât		Belirtilmemiş
Serseri Nizâmnâmesi		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 19 1 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı

¹³⁰ 31 Mart Vakası'nda rol alanların akibetleri hakkında.

Feth-i Ziyaret Şiir	Abdülhak Hamit
Ey Dahi-i İzam-ı Zeman	Nazım
Matbûat	Ziya
İan-ı Resmi	Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
Abdülhamid'in Ecnebide Olan Serveti	Belirtilmemiş
Meclîs-i Mebûsân Müzakerâtı	Belirtilmemiş
Geçende Vuku Bulan İhtilal-i Askeri	LeTürki
Zat-ı Şahane'nin Hazineyi Hümâyûnu Ziyareti	Belirtilmemiş

Sayı: 20 2 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Kaht-ı Ricale Çare		Belirtilmemiş
Memleketimizdeki Maden Hakkında Malumat-ı Nafia		Mim-Nun
Maaş Meselesi		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
Havadisat-ı Hariciye		Belirtilmemiş
Dâhiliye		Belirtilmemiş
Abdülhamid'e Dair		Belirtilmemiş

Sayı: 21 3 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Ziraat ve Sanayi Sergileri		Belirtilmemiş
Abdülhak Hamid Bey Efendiye Şiir		Filorineli Nazım
Dâhiliye ¹³¹		Belirtilmemiş
Ermeni Heye't-i Mahsusiyesinin Hazreti Padişahiyeyi Kabûlü		Belirtilmemiş
Havadisat-ı Hariciye		Belirtilmemiş
Abdülhamid'e Dair		Belirtilmemiş
Garib Bir Tesadûf ¹³²		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş
Meclîs-i Mebûsân Müzakeratı		Belirtilmemiş

Sayı: 22 4 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
İlm-i Siyasete Bir Nazar		Kalgeyan
Jurnalın Sûreti		Ali Kemal
Times Gazetesinin Hareketi		Belirtilmemiş
Verem hastalığı ve İspirto		Belirtilmemiş
Zat-ı Şahenenin Herekeye Ziyareti		Belirtilmemiş
Efrad-ı Gayrı Müsellemenin Askerliği		Belirtilmemiş

¹³¹ Kısa haberler verilmekle birlikte 'Bulgar çete lideri Sandanski'den bahisle Bulgar gönüllü efradı Möşyo Sandanski dün Sadrazam Paşa ile mülakat etmiştir.' haberi dikkat çekicidir.

¹³² Meşrutiyetten bahis

Yıldız Jurnalleri	Belirtilmemiş
Harici Telgraflar	Belirtilmemiş
Divan-ı Harbi Örfi	Belirtilmemiş

Sayı: 23 5 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Âta-ı Millet		İbrahim Râşid
Şanlı Ordu Birader-i Vicdanım Nazım Beye		Ali Selahaddin
Meclîs-i Ayan ve Mebusân İle Kabinenin Enzâr-ı Dikkatine “Girit Meselesi”		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Servet-i Fünûn Gazetesi Müdüriyeti Behiyyesine		Sadrazam Kâmil
Kararname ¹³³		Belirtilmemiş
Dünkü Asılanlar		Belirtilmemiş

Sayı: 24 6 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Ziraat Mühim Bir Ticarettir		Ziya
Vahdeti ¹³⁴		Neyyir-i Hakikat
Havâdis-i Dâhiliye		Belirtilmemiş
Yıldız Bahçesini Tamaşa		Belirtilmemiş Mâba’dı yarın
Divan-ı Harbi Örfi Kararları		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 25 7 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Ticarete Kastalyum Meselesi		Belirtilmemiş
Havâdis-i Dâhiliye		
Yıldız Bahçesinde Tamaşa		Belirtilmemiş
Abdülhamide Dair		Belirtilmemiş
Zat-ı Şahanenein Meclîs-i Mebûsâna Teşrifleri		Belirtilmemiş
Harici Telgraflar		Belirtilmemiş

Sayı: 26 8 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Fazilet, Diploma, Kadem		Mim İzzet
Zat-ı Şahanenin Meclîs-i Mebûsâna Teşrifleri		Belirtilmemiş
Şanlı Ordumuza		K. Mesut
Fatih Sultan Mehmed -Şiir-		Ali Selahaddin

¹³³ *İkdam Gazetesi* Sahibi Ahmet Cevdet, Sermuharriri Ali Kemal, *Volkan Gazetesi* sahibi Derviş Vahdeti, *Sebesti Gazetesi* sahibi Mevlanzâde Rıfat haklarındaki tutuklama ve mallarına haciz kararı.

¹³⁴ Derviş Vahdeti’ye yazılan ve ‘*ey ipekli kurdeleler içindeki engerek*’ şeklinde başlayan yazı.

Divan-ı Harb	Belirtilmemiş
Abdülhamid’e Dair	Belirtilmemiş
İhtilal ve İnkılab-ı Osmânî	Belirtilmemiş

Sayı: 27 9 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Mağrifet ve Cehalet	Nâzım
	Şanlı Ordumuza	Zekai
	Tasfiye-i Rütbe Hakkında	Receb Ragıb
	Havâdis-i Dâhiliye Selamlık Resm-i Âlisi	Belirtilmemiş
	Jamanak ¹³⁵	Belirtilmemiş
	Yafa Ahvali	Belirtilmemiş
	Adülhamid’e Dair	Belirtilmemiş

Sayı: 28 10 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Hürriyet-i Matbûat	Belirtilmemiş
	Abdülhak Hamit Bey Efendiye Şiir	Filorinalı
	Rumeli Ahvali	Belirtilmemiş
	Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
	Abdülhamid’e Dair	Belirtilmemiş
	Dünkü Resmi Kabûle Dair ¹³⁶	Belirtilmemiş
	Divan-ı Harbi Örfi	Belirtilmemiş
	Harici Telgraflar	Belirtilmemiş

Sayı: 29 10 Mayıs 1325	Makale Adı	Yazar Adı
	Arz-ı Veda	Baki
	Yavuz Sultan Selim -Şiir-	Ali Selahattin
	Menakib-i Güzide Muharrirleri Nâzım ve Selahaddin Beyler	Âhya
	Espab-ı Saadetimiz	Ünyeli Hasan Fahri
	İsmail Kemal Beyin Telgrafnamesi	Belirtilmemiş
	Havâdis-i Dâhiliye	Belirtilmemiş
	Nafia Nazırı İle Mülakat	Belirtilmemiş
	İhtar ¹³⁷	Salih Zeki

3.7. UMMAN GAZETESİ (8 Aralık 1909)

İlk sayısını 8 Aralık 1909 tarihinde yayımlayan *Umman Gazetesi*’nin, imtiyaz sahibi ve mesul müdürü olarak Bahriyeden Kaymakam Süleyman Nutki Bey

¹³⁵ *Jamanak* isimli Ermeni gazetesinden alınan bazı haberler.

¹³⁶ Sait Paşa ve şeyhülislamın görüşmesine dair

¹³⁷ İstek halinde 29 nüshanın tamamının 40 paraya tedarik edilebileceğine dair ihtar.

gözükmektedir. İdarehanesi, İctihad Matbaası; basım yeri Matba-i Hayriye ve Şurekası olarak belirtilen gazetenin başmuharriri dönemin gazete camiasının önemli ismi bahriyeden emekli, edebiyatçı Ali Rıza Seyfi Bey'dir. Gazetenin imtiyaz hakkı için Süleyman Nutki Bey'in müracaat talebinde bulunduğunu görmekteyiz¹³⁸.

Gazetenin kapak kısmında "*Vuku'at-ı zemandır eyleyen insanları ikaz, sükûn dâhilinde şevke gelmez bahre emanın*" mısralarına yer verilen gazetenin ismi ve künyesi aynı zamanda İngilizce yazılmıştır. Gazetenin muhtelif sayılarına Hakkı Tarık Us koleksiyonu, Türk Tarih Kurumu, Milli Kütüphane ve İstanbul Belediye Kütüphanesi¹³⁹, nde rastlamak mümkün. Ancak Hakkı Tarık koleksiyonunda mevcut nüshalar oldukça fazla zarar görmüş haldedir.

Gazetenin Fihristi

Sayı: 1 25 Teşrin-i sani 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Bahriye Nazırı Mahmud Muhtar Bey Portresi		
Maksad		Belirtilmemiş
Bahriye-i Askeriyemize Aid		Belirtilmemiş
Ümid-i İstikbalimiz Donanmamızdan Safhalar		Mesudiye Zırhlısı Süvarisi ve Komodor Vekili Binbaşı İsmail Bey
Bahriye-i Ticariyemiz- Gemicilerimizin Feryadı		Belirtilmemiş
Muvakıf-ı Bahriyemizden Kameran Ceziresi		Belirtilmemiş
Tekâüdlerimiz		Belirtilmemiş
Bahriye Nezâreti Müsteşarlığı Canib-i Âlisine		Mahmud Muhtar

Sayı: 3 16 Kanun-ı evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Sâbık Osmanlı Donanması Kumandanı Gamble		Portre
Rus Muharebesinde Osmanlı Donanmasından Bir Safha		Süleyman Nutki
Huzur-ı Âlilerine		Belirtilmemiş
Nakliye-i Sefâin ve Milli Seyr-i Sefâin Şirketi		Belirtilmemiş
Tersane Fabrikalarının Bir Kumpanyaya İhalesi Meselesi		Belirtilmemiş
Turgut Reis		Ali Rıza Seyfi
Bahriyemizde İngilizler Yerine Almanlar		Belirtilmemiş
Bahriye Konferansları		Mâba'dı Var

¹³⁸ BOA, DH.MKT., Dosya: 2674, Gömlek: 5, (6 Kasım 1908)- BOA, ZB. Dosya:329, Gömlek:7 (15 Aralık 1908).

¹³⁹ İstanbul Belediye Kütüphanesi'ndeki çalışmalarımızda *Umman* isimli gazete talebimiz sonucu, gene sahib-i imtiyazı Süleyman Nutki olan başka bir *Umman* ile karşılaştık. Toplam 6 sayısı mevcut olan gazete; siyasi, fenni ve edebi Osmanlı gazetesi olarak çıkartılmıştır. Matbaa-i Bahriyede basılan gazetenin başmuharriri Rıza Şakir Bey'dir.

Sayı: 4	Makale Adı	Yazar Adı
23 Kanun-ı evvel 1326		
Nasıl Sefâin-i Harbiye Alacağız		Belirtilmemiş
Askeri Terfi Nizâmnâmesi		Belirtilmemiş
Yemen Sevahili ve Kaçakçılık		Belirtilmemiş
Piri Reis ve Sör Valter Dali		Belirtilmemiş
Mektup Sûreti Aziz Zevcem		Valter Dali
Bahriye Konferansları		Mâba'dı Var
Ertuğrul Seferi Yahud Faili Mektum Bir Cinayet		Mâba'dı Var

Sayı: 5	Makale Adı	Yazar Adı
30 Kanun-ı evvel 1326		
İfa-ı Vazifede İttihad ve Hayat-ı Askeriyenin Dekaike		Belirtilmemiş
İkinci Levhamıza Dair		Belirtilmemiş
Bir Ziya-ı Elim		Belirtilmemiş
Kılınç Ali Hangi Milletten İdi?		Ali Rıza Seyfi
Bahriye Konferansları		Mâba'dı Var
Ertuğrul Seferi Yahud Faili Mektum Bir Cinayet		Mâba'dı Var

3.8. KILINÇ GAZETESİ (31 Aralık 1909)

İlk sayısı 31 Aralık 1909 tarihinde Hüseyin Fevzi tarafından çıkartılan *Kılınç*'in mesul müdürü Reşid Bey'dir. "*Mecmûa hey'et-i tahrîresi Umûm ordu zâbitanıdır*" ibaresi eklenmiştir. Başlık olarak çapraz atılmış kılıç ve ay yıldız motifi ortasında "*Kılınç*" yazısı yazmakta, hemen alt kısmında da "*Bilhassa askerliğin terakki ve tekâmülüne hâdim ciddi ve serbest esbu'i risâledir.*" Gazete Bağdat Vilayeti Matbaasında tab edilmektedir.

Birinci sayısının ilk sayfasında tıpkı *Asker Mecmûası* gibi Tevfik Fikret'in "*Kılınç*" isimli şiirine yer verilmiştir. 1-24 sayıları sadece İstanbul Belediyesi Kütüphanesi'nde mevcuttur. *Kılınç Gazetesi* haftalık olarak yayımlanmıştır.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1	Makale Adı	Yazar Adı
18 Kanun-ı evvel 1325		
Kılınç -Şiir-		Tevfik Fikret
İfâde-î Mahsusa		Kılınç Heyet-i İdaresi

Kılıcımızı Daima Keskin Tatalım	Belirtilmemiş
Muharebe Dersleri -1-	Sonu Var
Piyade Nazariyatı Dersleri	Sonu Var Erkân-ı Harb Yüz. Sin. T1.
Resmi Selam	Belirtilmemiş
Linç İmtiyazı Hakkında <i>Kılınç</i> 'ın Nokta-ı Nazarı	Belirtilmemiş
Kelam'ül Mülk Mülük'ül Kelam	Belirtilmemiş
Kolağalıktan Binbaşılığa Terfi Eden Zevat	Belirtilmemiş

Sayı: 2	Makale Adı	Yazar Adı
25 Kanun-ı evvel 1325		
Hiss-i Vazife		Belirtilmemiş
Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -1- “Otomobiller”		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Piyade Nazariyatı Dersleri -2-		Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Sin. T1.
Muharebe Dersleri -2-		Sonu Var
Süvâri Nazariyatı Tağlimleri -1-		Mümtaz Yüzbaşı Halil Zeki
Hindiye-i Seddi		Sonu Var
Hıfz-ı sıhha Dersleri -1- “Beden İnsan”		Mâba'dı Var
Havâdis-i Mütferrika		Belirtilmemiş
Humund Eşkiyası Dehalet Ediyor		Belirtilmemiş

Sayı: 3	Makale Adı	Yazar Adı
3 Kanun-ı sani 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Dair Aksamından -2- Bir Mukayese		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Süvâri Neferinin T'alim ve Terbiyesinde Tutulacak Hat-ı Harekât Mâba'd		Halil Zeki
Muharebe Dersleri -3-		Sonu Var
Askeri Bilmeceleler		Sonu Var
Elzem-i Mağlumât-ı Askeriyeden		Miralay Said
Kılınç		Belirtilmemiş
Kılınç Gazetesi İdarehanesine		Topçu Kumandanı Mehmet Emin

Sayı: 4	Makale Adı	Yazar Adı
10 Kanun-ı sani 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Aid Aksamından -3- Zırhlı Otomobiller		Erkân-ı Harb Kolağası Hüseyin Hilmi
Piyade Nazariyatı Dersleri -3-		Erkân-ı Harb Yüzbaşı Sin T1.
Süvâri Tağliminde Bölük Kumandanları Alay Kumandanının Hangi Kumandalarını Tekrar Ederler		Halil Zeki
Resmî Tağzimden		Topçu Kumandan Mehmet Emin
Mesafe Tahmini Hakkında Bir İki Söz		Mümtaz Yüzbaşı He Kef
Feraiz-i Askeriye		Mümtaz Yüzbaşı Nazif
Geçen Nüşadan Askeri Bilmecelelerin Halleri-1-		Belirtilmemiş
Telgraf Altıncı Ordu Kumandalığına		Harbiye Nazırı Mahmud Şevket

Sayı: 5	Makale Adı	Yazar Adı
15 Kanun-ı sani 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Ait Aksamından -4- Atlı Piyade ve Velosipedler		Onbirinci Fırka Kumandan Vekili Ferik Mehmed Ali
Zabt –ı Rabt-ı Terbiye-i Askeriyye Dair		Sonu Var
Piyade Nazariyat Dersleri -4-		Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Sin Tı
Üçüncü Bilmecenin Halli		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye		Rahmetullah-ı Aleyh
Açık Mektup		Belirtilmemiş
Kılınç Tefrikası Cezairin Suret-i Ziyai		Mümtaz Yüzbaşı Elif Fuad

Sayı: 6	Makale Adı	Yazar Adı
22 Kanun-ı sani 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Ait Aksamından -5- Velosipedler (Bisikletler)		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Muharebe Dersleri -4-		Bakiyesi Sonra
Piyade Nazariyat Dersleri -5-		Erkân-ı Harbye Yüzbaşısı Sin Tı.
Süvârî Tağliminde Bölük Kumandanları Alay Kumandanının Hangi Kumandalarını Tekrar Eder Ederler		Halil Zeki
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyye Dair -2-		Sonu Var
Üçüncü Bilmecedeki Birinci Vazifenin Suret-i Halli		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye		Belirtilmemiş

Sayı: 7	Makale Adı	Yazar Adı
29 Kanun-ı sani 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Ait Aksamından -7- Balonlar		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Muharebe Dersleri -5-		Sonu Var
Piyade Nazariyat Dersleri -6-		Erkân-ı Harbye Yüzbaşısı Sin Tı.
Süvaride Kumandanların Suret-i İcrası		Binbaşı Hüseyin Hüsnü
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyye Dair -3-		Sonu Var
İane-i Milliyye İştirak		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye Sahil Muhafazası ve Kaçakçılık		Belirtilmemiş
Ameliyat-ı Askeriye Mektebi		Belirtilmemiş
Kılınçın Tefrikası		Mâba‘dı Var

Sayı: 8	Makale Adı	Yazar Adı
5 Şubat 1325		
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Ait Aksamından -6-		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Piyade Nazariyat Dersleri -7-		Erkân-ı Harbye Yüzbaşısı Sin Tı.
Süvârî Tağlimnamemiz ve Telkin-i Hakikat		Mümtaz Yüzbaşı Kerküklü Halil Zeki
Büyük Çaplı Mavzer Tüfengi		Bakiyesi Gelir

Havâdis-i Mütenevviye	Belirtilmemiş

Sayı: 9 12 Şubat 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Hamîyet Numuneleri (Askeri okul öğrencilerinin Maaşlarını Donanmaya Hibeleri)		Belirtilmemiş
Kılınç		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyeye Dair		Sonu Var
Piyade Nazariyat Dersleri		Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Sin Tı
Elzem Mağlumat-ı Askeriyeden		Belirtilmemiş
Harb Cerîdesinin Suret-i Tanzim ve Tahririne Dair Taglimname Sûreti		Harbiye Nazırı Mahmud Şevket
Pusula Sûreti		Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin- Tekâüd		Belirtilmemiş

Sayı: 10 19 Şubat 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Terakkiyat-ı Medeniyenin Askerliğe Ait Aksamından		Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi
Zabt-ı Rabt ve Askeriyeye Dair		Mâba'dı Var
Muharebe Dersleri -6-		Mâba'dı Var
Piyade Nazariyat Dersleri -9-		Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Sin Tı
Harb Cerîdesi		Belirtilmemiş
Dördüncü Bilmecenin Suret-i Halli		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye		Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin		Belirtilmemiş

Sayı: 11 26 Şubat 1325	Makale Adı	Yazar Adı
Zabt-u Rabt ve Askeriyeye Dair		Mâba'dı Var
Piyade Nazariyat Dersleri -10-		Sonu Var
Hıfz-ı Sıhhat Kavaidi Hakkında Harbiye Nazariyatı Ta'limnâmesi		Mâba'dı Var
Askeri Bilmece -6-		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye		Belirtilmemiş
İane-i Milliye		Belirtilmemiş
Askeri Harcırâh Nizâmnâmesi		Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin		Belirtilmemiş

Sayı: 12 5 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Sâl-ı Cedid		Belirtilmemiş
Takdîr-i Hamiyet		Belirtilmemiş
Piyade Nazariyat Dersleri		Sonu Var
Hıfz-ı Sıhhat Kavaidi Hakkındaki Ta'limât dan Mâba'd -Koşuşlar-		Mâba'dı Var

Elzem-i Mağlumat-ı Askeriyeden	Belirtilmemiş
Askeri Bilmece -5-	Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenneviye	Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin	Belirtilmemiş
Açık Mektup	Belirtilmemiş
Hayat-ı Seferiyeden Bir Sayfa	Belirtilmemiş

Sayı: 13 12 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Mevlid-i Celil Cenab-ı Risâlet Penahi		Belirtilmemiş
Milel-i Gayri Müsellemenin Askeriyeye Duhulü		Belirtilmemiş
Piyade Nazariyatı Dersleri-12-		Mâba‘dı Var
Büyük Mavzer Aksamından –Kundak-		Mâba‘dı Var
Askeri Bilmece		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenneviye		Belirtilmemiş

Sayı: 14 19 Mart 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Resmi Ta'zime Dair Bir İki Söz		Belirtilmemiş
Piyade Nazariyatı Dersleri -13-		Mâba'dı Var
Hıfz-ı Sıhhat Kavaidi Hakkındaki Ta'limatdan Mâba'd -3-		Mâba'dı Var
Askeri Bilmece-9-		Belirtilmemiş
Havâdis-i Müteferrika		Belirtilmemiş
Tekâüd		Belirtilmemiş

Sayı: 15	Makale Adı	Yazar Adı
26 Mart 1326		
Hangi Meslek Daha İyi?	Sonu Var	
Piyade Nazariyat Dersleri -14-	Mâba'dı Var	
Mezuniyet Nizâm-nâmesi	Mâba'dı Var	
Hıfz-ı Sıhhat Kavaidi Hakkındaki Ta'limatdan Mâba'd -4- Hapishaneler	Mâba'dı Var	
Nakil ve Tayin	Belirtilmemiş	
Geçen Nüşadaki Bilmecenin Halli	Belirtilmemiş	
Mükâfat	Belirtilmemiş	

Sayı: 16	Makale Adı	Yazar Adı
2 Nisan 1326		
Piyade Nazariyatı Dersleri -15-	Mâba‘dı Var	
Açık Ordugâh- Kapalı Ordugâh	Mâba‘dı Var	
Askeriye Muhafasazasına Dair Ta‘limnâme	Belirtilmemiş	
Muharrerat-ı Resmîyenin Tarz-ı Tahririne Dair	Belirtilmemiş	
Askeri Bilmece -10-	Belirtilmemiş	
Askeri Bilmece	Belirtilmemiş	
Terfi - Taltif – Nakil – Tekâüd- Mükâfat	Belirtilmemiş	

Sayı: 17 9 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Piyade Nazariyat Dersleri -16-		Mâba'dı Var
Mezuniyet Nizâmnâmesinden Mâba'd		Mâba'dı Var
Hıfz-ı Sıhha Kavaidi Ta'limnâmesinden Mâba'd -İşret-		Belirtilmemiş
Geçen Nüşadaki Askeri Bilmecenin Halli -10-		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenneviye		Belirtilmemiş
Tashih Hataları		Belirtilmemiş
Mükâfat		Belirtilmemiş

Sayı: 18 16 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Cûlûs-ı Hümâyûn 14 Nisan		Belirtilmemiş
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriye Dair		Mâba'dı Var
Piyade Nazariyatı Dersleri -17-		Sonu Var
Mezuniyet Nizâmnâmesinden Mâba'd		Mâba'dı Var
Askeri Bilmece -11-		Belirtilmemiş
Havâdis-i Mütenevviye		Belirtilmemiş
Resmî Selam Hakkında		Belirtilmemiş
Gazetecilere Müjde (Risâle-i Mevkûte-i Askeriye'nin Yayın İ'ânı)		Belirtilmemiş
Terfi		Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin		Belirtilmemiş
Memâlik-i Hareye Sevk Olunacak efrâd Hakkında İttihaz Edilecek Tedabir Sıhhiyeye Dair Ta'limât		Mâba'dı Var

Sayı: 19 23 Nisan 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrif-i Ali Vilayetpenahi Nazım Paşa ¹⁴⁰		Belirtilmemiş

¹⁴⁰ Bağdat vilayetinde II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından büyük devletler tarafından gerçekleştirilen emperyalist faaliyetlerin yanı sıra bölge halkının can, mal ve ırzına tasallut eden eşkıyalık hareketlerinde büyük bir artış gözlenmiştir. Güvenlik konusunda yaşanan zafiyet, ekonomik faaliyetleri olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan sorunları ortadan kaldırmayı amaçlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Irak bölgesine olaganüstü yetkilerle donatılmış yetenekli valiler gönderilmesine gayret göstermiştir. Bu doğrultuda Bağdat valiliğine tayin edilen Nazım Paşa, güçlü kişiliğiyle bölgede uzun yıllardır görülen otorite boşluğunu doldurmayı başarmış ve almış olduğu tedbirlerle eşkıyalık olaylarını tamamen ortadan kaldırmıştır. Nazım Paşa; Müslüman ve Gayrimüslim tebaaya hoşgörüyle yaklaşmış, bu sayede kendisinden evvel Bağdat'a gelen valilerin hiçbirisinin geçekleştirmeye muvaffak olamadığı huzur ortamını tesis etmeyi başarmıştır. Ayrıca yıllardır ihmal edilmiş olan bölgede imar-iskân ve ticari-zirai faaliyetlerin artırılması yönünde kapsamlı bir kalkınma hamlesi başlatmıştır. Başarılı bir vali olarak dikkat çeken Nazım Paşa, II. Meşrutiyet Dönemi'nde yaşanan iç siyasi çekişmeler nedeniyle görevinden azledilmiştir. Bkz. Nevzat ARTUÇ, "Osmanlı'nın Son Dönem Irak Politikasına Bir Örnek: Nazım Paşa'nın Bağdat Valiliği (25 Kasım 1909-15 Mart 1911), Belleten, Cilt: LXXIV-Sayı 271-Yıl: 2010 Aralık.

Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyey Dair	Mâba'dı Var
Piyade Nazariyatı Dersleri -18-	Sonu Var
Askeri Bilmece -12-	Belirtilmemiş
Havadisi-i Mütenevviye	Belirtilmemiş
Harbiye Nezâreti Tensikâtı	Belirtilmemiş
Terfi'-i Rütbe	Belirtilmemiş
Nakil ve Tayin	Belirtilmemiş
Memâlik-i Ecnebiyeye Mezuniyet İlatası	Belirtilmemiş

Sayı: 20	Makale Adı	Yazar Adı
30 Nisan 1326		
Bağdat Valisi Nazım Paşaya ait Ferman Sûreti		
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyeye Dair	Mâba'dı Var	
Piyade Nazariyatı Dersleri -19-	Sonu Var	
Mezuniyet Nizâm-nâmesinden Mâba'd	Mâba'dı Var	
Elzem-i Mağlumât-ı Askeriyeden	Belirtilmemiş	
Havadisi-i Mütenevviye	Belirtilmemiş	

Sayı: 21	Makale Adı	Yazar Adı
7 Mayıs 1326		
Ordumuzda İlk Ziyafet Yahud Uhuvvet-i Askeriye	Belirtilmemiş	
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriyeye Dair	Mâba'dı Var	
Piyade Nazariyatı Dersleri -20-	Sonu Var	
Tezkere ve Melfufe	Altıncı Ordu Kumandanı Namına Erkân-ı Harb Reisi Hasan Rıza	
Muhafaza-ı Esayiş ve Emniyete Memur Kuvve-i Müsellehanın Suret-i Hareketlerine Dair Ta'limâtıdır	Belirtilmemiş	
Havadisi-i Mütenevviye	Belirtilmemiş	
Askeri Bilmece	Belirtilmemiş	

Sayı: 22	Makale Adı	Yazar Adı
14 Mayıs 1326		
Mazide Halde Topcu -1-	Sonu Var	
Muharebe Dersleri -9-	Belirtilmemiş	
Piyade Nazariyat Dersleri -21-	Sonu Var	
Askeri Bilmececelerine Dair	Belirtilmemiş	
Havadisi-i Mütenevviye	Belirtilmemiş	

Sayı :23	Makale Adı	Yazar Adı
21 Mayıs 1326		

<http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=2160> (24/06/2013) Nazım Paşa ile alakalı ayrıca Bkz. Müdâfa'y-ı Milliye S. 8, s. 91.

Bulgaristan'da Terakki'i Ma'rif ve Hidmet-i Askeriye	Belirtilmemiş
Zabt-ı Rabt ve Terbiye-i Askeriye Dair	Belirtilmemiş
Piyade Nazariyatı Dersleri -22-	Sonu Var
Elzem-i Malumat-ı Askeriyeden -6-	Belirtilmemiş
Askeri Bilmece -16-	Belirtilmemiş
Irak'ın Afak-ı İkbaliinde Fecri Terakki	Belirtilmemiş
Mebuslarımızın Asar-ı Hammiyeti	Belirtilmemiş
Üç Demir Köprü	Belirtilmemiş
Hayır ve Bereket	Belirtilmemiş

Sayı: 24 28 Mayıs 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Barakalı Ordugâhlar ve Hamiyetimizde Ahalimiz		Belirtilmemiş
Piyade Nazariyatı Dersleri		Sonu Var
Yavrularını Mekteb-i Askeriyeye Kaydetmek İsteyenlere		Belirtilmemiş
Askeri bilmece		Belirtilmemiş
Havadisi-i Mütenevviye		Belirtilmemiş
Terfi		Belirtilmemiş
Mütekâîdin		Belirtilmemiş
Jandarma Tekai'di		Belirtilmemiş

3.9. DONANMA MECMÛASI (Mart 1910)

İlk sayısı Mart 1326/Mart 1910 senesinde yayımlanan *Donanma Mecmûası*'nın idarehanesi, İstanbul Babıali Caddesi'nde Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti merkez-i umumisidir. Birinci sayısına dönemin padişahı Sultan V. Mehmed Reşad Han'ın denizci kıyafeti ile çekilmiş bir resmini koyan mecmûa *Donanma Dergisi* adı ile halen yayın hayatını sürdürmektedir. 9-10 ve 11. sayılarda basım yeri olarak Matbaa-yı Hayriye Şurekası yazmakta 12. sayı itibarı ile Sırat-ı Müstakim Matbaası, 17. nüsha Ahmet İhsan, 18. nüsha Matbaa-yı Osmânî tarafından basılmaktadır. 34. sayıdan sonra makale aralarında yer verilmiş olan çeşitli portre ve resimlerin altına Türkçenin yanında Arapça açıklamalar yapılmıştır. 25 ve 49. sayılardan itibaren numara yeniden 1 numaradan başlatılarak iki sayı aynı anda verilmektedir. Başlangıçta *Donanma* ismiyle yayımlanan mecmûa daha sonra *Donanma Mecmûası* adını almıştır. Mecmûanın dikkat çeken bir başka özelliği de yazarlarının mesleki, siyasi ve sportif yazılar kaleme almalarıdır. Çok sayıda kadın yazarın da yer aldığı mecmûada oldukça zengin fotoğraf ve çizimler yer almaktadır.

Son sayfalarının sportif müsabaka ve yazılara ayrıldığını gördüğümüz *Donanma Mecmûasında* futbol, atletizm, yelkencilik, kriket, yakın dövüş ve binicilik başta olmak üzere pek çok sportif dalda yazı görmek mümkündür. 126. sayının sonunda piyasadaki kâğıt sıkıntısına dikkat çeken mecmûanın abonelerinden düzenli ödeme yapılmasını istemektedir. Bu ödeme sonucunda da “*Mecmûa yaşasın ki donanma büyüün*” sözleriyle elde edilen gelirin Osmanlı donanmasının gelişimine harcanacağı ifade edilmektedir. Bir başka dikkat çeken konu ise mecmûa yazarlarının vatandaşlardan olabildiğince maddi yardım talebinde bulunmalarıdır. Pek çok yazının satır aralarına ya da sonlarına donanma cemiyetine yardım çağrısı yapılmakta, bunun vatanperverlikle eşdeğer olduğuna dikkat çekilmektedir. Örneğin bi makale sonuna; “*Ey şu satırları okuyan yiğit Osmanlı, en yakındaki iane-yi milliye merkezine şitab et. Çünkü ak günü tevlit etmeyen para karadır, ak parada kara gün içindir. Bu imtihanğâh izzet ve namusta vatanın selametine hadim olmayan paranın ne ehemmiyeti var ki..*” yazısı eklenmek suretiyle yardım talebinde bulunulmuştur. Bu ve bunun gibi yardım çağrısı içeren satırlara her nüshada rastlamak mümkündür.

5-18 Mart 1334/1918 tarihinde “fevka‘lâde” nüshası yayımlanmıştır. Bu nüsha Çanakkale zaferine atfedilmiştir¹⁴¹. 128. sayısı 10 Şubat 1916 tarihinde yayımlandıktan sonra yaklaşık 18 aylık bir aranın ardından 23 Temmuz 1333 (23 Temmuz 1917) tarihinden itibaren tekrar yayın hayatına devam etti. 129. sayıda yer alan “Muhterem Millete” başlıklı yazıda verilen araya gerekçe olarak kâğıtsızlık gösterilmiştir. Aranın ardından “Muaveneyn-i Muhtereme-i Tahririye” başlığıyla yazar kadrosuna teşekkür edilen kısa yazıda hatırı sayılır yazarların olduğu görülmektedir. Bu yazarlar arasında “İbnü’l Emin Mahmud Kemal, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Bey, Celal Sahir Bey, Cenab Şahabettin, Hasan Bedrettin, Hakkı Bey, Hakkı Tarık Bey, Halid Fahri Bey, Süleyman Nazif Bey, Abidin Daver Bey, Arif Bey, Ali Canip Bey, Ali Haydar Emir Bey, Ali Şükrü Bey, Ömer Seyfettin Bey, Galib Bahtiyar Bey, Kazım Şinasi Bey, Kazım Nami Bey, Köprülü Zade Fuat Bey, Mehmet Emin Bey, Mehmet Emin Ayni Bey, Mahmud Sadık Bey, Muhittin Bey, Muhtar Paşa, Yusuf Ziya Bey, Yunus Nadi Bey” bulunmaktadır.

¹⁴¹ Bu nüsha günümüz harflerine çevrilerek yayımlanmıştır. Editör, Mustafa Bıyıklı, Haz. Ali Günhan-Kürşat Nusret Eden, *Donanma Mecmuası Çanakkale, 5-18 Mart Zaferi ve Bir Destanın Panoraması*, Hiperlink Yay., İstanbul Ekim 2011.

Mecmûa son sayfalarına çeşitli firmaların reklamlarını almıştır. Bunlardan başlıcaları, “İstanbul Menbaa Suları”, “Milli İnşaat-ı Bahriye Anonim Şirketi” ve “Kütüphane-i Sudi” sayılabilir.

Mecmûanın fihristi:

Sayı: 1	Makale Adı	Yazar Adı
5 Mart 1326		
Arz-ı Maksad		Belirtilmemiş
İlk Hatıra		Doktor Petraki Papadopulo
Donanma Cemiyeti Nasıl Doğdu		Fazıl Berki
Muavenet-i Milliye Cemiyetleri		Ali Şükrü
Açmayalım Kaçmayalım -Şiir-		Hüseyin Su’ad
Bütün Orduya Takdime-i Hürriyet -Şiir-		Recaizade Ekrem
Oğluma -Şiir-		Cenab Şahabettin
Veriniz -Şiir-		Mim. Re
Girid’e Selam		Şehbenderzade Hilmi
Bir Hatıra-ı Sebâvet İzmir Gümrüğüne Dair		Raif Necdet
Muharebeler ve Deniz Katilleri		Ali Şükrü
Drednot		Ahmet Vahit
Tahte’l-bahrler		Ahmet Vahit
Sultan Mehmetler		Mahmud Mu’in
Cerbeden Dönerken		Ahmet Refik

Sayı: 2	Makale Adı	Yazar Adı
Nisan 1326		
Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa portresi		
Türkiye’nin İstikbali ve Donanmamız		Şehbenderzade Ahmet Hilmi
Ticaret-i Bahriye-i Osmâniye		Ali Şükrü
Donanma Cemiyeti Ne yaptı		Doktor Fazıl Berki
Terbiye-i Ahlakiye		Raif Necdet
Bahriye Şarkısı		Ali Ekrem
Kâbusu Tehassür - Şiir -		Mehmet Rauf
14 Nisan - Şiir -		Doktor Fazıl Berki
Miyar-ı Bahri		Ali Şükrü
Tal’i-i Harbi (Napolyon Harpleri)		İng. Piyade General Hutchinson Çev. Ahmed Vahit
Deniz Katillerinin Alt Katları Seyyar Torpidolar		Kol Ağası Ağâh
Minas Ceras Dünyanın En Kuvvetli Zırhlısı		Ahmet Vahit
Onbirinci Asrın Barbaros Hayrettini Gazi Hasan		Ali Haydar Emir
Osmanlı Amiralleri		Te. Tı.
Barbaros Hayrettin		Hüseyin Kazım

Sayı: 3	Makale Adı	Yazar Adı
Mayıs 1326		
	Muavenet-i Milliye	Ali Şükrü
	Osmanlılar ve Avrupa	Mahmud Muin
	Anadolu’da Bir Asker Anasının Hamiyeti	M. Enveri
	Dört Deniz	Celisi
	Küçük Hikâye	Mehmet Rauf
	Hoca Hanımın Ninnisi	Haşim Nahid
	Vatan	Raif Necdet
	Almancadan Tercüme “İssız Ada”	Doktor Fazıl Berki
	Harb Gemileri Arasında Bir Mukayese	Ahmet Vahit
	Tal’i-i Harb	Devamı Var İng. Piyade General Huchinson
	Gazi Hasan Paşa -2- Kaptan Paşalığa Doğru	Ali Haydar Emir

Sayı:	Makale Adı	Yazar Adı
4 Haziran 1326		
	Gazi Barbaros Hayrettin Türbesi ve Evkafı	Ali Şükrü
	Payitaht	Mahmud Muin
	Kastamonu Bolu Donanma Cemiyetleri	Fazıl Berki
	Muavenet-i Milliye Cemiyet Üye Resimleri Eyüp Sabri Bey (Ohri) - Dikran Manukyan	
	Ceziret ül Arab ve Tarihi Siyasi Ahirine Aid Birkaç Söz	Ali Rıza Seyfi
	Havada Çarpışan Sesler Yahud Sahnesiz Bir Temaşa	Recaizade Ekrem
	Veda -Şiir-	Hüseyin Suad
	Muazzez Vatana -Şiir-	Ali Rıza Seyfi
	Girit -Şiir-	Bir Giritli
	Büyük Petro ve Oğlu	Mustafa Kemal
	Deniz Yılanını Nasıl Gördüm	Ahmet Rasim
	Tal’i-i Harp	İng. Piyade General Huchinson
	Ali Reis	Safvet
	Usul-ı Maliye	Mehmet Abdulrahman
	Girit Bizim Hayatımız Demektir	Belirtilmemiş

Sayı: 5	Makale Adı	Yazar Adı
Temmuz 1326		
	Tebrük	Fazıl Berki
	İstikbal Denizlerdedir	Mahmud Sadık
	Serpuş-ı Milliyemiz ve Fesler	Mehmet Muin
	Cezire El Arab Tarihi Siyasiye Ait Birkaç Söz	Ali Rıza Seyfi
	Zulmat - Şiir -	Mithat Cemal
	Birazda İntibah	Halil Edip
	Osmanlıyız	Hüsnü Mücteba
	Büyük Petro ve Oğlu	Mustafa Kemal
	Girit ve Tefvik-i Bahri	Süleyman Nutku

Bahriye Müzemiz	Ahmet Rasim
Gazi Hasan Paşa Kaptan Paşalığa Doğru	Ali Haydar Emir
Fenni Bahisler Batmış Tahtelbâhirden Nasıl Kur.	Ahmet Vahit
Usul-ü Maliye Malumat-ı Umumiye	Abdul Rahman

Sayı: 6 ¹⁴²	Makale Adı	Yazar Adı
Ağustos 1326		
Donanmayı Osmani Muaveneti Milliye Cemiyeti Meclîs Umumisi Reis Evvel ve Sanileri		Belirtilmemiş
Donanmay-ı Osmanî Cemiyeti Kongresi		Belirtilmemiş
Reis Şefik Bey Tarafından İrad Olunan Nutuk		Belirtilmemiş
5Ağustos 1325-30 Haziran 1326 arası Mali Rapor		Belirtilmemiş
360 günlük İcraat Raporu		Belirtilmemiş
Yadigâr-ı Millete İtaf -Şiir-		Belirtilmemiş
Hedemat-ı Mâddiye ve Mağneviye-i Cemiyet Arasında Bir Mukayese		Belirtilmemiş
Meclîs-i Umumi Encümen İdaresinin İdari Rapor Hakkında Tanzim Eylediği Mazbatadır		Belirtilmemiş

Sayı: 7 Eylül 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Şehzade Selim Efendi Portresi		Belirtilmemiş
Kotrada- Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Sivilzer Tevfik Fikret Bey’e		Celis
Deniz Altındaki Osmanlı Şehitlerine Mezar Taşları Zırhlılarımızdır		Ali Rıza Seyfi
Armada’nın Hezimet		Mim. Rauf
Büyük Petro ve Oğlu		Mustafa Kemal
Deniz Fenerlerinin Tarz-ı İnşası		Ahmet Rasim
Ceziret’ül Arab Tarihi Siyasiye Ait Birkaç Söz		Ali Rıza Seyfi
Gazi Hasan Paşa		Ali Haydar Emir
Usul-ı Maliye		Mehmet Abdulrahman

Sayı: 8	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i evvel 1326		
Muayyen ve Kati Bir Program		Ali Şükrü
Verelim Haydi Donanmaya Bütün Varımızı		Tahir el Mevlevi
Tarih-i Maliyemizde Mâba'd Sayfalar		Ali Rıza Şevki
Zenginlerimize		İsmet

¹⁴² 6. sayı kongre mukarreratını içerir.

Cezire El Arab Tarihi Siyasiyene Bir Nazar 4. Makale	Ali Rıza Seyfi
Müstakbel Zırhlılar Nasıl Olacak	Mustafa Kemal
30000 Tonluk Bir Zırhlı	Ahmet Vahit
Gazi Hasan Paşa	Ali Haydar Emir
Koyun Adaları Önündeki Deniz Harbi ve Sakızın Kurtarılışı	Safvet
Yüzmek Nasıl Öğrenilir	H. Hüsnü
Usul-u Maliye	Mehmet Abdurrahman
Varidat-ı Umumiye	Mehmet Abdurrahman

Sayı: 9 Teşrin-i sani 1326	Makale Adı	Yazar Adı
Müslümanların Bu Günkü Vecaibi		Belirtilmemiş
Tarih		Bâb-ı âlî Hukuk Müşaviri Suat Muhtar
Lal-ı Muhattab		Cevdeti
Yol Verin Hürriyet İçin		Salime Servet Seyfi
Can Kurtaran		Gemici
Durak Reis- Kara Mehmet		Bahriye Erkân-ı Harb Kaymakamı Saffet
Mefahir Milliye'nin Hüviyeti Milliye Üzerinde Tesirâtı ve Tarihimize Meçhul bir Kahramanımız		Belirtilmemiş
Aydos Kahramanı		Ali Rıza Seyfi
Cezayirli Hasan Paşa		Ali Haydar Emir
Denizde Sis İngilizceden		Ahmet Rasim
Seyr-i Hevaiye		Ahmet Vahit
Seyr-i Sefâin ve Heyet-i Bahriye		Yüzbaşı İsmail Faik

Sayı: 10 Kanun-ı evvel 1326	Makale Adı	Yazar Adı
En Doğru Söyleyen Rakamdır		Celal Sahir
İğna-ı Muhteremiye -Şiir-		Nefi
İslaf		Celal Sahir
Ticaret ve Harb Donanmaları		Mustafa Subhi
İngilizce Bir Manzum Parçadan - Zeman-		Salime Servet Seyfi
Mesele-i Sefalet		Hasan Merzuk
Bir Mahpusun Ruznamesinden Sahifeler		Ali Rıza Seyfi
Cezayirli Hasan Paşa Kaptan Paşa Morada		Ali Haydar Emir
Değirmenlik Önünde Acıklı Bir Şanlı Çarpışış		Safvet
Amerikan Uçak Gemisi		Resim
Harpte Sefin-i Havaiye		Ahmet Vahit
Dünyada Kereste Kâğıdı ve Ormanlarımıza Dair		Ali Rıza Seyfi
Aksamından Birinin Terkiyle Bir Sefinenin Halâsı		Bahriye Mülazımevvelerinde Ahmet Rasim
Kaluzaviç'in Harbe Dair Eserinde Sevkül Ceyş		Mehmet Ali Erkân-ı Harb Kumandanı

Sayı: 11	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-Sani 1326		
Siyasetten Hassa-ı İstifade		Belirtilmemiş
Vatan Sevgisi İmandandır		M. Safvet
Enin - Şiir-		Celal Sahir
Bir Mersiye Yahut Kanlı El - Şiir-		Mithat Cemal
Tarih-i Edebiyat Mukaddemesi		Ferid Vecdi
Son Mülakat		Ercümend Ekrem
Bir Mülâhaza-ı Edebiye		Hüseyin Kazım
Akvam-ı Şarkiyede intiba 1-Çin		Göztepe Lemi
Deniz Ticareti		Mustafa Subhi
Kıbrıs'ın Fethinde Donanmanın Hidmeti		Ali Rıza Seyfi
Edeb-i Harb		Ahmet Vahit
Zırhlı Sefâin-i Harbiyesinin Zuhur-ı Terakkisi		H. Hüsnü

Sayı: 12	Makale Adı	Yazar Adı
Şubat 1326		
Maziden Hale		Belirtilmemiş
Hayat-ı Mustearın Metlun Safhaları		M. Safvet
İlk Şiirlerimden		Mithat Cemal
İtalyaya		M. Rauf
İlk Yurt		İzzet Ulvi
Tain-i Edebiyat		Ferid Vecdi
Tarih-i Hürriyetten Bir Safha		Salime Servet Seyfi
Müsavat-ı İktisadiye		Bedii Nuri
Avrupa- Asya Harb İktisadiyesi		Köprülüzade Mehmet Fuad
Arya Sancak		Donanma Mecmûası
Gazi Hasan Paşa		Ali Haydar Emir
Ertuğrul'un Ziya'ı -ı Fecii		H. Hüsnü
Sevk-ül Ceyş		Mehmet Ali

Sayı: 13	Makale Adı	Yazar Adı
Mart 1327		
Bir Sene Sonra		Belirtilmemiş
Sultan Selim-i Evvelin Ordugah-ı Daimisi ve Etfal-ı Metruke		Mahmud Muin
İki Meriye		Midhat Cemal
Ş'er-i Hicab		Raif Necdet
Tarih-i Edebiyat Sayfaları		Ferid Vecdi
Islık		Ali Rıza Seyfi
Fotoğrafçının Derdi		Süleyman Bahri
Bin Başı Asım		Ercümend Ekrem
Tarih-i İslam'ın Şanlı Sahifelerinden Yermük Vakası		Mim Safvet
İne Bahtı Muharebesi		Ayn. Re. Mâba'dı Var

Ahmet Paşa'nın Girid Seferi	Safvet

Sayı: 14 Nisan 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Dört Tane Son Sistem Torpido Muhribi İki Cisim Zırhlı Beş Mükemmel Nakliye Sefinesi Aldık	Belirtilmemiş
	Dar-ül Şafaka Talebesine	Midhat Cemal
	Bir Mahbe-i Fenayab İçin	Alı Rıza Seyfi
	Çocuklarımız	Salime Servet Seyfi
	İnkılab	Ayn. Faruki
	Tarih-i Edebiyat	Ferid Vecdi
	İntihar	Bedii Nuri
	İnebahtı Muharebesi	Ali Rıza Seyfi
	Bizde Tarih	Hüseyin Kazım
	Reşid Paşa Gelirken	Donanma Mecmûası
	Tahte'l-bahrlerin Ahvâl-ı Hazırası	Ahmed Vahid
	Sevk-ül Ceyş	Mâba'dı Var
	Berlin Donanma-ı Osmanlı Cemiyeti	İ'lânât

Sayı: 15 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Hoşa Çın	
	Bahariye - Şiir -	Hamdullah Subhi
	Giridi Vermek İsteyen Bu Hainimiş	Mehmet Muin
	Çocuklarımızı Hür Büyütelim	Salime Servet Seyfi
	Hayat-ı Fikriye	Köprülüzade Mehmed Fuad
	Deniz Yolculuğu	Ali Rıza Seyfi
	Tarih-i Edebiyat	Ferid Vecdi
	Hekaiki Tarihiye Mahsul-u Hayal Değildir	Süleyman Nutku
	İslamın İlk ordusu	M. Safvet
	Seferi Hatıratından	H. Kef.
	İne Bahtı Muharebe-i Bahriyesi	Ali Rıza Seyfi
	Sakızın Fethi Üzerine Vesikalar	Safvet
	İmak-ı İcarede Hayat	Ahmed Vahid
	Kraliçe Victoria Heykelinin Resmi Güşadı	Belirtilmemiş
	İnsanlar Uçarmı	Belirtilmemiş
	Sevk-ül ceyş	Mehmet Ali "Mâba'dı Var"

Sayı: 16 Haziran 1327	Makale Adı	Yazar Adı
	Seyahat-ı Padişahi ve Hassa-ı Mefâheret	Donanma Mecmûası
	Sultan Murad Devri -Sultan I Murad-	Belirtilmemiş
	Seyehat-ı Hümâyûnun Tafsilatı	Belirtilmemiş
	Nutk-ı Hümâyûn Sûreti	Belirtilmemiş
	Teali Vatan Şarkısı	Cenab
	Şarkı	Feraizcizade Ayn. Faiz.
	Seyahat Hatıraları	Mehmet Nizami

Donanma İanesi	Ahmet Rasim
İngiltere Edebiyatından Numuneler	Salime Servet Seyfi
Zavallı Anadolu	Alı Rıza Seyfi
Tarih-i Edebiyat Numunesi	Ferid Vecdi
İslamın İlk Müsalehası	Ermenekli M. Safvet
İlk İslam Donanması	Hasan Ruhi

Sayı: 17 Temmuz 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Ey Vatandaş		Belirtilmemiş
Vezaif-i Mukaddese Karşısında Millet		Belirtilmemiş
Trablus Donanmasızlıktan Yanıyor		Ali Rıza Seyfi
Ey Sancak -Şiir-		İzzet Ulvi
Trablus'daki Osmanlı Askerinden Bir Seda		Ali Rıza Seyfi
İngiliz Edebiyatı Numunelerinden		Salime Servet Seyfi
Bir Mülâhaza-ı Edebiye		Ferid Vecdi
Osmanlı Afrikası		Mehmed Hıfzı
Hindistan Postası Rolu		Mahmud Muin
Para ve Zenginlik		Bedii Nuri
Muhterem Hemşireler		M. Rauf
Halet-i Ruhiyemiz		M. Safvet

Sayı: 18 Ağustos 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Donanmaya İhtiyac-ı Kati' Vardır		Rıza Şakir Birinci Yüzbaşı
Donanmaya Lüzum Var mı?		İbrahim Hilmi
Çölde Askerler - Şiir -		Salime Servet Seyfi
Girid Şarkısı		Cenani
Mekadonyacılar		Hukuk Fakültesinden Yusuf Sinan
Sizi Seviyorum		Ali Rıza Seyfi
Muhamme Esad Galib Dede		Ferid Vecdi
Osmanlı Afrikası		Hıfzı
Cum'a Tatili		Hasan Ruhi
İnebahtı Muharebe-i Bahriyesi		Ali Rıza Seyfi
Gülermisiniz Ağlarmısınız		Safvet
İki Söz		Süleyma Nutku
On Üçüncü Fasıl İhtiyat-ı Sevk-ül ceş		Mehmet Ali
Muavenet-i Milliye Cemiyeti Raporudur		Belirtilmemiş

Sayı: 19 Eylül 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Entensirullah		M. Safvet
Terakki ve Medeniyet -1-		Bedii Nuri
Siyasette Irklar		Köprülüzade Mehmed Fuat
Kısm-ı Edebi "Trablus" -Şiir-		F. Sacid
Askerin Nişanlısı -Türk-		Ali Rıza Seyfi

Tahirin Derdi	Asaf Muammer
Kanlı Mektup	Dal. Nun.
Donanma Ne Demektir?	Hasan Hüseyin Refet
Sevda-ı Samimi	M. Rauf
Kırım harbinden Bir Sahife	Ali Rıza Seyfi
Osmanlı Afrikası	Hıfzı
En Yeni ve En Son Zırhlılar	M. Rauf
Muavenet-i Milliye İkinci Sene Raporu	Belirtilmemiş

Sayı: 20	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-iEvvel 1327		
Ve ‘eiddü lehüm (Hazırlıklı Olun)	M. Safvet	
Donanma ve Şimendifer Meselesi	Ali Şükrü	
Adım Üstadım Matmazel Mari Terdez Larkiyeye	Midhat Cemal	
Vahdaniyet	M. Rauf	
Tarih-i Edebiyat	Ferid Vecd	
Soğan Ekmek	Salime Servet Seyfi	
Osmanlı Afrikası	Hıfzı	
Arnavutluğun Cenub Kapısı	Süleyman Nutku	
Kars Muharebesi	Ali Rıza Seyfi	
Hüseyin Veli Efendi - 1-	Şahabeddin Süleyman	
Sevk-ül Ceşş	Mehmet Ali	
Son Sistem Tamir ve Depo Sefâini	Ahmed Rasim	

Sayı: 21	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-i Sani 1327		
Harb-ı Hazırdan Edilen İstifadeler	Donama Mecmûası	
Kanunların Menşe-i ve Esası -1-	Köprülüzade Mehmed Fuad	
Süleyman Nazif Beye	Midhat Cemal	
Ekrem Bey	Şahabeddin Süleyman	
Batler'in Bir Manzumesi	Salime Servet Seyfi	
Arnavutluğun Cenub Kapısı	Süleyman Nutku	
Türk Adaları	Mahmud Muin	
Tosun Onbaşı	Elif Mim	
Donanma-ı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti Kongresi Müzakerat ve Mukarreratı	Belirtilmemiş	

Sayı: 22	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı evvel 1327		
Şayan-ı Dikkat Bir İstatistik		Belirtilmemiş
Osmanlılar Trablusgarbı Muhafazaya Ne İçin Mecburdurlar		Mahmud Muin
Terakki Medeniyet -2-		Bedii Nuri
Türkiye Niçin Terakki Etmiyor		M. Rauf
Tarih-i Edebiyat		Ferid Vecdi

Üç Manzume-i Vataniyye	Hasan Ruhi
Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın Maverâ-ı Kafkas Seferi Kars Niçün Sükut Etti -3-	Ali Rıza Seyfi
Sefâin-i Harbiye-i Havaiye Harb Balonları-Tayyareler	Ali Rıza Seyfi
Hüseyin Veli Efendi -2-	Şahabeddin Süleyman
Raporlar İkinci Devre	

Sayı:23-24 Kanun-ısanî-Şubat1327	Makale Adı	Yazar Adı
Posta ve Telgraf ve Telefon Nezâretine Tayin Buyrulan Talat Bey Portresi		
Beyrut Bombardımanından Sonra		Belirtilmemiş
HuşeÇin		Belirtilmemiş
Terakki ve Medeniyet -3-		Bedii Nuri
Kanunların Menşe-i ve Esası -2-		Köprülüzade Mehmed Fuad
Avusturya İle Macaristan'ın Münasebetine Ait Birkaç Söz		Ali Rıza Seyfi
İngiltere kralının Avlanma Resimleri		Belirtilmemiş
Ekrem Bey -3-		Şahabeddin Süleyman
Sefâin-i Harbiye-i Havaiye –Tayyareler Makale2		Ali Rıza Seyfi
Sefâinde Demir		Ahmed Vahid
Hüseyin Veli Efendi		Şahabeddin Süleyman
Kongre Raporu Mâba'd (327 senesi)		

Sayı: 25 Mart 328	Makale Adı	Yazar Adı
Sultan Reşad Portresi		
Donanmanın Takdimesi		Donanma Mecmûası
Osmanlı Ordusuna		Donanma
Vatanperverlik		Mustafa Haluk
Eski Bir Hatıra		Ahmed Rasim
Kanlı Ve Şanlı Meşaleler (Beyrut Hadisesi münasebetiyle)		Süleyman Nutku
Terakki ve Medeniyet -4-		Bedii Nuri
Sefahat-ı Hayattan		Salime Servet Seyfi
İdeal İçin - Şiir -		Celal Mahir
En Güzel Şiirlerim		M. Rauf
Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın Maverâ-ı Kafkas Seferi Kars Niçün Sükût Etti -3-		Ali Rıza Seyfi
Tayyareler		Belirtilmemiş
Dünyada Geçen Sene Neler Oldu?		Belirtilmemiş

Sayı: 26 Nisan 328	Makale Adı	Yazar Adı
Şehitlerin Ruhuna		Safvet
Milletin Büyük Günleri		Belirtilmemiş

Çocuk Ruhu	Raif Necdet
Nasreddin Hoca ve İtalyanlar	M. Muin
Donanmaya Veriniz	M. Rauf
Tarih-i Edebiyat	Ferid Vecdi
Karpatya Gemisi Titanik'e Yardım Eden Gemi Resmi	Belirtilmemiş
Küçük Serseriler	Salime Servet Seyfi
Ekrem Bey	Şahabeddin Süleyman
Kartal Yavrusu	Belirtilmemiş
Titanik Kaza-ı Fecii Medfuk Hazine	Belirtilmemiş
Dünyada Geçen Sene Neler Oldu	Belirtilmemiş

Sayı: 27 Mayıs 328	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Tarlası	Donanma Mecmûası	
Fikr-i İnsaniyet	Mustafa Haluk	
Çanakkale Boğazından Geçilebilir mi?	Belirtilmemiş	
Roma Hukuku	Cemal	
Niyal-i Hayal	Celal Sahir	
Senelerden Sonra	F. Mahir	
Lord Byronun Eşarından	Salime Servet Seyfi	
Tarih-i Edebiyat	Ferid Vecdi	
Ekrem Beyi Tenkid	Şahabedin Süleyman	
Emir Abdülkadir	Ali Rıza Seyfi	
Hüseyin Veli Efendi	Şahabeddin Süleyman	
Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın Maverâ-ı Kafkas Seferi Kars Niçün Sükût Etti	Ali Rıza Seyfi	
Sevk-ül Ceyş	Mehmed Ali	
Dünyada Geçen Sene Neler Oldu?	Belirtilmemiş	

Sayı: 28 Haziran 328	Makale Adı	Yazar Adı
Osmanlılık		Donanma Mecmûası
Vatanperverlik İhtiyacı		Mustafa Haluk
10 Temmuz Marşı		Doğan
Hoş Bir Hatıra-ı Tarihiyye		Ali Rıza Seyfi
Memâlik-i Osmâniyenin Cenub Kapısı ve Suret-i İslam		Süleyman Nutku
İtalyada Kamura Cemiyet-i Hafiyesi		Ali Rıza Seyfi
Son Bir Müsademe Münasebetiyle		Mahir Şevket
Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın Maverâ-ı Kafkas Seferi Kars Niçün Sükut Etti		Ali Rıza Seyfi
Hüseyin Veli Efendi		Şahabeddin Süleyman
Sevk-ül Ceyş		Mehmed Ali
Dünyada Geçen Sene Neler Oldu?		Belirtilmemiş

Sayı: 29 Temmuz 328	Makale Adı	Yazar Adı
	Ramazan	Belirtilmemiş
	Kısm-ı İdare	Belirtilmemiş
	Mürakabe-i Milliye	Belirtilmemiş
	Milli Dersler Almanlar Bizden Ders Almışlar Ya Bzi Kimden Alalım?	Donanma Mecmûası
	Bahriye Şerefiyesi	Doğan
	Biraderler	Salime Servet Seyfi
	Kemal	Ferid Vecdi
	Vakit Saatleri ve Beşe Vakit	Mahmud Muin
	Oltanibe? Muharebesi	Ali Rıza Seyfi
	Dünyada Geçen Sene Neler Oldu?	Belirtilmemiş

Sayı: 30 Ağustos 328	Makale Adı	Yazar Adı
	Sermaye	Midhat Cemal
	Terakki ve Medeniyet	Bedii Nuri
	Kitaplar ve Cinayetler	Raif Necdet
	Terbiye-i Vataniyenin Evamili	Mustafa Haluk
	Eski Koltuk Sandalyesi	Belirtilmemiş
	Bir Ömr-ü Hazin	Belirtilmemiş
	Trablus Garb	Necmeddin Mahir
	Millet Şarkısı	Servet Cemal
	Vahşet-i Harb	Salime Servet Seyfi
	Üç Senelik Mahbusiyetin Bir Gecesi	Muhtar Zani?
	Barbaros Mevlidinde Bir Gece	M. Şemseddin
	Mekkeli Hâkimi ve Mekkeli Arazisi	Süleyman Nutku
	Fırkateynin Salı	Ali RızaSeyfi

Sayı: 31 Eylül 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Hayal Değil Hakikat (Bulgar Kralının Beyannamesinden Sonra)	Süleyman Nazif
	Hadisat-ı Cariye Karşısında Hasbıhal	Yunus Nadi
	Öc	Feridun Vecdi
	Tolstoy ve Çarl	Ali Rıza Seyfi
	Levkane Lenâ estevvel (Arapça makale)	Abdülaziz Çavuş
	Trablusgarb	
	Vatan Şuhedası	Ayn. Hâzım
	Cenk Ninnisi	Nezih Muhlis?
	Âsâr-ı İslâf	Köprülüzade Mehmed Fuad
	Hudûd	Emine Sümeyye
	Terakki ve Medeniyet	Bedii Nuri
	194 Sene Evvel Kuyruktan Dolma Makineli Top	Ali Rıza Seyfi
	Adl-ı Esasi-el mülk	Mehmed Muid

Bahriye Müze ve Kütüphanesi	Süleyman Nutkî

Sayı: 32 Teşrin-ievvel 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Donanmamızın Hedâmeti ve İlk Muzafferiyeti		Donanma Mecmûası
Kısm-i Edebi Bize Diyorlar ki - Şiir -		Nezih Muhlis
Hemâ-ı Âlem		F. Sacid
Telvinat-ı Hissiye		Nezih Muhlis
Edvar-ı Edebiye Taksimat		Ferid Vecdi
Kısm-i İctim'a		Ahmed Vahid
İngilterede Kuva-ı Bahriyenin Tenzil-i Endişesi		Ali Necmeddin
Kısm-i İktisadi Hayat ve Kabileyet-i İktisadiyemiz		Mim. H.
Kumandan Cavid Bey Portresi		
Bahriye ve Bahriyemiz		Safvet
Bahriye-i Ticariyenin Bahriye-i Harbiye ile Rabıtası		Ali Rıza Seyfi
Kısm-i Fenni Fünûn-ı İcar		Abdülkıyas? Tevfik
Kısm-i Tarihi Sol Cenah		Ali Haydar Emir
Bulgarların Sevki (Bulgarların ilk- ikinci Yurtları)		Mâba'dı Var

Sayı: 33 Teşrin-i sani 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Ahmet Mithat Efendi Portresi		
Ticaret-i Bahriye Hakkında		Yunus Nadi
Zavallı Gençler		Feridun Vecdi
Harb İle Suh Arasında (Bulgar Ordusu ile)		Alek ?.
Gemici Kardeşlerim		Abdullah Cevdet
Sis Tabakalarında		Ali Haydar Emir
Edvar-ı Edebiye Taksimatı		Mâba'dı Var
Kısm-i İktisadi		Safvet
Delfin ve Deniz Kongresi		Abdülkıyas? Tevfik
Kıtaât-ı Zayie Muâhedatı ve 'Elel-i Esbabı		Mim. He.

Sayı: 34 -35 Kanun-ievvel- Kanun-isani 328	Makale Adı	Yazar Adı
Ebuziya Tevfik Bey Merhum ve Namık Kemal'in İrtahal-i Sanisi		Selim Adnan
Nil Muharebe-i Bahriyesi		Ali Rıza Seyfi
Gidip Gelmeyenler - Şiir -		Midhat Cemal
Hamidiyenin Zaferine		Necmeddin Mahir
Altın Anahtar		Ali Haydar Emir
Tesirat-ı Edebiye		Belirtilmemiş

Osmanlı Bahriyesinin Esbab-ı Sükûtu	Ali Haydar Emir
Bahriye ve Bahriyemiz Selçuklar	Safvet
Tarihi Meşâbehetler	Ali Rıza Seyfî
Elmas Hırsızları	Midhat Cemal
Raina-ı Şuûr Fâin-el ‘aml (Arapça Makale)	Abdülaziz Çavuş
El İmaret-ül Bahriye (Arapça Makale)	Belirtilmemiş
Hamidiye	Ahmed Rıfat
Müstakbel Fars	Belirtilmemiş

Sayı: 36 Şubat 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Edirne Müdafii Şükrü Paşa Portresi		
Asabiyet-i ‘Irkiye ve Bunun Muhafazası Lüzümü		Mim. Şemseddin
Sedefte Pırlanta		Ali Kâfî
Paşalıktan Neferliğe Teali Eden Bir Zat Portre		Cemil Paşa
İki Kıta-ı Müvahhidine		Üsküdarlı Talat
Bir Gece		Ahmed Kemal
Fakat Eyvah		Behcet Kami
Otuz Milyon İnsana Değil Tek Bir Adama Muhtacız		Midhat Cemal
El İmam Hüccet-ül İslam El Gazali (Arapça)		Abdülaziz Çavuş
Lazimat-ı Maliye		Belirtilmemiş
İnkılab-ı Azim Fi Heva-i Bahr		Belirtilmemiş

Sayı: 37 Mart 329	Makale Adı	Yazar Adı
Torpidot Botlar		Ahmed Vahid
Bizde Tenkid		Köprülüzade Mehmed Fuad
Mahkemeler		Münif Paşa
Medeniyet “Şiir”		Necmeddin Mahir
Bir Drednot Nasıl İnşa Edilir		Naci
Fransa İnkılâbında		Ali Tevfik
Tercüme-i Hal		Selim Ednan
Gece Yolcusu		Ahmed Kemâl
Meşhur ve Mühim Tarihler		Ahmed Macid
Asr-ı Ahir Devlet-i Osmâniyesi		Mâba’dı Var
Estevel Almanya-i Hevaiye Arapça makale		Belirtilmemiş
Elhalet-ül MaliyeFi Cezair ve Tunus Arapça		Belirtilmemiş
Asr-ı Felsefe ‘Ayn-ı Reşid Fi Avrupa Arapça		Belirtilmemiş

Sayı: 38 Nisan 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Mehmed Akif Portresi		Belirtilmemiş

Donanmamız	Fatma Aliye
İstanbuldan Uzaklaşırken	Akçuraoglu Yusuf
Çinicilik	Yusuf Remzi
Viktor Hugo ve Zırlısı	Behçet Kami
İslamiyet Nazım-ı Hayat-ı İnsaniyettir	Mehmed Fahreddin Sebil-ül Reşad Muharriri
Volter	Avni (Le Polit)
Asr-ı Ahir Devlet-i Osmâniyesi	Mâba'dı Var
Battal Rauf Bey (Arapça)	Ahmed Fuad el Mısri
El'âlem –el Selami (Arapça) Hilal-i Ahmer	Belirtilmemiş
Tabi-i Mezalim-i Balkan (Arapça)	Corc Raymond
Donanma Nizâm-nâmesi İanesi Sûretidir	Mehmed Reşad

Sayı: 39 Mayıs 329	Makale Adı	Yazar Adı
Mahmud Şevket Paşa		Selim Ednak
Münacaat		Cenab Şehabeddin
Rus Japon Seferinde Torpido Muharebâtı İngilizceden		Mim Osman Nuri
Fransa İnkılâbında Napolyon Nasıl Doğdu		Mehmed Sabit
Edebiyat ve İnkılablar		Abdüllatif Nevzad
Orduya - Şiir -		Necmeddin Mahir
Kartal Ava Çıkıyor		Midhat Cemal
Bulgaristan ve Rumeli Şark-i İnkılâbı 1885-1887		Mâba'dı Var
Yüzbaşı Ruhi Bey		Yusuf Süfyan
Battal Rauf Bey- 2- Arapça		Belirtilmemiş
Fi el Helak Arapça		Belirtilmemiş

Sayı: 40 Haziran 329	Makale Adı	Yazar Adı
Enver Paşa Portresi		
Hamidiye Kruvazörü ve Alabama		Süleyman Nutku
Mahmud Şevket Paşanın Cenaze Merasim Resmi		
Himaye-i Serbesti-i Mübâdele		Ken'an
Oğlum Cezmi'nin Defter-i Hatıratına		Ali Ekrem
Terakki Nazariyesi		Mim Ali
Cezmi Beye		Midhat Cemal
Nifak		Necmeddin Mahir
Edirne Hikâyeleri Kulağın Küpesi		Aka Gündüz
Mısır'daki Odam - Şiir -		Ahmed Kemal
Hanri Reşfur		Midhat Cemal
Asr-ı Ahir Devlet-i Osmanisi (Önceden Mâba'd)		Mahmud Kamil
Cema'at-i Hüddam-el K'abe (Arapça)		Belirtilmemiş
Abdülaziz Çavuş (Arapça)		Belirtilmemiş

Edirne (Arapça)	Belirtilmemiş

Sayı: 41 Temmuz 329	Makale Adı	Yazar Adı
Piyerloti'nin Galata Rıhtımına Çıkarken Resmi		
Donanma İstemezük !? -1-		Ali Haydar Emir
Piyerlotinin Halk Arasından Geçışı Numayış (resim)		
Mıknatıssız Pusula		?Tevfik
Reşadiye Gemisinin Denize indirilişi (Resim)		
Sanatın Tarifi ve Tarihçesi		Ahmed Rüşdü
Âlem Yaşları		Salim
İctimâ'atı Tasnif		Mim. Ali
Vatanperverlik		Mim Ali
Finlandiya Seçimlerinde Oy Kullanan Kadın Resmi (Feminist)		Belirtilmemiş
Asr-ı Ahir Devlet-i Osmâniyesi (Mâba'd)		Mahmud Kamil
Fevaid-i İslamiye (Arapça)		Belirtilmemiş
Edirne (Arapça)		Belirtilmemiş
Ali-el Kutb-i Cenubi (Arapça)		Belirtilmemiş
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş

Sayı: 42 Ağustos 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Seyr-i Hava -1-		Ahmed Vahid
Garaib-i Esma		Ali Ekrem
Beklediğimiz Donanma		Faik Ali
Edirne Hikâyeleri -2- Deli Kız		Aka Gündüz
Nizam-el Keliyye-i Dâhili (Arapça)		Belirtilmemiş
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş

Sayı: 43-44 Eylül -Teşrin-ievvel 1329	Makale Adı	Yazar Adı
Babanzade İsmail Hakkı Bey Resmi		
Hakkı Bey		Midhat Cemal
Donanmasızlık		Ali Haydar Emir
Edirnedeki İstanbul'a İlk Kez Tayyare ile Gelen Zâbitlerin Resimleri		
Tarih-i Milliyemiz ve Biz		Süleyman Nutku
Donanama İstemezük -2-		Ali Haydar Emir Mekteb-i Harbiye-i Şahane Târih-i Harb-i Bahri Muallimi
Büyük Esir Amiral Ructovonski		Mehmet Tahir
Donanma Şarkısı		Belirtilmemiş

Kuvve-i Bahriye- Ticareti Bahriye	Süleyman Nutki
İnhizal-i Cismani ve Çare-i Tedavisi “Belkırılması”	Mim Şemseddin
Oğlum Olmasa İdi	Naci
İdad-ı Kuvvet	Mâba’dı Var
1914 Senesinde Kuvve-i Bahriye Meselesi	Belirtilmemiş
El Nisa-ül’azim (Arapça)	Ahmed Fuad Mısri
Elistevvül Osmanî (Arapça)	Belirtilmemiş
Fiel Fuad (Arapça)	Ahmed Fuad Mısri
Donanma Madalyası	Belirtilmemiş

Sayı: 45-46	Makale Adı	Yazar Adı
Teşrin-ievvel- Teşrin-i Sani 1329		
Bahr-ı Sefid Meselesi		Belirtilmemiş
Fransa ve Şimendiferler Meselesi		Ber Bek
Vatanıma - Şiir -		Cenab Muhiddin
Vatan Denizlerinde		Üsküdarlı Talat
İnşaat-ı Bahriyede İnkılabad		Belirtilmemiş
İdad-ı Kuvvet Mâba’d		Belirtilmemiş
Keyf-i Nehammi (Arapça)		Belirtilmemiş
El Mirat-ı Osmâniye (Arapça)		Abdülaziz Çavuş
Donanma İanesi Madalyası Nizâmnâmesinin Mevad-ı Muadelesi Sûretidir		Belirtilmemiş
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş

Sayı: 47-48	Makale Adı	Yazar Adı
Kanun-ı sani- Şubat 1329		
Tetebbi-i Edebi Sahifeleri		Midhat Cemal
Şiir		Tahir Mevlevi
Tesnifat-ı İctimaiye		Mim Ali
Estetik Sahifeleri		Ali Tevfik
Asr-ı Ahir Devlet-i Osmâniye (Mâba’d)		Mâba’dı Var
El Mirat-ı Osmâniye (Arapça)		Belirtilmemiş
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş

Sayı: 49 ¹⁴³	Makale Adı	Yazar Adı
17 Haziran1330- 29 Haziran 1914		
Muhterem Millete		Belirtilmemiş
Bahri Tayyareler		Ahmet Vahit
Nil Kanalının Resmi Güşadından		Mahmud Muin
Donanma - Şiir -		Cenab Şahabettin
Vesaik-i Târihiye külliyyatından Vaka-ı Cedid		Necib Asım
Köylü ile Konuşma		Belirtilmemiş

¹⁴³ 49 sayı itibarı ile hicrî, rûmî ve miladi tarihler belirtilmiştir.

Millet Ne Vermiş (verilen iane dökümü) ¹⁴⁴	Belirtilmemiş
Donanmamız ¹⁴⁵	İstatistikî Bilgi
Türkiye'nin Taksimi Hakkında Yüz Proje	Hüseyin Kâzım Romanya Siyasisinden Cuvara ¹⁴⁶
Başlamadan Evvel “Albert Sorel Diyor ki” Şark meselesi ve Avrupa'nın Türklere Bakışı	Belirtilmemiş
Muallim Gemici	Belirtilmemiş
Donanma İlave Kısmı	Belirtilmemiş
Fatih Drednotu	Belirtilmemiş
Osman-ı Evvel ve Reşadiye	Belirtilmemiş
El Devle Yunan (Arapça Makale)	Ahmed Fuad El Mısri
Donanma İanesi Madalyası Nizâmnâmesi Sûreti	Mehmed Reşad

Sayı: 50 3 Haziran 1330 5 Temmuz 1914 Makale Adı	Yazar Adı
Hakikatler Karşısında (Donanma Cemiyeti)	Donanma
Topcu Türküsü - Şiir -	Aka Gündüz
Dalga Saymakla Tükenmez	Ahmed Rasim
Hakan-el Bahrin Meselesi	Belirtilmemiş
Sefahat .. Fakat Terakki	Hasan Merzuk
Türkiye'nin Taksimi Hakkında Yüz Proje	Romanya Siyasisinden Cuvara
Devletlerin Kuvve-i Bahriyesi “Rusya Donanması”	Belirtilmemiş
Denizde Emniyet Tedbirleri	Belirtilmemiş

Sayı: 51 30 Haziran 1330 13 Temmuz 1914 Makale Adı	Yazar Adı
Muhterem İstanbul Halkı- Donanma Tiyatrosu	Belirtilmemiş
Millet Meclisinden Millete	Belirtilmemiş
Millet Ne Vermiş	
İzmir Kruvazöründe Bir Gece (Alman imp. Ziyaretine dair)	Ahmed Rasim

¹⁴⁴ Sonraki nüshaların hepsinde ianeleri görmek mümkün

¹⁴⁵ Donanmamız hakkında istatistikî bilgi tablo halinde verilmiş, sonraki sayılarda da Rusya, Yunanistan, Avusturya, İtalya, Fransa, İngiltere, Almanya, Japonya, Amerika ve diğer devletler kuvve-i bahriyesi hakkında bilgi verileceği belirtilmiştir.

¹⁴⁶ Bahsi geçen isim Roman Diplomat Trandafir G. Djuvara'dır. Kendisi İstanbul, Bürüksel ve Atina gibi Avrupa'nın önemli merkezlerinde diplomat olarak görev yapmıştır. Bahsedilen proje mecmûada tefrika edilmiş, daha sonra Emir Şekip Arslan tarafından hazırlanan “Hadîrû'l Alemlî'l İslâmî” adlı dört ciltlik kitabın bir bölümünde “Avrupahılar mı Mutaassıp Yoksa Müslümanlar mı?” başlığı altında bu esere atıfta bulunarak kitap haline getirmiştir. Eser Yakup Üstün'ün çevirisi ile yayımlanmıştır. Bkz. *Türkiye'yi parçalama planları: 100 Plan HaçlıTtaassubu, Türkiye Düşmanlığı*, T. G. Djuvara; Haz. Emir Şekib Arslan; trc. Yakup Üstün, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993. (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları; 107. İlmi eserler serisi), Orjinal kitap adı: Cent projects de partage dela Turqie 1. Osmanlı Devleti, 1299-1918.

İskender Kuruvetizede	Mahmud Muin
Çocuk Tehrisi	Şahabeddin Süleyman
Avusturya Veliht'ının katili Polis tarafından götürülürken çekilen resim	Belirtilmemiş
Ne Diyorlar Türk Donanması ve Rusya Suluvonun Telaşı	Belirtilmemiş
Şayan-ı Dikkat Bir Mukayese (Osmanlı-Yunan)	Belirtilmemiş
Devletlerin Kuvve-i Bahriyesi Yunan Donanması	Belirtilmemiş
Safahat.. Fakat Terakki	Hasan Merzuk
Denizde Emniyet Tedbirleri	Belirtilmemiş

Sayı: 52 7 Temmuz 1330 Makale Adı 20 Temmuz 1914	Yazar Adı
Kırk Pare Meselesi	Donanma
Genç Türk Kahramanına “Şiir”	Aka Gündüz
Tersanemizde Settim Devrinin Tarihçesi	Safvet
Türkiye- Hakimiyet-i Bahriye	Mâba’dı Var
Madam Nejon	Mâba’dı Var
Techizat-ı Bahriye Meselesi	Belirtilmemiş
Türkiye’nin Taksimi Hakkında Yüz Proje	Romanya Siyasisinden Cuvara
Tahte’l-bahr mi, Zırlı mı?	Belirtilmemiş

Sayı 53 14 Temmuz 1330 Makale Adı 27 Temmuz 1914	Yazar Adı
Millet Meclisinde Ne Oluyor	Donanma
Türkü Destanı	Belirtilmemiş
Şevk ve Sabır	Dal. Kef.
Nasıl Gitmişler (Trablusgarp)	Ali Fahri
Beyaz Lale “Şiir”	Öner Seyfeddin
Viktor Hugo İçin	Belirtilmemiş
Panama Kanalı’nın Kıymet-i Harbiyesi	Sin. Be.
Madam Nejon	Emil Zola “Tercüme Ziya Gevher”
Türkiye’nin Taksimi Hakkında Yüz Proje	Romanya Siyasisinden Cuvara
Hind Denizinde Osmanlı Sancağı	Arif Nizameddin

Sayı: 54 21 Temmuz 1330 Makale Adı 3 Ağustos 1914	Yazar Adı
Türkiye- Hâkimiyet-i Bahriye	Ahmed Vahid
Nasıl Gitmişler (Trablusgarb)	Belirtilmemiş
Beyaz Lale	Ömer Seyfeddin
Hidiv-i Mısra Suikast Resimli Haber	Belirtilmemiş
Avusturya Sırbistan Muharebesi	Belirtilmemiş
Drednot Musabakası	Sin. Be.

Madam Nejon	Emil Zola “Tercüme Ziya Gevher”
Hind Denizinde Osmanlı Sancağı	Belirtilmemiş
Türkiye’nin Taksimi Hakkında Yüz Proje	Romanya Siyasisinden Cuvara

Sayı: 55 28 Temmuz 1330 Makale Adı 10 Ağustos 1914	Yazar Adı
Muhterem Millete (İngilizlerden alınan gemiler ile ilgili)	Donanma Mecmûası
Ne Kadar Gafiliz..	Hüseyin Kazım
Devletlerin Kuvve-i Bahriyesi Avusturya Donanması	Belirtilmemiş
Nasıl Çalışıyorlar (Yunanlılara Dair)	Belirtilmemiş
Harb Gemilerinde Petrol	Belirtilmemiş
Zırhlı- Sürat	Ahmed Vahid
Kervan (Piyas)	Aka Gündüz
Beyaz Lale	Ömer Seyfettin
Madam Nejon	Emil Zola “Tercüme Ziya Gevher”

Sayı: 56 28 Temmuz 1330 Makale Adı 10 Ağustos 1914	Yazar Adı
Balkan Komisyonunun Raporu	Belirtilmemiş
İngiliz Bahriyesinde Ameli Dersler	Y. Sad.
Bahr-ı Sefid	Sin. Be.
Türkiye- İtalya Harbinin Deniz Safhaları	Belirtilmemiş
Helal Geryan Balkan Muharebelerinde Söylenen Şiir	Cenab Şahabettin
Prens Donapol (İtalya Veliahtı) Sultaniye Vapurunda	Mahmud Muin
Motorsuz Teyyaran	Belirtilmemiş
Bahriye Havadisleri	Belirtilmemiş
Vilayette İdman	Devam Edecek
Afganistan	Devam Edecek

Sayı: 57 18 Ağustos 1330 Makale Adı 31 Ağustos 1914	Yazar Adı
Moskof Seferleri Pek Mühim Vesikalar	Belirtilmemiş
Yâd-ı Hazin (Reşadiye ve Sutan Osman)	Belirtilmemiş
Ana Baba Göz Yaşı Sil Kardeş Yarısı Sar	Belirtilmemiş
Zırhlıların Islah-ı Esasiyesi ve Tahte’i-bahr Muhafazaları -1-	Ahmed Vahid
Trablusgarb’a Nasıl Gittik	Belirtilmemiş
Büyük Alev “Roman”	İtalyan Edebiyatından Matilda.. çev. Ayn.F.
Rüzgârlar ve Fırtınalar	Ali Rıza Seyfi
Beyaz Lale	Ömer Seyfeddin

Sayı: 58 25 Ağustos 1330 Makale Adı 7 Eylül 1914	Yazar Adı
Harb-i Umumiden İstifadeler	Donanma
Fecr “Şiir”	Ömer Seyfeddin
Almanya - Fransa	Belirtilmemiş
Yavuz ve Midilli “Şiir”	Necmeddin Mahir
Beyaz Lale	Ömer Seyfeddin
Nasıl Gitmişler (Trablusgarb)	
Zırhlıların İslah-ı Esasiyesi ve Tahte’l-bahr Muhafazaları -2-	Ahmed Vahid
Büyük Alev (Roman)	İtalyanEdebiyatından Matilda.. çev. Ayn.F.
Mirat-ı Zafer	Mâba’dı Var

Sayı: 59 1 Eylül 1330 Makale Adı 14 Eylül 1914	Yazar Adı
Sultan 3. Ahmet Portresi	
Büyük Günler	Belirtilmemiş
İstiklal-i Osmanî	Donanma
Kapitülasyonlar	Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Hudutlara Bir Nazar (Almanya ve Rusya Hududu)	Ebulfuad Refik
Hamiyet Sinesinde	Belirtilmemiş
Şayan-ı Dikkat Ma’lumat(savaşla ilgili gazeteler)	Belirtilmemiş
Muharebe Haberleri(gazetelerde görülen tafsilat)	Belirtilmemiş
Muskoflar Ne Yapıyor	Belirtilmemiş
Köylü İle Konuşmalar	Donanma
Mirât-ı Zafer	Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed
Âteşin ve Haklı Bir Hitabe-i Hamiyet	Ali Rıza Seyfî
Beyaz Lale	Ömer Seyfeddin
Şayan-ı Dikkat Malumat	Belirtilmemiş

Sayı: 60 Makale Adı 21 Eylül 1914	Yazar Adı
Donanmamız	Donanma
Hatırat	Hüseyin Kazım
Asker Duası “Şiir”	Gökalp (Ziya)
Piçlerin Babası	Aka gündüz
Muzafferiyetin Esrarı	Belirtilmemiş
Mirât-ı Zafer	Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed
Ser Muzafferiyet (Berlinde muhtaclara 20 paraya yemek dağıtılması)	Belirtilmemiş

Sayı: 61 Makale Adı 28 Eylül 1914	Yazar Adı

Cerât Neler Yapıyor	Donanma
Almanya - Fransa	Belirtilmemiş
83 den 333'e Bir mektup	Hüseyin Kazım
Kuvvetli Bir Donanmanın Lüzumu	Ahmed Vahid
Harb-i Umumide Hududlara Bir Nazar (Avusturya ve Rusya- Almanya -Fransa Hududu	Ebulfuad Refik
Mirât-ı Zafer	Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed

Sayı: 62	Makale Adı	Yazar Adı
5 Teşrin-i evvel 1914		
Müslümanlarda İntiba		Belirtilmemiş
Ordu ve Donanmada Kumandan Evsafı		Belirtilmemiş
Hürriyeti Kuvvet Muhafaza Eder		Mahmud Muin
Hilâlin Mâtemi		Mustafa Haluk
Bahri Kazalar		Belirtilmemiş
Loren Meydan Muharebelerini ziyaret		Belirtilmemiş
Nasıl Gitmişler		Ali Fahri
Mirât-ı Zafer		Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed
Beyaz Lale		Ömer Seyfeddin

Sayı: 63-64 ¹⁴⁷	Makale Adı	Yazar Adı
12Teşrin-i evvel 1914		
Âlem-i İslam		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Bir Feryad-ı İstimdad Isparta Belediye Reisi Telgrafı		
Müslümlar Nasıl Düşünüyor		Donanma
Almanya - Fransa		Belirtilmemiş
Deniz Muharebesi		Ahmed Vahid
Denizde Türkler		Belirtilmemiş
Cezayir'in Kuvve-i Berriye ve Kuvve-i Bahriyesi		Devamı ikinci makalede
Takvim-i Harb		Belirtilmemiş
Çapulcular		Belirtilmemiş
Mirât-ı Zafer		Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed
Fıkr-i Takib		Ahmed Rasim
Almanya- Fransa		Belirtilmemiş
Tayyarenin Menakıb-ı İhtirai		Mim. Burhaneddin
Türk Yolu “Şiir”		Rodoslu Tefvik Nevzad
Cezayir'in Kuvve-i Berriye ve Kuvve-i Bahriyesi		Ali RızaSeyfi
Takvim-i Harb		Belirtilmemiş
Son hafta		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Müsameremiz		Belirtilmemiş

¹⁴⁷ İlave kısmı ile beraber İSAM'da ki nüshada iki sayı tek fasikülde verilmiştir.

Sayı: 65	Makale Adı	Yazar Adı
26 Teşrin-i evvel 1914		
Asker Geçerken		Donanma
Almanya- İngiltere		Ahmed Rasim
Keşke Düşmanlarımız Almanlar Olsaydı		Mahmud Muin
İslam ve Muharebe		Belirtilmemiş
Denizlerin 38 likleri		Yahya Bahri
Fransız Ordusu Nereye İstinad Ediyor		Belirtilmemiş
Yarım Türkler		Aka Gündüz
Bir Alman Generalinin Mülakatı		Belirtilmemiş
Mirât-ı Zafer		Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed

Sayı :66	Makale Adı	Yazar Adı
2 Teşrin-i Sani 1914		
Moskof Donanması Ne Oldu (Batan gemiler)		Belirtilmemiş
Bahr-ı Siyahın Moskof Sahili		Belirtilmemiş
Kaç Muharebemiz Var		Belirtilmemiş
Krehermen Ukrayna Muharebe-i Bahriyesi		Ahmed Rasim
Almanya - Fransa		Belirtilmemiş
İslamiyetin Faaliyet Sahneleri (Afrika)		Ali Rıza Seyfi
Zeplinler ve Kabl-i Sevk Balonları		Mim Burhaneddin
Takvim-i Harb -Eylül-		Belirtilmemiş
Mirât-ı Zafer		Hüseyin Ulvi Bin Hacı Ahmed

Sayı: 67	Makale Adı	Yazar Adı
9Teşrin-i Sani 1914		
Kıyasda Hayat Vardır		Donanma
Efrad-ı Bahriyemize Bir Nazar		Ahmed Rasim
İngiltere ve Harb-ı Hazır		Mâba'dı Var
Ulu Neslime		Çakır Kadioğlu
İslamiyetin Faaliyet Sahneleri (Afrika)		Ali Rıza Seyfi
Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye Dair Asar Üzerinde Mütalaat		Mevlana Hasan Said
Enver-Cemal ve Talat Paşa Portreleri		Belirtilmemiş
Takvim-i Harb -Eylül-		Belirtilmemiş
Bu Sene İdman Mevsimi		Mim. Be. İdris

Sayı: 68	Makale Adı	Yazar Adı
16Teşrin-i Sani 1914		
Beyanname-i Hümâyûn Sûretidir		Başkumandan Vekili Enver
Son Hafta		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş

Cihad Ya Müslimin	Donanma
Fetâva-ı Şerife	Belirtilmemiş
Elhükâm-i Fi İslâm (Arapça Makale)	Abdülaziz Çavuş
Tezahürat-ı Milliye İttihatçıların Yürüyüşü	Belirtilmemiş
Prusya İle İttifak	Ahmed Rasim
Alman Tahte'l-bahrleri	Mâba'dı Var
Mısır İngiliz Boyundurluğundan Nasıl Kurtulabilir?	Belirtilmemiş
Harb Hatıratı	Belirtilmemiş
Nasıl Gitmişler -Trablusgarp-	Belirtilmemiş
Köylü ile Konuşma	Belirtilmemiş
Miratu-l zafer	Belirtilmemiş

Sayı: 69	Makale Adı	Yazar Adı
22 Teşrin-i Sani 1914		
Son Hafta		Belirtilmemiş
Fetava-ı Menife-i Cihadın Sûreti Mubarekesi		
Lis..		Donanma
Hareketsiz Kalmak Ölmek Demektir		Çakır Kadı Oğlu
Mesail-i Müberreme-i İslamiyeden		Mehmed Şadi
Şüheda Türküsü “Şiir”		İbrahim Ekrem
İntikam “Şiir”		Nazmi
Bahr-i Sefidde Fransa, İtalya, Avusturya Kuvvetleri		Belirtilmemiş
Alman Tahte'l-bahrleri		Belirtilmemiş
Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye Dair Asar Üzerinde Mütalaat -2-		Mevlana Hasan Said
İdman Spor Jimnastik Nedir		Mim. Be. İdris

Sayı: 70	Makale Adı	Yazar Adı
30 Teşrin-i Sani 1914		
Zafer Helalindir (İngiliz Hükümeti)		Donanma
Ruslarla Bir Bahri Muharebe		Ahmed Rasim
Vukuat-ı Ahire-i Bahriye		Abidin Daver
Alman Hükümdarları		Ali Rıza Seyfi
İngiltere ve Harb-ı Hazır		Belirtilmemiş
Veliahd-ı Ali-i Saltanat ve Donanma Cemiyeti		Donanma
Süveyş Kanalı ve İngiltere		Belirtilmemiş
Mısır Hakkında		Lütfullah Ahmed
Nasıl Gitmişler		Belirtilmemiş

Sayı: 71	Makale Adı	Yazar Adı
7 Kanun-ı evvel 1914		
Ne Kazandık		Donanma
Karadenizde		Abidin Daver

E'azam-ı İslam -1-	Lütfullah Ahmed
Almanyada Vatanperverlik	Fe. Sin.
Beyt-i Muazzam Huzurunda “Şiir”	Nejad Tahsin
1870 de Bir Meç-i Mahsurenin Defter-i Hakikatı	Mâba’dı Var
Nasıl Gitmişler	Belirtilmemiş

Sayı: 72	Makale Adı	Yazar Adı
14 Kanun-ı evvel 1914		
Cenubi Amerika Sularında Alman Gemilerinin Şanlı Akibeti		Belirtilmemiş
Fedakârlık Devri		Donanma
Ordunun Tekbiri “Şiir”		Feyzullah Mahir
Denizde ilk Türkler		Mehmed Arif târîh-i Osmanî Encümeni Azası
Selim-i Evvel- Taht-ı Yusuf		Ahmed Rasim
Vukuat-ı Ahire-i Bahriye Baltıkta Rus Filosu		Abidin Daver
Almanya- Fransa		Belirtilmemiş
Büyük Alev		Mâba’dı Var
Nasıl Gitmişler		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusya’ya Bir Nazar		Ebul Fuad Refik

Sayı 73	Makale Adı	Yazar Adı
21 Kanun-ievvel 19148 Kanun-ievvel 1330		
Ey Türk Uyan		Hüseyin Kazım
Sinir muharebesi		Donanma
İngilizler Cezire-i Muhammed Selebinden Mahv olacaklar		İbn-i Muin Mahmud
Vukuat-ı Ahire-i Bahriye		Abidin Daver
Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye Dair Asar Üzerinde Mütalaat -3-		Ebu Mevlana Hasan Said
Mısır Hakkında		Belirtilmemiş
Nasıl Gitmişler		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusya’ya Bir Nazar		Mâba’dı Var Ebul Fuad Refik
Büyük Alev		Belirtilmemiş

Sayı: 74	Makale Adı	Yazar Adı
28 Kanun-ı evvel 1914		
Hulusi Bitlisi Ne Diyor?		
E'azam-ı İslam		Cemalleddin Afgani
Tatlı ve Acı (Batım Limanı)		Ali Rıza Seyfi
Müslümaları Tanıyalım		Lütvah Ahmed
İngiltere ve Harb-i Hazırdaki Mesuliyeti		Belirtilmemiş
Mısır Hakkında		Mâba’dı Var
1870 de Bir Meç-i Mahsurenin Defter-i		Burhaneddin

Hakikati	
Nasıl Gitmişler	Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusyaya Bir Nazar	Mâba‘dı Var

Sayı: 75 4 Kanun-ı sani 1915	Makale Adı	Yazar Adı
Büyük Alev		Mâba‘dı Var
Hamîyet Sinesinde		Belirtilmemiş
İstiklal-i Osmanî		Donanma
E’azam-ı İslam		Cemaladdin Afgani Lam
Vukuat-ı Ahire-i Bahriye		Abidin Daver
İngiltere ve Harb-i Hazırdaki Mesuliyeti		Belirtilmemiş
Allah-u Ekber “Şiir”		İzzet Ulvi
Çin Tehlikesi ve Çinli İstilas		Burhaneddin
Mısır Hakkında		Mâba‘dı Var
Nasıl Gitmişler		Belirtilmemiş
Büyük Alev		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusyaya Bir Nazar		Mâba‘dı Var Ebul Fuad Refik

Sayı: 76 11 Kanun-ı sani 1915	Makale Adı	Yazar Adı
Terbiye-i Milliye Bahsi		Donanma
Efkâr-ı Hissiyatı İslamiye		Hüseyin Kâzım
Tövbe Edelim ...?		
Şair ve Hilal “Şiir”		Enis Behiç
Kars Mevki-i Tarihi- “Ehemmiyeti Askeriyesi”		Belirtilmemiş
Vukuat-ı Ahire-i Bahriye		Abidin Daver
Muharebâtda Nisbet		Mim. Be. İdris
Nasıl Gitmişler		Mâba‘dı Var
Harb-i Umumide Rusyaya Bir Nazar		Mâba‘dı Var Ebul Fuad Refik

Sayı: 77 5 Kanun-ı sani 1330- 18 Kanun-ı sani 1915	Makale Adı	Yazar Adı
Büyük Alev		Mâba‘dı Var
Hamîyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Tâli‘ Tarihimiz İstibdadı da Yıkmıştır		Donanma
Moskov -Şiir-		Enis Behiç
Efkâr ve Hissiyat-ı İslâmiye		Belirtilmemiş
Munderus Muharebe-i Bahriyesi		Belirtilmemiş
Muharebenin Zâyiât-ı Bahriyesi		Belirtilmemiş
Dar-ül Fünûn Mekteb-i ‘Âliye-i Talebesine		Hamdi Suad
Mısır Hakkında		Birinci Makale Hitam Buldu
Harb-i Umumide Rusyaya Bir Nazar		Ebul Fuad Refik
Nasıl Gitmişler		Belirtilmemiş

Sayı: 78	12 Kanun-ı sanil 1330	Yazar Adı
Makale Adı	25 Kanun-ı sani 1915	
10 Kanun-ı sani		Donanma
Denizde İlk Türkler		Mehmed Arif
Deniz Altında		Elif . Alaeddin
İstihlas Muharebeleri		Mâba’dı Var
Gülistanlar- Harabeler “Şiir”		Halid Fahri
Almanaya’nın Hâkimiyet-i Havaiye Hususundaki Mesaisi		Mim Be. İdris
Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye Dair Asar Üzerinde Mütalaat -4-		Mevlana Hasan Said
Harb-i Umumide Rusya’ya Bir Nazar		Mâba’dı Var Ebul Fuad Refik
Büyük Alev		Mâba’dı Var

Sayı: 79	Makale Adı	Yazar Adı
1 Şubat 1915	19 Kanun-ı sani 1330	
Bizler ve Onlar (Bizler ve Avrupalılar)		Donanma
Midhat Paşa “Şiir”		Ahmed Kemal
Anadolu Sedaları “Şiir”		Ni’meti
İstihlas Muharebeleri		Mâba’dı Var
Iraki Arabda İngiliz Tecavüzünün Sebeb ve Neticeleri		Be. Kaf
İngilizlerde İstila Korkusu		Arif Cemil
Torpedo Bot Muharebeleri İle Manevra İcrasına Dair		Ali Rıza Seyfi
Harb-i Umumide Rusya’ya Bir Nazar		Mâba’dı Var Ebul Fuad Refik
Bir Aylık İdman		Belirtilmemiş
Büyük Alev		Mâba’dı Var

Sayı: 80	Makale Adı	Yazar Adı
8 Şubat 1915	26 Kanun-ı sani 1330	
Mecburi Bir Hasbıhal		Mecmûa
Umumi Harbde Vazifemiz Hindistan Yolları		Belirtilmemiş
Şimal Denizi Muharebe-i Bahriyesi		Abidin Daver
Zeplin Balonlarının İngiltere’ye Hücumu		Arif Cemil
Zeplinler		Mim. Be İdris
Fuzuli		Ali Cânib
İngiltere Kaç Defa İstilaya Uğradı		Tablo
Büyük Alev		Mâba’dı Var
Nasıl Gitmişler		Mâba’dı Var

Sayı: 81	Makale Adı	Yazar Adı
15 Şubat 1915	2 Şubat 1330	
Pek Mühim Bir Bahis		Donanma

Osmanlıların İstiklal Günü	Ayn. Fe.
Şiirler	Ömer seyfeddin- Ercümen Ekrem-Yusuf Bahaddin
İngiltere Muhasara Edilebiliyormu?	Abidin Daver
Siyaset-i Bahriyede Halkın Vezaif ve Ferdi İctimaiyesi -1- Siyaset-i Bahriye Ne Demektir?	Belirtilmemiş
Hürmüz	Ali Rıza Seyfi
Büyük Alev	Mâba'dı Var
Nasıl Gitmişler	Mâba'dı Va

Sayı: 82 22 Şubat 1915	Makale Adı 9 Şubat 1330	Yazar Adı
Hayat Mücadeledir		Donanma
Mühim Bir Bahs-i İlmi		Ebul Faruk Murad
Denizde İlk Türkler		Arif
İngiltere Abluka Edilebilir mi?		Belirtilmemiş
Turan Kızları “Şiir”		Enis Behiç
Namık Kemal “Şiir”		Ahmed Kemal
Barbarosun Baş Taretinde		Belirtilmemiş
Garba İlk Nazarlar		Ali Canib
İngiltereden Fransa'ya Tünel -Manş Altından-		Mim.İdris
İstihlas Muharebeleri		Emin Halid
Harb-i Umumide Rusya'ya Bir Nazar		Ebul Fuad Refik

Sayı: 83 16 Şubat 1330	Makale Adı 29 Şubat 1915	Yazar Adı
Milletlerde Esbab-ı İnkişaf ve Terakki		Belirtilmemiş
Osmanlıların İstiklal Günü		Belirtilmemiş
Şimal Deniz Muharebesi		Abidin Daver
Mısırdaki Fransızlar ve Halebli Süleyman		Ayn.
Torpilller Hakkında		Belirtilmemiş
Barbarosun Baş Taretinde		Ali Haydar Emir
Nedim -Türk Edebiyat Tarihi Derslerinden-		Ali Canib
Harb-i Umumide Rusya'ya Bir Nazar		Mâba'dı Var
İdman Sütunları		Belirtilmemiş
Şarkda İdman		Ali Seyfi Terbiye-i Beden Muallimi
İstanbul Fut Birliği Musabakaları		Abidin Daver

Sayı: 84 Makale Adı	23 Şubat 1330 8 Mart 1915	Yazar Adı
Kâbe Resmi		
Boğaz Önünde		Donanma
İstiklâl-i Osmanî Bahsi		Hüseyin Kazım

İstiklali Osmanî Günü ve Dört Mektup	Ayn. Fe.
Osmanlıların İstiklali Günü	Osman Ferid
Çanakkale Geçilebilir mi?	Abidin Daver
Yalvarış “Şiir”	Ahmed Kemal
Rûyâ-ı Zafer “Şiir”	Kemal Fevzi
Sac Tayyareler	Mim. Be. İdris
Yeni Bir Makale Münasebetiyle Yeni Bir Eser	Mevlana Hasan Said
İdman Sütunları	Ali Seyfi
Futbol Müsabakaları Galatasaray 1–Anadolu 4	Belirtilmemiş

Sayı: 85 15 Mart 1915	Makale Adı 2 Mart 1331	Yazar Adı
Milletlerde Hayat ve Hak-ı Hayat		Belirtilmemiş
Yevm-i İstiklal-iOsmani Hakkında Tedkikat		Mâba’dı Var
İzah-ı Mühim (9 Şubat 1330 tarihli nüshada bulunan bir yazıya gönderme)		Amasyalı Hüseyin Hüsameddin
İtalya Donanması		Yekta Bahr
Kayzer – Napolyon		Elif. Lamelif.
Bugün ki Şair “Şiir”		Halid Fahri
Diyyar-ı Yusuf’a Doğru “Şiir”		Ahmed Kemal
Mısırdaki İngilizler		Ayn.
Nil Kenarında “Şiir”		M. Tekin
Büyük Alev		Mâba’dı Var
Nasıl Gitmişler		Mâba’dı Var
İdman Stünları		Ali Seyfi
Tenefüs		Ali Seyfi
Maç Sonucu Fenerbahçe 4 -Galatasaray 0		Abidin Daver
Milletin Semahatı		Belirtilmemiş

Sayı: 86 25 Mart 1915	Makale Adı 12 Mart 1331	Yazar Adı
Serhaddimizde Kal’a Bezm-i Han-ı bedendir		Donanma
İstiklal-i Osmanî Bahsi		Hüseyin Kazım
İzahtan Âzade Bir Mesele İbn-i Mevlana Hasan Said Efendi		Ali Canib
İngiliz ve Fransız Donanmasının Zayıflığı		Abidin Daver
Sinematograf- Hayal-ı Mütiharrik		Mim Be. İdris
Torpidler Hakkında		Mâba’dı Var
Siyaset-i Bahriyede Halkın Zeaif ve Ferdi İctimaiyesi - Hükümetin İrşad Vasıtaları-		Mâba’dı Var
Harb-i Umumide Rusya’ya Bir Nazar		Mâba’dı Var Ebul Fuad Refik
İdman Sütunları		Ali Seyfi
Büyük Alev		Mâba’dı Var
Nasıl Gitmişler		Mâba’dı Var
İdman Kısmı		Ali Seyfi

Futbol Musabakaları	Raşid

Sayı: 87 1 Nisan 1915	Makale Adı 19 Mart 1331	Yazar Adı
Cerât Neler Yapıyor		Donanma
İstiklal-i Osmanî Bahsi		Mâba'dı Var
Murad Bey Efendiye Cevap		Hüseyin Kazım
Almanlarda Seciye ve İadat		Belirtilmemiş
Goethe		Belirtilmemiş
Sinemada Şerid Nasıl Doldurulur		
Siyaset-i Bahriyede Halkın Vezaif ve Ferdi İctimaiyesi -2- ¹⁴⁸ Hükümetin İrşad Vasıtaları-		Mâba'dı Var
Ta'lim ve Terbiye		Ahmed Kemal
İdman Sütunları Görüş		Belirtilmemiş
Terbiye-i Bedeniye		Belirtilmemiş
Büyük Alev		Mâba'dı Var
Nasıl Gitmişler		Mâba'dı Var

Sayı: 88 8 Nisan 1915	Makale Adı 26 Mart 1331	Yazar Adı
Mecburi Bir Hasbıhal		Donanma
Prezmisel Müdâfa'ası		Abidin Daver
Senusi Dindaşlarımız		Ali Rıza Seyfi
Fetret Hengâmesi ve Muallim Naci		Belirtilmemiş
Torpilller Hakkında		Belirtilmemiş
Goethe		Halid Fahri
Mecidiye İçin		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusya'ya Bir Nazar		Mâba'dı Var Ebul Fuad Refik

Sayı: 89 2 Nisan 1331	Makale Adı 15 Nisan 1915	Yazar Adı
İngiltere'nin Ahlak Cihetiyle İflası		Ayn. Sin
Millet Ne Vermiş		Ayn. Sin.
İstiklal-i Osmanî Hakkında Tedkikat		Belirtilmemiş
Alman Donanmasının Bir Ziyâ'a		Abidin Daver
Sefâin-i Havaiyeye Aid		Ali Rıza Seyfi
Muharebeden Sonra Zırhlılar		Yekta Bahr
Bir Kumrunun Figanı “Şiir”		Nüzhet
Kal'a-i Sultaniye “Şiir”		Ali Rıza Seyfi
Fetret Hengâmesi ve Muallim Naci		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Rusya'ya Bir Nazar		Ebul Fuad Refik

¹⁴⁸ Orijinal nüshada muhtemelen sehven iki kez yazılmış.

Sayı: 90 9 Nisan 1331 Makale Adı 22 Nisan 1915	Yazar Adı
İstikbal-i İktisadımız	Belirtilmemiş
Meskûkât-ı Atıkanın Tarihine Hidmet	Osman Ferid
Torpilller Hakkında	Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
Aşıkın Sazı “Şiir”	Ali Rıza Seyfi
Fetret Hengâmesi ve Muallim Naci	Belirtilmemiş
Âlem-i İslamın İstikbal-i Ziraiyesi	Ziraat Mühendisi Cevad Rüştü
Bahriye Makinacılığı	Ali Rıza Seyfi

Sayı: 91 16 Nisan 1331 Makale Adı 29 Nisan 1915	Yazar Adı
Cemal Paşa’nın Şam’da Ordu ile Dua yaparken Resmi	
Bilgi Meselesi ve Hatt-ı Harb Gemileri	Donanma
İngiltere- Rusya- Afganistan Cihad-ı Ekber	Ali Rıza Seyfi
Bu Seneki Harb Sefineleri	Yekta Bahr
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
Sultan Reşad Portresi (Sene-i Devriye-i Cûlûs)	
Âlem-i İslamın İstikbal-i Ziraiyesi -2-	Ziraat Mühendisi Cevat Rüştü
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi ¹⁴⁹	Ayn.
Harbin İ’lânı	Mâba’dı Var
Torpilller Hakkında	Belirtilmemiş
Bir Haftalık İcmal Garb cephesi- Karpatlar- Harekât-ı Bahriye- Çanakkaleden	Abidin Daver

Sayı: 92 23 Nisan 1331 Makale Adı 6 Mayıs 1915	Yazar Adı
Zafer Devam Ediyor	Donanma
Muharebe ve Alman Metanet-i Ahlakiyesi	Belirtilmemiş
Türkün Gazası	Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
Bu Seneki Harb Sefineleri -2-	Yekta Bahr
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Ali Şükrü
İcmal- Garp Cephesinde Şark Harbinde- Denizde	Abidin Daver
Torpilller Hakkında	Osman Nuri

Sayı: 93 30 Nisan 1331 Makale Adı 13 Mayıs 1915	Yazar Adı
Yeni Rus Hezimet	Donanma

¹⁴⁹ Birinci Dünya Savaşı’ndan yaklaşık üç yıl önce *Times Dergisi*’nde reklamı yapılan “1914 Şimal Denizi Muharebe-i Bahriyesi” isimli kitaptan yola çıkılarak yazılan yazı dizisi.

Muhterem Müttefiklerimizden Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı Haşmetli Fransuva Jozef Hazretlerinin Hayat-ı Hususiyeleri	He. Said
Muharebe ve Alman Metanet ve Ahlakiyesi	Belirtilmemiş
Türkün Gazası	Fazıl Turgud
Âlem-i İslamın İstikbal-i Ziraiyesi	Ziraat Mühendisi Cevat Rüştü
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Ayn.
Hatt-ı Harb Gemileri -3-	Belirtilmemiş
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye Garp cephesi Şark ve Çanakkalede	Abidin Daver
İdman Sütunları Mevzi Yorgunluk Espabı	Terbiye-i Bedeniye Muallimi Ali Seyfi
İdman Sütunları Usulsüzlük Ampirizm	Belirtilmemiş
Nasıl Gitmişler	Mâba'dı Var

Sayı: 94 7 Mayıs 1331 Makale Adı 20 Mayıs 1915	Yazar Adı
Donanma Cemiyeti Bahtiyardır	Donanma
Deniz ve Edebiyat	Ali Rıza Seyfi
Vatanperverane Bir İctima	Hüseyin Kazım
Muharebe ve Alman Metanet ve Ahlakiyesi	Mim. Alim
Alman Bahriye Topları	Yekta Bahr
Ta'lim ve Terbiye	Ahmed Kemal
Âlem-i İslamın İstikbal-i Ziraiyesi -4-	Ziraat Mühendisi Cevat Rüştü
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Ayn.
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye Garp cephesi Şark ve Çanakkalede	Abidin Daver
İdman Sütunları Umumi Yorgunluk	Ali Seyfi
İdmanlarımız	Belirtilmemiş
Nasıl Gitmişler	Belirtilmemiş
Futbol Müsabakaları	Ayn. Dal.

Sayı: 95 14 Mayıs 1331 Makale Adı 27 Mayıs 1915	Yazar Adı
Azın Ço'ğa Galebesi	Donanma
Mekteb Sırları	Abdurrahman Şeref Bey Tarafından İhda Buyurulmuştur.
Meskûkât-ı Atikanın Tarihine Hidmeti -2-	Osman Ferid
İcmal-ı Hadisat	Hüseyin Kazım
Mısırdaki İngilizler -2-	.. Ayn
Löven Gambita Nasıl Battı?	Ahmed
Muharebe Marşı	Tevfik Nevzad
Vur "Şiir"	Ali Rıza Seyfi
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
Tekne İnşaatı	Mâba'dı Var
Futbolun Tarihi	Belirtilmemiş
Hokey Ligi Müsabakaları	Heyet-i İdare
Nasıl Gitmişler	Belirtilmemiş

Sayı: 96 21 Mayıs 1331 Makale Adı 3 Haziran 1915	Yazar Adı
Majestik ve Agamemnun Zırhlıların Akibeti	Belirtilmemiş
Biz İftihar Edelim	Donanma
Alman Tahte'l-bahrleri	Abidin Daver
Ayine-i Ahlak “Şiir”	Ahmed Kemal
Gemiciler “Şiir”	Enis Behiç
Alman Edebiyatından Güstav Şuab “Şiir”	Ma'ri
Hâkimiyet Sema ve Almanlar	Mim Be. İdris
İnşaat Hataları	Yekta Bahr
Köylü İle Konuşma	Donanma
Şiller Alman Şairleri	Mâba'dı Var
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
Pek Garib Bir Vak'a Makalede Hak İddiası	Fuad Sami

Sayı: 97 28 Mayıs 1331 Makale Adı 10 Haziran 1915	Yazar Adı
İhtifal (Merasim) Münasebetiyle	Donanma
Musâhâbat-ı İctimaiye	Cenab Şahabettin
Enver Talat Paşalar ve Alman Sefir Wangenhaym Resmi	
Bir İstizah (Hamdullah Suphi Bey Efendiye)	Hüseyin Kazım
Sinop Baskını	Osman Nuri
Dünyada Kaç Tahte'l-bahr Var?	Yekta Bahr
Şiller	Mâba'dı Var
İki Mektup -1-	Vedad
Osmanlı Donanmasından Bir Ahenk?	Fatma İclâl
Tayyare- Alt Taaruz-	Mim. Be. İdris
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba'dı Var
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 98 4 Haziran 1331 Makale Adı 17 Haziran 1915	Yazar Adı
Büyük Gemi ve Taht-el Bahr Meselesi	Donanma
Müşahabat-ı İctimaiye -2-	Cenab Şahabettin
İstiklal-i Osmanî Hakkında Tedkikat	Mâba'dı Var
Fetih ve Fatih	Belirtilmemiş
Bahriyeye Mûteallik Bazı Fıkralar	Belirtilmemiş
Ayine-i Ahlak “Şiir”	Ahmed Kemal
Avlum Nedir? “Şiir”	Ali Rıza Seyfi
Avrupa Tarihi	Ali Canib
Şiller	Mâba'dı Var
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba'dı Var

1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 99 11 Haziran 1331 Makale Adı 24 Haziran 1915	Yazar Adı
Allahu Ekber ve Lillahil Hamd	Donanma
Müşahabat-ı İctimaiye -3-	Cenab Şahabettin
Cidal-ı Akvam	Mim. Be. İdris
San'atda Güzellik Nedir?	Ali Canib
Harb Akşamları	Vedad
Gemiciler "Şiir"	Enis Behiç
Ayine-i Ahlak	Ahmed Kemal
Büyük Muharebe Gemisi ve Tahte'l-bahirler	Mâba'dı Var
İngiliz İmparatorluğunun İnhitât ve Sükûtu	Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
İdman Sütunları Cildin Terbiyesi Meselesi	Belirtilmemiş
Enâsır-ı Kuvvet	Ali Seyfi
Afganistan Tarihi ve İngiltere ile Münasebet	Mâba'dı Var
Ne Diyorlar?	Belirtilmemiş

Sayı: 100 18 Haziran 1331 Makale Adı 1 Temmuz 1915	Yazar Adı
Düşmanda Asar-ı Yas	Belirtilmemiş
Müslümanlığın Şiarı Budur	Donanma
Müşahabat-ı İctimaiye -4-	Cenab Şahabettin
Bir Atikden Cedide	Belirtilmemiş
Olmaz Bir Hatıra	Arif Oruç
Hilal "Şiir"	Ssdir
Ayine-i Ahlak "Şiir"	Ahmed Kemal
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
İdman Sütunları	Ayn Sin.
Afganistan	Mâba'dı Var

Sayı: 101 25 Haziran 1331 Makale Adı 8 Temmuz 1915	Yazar Adı
Harb Kerametleri	Belirtilmemiş
Müşahabat-ı İctimaiye -5-	Cenab Şahabettin
İstiklal-i Osmanî Hakkında Tedkikat	Mâba'dı Var
Hekim "Kant"	İdris
Sanatda Mekteb	Ali Canib
Ayine-i Ahlak	Ahmed Kemal
Âlem-i İslamın İstikbal-i Ziraiyesi -5-	Ziraat Mühendisi Cevad Rüştü

Temaşa Tenkidi Hamid'in Eserleri Nasıl Oynanıyor	Halid Fahri
Hatt- ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 102 2 Temmuz 1331 Makale Adı 15 Temmuz 1915	Yazar Adı
Ramazan	Donanma
Hakiki Tecdid	Haşim Nahid
Cenab Şahabettin Bey'i Bir Gün Ziyaret	Ruşen Eşref
Çocuk Balonları "Şiir"	Enis Behiç
Ayine-i Ahlak "Şiir"	Ahmed Kemal
Komşumuz Merih (Gezegeni)	M.B. İdris
Büyük Muharebe Gemisi ve Taht-el Bahr	Belirtilmemiş
Onun Ümidi	Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
1914 Şimal Deniz Muharebe-i Bahriyesi -6-	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 103 9 Temmuz 1331 Makale Adı 22Temmuz 1915	Yazar Adı
10 Temmuz'a Aid Milli Tebrîk	Donanma
Müsahebat-ı İctimaiyye -6-	Cenab Şehabeddin
Almanya'nın Terakkiyat-ı Ahiresi	Yusuf Osman
Elektrikle Sevk Olunan Muharebe Gemisi Amerika'da Yapılan (Kaliforniya İsimli)	Ali Rıza Seyfi
Macarlarla Ticaret, Sanat ve Ma'rif	Ali Rıza Seyfi
Ramazan Husahebesi	Mim. Be. İdris
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 104 16 Temmuz 1331 Makale Adı 29Temmuz 1915	Yazar Adı
Millet Ne Vermiş	Donanma
Müsahebat-ı İctimaiyye -7-	Cenab Şehabeddin
Almanya'mı Daha Zengindir Fransa mı?	Mehmed Emin
Ali'el Felah	Şin. Fe.
Öldürmek- İntikam "Şiir"	Halid Fahri
Küçük Hikâye Ahmed Bin Hamud	Ercümend Ekrem
Muskof Esrar-ı Siyasesi	Selanikli Fe.
Harbde Ticaret-i Bahriye	Muhammed Şevket
Ramazan Mûsahabesi	Mim Be İdris
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 105 31 Temmuz 1331 Makale Adı 13 Ağustos 1915	Yazar Adı
Mukavemet Bahsi	Belirtilmemiş
Müsahebat-ı İctimaiyye -8-	Cenab Şehabeddin
Matbûat-ı Osmâniye Tarihi Yazılmalıdır. Abdurrahman Şeref Bey Efendiye	Hüseyin Kazım
Tecdid-i Ma‘rif	Hüseyin Kazım
Kızıl Elmaya Doğru	Ali Rıza Seyfi
Ramazan Musahabesi	Mim.Be. İdris
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba‘dı Var
İcmal “Bir Haftalık Berriye ve Bahriye”	Abidin Daver

Sayı: 106 20 Ağustos 1331 Makale Adı 2 Eylül 1915	Yazar Adı
İtalya Zümre-i A‘daya İltihak Etti	Donanma
Tevfk Fikret’in Ziya-ı	Belirtilmemiş
Tevfik Kikret	Cenab Şahabeddin
Müsahebat-ı İctimaiyye -10-	Cenab Şahabeddin
Cesaret ve Tedbir	Mehmed Şevket
Deniz Kuvveti	Belirtilmemiş
Kuyruklu Yıldızlar- Şehâblar- Bahr-ı Semaviler	Mim. Be. İdris
Almanya’nın Terakkiyat-ı Hazırası -2-	Yusuf Osman
Münşa-ı Harb	Mâba‘dı Var
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba‘dı Var
İcmal Bir Senelik Vaka-ı Bahriye	Mâba‘dı Var

Sayı: 107 3 Eylül 1331 Makale Adı 17Eylül 1915	Yazar Adı
Elbette Zafer Bizimdir, Elbet	Donanma
Müsahebat-ı İctimaiyye	Cenab Şahabeddin
Asker Kardeşler “Şiir”	Halid Fahri
Ayine-i Ahlak	Ahmed Kemal
Siyaset ve Harb	Şevket
İtidaldem	Mim. Be. İdris
Barbaros’un Menakib-i Şânâveri	Abidin Daver
Tevfik Fikret Ressam	Ruşen Eşref
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba‘dı Var
İcmal	Abidin Daver

Sayı: 108 18 Eylül 1331 Makale Adı 30 Eylül 1915	Yazar Adı
Hükümet İçin	Ferid Naf‘i
Müsahebat-ı İctimaiyye	Cenab Şahabeddin

Siyaset ve Harb	Şevket
Mevad-ı İnfilakiye	Muallim Lütfi
Hilal “Şiir”	Elif. ‘Ayn.
Ayine-i Ahlak “Şiir”	Ahmed Kemal
Almanaya’nın Terakkiyat-ı Ahiresi	Yusuf Osman
Panama Kanalı	Belirtilmemiş
Tevfik Fikret Ressam (Merhum Fikret’in Hatıratından)	Ruşen Eşref
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba’dı Var
İcmal	Abidin Daver

Sayı: 109 24Eylül 1331 Makale Adı 7 Teşrin-i evvel 1915	Yazar Adı
Vazifemiz	Donanma
İktisadiyatımız Ne İçin Düzelmiyor?	Mehmet Zeki
Harbde Tüccar-ı Sefâin	Ahmed
Kavanin-i Tab’iye ve Kavanin-i Adliye	Mim. Sin
Kale-i Sultaniye “Şiir”	Ayn. Elif.
Almanaya’nın Terakkiyat-ı Ahiresi	Yusuf Osman
Göktepe’nin Zabtı “Moskof Vahşeti”	Ayn Sin.
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 110 Makale Adı 14 Teşrin-i evvel 1915	Yazar Adı
Balkanlar Siyasetinde Hasmımızın Mağlubiyeti	Donanma
Suriye Hayat-ı İlmiye ve Edebiyesi	Belirtilmemiş
Tedrisatta Gaye “Karl Monesyus’un Fikirleri”	Haşim Nahid
Hind Denizinde Silah Kaçakçılığı	Mim Ayn
Almanya’nın Terakkiyat-ı Ahiresi	Yusuf Osman
Sancak	Üsküdarlı Talat
Göktepe’nin Zabtı	Ayn Sin
İslam Haberleri	Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri	Devam Edecek
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver

Sayı: 111 Makale Adı 21 Teşrin-i evvel 1915	Yazar Adı
Bayram	Donanma
Musahabat-ı İctimaiye	Cenab Şahabeddin
Tedrisatda Gaye Karl Monesyus’un Fikirleri	Haşim Nahid
Deniz “Şiir”	Elif. Ayn

Bir Top Nasıl İmal Olunur	Yusuf Osman
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba'dı Var
Göktepe'nin Zabtı	Ayn. Sin
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
Sporcu Olmak İçin	Belirtilmemiş
Ahenk Hareket	Ali Seyfi
İstanbul Fut Ligi Müsabakaları	Belirtilmemiş
Kriket Oyununun Usul ve Kavaidi	Hasan Fuad
Afganistan	Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde	Belirtilmemiş

Sayı: 112	15 Teşrin-i evvel 1331	Yazar Adı
Makale Adı	28 Teşrin-i evvel 1915	
Hata Bizdeymiş		Donanma
Tedrisatta Gaye Karl Monesyus'un Fikirleri		Haşim Nahid
Bağlı Balonlar		Mim Ayn
Tahte'l-bahrler Nasıl Görür, Dolar ve Torpiller		Yusuf Osman
Taht-el Bahr "Şiir"		Elif Ayn
Hatt-ı Harb Gemileri		Mâba'dı Var
Göktepe'nin Zabtı		Devam Edecek
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye		Abidin Daver

Sayı: 113	22 Teşrin-i evvel 1331	Yazar Adı
Makale Adı	4 Teşrin-i Sani 1915	
Şayan-ı Dikkat Bir Nokta		Donanma
Tedrisatta Gaye "Karl Monsiyus'un Fikri"		Haşim Nahid
Tarihte Defterdarlar		Mehmed Zeki (Pakalın?)
Gemici "Şiir"		Rüşdi
Osmanlı Ordusu "Şiir"		Ahmed Kemal
Projektörler		Yusuf Osman
Hatt-ı Harb Gemileri		Devam Edecek
Göktepe'nin Zabtı		Ayn Sin
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye		Abidin Daver

Sayı: 114	Makale Adı	Yazar Adı
29 Teşrin-i evvel 1331		
Harb Manzaraları Hasbıhal		Yusuf Razi
Harb Bir Zaruret-i İctimaiyedir		Mim Be. İdris
Arzda Ne Kadar İslam Var?		Mim. Cim.
Savaşı Takip Eden Mustafa Kemal Bey Resmi		Belirtilmemiş
Muharebenin Bir Senesei		Haşim Nahid

Çanakkale Kahramanlarına “Şiir”	Mehmed Fevzi
Türk Süngüsü “Şiir”	Hızır zade Rüşdü
Osmanlı- İtilaf Muharebesi	Abidin Daver
97 Osmanlı Sırb Seferi	Devam Edecek

Sayı: 115	Makale Adı	Yazar Adı
5 Teşrin-i Sani 1331		
Ölenlerden Kalanlara Bir Ders	Donanma	
Meclîs-i Milliye'nin Güşadı	Belirtilmemiş	
İttihat ve Terakki Cemiyeti Mektebi Talebeleri Resmi	Belirtilmemiş	
Tedrisatta Gaye	Haşim Nahid	
Helal “Şiir”	Hızır zade Rüşdü	
Çanakakale Kahramanzadelerine	Ömer Fevzi	
Ayine-i Ahlak	Ahmed Kemal	
Fransız Bahriyesinin Osmanlı Filosuna Kıymetli Bir Hediyesi	Belirtilmemiş	
Edebiyat-ı Musikiye	Şevket ‘Avni	
Denizde Tahilsiyet? Vesaitine Aid Bazı Mütalaat	Ali Rıza Seyfi	
Haty-t-ı Harb Gemileri	Abidin Daver	

Sayı: 116 12 Teşrin-i Sani 1331	Makale Adı	Yazar Adı
Fakra Mahkûm Bir Sınıf-ı Münevver		Donanma
Tedrisatta Gaye		Haşim Nahid
Hatt-ı Harb Gemileri		Devam Edecek
Türk Destanı		Mustafa Haluk
Orduya Selam “Şiir”		Nejad Tahsin
Ayine-i Ahlak “Şiir”		Ahmed Kemal
Denizde Tul’u “Şiir”		Elif. Ayn.
Amerika’ya Hicret		Mim. Cim.
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye		Abidin Daver

Sayı: 117	Makale Adı	Yazar Adı
19 Teşrin-i Sani 1331		
Son Haftaya Aid Posta	Donanma	
Arıza-ı Cevabiye (Meclîsi-i Ayan)	Belirtilmemiş	
Romanya İşleri “Balkanlarda Mütereddid Bir Kuvvet”	Belirtilmemiş	
Denizde Yanardağ -Şiir-	Elif Ayn	
Şehid –Şiir-	Hızır zade Rüşdü	
İktisadi Hadiseler	Haşim Nahid	
Lisan Bahsi ve Avam Dili	Mim. Be. İdris	
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş	

Tedkik ve Teşrih-i Hadisat (Futbol üzerine)	İdmanyurdu Kaptanı Fazıl
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
Vilayette İdman	Burhaneddin

Sayı: 119¹⁵⁰	Makale Adı	Yazar Adı
26 Teşrin-i Sani 1331		
Son Haftaya Ait Posta		Donanma
Lisan Meselesi		Haşim Nahid
Bir İnkılab-ı İktisadi		Belirtilmemiş
Hilal-ı Ahmer “Şiir”		Yusuf Ziya
Ayine-i Ahlak “Şiir”		Ahmed Kemal
Ketum Hissiyat ve Cesaret		Mim. Cim.
Türk Kızı		Münir Tevfik
Şen Satırlar		Belirtilmemiş
Hatt-ı Harb Gemileri		Devam Edecek
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye(İngilizleri mağlub ettiğimiz Irak harekâtının haritası)		Abidin Daver
İdman Sütunları Jimnastikde Suubet		Ali Seyfi
Deniz İdmancılığı		Mâba’dı Var
Afganistan		Devam Edecek
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş

Sayı: 120	Makale Adı	Yazar Adı
26 Teşrin-i Sani 1331		
Son Haftaya Dair Posta		Donanma
Yılmamak Usanmamak		Mim. Be. İdris
İlk Zorba “Şiir”		Kadl
Süngülüm’e!		Hızır Zade Rüşdü
Ayine-i Ahlak		Ahmed Kemal
Şen Satırlar		Neşed
Bir Türk Esirinin Hikâyesi		Ali Rıza Seyfi
Hatt-ı Harb Gemileri		Devam Edecek
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye		Abidin Daver
İdman Sütunları		Burhaneddin
Terbiye-i Bedeniye İçin		Ali Rıza Seyfi
Deniz İdmancılığı		Mâba’dı Var
Afganistan		Devam Edecek

Sayı: 121	Makale Adı	Yazar Adı
10 Kanun-ı evvel 1331		
Son Haftaya Aid Posta		Donanma

¹⁵⁰ 118. nüsha koleksiyon arasında eksiktir.

Avrupa Medeniyetine Dair	Belirtilmemiş
Müstecib Onbaşı Tah-el Bahri “Şiir”	Ali Rıza Seyfi
Şehid Niyazi Bey(Şiir)	Mehmed Münir
Ana Öğüdü “Şiir”	H. İbrahim Bahri
Şehadet Anı “Şiir”	Hızır Zade Rüştü
Yiğitlik “Şiir”	Elif. Ayn.
İran Viran	Hüseyin Kazım
Bağdad Seferi 1048	Ahmed Rasim
Osmanlı Sırb Seferi 66. Nushadan Mâba’d	Devam Edecek
Tasarruf, Para Biriktirmek	Mim Cim
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
İdman Sütunları HücümHattının Tarz-ı T’abiyesi	Burhaneddin
İstanbul Fut Ligi	Belirtilmemiş
Deniz İdmanlığı	Belirtilmemiş

Sayı: 122	Makale Adı	Yazar Adı
17 Kanun-ı evvel 1331		
Son Haftaya Aid Posta		Donanma
Avrupa ‘Ulûmu ve Biz		Haşim Nahid
Selanik Bilmecesi		Mim
Mevcudiyet-i Milliyeyi Esasat-ı Ahlakiyede Arayalım		Mehmed Vasfi- Makriköy
Irak Muzafferiyeti “Şiir”		Ali Rıza Seyfi
Ayine-i Ahlak “Şiir”		Ahmed Kemal
Elgıta “Şiir”		Hızır Zade Rüştü
İmtihan “Şiir”		Elif Ayn
Düşünen Hayvanlar		Mim Cim
Sultan Murad’ın Bağdat Seferi		Ahmet Rasim
92 Osmanlı- Sırb Seferi		Mâba’dı Var
Şen Satırlar		Eşek Kanber
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye		Abidin Daver
İdman Sütunları Futbol Çabuk Oynamak		Burhaneddin
Müsait Bir Bahçeye Göre Hareket ve Muharefat		Muallim Ali Seyfi
Denizde İdmanlık		Devam Edecek
İstanbul Futbol Birliği Fenerbahçe 12 Süleymaniye 0		Belirtilmemiş
Afganistan		Ali Rıza Seyfi

Sayı:123	Makale Adı	Yazar Adı
24 Kanun-ı evvel 1331		
Son Haftaya Aid Posta		Donanma
Hakiki İstiklal		Haşim Nahid
Müslüman Sözü		Hüseyin Kazım

Rusya'nın Dâhili Yaraları Arazisiz Köylüler Amerikalı Seyyahın Rusya'dan Yazdığı Mektup	Ali Rıza Seyfi
Faaliyet ve İntizam-ı Meşâ'gil	Mim. Cim
Gelibolu Şube-i Ceziresi “Şiir”	Salime Servet Seyfi
Gülistandan Bir Hikâye “Şiir”	Elif Ayn
Niyaz	Hızırzade Rüşdü
93-2 Osmanlı Sırb Seferi	Belirtilmemiş
Şen Satırlar	Kanber
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
İdman Sütunları	Burhaneddin
Her İşte Esas	Ali Rıza Seyfi
Deniz İdmanlığı	Devam Edecek

Sayı: 124	Makale Adı	Yazar Adı
31 Kanun-ı evvel 1331		
Son Haftaya Aid Posta Sedd'ül Bahir Muvaffakiyeti	Donanma	
İngilizlerle İlk Muahede-i Sulhiye	Ahmed Rasim	
İhtifaller (Törenler) ve Terbiyeve Tesirleri	Kazım Nami	
Amerikada Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Mâba'dı Var	
Ayrılrken -Şiir-	Mehmed Behçet	
Boğazda Sabah -Şiir-	Nüzhet Haşim	
Ayine-i Ahlak -Şiir-	Ahmed Kemal	
Fırat Kıyılarında -Şiir-	Mehmed Sıdkı	
Osmanlılara -Şiir-	Ali Fuad	
Sefer Bir Oğluma -Şiir-	Hızır Zade Rüşdü	
Sırbistan Tahtının 'An'anesi	Ayn. Ze.	
Bir Ziya-'ı Elim(İzzetin Menla Beyin Ölüm İ'ân)	Belirtilmemiş	
Hatt-ı Harb Gemileri	Belirtilmemiş	
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver	
İdman Sütunları	İmza	
Noksanlarımız (Futbol)	Altın ordu'dan Fuad	
Deniz İdmanlığı (Yelkencilik)	Devam Edecek	

Sayı: 125	Makale Adı	Yazar Adı
7 Kanun-ı sani 1331		
Son Haftaya Aid Posta	Donanma	
Mısır'ın İşgal ve Gasbında Bir Safha	Ahmed Rasim	
İçki ve Muallimler	Kazım Nami	
Bakir Çöller -Şiir-	Ertuğrul Nihad	
Oğluma Hitab -Şiir-	Ebu Recai Cemal	
Ayine-i Ahlak	Ahmed Kazım	
Şanlı Tarihimizden Ulvi Bir Sahife Deli	Salime Servet Seyfi	

Mehmet ve Deli Hüsrev (961 Hicret)	
Batan Gemiler Ne Olacak	Belirtilmemiş
Amerikada Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Mâba'dı Var
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
İdman Sütunları Koşmak	Belirtilmemiş
Deniz İdmanlığı	Belirtilmemiş

Sayı: 126	Makale Adı	Yazar Adı
14 Kanun-ı sani 1331		
Son Haftaya Aid Posta	Donanma	
Karadağ	Elif. Re.	
Melun İngilizler İçin	Hüseyin Kazım	
Marazi Aşk	Kazım Nami	
Sivastapol -Şiir-	Necmeddin Mahir	
Ağlayan Yurda -Şiir-	Kemal Fevzi	
Kaçtıkları Gün	Belirtilmemiş	
Edebiyat-ı Musikiye -2-	Danış Zade Şevket	
14 Nisan Marşı Notalarıyla Birlikte	Belirtilmemiş	
Amerika Tarihinde İngilizler	Mim. Cim	
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver	
İdman Sütunları Tab'i Kuvvet Müktesib Kuvvet	Ali Seyfi	
Deniz İdmanlığı –Yelkencilik-Yelken Kullanmak	Belirtilmemiş	

Sayı: 127	Makale Adı	Yazar Adı
21 Kanun-ı sani 1331		
Mürüvvet Mesleğinde Hürmet Ecdad-ı Lüzumesi	Hüseyin Kazım	
Donanma Cemiyetinin Kararı	Belirtilmemiş	
Son Haftaya Aid Posta	Donanma	
Sadaka ve Dilencilik	Kazım Nami	
Çanakkale Türküleri	Ömer Fevzi	
Çanakkale Abidesi	Fehmi	
Slavlar	Ahmed Rasim	
Hatt-ı Harb Gemileri	Mâba'dı Var	
İcmal Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver	
İdman Sütunları Sporda Klasik Vaziyetler	Belirtilmemiş	
Dövüş	Belirtilmemiş	
Deniz İdmanları	Belirtilmemiş	

Sayı: 128 28 Kanun-ı sani 1331	Makale Adı	Yazar Adı
	Milli Edebiyat ve Marazi Hadiseler	Edhem Cemil
	Hasret Yılı	Hakkı Tahsin
	Nöbetçi ve Yıldız	Yusuf Ziya
	Slavlar -2-	Ahmed Rasim
	Kadınlık İçin	Kazım Nami
	Almanları İyi Tanıyalım	Ali Şükrü
	Amerikada Şerait-i İctimaiye ve İstikbal-i İctimaiye-- Nüfus Meselesi	Belirtilmemiş
	İcmal Bir Haftalık Veka'yı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
	İdman Sütunları	Belirtilmemiş
	Muavin	İdman Yurdu Umumi Kaptanı Sarı Fazıl
	Müdafaa-i Nefs İdmanları	Devam Edecek
	Deniz İdmanlığı	Belirtilmemiş
	Muhtelif Darü'l Muallimeyn Resimleri	Belirtilmemiş

Sayı: 129 23 Temmuz 1333	Makale Adı 3 Şevval 1335	Yazar Adı
	Muaveneyn-i Muhtereme-i Tahririye	Belirtilmemiş
	Milletin Semahat-ı	Belirtilmemiş
	Sultan Reşad Portresi	
	Donanma Cemiyeti Bayram Mesajı	Belirtilmemiş
	Muhterem Millete	Belirtilmemiş
	Millet Bayramı	Hey'et-i Tahririye
	Talat Paşa Portresi	
	Talat Paşa	Hüseyin Kazım
	Edebiyat mı Fen mi?	Hakkı Tarık
	Harb ve Kadınlarımız I	Kazım Nami
	Barbaros Hayreddin	He. Kef.
	Tahte'l-bahr Silahı	Ahmed İsmail
	Tahte'l-bahrler Düşmana Aman Dedirtebilecekler mi?	Ayn. Re.
	Tasavvufa Doğru “Şiir”	Halid Fahri
	İcmal-ı Harb	Ayn. Re.
	Donanma Piyangosu	Belirtilmemiş

Sayı: 130 2 Ağustos 1333	Makale Adı	Yazar Adı
	Donanmayı Sevmek	Donanma
	Evet.. Zavallı Türkçe “Kardeşim Ömer Seyfettin'e”	Hüseyin Kazım
	Edebiyat mı Fen mi?	Hakkı Tarık
	Türk Askerine “Şiir”	Halid Fahri
	Harb ve Kadınlarımız -2-	Kazım Nami
	Varşova Muharebesi -1-	Ali Şükrü

Gemiciden Telgraf?	H. Şin.-Şin. He.
Mecmûa	Belirtilmemiş
Gazi Süleyman Paşa	Belirtilmemiş
Filozof -Şiir-	Tevfik Fikret
Tahte'l-bahrleri Mağlub Edebilirler mi?	Ayn. Re.
Tehlike Keşf-i İstikbal	Mecmûa
Zistrend Magazin Namlı Risâle-i Mevkûtenin Haziran 1914 Tarihli Nüshasından	Mâba'dı Gelecek Nüşada
Mekteb-i Bahtiyede Merasim	Belirtilmemiş
Aşevi Resimli Yemek Kitabı Tanıtımı	Belirtilmemiş

Sayı: 131 9 Ağustos 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Maksada Doğru “Ticaret-i Bahriye”		Donanma
Pek Eski Bir Kavga “Edebi Kavgalar”		Hüseyin Kazım
Biz ve Denizlerimiz		Hakkı Tarık
Mehtapta Süvariler -Şiir-		Halid Fahri
Gazi Süleyman Paşa		Cim. Kef.
Varşova Muharebesi -2-		Ali Şükrü
Yakın Mazide		Ahmed
Günaydın -Şiir-		Mehmed Nureddin
Düñkü Ruhum -Şiir-		Mehmed Şükrü
Bizde Fotoğrafya		Mim Burhaneddin
Bahriyemiz Nasıl Çalışıyor		Abidin Daver
Tehlike Keşf-i İstikbal		Mâba’dı Gelecek Nüşada
Onuncu Asrı Hicrîde Osmanlı Donanması		Mâba’dı Var
İstanbul Menba Suları Şirketi		Reklam

Sayı :132 16 Ağustos 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Şu'un-i Bahriye		Belirtilmemiş
Büyük Kayık Yarışları Heybeli Ada		İ'lân
Maksada Doğru “Tersane İnşası”		Donanma
Halka Doğru		Hüseyin Kazım
İki Misal-1- Tuba Ağacı Naziresi		Hakkı Tarık
İlmi Tevkir Edelim		Kazım Nami
İmanın Hitabesi -Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Kızıma -Şiir-		Rasim Haşmet
İki Yüz Sene Evvel Türk Korsanlarında Kuvve- Bahriye		Ali Rıza Seyfi
Münasebet-i Beynelmilel		Mim. Sin
Bir Fıransız Zırhlısında		Ahmed
İnşaat-ı Cedide İle Tahte'l-bahrlerde Galebe Mümkünmü?		Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Tehlike “Denizcilik”		Mâba’dı Var

Onuncu Asrı Hicrîde Osmanlı Donanması	Mâba'dı Var
Tahte'l-bahrler ve Çörçil	Belirtilmemiş

Sayı: 133 23 Ağustos 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Sanatın Meriye-i İhtizarı Hüseyin Rahmi Bey Efendiye		Belirtilmemiş
Maksada Doğru "Denizcilik ve Yarışlar"		Donanma
Nasıl Yazıyorlar		Hüseyin Kazım
İki Mîsal -2- Harb Edebiyatı		Hakkı Tarık
Köprülüzade Fuad Beye "Vezne Dair"		Hakkı Tarık
Tarih Çiçekleri		Mehmed Ali Ayni
Şair -Şiir-		Halid Fahri
Sultan Ahmed-i Salis Çeşmesi		Belirtilmemiş
Fransa'nın Maket Donanması		Ahmed
Münasebat-ı Beynelmilel		Mim. Sin
Harbin Uzamasından Amerika Mesuldur -1-		Belirtilmemiş
Sevgili -Şiir-		Şükrü Mehdi
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması		Belirtilmemiş
Heybeli Ada Bahr Yarışları		Program
Tayyareler Tahte'l-bahrler İle		Belirtilmemiş

Sayı: 134 30 Ağustos 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Sanatın Meriye-i İhtizarı "Hüseyin Rahmi Bey Efendiye"		Belirtilmemiş
Maksada Doğru "Ufak Bir Felsefe"		Donanma
İttifakta Ferd		Hüseyin Kazım
Yeni İstidadlar -1-		Hakkı Tarık
Tarih Çiçekleri		Mehmet Ali Ayni
Akdeniz'e Çıkarken "Şiir"		Ali Rıza Seyfi
Yâd-ı Fikret		Halid Fahri
Tok Aydın -Şiir- Mehmed Nurettin		Mehmed Nureddin
İtalyan Donanması		Ahmed
Karadenizde Büyük Bir Fırtına		Mâba'dı Var
Deniz Yarışları		Ayn. Dal.
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Tehlike "Denizcilik"		Mâba'dı Var
Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması		Mâba'dı Var

Sayı: 135 7 Eylül 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Sanatın Meriye-i İhtizarı Hüseyin Rahmi Bey'e		Belirtilmemiş
Maksada Doğru "Yine Denizcilik"		Donanma

Âlem-i Muhammedi	Hüseyin Kazım
Yeni istdatlar -2-	Hakkı Tarık
Sulan Ahmed Camii	Hüseyin Kazım
Barbaros'un Cevabı -Şiir-	Ali Rıza Seyfi
Tahmis-i Gazel Cenab-ı Nedim	Zahid
Karadenizde Büyük Bir Fırtına	Ali Rıza Seyfi
Nemçe Donanması (Avusturya)	Ahmed
Nerede Denizcilerimiz	Belirtilmemiş
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi	Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi
Tehlike	Mâba'dı Var

Sayı: 136 14 Eylül 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Fantaziya Kadınlar İçin Hakk-ı İntihab	Mâba'dı Var	
Maksada Doğru “Memleketi Tanımak”	Donanma	
Bir Hasbıhal	Hüseyin Kazım	
Mühim Bir Fark İçin	Hakkı Tarık	
Bahriye Bölüğü	Ali Rıza Seyfi	
Tarih Çiçekleri	Mehmed Ali A’yni	
Sultan Ahmed Camii -2-	Hüseyin Kazım	
Yeni Takvim-i Milli	Mahmud Muin	
Bir Rüyanın Gölgeleleri “Sahillerin Zuhresi?” –Şiir-	Halid Fahri	
Hatt-ı Harb Sefinesinin Gayreti	Ahmed	
Tecrübe Havuzu	Tevfik	
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi-2-	Abidin Daver	
Sabaha Doğru -Şiir-	Hamdi Şükrü	
Bayrağım –Şiir-	Mim. Kemaleddin	

Sayı: 137 20 Eylül 1333	Makale Adı	Yazar Adı
Fantaziya Kadınlar İçin Hakk-ı İntihab	Mâba‘dı Var	
Maksada Doğru	Donanma	
Edebiyatta Ahlak	Hüseyin Kazım	
Maddi Kuvvetler Manevi Kuvvetler	Hakkı Tarık	
Talat Paşa Portresi	Belirtilmemiş	
Tarih Çiçekleri	Mehmed Ali Ayni	
Gemici Şarkısı –Şiir-	Ali Rıza Seyfi	
Harb-i Hazırın Menşei –Fransa Prusya Harbinin Suret-i Zuhuru	Abdurrahman Şeref	
Feci Bir Sergüzeşt-i Bahri	Ali Rıza Seyfi	
Tecrübe Havuzu 2	Tevfik	
Gün Doğarken -Şiir-	Münire Nuri	
Ay Sonra -Şiir-	Nihad	
Uzaklar -Şiir-	Ahmed Nazım	
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi	

Tehlike	Mâba'dı Gelecek Nüşada
Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması	Mâba'dı Var

Sayı: 138 27 Eylül 1333	Makale Adı	Yazar Adı
	Fantaziya Kadınlar İçin Hakk-ı İntihab	Mâba'dı Var
	Bayram Mesajı	Belirtilmemiş
	Maksada Doğru "İstikbaldeki Donanmamız"	Donanma
	İttihad ve Terakki Kongresi	Hüseyin Kazım
	Milli Vezin Makalesi	Hakkı Tarık
	Harb-i Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref
	Dağda Bir Yolcuya -Şiir-	Halid Fahri
	Yamaçlarda Kaval	Belirtilmemiş
	Ziya Gün Alp Bey Efendiye	Yusuf Ziya
	Türk Neferlerinin Menakib-i Ulviyesi	Mahmud Muin
	Salihin Kotrası	Mâba'dı Var
	İspanya Harblerinin Devr-i Hakimiyelerine Aid Tefekkürât	Salime Servet Seyfi
	Harb Filolarının Suret-i Zuhuru	Mehmed Şevket
	(İskejarak) Muharebe-i Bahriyesi - 3-	Abidin Daver
	Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması	Mâba'dı Var

Sayı: 139 4 Teşrin-i evvel 1333	Makale Adı	Yazar Adı
	Fantaziya Kadınlar İçin Hakk-ı İntihab	Muharriri?
	Maksada Doğru "İstikbalde Donanma"	Donanma
	Nutk-ı Sedaretpenahi	Hüseyin Kazım
	Gemiciyim -Şiir-	Belirtilmemiş
	Harb-i Hazırın Menşei –Frankfurt Muahedesi Muahede Öncesi ve Sonrası Düvel-i Muazzama	Abdurrahman Şeref
	Çanakkale Mefahirinden (Övünülecek olay)	Mahmud Muin
	Tahte'l-bahrler	Belirtilmemiş
	Muharebe Filolarının Suret-i Zuhuru -2-	Mahmud Şevket
	Düvel-i Müttehide Amerika Donanması	Ahmed
	Japon Donanması	Belirtilmemiş
	Bahr-ı Sefid Sahillerinde Kanlı Bir Müsademe -1-	Belirtilmemiş
	Kürekçilik ve Kotracılık	Gemici
	(İskajarak) Muharebe-i Bahriyesi	Abidin Daver
	Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi
	Tehlike	Mâba'dı Gelecek Nüşada
	Harbin Uzamasından Amerika Mes'uldur 2	Belirtilmemiş

Sayı: 140 11 Teşrin-i evvel 1333	Makale Adı	Yazar Adı

Spor Hayatı Kadıköy İttihad-ı İspor Klübü	Belirtilmemiş
Maksada Doğru “İstikbal Donanması”	Donanma
İzah-ı Maksad ve Meslek -1-	Hüseyin Kazım
İkinci Ders -Fuad Köprülüye-	Hakkı Tarık
Harb-i Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref
Türk Neferlerinin Menakıb-ı Ulviyesi	Mahmud Muin
Eski Bir Kapudan Paşa Hikâyesi	Ali Rıza Seyfi
Teht’el Bahr Muhribi	Belirtilmemiş
Yeni Bir Hediye	Ömer Seyfettin
Öksüz Hicran -Şiir-	Mehmed Nureddin
Tehlike	Mâba’dı Gelecek Nüshada
Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması	Belirtilmemiş
Donanma Postası Ali Rıza Seyfi Bey Biraderimize “Lütfen İdarehaneye Uğrayınız”	Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde	Belirtilmemiş

Sayı: 141	Makale Adı	Yazar Adı
18Teşrin-i evvel 1333		
Kayzer Wilhelm Hazretleri “Portre”		
Spor Hayatı ve İttihad-ı Spor Klübü		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Kayzer Hazretlerinin Ziyareti		Donanma
Devlet-i Aliye ve Almanya Münasebetleri		He. Kef.
Maksada Doğru		Donanma
İzah-ı Maksad ve Meslek -2-		Hüseyin Kazım
Harb-i Hazırın Menşei		Abdurrahman şeref
Hasbıhal		Faik Ali
Sedd-ül Bahir Karşısında		Seraceddin
Edebiyatta Şahsiyet		Nüzhet Haşim
Muharebe Gemileriin Cesameti (Büyüklüğü)		Şevket
Muharebeye Hazır Ol		Ahmed
(İskejarak) Muharebe-i Bahriyesi -5-		Abidin Daver

Sayı: 142	Makale Adı	Yazar Adı
25Teşrin-i evvel 1333		
Haşmetmaab Kayzer’ Övgü		Hakkı Tarık
Çeşme ve Sakızda Birkaç Gün		Ali Rıza Seyfi
Harb-i Hızırın Menşei		Abdurrahman Şeref
Osmanlı Zur Nişanı “Spor Klüpleri”		Belirtilmemiş
Gazel “Üsküdarlı Talat Bey Efendiye İtaf”		Belirtilmemiş
Baltık Muharebeleri		Ayn Dal
Amerika Filosu		Belirtilmemiş
Romanya Donanması		Ahmed
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -6-		Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Onuncu Asr-ı Hicrîde Osmanlı Donanması		Mâba’dı Gelecek Nüşada

Sayı: 143	Makale Adı	Yazar Adı
1 Teşrin-i sani 1333		
İhanetin Cezası Hain İtalyanlar		Belirtilmemiş
Drednetlor Nelerden Korkarlar?		Belirtilmemiş
İmparator Wilhelm Portresi		
Dördüncü Sal-ı Harb Harb-i Umumiye İştirakimizin Üçüncü Sene-i Devriyesi 12-29 Teşrin-i evvelvvel 1330 – 12-29 Teşrin-i evvelvvel 1333		Donanma
Harb Gayeleri -1-		Hüseyin Kazım
Harb-ı Hazırın Menşei		Abdurrahman Şeref
Barbaros'un Terbiyesi Önünde -Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Onu Beklerken -Şiir-		Hıfzı Tevfik
Ahlak Endişesi		Kazım Nami
Türk Neferlerinin Menakıb-ı Ulviyesi		Mahmud Muin
Çeşme ve Sakızda Birkaç Gün		Ali Rıza Seyfi
Denizci Milletler Nasıl Yetişir		Mim Şevket
Yunan Ticaret Donanması ve Suret-i Tekâmülü		Ahmed
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -7-		Abidin Daver
Tahte'l-bahrlerin Gaye-i Hacimleri Ne Olmalıdır?		Belirtilmemiş
Tehlike		Mâba'dı Gelecek Nüşada
Donanma Postası "Muhtelif Mesajlar"		Belirtilmemiş

Sayı: 144	Makale Adı	Yazar Adı
8 Teşrin-i sani 1333		
Türkiye'de Futbol Sönüyor		Belirtilmemiş
İhanetin Cezası Devam Ediyor		Belirtilmemiş
Harb Gayeleri -2-		Hüseyin Kazım
İkinci Hams "Muallim Naci"		He. Kef.
Konyada Osmanî Kitabeler		Beyrut Sanaat Mektebi Müdürü Osman Ferid
Deniz, Deniz Edebiyatı, Deniz Aşkı		Ali Rıza Seyfi
Akşam -Şiir-		Ahmed Nazım
Beni Sev -Şiir-		Kozan zade Cenab Muhiddin
Eylül Denizi		Mehmed Nuri
Çeşme ve Sakızda Birkaç Gün		Ali Rıza Seyfi
Bir Millet Nasıl Terakki Eder -1- " Japonlar ve İngilizler"		Ali Şükrü
Tahte'l-bahrler mi, Muharebe Gemisi mi?		Mehmed Şevket
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -8-		Abidin Daver
Tehlike		Mâba'dı Gelecek Nüşada

Sayı: 145	Makale Adı	Yazar Adı
15 Teşrin-i sani 1333		
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesinin		Belirtilmemiş

Derece-i Ehemniyeti -9-	
Tahte'l-bahrler Ne Batırdılar?	Belirtilmemiş
Alman Gazetecilerinin Mekteb-i Bahriyemizi Ziyareti	Belirtilmemiş
Donanma Postası	Belirtilmemiş
Maksada Doğru "İki Hadise"	Donanma
Harb Gayeleri -3-	Hüseyin Kazım
Üçüncü Hams	He. Kef.
Harb-ı Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref
Moskof İhtilali Resmi	Belirtilmemiş
Şarkı	Faruk Nafiz
Gazel	Yaşar Şadi
Orduya -Şiir-	Kozanzade Cenab Muhittin
İlm Endişesi	Kazım Nami
Milletler Nasıl Terakki Eder? -1-	Ali Şükrü
Tahte'l-bahrlermi, Muharebe Gemisimi?	Ahmed
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -9-	Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi
Tehlike	Mâba'dı Var
Osmanlı Donanması	Mâba'dı Var

Sayı: 146	Makale Adı	Yazar Adı
22 Teşrin-i sani 1333		
Donanma Postası		Belirtilmemiş
Maksada Doğru "Bahr-ı İstikbalimiz"		Donanma
Harb Gayeleri -4-		Hüseyin Kazım
Harb-ı Hazırın Menşei		Abdurrahman Şeref
Milletler Nasıl Terakki Eder? -2-		Ali Şükrü
Ey Vatan Askeri -Şiir-		Salime Servet Seyfi
Denizci Milletler Nasıl Yetişir?		Şevket
İtalya'nın Bahriye-i Ticariyesi		Ahmed
Sporda Fıkr-i Milliyet		Belirtilmemiş
Tahte'l-bahrleri Kaç Milyon Tona Batırdılar		Ayn. Dal.
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -10-		Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Tehlike		Mâba'dı Var

Sayı: 147	Makale Adı	Yazar Adı
4 Kanun-ı evvel 1333		
Dini İctima-i Makaleler "Şeyhülislam Musa Kazım Efendi'nin Külliyyat-ı Âsarı"		Belirtilmemiş
Maksada Doğru		Donanma
Harb Gayeleri -5-		Hüseyin Kazım
İran ve İttihad-ı İslam -1-		Belirtilmemiş
Harb-ı Hazırın Menşei		Mâba'dı Var
Girid Seferi		Nakli Ali Fahri
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Mâba'dı Var
Denizci Milletler Nasıl Yetişir?		Şevket

-Şiir-	Ha. Hı. Ayn
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi
En Yeni Bir Harb Silahı Torpido Tiranbotu	Ahmed İsmail

Sayı: 148	Makale Adı	Yazar Adı
13 Kanun-ı evvel 1333		
Deniz Aşırı Asker Nakliyatı		Belirtilmemiş
Maksada Doğru “Noksanlarımız”		Donanma
İnsan Bilmediği Şeyden Bahs Edemez		Hüseyin Kazım
Harb-ı Hazırın Menşei		Abdurrahman Şeref
Cesaret ve Kabul Edebilirmisiniz?		Salime Servet Seyfi
Girid Seferi		He. Kef.
İlgaz -Şiir-		Turgut
Preveze Gazasına Doğru -Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Şarkı		Yaşar Şadi
Neşide-i Frak -Şiir-		Necmeddin Sahir
Kumkale Siperlerinden		Sıraceddin
Gemiciler ve Tab’iyat		Ali Rıza Seyfi
(İskaжерak) Muharebe-i Bahriyesi -11-		Abidin Daver
Tehlike		Ahmed
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Donanma Postası		Belirtilmemiş

Sayı: 149	Makale Adı	Yazar Adı
26 Kanun-ı evvel 1333		
Osmanlı Donanma Piyangosu		Belirtilmemiş
Maksada Doğru “Tarihşinaslarımızdan Bir Rica”		Donanma
İran ve İttihad-ı İslâm -2-		Belirtilmemiş
Zeynel Bey		Ali Rıza Seyfi
Harb-ı Hazır Menşei		Abdurrahman Şeref
(İskaжерak) Muharebe-i Bahriyesi -12-		Abidin Daver
Sulh Murahhasları “Talat Paşa- İbrahim Hakkı Paşa- Ahmet Nesimi Bey- Zeki Paşa		Belirtilmemiş
Tahte’l-bahrler		Tevfik
Dağın Tahassürü -Şiir-		Turgut
Bahri Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Osmanlı Donanması (1000- 966)		Belirtilmemiş
Tehlike		Mâba’dı Var
İspor Hayatı		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş
Hayat-ı Sanaat		Belirtilmemiş

Sayı: 150	Makale Adı	Yazar Adı
3 Kanun-ı sani 1333		
Baltık Denizi’nde Rus Müdâfa’asının		Ahmed

Esasları	
Tahte'l-bahlrlere Karşı İngiliz Vesait-i Müdâfa'ası	
Maksada Doğru "Maziden Hale"	Donanma
Tesand Endişesi	Hüseyin Kazım
Harbi Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref
1243 Senesinde Nizam-ı Cedid Ne Haldeydi? -1- "Çarls Mc Farleyn Seyahatnamesinden"	Ali Rıza Seyfi
Yavuz'un Sergüzeşti (Mâba'dı 1618. Sayfa)	Ahmed
İ'tilafın Zayıyat-ı Bahriyesi	Ayn. Dal.
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -13-	Abidin Daver
Lenin ve Oğlu Troçki'nin Portresi	
Biz Bize	Burhaneddin
Vatanım -Şiir-	Ali Rıza Seyfi
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı	Bitmedi
Şuun-ı Bahriye	Belirtilmemiş

Sayı: 151	Makale Adı	Yazar Adı
17 Kanun-ı sani 1333		
Sultan Reşad Portresi		
1243 Senesinde Nizam-ı Cedid Ne Haldeydi?-2-	Ali Rıza Seyfi	
Askerin Göz Yaşı -Şiir-	Ali Rıza Seyfi	
Harbi Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref	
Sancağımız -Şiir-	Salime Servet Seyfi	
Yavuz'un Sergüzeşti	Ahmed	
Ayrılış -Şiir-	Ahmed Fahri	
Spor Tehlikesi mi, Atalet ve Zaaf Tehlikesi mi?	Hürmetkâr Bir İdmancı Burhaneddin	
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?	Ali Şükrü	
Tahte'l-bahlrlr	Tevfik	
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -14-	Abidin Daver	
Tehlike	Hitam (son)	
Şuun-ı Bahriye	Belirtilmemiş	

Sayı: 152	Makale Adı	Yazar Adı
31 Kanun-ı sani 1333		
Veliaht Vahdettin Portresi	Belirtilmemiş	
Donanma Madalyası	Belirtilmemiş	
Maksada Doğru "Halden İstikbale"	Donanma	
Ruslarla İlk Muahede-i Sulhiye	Ahmed Rasim	
Konya Kitabeleri	Müze-i Hümayûn Müdürü Halil Edhem	
Tabirat-ı Bahriye ile Muharrir-i Asar-ı İslaf	Belirtilmemiş	
Harb-ı Hazırın Menşei	Abdurrahman Şeref	
Yavuz İle Midillinin Akını	Belirtilmemiş	
Kurtlar ve Kar -Şiir- Enis Behiç'e	Belirtilmemiş	

Terennüm -Şiir-	Elif. Seyfi
Piyale Paşa -Şiir-	Necmeddin Mahir
Muharebe Gemisimi Tahte'l-bahr mi? Amerikalı Bir Amiralın Fikri ve Mütela'ası	Mehmed
Girid Seferi -2- (Venedik tarihinden çeviri)	Ali Fahri
Yavuz ve Midilli'nin Menakıbı (Vasıfları)	Ahmed

Sayı: 153 12 Şubat 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Ruslarla 1112 Muahedesi		Ahmed Rasim
Denizci Milletler Nasıl Yetişir?		Şevket
Harb-ı Hazırın Menşe-i		Abdurrahman Şeref
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Ali Şükrü
Yavuzun ve Midillinin Menâkıbı (Vasıfları)		Ahmed
Vatan Drednotu -Şiir- (Rauf Bey Efendiye)		Ali Rıza Seyfi
Girid Seferi -3- (Venedik tarihinden çeviri)		Ali Fahri
Ey Yurdum -Şiir-		Rasim Haşmet
Alman Tahte'l-bahrlerinin Bir Senelik Yekûn Tahribatı		Belirtilmemiş
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -15-		Abidin Daver
Bahr-ı Mahiyette Kruvazör Avcılığı		Bitmedi
Şuun-ı Bahriye		Belirtilmemiş
Yavuzu Ziyaret		Belirtilmemiş
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş

Sayı: 154 21 Şubat 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Sporda Milliyet		Belirtilmemiş
Troçkinin Kurnazlığı		Kaf. Vav.
Maksada Doğru “Bahriye Müzesi”		Donanma
Bahriye Talebesine		Selahaddin
Muharebe Gemisi mi Tahte’l-bahr mi?		Mehmed
Çerhçi Mekteb-i Bahriye-i Şahanesi		Abidin Daver
Harb-ı Hazırın Menşe-i		Abdurrahman Şeref
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Ali Şükrü
Yavuzun ve Midillinin Menâkıbı (Vasıfları)		Ahmed
Can Kurtaran -Şiir-		Ali Rıza Seyfi
İngiliz Donanmasının Dokuz Kuyruklu Kedisi “The Cat Of Nine Tails”		Ali Rıza Seyfi
Japonya’nın Ticaret Donanması		Belirtilmemiş

Sayı: 155 28 Şubat 1334	Makale Adı	Yazar Adı
İlmi Spor		Belirtilmemiş
Tekdir İle Uslanmayanın Hakkı Kötektir		Kaf. Vav

“Rusya ile Sulh Üzerine”	
Bahriye Müzesi -2-	Donanma
Yelken Gemileri- Yelkencilik	Ali Rıza Seyfi
Harb-ı Hazırın Menşe-i	Abdurrahman Şeref
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?	Ali Şükrü
Çanlı Şamandıra -Şiir-	Ali Rıza Seyfi
Daima Kinmi Kanmı - Şiir-	Ispartalı Hakkı
Girid Seferi -4-	Nakli Ali Fahri
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -16-	Abidin Daver
Terbiye-i Bedeniyenin Mevkii İctimaiyesi	Muallim Ali Seyfi

Sayı: 156	Makale Adı	Yazar Adı
7 Mart 1334		
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş
Font’un Son Nutku		Kaf. Vav.
Harb-ı Hazırın Menşe-i		Abdurrahman Şeref
Son Emirim İçin		Merhum Rasim Haşmet
Muharebe Gemisimi Tahte’l-bahrmi?		Mehmed
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Ali Şükrü
Hastanın Sükûtu		Salime Servet Seyfi
Kutup Mıknatısı ve Sûreti Keşfi		Ali Rıza Seyfi
Üzel’de Alman Bahriyesi (Baltık Denizi)		Ahmed
(İskajerak) Muharebe-i Bahriyesi -17-		Abidin Daver
Gemilerin Espab-ı Garkı		Belirtilmemiş
İskajerakta Türk Bahriyelileri		Abidin Daver
Matbûat Âlemi		Ali Şükrü
Yeni İngiliz Harb Gemileri		Risâle-i Mevkûte-i Bahriye
Heybelideki Mekteb-i Bahriyemizin Teftişi		Belirtilmemiş
Şuun-ı Bahriye		Belirtilmemiş

Sayı: 157	Makale Adı	Yazar Adı
14 Mart 1334		
Bir Milyon Liralık Tahsisat-ı Bahriye		Belirtilmemiş
Öte Beri (Rusya İle Sulh Üzerine)		Kaf. Vav.
Donanmamız		Donanma
Ruslarla Prut Muahedesi -1-		Ahmed Rasim
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Ali Şükrü
Yavuz’un ve Midilli’nin Menâkıbı		Ahmed
Deniz Gemi ve Şair		Ali Rıza Seyfi
Alman Tahte’l-bahrlerine Karşı Düşman Vasıta-ı Müdâfa‘ası		Ahmed
Harb-i Umumide Ruslarla Vuk’u Bulan Muharebât-ı Bahriye		Abidin Daver
Donanma Madalyası		

Fevkal'ade Nüsha 18 Mart 1334	Makale Adı	Yazar Adı
	5 – 18 Mart Zaferi	Donanma
	O gün Nasıl Muzaffer Olduk?	Belirtilmemiş
	Osmanlılara Göre 5 Mart Muharebesi	Ahmed İsmail
	Yâr-ı Nâim -Şiir-	Süleyman Nazif 21 Mayıs 1918
	Kale-i Sultaniyede 5 Mart Muzafferyeti	Salime Servet Seyfi
	Fransızlara Göre 5- 18 Mart Muharebesi	Belirtilmemiş
	İngilizlere Göre 5-18 Mart Muharebesi	Belirtilmemiş
	Marmara Sahilinde Trablusgarb İçin -Şiir-	Ali Rıza Seyfi
	Bir Türk Bahriyelisinin İhtisasatı	Fırkateyn Kaptanı Rıza
	-Şiir-	Üsküdarlı Talat
	Nera-ı Envac (Denizin Dalgası)	Salime Servet Seyfi
	Hatıra-ı Zafer -Şiir-	Necmeddin Mahir
	Muavenet-i Milliye'nin Gazası	Ayn. Dal.
	Kale-i Sultaniyeden -Şiir-	Faik Ali
	Hamidiye Tabyasında	Kazım Nami
	Dönüş	Fehmi
	5 Mart Zaferi Çanakkalenin Kabartma Haritası	Belirtilmemiş
	Arı Burnunda	Seraceddin
	Çanakkale Arı Burnunda -Şiir-	Ömer Fevzi

Sayı: 160 4 Nisan 1334	Makale Adı	Yazar Adı
	Donanma Madalyası	Belirtilmemiş
	Garb Taarruzu	Ayn. Dal.
	Midilli ve Yavuz'un Menakibi	Belirtilmemiş
	Mehmed Ali Paşa İsyanında Hükümet-i Osmaninin Rusya, Avusturya ve Fransa Hükümetleri İle Münasebet-i Siyasiyesi -1-	Ali Rıza Seyfi
	Düşmanların Sefâin-i Harb Zayıatları	Almancadan Tercüme Ahmed
	Girid Seferi -5-	Belirtilmemiş
	Bir Millet Nasıl Terakki Eder	Ali Şükrü
	Gün Doğarken-Şiir-	Ye. Sad.
	Harb Senelerinde Kuvvet Bul	Burhaneddin

Sayı: 161 11 Nisan 1334	Makale Adı	Yazar Adı
	Donanma Madalyası	Belirtilmemiş
	Hilal-ı Ahmer Takdimi	Belirtilmemiş
	Bir Haftalık Vaka-ı Berriye ve Bahriye	Abidin Daver
	Şen Satırlar -Şiir-	Belirtilmemiş
	Halka Doğru (Halk ile Mesafe)	Kazım Nami
	Dış Denizlerde Türkler Kanarya Adalarının Zabtı	Ali Şükrü
	Midilli ve Yavuz'un Menakibi -3-	Bir Alman Zâbiti

Bir Millet Nasıl Terakki Eder	Ali Şükrü
Girid Seferi -6-	Nakleden Ali Fahri
Ak Deniz ve Ben -şiir-	Ali Rıza Seyfi
Amiral Fon (Tirpiç) ve Füyuhat-el Bahirler	Ahmed
Serçenin Leylekle Komşuluğu	Hakkı
Tah’el Bahirler ve Vesait-i?	Turgud

Sayı: 162 18 Nisan 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş
Haftalık İcmal Çarın İstifası Batum İşkali		Ayn. Dal.
Dış Denizlerde Türkler İngiltere’nin Kalbgahında Türk Gemicileri - 2-		Ali Şükrü
Macar Salib-i Ahmerinde Kadınların Faaliyeti		Ahmed Hikmet
Yavuz ve Midilli’nin Menakıbı -4- (Midillinin Osmanlı sancağı altındaki hayatı Karadeniz’de ilk cevelanlar)		Belirtilmemiş
Mehmed Ali Paşa İsyanında Hükümet-i Osmaninin Rusya, Avusturya ve Fransa Hükümetleri İle Münasebet-i Siyasiyesi -2-		Ali Rıza Seyfi
Bir Millet Nasıl Terakki Eder		Ali Şükrü
Berlin Muhasarası		Rabbani Fehmi
Batum Hakkında		Belirtilmemiş

Sayı: 163 25 Nisan 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Maksada Doğru “Kaptan Paşalık”		Donanma
Merhum Safvet Bey’e Dair		Ali Rıza Seyfi
Muharebe Gemisi mi Tahte’l-bahr mi?		Mehmed
Şehidler Mezarlığı -Şiir-		Cemal Edhem
Yavuz ve Midillinin Menakıbı -5- (Midillinin Osmanlı sancağı altındaki hayatı Midilli’nin Mütemadi Akibetleri)		Belirtilmemiş
Girid Seferi -7- Venedik Tarihinden		Nakleden Ali Fahri
Riga Körfezi Etrafında Muharebe		Ahmed İsmail
Berlin Muhasarası		Rabbani Fehmi
Kars Kalesinin İstirdaad ve İstihlası		Belirtilmemiş

Sayı: 164 2 Mayıs 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Maksada Doğru “Harb Edebiyatı”		Donanma
Kars Kalesinin Tarihçe-i Vakâyı -1-		Ahmed Muhtar Paşa
Midilli ve Yavuz ‘un Menakıbı -6- (Midillinin Osmanlı sancağı altındaki hayatı)		Belirtilmemiş

İmroz Akınından Avdet Bahriye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerinin 3 Şubat 918 Tarihinde Yavuz Sultan Selim Zırhlısını Ziyareti	Belirtilmemiş
Dış Denizlerde Türkler “İngiltere’nin Kalbgahında Türk Gemileri -3”	Ali Şükrü
İngiltere’nin Bahri Vatanperveran Şarkıları ve Biz	Ali Rıza Seyfi
Bir Millet Nasıl Terakki Eder	Ali Şükrü

Sayı: 165 9 Mayıs1334	Makale Adı	Yazar Adı
Osmanlı Donanması Sivastapolda		Belirtilmemiş
Mecidiye Kruvazörümüzün Menakıbı		Belirtilmemiş
Kars Kalesinin Tarihçe-i Vakâyı -2-		Ahmet Muhtar Paşa
Şahane Sözler		Belirtilmemiş
Dış Denizlerde Türkler “Türkler Amerikada”		Ali Şükrü
Monitörler		Ahmed
Azim, İtikad, Nikbenlik		Ali Rıza Seyfi
İngiliz Taarruz-ı Bahriyesinin İkameti		Belirtilmemiş
Alman Tahte’l-bahrinde		Mâba’dı Gelecek Nüşhada”
Rus Filosu Kimindir?		Belirtilmemiş
İmzasız Mektup ve Karşılığı		Ali Şükrü

Sayı: 166 23 Mayıs1334	Makale Adı	Yazar Adı
Karadeniz Filosu Bizim Olmalıdır		Abidin Daver
Navarin Muharebesinden Sonra -1-		Ali Rıza Seyfi
Bir Millet Nasıl Terakki Eder		Ali Şükrü
Tacidar- Ali İtibar Misafirlerimiz Avusturya -Macaristan Müttefikimizin Hükümdaran-ı Zişânı		Belirtilmemiş
Rıza Şakir’in Ölümü İçin		Ali Fahri
28 Mart 334 Karlarına-Şiir-		Cemal Edhem
Girid Seferi -8- Venedik Tarihinden		Nakleden Ali Fahri
Mehmedcik İki Hatıra -1-		Salime Servet Seyfi
Karadeniz Filosu Hakkında Cemiyetimizn Teşebbüsü		Belirtilmemiş

Sayı: 167 30 Mayıs1334	Makale Adı	Yazar Adı
Karadeniz Filosu Meselesi		Abidin Daver
Maziye Matem		Ali Rıza Seyfi
Navarin Muharebesinden Sonra -2-		Ali Rıza Seyfi
Mecidiyemiz Nasıl Batmıştı?		Belirtilmemiş

Karadeniz Meselesi	Ali Şükrü
Bahriye-i Ticariye Meselesi	Ahmed
Karadeniz Filosunun Kıymet-i Harbiyesi	Abidin Daver
Alman Tahte'l-bahrlerinde Bir Asrın Sergüzeşti -2-	Belirtilmemiş
Feth-i Celil-i Konstantiniyye	Belirtilmemiş

Sayı: 168 6 Haziran 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Karadeniz Filosu		Belirtilmemiş
Napolyon ve Tahte’l-bahr		Ahmed
Osmanlı İmparatorluğunun Deniz Muharebeleri -1-		Ali Rıza Seyfi
Tel’in -Şiir-		Mehmed Muhsin
Bahar Akşamı -Şiir-		Necmeddin Mahir
Düvel-i Muazzama Bahriyeleri “Japon Bahriyesi”		Belirtilmemiş
Guşa-ı Nisyanında Kalan İngiliz Filosu		Belirtilmemiş
Turgut’un Ölümü -Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Ustand ve Zebroki Limanlarına Karşı Baskın Taarruz		Ahmed
Girid Seferi -9- Venedik Tarihinden		Nakleden Ali Fahri
Bir Millet Nasıl Terakki Eder		Ali Şükrü

Sayı: 169	Makale Adı	Yazar Adı
14 Haziran 1334		
İstanbul ve Fethinin Ehemmiyet-i Maziye ve Hazırasına Atf-ı Nazar	Muharriri Müze-i Askeri Müdürü Ferik Ahmed Muhtar Paşa	
Amerika Sularında Alman Tahte’l-bahrleri	Belirtilmemiş	
Kafkas İçin -Şiir-	Ahmed Nazım	
Mekatib-i Bahriyemiz	Abidin Daver	
Bir Türk Esirinin Hikâyesi	Ali Rıza Seyfi	
Dağda Bir Yolcuya -Şiir-	Halid Fahri	
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -2-	Ali Rıza Seyfi	
Alman Donanması	Belirtilmemiş	

Sayı: 170 20 Haziran 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş
Sarı Tehlike “Ziya Beye Cevab”		Ali Şükrü
Osmanlı İmparatorluğunun Deniz Muharebeleri -3-		Ali Rıza Seyfi
Düvel-i Muazzama Bahriyeleri Avusturya Macaristan Donanması		Belirtilmemiş
Gemicinin Aşk-ı -Şiir-		Ahmed Nazım

Mekteb-i Bahriyemizin İntizam ve Mükemmeliyeti	Abidin Daver
Amerika Kuvve-i Askeriyesi -1-	Ali Şükrü
Girid Seferi -10-	Nakleden Ali Fahri
Mekteb-i Bahriyeye Talebe Kayd ve Kabulü	İ'ân

Sayı: 171 20 Haziran 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş
Mehmedcik -2-		Salime Servet Seyfi
Çiçekler -Şiir-		Necmeddin Mahir
Çanakkale’de İngilizlerin AE2 Numaralı Tahte’l-bahrini Garkeden Sultan Hisar Süvarisi Rıza Beyin Defter-i Hatıratından		Rabbani Fahri
Düvel-i Muazzama Donanması “Amerika Donanması”		Belirtilmemiş
Temasil-i Hayat -Şiir-		Cevdet
Hatada Israr “Futbol Üzerine”		Burhaneddin
Girid Seferi -11-		Ali Fahri

Sayı: 172 4 Temmuz 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Harbiye Nazırı Fon Kölmanın İrad Ettiği Siyasi Nutuklardır		Ye. Ayn.
Heybeli Ada Mektepleri		Belirtilmemiş
İcmal-i Siyasi “Avusturya Kabinesinin İstifası- Azerbaycan ve Şimali Kafkasya Murrahhaslarının Şehrimize Muvassalatı- Alman Ricalinin Nutukları- Türk Bulgar İhtilafı- Rusya Hadisatı”		Yunus Nadi
Ecnebi Devletlerinin Sefâin-i Harbiye-i İnşaatı		Ahmed
Nüsus Meselesi “Harb Senelerinde İstanbul”		Nun. Sin.
Ordu ve onanmanın İştirak-ı Faaliyeti		Ahmed
Bir Millet Nasıl Terakki Eder		Ali Şükrü
Girid Seferi -12-		Ali Fahri
Emden’in Menakıbı		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 173 11 Temmuz 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Madalyası		Belirtilmemiş
Sultan Vahdettin Portresi		
Hakan-ı Mağfure Nasıl Bi’ad Edilmişti? Sultan Reşad’a Bi’ad		Abidin Daver
Tabut-u Muhteşem		Necmettin Mahir
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz		Ali Rıza Seyfi

Muharebeleri -5- Fatih Sultan Mehmed Donanmamızın Babası	
Fenn-i Harb-i Bahri “Harb Gemileri Nasıl Olacak”	Ahmed
İdman Hayatı “Bizde Güreş”	Burhaneddin
Deniz	Belirtilmemiş
Düşmanlarımızı Tanıyalım	Belirtilmemiş
Denizin Sevgilisi -Şiir-	Ahmed Nazım
Bir Millet Nasıl Terakki Eder	Ali Şükrü
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)	Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 174	Makale Adı	Yazar Adı
18 Temmuz 1334		
Mecidiyenin Avdeti		Belirtilmemiş
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -6- “Kemal Reis”		Ali Rıza Seyfi
Sivastapol Muharebe-i Bahriyesi -1-		Tahsin Nuri
Harb Senelerinde İstanbul -2-		Nun. Sin.
Kanlı Bahar -Şiir-		Salime Servet Seyfi
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 175	Makale Adı	Yazar Adı
25 Temmuz 1334		
Sefinet-ül Vüzera -1- müellifi Mehmed el Vakıf		Nizameddin Arif
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -7- Kemal Reis Gazevatı-İspanya Seferi		Ali Rıza Seyfi
Kafkasyalılarla -Şiir-		Cenab Muhiddin
Temasil-i Hayat		Cevdeti
Yalnız ve Hep Benim -Şiir-		Cemal Edhem
Sivastapol Muharebe-i Bahriyesi -2-		He. Tahsin Nuri
Düşünce İsimli Risâle-i Mevkûte İlanı		

Sayı: 176	Makale Adı	Yazar Adı
1 Ağustos 1334		
Sevgili Halife ve Hakanımız Donanma Cemiyetinin Hami-i Muazzamı		Belirtilmemiş
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -8- İnebahtı Muharebe-i Bahriyesi		Ali Rıza Seyfi
Gemici Çıraklarımız		Osman Nuri
Bir Millet Nasıl Terakki Eder		Ali Şükrü
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 177	Makale Adı	Yazar Adı
8Ağustos 1334		
Pek Mühim Bir Teşebbüs-ü Terakkiperverane		Ali Rıza Seyfi
Ecdad-ı Bahriyemiz Ne Diyor –Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Sultan Mehmedler		Necmeddin Mahir
Bir Mersiye -Şiir-		Cemal Edhem
Rus Çarı İkinci Nikola’nın İdamı		Mahmud Muin
Alaturka Güreş -2-		Burhaneddin
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 178	Makale Adı	Yazar Adı
15Ağustos 1334		
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Sultan Mehmedler -2-		Necmeddin Mahir
Bir Alman Risâle-i Bahriyesinden		Ahmed
Köy Akşamı –Şiir-		Ahmed Nazım
Spor		Burhaneddin
Bir Batın Sonra “Fransız Dilberleri”		Mahmud Muin
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 179	Makale Adı	Yazar Adı
22 Ağustos 1334		
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Sultan Mehmedler -3-		Necmeddin Mahir
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -9- Kemal Reis’in Bakiye-i Gazevatı		Ali Rıza Seyfi
Memletimizde Ticaret-i Bahriye		Soysallı Oğlu
İbrahim Hakkı Paşa’nın Cenaze Merasimi Resimleri		Belirtilmemiş
Bir Millet Nasıl Terakki Eder? “Japonya’nın Bahriye-i Ticariyesi”		Ali Şükrü
Sükût -Şiir-		Bacı Saime
Fatırland Batmadı		Belirtilmemiş
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 180	Makale Adı	Yazar Adı
29 Ağustos 1334		
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Sultan Mehmetler Hükümdar-ı Ali Haslet-i Fatih Sultan Mehmed -1-		Necmeddin Mahir
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -10- Devr-i Süleyman-ı Kanuni		Ali Rıza Seyfi
Katib-i Mekteb-i Bahriye-i Şahanesi		Hami

Bir Riyaziye Meselesi	Muallim Kazım
Turnalar –Şiir-	Halid Fahri
Kimsesiz	Hakkı Tahsin
Şayi’a-ı Sulh	Mahmud Muin
Harbin Dördüncü Senesinde Düşman Zayıat-ı Bahriyesi	Belirtilmemiş
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)	Sefinenin İkinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 181 5 Eylül 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Sultan Mehmetler Konstantiniye’nin Fethi İçin.. -2-		Necmeddin Mahir
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -11- Sultan Süleyman-ı Kanuni Devr-i Akdenizin Arslanları -2-		Ali Rıza Seyfi
Samuel Cons’un Bir Mektubu		Belirtilmemiş
Mekatib-i Bahriyemizde Spor		Belirtilmemiş
Tahte’l-bahrlerde Ruiyyet Meselesi		Ahmed
Emden’n Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 182 12 Eylül 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Şeyh Sunusi Hazretleri ile Mülakat		Belirtilmemiş
Yüzmek ve İyi Yüzenler		Ali Rıza Seyfi
Harbi Umumide Zayıat-ı Bahriyemiz		Mehmed Hikmet
İtilaf Devletlerinin İnşaat-ı Bahriyesi		Belirtilmemiş
Emden’in Menakıbı (Mâba’d)		Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke
Afganistan		Belirtilmemiş
İdman Sütunları		Belirtilmemiş
Şiddet ve Tekrar Harekât		Muallim Ali Seyfi
İdman Sütunları “Kemal Bey”		Belirtilmemiş
İstanbul Futbol Ligi Maç sonucu Galatasaray 1 FenerBahçe 2		Belirtilmemiş
Deniz İdmanlılığı		Belirtilmemiş
Hamiyet Sinesinde		Belirtilmemiş

Sayı: 183 19 Eylül 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Donanma mı, Kafkasya mı?		Abidin Daver
Osmanlı İmparatorluğu’nun Deniz Muharebeleri -12- “Oruç Reis’in Şehadetı”		Ali Rıza Seyfi
Düvel-i Muazzama Donanmaları İtalya Donanması		Belirtilmemiş

İsti'gfa-ı Hayat –Şiir-	Ali Rıza Seyfi
Filistin Cephesine ait Çeşitli Resimler	Belirtilmemiş
İdmanda Nazarıyatçılık ve Ameliyatçılık	Burhaneddin
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?	Ali Şükrü
Emden'in Menakıbı (Mâba'd)	Sefinenin ikinci Kaptanı Fon Mevke

Sayı: 184	Makale Adı	Yazar Adı
2 Teşrin-i evvel 1334		
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Bir Ziya-ı Müessif “Donanma Cemiyeti Müdürü Ziya Bey'in Vefatı”		Belirtilmemiş
Sultan Mehmedler “Hazreti Fatih'in Celadeti -3-“		Necmeddin Mahir
Osmanlı İmparatorluğu'nun Deniz Muharebeleri -13- Hızır Barbaros ve Rüfekası Sultân Süleyman		Ali Rıza Seyfi
Nurun Askeri -Şiir-		Elif. Elhami
İtilaf Hükümetlerinin Hissiyat-ı İnsaniyetkaranesi (?)		Mahmud Muin
Elemlerim ve Emellerim		Ali Rıza Seyfi
Nemden'in Menakıbı (Mâba'd)		Mâba'dı Var

Sayı: 185	Makale Adı	Yazar Adı
10 Teşrin-i Evvel 1334		
Deniz Hamamları ve Denizde Banyo		Belirtilmemiş
Rusya'nın Karadeniz Donanması		Belirtilmemiş
Sultan Mehmedler Konstantiniye'nin Fethinden Sonra Belgrad Muhasarası -4-		Necmeddin Mahir
Yiğitlik Misalleri		Ali Rıza Seyfi
Bombacı Türk Kahraman -Şiir-		Eyüpzade Ömer Fevzi
Ecnebi Topraklara Gidip Harb Etmek İçin..		Fransızcadan Çeviri
Yeni Kollar		Mahmud Muin
Bir Millet Nasıl Terakki Eder?		Ali Şükrü
Emde'nin Menakıbı (Mâba'd)		Mâba'dı Var

Sayı: 186	Makale Adı	Yazar Adı
17 Teşrin-i evvelvvel 1334		
Sultan Mehmedler -5-“ Hazreti Fatih'in Mora ve Bosna Hersek Seferleri		Necmeddin Mahir
Ecnebi Topraklara Gidip Harb Etmek İçin..		Fransızca'dan Çeviri
Heyet-i Vükela dan Yeni Kbine		
Harb Zengini İle Mülakat		Orhan Midhat
Emdenin Menakıbı (Mâba'd)		Mâba'dı Var

Sayı: 187	Makale Adı	Yazar Adı
23 Teşrin-i evvelvel 1334		
Gemici ve Makineci Çırak Mektepleri		Abidin Daver
Ecnebi Topraklara Gidip Harb Etmek İçin..		Fransızca'dan Çeviri
Osmanlı İmparatorluğu'nun Deniz Muharebeleri -14- Barbaros Hayreddin Paşa ve Sultan Süleyman Kanuni		Ali Rıza Seyfi
İngiliz Donanmasının Sahte Drednotları		Belirtilmemiş
Ta'biye-i Bahriyenin Tekâmülü		Ahmed
Emde'nin Menakıbı (Mâba'd)		Ali Haydar Emir

Sayı: 188	Makale Adı	Yazar Adı
1 Kanun-ı evvel 1334		
Zafer-i Nihayi-i Kazanan Sulh, Donanmadır		Abidin Daver
Osmanlı İmparatorluğu'nun Deniz Muharebeleri -15- Barbaros Hayreddin Paşa Kaptan-ı Derya		Ali Rıza Seyfi
Deniz Tankı		Ahmed
O da Bir Günmüş –Şiir-		Ali Rıza Seyfi
Almanya Ne İçin Birden Bire Mağlub Oldu?		Belirtilmemiş
İtilaf Donanması Limanımızda		Belirtilmemiş
Beni İsrail'in Bahr-ı Ahmerden Mirurlarına Aid Tenkikat-ı Fenniye		Mütercimi Ali Rıza Seyfi
İaşenin Menakıbı		Mâba'dı Var

Sayı: 189	Makale Adı	Yazar Adı
1 Kanun-ı sani 1334		
Hâkimiyeti Bahriye Meselesi		Abidin Daver
Harb Hatıratı Yavuz Nasıl Torpile Çarpmıştı?		Tahsin Nuri
Seyr-i Sefâin İdaresi Nasıl Islah Edilbilir?		Belirtilmemiş
Osmanlı İmparatorluğu'nun Deniz Muharebeleri -16- Barbaros Hayreddin Paşa Kaptan-ı Derya		Ali Rıza Seyfi
İaşenin Menakıbı		Belirtilmemiş

Sayı: 190	Makale Adı	Yazar Adı
1 Şubat 1335		
Denizlerin Serbestisi “Sayfa Boş”		Belirtilmemiş
Denizin Korkunç Esrarı		Ali Rıza Seyfi
Tah'el Bahirlere Karşı Mücadele		Abidin Daver
Tahte'l-bahr Muharebesi Hakkında Bazı Hakaik		Belirtilmemiş
Amerikan Ticaret Filosu		Belirtilmemiş
İaşenin Menakıbı		Mâba'dı Var

Sayı: 191 1 Mart 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Donanma Cemiyetinin Bahriye Nezâretine Rabtı		Ali Rıza Seyfi
En Nef'i Jimnastik Aleti Hangisidir?		Ali Seyfi
Sefâin-i Ticariye-i Bahriye		Ayn. Dal.
Alman Donanması Nasıl Teslim Oldu		Abidin Daver
Alman Ticaret-i Bahriye Filosunun Akibeti		Belirtilmemiş
İaşenin Menakıbı		Mâba'dı Var

Sayı: 192 1 Nisan 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Bahr-i Siyaset		Ahmed İsmail
Alman Donanması Ne Olacak?		Abidin Daver
Harb Esnasında Alman Donanması		Ahmed İsmail
Alman Ticaret Bahriye Filosunun Teslimi		Belirtilmemiş
Harb-i Umumide Ne Kadar Sefine-i Harbiye Battı		Belirtilmemiş
İaşenin Menakıbı		Mâba'dı Var

2.1. RISÂLE-İ MEVKÛTE-İ HARBİYE (Mayıs 1911)

Risâle-i Mevkûte-i Harbiye, Erkân-ı Harb Dairesi birinci şubesi cerîde kısmı tarafından basılmaktadır. Üç ayda bir basılan askeri mecmûadır. İlk nüshasını Mayıs 1327 (Mayıs 1911) tarihinde yayımlanan mecmûa Dersaadet'te Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı Matbaası'nda, Kütübhane-i Askeri sahibi Tüccarzade İbrahim Hilmi tarafından çıkartılmaktadır. Birinci sayısı Milli Kütüphane'de mevcut olup pdf ortamında da görülebilir.

Mecmûanın fihristi:

Sayı: 1 Mayıs 1327	Makale Adı	Yazar Adı
Ordu İdaresi		Goltz Paşa
1806 Seferi		Fon Şelifen
Almanya Ordusunda Efrad-ı Cedidenin Muayene-i Ta'biyesi		Erkân-ı Harbiye Kolağası Asım
Ordunun Vakt-i Seferde Suret-i İaşesine Mahsus Harb Oyunu Meselesi		Erkân-ı Harb Kolağası Şakir N'imet
Piyade Ta'limnâmesinin Yeni Neşrolunan Zeylleri Dair Mütelaat		Erkân-ı Harb Kolağası Ali İhsan
1326 Ordu Manevrasının Suret-i Tertib Ve Ahsarı		Erkân-ı Harb Miralayı Pertev
Makineli Tüfenkler		Mümtaz Yüzbaşı Mehmet Arif

2.2. MÜDÂFAA-YI MİLLÎYE (9 Mart 1912)

İlk nüshası Rûmî 25 Şubat 1327/9 Mart 1912 yılında Mühendis Mehmed Zeki Bey¹⁵¹ sermuharrirliğinde çıkan askeri, fenni Osmanlı gazetesidir. On beş günde bir yayımlanan gazetenin mesul müdürü Doktor Rasim Ferid Bey'dir. Altıncı sayıdan itibaren mesul müdür olarak Leon Berkoviç ismini görmekteyiz. Başlık kısmının hemen yanında, “*Zabt-u Rabt Kuvvet, Kuvveti İse Vatanın Terakkisini Vucuda Getirir*” yazmaktadır.

“*Müdâfaa-yı Milliye bilhassa askeri olduğundan ve maksad-ı terakkiya-ı askeriye m’atuf bulunduğundan şahsi tenkidat ve ihtilafatı muhteva-ı muvaddi kabul etmez*” şeklinde yazarak tamamen askeri basına âmâde olduğu beyan edilen gazetenin dikkat çekici taraflarından birisi de Fransızca ve Almanca olarak yayımlanmasıdır. İçeriğinde barındırdığı makaleler bakımından oldukça kıymetli yazılar mevcuttur. Özellikle yabancı subaylar tarafından kaleme alınan yazı ve makalelerde döneminin ve sonrası siyasi hayat hakkındaki yorumlar ve beklentiler aktarılmaktadır.

Fransızca ve Almanca nüshada basım yeri olarak İstanbul yerine Constantinople yazılmıştır. Gazetenin ilk sayısındaki birinci makalede muhtevası ile alakalı geniş bilgi verilerek “*şahsiyat ve siyasete taalluk etmemek şartıyla kârein-i kiram tarafından gönderilecek makaleler için sahifelerimiz güşadedir*” denmektedir. Eserin ilk on iki sayısını İstanbul Belediyesi Kütüphanesi’nde dijital ortamda bulmak mümkündür. Ayrıca Milli Kütüphane’de de muhtelif nüshaları bulunmaktadır. Hakkı Tarık Us koleksiyonunda da farklı nüshalar vardır.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 25 Şubat 1327	Makale Adı 10 Mart 1911	Yazar Adı
Halife Sultan Reşad Hamis Portresi		Foto Apollon
Ordu-ı Osmâniyeye Dair Bir Ecnebi Zâbitânının Beyanat-ı Cerîdesi		Belirtilmemiş
Fransız Sûvârî Tatbikat Mektebi		Belirtilmemiş
1910 Senesi İsviçrede İcra Edilen Manevra		Belirtilmemiş
-1-		

¹⁵¹ Mehmed Zeki Bey, *Müdâfaa-yı Milliye* Mecmûasının editörü. Gerçek adı Kaptan George Nelkene Weldberg. Galiçya Yahudisi ve Amerikan vatandaşı olan Krup (Alman savaş sanayi şirketi) tarafından kendisine ücret ödendiği bilinir. Bkz. Bülent Özdemir, *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*, Yeditepe Yay., İstanbul 2012, s. ,160.

Şınayder Ma'mulatından Yeni Serbi İnşaası CebelMalzemesi	Belirtilmemiş
Uzak Mesafede Endaht Ta'limi	Mâba'dı Var
Almanya'da Yeni Bir Top Fabrikası	Belirtilmemiş
1909 Model ve Son Sistem (76) Milimetrelilik Armstrong Sahra Topu	Belirtilmemiş
Askeri Tayyareler Müsabakası	Belirtilmemiş
Yeni Kitaplar	Belirtilmemiş
Mahmud Şevket Paşa Portresi	Belirtilmemiş

Sayı: 2 19 Mart 1327 1 Nisan 1911	Makale Adı	Yazar Adı
	Bir Vazife Kurbanı (Miralay Fon Şiligtin)	Mehmet Zeki
	Harbiye Bütçesi ve Mahmud Şevket Paşa'nın Bir Muvaffakiyeti	Mehmet Zeki
	Fransız Manevralarında Hüküm Usulünün Taraf-ı Tanzim ve İfa-ı Vazifesi	Belirtilmemiş
	Alman Erkân-ı Harbiye Zâbitanı Ne Sureyle Tezyid-i Ma'lumat Eder ve Ne Tarzda Yetişirler?	Belirtilmemiş
	Fransız, Alman ve Rus Piyadelerinin Yeni Ta'limnâmelere Nazaren Usul-ı Ta'arruzları	Mâba'dı Var
	Tahte'l-bahr Sefâin ve Muhafaza-ı Sevahil	Belirtilmemiş
	Almanların Mevki-i Müstahkemeye Hücüm Ta'limnâmesinden	Belirtilmemiş
	Ta'arruz Kavaid-i Umumiye	Mâba'dı Var
	Zabitan-ı Muhtermeden Rica	Belirtilmemiş
	Romanya Ordusu Teşkilatı	Mâba'dı Var
	1910 Senesi İsviçre'de İcra Olunan Manevra -2-	Belirtilmemiş
	Yeni Tevhid Mermisi	Belirtilmemiş
	Yeni Kitaplar Askeri Manevra v.s.	Belirtilmemiş
	Almanya'da Yeni İntişar-ı İran âsar	Belirtilmemiş
	Taksim Bahçesi	Belirtilmemiş

Sayı: 3 2 Nisan 1327 15 Nisan 1911	Makale Adı	Yazar Adı
	Mekteb-i Harbiyenin Mütakarrib-el Hülul İmtihanları Münasebetiyle	Mim. Ze. (Mehmet Zeki)
	Askerliğe Hazırlık	Belirtilmemiş
	Süvâri Nasıl Tesli Edilmelidir	Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt
	Fransız Ordusunda Hüküm-i Vezaif	Belirtilmemiş
	Almanların Mevki-i Müstahkemeye Hücüm Tağlimnamesinden	Belirtilmemiş
	Kale Topçusu	Belirtilmemiş
	1910 Senesi İsviçre'de İcra Olunan Manevra -3-	Belirtilmemiş
	Fransız, Alman ve Rus Piyadelerini Yeni	Belirtilmemiş

Ta'limnâmelere Nazaren Usul-ı Taarruzları	
Taht-el Sulha Davet	Belirtilmemiş
Ağaçlık Arazide Sahra Toplarının Hiddeti	Mâba'dı Var
Bulgaristan 1911 Harbiye Bütçesi	Belirtilmemiş
İtalya'da Zâbitan İçin Cehâzın İlgası	Belirtilmemiş
Alman Müşavirhâsı Erhard Hakkında Birkaç Söz	Belirtilmemiş
Yeni Kitaplar, Muktebesat	Belirtilmemiş

Sayı: 4 18 Nisan 1328	Makale Adı 1 Mayıs 1911	Yazar Adı
Mahmud Muhtar Paşa Portresi		Foto Apollon Pera
Hakiki Bir Zâbite Lazım Olan Şey		Mehmed Zeki
Buyruldu Zâbitlerin Merakiz-i Tahsiliyesi		Belirtilmemiş
Muharebenin Sevki Hakkında Ta'limat		Belirtilmemiş
Japonya Ordusunda Zâbitânın Tahsili		Belirtilmemiş
Fransa Ordusunda Yeni Kabul Olunan Ünüforma		Belirtilmemiş
1910 Senesi İsviçre'de İcra Olunan Manevra		Belirtilmemiş
Fransa'da Atlı İhtiyat Zâbitânının Yarış Müsabakası		Belirtilmemiş
Faide-i Bahis Bir İstatistik (iki drednot İnşası)		Mâba'dı Var
Erkân-ı Harbiye Seyahatleri		Belirtilmemiş
Lord Armstrong Kimdir?		Belirtilmemiş
Alber Vickers Kimdir?		Belirtilmemiş
Yeni Çıkan Kitaplar		Belirtilmemiş

Sayı: 5 15 Mayıs 1327	Makale Adı 15 Mayıs 1911	Yazar Adı
Osmanlı Ordusunun Teşkilatı Hazırası Hakkında İki Söz		Belirtilmemiş
Fransız Süvarisinin İstikşafatı		Belirtilmemiş
Romanya Ordusu Teşkilatı "2.Nüs. Mâba'dı"		Belirtilmemiş
Fransa Ordusunda Yeni Bir Ferdin Tecrübesi		Belirtilmemiş
Erkân-ı Harbiye Seyahatleri		Belirtilmemiş
Flemenkde Ahz-ı Asker Hakkında Yeni Kanun Layihası		Belirtilmemiş
Rusya'da Askeri Balonculuk		Belirtilmemiş
İtalya Ordusunda Yeni Terfi Kanunu		Belirtilmemiş
Ameli Bir Otomobil Aleti (İtalyada İmal)		Belirtilmemiş
Alman, Fransız ve Rus Piyadelerinde Taarruz		Belirtilmemiş
Afganistan Ordusu		Belirtilmemiş
Pasifik Zat-ül Hereke Tayyaresi		Belirtilmemiş
Hantle Metro - Bükreş Tecrübeleri		Belirtilmemiş

Apollon Fotoğrafhanesi ¹⁵²	

Sayı: 6 1 Haziran 1327	Makale Adı Haziran 1911	Yazar Adı
Askeri Şirket Te'avinyesi (Bedeli)		Şın.
Osmanlı Ordusu Hakkında Bir Ecnebininn Fikri Mahsusu		Mehmet Zeki
Fransa Kuvve-i Bahriyesi		Belirtilmemiş
Prusya Ordusunun Bir Asır Evvelki Hali ve Zamanımızdaki Azamet ve Kemali		Belirtilmemiş
Manevra ve Hükümler		Belirtilmemiş
Fransa Ordusunun Yeni Askeri Salnamesi		Belirtilmemiş
Avustralya'da Ahz-ı Asker ve Ordu Teşkilatı Hakkında Yeni Bir Kanun		Belirtilmemiş
Hükümet-i Ecnebiye ¹⁵³		İngiliz Basınından
Yeni Bir Zırhlı Çanta (Avusturyada İcad)		Belirtilmemiş
Duş Vasıtası İle Hayvanatın Ahvâl-ı Tedavisi		Belirtilmemiş
Seri Atışlı Yeni Cebel Topları		Belirtilmemiş
Piyade Muharebesinin Usul-ı Sevk ve İdaresi Hakkında Yeni Bir Malumat		Belirtilmemiş
Almanya ve Rusya'da Harb Üzerine Çıkan Yeni Kitaplar		Belirtilmemiş

Sayı:7 1 Temmuz 1327	Makale Adı 1Temmuz 1911	Yazar Adı
MüTeka'id Zâbitânın Hidmet-i Devlette İstihdamı		Mehmet Zeki
Malisörler Hadisesi ve Osmanlı Ordusu		Belirtilmemiş
1911 Senesinde Roma'da İcra Edilen Beynelmilel Binicilik Müsabakası		Numune Süvâri Birinci Alay Kumandanı Kaymakam Fayt
Fransız Manevralarına Nazaren Seri Atışlı Sahra Topçusu		Belirtilmemiş
Küçük Zâbitan Merkezleri		Belirtilmemiş
Manevra ve Hükümler(AltıncıNüşadan Mâba'd)		Belirtilmemiş
Meksika Ordusu ¹⁵⁴		Mâba'dı Var
Almanyada Üretilen Otomobil Resimleri (Saman Yüklü)		
Bulgar Ordusu –Gürç Telemetrosu		Belirtilmemiş
Yeni Çıkan Kitaplar		

¹⁵² Apollon fotoğrafçısının Sultan V. Mehmed Reşad'ın Rumeli seyahatine eşlik edeceğini, tarihe geçeceğini i'lan eden reklam haber karışımı bir yazı.

¹⁵³ İngiltere'de yayımlanan *Journal Of the Royal United Services Institution* isimli risâleden her devletin askeri bütçesi hakkında bilgi

¹⁵⁴ Askeri sınıf sayısı dâhil olmak üzere detaylı şekilde bilgi verilmektedir.

Sayı: 8 5 Temmuz 1327	Makale Adı 15 Temmuz 1911	Yazar Adı
Seyahat-ı Şahaneden Alınan Dersler (Rumeli)		Mehmed Zeki
Ordunun Kumanda Heye't-ı Aliyesinin Tensik ve Teşekkülü		RobilanPaşa
Yunanistan'da Fransa Ma'mureyn-i Askeriyesi		Belirtilmemiş
Osmanlı Jandarması Tensikası		Belirtilmemiş
Şuunât Romanya Militare		Belirtilmemiş
Devletlü Zeki Paşa Hazretleri		Belirtilmemiş
Nazım Paşa Bağdad Vali-i Sâbıkı		Belirtilmemiş
Almanya'da Mitralyöz Teşkilatı		Belirtilmemiş
Askeri Çadırlar		Belirtilmemiş
Prusya Kraliyeti Topcu Tecrübe Komisyonu		Mâba'dı Var
Telsiz Telgrafın Muvahhid-i Meşhûri "Markoni"		Belirtilmemiş
Meksika Ordusu "7. Numaradan Mâba'd"		Bütçe
Mekteb-i Askeriye		Belirtilmemiş
Yeni Balon Topları		Belirtilmemiş
Yeni Çıkan Kitaplar		

Sayı: 9 19 Temmuz 1327	Makale Adı 1 Ağustos 1911	Yazar Adı
Risâlemiz Tarafından İstanbul İçin Harikzâdegan İane Cemiyeti (Yangın mağdurları için)		Belirtilmemiş
Nazariyatla Ameliyat		Mehmet Zeki
İngiltere ve Hindistan Ordusu		Kaymakam Willy
Balkanlarda Çete Muharebeleri		Mâba'dı Var
Osmanlı Jandarma Tensikası		Kaymakam Lamoş
Şirketin Yeni Vapurları		Belirtilmemiş
Japonya Ordusunda Terbiye-i Ahlakiye		Mâba'dı Var
Manevra ve Hükümleri		Mâba'dı Var
Portesmotda Bahren İcra Kılınan Resmi Geçidde Hazır Bulunan Ecnebi Zırhlıları		Belirtilmemiş
Meksika Ordusu		Belirtilmemiş
Yeni Balon Topları		Belirtilmemiş
Yeni Çıkan Kitaplar		

Sayı: 10 1 Ağustos 1327	Makale Adı 15 Ağustos 1911	Yazar Adı
Risâlemiz Tarafından İstanbul İçin Harikzâdegan İane Cemiyeti (Yangın mağdurları için)		Belirtilmemiş
Zeçini Paşa ¹⁵⁵ Hazretleri ile Bir Mülakat		Mehmet Zeki
Mısırdaki İngiltere		Miralay Willy

¹⁵⁵ Zeçini Paşa Osmanlı itfaiye taburları umum komutanı.

Balkanlarda Çete Muharebeleri	Belirtilmemiş
Osmanlı Jandarma Tensikâtı	Mâba'dı Var
Erkân-ı Harbiye Seyehatlerinin İhzarı	Mâba'dı Var
Japonya Ordusunda Terbiye-i Ahlakiye	Mâba'dı Var
Sekizinci Sayıdan Mâba'd (Prusya Topçusu)	Belirtilmemiş
Manevra ve Usûl-u Tahkim	Mâba'dı Var
Şuunat Amerika- Portekiz- İtalya-Almanya-Avusturya Macaristan	Belirtilmemiş

Sayı: 11 15 Ağustos 1327	Makale Adı 1 Eylül 1911	Yazar Adı
Bir Muaven Donanmanın Ehemmiyeti		Mehmed Zeki
1911 Manevraları “Almanya İtalya-Bulgarya”		Belirtilmemiş
“Kask” Torpido Çekeri		Belirtilmemiş
Osmanlı Jandarma Tensikâtı 10. Sayıdan Mâba’d		Leon Lemoş
Japonya Ordusunda Terbiye-i Ahlakiye		Mütercimi He. Ayn.
Prusya Kraliyet Topçusu Tecrübe Komisyonu		Mâba’dı Var
Manevra ve Usûl-ı Tahkim		Mâba’dı Var
Şuunat “Almanya-Japonya”		Belirtilmemiş

Sayı: 12 1 Eylül 1327	Makale Adı 15 Eylül 1911	Yazar Adı
İstanbul Harikzâdegan İçin (Yangın mağdurları için)		Belirtilmemiş
Elzem Bir Ameliye		Mehmet Zeki
Basra Körfezi'nde Silah Kaçakçılığı		Miralay Wiilly
Fransa Hey'et-i Zâbitanı Arasında İcrasıMukarrer Teşkilat Hakkında		Belirtilmemiş
Japonya Ordusunda Terbiye-i Ahlakiye		Mütercimi He. Cim.
Mülazımlar İçin Mekteb-i Tekâmül ve Tekâmül Dersleri		Belirtilmemiş
Prusya Kraliyet Topçusu Tecrübe Komisyonu		Mâba'dı Var
Manevra ve Usul-ı Tahkim		Kaymakam Nei Peris
Şuunat İtalya-Japonya- Norveç-Bolivya-İspanya		

Sayı: 13-14 (1. Sene) Makale Adı 15Eylül -1Teşrin-ievvel1327 1-15 Ek.1911	Yazar Adı
Ve Tayfamız	Mehmed Zeki
Britanya Ordusunun Hinddeki Kari'e Efradı	Miralay Willy
Esna-ı Harbde Piyade Kumandanının Vazifesi	Mâba'dı Var
Avusturya Menevraları	Belirtilmemiş
Japonların Rusya Muharebesindeki Zaiyatı	Belirtilmemiş

Şunat	Belirtilmemiş
R.W. Howtorn – Leslie ve Kumpanyası	Belirtilmemiş
Bir Alman Sefâin-i Havaiye Müessesesi	Belirtilmemiş
Otomobil İmalî İçin Bir Fabrika	Mâba’dı Var
Asar-ı Münteşere	Belirtilmemiş

Sayı: 15 (1. Sene) Makale Adı 15 Teşrin-ı evvel 1327 1 Kasım 1911	Yazar Adı
Selamet ve Vatan ve Memleket İçin	Mehmed Zeki
Afrikada İtalyanların Eski Hataları	Miralay Willy
Muharebe Esnasında Piyade Kumandanının Vezaifi	Belirtilmemiş
Fransa Süvarisinin Yeni Ta’limnâmesi	Belirtilmemiş
Kabl-i Sevk ve İdare-i Askeri Balonları ve Tayyareler	Belirtilmemiş
Eskrim Talimlerinin Askerilik Nokta-ı Nazarından Ferâidi	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş
Topçulukta Yeni Bir Terakki	
Avusturya Levid Kumpanyasının Yetmiş Beşinci Sene-i Teşekkülü	Adolf Şuvrens Avusturya Ticaret Umûm Kâtibi
Asar-ı Münteşere	Belirtilmemiş

Sayı: 16 (1. Sene) Makale Adı 1-Teşrin-isani 1327 15 Kasım 1911	Yazar Adı
Askeri Balonculuk	Belirtilmemiş
Aeroplan Hadisesi “Balonculuk”	Mehmed Zeki
Manaeviyat-ı Askeriye	Arjantinli Bir Zâbit
Hindistan Ordusu’nda İngiliz Süvariler	Miralay Willy
Fransa’da Piyade Efradının Tahfif-i Techizatı	Belirtilmemiş
Rus Piyadesinde Harbin Suret-i Sevk ve İdaresine Dair Ta’limât-ı Cedide	Mâba’dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş
Büyük Bir Endaht Tecrübesi	Belirtilmemiş
Düvel-i Muazzamanın Messarefat-ı Bahriyesi	Belirtilmemiş
Fransa’da Gece Talimleri	Messimi
Topçulukta Yeni Bir Terakki	Belirtilmemiş
Avusturya Levid Kumpanyasının Yetbeşinci Sene-i Teşekkülü	Adolf Şuvrens Avusturya Ticaret Umûm Kâtibi

Sayı: 17-18 (1. Sene) Makale Adı 1-15 Kanun-ı evvel 1327- 15 Ar.1911-1912	Yazar Adı
Türkiye- İtalya Muharebesinden Alınan Dersler	Mehmed Zeki
Erkân-ı Harbiye Harita Komisyonu	Belirtilmemiş
Maneviyat-ı Askeriye	Bir Arjantinli Zâbit

Genç Türkiye Ordusu	Müşir Von der Goltz Paşa
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı “Rövo Militar Jeneral”den”	Mâba’dı Var
Piyade MuharebesininSevk ve İdaresine Dair Yeni Rus Ta’limnâmesi	Mâba’dı Var
Topçu Ateşi Mıntıkasından Mürur	Mâba’dı Var
Süvârî İle Müşterek Manevralardan Sonra	Belirtilmemiş
Avusturya Manevraları	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş
Harbe Hazırlık	Mâba’dı Var
Harlem Manevraları	Belirtilmemiş
Şişu Torpilleri	Mâba’dı Var
Telefunken Telsiz Telgraf Şirketi	Belirtilmemiş

Sayı: 19-20 (1. Sene) 1 Kanun-ı sani 1327	Makale Adı 15 Ocak 1912	Yazar Adı
Osmanlı Bahriyesinin Tensik ve Islahı		Mehmed Zeki
Bu Günün Harblerinde Matbûatın Vazifesi		Belirtilmemiş
Genç Türkiye Ordusu		Müşir Von der Goltz Paşa
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı		Mâba’dı Var
Fransız Askeri “Fransa Ordusunda Sosyalizm”		Belirtilmemiş
Piyade MuharebesininSevk ve İdaresine Dair Yeni Rus Ta’limnâmesi		Mâba’dı Var
Harbe Hazırlık		Belirtilmemiş
Şuunat		Belirtilmemiş
Süvârî İle Birlikte Manevralardan Sonra Bazı İzahat		Belirtilmemiş

Sayı: 21-22 (1. Sene) 15 Kanun-ı sani 1327	Makale Adı 1 Şubat 1912	Yazar Adı
Ordu ve Siyaset		Mehmed Zeki
Bu Günün Harblerinde Matbûatın Vazifesi		Belirtilmemiş
Genç Türkiye Ordusu		Müşir Von der Goltz Paşa
Harbe Hazırlık		Mâba’dı Var
Piyade MuharebesininSevk ve İdaresine Dair Yeni Rus Ta’limnâmesi		Mâba’dı Var
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı		Belirtilmemiş
Şişu Torpilleri		Mâba’dı Var

Sayı: 23-24 (1. Sene) 1 Şubat 1327	Makale Adı 15 Şubat 1912	Yazar Adı
Mösyö Tanj İtalya Ordusu “United Service Magazin” Ediyor		Mehmed Zeki
Genç Türkiye Ordusu		Müşir Von der Goltz Paşa
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı		Belirtilmemiş
Harbe Hazırlık		Belirtilmemiş
Piyade MuharebesininSevk ve İdaresine		Mâba’dı Var

Dair Yeni Rus Ta'limnâmesi	
Romanya	Mâba'dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş
Endaht Meydanında İcra Edilen Beynelmilel Tecrübeler	Belirtilmemiş
Asar-ı Münteşire	Belirtilmemiş

Sayı: 25 (2. Sene) Makale Adı 15 Şubat 1327	Yazar Adı
Askeri Tayyarecilik	Mehmed Zeki
Sahra Topçuluğu, Tarihi, Safhatı ve Hali Hazırı	Belirtilmemiş
General Lanuglövâ	Belirtilmemiş
Yunan Ordusunun Son Teşkilat ve Tensikâtı	Belirtilmemiş
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı	Mâba'dı Var
Piyade Muharebelerinin Sevk ve İdaresine Dair Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var
Karadağ Zadeğân Gönüllü Efradı	Belirtilmemiş
Ordıy-ı Osmanî Münakezâtı	Mim. Ze.
Kana Pasifik Temviriyol İdaresince İttihaz Olunan Yeni Bir Usûl	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş
Harbe Hazırlık	Mâba'dı Var
Den Eyaleti Maden Fabrikasında İcra Edilen Beynelmilel Tecrübeler	Mim. Vehbi

Sayı: 26 (2. Sene) Makale Adı 1 Mart 1328 1 Mart 1912	Yazar Adı
General Wilson ve Ordu-ı Osmanî	Belirtilmemiş
Hâkimiyet-i Bahriyeden Mahrumiyetin Müzerreatı	Mim. Zel.
Nakliye Terakkiyatı	Belirtilmemiş
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı	Mâba'dı Var
Harekât-ı Tecevüziye Ta'limnâmesinde Ateş Altında Yürüyüş İçin Bazı Kayd ve Şerait	Belirtilmemiş
Romanya	Belirtilmemiş
1911 Senesi Alman İmparatoru Manevraları	Belirtilmemiş
Piyade Muharebelerinin Sevk ve İdaresine Dair Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var
Romanya Mekteb-i Askeriyesinin Islahı	Mâba'dı Var
Harbe Hazırlık	Mâba'dı Var
Harekât-ı Tecavüziye Buhranı	Miralay N. Peris
Büyük Bir Fransız Tayyare Müessesesi	Belirtilmemiş

Sayı: 27 (2. Sene) Makale Adı 15 Mart 1328 1 Nisan 1912	Yazar Adı
Harbiye Nazır-ı Âlisi Mahmud Şevket Paşa Hazretlerine	Mehmed Zeki

Osmanlı Ordusuna Tayyare İbrazi İçin İhdas-ı Hamiyet	Belirtilmemiş
Tayyare ve Erkân-ı Harb Heyetleri	Mehmed Zeki
Küçük Zâbit Numune Taburu	Mehmed Zeki
Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı	Mâba'dı Var
1911 Senesi Alman İmparatoru Manevraları	Mâba'dı Var
Harekât-ı Taarruziye Buhranı	Miralay Peris
Şuunat "Bir Tebliğ"	Dersaadeet Merkez Kumandanlığı
Avusturya Macaristan	Belirtilmemiş
Ağır Yükler İçin Otomobil Trenleri	Belirtilmemiş
Harbiye Nezâretinde Matbûat Dairesi	Belirtilmemiş
Mekteb-i Aliye-i Harbiyede Kabul Meselesi	Belirtilmemiş
Tayyare İnşaatı İçin Müsabaka	Belirtilmemiş
Piyade Muharebesi Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var
Harbe Hazırlık	Mâba'dı Var
Asar-ı Münteşire	Belirtilmemiş

Sayı: 28 (2. Sene) 1 Nisan 1328	Makale Adı 15 Nisan 1912	Yazar Adı
Osmanlı Ordusuna Tayyare İhdası İçin	Belirtilmemiş	
Osmanlı Ordusunun Zâbitan-ı Cedidesi	Mehmed Zeki	
Osmanlının Büyük Bir İstikbali de Tayyarelerdedir	Erkân-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya	
Harb-i Müstakbel'in Müddet-i Devamı	Binbaşı Murdoch	
Piyade Muharebesi Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var	
1911 Senesi Alman İmparatoru Manevraları	Mâba'dı Var	
Harbe Hazırlık	Mâba'dı Var	
Şuunat "Rusya- Almanya Romanya-İsveç"	Belirtilmemiş	
Markonis Virelis Telgraf Şirketi	Belirtilmemiş	
Ağır Topların Sevahil Müdafasındaki Kıymetleri	Mim. Ruhi	
Asar-ı Münteşere	Belirtilmemiş	

Sayı: 29 (2. Sene) 15 Nisan 1328	Makale Adı 1 Mayıs 1912	Yazar Adı
Kârin-i Muhteremeye	Belirtilmemiş	
Bombarduman ve Tayyare Filosu Lüzumu	Mehmed Zeki	
Harbe Hazırlık	Binbaşı Debonis	
1911 Senesi Alman İmparatoru Manevraları	Mâba'dı Var	
Piyade Muharebesi Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var	
Şuunat	Belirtilmemiş	
Telsiz Tekgraf ve Tayyareler	Belirtilmemiş	
Drize Tabancası	Belirtilmemiş	
Asar-ı Münteşere	Belirtilmemiş	

Sayı: 30 (2. Sene) 1 Mayıs 1328	Makale Adı 15 Mayıs 1912	Yazar Adı

Tayyare Filomuz İçin	Mehmed Zeki
Zâbitan-ı Mütaka'ide ve Mülkiye Memuriyetleri	Mehmed Zeki
Rus Ordusuna	Mâba'dı Var
Askerlik ve Harb	Miralay Mustafa Nuri
Mühendishane-i Berri Hümâyûna Dühul Şartları	Belirtilmemiş
Düşman Tayyareleri İle Dümenli Balonlara Karşı Vesait-İ Müdâfa'a	Belirtilmemiş
1911 Senesi Alman İmparatoru Manevraları	Mâba'dı Var
1911 Senesinde Flemenk Büyük Manevraları	Mâba'dı Var
Düşman Projektörlerine Karşı	Mâba'dı Var
Piyade Muharebesi Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var
Şuunat "Bütün Ülkeler Mevcut"	Belirtilmemiş
Tayyarecilik Âleminde Avrupa Dairesi	Belirtilmemiş

Sayı: 31 (2. Sene) Makale Adı 15 Mayıs 1328 1 Haziran 1912	Yazar Adı
Askeri Tayyarelerimiz Hakkında	Mehmed Zeki
Emir Veyahud Rapor Götüren Efrad	Mehmed Cemil
Rus Ordusunun Terrakiyatı	Mâba'dı Var
Avcılara Sinamatograf Vasıtasıyla Ta'biye-i Tedris	Belirtilmemiş
Fransa'da Balonculuk	Belirtilmemiş
Rep Tayyarelerine Emsal Emniyeti	Belirtilmemiş
Piyade Muharebesi Yeni Rus Ta'limnâmesi	Mâba'dı Var
1911 Senesinde Flemenk Büyük Manevraları	Mâba'dı Var
Şuunat "İngiltere – Fransa-Almaya-Avusturya Macaristan"	Belirtilmemiş

Sayı: 32 (2. Sene) Makale Adı 1 Haziran 1328 15 Haziran 1912	Yazar Adı
Gazetemiz tarafından Toplanan Tayyare İanesi	Belirtilmemiş
Zâbitanımızın Okuması Elzem Olan Asar-ı Askeriye	Mehmed Zeki
Emir Veyahud Rapor Götüren Efrad	Mehmed Cemil
Yuş Rai Muharebesi	Belirtilmemiş
Arazinin İstikşafı	Miralay Furi
Yunan Ordusu Manevraları	Belirtilmemiş
Rus Ordusu Terakkiyatı	Belirtilmemiş
Sırp Ordusunda	Mâba'dı Var
İngiliz İdaresinde Tayyarecilik	Belirtilmemiş
Nobel Mevad-ı Müştemlesi	Belirtilmemiş
Telefon Telsiz Telgraf Şirketi	Belirtilmemiş
Şuunat "İtalyanların Bahri Tarblusa Nakli"	Belirtilmemiş
Tensikat-ı Askeriye Kanunu	Belirtilmemiş

Memurlar ve Ameleler Bölüğü	Belirtilmemiş
Bulgaristan İhtiyat Mektebi	Belirtilmemiş
Bulgar Ordusunun 1911 Senesi Ta’lîm ve Terbiye Programı	Belirtilmemiş
Bir Erkân-ı Harb Tesisi	Belirtilmemiş
Sevk Balonları	Belirtilmemiş
Rus Japon Harbinin Bilançosu	Belirtilmemiş

Sayı: 33 (2. Sene) Makale Adı 15 Haziran 1328 1Temmuz 1912	Yazar Adı
Gazetemiz Tarafından Toplanan Tayyare İanesi	Belirtilmemiş
Hissiyat ve Tenpervane Müdâfaa-yı Milliye'nin En Ulvi Bir Vasıtasıdır	Mehmed Zeki
Emir Veyahud Rapor Götüren Efrad	Mehmed Cemil
Frans Topçu Sanıkları İçin	Vav Sin.
Yuşi Rai Muharebesi“Rus-Japon Harbi”	Belirtilmemiş
Arazinin İstikşafı	Belirtilmemiş
Sırb Ordusunda	Mâba’dı Var
Sevk Balonlarla Tayyareleri Dökmek İçin Vikeris Fabrikasının Yeni İcadı Olan Top	Belirtilmemiş
Şuuanat	Belirtilmemiş
Asar-ı Münteşire	Belirtilmemiş

Sayı: 34 (2. Sene) Makale Adı 1 Temmuz 1328 15Temmuz 1912	Yazar Adı
Gazetemiz Tarafından Toplanan Tayyare İanesi	Belirtilmemiş
Zabt-ı Rabt-ı Askeri ve Siyasi	Mehmed Zeki
Mahmud Şevket ‘in İstifa Haberi	Belirtilmemiş
Yuşi Rai Muharebesi “Rus-Japon Harbi”	Belirtilmemiş
Yürüyüş İdmanı	Belirtilmemiş
Arazinin İstikşafı	Mâba’dı Var
Japonların Kuvveti ve Rusların Zaafı Neden İleri Gelmiştir?	Belirtilmemiş
Balkan Hükümet-i Sairesi Orduları	Belirtilmemiş
Sırb Ordusunda “Bütçe”	Belirtilmemiş
Zâbitana Mahsus Dürbinler	Belirtilmemiş
Asar-ı Münteşire	Belirtilmemiş

Sayı: 35 (2. Sene) Makale Adı 15 Temmuz 1328 1Ağustos 1912	Yazar Adı
Mahmud Muhtar Paşa Portresi Bahriye Naz.	Belirtilmemiş
Gazetemiz Tarafından Toplanan Tayyare İanesi	Belirtilmemiş
Yeni Nazırlarımız	Belirtilmemiş
Nakliye Ottomobilleri ve Usul-ı Münakaşa	Belirtilmemiş
Yuşi Rai Muharebesi “Rus-Japon Harbi”	Belirtilmemiş

Yürüyüş İdmanı	Mâba‘dı Var
Balkan Hükümet-i Sairesi Orduları	Belirtilmemiş
1912 Senesi Fransa Manevraları	Belirtilmemiş
Piyade Ta‘biyesinde Husule Getirilen Tadilat	Mâba‘dı Var
Arazinin İstikşafı	General Furi
Kongo Namında Japon Zırhlı Kruvazörü	Belirtilmemiş
Şuunat “Almanya – İngiltere- Romanya”	Belirtilmemiş

Sayı: 36 (2. Sene) Makale Adı 1Ağustos 1328 15 Ağustos 1912	Yazar Adı
Ayastefanos’ta Son Tayyare Tecrübeleri	Mehmed Zeki
Piyade Ta‘biyesinde Husule Getirilen Tadilat	Mâba‘dı Var
Taarruz-ı Muharebede Piyade	Belirtilmemiş
Alay	Belirtilmemiş
Arazinin İstikşafı	General Furi
Balkan Hükümet-i Sairesi Orduları	Belirtilmemiş
Yürüyüş İdmanı	Belirtilmemiş
Japon Piyade Kıtaatında Süngü İst’imalı	Belirtilmemiş

Sayı: 37 (2. Sene) Makale Adı 15Ağustos 1328 1Eylül 1912	Yazar Adı
Ordu ve Donamanın Yekdiğerine Merbutiyeti	Mehmed Zeki
Gazi Ahmed Muhtar Paşa	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Napolyon”	Belirtilmemiş
Süvâri Sınıfında İşaretle Kumanda Vermek	Belirtilmemiş
Balkan Hükümet-i Sairesi Orduları	Belirtilmemiş
Taarruz-ı Muharebede Piyade	Belirtilmemiş
Son Senelerde İcra Edilen Ticaret ve Rus Japon Harbi Neticesi	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş
Ekvator Cumhuriyetinin Cebel-i Topçusu	Belirtilmemiş

Sayı: 38 (2. Sene) Makale Adı 1Eylül 1328 15Eylül 1912	Yazar Adı
Şuun-ı Askeriye	Belirtilmemiş
Cemiyet-i Askeriye	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Napolyon”	Mâba‘dı Var
Aynısı?	General Baron Hûş
Süvâri Makineli Tüfenkleri	Belirtilmemiş
Ecnebi Ordularında Makineli Tüfenkler	Belirtilmemiş
Son Senelerde İcra Edilen Ticaret ve Rus Japon Harbi Neticesi	Belirtilmemiş
Tayyarecilik Sanatının Netice-i Tekâmülü	Belirtilmemiş

Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 39 (2. Sene) Makale Adı 15 Eylül 1328 1 Ekim 1912	Yazar Adı
Osmanlı Ordusunda Tayyarecilik	Mehmed Zeki
Bir İtiraz	Mim. Zal.
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Napolyon”	Mâba’dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba’dı Var
Son Senelerde İcra Edilen Ticaret ve Rus Japon Harbi Neticesi	Belirtilmemiş
Avusturya Macaristan Ordusu	Belirtilmemiş
Telefon ve Suret-i İst’imali	Mâba’dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 40-41 (2. Sene) Makale Adı 1-15 Teşrin-ievvel 328/15 Ekim 1 Kasım 1912	Yazar Adı
Balkanlarda Harb	Belirtilmemiş
Beyanname-i Hümayûn	Mehmed Reşad
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Napolyon”	Mâba’dı Var
Şimendiferler ve Nakliyat-ı Askeriye Nokta- ı Nazarında Ehemniyetleri	Belirtilmemiş
Bir Asr-ı Fütuvet	Belirtilmemiş
General Nuji	Belirtilmemiş
İrtibat	Belirtilmemiş
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Belirtilmemiş
Krup Fabrikasının Yüzüncü Sene-i Devriyesi	Belirtilmemiş
İmalat-ı Harbiye İngiliz Fabrikası	Belirtilmemiş
Derssadet Telgrafları	Belirtilmemiş
El ve Tüfenk Humbaraları	Belirtilmemiş
Hdfeyld Fabrikası	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 42 (2. Sene) Makale Adı 1 Teşrin-i Sani 1328 15 Kasım 1912	Yazar Adı
Harbden İstinbat (gizli mana)Olunan Dersler	Mehmed Zeki
Tahte’l-bahr Torpidolarla Mucib Oldukları Tehlike	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Napolyon”	Mâba’dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba’dı Var
İrtibat	Belirtilmemiş
Jermanya İnşaat-ı Bahriye Fabrikası’nda Tahte’l-bahrlerin İnşası	Belirtilmemiş
Hdfeyld Fabrikası	Belirtilmemiş
Bahr-i Muhabbet Atlas Gazetesi	Belirtilmemiş

Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 43 (2. Sene) Makale Adı 15 Teşrin-i Sani 1328 1Aralık 1912	Yazar Adı
Mühim İlan“Gazete İle İlgili”	Belirtilmemiş
Harbden İstinbat Olunan Dersler	Mehmed Zeki
Harb ve Matbûat	Belirtilmemiş
Krup Malzeme-i Harbiyesi	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Mareşal Dö Moltke”	Mâba’dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba’dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 44-45 (2. Sene) Makale Adı 1-15 Kanun-ıevvel1328- 15 Aralık1912 -10cak 1913	Yazar Adı
Devlet-i Aliye ve Balkan Harbinden Alınan Dersler	Mehmed Zeki
Ecnebi Sefâin-i Harbiyelerini Ziyaret	Mehmed Zeki
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Mareşal dö Moltke”	Mâba’dı Var
Rus Japon Harbi	Mâba’dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba’dı Var
Kovantri ve Vurkas Şirketi Tarafından İnşa Edilen Tayyareler	Mâba’dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş
Cemahir-i Müttefike-i Amerika	Belirtilmemiş

Sayı: 46 (2. Sene) Makale Adı 1 Kanun-ı sani 1328 15 Ocak1913	Yazar Adı
Bir Japonyalı’nın Sözleri	Mehmed Zeki
Ecnebi Sefâin-i Harbiyelerini Ziyaret	Mehmed Zeki
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Mareşal Dö Moltke”	Mâba’dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba’dı Var
Rus Japon Harbi	Mâba’dı Var
İngiliz Bahriye Zâbitânının Tahsili	Mâba’dı Var
Balkan Harbinde Osmanlı Topçusuna Ait Garibaldi’nin Bir Fikri	Belirtilmemiş
Brezilya’da Telsiz Telgraf	Belirtilmemiş
Kovantri ve Vurkas Şirketi Tarafından İnşa Edilen Tayyareler	Mâba’dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 47 (2. Sene) Makale Adı 15 Kanun-ı sani 1328 1Şubat1913	Yazar Adı

Mahmud Şevket Paşa Hazretleri	Mehmed Zeki
Atışların? Vesaiti	Mâba‘dı Var
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Mareşal dö Moltke”	Mâba‘dı Var
İngiliz Bahriye Zâbitânının Tahsili	Mâba‘dı Var
Jan Lukok’un Yazısı	Mehmed Zeki
Rus Japon Harbi	Mâba‘dı Var
Bölük Dâhilinde Karşılıklı Talimler	Mâba‘dı Var
Kovantri ve Vurkas Şirketi Tarafından İnşa Edilen Tayyareler	Mâba‘dı Var
Telefonun Terakkiyatı	Belirtilmemiş
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 48 (2. Sene) Makale Adı 1 Şubat 1328 15 Şubat 1913	Yazar Adı
İki İngiliz Generalinin Nesai-i Muaddimesi	Mehmed Zeki
Muhasemane-i İbtidar	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-ı Zafer “Mareşal dö Moltke”	Mâba‘dı Var
Atışların? Vesaiti	Mâba‘dı Var
Makineli Tüfenk Endahtına Dair Mütalaat	Belirtilmemiş
Rus Japon Harbi	Mâba‘dı Var
İngiliz Bahriye Zâbitânının Tahsili	Mâba‘dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş
Telefon Vasıtasıyla Kurtulma	Belirtilmemiş

Sayı: 49 (3. Sene) Makale Adı 15 Şubat 1328	Yazar Adı
Karielerimize	Mehmed zeki
Opinyon Militar Nam Mecnûa-yı Askeriyede Munderic Bir Makale Hakkında	Mehmed Zeki
Vukuat-I Harbiyeye Ait Tebligat-I Resmîye	Belirtilmemiş
Meşhur Kumandanlarda Düstur-u Zafer “Mareşal dö Moltke”	Mâba‘dı Var
Ateşlerin Temerkeizi ve Temerkiz Vesaiti	General Nöbul
İngiliz Bahriye Zâbitânının Tahsili	Belirtilmemiş
Çift Satırlı Laflaş Nam Mars Tayyaresi	İhtiyat Bahriye Miralayı Fon Pöstov

Sayı: 66-67 (3. Sene) Makale Adı 2-17 Teşrin-isani 1329	Yazar Adı
Harbiye Nazır-ı Muhteremî İzzet Paşa Hazretlerinin Avdetleri	Mehmed Zeki
Ordumuzda Küçük Zâbitânın Hal ve Mevkii	Mehmed Ali Nüzhet Paşa
Erkân-ı Harb Miralaylarından Cemal Bey Efendi	Belirtilmemiş
Balkanlarda Vukua Gelen Harbde Tecarüb-i T’abiye “Militare Wohen Gazetesi”	Mâba‘dı Var Fon Riçnav

Makineli Tüfenkelerin Naklinde Köpekler İstihdamı	Belirtilmemiş
Vagonlar Üzerinde Toplar	Belirtilmemiş
Yeni Torpiller	Belirtilmemiş
Menzillerde Otomobil Parkları	Belirtilmemiş
Sahra Topçusu İçin Usul-ı Harb	General Fon Rihter
Fürup İmalathanesinin Mübda-ı Sefehat-ı Teşkili ve Tevsii	Ömer Lütfi
Torpiller ve Tahte'l-bahr Sefineleri	Amiral Ye
Otomobiller ve Yük Otomobilleri İmalatı	Belirtilmemiş
Motorla Müteferrik Sahrınçlı Hagen Vapuru	Mâba'dı Var
Alkemanıye? Fabrikası	Mâba'dı Var
Lipçiğ Şehri İçin İmal Edilen Hasta Arabası	Belirtilmemiş
Kasel'de Voğman Şurekası	Belirtilmemiş
Kuppers Bosch Fabrikasının Sahra Fırınları	Belirtilmemiş
Yay Çeliği İmalatı	Mâba'dı Var
Şuunat	Belirtilmemiş

Sayı: 1 (4. Sene)	Makale Adı	Yazar Adı
20 Ağustos 1330		
Maksad-ı İntişar "Gazetenin Siyaset ile İlişkisi"	Belirtilmemiş	
Konstantinapol Ajanstan	Belirtilmemiş	
Osmanlı Ajanstan	Belirtilmemiş	
Şuunat		

Sayı: 84-85-86	Makale Adı	Yazar Adı
19 Kanun-ı evvel 1330	1 Ocak 1915	
Devlet-i Aliye ve itilaf-ı Millet Harbine Kadar Olan Vakıa	Ahmed Cemal	
Karargâh-ı Umumiden Tebligatlar	Mehmed Reşad- Enver	

2.3. OSMANLI ASKERİ (Mart 1912)

Osmanlı Askeri isimindeki gazete için imtiyaz talebi 14 Şevval 1326/9 Kasım 1908 tarihinde Edirne Askeri Rüşdiye Mektebi Kitabet Muallimi Kolağası İbrahim Zühtü Efendi tarafından Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kalemine yapılmıştır¹⁵⁶. İmtiyaz yazısında gazetenin haftada iki defa neşredileceği belirtilmektedir. Gazete için izin

¹⁵⁶ BOA, DH.MKT. Dosya:2652, Gömlek: 31, (9 Kasım 1908).

ise Dâhiliye Nezâreti Mektûbî kaleminin ilgili yazısında verilmiştir¹⁵⁷. Gazetenin kütüphane kataloglarında sadece bir sayısı mevcuttur.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 Mart 1328 Makale Adı	Yazar Adı
Osmanlı Askerinin Programı	Vemin Allahu Tevfik
Askerlerimize	Belirtilmemiş
İane-i Şetaiye	Eşref
Rabt ve Mürabte Nedir?	Binbaşı Mehmet Reşit
Kurnaz Mehmet	Topçu Kolağası Mustafa Behçet
Makale -1- Ordu ¹⁵⁸	

2.4. ORDU VE DONANMA (Mart 1912)

Ordu ve Donanma, Meşrutiyet Dönemi'nin önemli isimlerinden İbrahim Hilmi Efendi¹⁵⁹ tarafından çıkartılan bir gazetedir. 27 Temmuz 1908 tarihinde müsaade talebinde bulunulmuş ve açılışı için gereken çalışmalar başlatılmıştır. Dâhiliye Nezâreti Mektûbî Kaleminden yazılan yazıda “*Ordu ve Donanma* namıyla askeri bir gazete çıkarmak için izin talebinde bulunan Kütübhaneye-i İslam ve Askerî Sâhibi İbrahim Hilmi Efendi hakkında Matbûat Nizâmnâmesine tevfiikan muamele yapılacağı” yazılmaktadır¹⁶⁰.

6 Ağustos 1908 tarihinde de gazetenin yayını için gereken izinler çıkmış, beyanname ve kefaletinin takdim edilmesi şeklindeki yazı, Zabtiye Nezâretinden yayımlanmıştır¹⁶¹. Gazetenin ilk 10 sayısını Milli Kütüphane’de, çeşitli sayı ve bölümlerini Hakkı Tarık Us’ta pdf ortamında görmek mümkündür. Ancak Hakkı Tarık Us koleksiyonunun pdf nüshalarında eksikler olmakla beraber 27-28 ve 29. pozların 80. pozdan sonra gelmesi gerektiği sayfa numaralarına bakınca anlaşılmaktadır. Bu ve buna benzer pdf dizin hatalarını görmek mümkün olduğundan

¹⁵⁷ BOA, DH.MKT. Dosya:2617, Gömlek:102, (28 Eylül 1908).

¹⁵⁸ Makalenin devamı nüsha eksikliğinden dolayı yoktur.

¹⁵⁹ İbrahim Hilmi, 1880 doğumlu, on beş yaşlarında *İkdam Gazetesi*’nde basın alanına adım attı. 1896 yılında İslam Kütüphanesi ile yayın hayatına başladı. *Nevsal-i Kütüphane-i İslam* ilk neşrettiği eserdir. Askeri yayınları neşretmeye başlaması ve yayınevine Kütüphane-i İslam-ı Askeri ismini verdikten sonra neşrettiği ilk askeri eser *Tarih-i Har*’dır. Ahmet Refik, Osman Senai ve Cemal Bey (Paşa) gibi genç yazarların eserlerinin yayımcısı oldu. Mustafa Kemal’in *Zâbit ve Kumandan* ile *Hasbihal* adlı askeri mahiyetteki ilk eseri onun yardımı ile basıldı. Nurettin Albayrak, “Çığırcaan İbrahim Hilmi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 299.

¹⁶⁰ BOA, DH. MKT. Dosya:1273, Gömlek: 29, (29 Temmuz 1908).

¹⁶¹ BOA, ZB. Dosya: 324, Gömlek: 57, (1 Ağustos 1908).

sayfa numaraları dikkate alındığında araştırmacılar yanlışla düşmeyecektir. Gazetenin ilk yedi sayısının ardından yaklaşık iki yıllık bir ara verdiği ve 8 numaralı sayıyı 1914/1330 yılında yayımladığını görmekteyiz.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 Mart 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Küçük Zâbit Meselelerinden	Binbaşı Esad
	İşgal Muharebesi ve İhata	Erkan-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
	Küçük Karakol Kumandanı	Mümtaz Yüzbaşı Mehmet Arif
	Ta'biye Mesaili-1	Şevki
	Teyyârelerin Ehemmiyet-i Harbiyeleri	Erkan-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
	Asker Terbiyesi	Harbiye Reis-i Vekili Binbaşısı Hafız İsmail Hakkı
	Rusya'nın Karadeniz Donanması	Belirtilmemiş
	Karadeniz Donanmasının Ehemmiyet-i Müstakbelesi	Subhi
	Osmanlı Ordusu	Belirtilmemiş

Sayı: 2 Nisan 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Aksâ-yı Şark Harbinin Derslerine Nazaren Sahillerin ve Limanların Suret-i Müdafası	Erkân-ı Harb Binbaşlarından Ali Fuad
	Sahra Topçu Ta'biyesinde Vukua Gelen Yeni Tebeddülât	Erkan-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
	Bir Sene-i Talimiye Esnasında Nefer Endaht Vezaifini Ne Suretle İfa Eder	Erkân-ı Harb Binbaşlarından Asım
	Osmanlı Akıncıları, Kasım Bey Akını	Ahmet Refik
	Çanakkalede'deki Osmanlı Muhaberat-ı Bahriyesinden (Girid Muharebâtı Esnasında Sefâin-i Harbiyye-Usul-i Harb)	Süleyman Nutki
	Piyade Bölüğünün Ta'lîm ve Terbiyesi	Yedinci Fırka Kumandanı Mustafa Hilmi
	Ta'biye Mesaili-2	Erkan-ı Harb Kaymakamı Y. Şevki

Sayı: 3 Mayıs 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Bölüm Talimi Teftişi	Erkan-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
	Çanakkalede'deki Osmanlı Muhaberat-ı Bahriyesinden (Girid Muharebâtı Esnasında Sefâin-i Harbiyye-Usul-i Harb)	Muharebât-ı Bahriye-i Osmâniye Muallimi Süleyman Nutki
	Yürüyüş	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ahmet Sedat
	Ordumuza Terbiye-i Tarihiyye	Ahmed Refik
	Küçük Zâbit Meselelerinden	Binbaşı Esad
	Balon ve Tayyarelere Endaht	Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
	Osmanlı Ordusu	Belirtilmemiş

Sayı: 4 Haziran 1328 Makale Adı	Yazar Adı
Tabur Talimi	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
Tarih-i Harbiyyeden Bir Sayfa	Kaymakam Yusuf Rasih Bey
Ta'biye Mesaili-3	Kaymakam Y.Şevki
Zamanımız Harblerinde Süvarinin Ehemmiyeti	Belirtilmemiş
Osmanlı Neferinin Bir Tasvir-i Mümeyyizi	Yusuf Azime
Küçük Zâbit Meseleleri	Binbaşı Esad Bey
Osmanlı Orduları Ecnebi Orduları Vesaire	Belirtilmemiş

Sayı: 5 Temmuz 1328 Makale Adı	Yazar Adı
Almanya'da Erkân-ı Harb Zâbitleri Nasıl Yetiştiriliyor ve Büyük Kumandalara Nasıl İhzar Ediliyor	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
Süvarinin Yaya Muhaberesi	Binbaşı Esad
Muharebe Endahtlarından Hazırlık Endahtı	Binbaşı Esad
İtalya Filosunun Bahr-i Sefid Bogazına Taarruzu	Belirtilmemiş
İtalya Filosunun Bahr-i Sefid Bogazına Taarruzu	Belirtilmemiş
Kumanda Usülleri	Belirtilmemiş
Muhasara Harbinde Süvarinin Vazifesi	Belirtilmemiş
Birinci Napolyon'un Akval ve Emsali	Kaimimakam Yusuf Rasih
Osmanlı Ordusu	Belirtilmemiş

Sayı: 6 Ağustos 1328 Makale Adı	Yazar Adı
Süvarinin Keşf-i Hidematına Mûteallik Bazı Vesaya	Binbaşı Ali İhsan
Birinci Napolyon'un Akval ve Emsali	Kaimimakam Yusuf Rasih
Ta'biye Mesaili-4	Kaimimakam Y. Şevki
Arazide Teftişlere Misal	
Aksa-yı Şark Harbi: "Ta'biye ve Sevkü'l-Çeyş Nokta-i Nazarından Netayici"	Kaimimakam Yuda
Almanlara Nazaran Siyasetin İdare-i Harb Üzerine Tesiri	Belirtilmemiş
Ecnebi Orduları	Belirtilmemiş

Sayı: 7 Eylül 1328 Makale Adı	Yazar Adı
Karaya Asker İhracı	Binbaşı Ali İhsan
Acemi Terbiyesi	Binbaşı Ali Fazıl
Aksa-yı Şark Harbi: Ta'biye ve Sevkü'l-Çeyş Nokta-i Nazarından Netayici	Sapan Kaimimakam Yuda
Ağır Topçu Ta'limnâmesinde İcra Edilen Tadilat-ı Mühimme	Belirtilmemiş

Birinci Napolyon'un Akval ve Emsali	Kaimimakam Yusuf Rasih
Almanlara Nazaran Mûdâfaa ve Taarruz-ı Tabiiyyenin Eşkâl-i Muhtelifesi	Belirtilmemiş
Balkan Buhranı ve Dört Cepheli Harp	Binbaşı Ali İhsan
Ecnebi Orduları	Belirtilmemiş

Sayı: 8 Mart 1330	Makale Adı	Yazar Adı
	Budapeşte'den Midye-İnöz Hattına	Binbaşı Ali İhsan
	Alman Sahra Topçu Ta'limnâmesinde Vukua Gelen Tebdilat-ı Mühimme	Belirtilmemiş
	Piyade Sınıfının Ta'lim ve Terbiyesi	Harb Dairesi Piyade Şubesi Müdürü Esad
	Almanlara Nazaran Mûdafa'a ve Taarruz-ı Tabiiyyenin Eşkâl-i Muhtelifesi	Belirtilmemiş
	Yeni Rus Sûvâri Ta'limnâmesine Dair	Yüzbaşı Rasim
	Ecnebi Orduları	Belirtilmemiş

Sayı: 9 Nisan 1330	Makale Adı	Yazar Adı
	Yürüyüşte Emniyet Hidematı	Binbaşı Ali İhsan
	Bir Mûstahkem Sahra Mevzuuna Tekarrub ve Gece Taarruzı	Belirtilmemiş
	Balkan Harbinden Alınan Ta'biye Dersleri	Prusya Feriklerinden Fon Rayhanav
	Piyade Sınıfının Ta'lim ve Terbiyesi	Belirtilmemiş
	Yeni Rus Sûvâri Ta'limnâmesine Dair	Binbaşı Esad
	Balkan Harbinde Alman Tayyarecileri	Belirtilmemiş
	Piyade Ta'limnâmesinin ve Piyade Endaht Ta'limnâmesinin Tahsisat ve Tadilatı	Belirtilmemiş

Sayı: 10 Mayıs 1330	Makale Adı	Yazar Adı
	Şarköy ve Bolayır Muhaberelerinde Bulgarlar	Binbaşı Ali İhsan
	Sefâin-i Harbiye İnşaatının Tarihçesi	Ali Haydar Emir
	Süvarinin Keşf-i Hidematına Mûteallik Bazı Vesâyâ-2	Elif.
	Topçu Keşif Kolları	Belirtilmemiş
	Anibal	Belirtilmemiş
	Ecnebi Orduları	Belirtilmemiş

Sayı: 11 Haziran 1330	Makale Adı	Yazar Adı
	Şarköy ve Bolayır Muharebeleri Hakkında Alman Efkarı	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali İhsan
	Yeni Alman Sahra Topunun Endaht-ı Ta'limnâmesi	Erkan-ı Harbiye Umumiye Merkez Şubesi Müdürü Kerameddin
	Ta'biye Meseleleri	Belirtilmemiş
	Yeni Fransız Piyade Ta'limnâmesi	Belirtilmemiş

Meşhur Kumandanlar Anibal	Belirtilmemiş
Balkan Harbinde Sırplar	Belirtilmemiş
Ecnebi orduları --Avusturya Macaristan-Almanya- İtalya- Yunan-	Belirtilmemiş

2.5. ZAFER (14 Mart 1912)

1912 yılında İsmail Hakkı Bey tarafından İstanbul'da haftalık çıkartılan resimli askeri gazetedir. 14 Mart 1912 tarihinde ilk sayısı yayımlandı. Artin Asadoryan ve Mahdumları Matbaası'nda basılan gazete ortalama on sekiz sayfadan ibarettir. Gazetenin 17. sayısından itibaren mesul müdürü olarak M. Şükrü ismini görmekteyiz. İlk 28 sayısı Milli Kütüphane kataloglarında mevcuttur. İstanbul Belediyesi Kütüphanesi'nde ilk 27 sayısı mevcuttur. Aynı dönemlerde *Zafer* ismi ile gerek İstanbul'da gerekse Anadolu'da başka gazeteler de yayımlanmıştır¹⁶².

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 1 Mart 1328	Makale Adı 14 Mart 1912	Yazar Adı
Zafer		Belirtilmemiş
Kârîn-i Kirâma		Belirtilmemiş
Abonelere Hediyelerimiz		Belirtilmemiş
Orduda Fedakârlık Hissi		Belirtilmemiş
Hukuk-ı Zâbitan		Erkân-ı Harbiye Kaymakamlarından Ziya
Şiir		Belirtilmemiş
Mefahir-i Milliyemizden -1-		Mümtaz Yüzbaşı Tevfik
Osmanlı – İtalya Harbi		Mâba'dı Var
Şuûnât-ı Askeriye		Belirtilmemiş
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Belirtilmemiş

Sayı: 2 8 Mart 1328	Makale Adı 21 Mart 1912	Yazar Adı
Osmanlıların Büyük Bir İstikbali de Tayyarelerdedir		Erkân-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya
Gazi Ahmed Muhtar Paşa Portresi		Belirtilmemiş
Gazi Ahmed Muhtar Paşa Hazaretlerinin Konferansı		Belirtilmemiş
Harbiye'de Askeriyenin Ellinci Sene-i Devriyesi		Belirtilmemiş

¹⁶² *Zafer* ismiyle Kastamonu'da Kirkor Zahreb tarafından bir gazetenin daha yayımlandığını BOA, ZB. Dosya:24, Gömlek:28, (10 Nisan 1912) tarihli yazı ile anlamaktayız. Muhalif olmasıyla bilinen Kastamonu *Zafer Gazetesi* ile ilgili Dâhiliye'den yayımlanan irade Hürriyet ve İtilaf taraftarı olması BOA. DH. İD. Dosya:79, Gömlek: 12, (6 Ocak 1912). Trabzon'da aynı isimle farklı tarihlerde yayımlanan siyasi ve edebi gazeteler de mevcuttur.

Vellensteyn Muharebesi	Belirtilmemiş
Makâlât-ı Fünûn-ı Askeriye	Piyade Yüzbaşılardan Ahmed Cemil
Tarih-i Harbden Alınmış Bir Kaç Misal	Mâba'dı Var
Şuûnât-ı Askeriye	Belirtilmemiş
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Belirtilmemiş
Osmanlı-İtalya Harbi "Bir Hafta Zarfındaki Muzafferiyet"	Belirtilmemiş

Sayı: 3 15 Mart 1328	Makale Adı 28 Mart 1912	Yazar Adı
Tüfenk Ateşine Maruz Bir Tayyare	Erkân-ı Harbiye Mektebi Müdürü Celil	
Tarblusgarb Kahramanı Miralay Neşet Bey Portresi	Belirtilmemiş	
Fezail-i Askeriye	Kilisli Halil Mesturi	
Makineli Tüfenklerin Ehemniyetleri ve Endahtlar Hakkında Birkaç Söz	Makineli Tüfenk Muallimi Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif	
Tayyareler ve Süvari	Mâba'dı Var	
Numara 2 Sayfa 22'den Mâba'd "Türk Arab İttihadı"	Mâba'dı Var	
Numara 2 Sayfa 21'den Mâba'd "Müstakil Süvari"	Mâba'dı Var	
Madde-i Münferide	Belirtilmemiş	
Şuûnât-ı Askeriye	Belirtilmemiş	
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Belirtilmemiş	
Osmanlı-İtalya Harbi "Bir Hafta Zarfındaki Muzafferiyet"	Belirtilmemiş	

Sayı: 4 22 Mart 1328	Makale Adı 4 Nisan 1912	Yazar Adı
Tevkif Kaleleri- Maksad ve Suret-i Techiz	Erkân-ı Harb Binbaşısı Ahmed sedad	
Enver Bey Portresi	Belirtilmemiş	
Edebiyat-ı Askeriye Numunelerinden “Şiir”	Çamlıca	
Sevk ve idare Mübahisinden -2-	Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif	
Numara 3 Sayfa 32’den Mâba’d “Fesato Vahasına Tırmandığımız”	Mâba’dı Var	
Arapların Nezaketi ve Vakarı ve Hissiyatı	Belirtilmemiş	
Numara 3 Sayfa 33’den Mâba’d “Müstakil Süvari”	Mâba’dı Var	
Şuûnât-ı Akeriye “Mekteb-i Harbiyede Diploma Töreni”	Belirtilmemiş	
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Belirtilmemiş	
Osmanlı- İtalyan Harbi	Belirtilmemiş	
İtalyanların Ye’si	Belirtilmemiş	

Sayı: 5 29 Mart 1328	Makale Adı 11 Nisan 1912	Yazar Adı
Piva Müsademesi “Hersek – Karadağ”		Erkân-ı HarbiyeMektebi Müdürü Halil
Sevk ve İdare Mübahisinden -3-		Hilal

Harb ve Harb-i Müstakbelde Tayyare ve Balonlar	İstihkâm Mülazım-ı Evvelilerinden Tayyareci Yusuf Kenan
Zabitanın Te'hili Meselesi	Mim. Cim.
Numara 4 Sayfa 33'den Mâba'd "Fesato Vahasına Tırmandığımız"	Mâba'dı Var
Numara 4 Sayfa 46'dan Mâba'd "Müstakil Süvari"	Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Belirtilmemiş

Sayı: 6 5Nisan 1328	Makale Adı 18 Nisan 1912	Yazar Adı
Askeri Bisikletleri		Ayn. Mim
Hudud Mevasılı ve Recie- Derece-i Hassasiyeti		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni
Hürriyet-i Osmâniyenin Âlem-i Askeriye ilk Hediyesi "Gayr-i Müslim Subay Resimleri"		Belirtilmemiş
Tayyareler Hakkında Mülâhazat-ı Umumiye		Belirtilmemiş
Mahmud Şevket Paşa ve Orduya Dua Eden Din Adamı Resimleri ¹⁶³		Belirtilmemiş
Edebiyat-ı Askeriye Numunelerinden -Şiir- Suvârî Makineli Tüfenk Bölükleri		Salime Servet Seyfi
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütalaatı		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Garyan Kasrında		Mâba'dı Var
Şuûnât-ı Askeriye "Mühendishane-i Berri Hümâyûn Diploma Töreni"		Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Belirtilmemiş

Sayı: 7 12Nisan 1328	Makale Adı 25Nisan 1912	Yazar Adı
11 Nisan		Belirtilmemiş
İnkılâbın Şeref ve Behçetine İhtaren -Şiir-		Belirtilmemiş
Piyade Mermiyatının Vücut-ı Beşer Üzerinde Cerrah Kabiliyeti		Mümtaz Yüzbaşı Rasim
Rusya Seferberliğinin Diğer Ordular Seferberliği ile Mukâyesesi		Erkân-ı Harb Kaymakamı Mehmed Şükrü
Ağır Topçuluğa Dair Musahabeler		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni
Tayyare ile Atlı Sınıfın Nokta-ı Nazarından Keşif Kolu		Mülazım Mehmet Nusret
Sıhhiye Zâbitânının Ta'lim ve Terbiyesi		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni
Müstakil Süvari		Mülazım-ı Evvel Çorluluzade Mahmud Cemil
İtalya Donanmasının Bi Netice-i Taarruzatı		Belirtilmemiş
Askeri Tayyarecilerin Suret-i Ahz ve Tedariki		Mülazım-ı Evvel Ferid
Şuûnât-ı Askeriye		Belirtilmemiş

¹⁶³ Aynı resimler Donanma Mecmûasında da yayımlanmıştır.

Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı	Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Belirtilmemiş

Sayı: 8 19 Nisan 1328	Makale Adı 3 Mayıs 1912	Yazar Adı
Cülûs-ı Hümâyûn Hz. Padişahî Resmi Geçidi		Belirtilmemiş
Piyade Mermiyatının Vücut-ı Beşer Üzerinde Cerrah Kabilyeti		Belirtilmemiş
Askerlikte İttihad-ı Efkârın Ehemniyeti		Muzaffer
Makinelei Tüfenkler		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Ali
Terbiye-i Askeriyenin Misal-i Müşehhası Bir Cengaveran		İbn-ül af
Tayyare -şiir-		Halil Rüşdü
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı		Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Belirtilmemiş

Sayı: 9 26 Nisan 1328	Makale Adı 10 Mayıs 1912	Yazar Adı
Hukuk-ı Zâbitan		Kulelili Avni
Musabe-i Askeriye		Erkân-ı Harb Binbaşlarından Şerif
Zâbitân-ı Sıhhiyenin Ta'biye Nokta-ı Nazarından Ta'lim ve Terbiyesi		Şefik Avni
Sefer -Şiir-		
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı		Mâba'dı Var
Garyane Muvasalat		Belirtilmemiş
İtalyan Üserasını Ziyaret		Belirtilmemiş
Havâdis-i Müttefferike		Belirtilmemiş
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Belirtilmemiş
Ordu-ı Osmâniyede Vasati Saatin Kabûlü		Belirtilmemiş
Adalar Denizinde İtalyaların Şekaveti		Belirtilmemiş

Sayı: 10 3 Mayıs 1328	Makale Adı 17 Mayıs 1912	Yazar Adı
5 numaralı Sayıdaki Mim. Cim. İsimli Yazara Okuyucu Mektubu		He.
Edebiyat-ı Askeriye Numunelerinden -Şiir-		Rahman-ı Hakikat
Süvarinin Hidmet-i Seferiye Ameliyatları		Erkân-ı Harb Binbaşısı Ahmed Sedad
Makineli Tüfenk Atışlarına Karşı Piyadelere Bazı Vesaya		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Ağır Topçu Endaht Ta'limnâmesine Dair MUSAHEBELERDEN		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni

Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı	Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Mâba'dı Var
Terakki-i Rütbe	Mâba'dı Var
Vazîfe	Belirtilmemiş
Manevralara Dair	Belirtilmemiş

Sayı: 11 10 Mayıs 1328	Makale Adı 24 Mayıs 1912	Yazar Adı
Zabitanın Te'hili Meselesi		Cim. Mim.
Mefahir-i Milliyemizden "Osmanlılar Rodos'u Nasıl Zaptettiler		Mümtaz Yüzbaşı Tevfik
Tayyare -Şiir-		
Ağır Topçu Endaht Ta'limnâmesine Dair MUSAHEBELERDEN		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni
Askeri Bisikletleri -2-		Ayn Mim.
Askerlik ve Okumak Yazmak		Ayn. Ve.
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı		Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba'dı Var
Cerîde-i Askeriyeden Evâmîr ve Ta'limât		Belirtilmemiş
Bir Vaka-ı Müessife		Belirtilmemiş
Terakki-i Rütbe		Mâba'dı Var
Rapor Çantası		Belirtilmemiş
Boğulmamak İçin		Belirtilmemiş

Sayı: 12 17 Mayıs 1328	Makale Adı 30 Mayıs 1912	Yazar Adı
Ehl-i Salib Muharebâtı Bugün Tekrar Edebilir mi? "Balkanlarda"		Cim. Mim.
Askerde Çekilen Kuvvet ve Kudret		Yüzbaşı Mim Halid
Mesturen Endaht		Topçu Alay Kumandanı Yüzbaşı Salim
Trablus ve Bingazi'yi İtalyanların Suret-i Tahakkümü		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
1326 Son Bahar Manevraları		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı		Mâba'dı Var
Sevk ve İdâre Mebahisinden -4-		He. Mim.
Hemsde Mergeb Muharebesi		Mâba'dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba'dı Var
Terfi'-i Rütbe		Mâba'dı Var
Hileye Karşı Hile		Belirtilmemiş

Sayı: 13 24 Mayıs 1328	Makale Adı 7 Haziran 1912	Yazar Adı

Ordumuzda Terfi'-i Rütbe	Belirtilmemiş
Musahebe-i Askeriye	Erkân-ı Harb Binbaşlarından Şerif
Ağır Topçular	Erkân-ı Harb Kolağası Şefik Avni
Tayyarecilik	Mâba'dı Var
Maneviyata Dair "Piyade Ta'limnâmesi Madde 265"	Belirtilmemiş
Hazır ol Cenge Sarı Muskof Yeniçeri Delileri Geliyor	Çoban Oğlu Ayn. Zeki
Vatan -Şiir-	Salime Servet Seyfi
Çetelerin Teşkilâtı ve Tarz-ı Harekâtı	Mim Zati
Edirne'de Zâbitan Talimgâhı	Vav. Ayn.
Bir Bulgar Zâbitânının Balkan Hükümetlerinin Vaziyet-i Askeriyeleri Hakkında Mütelaatı	Mim. Zati
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor	Mâba'dı Var
Osmanlı İtalyan Harbi	Belirtilmemiş
Teveccühât-ı Askeriye	Belirtilmemiş

Sayı: 14 31 Mayıs 1328	Makale Adı 13 Haziran 1912	Yazar Adı
70 Bin Kişilik İstanbul Ordusu		Ayn. Mim.
Tayyarecilik		Tayyareci Kenan
Makineli Tüfenkler Kesik Atış ile Mesafeyi Nasıl Bulurlar		Mümtaz Yüzbaşı İsmail Hakkı
Japonya'da İstihkâmcılık ve Köprücülük Ta'lim ve Terbiyesi		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Artık Süvariye Mızrak Verilmelidir		Mülazım-ı Evvel Nuri
İtalyanlara Bir Kilometreye Kadar Yaklaştık		
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba'dı Var
Teveccühât-ı Askeriye		Mâba'dı Var
Osmanlı-İtalya Harbi		Belirtilmemiş

Sayı: 15 7 Haziran 1328	Makale Adı 20 Haziran 1912	Yazar Adı
Çalışın		Salime Servet Seyfi
Harb-i Hazırda Donanmamızın Mevkii		Dal. Ayn.
Orduda Terbiye		Ayn. He.
Ordumuzda Tarz-ı Telbis		Yüzbaşı Bahri
Ağır Topçuluk		Erkân-ı Harb Kolağası Şefik avni
Piyade Endaht Mektebinde Tayyarelere Endaht Tecrübeleri		Mâba'dı Var
Ana Öğüdü -Şiir-		Ali Hadi
Yunan Ordusunun Islahat-ı Cedidesine Bir Nazar		Mâba'dı Var
Şuûnât-ı Askeriye		Belirtilmemiş
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba'dı Var
Osmanlı-İtalya Harbi		Belirtilmemiş

Sayı: 16 14 Haziran 1328	Makale Adı 27 Haziran 1912	Yazar Adı
Sancağımızı Selamlıyalım		Mim. Cim
Gece Dersleri Münasebetiyle		Kozanlı Bahri
Bir Masumun Temeni-i Şهادeti –Şiir-		Belirtilmemiş
Orduda Terbiye		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Ağır Topçuluk		Mim. Kaf.
Yunan Ordusunun Islahat-ı Cedidesine Bir Nazar “2. Nüşadan Mâba’d”		Mâba’dı Var
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mâba’dı Var
Zafer Risâlesi Vasıtası ile Mim Cim Beye Açık Mektup		
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba’dı Var
Tevcihat-ı Askeriye		Mâba’dı Var

Sayı: 17 21 Haziran 1328	Makale Adı 4 Temmuz 1912	Yazar Adı
Ordumuzda Terfî-i Rütbe		Belirtilmemiş
Zâbitanın Tehili Meselesi		Mim Cim.
Temsil-i Zafer –Şiir-		S. Sudi
Mefahir-i Milliyemizden		Ayn. Te.
Ağır Topçuluk		Topçu Yüzbaşısı Helim
Ahlakiyat		İbnü-l Latif
Muzafferiyet-i Katiyye Takip ile Temin Edilir		Mabadi Var
Yunan Ordusunun Islahat-ı Cedidesine Bir Nazar “Geçen. Nüşadan Mâba’d”		Mâba’dı Var
Askeri Balon Tecrübesi		Ayn. Re.
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba’dı Var
Tevcihat-ı Askeriye		Mâba’dı Var

Sayı: 18 28 Haziran 1328	Makale Adı 11 Temmuz 1912	Yazar Adı
Talim-i Askeri Cemiyetleri		Mim. Ayn
Balon ve Tayyarelere Endahta Mahsus Toplar		Belirtilmemiş
Orduda Terbiye		Belirtilmemiş
Milletin Mürebbisi Zâbitin Terakki ve İ’lasına Çalışacağı Fikirler, Ameller		Ayn. He.
Muzafferiyet-i Katiyye Takip ile Temin Edilir		Ayn. Ayetullah
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mâba’dı Var
Yunan Ordusunun Islahat-ı Cedidesine Bir Nazar “Geçen Nüşadan Mâba’d”		Te. Ayn.
Zâbitan Arkadaşlarımdan Naçizane Bir Temenni		YüzBaşı Ahmed Vefik
Teveccühât-ı Askeriye		Mâba’dı Var

Sayı: 19 5 Temmuz 1328	Makale Adı 18 Temmuz 1912	Yazar Adı
Resmi Ta‘zım		Binbaşı Haydar
Maltepe Endaht Mektebinde İcra Edilen Büyük Muharebe Endahtı		Belirtilmemiş
Tayyarelere Endaht Tecrübelerinden		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Asker Kulübünde Verilmiş Olan Bir Konferans “Büyük Komutan Napolyon Bonapart”		Mâba‘dı Var
Ulûm ve Terbiyenin Esasını Teşkil Eden Arazi Ta‘limnâmelerinde Neler Yapılmalıdır		Yusuf Paşalı Tahsin

Sayı: 20 12 Temmuz 1328	Makale Adı 25 Temmuz 1912	Yazar Adı
Muharebe Endahtları		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Ağır Topçular		Topçu Yüzbaşı Helim
Bir Paslı Kılıncın Tarihi –Şiir-		Salime Servet Seyfi
Orduda Terbiye		Ayn. He.
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Asker Kulübünde Verilmiş Olan Bir Konferans “Büyük Komutan Napolyon Bonapart”		Tayyareci Yusuf Kenan
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba‘dı Var
Şuûnât-ı Askeriye		Belirtilmemiş
Musul Hayat-ı Askeriyesine Dair		Belirtilmemiş

Sayı: 21 19 Temmuz 1328	Makale Adı 1 Ağustos 1912	Yazar Adı
Hudud Müsadematı		Belirtilmemiş
Kaymakam İbrahim Bey		Mülazım Rıza Saffet
Muhabir İşaret Fişekleri		Yüzbaşı Mim Halid
İstanbul’un Müdâfa‘asına M’amur Kırmızı Ordunun Harb Cerîdesinden		Tayyareci Yusuf Kenan
Ağır Topçuluk		Mülazım-ı Evvel İsmail Hakkı
Orduda Terbiye		Ayn He.
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba‘dı Var

Sayı: 22 26 Temmuz 1328	Makale Adı 8 Ağustos 1912	Yazar Adı
Saire-i Askeriye		Belirtilmemiş
Almancada “Piyadenin Siper Amellerle İleri Harekatı Hakkında Bazı Mütalaalar		Yüzbaşı Rasim
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Orduda Terbiye		Ayn. He.
Gece Talimlerinin Lüzumu ve Tarz-ı İcrası		Mâba‘dı Var
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor		Mâba‘dı Var

Sayı: 23 2 Ağustos 1328	Makale Adı 15 Ağustos 1912	Yazar Adı
Bulgaristan Ordusunda Mitrilyöz Kıtaatı		Ayn. Mim. Mâba'dı Var
Muharebe Endahtları Netayicinin Muhakemesi		Yüzbaşı Rasim
Sancak Teslim Merasimi		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Gece Talimlerinin Lüzumu ve Tarz-ı İcrası		Mâba'dı Var
Osmanlı ve Alman Manevraları Hatıratından		Mümtaz Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü
Bir Yüzbaşının Defter-i Hatıratından		İstihkâm Mülazım-ı Evveli Yusuf Kenan

Sayı: 25 16 Ağustos 1328	Makale Adı 29 Ağustos 1912	Yazar Adı
Hayat-ı Zâbitan		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Tefrik Terbiyesi		Ayn. He.
Karadağın Askeriyesi		Ayn. He.
Avcı Hatlarının Tekşifi		Yüzbaşı Bedri
Makineli Tüfenkleri Muharebe Endahtına Hazırlık Talimleri		Yüzbaşı İsmail Hakkı
Manevra Fişengi		Mümtaz Yüzbaşı Mim. Halid
Askeri Hikaye		Hakkı
Yüz Sahifede Askerlik		Belirtilmemiş

Sayı: 26 6 Eylül 1328	Makale Adı 19 Eylül 1912	Yazar Adı
Hayat-ı Zâbitan		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif
Ağır Topçuluk		Erkân-ı Harb Kol Ağası Şefik Avni Bey
Tarih-i Harb Mübahislerinden		Tayyareci Kenan Bey
Ta'limnâme Müsahebelerinden		Çoban Oğlu Ömer Zeki
Süvârî Talimleri		Alay Mülazım-ı Evvel Nuri
Tefrik Terbiyesi -2-		Ayn. He.
Askeri Kunduracı "Reklam" Tahsin Uslu		Belirtilmemiş

Sayı: 27 13 Eylül 1328	Makale Adı 26 Eylül 1912	Yazar Adı
Orduda Mezuniyet		Binbaşı Hıdır
Hey'et-i Zâbitan -4-		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Ali Rıza
Ağır Topçulukta Nişancılık		Yüzbaşı He. Vehbi
Harbin İçyüzü		Erkân-ı Harb Yüzbaşısı Yusufpaşalı Tahsin
Tarih-i Harb Mübaheselerinden		Tayyareci Kenan
Ta'lim Musahabelerinden		Çoba Oğlu Musa Zeki
Bir Ziya-ı Elim "Boğak? Recep"		Binbaşı Mehmed Hıdır
Ecnebi Ordularında Neler Oluyor "Almanya-İngiltere"		Belirtilmemiş

Sayı: 28 20 Eylül 1328	Makale Adı 3 Teşrin-ievvel 1912	Yazar Adı
Orduda Mezuniyet “Mâba’d”		Binbaşı Mehmed Hıdır
Hey’et-i Zâbitan “Mâba’d”		Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Ali Rıza
Geçen Haftaki Cevlan-i Askeri		Belirtilmemiş
Norveç- Amerika Armasında Telsiz Telgraf Muhaberatı		Belirtilmemiş
General ve Hükümdar		Mülazım Şevki Bakamoviç
Cebeli Yemende Barış ve Müsademe		Yüzbaşı Necati
Ta’lîm Musahabelerinden		Çoba Oğlu Musa Zeki
Evrak-ı Varide “Zafer Cerîde-i Askeriyesine”		Ayn Te.
Umûm Seferberlik İ’lânı		Belirtilmemiş

2.6. BAŞÇAVUŞ (23 Temmuz 1912)

23 Temmuz 1912 tarihinde ilk sayısı çıkan Başçavuş’un sahibi Mağmum, mesul müdürü Mehmet Sezai Bey’dir. Haftalık olarak yayımlanır. “*Mekâtibi askeriye talebesine ve sunûf-ı muhtelifê küçük zâbitana mahsus, musavver haftalık Osmanlı risâlesidir*” ibaresi baş tarafta yer almıştır

Mecmûanın birinci sayfasında Sultan Reşad ve Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi’nin resimleri bulunmaktadır. Elimizde sadece ilk dokuz sayısı mevcut olan gazete koleksiyonunun bilinen ve kataloglarda mevcut tek nüshası İstanbul Belediyesi Kütüphanesi’nde bulunmaktadır.

Gazetenin fihristi:

Sayı: 1 10 Temmuz 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Osmanlı Ordusunun Kahraman Askerlerine Vatanın Genç Mektepli Evlatlarına		Belirtilmemiş
Zâbitan-ı Muhteremeye		Belirtilmemiş
Askerin Bilmesi Elzem Şeylerden Vatan- 1-		Ragıp Rıfkı
Bir Genç Onbaşıya Öğütler		Belirtilmemiş
Neferlere Kumanda ve Emretmekteki Güçlük Neden İbarettir		Belirtilmemiş
Efrad-ı Harb Zabtı Dersleri		Belirtilmemiş
Kendini Korumayı Bilmek		Belirtilmemiş
Bir Ordu Nasıl Yürür		Belirtilmemiş
Makineli Tüfenk Dersleri		Belirtilmemiş
Bilmece		Belirtilmemiş
Sahra Topçu Neferi		Mülazım-ı evvel Mehmet Seyyar

Sayı: 2 19 Temmuz 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Harbiye Nazırı Nazım Paşa Portresi	
	Terbiye-i Mağneviye Dersleri	Belirtilmemiş
	Düşmanı Gözlemek	Belirtilmemiş
	Genç Onbaşıya Öğütler	Belirtilmemiş
	Gece Derslerinden	Belirtilmemiş
	Endaht Hedematı	Belirtilmemiş
	Makineli Tüfenk Dersleri	Belirtilmemiş
	Askeri Hikâye	Mâba'dı Var

Sayı: 3 24 Temmuz 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Genç Askere Öğütler	Belirtilmemiş
	Kışla Hayatından	Belirtilmemiş
	Tapoğrafya Dersleri	Mâba'dı Var
	Küçük Zâbit Tarafından Manganın Şekli Usûl T'alim ve Terbyesi	Belirtilmemiş
	Makineli Tüfenk Dersleri	Mâba'dı Var
	Sahra Topçusunun Nazariyet Derslerinden	Mâba'dı Var
	Süvâri Keşif Kolları	Belirtilmemiş
	Askeri Hikâye	Belirtilmemiş

Sayı: 4 2 Ağustos 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Genç Askere Öğütler -2-“	He. Ayn.
	Mağneviyat Dersleri -1-	Belirtilmemiş
	Sancak	Belirtilmemiş
	Makineli Tüfenk Dersleri	Küçük Zâbit Muallimlerinden Kazım
	Küçük Zâbit Tarafından Efrada Verilecek Seferiye Dersleri	Mülazım-ievvel Kazım
	Sahra Topçusunun Nazariyet Derslerinden	Belirtilmemiş
	Askeri Hikâye	Mağmum

Sayı: 5 9 Ağustos 1328	Makale Adı	Yazar Adı
	Genç Askere Öğütler -3-	He Ayn
	Mağneviyat Dersleri -2-	Mâba'dı Var He. Ayn.
	Küçük Zâbit Tarafında Manganın Şekli Usûl Ta'lim ve Terbiyesi	Mâba'dı Var
	Makineli Tüfenk Dersleri	Mak. Tüf. Muall. M. Yüzb. Mehmet Arif
	Küçük Zâbit Mektebinde İstihkâm Dersleri	Mülazım-ı Sani İsmail Hakkı
	Atı Vurulan Süvâri Ne Yapar?	Mâba'dı Var
	Endaht Dersleri	Mâba'dı Var
	Küçük Zâbit Tarafından Manganın Şekli Usûl T'alim ve Terbyesi	Mülazım-ı evvel Kazım

Askeri Hikâye	Üsküdarlı Çakıroğlu

Sayı: 6 16 Ağustos 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Genç Askere Öğütler -4-		Ayn. He.
Mağneviyat Dersleri -3-		Belirtilmemiş
Ordunun Ruhu İnzibattır		Ayn. He
Küçük Zâbit Tarafında Manganın Şekli Usûl Ta'lim ve Terbiyesi		Mülazım-ievvel Kazım
Makineli Tüfenk Dersleri		Yüzbaşı Mehmet Arif
Piyade Küçük Zâbitan Mektebinde Verilen İstihkâm Dersleri		Belirtilmemiş
Ameliyat-ı Tahkimiyede Kullanılacak Alet ve Edavat		Mülazım-ı Sani İsmail Hakkı
Saüvari Keşif Kolları		Mahmud Cemil
Endaht Dersleri		Mülazım-ievvel Kazım
Askeri Hikâye		Çakır Oğlu

Sayı: 7 23 Ağustos 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Hayat-ı Askeriyeden Veli Çavuşun Öğüdü		Alay Yaveri Mülazım Tevfik
Asker Hocası		Belirtilmemiş
Vatan		Mülazım-ievvel Kazım
Küçük Zâbitan Tarafından Efrada Verilecek Seferiye Dersleri		Mülazım-ievvel Kazım
Makineli Tüfenk Dersleri		Mümtaz Yüzbaşı Mehmet Arif
Süvâri Keşif Kolları		Mülazım-ievvel Kazım
Askeri Hikâye		Hakkı

Sayı: 8 6 Eylül 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Genç Askere Öğütler -5-		He Ayn
Veli Çavuşun Öğüdü		Mülazım-ı evvel Kazım
Süvâri Keşif Kolları		Mülazım-ievvel Kazım
İlk Seferiye Ameliyatı ve Tenkidi		Hakkı

Sayı: 9 13 Eylül 1328	Makale Adı	Yazar Adı
Bisiklet Süvariinden Nasıl İstifade Edelim		Belirtilmemiş
Asker Hocası		Belirtilmemiş
Vatan İçin Ölmek		Mülazım-ievvel Kazım
Küçük Zâbit Tarafından Manganın Şekli Usul Ta'lim ve Terbiyesi		Mülazım-ı evvel Kazım
Süvâri Keşif Kolları		Mâba'dı Var
Küçük Zâbitan Tarafından Efrada Verilecek Seferiye Dersleri		Mülazım-ievvel Kazım

Askeri Topoğrafya Dersleri -1-	Mülazım-ıvvel Fehmi
Efrada İstihkâm Dersleri İleri Arazinin Tanzimi	Zâbit Mektebi Muallimlerinden İsmail Hakkı

2.7. HARB MECMÛASI (Kasım 1915)

İlk sayısı Kasım 1915 tarihinde yayımlanan mecmûa, içerik olarak Birinci Dünya Savaşı'nı konu alan resimler ve yazılardan oluşmaktadır. Cepheden çekilmiş çok sayıda resim ve ayrıntının aktarıldığı mecmuada her sayı sonunda şehit düşen asker resimlerine de yer verilmiştir. Payitahtı ziyaret eden yabancı devlet başkanları ve sultanın ayrıntılı gündemini de takip ettiğini gördüğümüz mecmûanın 27 sayısına ulaşabildik. Ayda iki defa yayımlanan mecmûa, Ahmet İhsan ve Şürekâsı Matbaası'nda basılmıştır. Son derece kaliteli baskı özelliğine sahip çok sayıda resim, mecmûada dikkat çeken önemli ayrıntılardandır. Savaş hatıraları ve şiirlerin de yer aldığı mecmûanın nüshalarını Hakkı Tarık Us ve Milli Kütüphane'de pdf olarak Harbiye Askeri Müze Komutanlığı Kütüphanesi'nde de orijinal haliyle görmek mümkündür. Mecmûanın günümüz harflerine transkribesi Türk Tarih Kurumu tarafından 2013 yılında yayımlandı¹⁶⁴. Harp Mecmûası'nın ilk sayısında “Harp Mecmûası Niçin Çıkıyor?” başlıklı yazıda mecmûanın çıkış amacı ve dönemin siyasi havası şu satırlarla dile getirilmektedir; “*Meş’um Balkan Muharebesi’ne devletimiz kuvvetiyle değil, zaafıyla atılmıştı. O zaman yabancı gazetelerin Avrupa’dan sürülüşümüzü sevinçli tasvirlerle gösteren yazılarını okur ve resimlerine bakarken avuçlarımız ihtiyarsızca alnımıza kapatır, yüreğimizde saklı bir yaranın kanları sızardı.*” Bu satırlardan anlaşıldığına göre Batı’da yayın yapan gazetelerin kendi ordularını metheden yazılar yazması *Harb Mecmûası*’nın çıkması için sebep teşkil etmiştir¹⁶⁵.

Mecmûanın fihristi:

Sayı: 1 Teşrin-i sani 1331	Makale Adı	Yazar Adı
Sultan Reşad, Veliht Yusuf İzzetin Efendi ve Enver Paşa Portreleri		
Harb Mevmuası Ne İçin Çıkıyor		Belirtilmemiş

¹⁶⁴ Faruk Önal v.d. *Harb Mecmûası*, TTK Yayınları, Ankara 2013.

¹⁶⁵ İsimsiz, “Harb Mecmûası Niçin Çıkıyor?”, *Harb Mecmûası*, S. 1. Teşrin-i Sani 1331/14 Kasım 1915, s. 6.

Türkiye'nin ve İslam Âleminin Kurtuluşu	Ağa Oğlu Ahmed
Dahiliye Nazırı ve Sûvârî Mülazım-ı Sanisi Talat Bey Efendi Portresi	
Altın Işık -Şiir-	Ziya Gökalp
Merhum Hafız Hakkı Paşa	Belirtilmemiş
Yaşayan Ölüler	Şehit Fotğrafları

Sayı: 2 Sefer 1334 Makale Adı	Yazar Adı
Kırık Kundak -Şiir-	Azim
İngiliz Oyunları	Ağa Oğlu Ahmed
Büyük Kurbanlar	Belirtilmemiş
Hakkı Paşa'nın Vefatı Üzerine Baş Kumandanlık Vekaleti Celilesinden Ordu KumandanlıklarınaYazılan Tamimin Sûreti	Enver
Hücum -Şiir-	Vedad Azim?
Yaşayan Ölüler	Şehit Fotğrafları

Sayı: 3 Rebi'ul-evvel 1334 Yazar Adı	Yazar Adı
Çimen Tepede	Süleyman Nazif
Tayyareler ile istikşaf	Belirtilmemiş
Siperlerde	Hakkı Süha
Yaşayan Ölüler	Şehit Fotğrafları

Sayı: 4 Rebi'ul-evvel 1334 Yazar Adı	Yazar Adı
Miralay Mustafa Kemal Portresi	
İstanbul Bizim İdi	Süleyma Nazif
Avrupa'ya Selam -Şiir-	Mehmed Emin
Ordumuzda Yeni Bir Sınıf Kızaklı Keşafı	Belirtilmemiş
Çanakkale'nin Unutulmaz Hatıralarında -- Namaz -Şiir-	Ahmed Nedim
Kahire Yollarında	Ahmed Refik
Yaşayan Ölüler	Şehit Fotğrafları

Sayı: 5 Rebi'ul-ahir 1334 Makale Adı	Yazar Adı
Kala-ı Sultaniye Karşısında -Şiir-	Faik Âli
Çanakkale'den Kaçanlara İngilizlere	Midhat Cemal
Çanakkaleden Kaçan Fransızlara	Midhat Cemal
Kahire Yollarında	Ahmed Refik
Çanakkalenin İstanbullu Şühedasına	Belirtilmemiş
Yaşayan Ölüler	Şehit Fotğrafları

Sayı: 6 Rebi'ul-ahir 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Makale-i Mahsusa		Mâba'dı Gelecek Nûshada
Trablusgarb'a Dair Resimler		
Yaşayan Ölüler		Şehit Fotğrafları

Sayı: 7 Cemaziyelahir 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Makale-i mahsusa		Belirtilmemiş
Dağıstanlı Memet Fazıl Paşa		Süleyman Nazif
Yaşayan Ölüler		Şehit Fotğrafları

Sayı: 8 Cemaziyelahir 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Altıncı Ordu Kumandanı Halil Paşa Portresi		
Irak Seferi		Belirtilmemiş
27 ve 87. Alaylar		Belirtilmemiş
Mehmed Reşad İmzalı İki Madalya Vesikası		Belirtilmemiş
Kolunu Harb Meydanında Bırakmış Bir Askere		Midhat Cemal
Kahraman ve Kahramanlıklar -1-		Belirtilmemiş
-2- Nasuh Onbaşı		Belirtilmemiş
Yaşayan Ölüler		Şehit Resimleri

Sayı: 9 Receb 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Süleyman Askeri Bey		Belirtilmemiş
Kardeşime -Şiir-		İdris Sabih
Mısır Yoluna kısa yazı		Belirtilmemiş
Harbde Demiryolunun Ehemniyeti		Belirtilmemiş
Kanlı Sırtaki Mitralyöz		Belirtilmemiş
Yaşayan Ölüler		Şehit Resimleri

Sayı: 10 Şaban 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Prusya Nasıl Teşekkül Etti		Belirtilmemiş
Mısırın Garb Kapılarında Mücahide Münazara İsimsiz Dere Gazisi		Belirtilmemiş
Bir Zâbitin Hatıratında		Belirtilmemiş
Şanlı Malul Zâbitlerimiz		Belirtilmemiş
Yaşayan Ölüler		

Sayı: 11 Ramazan 1334	Makale Adı	Yazar Adı
Din, Vatan		Belirtilmemiş

Galiçya Yollarında	Ziya Gökalp
Çöldeki Muharebeler ve Muharebeler	Fe. Re.
Trablus Garb'a Dair	Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz	Belirtilmemiş

Sayı: 12	Makale Adı	Yazar Adı
Zilkade 1334		
Galiçya'dan Anavatana		Kaf.
Ebedi Kahraman		Fe. Re.
Faik Paşa		Belirtilmemiş
Ömer Naci		Belirtilmemiş
Kösten Adasının İsyanı		Belirtilmemiş
Büyük Frederik		Mâba'dı Var
Afrika Hatıratından		Topçu Tevfik Efendi ve Murad Çavuş
Mübarek Şehitlerimiz		Şehit Fotoğrafları

Sayı: 13	Makale Adı	Yazar Adı
Muharrem 1335		
Alman İmparatoru II. Wilhelm Portresi		
Macar Kızına		Mehmet Emin
Dobrucadaki Türk Askerine		Yusuf Ziya
Galiçyadaki Şanlı Osmanlı Askerlerine		Ahmed Refik
Galiçyadakilere		Belirtilmemiş
Büyük Frederik		Mâba'dı Var
Bir Vücut-ı Layemut		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 14	Makale Adı	Yazar Adı
Sefer 1335		
Galiçyadan Anavatana		Belirtilmemiş
Asker ve Şair -Şiir-		Ziya Gökalp
Büyük Frederik		Belirtilmemiş
Ankara Erzurum Hattı		Belirtilmemiş
Sina Muharebelerinde		Fe. Re.
Süveyş ve Havalisinde Tayyaremizin Faaliyeti		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 15	Makale Adı	Yazar Adı
Rebi'ul-evvel 1335		
Serhaddeki Askere- Şiir-		Midhat Cemal
Fahrettin Çavuş		Mehmet Rıfat
Çanakkale Kahramanları		Belirtilmemiş
İran ve Tayyarecilik		Belirtilmemiş
Şehid Hakkı Fazıl Bey		Belirtilmemiş
Mübarek Şehidlerimiz		

Sayı: 16 Rebi'ul-ahir 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Çanakkale Kahramanları		Belirtilmemiş
Müftü Hasan Fehmi Efendi		Belirtilmemiş
Allahu Ekber -Şiir-		Manastırlı Mim. Hasib
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 17 Cemaziel-evvel 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Kafkas Cephesinde		Belirtilmemiş
Prusyanın İ'tilası		Belirtilmemiş
Galiçya, Romanya Cephelerinde Osmanlı Ordularına -Şiir-		Manastırlı Mim. Hasib
Türk Anası Ne Düşünüyor		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 18 Cemaziel-ahir 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Orduda Görevli Şehzadeler ve Resimleri		
Kafkas Cephesi Menakıbından		Belirtilmemiş
Osmanlı Miğferleri ve Harb-i Hazır		Ahmet Refik
Fazıl Feridin Gazası		Fatma Nur i????
Makedonya Cephesinde Bizlerden Anavatan Bir Nida		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		Belirtilmemiş

Sayı: 19 Cemaziel-evvel 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Gazze Muharebesi		Belirtilmemiş
Tank- Zırhlı Otomobil		Mâba'dı Var
Osmanlılarda Eslaha ve Mühimmat İmalı		Belirtilmemiş
İslam Neferi Mehmet'in Fetreti		Belirtilmemiş
Seni Kurtamak İçin "Şiir"		Salime Servet Seyfi
Asım Bey'in Tercüme-i Hali		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		Belirtilmemiş

Sayı: 20 Ramazan 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Tekbir -Şiir-		Abdülhak Hamit Bey
Rus İnkılabı ve Biz		Süleyman Nazif
Eski Osmanlılarda Harb ve Hissiyat-ı Umumiye		Belirtilmemiş
Gazze Muharebesi		Mim.
Tayyarecilerimiz		Belirtilmemiş

Çanakaleden Galiçyaya	Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz	

Sayı: 21 Şevval 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Sina Cephesinden Fotoğraf		
Hatırat-ı Harbiye		Cenab Şahabeddin
Prens Salvador Huzurunda Dua eden İmam ve Askerlerin Resimleri		
Galiçyadak Türk Askerlerine –Şiir-		Midhat Cemal
Harb Edebiyatı ve Eski Şairlerimiz		Ahmed Refik
Siperde İlk Gecem		Sevgili Kardeşim Müfid Cevdet’e
Eski Osmanlılarda Harb Fikri		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 22 Zilhicce 1335	Makale Adı	Yazar Adı
İmparator Wilhelm Osmanlı Müşir Ünüforması İle Portre		
Osmanlılarda Zafere İtimad Hissi		Belirtilmemiş
Romanyadaki Türk Ordusuna -Şiir-		Midhat Cemal
Kafkas Cephesi Harb Menkıbelerinden		Fe. Kef.
Bir Şehidin Son Hitabe-i Merdanesi		Mehmet Hasib
Şehid Mülazım-ı Evvel Münir Bey		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 23 Sefer 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Irakta Kut’ul amare Şarkında		Belirtilmemiş
Fransız Siyaseti ve Osmanlılar		Belirtilmemiş
Sancak Muhabbeti		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 24 Sefer 1335	Makale Adı	Yazar Adı
Kafkas Cephesinden Kızaklı Askerler		Resim
Irakta Kut’ulamare Şarkında Sabis Meydan Muharebesi		Belirtilmemiş
Kahramanlar Tarihinden “Galiçya’da”		Belirtilmemiş
Beynelmileliyet ve Milliyet		Midhat Cemal
Şehid Kara Mehmet		Ahmed Refik
Bir Kumanda Ateşi		Belirtilmemiş
Senin İntikamın		Ekrem Vecdet
Mübarek Şehitlerimiz		

Sayı: 25-26 Mayıs 1334	Makale Adı Şaban 1336	Yazar Adı
Avusturya Macaristan Kralı Şarl Portresi		
Büyük Müttefikimiz Haşmetmaab Misafirlerimizin Payitahtı Ziyaretkleri (Avusturya Macaristan İmp)		Belirtilmemiş
Bir Menkıbe-i Harb “Resmi Geçid”		İzzet Ulvi
Kafkas İlhamları		Ekrem Vecdet
Kafkasyada Osmanlı Ordusu		Belirtilmemiş
Kahramanlar Tarihinden Bir Meydan Muharebesinde Yedi Yara, Bir Kol		Emin Âli
Irak’da Tayyarecilik Hayatı		Belirtilmemiş
Viyana Nekahathanesindeki Askerlerimize		Süleyman Nazif
Ferik Imhoff Paşa’nın Vefatı		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz (Şehit Resimleri)		

Sayı: 27 Haziran 1334	Makale Adı Ramazan 1336	Yazar Adı
Sultan Vahdettin Portresi		
Topkapı Sarayında Culus-ı Hümâyûn		
Sultan Reşad Cenaze Merasim Tören Resimleri		
Askerlik Hasbıhalleri ve Kardeş Mektupları		Ekrem vecdet
Makedonya Cephesi Harb Menakıbından		Kef. Kaf.
Bahaeddin Paşa’nın Tercüme-i Hali		Belirtilmemiş
Mübarek Şehitlerimiz		

2.8. SALONLARA MAHSUS MUSAVVER YADİGÂR-I HARB (1914)

Salonlara Mahsus Musavver Yedigâr-ı Harb ismiyle yayımlanan mecmua ilk sayısını 1914 yılında çıkartmıştır. Mecmûanın tamamı resimlerden ibarettir. Savaş yıllarında özellikle Avrupa ile alakalı resim, figür ve tasvirler içermektedir. Milli Kütüphane’de ilk on sayısı bulunan mecmûanın Hakkı Tarık Us’ta da nüshalarına rastlamak mümkündür. İstanbul Belediye Kütüphanesi’nde de koleksiyon mevcuttur. Bilgi, haber, yazı ve makale barındırmayan mecmûada tamamen görsellik ön plandadır. İçerik ve yazılanlar bilgi olarak Fransızca ve Osmanlıcadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ

SİYASİ OLAYLARIN ASKERİ BASINA YANSIMASI

Meşrutiyet basını genellikle fikir akımlarının sesi olma vazifesini üstlenmiştir. Bu doğrultuda görüşleri geniş kitlelere ulaştırma kaygısı, haber organı olma özelliğinin önüne geçmektedir. Siyasi akımların propaganda yeri olarak görülen basın camiası kimi zaman şiddetli tartışmaların merkezinde yer almıştır. İttihat ve Terakki'nin iktidarda olduğu, Batılı görüş ve düşüncelerin etkilerinin hissettirilmeye çalışıldığı II. Meşrutiyet yıllarında en güçlü silah basındır.

Osmanlılarda, toplumda kendini kabul ettiren askerlerin fikirlerinin önemsenmesi kaçınılmazdır. İçeride ve dışarıda savaşların ve isyanların yaşandığı, fikri hareketlenmelerin halkın üzerinde etkili olduğu dönemlerde ortaya çıkan muhalefetin hedef aldığı ve her fırsatta eyleme koyduğu ihtilal fikri, toplumu yakından ilgilendiren en önemli konudur. İktidarı devirebilmenin yegâne yöntemi olarak bilinen ihtilal, monarşilerde hayat bulsa da ilerleyen yıllarda az gelişmiş toplumların demokrasilerinde de sorun teşkil etmektedir.

Sivil basında istedikleri gibi kendilerine yer bulan Osmanlı zâbitleri çıkartılan askeri gazeteler ve mecmûalarda da her türlü mesajı ulaştırma şansına sahip oldular. Askeri basında siyasi muhalefet kendine çok fazla yer bulamamıştır. Birkaç cılız yazıdan hariç İttihat ve Terakki'nin kabul ettiği değerler dışına çıkamayan Osmanlı askeri matbûatı Batıcılık fikrini Batı'yla girilen savaş yıllarında dahi savunmaktan geri durmadı. Batılı yazarların çevirilerine sıkça yer verildiğini gördüğümüz gazetelerde bir zamanlar sürgünde bulunan dönemin iktidarı her fırsatta methedilmektedir.

Askeri basında gözle görülür düzeyde İttihad ve Terakki lehine bir tarafgirlik söz konusudur. Öyle ki meşrutiyet yıllarında siyasi hayata ve ülke yönetimine dair alınan neredeyse her karar askeri basın tarafından destek görmüştür. Meşrutiyet rejiminin ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni destekleyen bir duruş sergileyen askeri basın organları bazı olaylar karşısında da kayıtsız kaldılar. Buna örnek olarak 23 Ocak 1913 tarihli Babıali baskınının olduğu günlerde yayın yapan askeri matbûat konuyu görmezden geldi. Meşrutiyet ve hürriyet ile alakalı pek çok yayın yapan

Donanma Mecmûası'nın bahis mevzu olay ile ilgili kayıtsız kaldığı görülür. Askeri ve sivil basın, meşrutiyetin estirdiği hürriyet rüzgârını da arkasına alarak yayınlar yaptılar.

1. ASKERİ BASINDA MEŞRUTİYET YANLISI YAYINLAR

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği tarih olan 24 Temmuz 1908 ve sonrası basın hayatı için bir başlangıç sayılır. Sivil basında olduğu gibi askeri basında da meşrutiyeti destekler mahiyette yayınlar yapan gazeteler göze çarpmaktadır. Askerlerin girişimleri neticesi ilan edilen II. Meşrutiyet'i, askerler tarafından yayımlanan gazete ve mecmûaların desteklemesi pek tabiidir. Askeri gazete ve mecmûaların tamamı meşrutiyet idaresinin, dolayısıyla üstü kapalı da olsa İttihad ve Terakki Cemiyetinin yayın organı olma vazifesini üstlendiler.

1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet'in kısa sürmesinin etkisiyle olsa gerek 1908 Meşrutiyeti'nin ilanı pek çok kaygıyı da beraberinde getirdi. Halk arasında nasıl karşılanacağı, muhâlif kesimin nasıl tepki vereceği, meşrutiyetin ilan sürecinde öne çıkan materyalizmin etkisinde kalarak ve zaman zaman sürgün yemiş pek çok gazeteci, yazar ve askerin bu işte başı çekiyor olmaları bu kaygılara gerekçe gösterilebilir. Yalnız yurt içinde değil, yurt dışında da kendilerine destek bulmak amacıyla çalışmalarını gazete sütunlarına taşımak suretiyle halka duyurdular. Bu vazifeyi üstlenen en önemli yayın organlarından birisi *Metîn Gazetesi*'dir. Özellikle dış basının nabzını tutan ve sürekli Avrupa basınından meşrutiyetin ilanı ile ilgili haberler aktaran *Metîn*'in kamuoyu oluşturmadaki çabası dikkat çekicidir. *Metîn*'in “Paris'te Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyetinin Matbûat-ı Ecnebiyeye Verdiği Ziyafet”¹⁶⁶ ile İstanbul'da Batılı gazetecilere verilen yemekli toplantı “İttihat ve Terakki Cemiyetinin Ziyafeti”¹⁶⁷ başlıklarıyla haber yapılmak suretiyle aktarıldı.

1.1. MEŞRUTİYET BASININDA ORDU - SİYASET İLİŞKİSİ

Meşrutiyetin ilanından sonra ordunun siyasete müdahalesi, basında sık sık eleştiri konusu olmuştur. Bağdat'ta yayın yapan *Kılınç* gazetesi, ordunun siyasetle

¹⁶⁶ İsimsiz, “Paris'te Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyetinin Matbûat-ı Ecnebiyeye Verdiği Ziyafet” , *Metîn*, S. 22, 18 Ağustos 1324/31 Ağustos 1908, s. 4.

¹⁶⁷ Musa, “İttihat ve Terakki Cemiyetinin Ziyafeti”, *Metîn*, S. 25, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 2.

uğraşmasını açık dille tenkid etmiştir. Konu ile ilgili “*Ordusu siyasetle meşgul bir hükümet dost ve düşmanlara karşı maskara olur.*”¹⁶⁸ ifadesiyle duruma bakışını ortaya koyar. Yine Hüseyin Cahit, konu ile alakalı *Tanin* gazetesinde yayımladığı makalesinde ordunun önemine dikkat çekerken orduyu anayasanın koruyucusu olarak görmekle beraber meşruti yönetim kurulduktan sonra “fazla müdahalenin” gereksiz olduğunu ifade etmektedir¹⁶⁹.

İttihad ve Terakki Cemiyetinin oluşum ve yayılma ortamı harbiye eksenli olduğundan subayların gelişen siyasal olaylar karşısında devletin memuru mantığıyla hareket etmelerini ve tepkisiz kalmalarını beklemek hayalperestlik olurdu. Sultanın bu konuda Hatt-ı Hümayûn yayınlaması ya da çeşitli subayların gazete ve mecmûa sütunlarından ordunun siyasete müdahalelerinin doğuracağı sakıncalara vurgu yapan yazılar kaleme alması beyhude çırpınışlar olmaktan öteye gitmemiştir. İttihat ve Terakki’nin yayın organı olan *Şura-yı Ümmet* gazetesinin Harbiye Mektebi Matbaası’nda basılması ordu-cemiyet-basın ilişkisinin ne denli iç içe olduğunun da ayrı bir göstergesi idi. Harbiye içerisine dışarıdan gizlice sokulan çeşitli yayınlar yoluyla talebelerin arasında hürriyet söylemleri yayılmakla kalmamış, ciddi bir II. Abdülhamid karşıtlığı kendini göstermiştir. Cemiyetin iktidarda olduğu dönemlerde muhalefete karşı tutumu oldukça açıktır. O dönemde Kastamonu’da neşredilen *Zafer Gazetesi’nin* Vilayet Matbaası’nda basılıp basılamayacağına dair Kastamonu valiliğinin yazısına “Hükümete Muhâlif bir gazetenin resmi matbaada basılamayacağı Dâhiliye Nezâreti tarafından bildirilmiştir”¹⁷⁰ cevabının verildiği görülmektedir.

31 Mart Olayı’na kadar asker, devlet idaresinde yöneticilerin yanında ikinci derecede bir rol oynadı. Bu olayın ardından ordudaki yüksek rütbeli subaylar da İttihad ve Terakki Cemiyetinde söz sahibi olmaya başlamışlardır¹⁷¹. İttihatçı askerler devlet idaresinde daha aktif bir rol üstlenmişler ve devlet meselelerine müdahale hakkını kendilerinde görmüşlerdir. Başta Üçüncü Ordu’ya mensup askerler olmak üzere farklı ırk ve dinlerden gönüllü Bulgar, Sırp ve Arnavut çete mensuplarından müteşekkil bu ordu, hürriyet için başkente

¹⁶⁸ İsimsiz, “Hiss-i Vazife”, *Kılınç*, S. 2, 25 Kanun-ı evvel 1325/7 Ocak 1910, s. 1.

¹⁶⁹ Hüseyin Cahit, “Askerler ve Cemiyet” *Tanin*, 26 Ekim 1909.

¹⁷⁰ *BOA, DH. İD.* Dosya:79, Gömlek12, (6 Ocak 1912).

¹⁷¹ Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki*, s. 86.

ulaşmıştır. Bu ordu askerinin İstanbul’da belirli yerleri top ateşine tutmaları ve isyanı bastırma girişimlerinin ardından Meclîs-i Mebusân’a gelerek Sultan’ın hal kararının alındığı 27 Nisan’daki oturumda Meclis localarını hınca hınç doldurarak vekilleri etki altına almaları siyasete müdahale olarak görülmüştür.

Ordu gizli ve açık olarak siyasi teşkilatlara intisap eden, siyasi teşkilat kurulmasına yardımcı olan, nümayişlere katılan ve siyasi neşriyat yapan erkân, ümera ve zabitân ile askeriye mensup olanlara tard, pranga-bend ve kayd-ı tecdid cezalarının uygulanacağı hakkında Dâhiliye Nezâreti tarafından yayımlanan geçici kanunda beyan edildiği görülmektedir¹⁷².

1.2. MEŞRUTİYET VE DEMOKRATİKLEŞME ALGISI

Halkın meşrutiyetten beklentileri çok net olmamakla birlikte meşrutiyeti ilan edenlerin bunu halk için yaptıkları kuşkuludur. Devletin varlığına, dolayısıyla Sultan II. Abdülhamid’e en çok güç veren ordunun meşrutiyet konusundaki tutumudur. Tamamen dışarıdan beslenen bu düşünce sahipleri, Sultan’ın aleyhinde tedbirler alıyor, hareket alanını gitgide daraltıyorlardı. Sultan II. Abdülhamid’i II. Meşrutiyet’i ilana zorlayan ve buna zemin hazırlayan olayların oluş sırası ve merkeze yansıtılması bakımından son derece enteresan ve planlı birer senaryonun parçasıydılar. Subayların birer ikişer dağa çıkması, okullarda gizli teşkilatlar oluşturma modası, basın yoluyla Sultan’a yapılan çeşitli baskılar ve yurt dışına kaçmayla çıkış yolu arayan İstanbul-Selanik-Cenevre-Paris koridorunu sürekli açık tutan aydınların tutumları, malum senaryoyu sahneye koymaktan farklı bir şey değildi.

Hürriyet adına dağa çıkan Resneli Niyazi Bey, aslında zannedildiği gibi bölge halkının da desteğini almış değildir. Resneli Niyazi Bey’in halka baskı yaptığı, vatandaşın malını mülkünü gasp ettiği; bölgede görev yapan kaymakamın merkeze çektiği telgraf ile sabittir. Telgrafta, bir grubun devletin memuru olduğu iddiasıyla bölgede faaliyet göstermeleri üzerine yapılan tahkikatta “*Resneli Niyazi’ye bağlı başıbozuklar oldukları anlaşılmış*” tabiri kullanılmak suretiyle

¹⁷² BOA, DH. İD. Dosya:19-2, Gömlek:51(6 Kasım 1912).

merkeze rapor edilmişlerdir¹⁷³. Aynı günlerde Resneli Niyazi Bey'e halkın iltihak etmesini önlemek adına hükümet tarafından nasihat heyetleri oluşturulması yolunda da çalışmalar yapıldı¹⁷⁴.

II. Abdülhamid'in etkisizleştirilmesi adına onun çok güvendiği Arnavutların da meşrutiyet yanlısı oldukları iddiası gerçek dışıdır. Zira Avusturya ordusunun Kosova'yı işgal edeceği haberi üzerine infiale kapılan Firzovik ahalisinden yaklaşık 20 bin kişilik bir topluluğun II. Abdülhamid karşıtlığı amacıyla toplandığı iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Toplantıda Üçüncü Ordu zabitlerinin dile getirdiği meşrutiyet talepleri ve saraya yönelttikleri tehditlere, şehir halkının ne ölçüde katıldığına dair sarıh bilgilere sahip değiliz. İttihatçı bir zabıt olan Miralay Galip Bey'in ajitasyonu ile toplantıya katılanların meşrutiyet yanlısı bir toplulukmuş gibi II. Abdülhamid'e gösterilme çabası sonuç verdi¹⁷⁵. II. Abdülhamid, Firzovik halkının meşrutiyet talebi doğrultusunda isyan başlattığına inandırıldı. Aslında Firzovik'te toplantıya katılanlar büyük bir nezaket içinde padişahı, anayasanın ilanını ve Meclis'in açılmasını istemekte, herhangi bir isyan girişimleri bulunmamaktaydı¹⁷⁶.

Sultan II. Abdülhamid, kendi idaresine karşı yürütülen mücadelenin farkındaydı. Bu mücadeleye karşı dikkatli hamleler yaparak politikalar üretiyordu. Bu bağlamda kendisine karşı tehlike teşkil edeceğine inandığı kişileri bir şekilde pasifize etmekteydi. Gerek devlet ricalından gerekse başta gazeteciler olmak üzere aydın kesimden II. Abdülhamid'e karşı olanlar, hafiyelerin de yardımıyla tespit edilerek merkezden uzaklaştırılmaktaydı. Zaman zaman merkezden uzaklaştırılarak sürgün edilenlerin affedilerek çeşitli devlet görevlerine atandıkları olmaktaydı. Buna rağmen Jön Türk hareketi korku verecek ölçüde büyümeye devam etti. II. Abdülhamid esas itici gücün dışarıdaki sürgünlerden

¹⁷³ Fırarî Ahmed Niyazi'nin Debre kazasında dolaşıp avanesiyle beraber köyleri gezdiği ve buralardan toplayacağı askerî kuvvetle güçlenip mal sandıklarındaki nukûdâtı gasp etme niyeti olduğu, Ohri Kumandanlığıyla yapılan haberleşme neticesinde öğrenilmiş olduğuna dair Debre Mutasarrıflığından Hüseyin Hilmi Paşa'ya telgraf. *İSAM Arşivi Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı*, 4/232, 26 Haziran 1324/ 9 Temmuz 1908, Görice kasabasına Nizamiye Taburu kumandasında bir grup ile bazı başıbozukların geldiği ve kendilerinin takibe memur olduklarını söyleyip İstruga nahiyesine doğru gittiklerini fakat bunların Niyazi'nin avanesinden olduklarının anlaşıldığı ve kazada kuvvet olmadığından tahkikatta bulunulmadığına dair İstarova Kaymakamlığından gelen iki telgrafın sureti. *İSAM Arşivi, Hüseyin Hilmi Paşa Evrakı*, 4/230, 3 Temmuz 1324.

¹⁷⁴ BOA, Y.A..HUS., Dosya:523 Gömlek: 116, (18 Temmuz 1908).

¹⁷⁵ Ahmet Turan Alkan, a.g.e., s. 89.

¹⁷⁶ Bilgin Çelik, *İttihatçılar ve Arnavutlar*, Buke Yayınları, İstanbul 2004, ss.108-11.

geldiğini anlayarak onlarla barışma çabası içine girmeyi denedi. Tümgeneral Ahmet Cemaleddin Paşa vasıtası ile Cenevre’de bulunan Mizancı Murat’ı bir mütareke yapmaya ve İstanbul’a dönmeye ikna etti¹⁷⁷. Buna karşılık mütarekeye yanaşmayan Ahmet Rıza¹⁷⁸ ve gazetesi *Meşveret* Avrupa’da ciddi bir baskıya maruz kalmıştır. II. Abdülhamid’in Fransız hükümeti üzerinde diplomatik baskı kurması ve elçiler aracılığıyla yaptığı müdahaleler neticesinde gazetenin yayını Paris’ten Cenevre’ye nakledildi. Cenevre’de ise *Meşveret*’in yayımlandığı matbaanın dizgi harfleri II. Abdülhamid tarafından satın alındığından, zor durumda kalan gazetenin basımı Brüksel’e nakledildi. 1897 yılında Belçika Hükümeti’nin engellemesi ile karşılaşan gazete yayını durdurdu. Ahmet Rıza da 13 Kasım 1897’de ülkeden sınır dışı edildi¹⁷⁹. Sultan II. Abdülhamid itaat etmeyenler ile alakalı; “*Padişah demek bağışlamak demektir, cezalandırmak değil. Dinimiz de bunu emreder; bir insanı doğru yola getirmek, bin hayır işlemektir.*” diyerek aslında kin gütmemediğini, asıl amacının itaatsizlerin kontrol altında tutulması olduğunu belirtmiştir¹⁸⁰.

Sultan’a karşı muhalefet, tahta çıktığı ilk günlerden itibaren mevcut yapılanma içerisinde yavaş yavaş olgunlaşmaya başladı. II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinden çok daha önce 1896’da organize edilmeye çalışılan darbe girişimi, Tokatlıyan Lokantası’nda tamamen tesadüfi sayabilecek bir şekilde deşifre edildi. Failler ise aynı yöntemle sürgün edilerek merkezden uzaklaştırılmışlardır¹⁸¹. Ramsour, Sultan’ın sürgün politikasını kendi sonunun hazırlanışı olarak değerlendirmektedir. Konu ile alakalı yorumunu yaparken şu sözlerle yer verir.

Sürgün edilenlerin çoğu bir şekilde kaçmayı başarmışlar ve isyancı masonik düşüncelerini içeride ve dışarıda yayma imkânı bulmuşlardır. Bu türden bir politikayla Sultan, hâkimi bulunduğu imparatorluğun küçük bir kesimindeki mikrop üreme yuvalarını kuruturken hastalığın daha geniş sahalara yayılmasını da kolaylaştırmış oluyordu. Genel olarak söylemek gerekirse Sultan’ın yukarıdaki

¹⁷⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, TTK. Yay., Ankara 1993, s. 197-198.

¹⁷⁸ Ahmet Rıza (1859-1930) ilk Osmanlı parlamentosu üyesi Ali Rıza Bey’in oğlu. Kendisi maarif müdürlüğü yapmış, kendi camiası içinde ciddi bir nüfuzla sahip. 1895 yılında Halil Ganem ile birlikte *Meşveret* isimli Türkçe ve Fransızca yayımlanan bir gazete çıkartacaktır. Erik Jan Zürcher. a.g.e., s. 41.

¹⁷⁹ Ahmet Bedevi Kuran, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, s. 44.

¹⁸⁰ İsmet Bozdağ, *Sultan Abdülhamid’in Hatıra Defteri*, Truva Yay., İstanbul 2010, s. 47.

¹⁸¹ Nûmune-i Terakki Müdürü Nadir Bey, yapılacak darbeyi bir gün önceden verdiği bir davette alkolün de etkisiyle ağzından kaçırınca konu sarayın bilgisine sunulmuş ve aynı gece failer evlerinden alınmak sureti ile toplatılıp cezaya çarptırılmışlardır.

politikası -veya politikasızlığı- kendi düşüşünü hazırlayan sebeplerin başında gelmektedir¹⁸².

Sultan'ın sonunu hazırlayan diğer bir etken ülke içerisinde faaliyet gösteren ve yüksek seviyede eğitim veren mekteplerin yeterince denetlenememesi yüzünden muhâlif fikirlerin buralarda rahatça yayılmasıdır.

Demokrasileri sağlamlaştıran yegâne değer, güçlü muhalefettir. Muhalefet dozunun ayarlamasında ölçünün ne olacağı ise fertlerin ve muhalefet eden kesimin demokrasi algısıyla doğru orantılıdır. Ülkelerine hizmet etme görüntüsünde olanların heveslerinin gerçekten ülke menfaatleri için mi yoksa koltuk hırsıyla mı olduğu ancak zamanla anlaşıldığından sonucu yargılamak ve hüküm vermek genellikle sandık yerine tarihe yüklenmiş bir vazifedir. Niyetlerin ön plana çıktığı bu yargıdan da anlaşılacağı üzere muhalefet dozunu kaçırانların, ülke menfaatleri doğrultusunda zaman içinde hukuk dâhilinde pasifize edilmesi gerekmektedir.

Osmanlı Devleti gibi sağlam bir geleneğe sahip toplumlarda yazılı ve kendi kültürü dışında hazırlanmış hukuk kurallarının uygulamaya konulması beraberinde birtakım sıkıntılara yol açmıştır. Osmanlı modernleşmesi de bu çizgide başta hukuk alanında olmak üzere ciddi çatışmaların yaşanacağı olayları beraberinde getirdi. Âlî ve Fuat Paşaların Fransız kaynaklı hukuk kurallarını “*code civil*” uygulamaya koyma çabaları esas olarak Ahmet Cevdet Paşa'nın *Mecelle* isimli eseriyle ile karşı tepki doğurmuş, akabinde de ciddi tartışmalara sebep olmuştur. Tanzimat'tan itibaren Batı'dan alınan kanunların genellikle Fransız kökenli olmasının da etkisiyle, Fransız Medeni Kanunu'nun ıktibas edilmesi fikrini savunan Âlî Paşa'nın önderliğindeki bir kısım Osmanlı aydınları ile Ahmet Cevdet Paşa'nın önderliğindeki İslam hukuku savunucuları arasında büyük bir mücadele başladı¹⁸³. Dönemin önemli devlet adamlarından olan Âlî Paşa, Fransız Medeni Kanunu'nun bazı değişikliklerle kabul edilmesinin ülkede hukuk birliği yaratacağını ve azınlıkların ayrılma eğilimlerini engelleyeceğini düşünüyordu. Âlî Paşa'nın karşısında yer alan Ahmet Cevdet Paşa ve yandaşları ise Hristiyan bir ülkeden Müslümanlar için medeni kanun alınmasının sakıncalı olduğunu, bu

¹⁸² Ernest Edmondson Ramsour, *Genç Türkler ve İttihat Terakki*, s. 46.

¹⁸³ Gülnihal Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci*, TTK Yay., Ankara 1996, s. 159.

hükümlerin halka uymayacağını, mevcut İslam medeni hukuk kurallarını sistemli bir biçimde bir araya toplamanın amacı sağlamaya yeterli olacağını savunuyordu.

Ahmet Cevdet Paşa, konu ile alakalı gerekçe ve fikirlerini şöyle açıklamıştır:

Günden güne Avrupalıların memâlik-i mahruseye tevarrüdü ziyadeleşüp al'el-husus Kırım Muharebesi münasebetiyle fevkalede çoğaldı ve bu cihetle daire-i ahz ve îta vüs'at buldu. Ecnebler mehâkim-i şer'iiyyeye gitmez oldu. Müslim aleyhinde gayr-i müslimin ve zimmî aleyhine müstemenin şهادeti şer'an isti'ma' olunmak meselesi ise Avrupalıların nazarına pek ziyade çarpar olduğundan Hristiyanların Mehâkim-i şer'iiyyede muhakemelerine itiraz eder oldular. Bundan dolayı bazı zevat Fransa kanunları Türkçeye tercüme olunup da mahakim-i nizamiyede anlar ile hükm olunmak fikrine sahib oldular. Hâlbuki bir milletin kavanin-i esasiyyesini böyle kalb-ü tahvil etmek ol milletin imha hükmünde olacağından, bu yola gitmek caiz olmayıp ulema güruhu ise o makule alafranga efkâra sapanları tekfir ederdi. Frenkler dahi kanununuz ne ise meydana koyunuz biz de görelim ve tebaamıza bildirelim derlerdi¹⁸⁴.

Âlî ve Fuad Paşa, Osmanlı Devleti'nin yönetimini talihsiz bir zamanda üzerlerine almışlardı. 1856 Fermanı'na karşı, ilan edilmesinden bu yana, içten içe hissedilen tepki kendileri için hiç de az sıkıntılı değildi¹⁸⁵. Tanzimat'a tepkiler sürerken 1856 Islahat Fermanı'nın hazırlanmasında görev alan İngiliz Elçisi Lord Canning bizzat komisyonda görev alarak Osmanlı'dan kopartılacak taviz için ve bunları temin adına büyük gayret sergilediği görüldü. Ahmet Cevdet Paşa, *Tezakir*'de bu hususu şöyle yorumlamıştır:

Bu fermanın hükmünce teba-i Müslime ve gayr-i Müslime kâffe-i hukukta müsavi olmak lazım geldi. Bu ise ehl-i İslâma pek ziyade dokundu. Mukaddema musâlahaya esas ittihaz edilmiş olan mevadd-i erba'adan birisi hıristiyanların imtiyazatı mes'elesi olup ancak istiklal-i hükümete dokunulmamak şartı ile mukayyed idi. Şimdi ise imtiyaz bahsi geri kaldı. B'il cümle hukuk-ı hükümette teb'a-i gayr-i Müslime ehl-i İslâm ile müsavi add olunverdi. Ehl-i islamdan birçoğu âba ve ecdadımızın kaniyle kazanılmış olan hukuk-ı mukaddese-i milliyemizi bugün ga'ib ettik. Milleti-i İslamiye millet-i hâkime iken böyle bir mukaddes haktan mahrum kaldı. Ehl-i İslâm bu bir ağlayacak ve matem edecek gündür deyu söylenmeğe başladılar¹⁸⁶.

1.3. DONANMA MECMÛASI VE MEŞRUTİYET

Donanma Mecmûası yayın yılı itibariyle II. Meşrutiyet Dönemi'ne denk gelse de içerik olarak emsal gazetelerdeki gibi çok fazla meşrutiyet yanlısı yayın ve yazılar bulunmamaktadır. Mesleki anlamda çağdaşlarından daha profesyonel ve yoruma

¹⁸⁴ Ahmet Cevdet Paşa, *Tezakir*, C.1, TTK, Ankara 1991, s. 62-63.

¹⁸⁵ Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim yay., İstanbul 2009, s. 25.

¹⁸⁶ Ahmet Cevdet Paşa, *Tezakir*, 1-12 Yay. Cavid Baysun, TTK Yay., Ankara 1991, s. 67-68.

kapalı yayınlar yapan *Donanma Mecmûası* daha çok teknik ve bilgi içerikli yazılara yer verdi. Buna örnek olarak 62. sayıda bulunan Birinci Dünya Savaşı'nın henüz başladığı günlerde yayımlanan "Hürriyeti Kuvvet Muhafaza Eder" isimli makale gösterilebilir. Makalede yalnızca hürriyeti ilan etmenin yeterli olamayacağı sebepleriyle birlikte anlatılmaktadır. Makale detaylı bir şekilde incelendiğinde hürriyet ve meşrutiyet yazısından ziyade aslında ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında da bilgi verir. Nezaketen Hükümdar'ı müstesna tutmak kaydıyla ülkede herkesin Avrupa'ya muhtaç oluşunu şöyle izah eder:

Biz bugün iktisaden hür değiliz. Avrupa iğne iplik göndermese söküğümüzü dikemeyiz; Avrupa ipekten, yükten, pamuktan mamul kumaş göndermese çıplak kalırız; Avrupa'dan sahtiyan gelmese yalınayak kalırız; Rusya, Amerika ve Romanya'dan gaz gelmese karanlıkta kalırız. Rusya ve Romanya yağ göndermese haşlama yemek yeriz; Odesa'dan, Tirieste'den, Marsilya'dan un gelmese ekmek bulamayız; Avrupa'dan cam gelmese soğuktan donarız; edevat-ı züccaciye gelmese kaplanacak kab bulamayız; Kâğıt gelmese okuyup yazmak için Asurîler gibi tuğla kullanmaya mecbur oluruz. Şeker gelmese zaifemizi telviz edemeyiz. Alman fabrikaları silah yapmasa düşman gözümüzü oyardı mukabele edemeyiz; İngiliz, alman Fransız tersaneleri gemi yapmasa değil muhafaza-ı vatan için zırhlıya hatta İstanbul'dan Üsküdar'a geçmek için vapura malik olamayız. Ecanib-i akrazatta bulunmasalar sarf edecek para bulamayız. Elhasıl, Avrupa'nın servet-i ticaret ve zayii olmasa hal-i iptidaideki insanlar gibi vasıtasız kalırız. Çünkü kullandığımız mevâdin hiçbirisi memleketimizin mamulâtından değil. Şu halde biz hür değiliz¹⁸⁷.

Aslında bu yazı, devletin içinde bulunduğu durumu ciddi anlamda yansıtır niteliktedir. Bir başka açıdan bakılacak olursak Osmanlı Devleti, üretim yapamayan yoksul bir toplum, savaşımlardan yenik çıkmış, bütün teknik özelliklerini kaybetmiş bir devlet haline gelmiştir. Bu yazının kaleme alındığı 1914 yılından altı sene önce halk, hürriyet için nümayişler düzenleyip, sokaklara dökülerek, binlerce kişinin katline ortam hazırladı.

Meşrutiyet'in ilanının her sene-i devriyesi düzenli olarak askeri matbûat tarafından takip edilerek konu ile alakalı yazılarla yaşatılmaya çalışıldığı görülmüştü. 22 Temmuz 1915 tarihli *Donanma Mecmûası* 'nda yayımlanan "10 Temmuz" başlıklı yazı da aynı türdendir. Birinci Dünya Savaşı'nın olanca hızıyla devam ettiği günlere denk gelen yazıda "*Mecmûa ne zaman devr-i senevîsini idrak etse bu emr-i hatır-ı*

¹⁸⁷ Mahmud Muin, "Hürriyeti Kuvvet Muhafaza Eder", *Donanma Mecmûası*, S. 62, 5 Teşrin-i evvel/Ekim 1914, s. 212-213.

*inkılâptan der-i ibret almak için düşünmeyi, düşündürmeyi, büyük bir vazife bilir.*¹⁸⁸.

Yayın hayatına yaklaşık iki yıl ara verdikten sonra 23 Temmuz 1917 tarihinde 129. sayı ile basın hayatına yeniden dönen *Donanma Mecmûası*, halkın bayramı olarak adlandırılan ve milli bayram niteliği taşıyan günlerde yaptığı yayınlarla tekrar eski popüleritesini yakalamaya çalıştı. 1917 yılına denk gelen bu dönemde tekrar yayımlanan mecmûa iktidarda olan İttihat ve Terakki Hükümeti ile yakın dirsek teması içinde oldu. Mecmûa, 129. sayısında Sultan V. Mehmed Reşad ile beraber Mehmet Talat Paşa'nın portrelerine yer vermekle beraber Talat Paşa'yı anlatan ve methiyelerle dolu "Talat Paşa" başlıklı yazısını yayımladı. Yazıda, Talat Paşa'nın cemiyet yöneticiliği ve sadrazamlığının yanı sıra Donanma Cemiyetine olan hâmililiğinden sıkça söz edilmektedir. Yazıda kendisiyle alakalı şu bilgilere yer verilir: "*Büyük adamlar kendi tarihlerini kendileri yazarlar. Bu gün Talat Paşa büyük bir fırka-ı siyasiyenin reisi-i tabii ve müntehibi bulunuyor. Fakat Anadolu dediğimiz Türk diyarı kademine gidiniz. Müşârü'n-ileyhin yalnız Talat Paşa namıyla büyük bir mevki-i mâneviyesi vardır. Kendisine sadrazam sıfatıyla hürmetten ziyâde Talat Paşa sıfatıyla riyâsız severler.*" Yazının sonunda Talat Paşa'nın kısa biyografisi ile birlikte siyasi yaşamı anlatılır¹⁸⁹.

1.4. CERÎDE-İ BAHİRİYE VE MEŞRUTİYET

Meşrutiyetin ilanı askeri basının tamamının ilgilendiği bir konu olmuştur. *Cerîde-i Bahriye*'de zaman zaman hürriyet konusunu işleyen makaleler kaleme alınmıştır. Bu makalelerden ilgi çekici olanlarından bir tanesi Fizan'da sürgünde bulunan Bahriye Mülâzımlarından Sami Bey'in yaşadıklarının kaleme alındığı yazıdır. Yazının başında sürgünde bulunan bir zâbitin hürriyet mücadelesi şöyle hikâye edilmektedir:

Devr-i istibdâda efkâr-ı hürriyet biruranesinden dolayı evvela kalebentliğe ve mu'ahiren idama mahkûm olarak Fizan'a gönderilen Bahriye Mülâzımlarından Sami Efendi son teşebbüs-i fedâkarenesi olarak orada bulunan münfilerden teşekkül ettiği on neferden ibaret bir kafilâ ile ve beş altı yaşında bulunan çocuğu da beraber olduğu halde çöl tarikiyle firar ederek Fransa ve İngiltere müstemlekelerinden bilmirûr siyera

¹⁸⁸ İsimli, "10 Temmuz" *Donanma Mecmûası*, S. 103, 22 Temmuz 1915, s. 866.

¹⁸⁹ İsimli, "Talat Paşa", *Donanma Mecmûası*, S. 129, 23 Temmuz, 1333/23 Temmuz 1917, s. 1275.

Lione'ye oradan da vapurla Liverpool'a geçerek geçende darsaadete muaselet etmiş ve müracaat eden bir gazete muhabirine ifadatta bulunmuştur¹⁹⁰.

Mecmûanın 407. sayısında isimsiz olarak yazılan “Abide-i Hürriyet” isimli azıda devrin sıkıntılı halleri eleştirilirken hürriyet methedilmektedir. Hürriyeti ilan esasının yeterli olmadığına vurgu yapılarak hürriyeti teminin devamlılığının sağlanması gerektiği bildirilmektedir¹⁹¹.

Meşrutiyetin ilanının yıl dönümlerinde *Cerîde-i Bahriye*, emsalleri gibi meşrutiyet yanlısı olduğunu gösterir nitelikte uygun bir kapak ve başlıklar atmaktaydı. Donanma ambleminin şatafatlı bir şekilde basılması ve alt tarafa da “İyd-i ekber-i milli” ibaresine yer verilmektedir. Mecmûa, ilk sayfasında 10 Temmuz¹⁹² ile alakalı yorum yaparken “*Osmanlı tarihinin bir günüdür ki işte altı yüz şu kadar senelik iyâm ve edvâr-ı mütebâisinde bir nezîrine tesâdüf etmek mümkün değildir.*” 10 Temmuz öncesinin her tarafta isyan ve galeyan olduğunun belirtildiği yazının sonunda meşrutiyetin ilanına atfen yazılmış olan mısralara yer verilmiştir¹⁹³. Benzer bir başka yazı ise bir sonraki nüshada kaleme alınmıştır. “10 Temmuz Bayramı ve Âbide-i Hürriyet” başlıklı yazıda meşrutiyetin eşittir hürriyet olarak algılandığı bir ortamda, meşrutiyetin ilanının Osmanlı tarihinde ilan edilen ilk hürriyet ve bağımsızlık girişimi olduğu, bu vesile ile de ilk milli bayram olduğu belirtilmektedir.

Altı yüz küsur senelik vatan-ı mukaddesin, ilk İyâdi hürriyetidir. İyâdi hürriyet demek, İyâdi istikbal demektir. Her sene 10 Temmuz'da, fakat maziye giren o senenin kuyudat ve muhafazat-ı ümerâneye ve terakki-i ifadesinden şevk ve bahtıyarı ile, semalara, fezalara, müstevli bayramlar yapmak, bu vatanın bütün vatandaşların hem en aziz hakkı, hem en aziz vazifesidir¹⁹⁴.

Altı yüz yıldan daha fazla hüküm sürmüş bir imparatorluğun kendi döneminin şartlarında yaptığı fetihler ve gazalar ile devlete katılan yeni topraklar kabataslak değerlendirilecek olunursa Balkanlar, Kuzey Afrika, Asya'nın önemli bir bölümü, Kuzey Avrupa ve en önemlisi İstanbul'un fethinin görmezden gelinerek Osmanlı tarihinin en önemli milli günü olarak 10 Temmuz işaret edilmesi manidardır.

¹⁹⁰ Mülazım Sami Bey, “Müttefilerimiz”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 388, 11 Eylül 1324/24 Ağustos 1908, s. 21.

¹⁹¹ İsimsiz, “Abide-i Hürriyet”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 407, 12 Şubat 1324/25 Şubat 1909, s. 175.

¹⁹² 10 Temmuz ile Meşrutiyetin ilanı kastedilmektedir.

¹⁹³ Bkz. *Cerîde-i Bahriye*, S. 428, 10 Temmuz 1325/23 Temmuz 1909, s. 341.

¹⁹⁴ İsimsiz, “10 Temmuz Bayramı ve Abide-i Hürriyet”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 429, 16 Temmuz 1325/29 Temmuz 1909, s. 349.

1.5. ASKER MECMÛASI VE MEŞRUTİYET

Meşrutiyetin ilanı ile yayın hayatına başlayan *Asker Mecmûası*, Yarbay Senai Bey idaresinde 10 Eylül 1908’de çıkmaya başladı. Bu askeri mecmûanın yazarları orduda önemli bir etkiye sahip İttihat ve Terakki Cemiyetinin tanınmış üyeleri¹⁹⁵. *Asker*’in hemen bütün yazılarında hürriyet, dolayısıyla meşrutiyet vurgusu yapılmaktadır. Son derece önemli yazarları kadrosunda barındıran *Asker*, II. Meşrutiyet’in ilan sürecinde yaşanan sıkıntılar ve meşrutiyetten beklentilerin her fırsatta dile getirildiği çok sayıda yazı yayımlamıştır. Bahsettiğimiz türden yazıları hemen her sayısında görmek mümkündür. Meşrutiyet ile alakalı en belirgin yazılardan biri *Asker*’in ilk nüshasında yayımlanan “Harbiye’de Unutulmaz Bir Gece” başlıklı yazıdır. Giriş kısmında meşrutiyet ile alakalı oldukça iddialı ifadelerin yer aldığı yazı, Erkan-ı Harb namzetlerinden Nazım’a aittir. Yazar, bir olayı anlatırken dönemin siyasi atmosferi hakkında tasvirlerle yer vermek suretiyle olayların nasıl cereyan ettiğini şöyle anlatmaktadır:

Devr-i Hürriyetin ilk günleri. Her hamiyetli kalbin ateşlendiği hararetti günler!. Mahrum-ı hürriyet kalan bir vatan evladının gözyaşlarıyla ilan-ı müserret ve şâd-u mâni ettiği sancılı günler. Azaplar, belaların bittiği, adaletin müsavatın başladığı sevgili günler. Müjde! ikbal-ı vatanın her yerde, her köşede çınladığı günler. Yaşasın Hürriyet! Yaşasın Müsavat! Yaşasın Uhuvvet! Var Olsun seyf! Pâyidâr olsun kalem!¹⁹⁶.

Yazı, Harbiye’deki geceyi unutulmaz kılan olayın mahiyeti hakkında da bilgi vermektedir. Osman Senai Bey’in 14 Temmuz gecesini ansızın Mekteb-i Harbiye’yi ziyareti ve akabinde gelişen olayların anlatıldığı yazı da onun için, “*Hamiyetli, vicdanlı hocamız vatanperver, mert, meftun-ı fezail, hürriyet muallimimiz erkân-ı harb Kaymakamı*” şeklinde övgü dolu sözler kullanılmaktadır. Osman Senai Bey’in talebeleri toplayarak yaptığı konuşmada ise hürriyete duyulan özlem ve sokaklardaki meşrutiyetin ilanı sonrası yapılan kutlamalardan bahisle, Mekteb-i Harbiye talebesinin bundan mahrum kaldığı belirtilmiştir. Halktan oluşan yaklaşık otuz bin kişilik grubun yarım saat içinde Harbiye’nin önünde yanlarında belediye mızıkası olduğu halde geçit yapacakları aktarılmaktadır. Talebelerden taşkınlık yapmamaları, düzen ve intizamı bozmadan disiplin içerisinde yarım saat sonra gerçekleşecek

¹⁹⁵ Odile Moreau, *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu*, Bilgi Üniversitesi yayınları, İstanbul 2010, s. 180.

¹⁹⁶ Nazım, “Harbiye’de Unutulmaz Bir Gece”, *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 43.

nümayişi izlemeleri istenmiştir. Halkın bu gelişinin sebebi, hürriyetin ilanında gerçek pay sahibi olan ve hürriyeti gelecekte de bekleyecek olan Harbiyelilere teşekkür mahiyeti taşıdığı olarak açıklanmaktadır. Halkın bu hareketine karşı da mecmûanın aynı sayısında “Umûm Hürriyet Şakirdânı” imzasıyla kendilerine halk tarafından gösterilen teveccühe bir teşekkür yazısıyla cevap verilmektedir. “Harbiye’den Bir Avaze-i Teşekkür” başlığıyla yayımlanan yazı oldukça hararetli bir nutuk niteliğindedir¹⁹⁷.

1.6. METİN GAZETESİ VE MEŞRUTİYET

Meşrutiyetin ilanına atfen yayın hayatına 10 Ağustos 1908 tarihinde başlayan *Metîn*, meşrutiyetin kuvvetli bir savunucusu olmuştur. Birinci sayısında “Kanun-i Esasi” başlıklı Akyiğitzade Musa imzalı yazıda gazetenin meşrutiyet taraflılığı açıkça görülür. Başyazıda meşrutiyetin ilanı coşkulu bir şekilde aktarılmakta; yazar, duygularını şöyle ifade etmektedir: “*Bütün Memâlik-i Osmâniye ahalisi, Türk, Rum, Ermeni, İsraili, Çerkez, Tatar, Arap, Arnavut, Bulgar, Müslüman, Hanefi, Şafi, Maliki, Şii, Ortodoks, Katolik evlatlarım. Evvel hürriyet borusunun avaze-i tas’idini işittiklerinden Millet-i Muazzama-ı Osmâniye işitti demektir.*” Yazı devamında “*Hazret-i Padişahımız tarafından ferman buyurulan Kanun-ı Esasi bana kesir-i hayat gibi şifa bahş oldu.*”¹⁹⁸

Meşrutiyetin ilanının ardından Gürcü Salih Bey, Sabri Bey, Ermeni cemaatinden Alyenak ve Basmacıyan’dan oluşan meşrutiyet yanlısı bir Osmanlı heyeti, Fransa Başbakanı Clemenceau tarafından kabul edilmiş, onun şahsında Fransa’ya meşrutiyetin ilan edilmesine olan katkıları için şükranlarını sunmuşlardır. Görüşmede heyet adına konuşan Gürcü Salih Bey, “*Fransa’nın bir vatan-ı sani hükmünde kalacağını ifadeye geldik*”¹⁹⁹ sözlerini sarf etmiştir.

Meşrutiyet sonrası başkentte malûm olduğu üzere zafer çılgınlıkları atılırken imparatorluğun diğer bölgelerindeki durum çok fazla zikredilmemektedir. Özellikle merkeze uzak bölgeler ile alakalı *Metîn Gazetesi*’nde yer alan iki haber o sırada Anadolu ve Hicaz bölgelerindeki durumu yansıtır mahiyettedir. Yazılardan ilki

¹⁹⁷ Umum Hürriyet Şakirdânı, “Harbiye’den Bir Avaze-i Teşekkür”, *Asker*, S. 1, 12 Ağustos 1325/25 Ağustos 1909, s. 47.

¹⁹⁸ Akyiğitzade Musa, “Kanun-ı Esasi”, *Metîn*, S. 1. 28 Temmuz 1324/10 Kasım 1908, s. 1.

¹⁹⁹ İsimsiz, “Mösyö Klemenson’un Nezdinde Genç Türkler”, *Metîn*, S. 2, 29 Temmuz 1324/11 Ağustos 1909, s. 3.

“Dersim Vekâyi” başlığıyla bölgede Kürt çetelerinin varlığından bahsetmekte ve devleti meşgul ettiklerine dikkat çekmektedir. Bir yıl önce de bu çetelerin civar köylerde zayıata neden olduklarını, üstlerine asker gönderilmesi sonucu etkisiz hale getirildikleri bilgisi aktarılmaktadır. Ma’muretü’l - Azîz vilayetinin Dersim sancağı mevkiinde vuku bulan olay, devletin taşrada huzursuz günler geçirdiğinin sütunlara taşınmasıyla haber olmuştur²⁰⁰. Benzer bir başka haber de Osmanlı için her zaman önem arz etmiş olan Hicaz topraklarındaki gelişmeler ile alakalı olmalıdır. Haberin baş tarafında, “*Ale’t-tahmin üç yüz milyon raddesinde bulunan ehl-i İslamın kıblesini teşkil eden Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere ancak devr-i elim-i istibdâda vukuuna ihtimal verilebilecek bazı Ahvâl-ı müessife-i hadis olmakta bulunduğu matbaamıza varid olan müteaddid varakalar mealinden müsteban oluyor. İstihbaratımıza göre Cidde ve Mekke civarında bulunan yollar Araban tarafından işgal ve sed edildiği gibi üç-dört günden beride Medine-i Münevvere havalisinde asâkir ile Araban arasında müsademeler vuku bulmaktadır*” bilgisi verilmektedir²⁰¹.

Metîn gazetesi II. Meşrutiyet sonrası yayınlanan bir gazete olması münasebetiyle bütün enerjisini meşrutiyetin meşruluğuna harcamaktaydı. Bütün nüshalarda yer alan makalelerde içerik olarak bu konu işlenmektedir. Osmanlı Devleti geleneği olması münasebetiyle alınan bir kararın ya da hayata geçirilen bir yeniliğin şer’-i şerife uygunluğu mutlaka önem arz etmekteydi. Bunun için de en önemli makam olarak şeyhülislamlık görülürdü. Bu cihetten mevcut hareketli günlerin en önemli isimlerinden olan ve Sultan II. Abdülhamid’in her zaman fikirlerine değer verdiği Şeyhülislam Cemaleddin Efendi’nin görüş ve tavsiyelerine Osmanlı askeri basınında yer verilmektedir. *Metîn*’in ikinci nüshasında “Şeyhülislam Cemaleddin Efendi Hazretleri” başlıklı yazıda Şeyhülislam’ın tavsiyelerine yer verilmiş, farklı konulara dikkat çekilmiştir. Meşrutiyetin bütün yönleriyle tatbik edilmesi gerektiğini belirttikten sonra şu görüşlere yer vermiştir. *1876 senesi selefleri gibi Meclîs-i Mebûsân aleyhindeki hükmiyatı göstermek şöyle dursun bilakis Kur’an-ı Kerimin ayet-i furkâniye ve hükmiyesinin meşrutiyet idare ve meşveret ânâ ber emr ve telkin eylediğini etraflıca ispat ve izah eylemişlerdir*²⁰². Makale içerisinde Batı

²⁰⁰ İsimsiz, “Dersim Vekayi”, *Metîn*, S. 5, 1 Ağustos 1324/14 Ağustos 1908, s. 3.

²⁰¹ İsimsiz, “Mekke-i Mükerrerme ve Medine-i Münevvere”, *Metîn*, S. 5, 1 Ağustos 1324/14 Ağustos 1908, s. 3.

²⁰² İsimsiz, “Şeyhülislam Cemaleddin Efendi Hazretleri”, *Metîn*, S. 2, 29 Temmuz 1324/11 Ağustos 1324, s. 3.

Afrika’da Arap uleması tarafından başlatılan meşrutiyet karşıtı bir fikri akıma dikkat çekilmektedir. Yazıda bu gelişmeyi ilk olarak gündeme taşıyanın Şeyhülislam Efendi’nin olduğu bilgisi aktarılmaktadır.

Meşrutiyetin en ateşli savunuculuğunu yapan *Metîn* gazetesi hemen her nüshada bu konuyu işlemiş, özellikle meşrutiyet ve hürriyetin vazgeçilmez bir nimet olduğu vurgulamıştır. Yazılan makalelerde hürriyet ve özgürlük kavramlarına sahip çıkılması gerekliliği, şer’i şerife uygunluğu ve Avrupa nezdinde makbul bir iş yapıldığı gerekçesiyle meşrutiyet ilanı üzerinde durulduğu görülür. Öte yandan hürriyetin ilanında birinci derecede rol oynayan İttihad ve Terakki Cemiyeti ile Enver ve Niyazi Beyler’e de sık sık atıflar yapılarak iltifatta bulunmaktadır.

Metîn gazetesinin 2. sayısında meşrutiyet sonrasında ülkede esen hürriyet havasından detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. II. Abdülhamid döneminde yapılan uygulamaların anlatıldığı imzasız giriş yazısında şu ifadeler dikkat çekicidir:

Devr-i sâbıkın perde-i siyah tecebbürü altında isitibdadkarların pençe-i gaddar emânında bir zamanlar kapalı kalmış pek hainane ve zalimane tazyiklerle azalmış, hırpalanmış bu hakikat hamdülillah bu gün bütün manasıyla rüşna-ı bahs-ı ivan-ı ümmet oldu. Bugün Kanun-ı Esasisinin üzerlerimize açtığı cenah-ı emniyet necib-i mutahhir mevcudiyet-i milliyemizi okşayıp izan eylediği saye-i adalet altında hürriyet-i vicdan, meşru bir serbesti lisanıyla söz söyleyenler, yazı yazarlar, hep bu hakikatin, hakikat-ı âliye ve mükerrerinin izhar ve i’lasına çalışıyorlar²⁰³.

Gazetenin 6. sayısında yine II. Meşrutiyet öncesine göndermeler yapılarak gelinen hürriyet ortamının önemine dikkat çekilmektedir. Zeki imzalı üç sütunluk “Bir Mühimme-i Ümerâniye” başlıklı yazıda şu görüşlere yer verilmiştir: “*Keyf-i idareden kurtulduk. Herkes meşru olan hukuk-ı ta’biye ve meksubesine yeniden nail oldu. Bizde Matbûat idaresi denilen makinenin lüzumsuz bir çarkı, idare-i müstebite denilen çılgın çocuğun baziçe-i hevasatı olmaktan elhamdülillah kurtulduk*”²⁰⁴ Aynı sayıdaki “Ahalinin Nazar-ı İntibahına” başlıklı yazıda da şu fikirler beyan edilmektedir:

Kanun-ı Esasisi’nin ilan-ı meriyet-i ahkamı ile tevellüd eden hürriyet-i şahsiye herkesi, millet-i Osmâniyenin bütün efradını mazinin canşıkaf, vicdansız, devirlerine, safhalarına, en ümik ve en rakik tahsisat-ı hevan olmadığına kadar nafiz ruc’u nazarlarla düçar-ı vukuf nazarlarla ve hayret eylemekle beraber af

²⁰³ İsimsiz, *Metîn Gazetesi*, S. 2, s. 1.

²⁰⁴ Zeki, *Metîn Gazetesi*, S. 6, 2 Ağustos 1324/15 Ağustos 1908, s. 1

ve sükut gibi mualla-ı beşeriye ile haiz-i mümtaziyet olan bu kavmin necip ba'l nisbe pek kısa bir müddet tefekkür ve ta'ammül neticesinde maziyi unutmayı, mazide zuhur yafta ahval müseffe-i meskutane geçmeyi, senelerce dökülen millet kanıyla yoğrulmuş bir teşebbüs-ü hamiyetle sahe-i muvaffakiyete vasıl bu hürriyeti, bu meşrutiyet-i idareyi ağraz-ı şahsiyeye feda eylemeyi iltizam ve tercih ederek suret-i istihsal-i hürriyet hakkında tevarih-i alemdede mestur vaka-i icraata rağmen henüz bir devre-i teşettüt itlafına layık bulunan devre-i ibtidaiye-i hürriyeti hakikaten şayan-ı takdir bir sükun ve itidal ile emrar eyledi²⁰⁵.

Gazetenin 10 numaralı nüshasında yayımlanan “Devr-i Hürriyette Erkeklerin Vazifeleri” başlığı altında, hürriyetin kolay elde edilmediği, bunu sağlayan kahramanların ise canları pahasına bu yolda mücadele ettiklerini aktarmaktadır. Makale, devamında da Sultan II. Abdülhamid’in ilan ettiği I. Meşrutiyet’e gönderme yaparak Meclis’in bir kez toplanabildiği, ikinci kez toplanamamasının sebebi olarak “ümmetin liyakatsizliği” vurgusu yapılmaktadır. “*Hiç unutmayalım ki her ni‘met bir kefalet mukabilindedir.*” sözleriyle nihayetlenen yazı Mehmed Faik imzalıdır²⁰⁶.

Gazetenin “Siyasi” üst başlıklı yazılarının hemen hepsi dönemin hassasiyeti içerisinde siyasi olayların tartışıldığı konuları içermektedir. 8 numaralı nüshada “Siyasi” üst başlıklı yazıda yer alan “Alman Matbûatının Jön Türkler Hakkındaki Mütâla’âtı” konulu yazıda meşrutiyetin ilanının Jön Türk inkılâbı sınırları dâhilinde değerlendirilmektedir. *Gazete dö Frankfurt*’daki bir haberi aktaran yazıda “*Kâinatın şimdiye kadar Devlet-i Aliye’nin inkılâbı gibi efrad-ı mutlakiyetten kemal-i meşrutiyete birdenbire istihale eden hiçbir hükümet görmedi*” yorumu dikkat çekicidir. Yazının devamında inkılâbı yapan Jön Türklerin arasında tek bir hain olmadığı kanaati, yazarın ne kadar politize olduğunu göstermektedir²⁰⁷. Mevcut yazının devamında başlıksız olarak ele alınan farklı bir kısmında meşrutiyetin şariat ile arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Manastırlı İsmail Hakkı imzasıyla yayımlanan bu yazıda “*Din-i mübin-i İslam, Şariat-ı garra-yı Ahmediyye Meşrutiyet-i hükümete müsâ’ade olmak şöyle dursun. Belki yalnız ânı mukteza ve âmir bulunduğu tesevvüs ve şeriye ve siret-i seniyye-i nübüvveye ve meslek-i celil hülefa-ı raşidine vakıf ve âgâh olanlar nezdinde zerre kadar şübhe kabul etmeyen hakaik-i*

²⁰⁵ İbrahim Cemil, “Ahalinin Nazar-ı İntibahına”, *Metîn Gazetesi*, S. 6, 2 Ağustos 1324/15 Ağustos 1908, s. 2.

²⁰⁶ Mehmed Faik, “Devr-i Hürriyette Erkeklerin Vazifeleri”, *Metîn Gazetesi*, S. 10, 6 Ağustos 1324/19 Ağustos 1908, s. 1.

²⁰⁷ Zeki, “Alman Matbûatının Jön Türkler Hakkındaki Mütâla’âtı”, *Metîn Gazetesi*, S. 8, 4 Ağustos 1324/17 Ağustos 1908, s. 1.

katiyedendir.” Bu satırlarla meşrutiyete kutsiyet atfetmek suretiyle farklı bir vasıf kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yazı içerisinde Şeyhülislam Efendi’nin görüşlerine de yer verilmektedir. Şeyhülislam’ın Avrupalı gazete muhabirlerine verdiği beyanda; “Meşruiyet-i maruziye suret-i katiyede ba’zı delaile iktiran ettirerek beyan buyurmuşlardır. Bu beyanatın tesiri ifadat-ı acizânemin kat kat fevkindedir”²⁰⁸.

Gazetenin meşrutiyet ile alakalı belli başlı makalelerini başlıklar altında verecek olursak 3 numaralı nüshada “Hürriyetin Muhafazası Bile Mütavakkikdir” ve “Mana-yı Hürriyet”, 6 numaralı nüshada “İslama Göre Mana-yı Hürriyet - Hukuk ve Zeaif-i Hürriyet”, “Hürriyet ve Kadınlar”, 9 numaralı nüshada “Kanun-i Esasi ve İstikbal-i İslam” ve 23 numaralı nüshada da “İstirdâd-ı Hürriyet”tir.

Yukarıda ismi zikredilen makalelerin haricinde 11 numaralı nüshada yayımlanan “Ne idik? Neyi Bilelim?” başlıklı yazı meşrutiyet öncesi ve sonrasını ele almaktadır. II. Abdülhamid Dönemi’nde memleketin genel havasını aktarmaya çalışan yazıda eğitimden, eşitliğe; hukuk sisteminden, halkın eğitim durumuna kadar farklı konulardan bahsedilmektedir: İki sayfanın tamamını kaplayan makale hürriyet ve eşitlik adına ahalinin yapması gerekenler konusunda da tavsiyelerin yapıldığı yazı isimsiz olarak yayımlanmıştır.

Metîn gazetesi, İttihad ve Terakki ideolojisine paralel yayınlar yaptığı gibi Cemiyetin merkezinden yapılan açıklamaları da yayımlamaktaydı. İttihat ve Terakki’nin yayın organı olma vasfını satır aralarında verdiği Cemiyeti metheden yazılarıyla kazandığını görmekteyiz. *Metîn*’in 5 Eylül 1908 tarihli “Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti İstanbul Merkezinden” başlıklı bildiriye yayımlamak suretiyle bu görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Bildiri de cemiyete yardım toplanması ve yardımın ne şekilde değerlendirileceği şöyle ifade edilmektedir:

Cemiyet gazetelerinin ihdası, cemiyet kulüplerinin tesisi, maarif-i umumiye ve menafi-i milliye namına her türlü teşebbüsat icrası gibi mesai ve hareketin istilzam edeceği mesarifi nazar-ı dikkate alan bağzı hamiyetmendan millet, cemiyet merkezi umumisince toplanmakta olan ianeye darsaadetçe de iştirâk arzusunu izhar ediyorlar. Berveçhile şayan-ı takdir ve tebci olunan bu teklifi cemiyetin İstanbul merkezi memnuniyet ve şükran ile kabul ederek bir iane-i umumi cem’ine karar verdi. Bu husus için teşekkül eden komisyon-ı atıye ki Ta’limât dâhilinde ifa-ı vezaif eyleyecektir.

²⁰⁸ Konu ile alakalı dönemin Şeyhülislam’ı Cemaleddin Efendi meşrutiyetin ilanını gazetelerden öğrendiğini, okuduğu resmi ilan sonucu konudan haberdar olduğundan bahseder. Halkın coşkusuna Şeyhülislamlık dairesinin bahçesinde ortak olduğunun ve itidal çağrısı yaptığını hatıralarında beyan etmektedir. Bkz. Şeyhülislam Cemaleddin Efendi, *Siyasi Hatıralarım*, Tercüman Yayınları, İstanbul 1978, s. 30.

- 1- İlanenin cem'i cemiyetin şube-i maliyesi tarafından m'utemed zevata t'adi edilecek mumhur defterlere tab'en vuku bulacaktır
- 2- Cem'i edilecek ianat defterlere hamil zevata veyahut doğrudan doğruya Bank-i Osmâni merkezi ve şubesine teslim edilecektir. Doğrudan doğruya cemiyetin idarehanesine iane kabul edilir.
- 3- İlanenin veya tevdi haberinin cemiyete vürudu ile beraber cemiyet tarafında iane ita eden zata bir makbuz-ı resmi ita ve irsal olunacaktır.
- 4- İlanenin miktarı i'ta edenlerin esamisi şimdilik tanin gazetesinde peyderpey neşr ve ilan edilecektir²⁰⁹.

2. ASKERİ BASINDA SİYASİ MUHALEFET

Meşrutiyet'in ilanıyla her alanda olduğu gibi yayın hayatında da ciddi bir rahatlama göze çarpmaktadır. Yayın yapabilmek adına imtiyaz hakkı alan gazeteler, mecmualar ve onların sayılarını çalışmamızın giriş bölümünde teferruatlıca vermiştik. Bu gazete ve mecmûaların pek çoğu meşrutiyet yanlısı yayınlar yapmakla birlikte, aralarından bazıları iktidarda olan İttihat ve Terakki Cemiyetine muhâlif yazıları az da olsa yayımlamaktadır.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Abdülhamid yönetiminden daha farklı baskı unsurlarıyla yönetimde etkili olmaya çalıştı. Buna rağmen Cemiyet karşıtı yayın yapan gazeteler ve özellikle yazarları hakkında çok şiddetli tepki yazıları yayımlanmış, yazarlar açık bir şekilde tehdit edilmiştir²¹⁰. Meşrutiyet'in ilanı sürecinde ve sonrasında yayın yapan gazeteler, II. Abdülhamid'in şahsına ve yönetim anlayışına yönelik yazılarda temkinli olmaya özen göstermişlerdir

2.1. CERÎDE-İ BAHİRİYE VE SİYASİ MUHALEFET

Meşrutiyet'in ilanıyla 5 yıl aradan sonra tekrar yayın hayatına başlayan *Cerîde-i Bahriye*'nin 385. sayısının ilk nüshasında hürriyet ile alakalı düşünceler dikkat çekicidir. Daha önceki sayılarında Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkış yıl

²⁰⁹ İsimsiz, "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul Merkezinden", *Metin Gazetesi*, S. 27, 23 Ağustos 1324/ 5 Eylül 1908, s. 3.

²¹⁰ *La Türki Gazetesinden* "Bir Zâbitin Tehditnâmesi" başlıklı yayımlanan İslamcı ve şeriatçı olduğu gerekçesiyle muhalif kabul edilen *Volkan Gazetesi* sahibi Vahdeti'yi açıkça ölümle tehdit eden yazı ve Vahdeti'nin buna cevabı o günlerin siyasi havasının basına yansımaları adına verilecek en güzel örnektir. Rumi 23 Mart 1324 tarihli yazının son cümleleri aynen şöyledir. "...Fakat Emin ol ki hedef-i âmâlîne vâsıl olmadan karşına hâris-i hakîki vatan (gerçek vatan bekçisi) olan bir asker, hem de bir elinde parıl parıl parlayan süngüsünü, diğerinde de gümüş gibi nikel mermiler dolu revolverini hâmil kara urbalı bir asker çıkacak, süngüsünü sinende kırarak, kurşunu da beyninde patlatacaktır." *Volkan*, Sayı 98, 8 Nisan 1909.

dönümlerini ve doğum günlerini süslü özel sayfalar tertiplemek sureti ile yayımlayan *Cerîde-i Bahriye*, buna karşılık meşrutiyetin ilanı sonrası hürriyet sloganları içeren yazılara da yer vermektedir. *Cerîde-i Bahriye* 31 Mart Vakası'nda, Hareket Ordusu'nun duruma hâkim oluşunun hemen ardından Sultan'a hakarete varacak kadar aşağılayıcı ifadeler sarf etmekten geri durmamaktaydı²¹¹.

Ceride-i Bahriye'nin 387 no'lu nüshasında askerin disiplinsiz hali ile alakalı durum başyazı olarak ilk sayfadan şöyle verilmiştir:

Ekserisinin göğüsleri açık ve düğmeleri eksik ve fesleri gayr-i muntazam bir surette gezmeleri ve Zâbitânın da silsile-i müratebe riayeten ifa-ı resm-i selama mütabaat ve riayet etmemeleri ve ara sıra görüldüğü vechle zâbitan-ı muma-ileyhin ve etba-ı askeriye'nin de göğüsleri açık ve kılınç takmayarak gezmeleri bila-vucûh şeref ve adab ve hissiyat ve saffet-i fâhire-i askeriye'ye mahl olub bu gibi Ahvâl-ı intizama katiyen mahal verilmemesi²¹².

Aynı dönemlerde Harbiye Nezâretinden yayımlanan tamim, *Cerîde-i Bahriye*'nin 388. sayısında birinci sayfadan baş haber yapıldı. İttihad ve Terakki Cemiyeti ile ilişkisi olan zâbitlere yönelik çeşitli tespitlerden yola çıkarak yayımlanan yazıda askerin siyasete bulaşması ve bunun sakıncaları şöylece anlatılmaktadır:

Bâb-ı âlî ve makamat-ı sa'ire ve cihet-i a'diyeden müterressih istihbarata nazaran rütbe-i muhtelifeden bazı Zâbitânın İttihad ve Terakki Cemiyetine mensup olduklarını iddia ederek bir tûr-ı tahkim ve istibdâd ile icraat-ı hükümete müdahale ve şurada burada müteyâtif(?) ve cemiyetler teşkil ettikleri ve muhayyic ve tehdidimiz nutuklar irad ederek efkâr-ı ahaliye ve hissiyat-ı hükümete teşevvüş etmekte oldukları ve hatta vazîfe-yi hidmet-i mukaddese-i askeriyelerini ferâmuş ederek nokta-yı siyasiyat-ı dâhiliye ile iştigal ve askerliğin ruhu olan makuf ve ma'dûn râbitasını ve nizâm-ı askeriye'yi ihlal eylemekte oldukları ma'teessûf haber alınmıştır²¹³.

Bir başka yazıda da askerin intizamına dikkat etmesi gerekliliğine vurgu yapılırken kılıcın asker için ne denli önemli olduğu üstünde durulmuştur. Üniformalarıyla kılıcsız çıkmamaları gerektiği belirtilen yazıda kılıcın fertler için olduğu kadar devletler için de öneminden bahsedilmektedir. “*Kılınç zaman-ı ruh-i millet, hars-ı hakik-i millettir. Kılınç olmayınca en zengin memleketler, tema'kar*

²¹¹ *Cerîde-i Bahriye*, Sayı 416, (12 Nisan 1325/25 Nisan 1909), s. 245. Sayı 417, (23 Nisan 1325/6 Mayıs 1909), s. 255.

²¹² İsimli, “Resmî”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 387, 4 Eylül 1324/17 Eylül 1908, s. 9.

²¹³ İsimli, “Resmî”, *Cerîde-i Bahriye*, S.388, 11 Eylül 1324/24 Eylül 1908, s. 17.

*milletler, mütejaviz hükümetler elinde mahv olur*²¹⁴.” Askerlerin Meşrutiyet Dönemi davranış bozuklukları, astların üstlerine karşı olumsuz tavır ve tutumlarıyla, alaylı-mektepli çatışması toplum için ciddi bir sorun arz etmekteydi. Mevcut kriz, kaygı verici boyutlara geldiğinden konu askeri basının da gündemine taşınmıştır. *Cerîde-i Bahriye*’de yayımlanan “İtaat-Resmi Selam” başlıklı yazıda konu etraflıca ele alınarak disiplin açısından gerekli değerlendirmeler şöyle yapılmıştır:

Gerek zâbit ve gerek efrâd yekdiğerine tesâdüflerinde resmi selamı, vakurâne bir tebessümle ifa etmelidir. Bu hem bir vazîfe-yi askeriye, hem de bir vecibe-i vataniyedir. Aynı sancak altında ve aynı vatan ve milletin hizmet-i mukaddesesinde bulunan iki zâbit yekdiğerine tesadüfünde birbirine yabancı bulunmak vaziyetini takınp, silah arkadaşının yanından geçmesi ne derece çirkin olacağını her akliselim teslim etmekte tereddüt etmez²¹⁵.

Konu ile alakalı dikkat çekici bir yazı da *Cerîde-i Bahriye*’nin 407. sayısında kaleme alınmıştır. “Hürriyet Mani-i İtaat midir?” başlıklı yazıda şu satırlar dikkat çekicidir:

Hürriyet başka, itaat yine başkadır. Hürriyet levâzım ve fezâil-i milliyedir. İtaat, hevas ve mezail-i insaniyedendir. Hürriyet, cemiyet-i milliyeyi refaha ve saadete sevk eden bir kuvvet, itaat, tabiat-ı insaniyenin ulviyetini isbat ve irâe eyleyen bir meziyettir. Hürriyeti olmayan bir devlet milleti, mezalim ve i’tisafatın yakasını kurtaramadığı gibi, itaati bulunmayan bir insan dahi denaât ve şeametden rehayâb olamaz. Hürriyet vardır diyerek bir evlad ebeveynine veya büyüğüne ifâsı lazım’u-lvûcûb olan itaatten varestes kalamaz... İtaatin en şümullu tatbikgahı askerliktir. Askerlik itaatle kaimdir. İtaat askerliğin ruhudur. Ruh hayatı nasıl idame ederse, itaat oldukça askerlikte parlak ve şanlı bir surette bakidir.

Eğer hürriyet mani-i itaat olsa idi, hür devletlerde askerliğin vücudu inkar etmek lüzum gelirdi. Hâlbuki askerlik o hürriyet fikriyle gittikçe şeref baş olmaktadır. Binaenaleyh hürriyet mani-i itaat değil, belki saik-i itaattir. En iyi bir asker vazife şinas olanlardır. Vazifeşinâs bir asker ise muti’dir. Muti’ olmak, bilâ iğraz büyüğünün emrini icra etmektir²¹⁶.

2.2. DONANMA MECMÛASI VE SİYASİ MUHALEFET

Köprülüzade Mehmet Fuad imzasıyla yayımlanan “Kanunların Menşei ve Esası” isimli Fransızcadan tercüme makalede, kanunlar ve kanunları oluşturan safhalardan bahsedilmektedir. *Donanma Mecmûası*’nın 21, 23-24. sayılarında yer alan toplam 14 sayfalık makalede Fransa tarihi ve kanunlar karşısında halkın

²¹⁴Yüzbaşı Mehmet, “Kılınç ve Zâbitan-ı Bahriye Kardeşlerimiz”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 403, 8 Kanun-ı Sâni 1324/21 Ocak 1909, s. 130.

²¹⁵İsimsiz, “İtaat - Resmi Selam”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 406, 5 Şubat 1324/18 Şubat 1909, s. 165.

²¹⁶İsimsiz, “Hürriyet Mani’-i İtaat midir?” *Cerîde-i Bahriye*, S. 407, 12 Şubat 1324/25 Şubat 1909, s. 175.

tepkileri üzerinde durulmuştur. Milletlerin kanunlarıyla diğer milletlere tesirinden bahseden Köprülü, makalesinde “*ne olursa olsun kanunlar milletlerin karakteristik yapılarına göre inşa edilmeli*” yaklaşımı sergilemekte ve düşüncesini şu ifadelerle açıklamaktadır:

..Birçok vaka-yı siyasiye vardır ki ruhlarda layıkıyla yerleşmiş kalil olmakta ve bir takım prensiplerin eser-i inkişâfı gibi talik olunabilir. Kanunların kudret-i hâkimesine karşı perverde edilen itimat, işte bu prensiplerin en müessirlerinden biridir.. Kanunların Nüfuz hâkimiyetine itikat esası, Fransa tarihinin en büyük ve en mühim evamilinden birini teşkil eder. İhtilal-i kebir adamları bir heye’t-i içtimaiyenin müessesat vasıtasıyla yeniden yapılabileceğine k’ani oldukları için nihayet, emirnamelerini namına neşr ve ilan eyledikleri “akıl ve idrak’ı” teliye ettiler.

Her şeyden evvel şuna peyda-yı kanaat etmeliyiz ki bir millet-i dimağiyesi kendininkinden başka olan diğer bir milletin müessesat ve kanunundan bu kanunun müessesatı ne kadar mükemmel olursa olsun asla istifade edemez. Hukuşinaslar, Roma Hukukunun bazı milletler tarafından İngiliz Meşrutiyeti’nin diğer bazı memleketler tarafından kabul olunduğuna bizi ikna etmek isterlerse, tedkikat-ı ruhiyeye gayet bigâne olduklarını göstermekten başka bir şey yapmış olmazlar. Roma Hukuku lalettayin bir millet mesela Almanlar tarafından alınırsa, derhal Alman hukuku olmuş olur. İngiliz Meşrutiyeti, birçok milletler tarafından kabul edilmiş olmakla beraber, İngilizlerden başka hiçbir millet tarafından tatbik olunamamıştır. Bu hususta en ufak bir istisna-i ârâsi bile kâbil değildir²¹⁷.

İki bölüm halinde yayımlanan yazının ikinci bölümünde ise Köprülü, Fransız İhtilali’nin ve kanunlarının muhtevası hakkında bilgi vermektedir. Fransız İhtilali savunucularına eleştirel bir duruş sergilenen yazı şu satırlarla devam etmektedir:

Birçoklarının Napolyon’un taht-ı riyasetinde bir Meclîs-i ilmi tarafından vücuda getirildiği zannında bulundukları Fransız kanun-ı medeniyesi, hakikat halde Fransa’nın havali-i muhtelifesinde umumiyetle kabul edilmiş örf ve âdetin cemi‘ ve zabtından başka bir şey değildir. Bu kanun-ı medeni işte bu suretle uzun müddetten beri başlamış bir vahdet-i hukûkiyeyi, itmam ve tekmîl etti. Bu hâlin değil, fakat bir mazinin mecelle-i ahkâmıdır²¹⁸.

Köprülü, dönemin materyalist anlayış ve yaklaşımına da göndermeler yapmakta ve bu hususta fikirlerini şu şekilde açıklamaktadır:

İşte bu vechile örf ve âdetin tekâmülünü ta’kîben, usûl-ı hukûk dahi kânûndan harc ve hatta bazen ona muhâlif olarak ona tekâmül eder. Kânûnu hiçbir zaman örf ve adet ile mücadeleyle muvafık olacak derecede zinefud olmamıştır. Müşahir ilima-i ictimaiyünden mağlum “Durkhaim” hayat-ı aile bizi kızılbaşlığa icbar ettiği takdirde, vazî-i kanunun bil’umûm tedabir-i mânuesinin tesîrsiz kalacağını söylüyor ki, pek tabi pek bedihidir... Fransa İhtilâl-i kebîri prensiplerinin tesiriyle vücuda gelen on temmuz inkılâbı üzerine herkes kânûnsuzluktan, devre-yi istibdâd kânûnlarının adem-i

²¹⁷ Köprülüzade Mehmed Fuad, “Kanunların Menşei ve Esası”, *Donanma Mecmûası*, S. 21, Teşrin-isani 1327/4 Aralık 1911, s. 1895-1900.

²¹⁸ Köprülüzade Mehmed Fuad, “Kanunların Menşei ve Esası”, *Donanma Mecmûası*, S. 23-24, Kanun-i 1328/5-6 Şubat 1913, s. 2093.

kifâyetinden, bu eski kânûnların milletin yaşamaya başladığı hayât-ı Meşrûtiyetle kabl-ı te‘lif olamayacağından bahse başladı²¹⁹.

2.3. METİN GAZETESİ VE SİYASİ MUHALEFET

Yayın politikası olarak meşrutiyet ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin savunuculuğunu üstlendi. Cemiyetin ve dolayısıyla Jön Türklerin yurtiçinde ve yurtdışında katı savunuculuğunu yaptı. Cemiyetin yaptıklarını ve meşrutiyetin ilanını Fransız Devrimi’yle her fırsatta bağdaştıran gazete, yazarları vasıtasıyla Avrupa’dan da destek sağlama adına her türlü girişimde bulundu. Meşrutiyet aleyhine olduğu düşünülebilecek her türlü fikrin ve bu konudaki girişimlerin karşısında olan *Metin Gazetesi* “Perde Altında Çevrilen Entrikalar” başlıklı yazıda bu konu üstünde durarak bazı çevreler tarafından Fransa ve Rusya’nın Türkiye’deki ıslahatlara mani olmak istedikleri konusunda dedikodular yapıldığını aktarmaktadır²²⁰.

Metin’in 22. sayısında yayımlanan “İnkılâbımız ve Alman-Rus Matbûatı” başlıklı yazıda Alman ve Rusların meşrutiyet rejiminin gelişi ile alakalı aralarında bir münakaşa yaşandığı doğrultusundaki haber aktarılmıştır. Haber satır aralarında Almanya, Rusya ve Fransa’nın Osmanlı Devleti ile alakalı münasebetleri ve karşılıklı işbirliklerinden de bilgiler aktarır. Özellikle Almanya ile ilgili olan satırlar dikkat çekicidir:

Türkiye’de Meşrutiyet ilanı haberi Berlin muhâfelerini hayretler içinde bırakmıştır. Berlin’e vürûd olan haber-i mezkûr pek çok ricâli şaşırttı. Çünkü bundan böyle Türkiye’de senevî milyonlarca mark götüren imtiyazanın istihsâli güç olup top dökümü ve sâire levâzım-ı harbiyenin imal ve inşası sûretiyle Türklerin Almanlara milyonlarca vergi vermeleri mümkün olamaz. Türkiye’de yeni yeni teşebbüsât-ı sanaiyenin Almanlara hazır edilmesi kabul edilemez. Kilometre te‘minâtı nâmiyle bazı vilayetin hâsılatında vazi‘d etmiş olan Almanlar bundan böyle o yolda menabî‘ varidata nail olamazlar. Bu sebeplerle mebni Almanların Türkiye’de meşrutiyet tesisi hadisesinden naş-ı izhar-ı memnuiyet ettikleri haberine pekte itimat edilemez.

Yazı, devamında Fransa’nın da Osmanlı ile kader birliği yaptığını Kırım Harbi’nde iki devletin ittifak yaparak Rusya’ya karşı savaştığını yazar²²¹. *Metin*’in 21 numaralı nüshasında yer alan “Taşradakiler” başlıklı makale meşrutiyet karşısında duran ve muhalefet eden bütün halka karşı kaleme alınmış bir yazı

²¹⁹ Köprülüzade Mehmed Fuat, “Kanunların Menşe-i ve Esası 2”, *Donanma Mecmûası*, S. 23-24, Kanun-ı sani 1328/5-6 Şubat 1913, S.2098.

²²⁰ İsimli, “Perde Altında Çevrilen Entrikalar”, *Metin Gazetesi*, Sayı, 12, 9 Ağustos 1324/22 Ağustos 1908, s. 1.

²²¹ Musa, “İnkılâbımız ve Alman-Rus Matbûatı”, *Metin Gazetesi*, S. 22, 18 Ağustos 1324/31 Ağustos 1908, s. 2.

niteliğindedir. Yazı, Osmanlı tebaasının tamamına hitap etmesi bakımından emsallerinden farklıdır. Farklı mensup fertleri zikrederek başlayan satırlar, meşrutiyet aleyhtarlığına karşı bütün bireyleri uyaran cümlelerle sona ermektedir:

Ey ahali-i kirâm! Ey İslam! Hıristiyan! Musevi ihvan! Yaptığınız istediğiniz fena işler! Kötü nümayişler nedir? Vatanın köşe bucağında görülen tek tük mezbuhane hareketler, boğuk boğuk sesler, idare-i istibdâd enkazının harabisi midir? Bunların ağızlarından çıkan söz ancak kendi beyinsiz kafalarında büyüyebilir.

... Ey Müslümanlar! Hz. Muhammed Mustafa (SAV) zamanındaki ashab ve anasırı göz önüne getiriniz. Ey Hıristiyanlar! Hz. İsa Ruhullah (Aleyselam) zamanındaki âza ve havarilerini derhatır ediniz. Ey Museviler! Hz. Musa Kelimullah zamanındaki müşavir-i hası Hz. Harun'u düşününüz. Bu günkü dindeki makamâtı diniye ve resmîyemizdeki mecalis, Papalık, Patriklik heyet-i ruhaniyesini unutmayınız. Edyanımızdan hepsine tevafuk eden, hepimizin dünya ve ahiret saadetimizi kefil olan Kanun-ı Esasi'mize karşı hadd-i inkârda kim bizi teşvik ederse onu susturunuz. Zaten böyle bir harekette bulunacak kimse tasvir olunamaz. Tasvir olunursa o da bizden olamaz²²².

Hürriyetin ilanı padişahın tasarrufunda gibi görülse de aslında toplumun temel dinamikleri açısından değerlendirildiğinde durum oldukça farklıdır. Meşrutiyet, Padişah'ın otoritesinin ciddi anlamda tartışıldığı, muhalefetin kendini iyice hissettirdiği bir dönemde ilan edilmişti. Meşrutiyetin ilanı pek çok açıdan çaresizleştirilen ve yalnızlaştırılan Sultan II. Abdülhamid'in baskılara karşı zaman kazanma adına attığı bir adımdır. Devlete hizmet eden sivil ve asker bürokratin kendi aralarında hizipleştiği bir dönemde estirmeye çalışılan hürriyet rüzgârları, aslında perde arkasında İttihad ve Terakki despotizmi ve cuntasını beraberinde iktidara taşımaktaydı. Ordu mensubu üst düzey pek çok kumandan dururken meşrutiyet yıllarında sadece belli isimler etrafında toplanılması, bu isimlerin sürekli sivil ve askeri basının gündeminde tutulmaya çalışılması dikkate şayandır. Bu görüşümüzü destekleyen bir başka vaka da dönemin binbaşı rütbesinde bulunan Enver Bey'in *Metîn* sütunlarından aktarılan bir mülakatıdır. "Enver Bey ile Mülakat" başlıklı yazıyı incelediğimizde varılan sonuç mevcut siyasi boşluk ve bunun yanında bir binbaşının kanun yapma yetkisine sahip devlet başkanı edasıyla verdiği beyanlarıdır.

*Pesterloyd*²²³ muhabiri Jön Türklerin kat'i programını istizah maksadıyla Selanik'te Enver Bey ile mülakat etmiştir. Türkiye'de Jön Türk icraatının Müşvik-i asliyesi olan Enver Bey tarafından bu hususta verilen cevaplar ber vech-i âtidir.

²²² Abdi Amedi, "Taşradakilere", *Metîn Gazetesi*, S. 21, 17 Ağustos 1324/30 Ağustos 1908, s. 2.

²²³ *Pesterloyd*, 1854 yılında kurulmuş bir gazetesidir.

Jön Türk programı Cemiyetin gelecek ini'katından okunacak ve tenkid edilecektir. Bu ini'kad kariben vaki olacak ve mukadderat-ı ahire İttihad ve Terakki Cemiyeti tarafından neşr ve ilan edilecektir.

Programın birinci maddesi Türkiye'de teşkilat ve tensikat-ı cedide-i idariyeye bir hatime-i katiye vermek maksadına mübteni olacaktır. Avrupa hükümdarlarına bahşolunan Meşrutiyet hukuku ne derece ise Padişahımız aynı hukuk ve salahiyyete haiz bulunacaktır. Usul-ı idare külliyyen tebeddül edecektir. İptida-i ve Rüştîye mekteplerinde lisan-ı resmi Türkçe olacaktır. Mekteb-i Aliye'de de lisan-ı resmi üzere cereyan edecektir. Bîlcümle memureyn ve şimendifer vesaire şirketler müstahdemini bila istisna hizmet-i mükellefe-i askeriyyeye dâhil edilecektir. Memureyn devletin nasb ve intihabında mezhep ve kavmiyet mesaili mevzu-u bahs olmayacaktır. Bu gibi husussatta nazar-ı dikkate alınacak esas madde namzedlerin iktidar ve ma'lûmat-ı şahsiyesi olacaktır. Vatandaşlık namında müsâvât, hukuk-ı meseile-i asliyesi nezâret-i ümeranda kanun asl-ı hükmünde bulunacaktır.

Bulgarlar tarafından iddia ve ısrar edildiği veçhile mülk-i askeriyyeye dâhil olan Bulgarların kendi memleketlerine yakın alaylarda bulunmaları hususu kolaylıkla takrir edecek bir mesele-i askeriye değildir. Mensukât olan her mütalaanın suret-i tavsiyesi için mümkün mertebede gayret edilecektir. Ve en nihayet Enver Bey Jön Türk programının neşrolunup tekrar geri alındığını şiddetle tekzip eylemiştir²²⁴.

Aynı sayıda yayımlanan “İttihad ve Terakki” başlıklı beyannamede “*Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti merkez-i umûmisi tarafından ta'mimen gönderilen ve mebusân intihabatına dâir olan beyannamenin sûretidir.*” açıklamasıyla II. Meşrutiyet sonrası Osmanlı toplumuna yönelik oldukça iyi niyetli mesajlar aktarılmaktadır. “*Cümleye ma'lûm olsun ki Osmanlı toprağında oturan ve yaşayan İslam ve Hristiyan bütün insanlar bu vatanın evladı olup, menafi-i milliye ve hukuk-ı medeniyeden müstefid olmak hususunda biri diğerinden farklı değildir. Şeriat nazarında, kanun-ı devlet karşısında cümlesi müsavidir.*”

Bu cümlelerle başlayan beyanname, o günün koşullarında Osmanlı topraklarında yaşamakta olan gayrimüslimleri oldukça yakından ilgilendirmektedir. Cemiyetin yapılanmasında Ermeni komitelerin rolleri dikkate alındığında bu türden bir beyannamenin yayımlanması aslında pek de şaşırtıcı değildir. Gayrimüslimlerin askere alınmaları ile alakalı tartışmalı durum da şöyle zikredilmektedir:

Din ve mezhep bahsinde ihtilaf-ı akaid yalnız Cenab-ı Allaha ve ahirete ait bir emr-i manevî olup bunun dünya işlerine asla tealliki yoktur. Binaenaleyh memleketin sakinesi, bir devletin tebaası bilatefrik cins ve mezhep yekdiğerinin vatandaşı, toprak kardaşı olduğundan gerek hükümetin kanuna Muhâlif icraatına ve gerek bir ecnebi

²²⁴ İsimsiz, “Enver Bey ile Bir Mülakat”, *Metîn Gazetesi*, S. 24, 20 Ağustos 1324/2 Eylül 1908, s. 2. Konu ile alakalı Genç Türk Komitesi Programı Bkz. *Metîn Gazetesi*, S. 18, 14 Ağustos 1324/27 Ağustos 1908, s. 4.

kuvvetin taaruzatına el birliğiyle karşı durup haklarını, hürriyetlerini, asayiş ve istirahatlarını muhafazaya mecburdurlar²²⁵.

Yukarıdaki satırlar aslında meşrutiyet yanlılarının ciddi anlamda kaygı taşıdıklarının da bir göstergesidir. Meşrutiyeti muhafaza etme ile alakalı çok fazla yazı kaleme alınan Osmanlı askeri basınında Müslüman ve gayrimüslimler arasındaki hareketlenme birtakım sıkıntıların da beraberinde geleceğinin habercisi niteliğindedir.

Meşrutiyet eşittir hürriyet sloganı ile iş başına gelen İttihadçılar, bir müddet sonra kendilerine yönelik eleştiriler karşısında özgürlükçü görüşlerini terk ettiler. Hürriyetin ilanının üzerinden henüz bir ay geçmişti ki *Metîn* gazetesinden bu duruma dikkat çeken bir tenkit ve uyarı yazısı yayımlandı. Yazı, gazetenin 7 Eylül 1908 tarihli 29 numaralı nüshasında yer almıştır. “Serbest-i Efkâr- Serbest-i Matbûat” başlıklı yazı, denetimin gerekliliğine ve önemine dikkat çekerek bir nizâmnâme ihtiyacını belirtmiştir. “*Serbest-i Matbûat olan memleketimizde Matbûat ile irtikâbı metsur bilcümle ifa 'l-i cürmiye hakkında kabul-ı tatbik mevad-ı lüzümeye muhteva bir Matbûat kanununun veyahut tabirimiz veçhile Matbûat Nizâmnâmesinin vücudu katiyen elzemdir*”²²⁶.” Bu cümleler işin gerekliliğini vurguladığı gibi yazının devamında hürriyetin tanımının bazı çevreler tarafından hakkıyla anlaşılamadığı, bu zaruretin de işte bu yüzden olduğu belirtilmektedir.

2.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE SİYASİ MUHALEFET

Dönemin genel prensibi ve söylemi olan “ordunun hiçbir suretle politikaya müdahil olmaması” ilkesi *Müdâfaa-yı Milliye*’nin de yayın politikası olarak gazete sütunlarına yansdı. Gazetede yayımlanan “Maksad-ı İntişar” başlıklı yazı, gazetenin neşredilme maksadını anlattığı gibi siyasetle olan ilişkisini de dile getirir mahiyettedir:

Müdâfaa-yı Milliye hiç bir zaman siyasiyatla iştigal etmemeyi düstur-ı hareket ittihaz eden bir askeri Risâledir. Siyasiyat sevgili padişahımızın emvar ve devleti tedvir için nasb ve tesyin buyurdıkları nazar-ı muhteremenin cümle vezaifindendir. Hükümet-i hazıranın ümera ve idarede gösterdiği kiyaset (maharet) ve iktidara son derecede emniyet ve itimad gösteren bütün millet-i Osmâniye gibi Müdâfaa-yı milliye dahi bu

²²⁵ İsimsiz, “İttihad ve Terakki”, *Metîn, Gazetesi*, S. 24, 20 Ağustos 1324/2 Eylül 1908, s. 4.

²²⁶ İbrahim Cemil, “Serbest-i Efkâr- Serbest-i Matbûat”, *Metîn Gazetesi*, S. 29, 25 Ağustos 1324/7 Eylül 1908, s. 1.

gün takip edilen usul-ı siyasetin sevgili padişahımız tarafından vatan-ı Osmâniye'nin menfaatine en muvafık olmak üzere arzu edilen bir politika olduğunu bilir²²⁷.

Bu yayın politikası gazetenin başka yazılarında da dile getirilmiştir. İttihad ve Terakki'den memnuniyetin her fırsatta dile getirildiği, satır aralarında uyum içinde olunacağı ve bunun da içerikteki yazılara yansıtılacağı açıkça ifade edilmiştir. Gazetenin "Ordu ve Siyaset" başlıklı ve Mehmed Zeki imzasıyla yayımlanan yazıda şu görüşler dikkat çekicidir:

Ordu artık hiçbir nokta-ı nazardan siyasetle alakadar olmayacak bir raddeye gelmiştir. Bütün zâbitan harbiye Nezâretinin "asker siyasete karışmamalıdır" ihtarına tekmil-i kuvvet ve mevcudiyet kabiliyetleriyle itaat etmişlerdir. Bu sıralarda ordunun fırkalarından birine teşrik-i mesai edeceği bazı bed-i hevalar tarafından eşâ'a edildi. Buna layık isnadat bu gün Zâbitânın ethar ettikleri teyakkuz-ı vatanperveri ile tamamen tekzip edilmiştir. Ordunun vazifesi haricen vatani dâhilen hin-i hacette meşrutiyeti müdafaa etmektir. Bu mübeccel vazifenin haricine çıkanlar sade kendileri için değil vatanları için de büyük bir fenalık yapmış olacaktır²²⁸.

Yine, Bağdat valiliği yapmış Nazım Paşa'ya ait bir röportajda bir Osmanlı Paşası'nın siyasete müdahale konusundaki görüşüne yer verilmiştir. Siyaset eşittir İttihat ve Terakki Cemiyeti anlayışının bir kez daha desteklendiği bu röportaj, asker-siyaset ilişkisinin ne olması gerektiğini yansıtmaları bakımından kayda değerdir:

Türk gazetelerinden birinde Bağdat vali-i sâbıkı Nazım Paşa'nın İttihad ve Terakki Fırkasına dâhil olacağına dair neşredilen havadis üzerine, *İkdam* muharrirlerinden birisi müşarünileyh ile mülakat etmiş ve ordumuzun bütün zâbitanı için mühim bir hisse ihtiva eden bervech-i âti cevap almıştır. "Ben İttihad ve Terakki Fırkasının kabul ettiği prensiplerden kendime aid olanları her vakit ifa ettim. Zaten maksatta hâsıl oldu. Yani tarz-ı irade tebeddül etti. Artık bu cemiyete girmek için kendimde bir hak ve mecburiyet göremiyorum. Ma'mafî başka hiç bir komiteye de mensub değilim. Ben bir askerim ve daima siyasetle iştigal etmemeye mecbur bir asker olarak kalacağım. Tamamıyla bitarafılığı muhafaza etmeye kati'yen karar verdim. Hiçbir kuvvetin beni bu kararımdan döndürebileceğini ümid edemiyorum"²²⁹.

3. 31 MART OLAYI VE ASKERİ BASIN

31 Mart Olayı siyasi tarihimiz üzerinde henüz mutabık kalınmayan tartışmalı konularından biridir. Tarihsel tartışmalar açısından sıcaklığını koruyan olay "irtica kalkışması", "ihtilal", "karşı devrim" ve "askeri darbe" olarak da adlandırılır²³⁰.

²²⁷ İsimsiz, "Maksad-ı İntişar", *Müdâfa'ı-yı Milliye*, Yıl 4, S. 1, 20 Ağustos 1330/2 Eylül 1914, s. 1.

²²⁸ Mehmed Zeki, "Ordu ve Siyaset", *Müdâfa'ı-yı Milliye*, S. 21-22, 15 Kanun-ı sani 1327/28 Ocak 1912, s. 307.

²²⁹ İsimsiz, "Nazım Paşa", *Müdâfa'ı-yı Milliye*, S. 8, 15 Temmuz 1911, s. 91.

²³⁰ Baran Hocaoglu, 2. *Meşrutiyette İktidar Muhalefet İlişkileri 1908-1913*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 118; Hasan Amca, *Doğmayan Hürriyet, Bir Devrin İçyüzü 1908-1918*, Arba Yayınları, İstanbul 1989, s. 82.

Bundan farklı olarak olaya bir müsebbip arama kaygısı, bu işle ilgilenen her kesimin farklı yaklaşımlarını da sergilemesine yol açmıştır. Resmi tarih açısından ele alındığında olayın rejim karşıtı, irticacı kesimin bir planı olduğu bilgisiyle karşılaşılır. Bu görüşü destekler nitelikteki yakın bir başka yaklaşım ise olayların bizzat Sultan tarafından tertiplendiği iddiasıdır. Din adına, şeriat adına darbe tertipleyip, meşruti rejimi yıkarak, İslâm'ı dolayısıyla halifenin iradesini egemen kılmak gayesiyle planlandığı belirtilen başka bir görüştür. Bunların karşısındaki en dikkat çekici görüş, olayların Cemiyet tarafından organize edildiğidir. İktidarın muhalefeti tasfiye etmek, böylece yönetimi tamamen ele alma girişimi olduğunu destekleyen bu görüş ciddi manada çatışmalara ve eleştirilere maruz kaldı. Konu ile alakalı dönemin sadaret şifre kalemi görevlilerinden Mehmet Selahattin Bey'in verdiği bilgiler dikkate şayandır. Sultan'ın tahttan indirilmesi adına cemiyetin organizasyonu olduğuna dikkat çekilen bu bilgiler ışığında “darbe severlerin” iktidara gelme adına yaptıkları en klasik yöntem olduğunu daha sonraki benzer girişimlerden anlamak mümkündür. Mehmet Selahattin Bey'in vurgu yaptığı bir başka nokta ise darbe sırasında isyanın bastırılma yöntemidir. İsyan esnasında çete liderleri ile iş birliği içine gidilmesi bir dönem Balkanlarda Müslüman köyleri basıp halka zulmeden eşkıya ile birlikte hareket edilmesi, durumun vehametinin anlaşılması açısından yeterlidir. “*Kumandan ve zâbitandan mürekkebe heyet-i muhteremenin(!) taht-ı kumanda ve idaresinde bulunan taburlar efradı da aynı his ve fikirlere tabi olduktan başka efrad-ı mevcudenin kısm-ı küllisi Rumeli ahalisinden, Rum, Bulgar eşkıya çeteleri mensubînden oldukları cihetle erbab-ı cinayet ve şekavetten idi*²³¹.” Bulgar çete lideri Sandanski'ye Cemiyet tarafından sonraki yıllarda maaş bağlanması bu görüşü ispatlar niteliği taşımaktadır²³². Bunların dışında isyanın muhâlif liberaller yani Prens Sabahattin tarafından organize edildiği savıdır. Bu tespitle ilgili de çeşitli kaynaklarda birbirinden farklı işaretler vardır. İsyan sonrası bu görüş Prens'i rahatsız etmiş olsa gerek ki Mevlanzâde Rıfat Bey, Prens'in kendisinden *Serbesti* bürosuna ve Ahrar Fırkasına “Yaşasın Şeriat”, “Yaşasın Asker”

²³¹ Mehmet Selâhattin, *Bildiklerim–Muhâlif Hatıralar*, Haz. Ali Birinci- Cüneyd Okay, Vadi Yay. Ankara 2006, s. 19.

²³² BOA, TFR, I. MKM., Dosya: 34, Gömlek:3370, (28 Mart 1909.)

ve “Yaşasın Meşrutiyet” yazılı büyük birer pankart yaptırmasını istediğini aktarır²³³.

Sonuç açısından değerlendirecek olursak üst üste koyduğumuzda ortamın kargaşasından her kesimin kendi çıkarları açısından fayda yoluna gittiği aşikârdır. Göz ardı edilmemesi gereken başka bir gerçek ise bütün bu organizasyonun dış bağlantılarının da gerçek manada araştırılması gerektiğidir. Öyle ki Tanzimat sonrası Osmanlı ülkesinde ciddi yatırım ve hesaplar içine giren yabancı devletlerin bu çapta bir organizasyon içinde olduğunu düşünmemek resme eksik bakıldığı kanısını uyandırır.

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra 13 Nisan 1909 (Rûmî 31 Mart 1325) tarihinde vuku bulan 31 Mart Olayı, hareket ordusunun İstanbul’a intikali ve İttihatçı subaylara itaat etmeyen zâbit ve neferin kanlı bir şekilde etkisiz hale getirilmesiyle neticelendi. 31 Mart, dönemin sivil basınında geniş bir yer buldu. Aynı şekilde askeri basında da fazlaca yer verilen bu hadiseye özellikle *Cerîde-i Bahriye* ve *Şanlı Ordu* gazeteleri detaylıca yer verip hareket ordusunun adeta yayın organı olma görevini üstlendiler. Bunu yaparken de özellikle Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesi beklenmek suretiyle bir çeşit tedbir uygulanmıştır.

1911 yılında yayın hayatına Başlayan *Müdâfaa-yı Milliye* gazetesi içerisinde dönemin önemli isimlerinde Von der Goltz’un yayımlamış olduğu bir makalenin satır aralarındaki cümleler konu ile ilgisi olması münasebetiyle çalışmamızın bu bölümünde ele alınacaktır. Von der Goltz Paşa “Genç Türkiye Ordusu” başlıklı yazıda askerin itaatıyla alakalı bilgiler aktarırken konu ile ilgili şu anekdotu aktarmaktadır: “*Makedonya ve Edirne kıtaatı, asilere karşı gitmek için yola koyuldukları vakit amirlerinden hiç birisi hükümdar aleyhine kendilerini söyleyememişti.*”²³⁴

3.1. CERÎDE-İ BAHİRİYE VE 31 MART OLAYI

Meşrutiyet’in ilanı ve ardından gelişen olaylar dizisi sivil basında olduğu gibi askeri basında da kendine fazlaca yer buldu. Ancak yazılan yazılarda temkinli olmaları dikkat çekmektedir. Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinin

²³³ Mevlanzade Rıfat, *31 Mart, Bir İhtilâlin Hikâyesi*, Pınar Yayınları, İstanbul 1996, s. 154. Baran Hocaoglu, a.g.e., s. 137.

²³⁴ Von der Goltz, “Genç Türkiye Ordusu”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 19-20, 1 Kanun-ı sani 1327/14 Ekim 1911, s. 199.

ardından 31 Mart Olayı ile alakalı daha cesurca yazıların yayımlandığını görmekteyiz. 31 Mart Olayı ve akabindeki müdahalenin en önemli başlangıç noktası kabul edilen Taşkışla hadisesine *Cerîde-i Bahriye*'de detaylıca değinilmektedir. “İtaatsizliğin Mecâzatı Taşkışla Hadisesi” başlığıyla isimsiz olarak yer alan yazı, gazetenin ilk sayfasından üç sütun olarak yayımlanmıştır. Taşkışla’da yaşanan olayların detaylıca yer aldığı bu yazıda isyan eden askerlerin talep ve beklentileri üzerinde durulmakla beraber, askerlerin her fırsatta “Padişahım çok yaşa” sloganları ve terhis talepleriyle itaatsizliğe yönelmelerinden bahsedilmektedir. Askerlerin bu girişimleri kışla kumandanı Mirliya Şükrü Paşa tarafından her seferinde nasihat ile bastırılmışsa da netice elde edilemediği, akabinde Üçüncü Ordunun müdahalesi yazıda detaylıca anlatılmaktadır²³⁵. Gazetenin aynı sayısında yer alan itaat etme ile alakalı “*Cerîde-i Bahriye*” başlıklı küçük ilanda “*Hükümet ordunun ve donanmanın itaat-ı umumiye-i askeriyesi için değil üç neferi, yerine göre üç dört yüz itaatsizi feda edebileceğinden hilaf-ı kanun-ı hareketten tevfi olunması ve kemal-ı itaatle ifa-yı vezaif-i askeriye devam olunması tekrar ihtar olunur*”²³⁶ bilgisi yer almaktadır.

Sultan’ın tahttan indirilmesinin hemen ikinci günü gazetenin ilk sayfasında yer alan “Teşekkürât-ı ‘Azîme” başlıklı yazıda, 31 Mart hadisesi şöyle anlatılmaktadır.

Fransızlarda 13 numara ne kadar meş’um ise, bizde dahi 31 Mart o kadar meş’um olmak lazım gelir. Ve bu 31 Mart Rûmî 13 Nisana efranciye mesadûf olmakla 13’ün şeameti burada da görünür. Beşeriyette kabiliyet-i denaatkaranenin son derecesinde bir hıyanet ve riya ile libas-ı din ve takvaya bürünen mar-ı halehal-ı neşar-ı istibdat. <din isteriz! Şeriat isteriz!> avaze-i meraiyanesiyle bağırıldığı. Ve bağıra bağıra ne kadar hüsûnn-ı mazlumeyn ile târîh-i Osmâniyeyi lekedâr ettiği gün 31 Marttır. 31 Mart bu mukaddes vatanın mezarını hazırlamak gayret-i mahiyetinde idi. Fakat altı yüz bu kadar senelik, şanlı Osmanlı Tarihi bu alçak hıyanete tahammül edemezdi ve etmedi²³⁷.

31 Mart Olayı’nın gerçekleşme sürecinde, asker baştan sona olayın içinde olmakla beraber asker tarafından yapılan açıklamalarda ise olaya hiçbir şekilde müdahil olmadıkları, sadece gayenin hürriyeti muhafaza etmek olduğunu beyan etmişlerdir. *Cerîde-i Bahriye*’nin Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinin

²³⁵ İsimsiz, “İtaatsizliğin Mecâzatı Taşkışla Hadisesi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 393, 23 Teşrin-ievvel 1324/5 Kasım 1908, s. 57.

²³⁶ İsimsiz, “*Cerîde-i Bahriye*”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 393, 23 Teşrin-i evvel 1324/5 Kasım 1908, s. 58.

²³⁷ İsimsiz, “Teşekkürât-ı ‘Azime”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 245.

akabinde 416. sayısında yayımlanan Mahmud Şevket imzalı “Beyannamede” 31 Mart müdahalesi ve askerin durumu etrafıca şöyle açıklanmaktadır:

Ceraid-i mahalliye ve ecnebiyeden ekserisi Hareket Ordusu’nun İttihat ve Terakki Cemiyeti ile münasebette bulunduğunu dermiyan ediyorlar. Bu fikr-i mütalaa tamamıyla hilaf-ı hakikattir. Umûm Osmanlı orduları gafil fevz ve nusret-i Osmanî olan idare-i meşrutenin muhafazası namına ahd-ı misak etmiş olmaları hasebiyle ahiren İstanbul’da vukua gelen teşebbüs-ı irticai’yeyi imha ve Bünyan-ı devleti tersin ameliye bilaittifak müsta’ginen müteveffike teali İstanbul üzerine bir ordu sevk etmişlerdir. Bu ordunun kumandanlarıyla zâbitan ve efradından hiç biri hiçbir cemiyete mensub değildir. Esasen siyasiyat-ı devlete müdahaleleri katiyen caiz olmayan zâbitan ve efrad-ı askeriye’i Osmâniye yalnız mafukları tarafından aldıkları evamiri harfi harfine icra ederek başka hiçbir kuvvetin taht-ı nüfuz ve tesirinde bulunmayacaklar ve aksi hareketi sabit olanlar kanunen tecziye edileceklerdir. Binaenaleyh hareket ordusunun bir cemiyet-i hafiyye veya celileye? Mensubiyeti ve bahusus ordunun herhangi bir tesir-i tahtta hareket etmekte bulunduğu hakkındaki müddea’nın kalben usul ve esası olmadığı ilan ve ihtar olunur. 12 Nisan 325²³⁸.

Cerîde-i Bahriye’nin 416. sayısı Hareket Ordusu’nun özellikle de Mahmud Şevket Paşa’nın haber ve yazılarından ibaretti. Mahmud Şevket’in her yazısında ısrarla dile getirdiği sözler her darbecinin yaptığı gibi benzer nitelikte, savunma psikolojisi içindedir. İstanbul’a geliş sebeplerini; “*İdare-i Meşrua-ı Meşrutiyetin muhafazası*” ve “*istikrarın muhafazasını istikmâl etmek üzere*” olarak açıklamaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz “Beyanname” isimli yazının hemen sonrasında gazete yer alan “İlan-ı Resmî” isimli bir başka yazı, 31 Mart Olayı’nın ayrıntılarının anlatıldığı metin özelliğinde olup İstanbul’un çeşitli semtlerindeki çatışmalardan bahisle şu cümlelere yer verilmektedir:

Harbiye Nezâretindeki kıtaat müdafaaya vakit bulamadan teslim-i nefse mecbur edilip, Topkapı Sarayı, Fatih Zaptiye Dairesi, Bâb-ı âlî, Aziziye Karakolu, Tophane, Maçka, İplikhane meva’kii dahi müteakiben teslim-i silah etmişlerdir. Yalnız Taşkışla ve Beyoğlu kışlaları kıtaat-ı asiyesi, kuvve-i mertebeye karşı müdafaaya mütecasir olmalarıyla mezkûr kışlalar top atışıyla tahrip ve derunlarındaki i’sat kısmen tenkil olunup kısmen de arz-ı teslimiyet edilir²³⁹.

“Dersaadet Umûm İnzibat Dairesinin İlan-ı Resmîsi” başlıklı Dersaadet Jandarma Umûm Polis Müfettişi Miralay Galip imzalı beyanatta sıkıyönetim ilanı benzeri dört maddelik bir bildiri yayımlanmıştır. Bildiride Hareket Ordusuna,

²³⁸ Mahmud Şevket Paşa, “Beyanname”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 246.

²³⁹ Mahmud Şevket Paşa, “İlan-ı Resmî”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 247.

Selanik'ten celp edilen jandarma ve polislere itaati tebliğ etmekle beraber gece saat bir itibari ile fenerli ya da fenersiz sokağa çıkma yasağının bilgisi verilmektedir²⁴⁰.

Gazetenin aynı sayısında yer alan “Şehrimizin Evvelki, Dünkü Ahvalı” başlıklı yazıda da şehirde meydana gelen çatışmanın ne surette bastırıldığına dair detaylı bilgi mevcuttur. Taşkışla’da, Taksim Kışlası’nda, Hareket Ordusunun Sağ Cenahının Teşekkülü, Topkapı ve Fatih Tarafları, Bab-ı Seraskeri Ciheti gibi alt başlıklarla bölgesel anlamda detaylı bilgi verilmektedir²⁴¹.

Aynı sayıda “Ayastefanos Vakâyi” başlıklı küçük notta ise İstanbul’a gelen Hüseyin Hüsnü Paşa ile alakalı bir haber yer almaktadır. Bu haber, içeriği bakımından oldukça dikkat çekicidir. Öyle ki Hareket Ordusu’na kumanda eden bir üst düzey zâbite hakaret edilerek efradıyla birlikte hayvan vagonlarına konulması olayı dönemin hassasiyeti bakımından tartışmaya açık bir vakadır. Bu güne kadar bu konu ile alakalı çok fazla bilgi ya da belge olmayışı ve “Hareket Ordusu Kumandası Ayastefanos’ta Mahmud Şevket Paşa tarafından devralındı.” geçiştirmesiyle durumun esrarı bir türlü aydınlatılamamıştır. Bu küçük haber, çıkış noktası olması münasebetiyle üzerinde durulması gereken ciddi ve bir o kadar da önemli bir konunun aydınlatılması gerekliliğinin başlangıç noktasıdır.

Dünkü gün saat sekiz raddelerinde Ayastefanos’dan jandarma ve gönüllü efradı hamilen gelen birçok vatan hainleri de taht-ı hıfza getirilmiştir. Bunların arasında bir ferik Hüseyin Hüsnü namında, bir miralay vesaire de vardır. Hüseyin Hüsnü’nün üstünde beş yüz, iki yüz ve yüz liralık olmak üzere “hâmiline” üç çek çıkmıştır. Bunlar Ayastefanos’dan hayvan vagonuna yüklendikten sonra hazirun mezkûr hainlerin suratına tükürerek kendilerini layık-ı vechile tazlil etmişlerdir²⁴².

Bir başka bilgi notu “Gazi-i Hürriyet Niyazi Bey’in Mürûdu” alt başlığıyla şöyle verilmektedir:

Şehirde sükûn hâsıl olduktan sonra gazi-i hürriyet, fedakâr-ı şehit, Niyazi Bey Efendi, bizzat kumandası altında bulunan ve bin sekiz yüz kişiden ibaret olan Resne Taburuyla Bulgar vesair teba’a tarafından gönderilmiş fedakâran maiyetinde olduğu halde Fatih Beyazıt Meydanı, Divan Yolu tarikiyle Bâb-ı âlî caddesine inmiş, oradan köprüyü geçerek doğruca Yıldız’a gitmiştir. Niyazi Bey Efendi, bir muhabbet-i

²⁴⁰ Miralay Galip, “Dersaadet Umum İnzibat Dairesinin İlan-ı Resmisi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 247.

²⁴¹ İsimli, “Şehrimizin Evvelki, Dünkü Ahvalı”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, ss. 247-248.

²⁴² İsimli, “Ayastefanos Vakâyi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 249.

gaziyaner ile matbaamız önünden geçtiği zaman heyet-i tertibiyemiz tarafından alkışlanmıştır²⁴³.

“Karardan Sonra” isimli bilgi yazısında durumun kontrol altına alınma süreci ve bu sürece dâhil edilerek görev yapan Resne, Manastır ve Bulgar gönüllülerinin 31 Mart ve sonrası İstanbul’da bulunmalarına dikkat çeker²⁴⁴.

31 Mart isyanının bastırılmasının ardından bu defa mahkemede yargılama ve infaz süreçleri hakkında haberlere yer verildiği görülür. Bir yandan isyan esnasında hayatını kaybeden Hareket Ordusu zâbit ve neferlerinden övgü ile bahsedilirken bazen aynı sütunda idam edilecekler hakkında haberlere yer verilir. Bu haberlerden biri *Cerîde-i Bahriye*’nin 30 Nisan 1325 tarihli 418. sayısında yer alan “Fedakâr-ı Hürriyet Ali Rıza Efendi” başlıklı yazı ile isyan esnasında öldürülen bir zâbit ve hemen yanında “Sabah İdam Olunanlar” isimli diğer bir yazıdır. İdam haberlerine yer verilen makalede şu bilgi aktarılır:

“Hükm-i idam sadr olunan mahkumeynden dördü hala firarda, biri hastahanede olup ikisi içinde testir oluna ferman yetiştirilemediğinden mütebaki on altı kişi sekizi Kasımpaşa’da, dördü Beşiktaş karakolu önünde ve dördü ve dördü Beyazıt Meydanı’nda selb edilmiştir. Evvelki gece mahkumeyne daire-i Harbiye’de abdest aldırılarak ikişer rekâ’t namaz kıldırılmış ve Ferman-ı Hümâyûnun kıraatinden sonra saat sekizde iki bölük polis ve jandarma tarafından muhafaza olundukları halde harbiye Nezâretinden çıkarılmışlar ve Beyazıt Meydanı’nda tevkif olunarak ve mezkûr meydanda asılacak olmaları tefrik edildikten sonra diğerleri ikiye ayrılarak bir kısmı Beşiktaş’a, diğer bir kısmı da Kasımpaşa’ya sevk olmuşlardır. Mahkumeynin sevk oldukları sırada sokaklarda askeri müfrezelerden başka hiçbir ferde tesadüf olunmuyordu²⁴⁵.

İsyan esnasında öldürülen Asar-ı Tevfik zırhlısı süvarisi Ali Kabuli Bey’in ölümünden sorumlu tutulan Düzceli Ali adlı bir kişi de “*Mülkiye Ceza Kanunnamesi’nin 180. Maddesine tevfikeyen ve müttefiken idamına karar verildi.*” hükmü bulunmaktadır²⁴⁶.

Bunun gibi çok sayıda tecziye yazılarına da rastlamak mümkündür. 31 Mart sırasında aktif olarak bulunanlarla ilgili yargılama süreçleri ve mahkeme sonuçları “Divan-ı Harbi Örfi” başlığıyla gazete sütunlarına aktarılmıştır. “Tecziye” başlığı altında verilen karar sonuçları sadece *Cerîde-i Askeriye*’de değil diğer askeri ve sivil basın organlarında da yer almaktadır.

²⁴³ İsimsiz, “Gazi-i Hürriyet Niyazi Bey’in Mürûdu”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 249.

²⁴⁴ İsimsiz, “Karardan Sonra”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 251.

²⁴⁵ İsimsiz, “Sabah İdam Olunanlar”, *Cerîde-i Bahriye*, 30 Nisan 1325, S. 418/13 Mayıs 1909, s. 260.

²⁴⁶ İsimsiz, “Sabah İdam Olunanlar”, *Cerîde-i Bahriye*, 30 Nisan 1325, S. 418/13 Mayıs 1909, s. 260.

Öte yandan Ali Kabuli'nin öldürülmesi olayında kendisini kurtarmaya çalışan iki isim dikkat çekicidir. *Cerîde-i Bahriye*'nin çeşitli nüshalarında isimleri zikredilen Cemal ve Mehmet Çavuşların resimleri 419. sayıda yer alan "Ali Kabûlî Bey'in Katili Kimdir" isimli makalenin arasında yayımlanmakla beraber kendileri övgü dolu sözlerle birlikte kahraman ilan edildiler. Gazetenin 422. sayısında ise "Taltif-i Âli" başlıklı Ser Kâtip Halid Ziya imzalı yazıda Cemal ve Mehmet Çavuşların taltifleri için yayımlanan İrade-i Seniye'ye yer verilmiştir.²⁴⁷

31 Mart'ta aktif görev üstlenen Hareket Ordusu mensupları da taltiflerden gereken hisseyi fazlasıyla aldılar. Sultan V. Mehmed Reşad'ın tuğrası ile *Cerîde-i Bahriye*'de yayımlanan "Hareket Ordusu Mâlûleyn'i ile Efrâd-ı Âsiyenin Tecavüzüne Dûcâr Olan Mâlûleyne Fevk'al Nizâm Maaş Kanun Lâyihası" başlığıyla olayların yatıştırılması henüz gerçekleşmişken alelacele Hareket Ordusu'nun maaşlarının ilanı detaylı bir şekilde veriliyor. Mektep talebesinden miralaya kadar her kesimin belirtildiği maaş listesi Hareket Ordusu mensuplarını memnun edici miktarda meblağlar içermektedir²⁴⁸.

3.2. ASKER MECMÛASI VE 31 MART OLAYI

Asker Mecmûası belki de emsalleri arasında siyasi olaylara karşı en duyarlı süreli yayınlardandır. Öyle ki muhteviyatı bakımından incelendiğinde makalelerin yazarları dönemin en önemli siyasi ve askeri isimlerinden oluşmaktadır. Emsal askeri yayınlardan farklı olarak meşrutiyet, hürriyet ve 31 Mart ile alakalı konular ve haberler değerlendirilmektedir. Bütün bunların yanında eğitim amaçlı makalelere de yer verilen *Asker Mecmûası*'nda özellikle 31 Mart üzerinde etraflıca duran makaleler rastlamaktayız. Bunların içerisinde Hareket Ordusu Komutanı Hüseyin Hüsnü Paşa tarafından kaleme alınmış olan bir makale dikkat çekmektedir. "31 Mart Vak'a-yı Askeriyesi ve Netâyici" başlıklı yazıda 31 Mart'ın ve Hareket Ordusu'nun şehre

²⁴⁷ Bkz. *Cerîde-i Bahriye*, S. 419, 7 Mayıs 1325, s. 272- S. 422, 28 Mayıs 1325/10 Haziran 1909, s. 290.

²⁴⁸ İsimsiz, Hareket Ordusu Maluleyn'i ile Efrad-ı Asiyenin Tecavüzüne Dûcâr Olan Maluleyne Fevku'l Nizam Maaş Kanun Layihası" *Cerîde-i Bahriye*, S. 448, 26 Teşrin-i evvel 1325/ 8 Kasım 1909, s. 501. Konu ile alakalı Bkz. BOA, ŞD., Dosya: 651, Gömlek: 22, (9 Ocak 1915). Hareket Ordusu'nun müdahil olduğu dönemlerde Hareket Ordusu'nda şehit olanların ailelerine verilmek üzere başta Edirne olmak üzere çeşitli bölgelerden toplanan yardımın şehit aileleri yerine bahriye ianesine aktarılması gündeme gelmiş, BOA, DH. MUİ, Dosya:32/-1, Gömlek: 13, (9 Kasım 1909), Ancak bunun farklı bir yere sarfının uygun olmayacağı cevabı Dâhiliye Nezâretince verilmiştir. BOA, DH.MUİ, Dosya: 55/-1, Gömlek: 5, (16 Ocak 1910).

giriş aşama aşama aktarılmaktadır. 31 Mart Olayı sonrası Hareket Ordusu'na başlangıçta komuta eden Hüseyin Hüsnü Paşa nedeni tam olarak bilinmeyen sebep ya da sebeplerle mevcut görevinden azledilerek yerine 3. Ordu Kumandanı olan Mahmud Şevket Paşa geçmiştir. Mahmud Şevket Paşa, Hareket Ordusu kumandanlığı ile oldukça aktif bir siyasi yaşamın içine girecek ve suikasta kurban gittiği 1913 senesine kadar dönemin en önemli simalarından olacaktır. Hüseyin Hüsnü Paşa ile alakalı yukarıda da bahsettiğimiz *Cerîde-i Bahriye*'de yer alan "Ayastefanos Vakâyi" başlıklı haber konunun mukâyesesi için oldukça önemlidir. *Asker*'deki yazıda Hüseyin Hüsnü Paşa'nın konu ile alakalı çektiği telgraf olduğu gibi aktarılmış ve çekilen telgraf hülâsa edilmiş, bu değerlendirme ise isimsiz ve imzasız bir şekilde telgrafın devamına eklenmiştir. Hüseyin Hüsnü Paşa'nın çektiği telgrafın metni ve *Asker*'in yorumu aşağıdadır:

Üçüncü ordu afakından tulûğ iden şems-i hürriyet feyz bulan millet-i Osmâniye geçen sene 11 Mart Temmuz'daki inkılab azmi ile vücuda getirdikten sonra otuz iki sene kahrında caduy-i istibdâddan intikam almak sevdasına düşmemiş idi. Abdülhamid-i sani meşrutiyete sadık kalacağına dair yemin etmiş idi. Fakat aradan yedi sekiz ay geçer geçmez yeminini bozarak payitahttaki asakiri pare kuvvetiyle iğfal etti. Kendisine halife-i akdes ve kumandan-ı azam ünvanları veren bu hükümdar, askerini makasad-ı şitetkaranesini icraya alet ve bu suret Millet-i Osmaninin 11 Temmuz mağlubiyetinin intikamını almaya cerât eyledi.

İlan-ı meşrutiyetten beri hassa ordusu eskiden maluf olduğu hayat-ı atlaneden çıkarılarak sair ordular meyanında bihakkın birinci dereceye ahr-ı azalık suretde tensik edilmeye başlanmış payitahtta şimdiye kadar görülmemiş bir faaliyet-i askeriye revinema olmuş idi. Bu hayat fe'alına askerliği sırf bir vasıta -i maişetten daha doğrusu bila istihkak sık sık rütbelere alarak kesb-i nüfuz ve edhar-ı kuvvede? Hadım bir vasıttan ibaret addeden ve gayesi muhafaza-i vatan olmak itibarıyla haiz olduğu kudsiyet ve ulviyet ile beraber asker ocağının bizim gibi me'arifi henüz pek geride olan memleketlerde değil, en müterakki devletlerde bile bir mektep terbiye-i irfan add olunmakta bulunduğundan bihaber olan birkaç menfaatperest kâşane-i amalini tahrib etmiş idi. Laelhamd isyân-ı ahirde bu kabil müşvik ve muharriklerin adedi pek az olduğu divan-ı harb tedkikatıyla tebyin ediyor, buna teşekkür olunur.

Asıl teşvikin istibdâdın en bale tabakasından geldiğide mertebe-i sebta çıkıyor. Görülüyor ki 31 Mart teşebbüsü melu'nesinde iki amel me'sur kullanılmış: biri şeriâtın ortadan kaldırıldığı efsanesiyle iğfal ve pare ile ittima' edilerek kıyam ettirilen zavallı asker, diğeri istibdâdın avdeti menfutelerine müvafık bulan irticaîyun. Bu iki kuvvetin ikisinde bir manivela tatbik ediyor, bir taraftan Abdülhamid'in elinden milletin İstirdâd eden genç, mektebli zâbitanı neferlere parçalınıyor, diğeri taraftan Mebûsân milleti feci bir surette katl ettiriyordu. Bu hareketin bir hareket-i irticaaya olduğunu bediyette hiç kimse anlayamamış iki gün kadar herkes mebhut ve muttehir nihayet bu iki gün zarfında vuka gelen ahval bunun, Abdülhamid'in kati bir teşebbüs-ü mezbuhanesi olduğuna şüphe bırakmayınca vilayet ahalisi şiddetle protesto etti. Milletin hürriyetini İstirdâda alet olduktan sonrada o hürriyete nekhebân olmağa ahd-umışak etmiş olan Üçüncü Ordu, ikinci Ordu ile de teşrik-i mesai ederek seferberlik emrini verdi. İhtilal-i askeriye üçüncü günü tertib edilen Harekât Ordusuna mensub

nizamiye ve redif taburları, Sûvâri ve topçu kıtaatı Selanik ve Edirne'den İstanbul'a müteveccihen yola çıktı. Bunlara Rumeli'nin hemen her tarafından gönüllüler iltihak etti.²⁴⁹

İstanbul'da meşrutiyetin muhaterede olduğu vilayete aks edince Rumeli ve Anadolu'nun en ba'id beledinden bile muhafaza-i meşrutiyet için Umûm ahalinin İstanbul üzerine yürümeye müheyya olduğuna dair telgraflar yağmış isede münasebet-i karbiyet ve sevkıyatça suhulet itibarıyla ikinci ve Üçüncü Ordulardan tertib olunan Hareket Ordusu'nun kuvveti kâfi görülmek hasebiyle bu gazay-ı milli şeref-i mezkûr ordulara nasip olmuştur.

Ordunun sevkıyata başladığı her tarafa aks edince buna burada müstebdiler katiyen inanmıyor işi kuru bir tehditten ibaret zan ediyorlardı haritaları önlerine açıp mağlumat nazariyelerine istinaden beyan-ı mütalaa eden Avrupa muharririn askeriyesi dahi hareket ordusunun nihayet yirmi beş günden evvel İstanbul önünde toplanması kabul olmadığına hüküm ediyorlardı. Hâlbuki ordu erkân-ı harbiyesince ittihaz olunan tedbir-i mükemmele sayesinde hareket ordusu tam bir haftada ikmal etti tertibatını aldı. Nisanın altıncı yani İstanbul'daki kıyam-ı askeriyenin tam yedinci günü idiki İstanbul Pişgahında tecemmü etmiş olan kuvve-i muntazama kumandanlığından Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine keşide olunan telgrafname-i hakikat hali en geçbin olanlara bile anlattı. Büyük bir kıymet-i tarihiyeye haiz olan bu telgrafnameyi aynen derc ediyoruz.

“Otuz üç senelik medid ve müşavvim bir devr-i istibdâddan sonra bütün milleti Osmâniye'nin galeyan-ı hamiyetiyle istihsal ve İstirdâd olunan meşrutiyet-i meşruamızı yine dest-i cellad-ı istibdâda tevdi' maksad-ı melu'nanesiyle bin türlü hile ve fesadlar irtikab etmiş zahiren güya şeriat isteniyormuş gibi hakikatte şeri mübin-i ahmediye külliye Muhâlif olarak kanlı bir ihtilal-ı askeri i'kâna sebep olmuş bulunan melun ve vicdansız tarafدارan-ı istibdâd ile bir takım alçak ve menfur menfaatperestlerin telinat-ı iblisanelerine kapılmış ve payitahtın ve amacgah-ı ümmet olan Meclis-i Ali-i Mebûsânın al kanlara boyanmasına ve milletin nasiye-i pâkına müşkilezle bir şaibe-i seyyah-ı müzellet iras edilmesine sebep olmuş bulunan hassa ordusu efradıyla bahriye ve tophane efradının hareket vakası altı yüz senelik lekesiz bir namus-u inkıyad ve taat taşımakta olan mukaddes Osmanlı ordusunun pek büyük bir hicabe düşür etmiş ve bu lekenin harikulade bir suretle tethiri amel hayrile (Ayastefanos) ve Küçükçekmece'ye gelmiş olan İkinci ve Üçüncü Ordulardan müferrez kuvve-i muntazime-i Osmâniye müsteinen bitevfikate teali-i mukteza şer'i mübin-i ahmediyeden olan kanun-u münif-i esasiyenin bağdema her türlü tecavüzü halleden vakaiyesi ve payitaht-ı saltanat-ı seniye de asayiş ve emniyetin iade ve tahakkümü emrinde tedbir-i muasere ittihaz ve Martın otuz birinci gününü millet-i o en meşu'm yevm-i nuhuseti (uğursuzluk günü) haline getirmeye sebep olan hafiyelerle dahi ittiba-i menfaatperestlerin ceza-i sezeryanın tayini maksadıyla teşebbüs eyleyeceği her gûna icraatta muhafaza-ı serbesti edebilmek ve bu sayede Osmanlı ordusunun namusunu ikmal eyleyebilmek için İstanbul'da bulunan beri ve bahri silah arkadaşlarından atideki hususatı taleb eder.

Evvel Martın otuz birinci gününden evvel İstanbul'daki beri' ve bahri kıtaat ve sefaane mamur olan bilcümle erkân ve emr ve Zâbitânın bittekrar kıtalarına iade olunmalarına katiyen mumaleat etmiyerek bunların kafe-i evamirine körü körüne itaat ve inkıyad göstereceklerine ve siyasi işlere bağdema hiç bir suretle müdahale etmeyerek yalnız ve zaif mukaddese-i askeriyeleriyle meşgul olacaklarına dair Şeyhülislam ve Fetva Emni ve ders vekili efendiler huzuranıyla kendi kumandanları

²⁴⁹ Hareket Ordusu'nun seferberlik, tecemmi ve harekât-ı askeriyesine dair gelecek nüshada tafsilat-ı lüzuma verilecektir.

huzurunda ve Kuran-ı mübin ve münif üzerine ellerini basmış oldukları halde bir gün içinde umumen İstanbul'da bulunan efrâd ve küçük zâbitan yemin edeceklerdir.

Saniyen kendilerini şariat isteyiniz diye ifal ederek vatani tehlikeye düşürmüş olan alçakların tâdibi için ordumuzca ittihaz olunacak tedabir tenkiliye ve inzibatiyeye katiyen müdahale etmeyerek ve ordumuz efrâdına hatta yan gözle bile bakmayarak anları kendi öz kardaşları gibi bilecekler ve kendilerini iğfal etmiş olan hafiyelerle âdâniyi yine kendi zâbitlerine ihbar eyleyeceklerdir. Bu iki talebimiz İstanbul'da bulunan beri ve bahri bilUmûm silah arkadaşlarımız tarafından hüsnü suretle kabul olunarak itaat-ı kâmile ve ciddiye ibraz eyledikleri takdirde esnayı icraatımızda kendilerine katiyen ilişilmeyeceği hususlarının efrad-ı merkumeye anlayacakları lisan ile ihtar olunması ve derece-i metave'atlarının seriyen taraf-ı aciziye işarı rica olunur"

2 Nisan sene 325
Hareket Ordusu Kumandanı
Hüseyin Hüsnü

Bu telgrafnameye hulasa edecek olursak ordu kumandanının İstanbul'daki beri' ve bahri asakirden evvela mafuklerine itaat mutlaka göstereceklerine dair bir gün içinde umumen yemin etmelerini saniyen ordu müttecasır ve mecrumları te'dib için İstanbul'a girdiği zaman icraatına mani olacak hiçbir hareket ve teşebbüste bulunmalarını talep ettiği müsteban olur. Maateessüf İstanbul askerinin kâfesi bu talep-i makule cevab-ı muvafakat vermemiş bütün bu askeri bir aşaretle Ayasofya meydanına toplamış olan kumandan-ı akdes (!) yine bir emirle evlad-ı vatani beraberine kırdırmaktan mena' kader iken, o hicranlı günlerde hiçbir hareket-i memduhede bulunmamıştır. Yalnız biri ta'lim-i Marmara'ya gitmeye müheyya olarak limanda duran donanma, 8 Nisanda Ayastefanos'a giderek millet Meclisinin ve hareket ordusu kumandanının emrine tabi olduğunu beyan ile orada leşkerendaz muhabbet olmuştur.

Hassa Askerinden bir kısmının teklif olunan yeminden istinkâf etmeleri Hürriyet Ordusuna mukabele niyetinde bulunduklarına delalet etmekle şehre askerce girilmek lüzumu tahkik ettiği gibi, diğer taraftan İstanbul'da müthiş bir mukatelenin hazırlanmakta olduğu haberide orduya bu girişi teserriye mecbur eylemiştir. Sevkiyata Nezâret etmek üzere Selanik'te kalmış olan üçüncü ordu kumandanı Mahmud Şevket Paşa hazretlerinin, hitam-ı sevkiyata müteakip bizzat ordu karargah-ı umumiyesine gelerek bütün kuvve-ı beri'ye ve bahriyeye başkumandanlığını deruhde eylemeleri üzerine İstanbul etrafındaki hatt-ı muhasara iki koldan sıkıştırılmaya başlamış, Nisanın on birinci cumartesi gecesini İstanbul ve Şişli cihetlerinden giren Hürriyet Ordusu, ferdası günü (ertesini günü) sabahı dâhil şehirde yalnız Bâb-ı âlî taburuyla Taksim, Taşkıışla ve Maçka'daki asakir tarafından mukabele görmüştür. İstanbul'daki istibdat mercilerini yıkmaya ahd-u peymân etmiş olan teşnegân-ı Hürriyet-i Asakiri muntazama ve gönüllüler, kumandansız ihtiyar olunan bu müdafa-ı ma'yusaneye bir iki saat içinde galebe ile bütün kışlaları işgal etmiştir. Teessüf olunur ki Taksim önünde Osmanlı mertliğine yakışmayacak ve birçok meşhur kahramana ne ile mal olan târîh-i Muzafferiyet-i Osmâniye'de bir meşane daha tesadüf olunamayacak bir hüdaa-i zanaatkarane ile ifal edilen muhacemin bir miktar telifata duçar olmuş, bu meyanda Erkan-ı Harb Binbaşısı Muhtar Beyle Yüzbaşı Osman ve Mülazım Bekir efendiler cem-ı şahadeti nevş etmiş, arkalarından bütün millet ağlamıştır.

Nisanın on altıncı günü bu şüheday-ı pak-ı hürriyetin cenazeleri Gümüşsuyu hastanesinden kaldırılarak Şişli tepelerinden "Hürriyet-i Abide Tepesi" namı verilen

mahalde ve duay-ı rahmet-i rahman kılındı. Yâd-ı mealisi hatıra-ı millette ebediyen bir mevki bilaterin Tebcil ve takdis tutacak olan Şüheda-yı Hürriyetin merkadleri başında toplanan binlerce halk muvacehesinde gazi Ahmet Muhtar Paşa Hazretleri'nin, bu pir-i muhteremin cevânâne bir seda ile îrâd ettikleri nutuk, bütün hazırûnu hıçkırığa hıçkırığa ağılattı. Müşarünileyh dediler ki, ey cemaat; askerler 31 Mart gününü unutmayalım. O günkü hadise iki suretle elim idi. Hususıyla biz askerler için bunun ma'lûmatı pek kerandır. Vaktiyle hürriyeti askerler süngü sayesinde kazandık, sanıyorlardı. Fakat işte o süngüye başka tarafa çevirmeye mecburiyet hâsıl oldu. Bu hal elbette bir ordu için elimdir. İşte bunları gören ikinci ve üçüncü ordu arkadaşları iki gün içinde koca bir ordu hazırladılar. Hürriyet asilerini te'dib için ileri yürüdüler. Dört beş gün içinde bu ordu pek büyük işler gösterdi. O günlerde memleketin geçirdiği tehlikeler pek büyüktür. Bankalar kapılarını kapadı. Avrupa bizden yüz çevirdi. Hainler yüzleri kara olduğu halde bu ordunun celadeti karşısında ricat ettiler. Dilaverler on adım mesafede silahıyla dövüştüler. Hürriyet aldılar. Vatan kardeşlerini kurtardılar. Avrupa'yı hayrette bıraktılar.

Ne mutlu o şehedaya ki vatan uğrunda hürriyet uğrunda kanlarını dökerek öldüler! Ne mutlu o ailelere ki böyle mukaddes vazifeleri eda için millete evlâd yetiştirdiler! Elyevmilkıyam biz bunları unutmayız. Osmanlı tarihini sahife-i abidesine bunları altın yazılarla yazacaktır. Huzur-ı Rabbül'alemine kanlarıyla çıkacaklar. Cenab-ı hak bizi onların şefaatine mazhar eylesin. Ailelerine de sabır-u şûruf bahşetsin.

“Ey kanlı arkadaşlarım!. Namûmma Şanlı Ordu namına size sükûd-ı ‘ami ifa eyliyorum.”

Bütün bu faciyyaya sebebiyet veren Abdülhamid-i sâninin Taht-ı

Osmâniyeye daha ziyade şayan-ı endâz olması artık muvafık olamayacağı Beled-i Osmâniyenin her tarafından varid olan telgrafnamelerinde beyan olunması üzerine kitab-ı şeriati tî-u men'i ve hârik-u ihrak beytûlmal-ı tebzur ve israf, bila sebep şeri' katl, habs ve tağrib gibi mezalim-i muteâdesine zımmimeten meyanında hânîs-i fitne ihdasında muzırır mukatele-i ika'ına sebep olmağla Hilafet-i Saltanattan hela'ne-i fetva sadr olmuş, Nisanın on dördüncü günü Veliahd Reşad Efendi Hazretleri bilares ve İla istihkak Sultan Muhammed Han-ı Hamis namıyla Nebâhat-ı bahş arike-i hilâfet ve saltanat olmuşlardır²⁵⁰.

4. SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ VE ASKERİ BASIN

27 Nisan 1909 tarihinde bir Yahudi ve bir Ermeni'nin de aralarında bulunduğu dört kişilik bir heyet tarafından Şeyhülislam Ziyaeddin Efendi'nin fetvası olduğu halde Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi sonrasında basın dünyası ciddi bir çalkantı içine girecektir. Tahtta olduğu son güne kadar temkinli olmaktan geri durmayan meşrutiyet basını ve özellikle askeri basın, Sultan V. Mehmed Reşad'ın Cûlûs-ı Hümâyûnları sonrasında sâbık Sultan'a gazete köşelerinden yüklenerek hakarete varacak yazılar yayımladılar.

²⁵⁰ İsimsiz, “31 Mart Vakay-ı Askeriyesi ve Netayici”, *Asker*, S. 16, Tarihsiz, s. 141.

4.1. ŞANLI ORDU GAZETESİNDE SULTAN II. ABDÜLHAMİD’İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Sultan V. Mehmed Reşad’ın tahta oturmasının hemen ardından Şanlı Ordu gazetesinin Rûmî 15 Nisan 1325 tarihli 3. sayısında “Sultan Mehmed Reşad Hazretleri’nin Cûlûs-ı Hümâyûnları ve Resmi Geçit” başlıklı yazıda:

Otuz üç seneden beri enva-yı mezâlim ve ta’addiyâta ve her türlü kahır ve istibdâda mahkûm olan ve kendilerinin saadeti, vatanlarının selâmeti için meşrûfî bir hükümete ve âdil bir padişaha nâiliyeti gece gündüz Cenâb-ı Haktan tedrî ve niyâz etmekte bulunan millet-i Osmâniye işte bu gün bu saatte mazhar buyrulmuşlardır²⁵¹.

Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesinin ardından *Şanlı Ordu* gazetesinde yayımlanan bir şiirde ona duyulan öfkenin askerin penceresinden yansıtıldığını görmekteyiz²⁵².

Kadîd-i İstibdad Yahud Kırmızı İzler

Bir köhne kadid parçası, bir çehre-i menhus,
Zulmetler içinde mütereddit, mütelâşi,
Daim mütefekkir görünür, kendine mahsus
Efkârı sakimane ile âleme karşı
Ateş saçarak etmede her gün bizi tehdit,
Âmalî harisanesini eyledi tezyid...
Gördükçe bu mazlumlarını, sinesi mağrur,
Tırnaklarını aileler kalbine saplar;
Mağdurlarının her biri bir gûşede ağlar,
Katlandı vatan görmeğe evlâdını makhur...
Birçoklarımız mahpes-ü menfada süründük.
Ey gazi-i mecruh ve gadideye döndük.
Ey kanlı eliyle vatan âmaline hail,

²⁵¹ “Sultan Mehmed Reşad Hazretleri’nin Cûlûs-ı Hümayunları ve Resmi Geçit” *Şanlı Ordu*, S. 3, 15 Nisan 1325/28 Nisan 1909, s. 1.

²⁵² Mustafa Kemal, “Kadîd-i İstibdad Yahud Kırmızı İzler”, *Şanlı Ordu*, S. 1, 13 Nisan 1325/26 Nisan 1325, s. 3. Şiirin Mustafa Kemal Atatürk’e ait olup olmadığına binaen çeşitli şüpheler olduğu, Şanlı ordunun ilk sayısında Hüseyin Hüsnü Paşa tarafından yazılan beyannamenin Mustafa Kemal tarafından kaleme alındığı bilgisi ile ortaya çıkan tartışma Hakkı Tarık Us ve *Ulus* gazetesi yazarı Nurettin Artam arasında da polemik konusu olmuştur. Ancak şiirin o dönemlerde yazdığı manzumeler ve çeşitli yazıları dergilerde yayımlanmış Ankaralı Avukat Mustafa Kemal isimli bir Bey’e ait olduğu sonucuna varılmıştır. Manzumenin ilk olarak Manastır’da yayımlanan *Neyyir-i Hakikat* gazetesinde çıktığı bilgisi de verilmiştir. Bkz. Sadi Borak, “Atatürk’e Ait Sanılan Şiirler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 21, Kasım 1991, Ankara.

Ey enmele-i sürhu cinayate delâil
Teşkil eden ey köhne kadit, katili efkâr,
Ey katil-i şübban-ı vatan, katil-i ahrar,
Ey varlığı bir millet için bâdî-i zillet.
Ey çehresi ifrite veren dehşet-i vahşet,
Zindanları, menfaları, mahpesleri doldur,
Zincir-i esaretle bütün hisleri dondur.
Tesmim-i nefes, nefy-i ebet, sonra denizler..
Her girdiğin evlerde durur kırmızı izler...
Kâbusöi hiyanetle vatan can çekişirken
Âtimizi dendan-ı harisin kemirirken
Bir gün Rumeli dağları envara boyandı;
Hürriyetin enfası ile herkes uyandı.

Şanlı Ordu gazetesi 6. sayısında “Hakan-ı Sâbıkın Son Vedâi” başlıklı yazıda İstanbul’da 1908 yılında Ermeniler tarafından yayımlanan *Jamanak* gazetesi muhabirinin Sultan II. Abdülhamid’in Yıldız Sarayı’ndan ayrılma anında nöbetçi bulunan bir zâbitle yaptığı röportaj yer almaktadır. “Hâkân-ı Sâbıkın Son Vedâi” başlıklı röportajın tam metni:

Jamanak Gazetesi Muharrirlerinden birisi Yıldız’da nöbetçi bulunan bir zâbitle muhaveresini şu sözlerle hikâye ediyor;
Zâbit- Abdülhamid’in buradan mefârekati hengâmında nöbetçi olarak burada bulunuyordum. Fakat bir şeyden ma’lûmatım yok idi. Yalnız kapıda bulunan neferlere Nezârete ma’mur idim. Gece saat on bir raddelerinde iki arabanın kapıya yaklaştığını gördüm. Arkalarını bir zırhlı otomobil takip ediyordu. Otomobili idare eden Yüzbaşı Hamdi Bey’i tanıdığım için sebep-i teşriflerini sordum. Cevaben:

– Hamid Ağayı gezmeye götüreceğiz!

– Nereye?

– Bilmem! Fakat uzun bir seyahat icra edecektir.

Bunun üzerine Yüzbaşı içeriye girip saraya doğru ilerledi. Biraz sonra içeriden iki fenerlinin kapıya doğru gelmekte olduklarını gördüm. Ve yavaş yavaş tekarrib eden fenerlileri takip edenlerden üç zâbitin ikisi binbaşı, üçüncüde yüzbaşı idi. Bunların arkasında Abdülhamit üzerinde uzun bir kaput ve elinde kalın bir baston olduğu ve başını öne eğmiş bulunduğu halde bervez’i mahzunane ile geliyor ve iki saraylı, on nefer ve dört saray hademesi tarafından teşyi’i ediliyordu. Abdülhamid’in kapıya vürudunda lambaların aks eden ziyası arasında kendisini iyiden iyiye müşahade ettim. Muharrir – Nasıl idi?

Zâbit – doğrusunu ister misiniz Ben ile bilUmûm arkadaşlarım binbaşidan başlayarak bir nefere kadar bile bila istisna Abdülhamit’e karşı büyük bir husumet beslemekte ve hepimiz kendi elimizle teczi’e etmek azminde idik. Fakat nasıl ki yüzünün renginin atmış, gözler fırlamış ? merde bir halde göründü. İşte o zaman kalbimde derin bir merhamet hissettim. O dakikalarda Abdülhamit hakikaten cezalarının en büyüğünü görüyordu. (Mülazım gayet müteessir bir halde hikâyesine devam ederek) sarayın

kapısına gelince durdu. Ve arkasına mütehemmerane baktı. Ve kendisini takip eden saray ağalarına hitaben; artık gidiyor muyuz? Dedi. Onlar cevap vermeyerek yerden bir selamla mukabele ettiler. Abdülhamit durdu. Ayağı ileri gitmiyor ve adeta Yıldızdan ayrılmak istemiyordu. Binbaşılardan biri yüksek sesle yürüyelim mi? demesi üzerine re‘aşa-yı istila eyledi. Ve düşecek gibi oldu. Ağalar derhal koşup kollarına girdiler. Şu sırada Abdülhamit artık ağlıyordu! Ağlıyordu!.. Bilahare ağaların muavenetiyle adeta çekişe çekişe arabaya girdi. Önümüzden geçtiği sırada ben maiyetimde bulunan neferatla birlikte selama durmuştuk. Abdülhamid müttesil (Allah Allah Allah) diyordu. Kendisiyle beraber merkum ağalar arabaya girdiler. Arabanın kapısını kaparken Abdülhamit başını dışarı çıkardı. Rica ederim yavaş gidelim! Demiş ve arabalarla otomobil gecenin zulmetleri arasında kaybolmuş idi²⁵³.

4.2. DONANMA MECMÛASI VE SULTAN II. ABDÛLHAMİD’İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Mecmûanın 2. sayısında Fazıl Berki’nin kaleminden yansıyan “14 Nisan” isimli şiirde Sultan II. Abdülhamid’e karşı yapılan öfke göndermesi, o günlerin alışlagelmiş şekliyle yansıtılmaktadır. Şiirin ilk kıtası şöyleydi:

*Kirletirken kan ile taht-ı muallâsını dün,
İnletirken vatanı böyle kara bahtı için,
Kanlı sultan kudurup yaptığı buldu bu gün
Hısm-ı hürriyete mâtem ve bütün halka düğün..*

Sultan II. Abdülhamid’i eli kanlı bir katil olarak tanımlayan Meşrutiyet basınında benzer yaklaşım ve yorumlara rastlamak mümkündür. “İslâmın Bugün ki Vecâibi” başlıklı isimsiz yazıda ise sultanın tahttan indirilmesinden sonra diğer devlet erkânının âkıbeti hakkında bilgi verilmiştir.

...En başta Abdülhamid olmak üzere idare-i istibdâdiye ve zalımanesini temsil eden ne kadar zulume-i avane-i hevanesi varsa hepsi memuriyetlerinden defi‘ ve tard edilmiş; vatan ve millete sıkı eden meşhur ve mütevattür hıyanetleri ile mütenasib kısas ve i‘dam, nefi‘ ve tağrib, hapis ve tescin gibi ceza ve akıbetlerle ıslah hallerine çalışılmıştır²⁵⁴.

4.3. CERÎDE-İ BAHRİYE VE SULTAN II. ABDÛLHAMİD’İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Sultan II. Abdülhamid’in 27 Nisan 1909’da tahttan indirilmesinin ardından çıkan 29 Nisan 1909 tarihli *Cerîde-i Bahriye* ilk sayfadan konuyu haber yapmakla kalmayarak Sultana karşı hakaretlerin bulunduğu bir yazı yayımladı. Daha önceki

²⁵³ İsimsiz, “Hakan-ı Sâbıkın Son Vedar”, Şanlı Ordu, S. 6, 18 Nisan 1325/1 Mayıs 1909, s. 4.

²⁵⁴ İsimsiz, “Müslümanların Bugün ki Vecaibi”, *Donanma Mecmûası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1326/22 Kasım 1910, s. 772.

sayılarında bu türden bir yazı veya haberin bulunmadığı gazetenin 416. sayısında böyle bir makale yayımlanması, ona karşı beslenen kinin ne kadar büyük olduğunu gösterir. “Beşâret-i Azîme” başlıklı yazı Devr-i Hâmîdi’yi ciddi anlamda yerer niteliktedir.

Vatan ve milletin otuz üç senelik harabını ve azabını, izmihlal ve elemi bugün vaka-yı tarihiye sırasında geçti. Bugün halas bulduk, vatanın müstei‘d olduğunu hedef-i mesud ve ümerane ilk vaka-yı âdim bugün atıldı. Sekiz aylık devr-i hürriyet Sultan Hamid-i mahlûk’un hayat-ı meşhumesinde bir arıza bir yama, bir maraz gibi idi. Onun fetret ve hilafet-i sefân ve seyahı, bu arızaya, bu yamaya, bu maraza tahammül edemezdi! Kan dökülmeli, kan dökülmeli, kan dökülmeli idi.. Döküldü! Ve İstanbul şüheda-ı hürriyet mezarları ile doldu. Hun-i mazluminin ile yıkandı.

Ve nihayet adalet-i rabbaniye, cihad ve gayver bir hürriyet ordusu muhabbetle, onun hunin ellerinden tutarak çekti, attı. Bir hayat-ı siyahın, simsiyah bitmesi, zalimlerin mezalim içinde yuvarlanması tebyi, ve adalet-i ihyaya mukarren değimlidir?

İşte o adalet-i ihyâ, bu güne mukadder imiş. Bugün vatan ve millet “Sultan Mehmet Han-ı Hamis” gibi bir padişah zi şevket ile mesut ve bahtiyardır²⁵⁵.

Aynı sayının içinde yer alan “Enver Bey” başlıklı küçük notta; “*Kahraman-ı hürriyet Enver Bey, evvelki gün Taksim Kışlası’na nakl-ı mekân ederek Beyoğlu mıntıkasındaki hareket-i askeriye’nin kumandasını ele almıştır*”²⁵⁶ bilgisi aktarılmıştır. *Ceride-i Bahriye* 416. sayıda Sultan’ın tahttan indiriliş süreciyle alakalı taraflı bilgiler vererek konunun meşrulaştırılması adına da ciddi bir çaba içine girdi. Bu çabanın ilkinde “Taraflı Meşihat-ı Celileden Verilen Fetva-yı Şerifenin suretidir” başlıklı yazıda Şeyhülislam Ziyaeddin Efendi tarafından verilen hal fetvasına yer vermektedir²⁵⁷. Devamındaki bir başka yazıda “Meclîs-i Umûm-i Milli Kararnamesidir” başlığıyla yayımlanan fetva onanarak uygulamaya konulduğuna dair bilgi ile birlikte Sultan V. Mehmed Reşad’ın Makam-ı Hilâfet ve Saltanata, Sultan Mehmet Hân-ı Hâmis unvanıyla geçişi bildirilmiştir.

²⁵⁵ İsimsiz, “Beşâret-i ‘azimâ”, *Ceride-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 245.

²⁵⁶ İsimsiz, “Enver Bey”, *Ceride-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 250.

²⁵⁷ Sadr-ı âzam ve şeh ul-islam ile Âyan ve Meb’usan reisleri ile mebu’sandan Mustafa Asım ve Küçük Hamdi Efendi’ye fetva itası teklif olundukta: “Fetva İtası bana ait değil, Şeyhu-l- İslama aittir. Fetva emini müsveddesini yazar Şeyhu-l-İslam imza eder. Ben Fetva emanetinden istifa etmişim; istifayı sizin kanun-i esasinizde kabul ediyor” demiştir. Hamdi Efendi ise “Bir ferd-i Müslim size fetva emini sıfatıyla değil, memleketin ulema-yı meşhuresinden bir zat sıfatıyla müracaat edip de bunun caiz olup olmadığını sorarsa cevap vermeye şer’an mecbursunuz”, demesi üzerine “sen akıllı bir adama benziyorsun; hal’de şeamet vardır, bunu yapmayın! Rusya Muhârebesi esnasında Sultan Abdülaziz’in Hal’inden ben muhacirin-i İslamiye çocuklarını omuzlarımda taşıdım, omuzlarım çürüdü. Feragat teklif edin, belki nefsinizi azleder” demiştir. Mustafa Asım Efendi “ O halde fetva feragat ve teklifi veya hal’i suretiyle iki şık üzerine yazılırsa ne dersiniz?” deyince “Bu olur” diye mukabele etmiştir. Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 37.

Yine gazetenin aynı sayısının “Hal Kararına Dair” başlıklı yazısında Sultan II. Abdülhamid’in hal kararı üzerinde durularak durumun meşrulaştırılması çabası göze çarpar. Âyân Meclîsi ve Meclîs-i Mebûsân’ın sabah üçte yaptığı olağanüstü toplantıyı ve görüşülen konularla alınan kararların haber yapıldığı yazıda Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilişinin gerekliliği üzerine vurgu yapılmıştır. Yazıda Sultan V. Mehmed Reşad’ın tahta çıkış hikâyesinin detayları şu şekilde aktarılmıştır:

Dün sabah Meclîs-i Mebûsân ve Ayan saat üçte birlikte olarak içtima eylemiştir. Mevki-i riyaset-i Ayan reisi Said Paşa tarafından kaf-i sabk-ı ışkâl edilmiştir. Mebuslar ile heyet-i ayan pek sabırsız görünüyordu. Said Paşa birkaç günden beri vilayetten gelen ve mâl-ı münderecatı Abdülhamid saltanatını katiyen istemediklerinden ibaret bulunan yüzlerce telgrafları heyecan husule gelir ve vaktinden evvel bir karar verilir mütalaasıyla Meclîse okumamış ve hıfz eylemiş idi. Dün sabah bu telgraf namelerden yalnız biri kıraat olunur olunmaz şiddetli bir alkışla fikr-i Mebûsân ilan edildi ve hal’ine karar verilmesi heyet-i muhtereme-i Mebûsân müşarünileyh Said Paşa tarafından teklif olundu. Derhal kabul edildi. Ancak şeriat-ı müttehire-i İslâmiyeye ahkâm-ı celile-i mahmudiyye her hal-ı vakarda Tevfik-i hareket eden Mebûsân fetva istihsalini tensib ve tasvib eylemesiyle Âyandan Ahmet Muhtar Paşa ve Manastırlı İsmail Hakkı Efendi, Mebûsândan Mustafa Asım Efendi ile reis vekili Talat Bey bab-ı meşihata gönderildi. Müşarünileyh saat altı raddelerinde şeyhülislam ve fetva emini efendilerle beraber daire-i Mebûsâna gelerek riyaset odasında müzakerat ile meşgul oldular. Orada fetva-ı şerife hükm-ü celilinin Reşad Efendi Hazretlerine tebliği ve tensibi ve bunun için Bolu Mebusu Habib Efendi İzam-ı tasvib olundu²⁵⁸.

Yazıda hiçbir olayı atlamadan Sultan V. Mehmed Reşad’ın tahta çıkış serüveni anlatılmakla beraber, “*Fatih Sultan Mehmet Han hazretleri İstanbul’u fethetti, İkinci defa şimdi fetholunur. Binaenaleyh Reşad Efendi Hazretlerine (Sultan Mehmet Han-ı Hamis) unvanı verilmelidir.*” şeklinde bir yaklaşım benimsenmesi, İstanbul’un fethinin Ortodoks Bizans’a karşı yapıldığı dikkate alınacak olursa, Sultan II. Abdülhamid’i tahttan indiren anlayışın nasıl bir hâlet-i rûhiye içinde olduğunu anlamak mümkündür.

Sultan’ın tahttan indirilişinin ardından yayımlanan yazılardan bir diğeri de “Bayram” başlıklı yazıdır. 1909 yılının Ramazan bayramına denk gelen yazı içeriğinde Sultan II. Abdülhamid Dönemi’ne atfen 33 yılın içerisinde geçen

²⁵⁸ İsimli, “Hal Kararına Dair”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 416, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 251.

Talat Paşa tarafından Fetva Emni Nuri Efendi’ye Meclîs-i Mebûsân’a gelmesi bildirilmişse de Nuri Efendi Fetva itası kendisine taalluk etmeyip Şeyh ul İslama ait olduğundan bahisle itiraz eylemiş isede serd ettiği mazerete bakmayarak vuku bulan ısrarı üzerine azimete mecbur olmuştur. Oradan Bab-ı Meşihata Giderek Şeyh ul İslama’da azimet eylemesini teklif etmiş. Müşarünileyh “ Ben hastayım gidemem, diye serd-i mazeret etmesiyle, “Neniz var?” diye sorup “İdrarımı tutamıyorum” deyince “Efendi iş bu hale geldikten sonra donuna da işesen ben seni zorla alıp götürüm; ördeğini de beraber al”, diye tehdit ederek birlikte götürmüştür. Ali Fuat Türkgeldi, a.g.e., s. 36.

bayramların buruk geçtiğini, sadece müstebitlerin bayram havasını aldıklarını söylemişlerdir. Artık hürriyetin var oluşuyla gerçek bayramların halkın hak ettiği şekliyle yaşandığına vurgu yapılmaktadır²⁵⁹.

5. ASKERİ BASININ SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ

II. Meşrutiyet'in ilan sürecinin ardından, siyasi irade ve otorite tamamen ordunun inisiyatifine geçti. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin üst kadrolarının ağırlıklı olarak zâbitlerden müteşekkil olması bu durumu kuvvetlendirdi. Gerek askerler gerekse siviller tarafından çıkartılan askeri gazete ve sivil basın o günlerde ciddi anlamda ordu yanlısı yayınlar yapmaktaydı. Sultan V. Mehmed Reşad'ın cülûsunun ardından iktidardaki yerini sağlamlaştıran İttihat ve Terakki Cemiyeti ordunun yanında basının da desteğini kazandı.

Siyasi otoritenin eşittir ordu anlamına da geldiği anlayışı sadece iktidar yanlısı yayınlar yapanlarda değil, muhâlif basın tarafından da paylaşılmaktaydı. Dönemin en muhâlif sayılabilecek isimlerinden olan Derviş Vahdeti, isyan günlerinde çıkarmış olduğu *Volkan* gazetesi sütunlarında da sürekli orduyu ve zâbitlerini methederek, askerlere itidâl çağrısı yapıp, askerlerin zâbitlerin emri altında olması gerektiğine dikkat çekmektedir²⁶⁰.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ordunun siyasi gölgesinin sivil ve askeri basın üzerine etkisinin hissedilmemesi mümkün değildi. Askerlerin çıkarttığı yayın organlarında yer alan yazılar, dönemin en hareketli günlerinde kaleme alındığından siyasi havayı da yansıtır nitelikteydi. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Sultan II. Abdülhamid'e mesafeli duran basın, ipin ucunu kaçırmadan kendisine şükran duygularını yansıtır yazılar yayımladılar. 31 Mart sonrası ve II. Abdülhamid'in hal'inden sonra kaleme alınan yazılarda, Sultan'a ve taraftarlarına kin ve öfke dolu yorumlar yapılmaya başlandı.

²⁵⁹ İsimsiz, "Bayram", *Ceride-i Bahriye*, S. 441, 1 Teşrin-i evvel 1325/14 Ekim 1909, s. 477.

²⁶⁰ Derviş Vahdeti, "Kahraman-ı Hürriyet Enver ve Niyazi Beylere", *Volkan*, S. 2, 12 Aralık 1908, s. 8. -Esbâb-ı İnkılâb, S. 3, 13 Aralık 1908, s. 11.

5.1. ŞANLI ORDU’NUN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ

31 Mart Olayı üzerine Hareket Ordusu’nun İstanbul’a girişinden hemen sonra yayın hayatına başlayan *Şanlı Ordu*, dönemin siyasileri üzerinde etkili olan bir gazeteydi. *Gazetenin* 11. nüshasında “Hükümetlerin Vazifesi” isimli makalede karşılaşılabilecek olağanüstü durumlarda hükümetlerin nasıl tavır takınacağı üzerinde durulmaktadır. Makale, Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilişinden kısa bir süre sonra kaleme alınmıştır. 6 Mayıs 1909 tarihli gazete nüshasında yer alan makalenin yazarının adı olarak elif ve mim. imzası atılmıştır. Makalenin başlangıcı şöyledir:

Hükümet, kuvve-i umumiyenin isti‘malinden ibaret olmasına nazaren başlıca vazifesi taarruzat-ı hariciyeye karşı vatanı muhafaza ve dâhilde asayiş i idame ederek tevzi-i adalet etmekten ibarettir. Vezaif-i mezkureye ifa içinde bize en ziyade lazım olan kuvvetli bir hükümet ve en ufak vakai‘den en büyüklerine kadar satvet ve iktidarının gösterebilecek kanuni bir şekl-i idaredir.. .. Vatanımızın hemen her köşesinde şu son günlerde vukua gelen Ahvâl-ı muessafenin enzar-ı cihanın bize matuf olduğunu şu zaman-ı nazikede Hafazana, pek büyük tehlikelere yol açması ihtimali düşünülürse hükmünüzün vazifesinin ne kadar büyük olduğunu tezahür eder. Hükümetin en mühim vazifelerinden biride bir vaka’nın zuhurundan sonra onu teskin ve tepis değil, adm-ı kuvve-i espâbını izhâr ve tehiy etmektir. Görülecek muvaffakiyetde usul bundadır. Yoksa Lafidane “eğer böyle bir şey olursa icabına bakarız” diyerek hiçbir hareket ve faaliyet izhar etmemekle vazife îfâ edilmiş sayılmaz.

Makalenin devamındaki satır aralarında meşrutiyet karşıtı görüşlere ve nümâyişlere anında cevap verilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. “..Bu kadar tahaccüme karşı muhafaza-yı itidal etmek ne kadar müşkîl olduğunu azıcıkta biz idrâk etmeli değil miyiz?” cümlesiyle ordunun gerektiğinde sertliğe başvurmaya meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Makalenin sonunda da ..el-hâsıl zamanın nezaketi hasebiyle ehemmiyeti mevkubesi bir kat daha artan hükümetimizin en başlıca vazifesi kemal-i faaliyet ve hizm-i ihtiyatla hareket ederek emn ve asayiş i temin ve vukuat-ı müessifenin zuhuruna meydan vermemekten ibaret olduğu gibi, ahalimizin her türlü icraatta ana zahir olarak da muavenet etmesi ...”²⁶¹ ifadeleri yer almaktadır.

5.2. ASKER MECMÛASININ SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ

II. Meşrutiyet’in ilanının ardından yaklaşık kırk gün sonra yayın hayatına başlayan *Asker Mecmûası* ilk sayısında üç sayfalık “Üçüncü Orduya Selam” başlıklı bir yazı yayımladı. Yazıda, Üçüncü Ordu ve subayları şöyle övülmektedir:

²⁶¹ Elif. Mim., “Hükümetlerin Vazifesi”, *Şanlı Ordu*, S. 11, 23 Nisan 1325/6 Mayıs 1909, s. 1.

Selam ey fatih-i ekalim-i Hürriyet! Selam ey Ordu-ı Muazzam! Ey ruh-ı cism-i devlet ve millet selam! Bir anda ki vatan Zaleme-i istibdâdın desti bi âmân kahrında inleye inleye teslim-i can ediyordu. Bir anda millet amir ve memur sıfatında katillerin hançeri zehri âludi ile göğsünde açılmış olan müthiş yaralardan tahlis-i hayat edemeyeceğini anlıyordu. Bir andaki asker, o silah-ı şan u şeref o nüfuz ve kuvvet ve kudret üniformalı cellâtların zir-i tahakkümünde hak-i mezellete sürüne sürüne mahvoluyordu. Sen ey şanlı ordu! Sen âgûş-ı feyz ve terbiyetinde yetiştirdiğin zâbitanla, efrâdınla meydan-ı hamâsete atıldın. Kılıncınla îadei hayat-ı millet ettin. Çıkışın bir mâcize-i kübra gibi harika nümâdır! Harekât ve irâdâtın nev-i insanı ikbâle götüren kanun-ı esâsiler gibi her türlü şeyen ve garazdan mu'arra ve musâffadır. Kılıcınız mahsul-i fütuhâtı olan mukaddes vatanımızı kendilerine çiftlik edinmeyi âksa-yı emel addeden hainler sebebiyle memleketimizde görülen hal-i perişanı, bir inkıraz-ı hakikinın pek uzak olmadığını bize ayanen gösteriyordu.. Hâsılı Üçüncü Ordu bir hükümet-i zalime ve mutlaka ile uğraştı İlk hamlede onu yere serdi. Osmanlılığı mevt-i muhakkaktan kurtardı. Vatani muhatara-i inkisâmından halâs etti. Millete ebedi bir feyz ve hayat bahş eyledi. Bundan dolayı Arnavudluğun yüksek tepelerinde şahinler gibi kayalardan kayalara uçarak asıl, fedakâr, âl-i cenap, maiyyetleriyle birlikte kuvve-i zalimeye karşı milletin birer mün-ci-i namdarı ve ordunun en güzide birer sancakdarı olan Niyaziler, Enverler, Selahaddinler ve saire gibi nevadir yetiştiren Üçüncü Ordu müebbeden selam ve ihtirâm ile tebci ve tevkîr olunacaktır²⁶².

Mecmûanın aynı nüshasında “Çalışalım” başlıklı bir başka yazıda, kılıç ve kudretin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. II. Meşrutiyet karşıtlarının düşman hükmünde kabul edilerek harb meydanında düşmana verilmeyen taviz misali onlara şiddetli bir şekilde karşılık verilmesi ve her zaman dikkatli olunması şöyle anlatılmaktadır:

Nail olduğumuz Devlet-i hürriyet kılıç sayesinde; onun için daima kılıçlarımızı keskin tutalım. Ordumuzu layık olduğu mertebe-i bülend-i marifete çıkaralım. Bu ise ancak sa'y ile ikdam ile mümkün olur. Harpte bir muzafferiyet kazanıldığı vakit hemen silah çatarak keyf etmek nasıl muhataralı ise şimdide muvaffakiyet-i azime-i siyasiden sonra uykuya dalmak ondan daha ziyade muhataradır. Uyumayalım. Gözümüzü dört açalım. Dedikoduyu bırakalım. Dilimizi ciddi sözlere alet edelim. Her işte yalnız muvaffak olmak kâfi değildir, bila'ks muvaffakiyeti ikmal için işi sonuna kadar takip etmek, maksadı tamamen ele geçirmek lazımdır. Bizimde gaye-i emelimiz mutlak bu olmalıdır²⁶³.

Yazının devamında ordunun gücünün eşittir devletin gücü olduğuna dikkat çekilmekte ve “*Ordu bize büyük bir nimet ihsan eyledi, fakat kendisi zayıftır.*” denilerek herkesin orduya destek vermesi gerektiğine vurgu yapılan yazı şöyle devam etmektedir:

....İnsan her sanatta artist oluncaya kadar çalışmalı; hususiyle askerlikte mesaisine payan olmamalıdır. Zira bu meslek-i mübarek bütünü başka bir sanattır. Bu güzergâh-ı âlide kat-i merahil edebilmek için şayan-ı emn ve itimat rehberlere ihtiyaç

²⁶² İsimsiz, “Üçüncü Orduya Selam”, *Asker*, S. 1, Ağustos 1324/14 Ağustos 1908, s. 4-6.

²⁶³ İsimsiz, “Çalışalım” *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 6.

vardır. Aksi takdirde tehlikeler uçurumlar muhakkaktır.. Bereket versin ki Üçüncü Ordu bir mucize-i kübra gösterdi; kılıç imdadımıza yetişti. Varlığımızı o büyük orduya medyunuz. Fakat bu mucize, bu imdat kendi kendine hâsıl olmadı. Ânı temin için senelerce çalışıldı.

Olan oldu! Biz artık atiyi düşünmeyelim. İstikbali temin edelim. Şimden sonra bizim en büyük silahımız ordudur. Vatanın nokta-i istinadı, pak ve mukaddes emellerin merkez-i İştirâk ve ittihad-ı kuvve-i askeriyemizdir. Bu kevveti daima ilerletmek, daima yükseltmek en muazzez ümidimiz, en müebbed fikrimiz olsun.

Atalet medfin-i hasenattır. Artık o menba-i seyyat ile hiçbir münasebetimiz olmasın. Bilakis “leyse li’l insani illa mâ-se‘a” düstûr-ı celîli bâî-i feyz ve teâlîmiz olsun.

Her memlekette heye‘t-i zâbitan ordunun ruhudur. Fi‘lvaki zâbitan ne kadar mümtaz, ne kadar çalışkan olursa, efradın manen ve maddeten izhar edeceği kuvvet de o derece bülend olur. Kamil bir zâbit, kumanda edeceği kıtayı faziletten fazilete îsâl eyleyebilir. Cahil bir zâbit ise aynı kıtayı en fena en fena mahrumiyetlere, en büyük felaketlere sevk eder. Heyet-i Zâbitânın fezail ve mearif neşrindeki hizmetleri pek büyüktür. Bir yüzbaşı emrindeki iki yüz neferin adeta babası demektir. Neferler ona mutlak bir nazarla bakarlar. Binaenaleyh terbiye ve ahlak-i askeriye ve insaniyeleri hep babalarının terbiyesine, ahlakına ve tarz-ı hayatına müşabih olur. Diğer zâbitan ve diğer kıtaat hakkında hüküm böyledir²⁶⁴..

Mecmûanın aynı nüshasında Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Fuad imzasıyla yayımlanan “Ordu ve Millet” isimli yazıda, ordu ve milletin birbirinin ayrılmaz parçaları olduğu şöyle izah edilmektedir:

...Ordunun milletle irtibatı, hilkatte birbirine en yakın, en samimi ve en ziyade, merbut olan anâsır ve mevcudat arasındaki irtibattan daha kuvvetli, daha celi ve samimidir. Ordu ile millet arasında ayrılık gayrlık yoktur. Ordu; milletin zübde-i hayatı, millet ordunun hukuk ve menafini müdafaaya memur olan bir hey‘et, millet de bu hey‘et-i necibenin menba-i kuvvet ve istinadgahı olan bir cemiyettir²⁶⁵.. Yazı tamamen halktan müteşekkil olduğunu, zâbitlerin de orduların, dolayısıyla halkın babası niteliği taşıdığı vurgusuyla devam etmektedir.

Asker Mecmûası’nda kaleme alınmış ve siyasi otoriteye tesir açısında en önemli sayılabilecek yazılardan bir tanesi Ali Fethi Bey tarafından “İnkılab-ı Âhirde Osmanlı Ordusunun Politikaya Suret-i Müdahalesi” başlığıyla 12 Eylül 1908 tarihindeki yazıdır. Erkan-ı Harb Binbaşısı rütbesinde bulunan Ali Fethi Bey’in, ordu- siyaset ilişkisi konusundaki görüşü şöyleydi:

Askerlerin politika ile işgal etmeleri lüzumu, vezaifi-i askeriye ile Umûr-ı siyasiyenin gayr-ı kabul telif olduğu ve mücadelât-ı siyasiye ile itti‘ab-ı efkâr eyleyen bir askerin vezaif-i asliyesini aşk ve heves ile ifa edemeyeceği umumen müsellemler olan hakaikdendir. Ancak bu hakaikin en çok teslim edildiği memalikte politika umuru büsbütün başka bir şekil ve mahiyette olup, fark-ı muhtelif-i siyasiyenin mücadelat ve münezaatına Memâlik-i mezkûrede ordunun müdahalesiyle beraber mücadelattan maksud olan ve kanun-ı tekâmülün mükteziyatından bulunan galebe-i hakikat ve mükemmeliyat mevani-i mecbure ile az veya çok bir müddetle t‘evik edileceğinden

²⁶⁴ “Çalışalım”, s. 8-9.

²⁶⁵ Ali Fuad, “Ordu ve Millet”, *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 12.

işbu müdahalenin menafî-i milliye ve vataniyeye netayic-i muzırta tevliid edeceği bedihidir.

Binaenaleyh, askerlerin politika umuruna müdahale etmeleri evvela, bu müdahalenin menafî-i milliye muzır netayic hâsıl edebileceğinden; saniyen, bu mübahesat-ı siyasiyenin hareratıyla efkâr-ı galeyanında olan bir askerın, hiçbir zaman vezaif-i askeriyenin hüsn-i ifâsı için elzem olan bî-araflık ve itidali ve maksâd-ı harbe her nevi mûlahazatın tesiratından azade olarak vusul için muktezay-ı azim-i sebatkaraâneyi, hülâsa havâs-ı askeriyei bütün kuvvet ve şiddetiyle muhafaza edemeyeceğinden nâş-ı meni' edilmiş ve maneviyat-ı vâkıa-ı nefsi-l ümera mütâbık bulunmuştur²⁶⁶.

5.3. DONANMA MECMÛASI'NIN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ

Donanma Mecmuası mesleki yazılara ağırlık veren bir yayın çizgisine sahipti. Bununla beraber zaman zaman siyasi ya da tavsiye içeren yazılara da yer verdiği görülmektedir. Yazılarda, devletin selameti, donanmanın gücü ve kuvveti ile eşit tutulmakta; halkı donanmaya yardımda bulunmaya çağırılmaktadır. Donanma için halkın mutlaka katkı sağlaması gerekliliği mecmuanın birçok nüshasında işlenmiştir. *Mecmûanın* Temmuz /Ağustos 1911 tarihli nüshasında “Ey Vatandaş!” isimli yazıda, halktan donanma için yardım şöyle istenilmektedir:

Ey vatandaş! Sana bu gün söylenecek söz, verilecek öğüt fazladır. Sen bugünkü halimizi görüyorsun, işitiyorsun vatana bir takım değersiz haydutlar tarafından edilen tecavüzün donanmasızlık yüzünden olduğunu biliyorsun. Bu noksanı senin temiz vicdanın gözlerin yaşarak duyuyor. Bu yaraya merhem, bu hastalığa ilaç ancak senin göstereceğın fedakârlık olacaktır. Ah! Eğer bu gün senin elinde kavi gemilerin olsaydı bu haydutlar bu cürette bulunabilirler mi idi? Lakin bu günün bir de yarını var, yarın için de hırpalanmamak, ister isek ver.

Düşmanlarını memleketlerinden çıkarmak için yirmi dört saatte beş milyar frangı iane sûretiyle veren milletleri düşün, senin hamiyetin senin vatan için titreyen, sızlayan kalbin onlarınkinden daha yüksektir. Onların kadınlarından çocuklarına, zenginlerinden, fakirlerine varıncaya kadar hepsi neleri var ise bu uğurda feda ettiler; Hayır feda etmediler bu günkü hayatlarını temin ettiler, sen de aza, çoğa bakma kudretin yettiği, gücün erdiği kadar ver, ver ki çocukların yarın düşman elinde ağlamasın. Bu gün mezarlarından bize bakan – ne yapacaklar, mezarlarımızı düşmanlara çiğnetecekler mi? – diyen, kan ağlayan ecdadımızı şühedamızı hatırına getir, onların ruhlarını şâd et yarın da senin mezarın ayaklar altında kalmasın.

Hepimiz mütereffikiz ki bu güne kadar donanma için verdiğimiz iane fedakârlık derecesini bulmadı. Verdiğin iane ancak – kaderince – bir kuvvet vücuda getirdi. Bu kuvvet senin büyük sahillerin, ucu bucağı bulunmayan denizlerin için hiç dir. Bunu sen de tastık edersin. Onun için şimdiye kadar verdiğin iane bundan sonrasının başlangıcı olacaktır; Sen vereceksin, daima vereceksin vermediği unutmayacaksın vermek için söz verdiğin parayı – namus borcu bilerek vereceksin – vatani kurtaracaksın ve alnın açık yaşadıkdan sonra istirahat-i kalp ile olacaksın. Sonra da

²⁶⁶ Ali Fethi Bey (Okyar), “İnkılab-ı Ahirde Osmanlı Ordusunun Politikaya Suret-i Müdahalesi”, *Asker*, S. 3, s. 123.

rahmet ile yâd olunacaksın, senin vicdanın böyle emir ediyor, senin namusun bunu icap ettiriyor değil mi vatandaş?

Demin söylediğim beş milyar frangı veren milletlerden daha yüce daha yüksek büyüklükler gösteren arkasındaki elbisesinden elindeki mezrağından maada tek mil varını bir harp esnasında vatani için, milleti için feda eden ecdadını hatırına getir ve onlarla yalnız iftihar edip kalma. Onların yaptıklarını sen de yapmaz isen onların ruhlarını hoşnut etmez isen senin de ruhun hoşnut edilmez sen ver, sen fedakârlık et, vatanını yaşatmak ahfadının rahmetini kazanmak istiyorsak ver, verdir. Sen de taşkın olan vatan aşkı her bir şeyi vücuda getirir; Düşünme, meysus olma, yalnız vermeğe, yaşamağa azmet. Emin ol ki verdiğin para zayi olmaz. Azmet, ver, ecdadının mezarını ağyar ayağına çiğnetme, çiğnetme ki senin de mezarın, senin de namusun çiğnenmesin...²⁶⁷.

Yine aynı nüshanın “Vezâif-i Mukâddese Karşısında Millet” başlıklı yazıda da halk şöyle yardıma çağrılıyordu:

Vatan denilince bir millet onun hür yeşil vadisinde, hür taşında, hür ırmağının tebeşbüs (küçükten büyüğe) cereyanında ceddinin bir hatırasını, tarihinin bire safha-ı şan ve şerefini, mukadderatının sefid ve siyah her türlü vukuatını, görür gibi hüsn eder. Vatan! Denilince onun bir millet, bacası tüten ve tütmeyen her ocağın kapısından başını uzatarak, “onun uğruna can veririm! Donanmayı ne kadar çabuk ihya edersek, bu uğurda ne kadar çok fedakârlık ibraz eylesek, yarın Allahın huzuruna, tarihin huzuruna o kadar çok ak pak bir cephe ile çıkarız. Haydi, ey millet bugün sen vezaif-i mukaddese karşısındasın...²⁶⁸.

Mecmûanın ikinci sayısında Şehbenderzade Ahmet Hilmi imzasıyla yer alan “Türkiye’nin İstikbali ve Donanmamız” isimli yazıda, ülkenin geleceği ilgili tespitlere yer verilmektedir. Nisan/Mayıs 1910 tarihinde yayımlanan yazıda diğer devletlerle de kıyas yapılarak özellikle denizcilik ve donanmaya yönelik olarak yapılabilecekler üzerinde şöyle durulmaktadır:

İngiltere ve Japonya gibi adalı hükümetler müstesna tutulursa, Türkiye kadar sevhili çok bir memleket olmadığı görülür. Bu kadar uzun sevhile malik bir memleketin her şeyden evvel mükemmel birer harb ve ticaret donanmalarına olan ihtiyacı bedaheten sabit bir hakikat ise de şimdiye kadar biz bu hakikati unutmuş gibi davranmış olduğumuzdan bu zeminde söz söylemek zaid değil, lazımdır. Mukaddes vatanımız bütün arzın en mümtaz ve en müfid parçalarından müteşekkildir.. Akla hayret veren garabetlerden olmak üzere, en müterakki olmak lüzum gelirken, bizde e mütedenni (gerileyen) ve mütevakkıf (durmuş) deniz işleri kalmıştı. Harb ve donanmamızın hal-i sâbıkı, hükümet-i zailenin en kasdın icra ettiği tahribat eseri idi, ya ticaret donanmamız? Vakı’a fena bir hükümetin her noktada asar-ı şeameti görülmesi pek tabii bir şey ise de ticaret donanması hususunda bütün kabahatleri hükümete yüklemek doğru değildir. Bunda hepimiz ve bahusus iş bilmez sermayedarlarımızın kabahati büyüktür. Pek teessüf edilecek hallerdendir ki ticaret donanmamıza karşı hala kayıtsız durmaktayız.. Herkesin ağzında bir söz deveren ediyor: sermaye yok, para yok! Bu sözlerin ciddi olmadığına tamamen eminiz. Bizde para kazanmanın ve aynı zamanda millet ve vatanına hedemat-ı müfide etmenin yolunu bilen yok.. Bir taraftan

²⁶⁷ İsimli, “Ey Vatandaş!” *Donanma Mecmûası*, S. 17, Temmuz 1327/Temmuz-Ağustos 1911, ss. , 1522-1523.

²⁶⁸ İsimli, “Vezaif-i Mukaddese Karşısında Millet” *Donanma Mecmûası*, S. 17, Temmuz-Ağustos 1911, s. 1526.

hükümetimizin gayreti, diğer taraftan milletimizin himmeti ile meydana gelecek âhenin kıtaları çeşm-i müserret ve iftiharla süzdüğümüz sıralarda, Osmanlı namına bigânecesine, haksızcasına taşıyan, vatanımız ve milletimiz sayesinde yaşayan tufeyli sürüsüne, bir nazar-ı istihfaf edeceğiz ve <Osmanlı sancağının berc-i şeref ve şanı olan şu ahenin (inleyen) kalelerde sizin ve emsal mekruhenizin irade ve ihtiyarınızla verilmiş bir parelik müşareketiniz yoktur...²⁶⁹.

Mecmuanın 28. sayısında Süleyman Nutki Bey'in "Memâlik-i Osmâniye'nin Cenûb Kapısı ve Sûret-i İslam" başlıklı yazısında İngiltere Devleti'nin durumu ve onun Osmanlı Devleti üzerindeki hesapları hakkında devlet adamlarına görüş ve tavsiyeleri şöyledir:

Bu satırları yazarken memleketimin mukadderat-ı siyasiyesine ait muhakematı katıyemi dermeyan ettiğimi bildiğimden bütün samimiyetlerimi, kırk senelik hayat-ı askeriye ve hayat-ı maliyeyi tatbiatımı, refakat vicdaniyeme aldım. O veçhile söylüyorum ki; Bir kaziyey-i sabite ve gayri mütebeddil olmak üzere İngiliz dostluğu devlet-i Osmâniye ve İslamiyet için lazımı gayr-i mefariktir. Yine kaziiyenin mütemmimatından olmak üzere diyorum ki: İngiltere hükümeti gibi beşeriyet muvacehesinde ve İslamiyet karşısında bütün hükümetlerin kinden fazla mesuliyet temeddün, himayeti hukuk, sahabeti İslam davasını deruhte etmiş bir hükümette Osmanlı devletiyle nahoş ve bard bir tarzı siyasiyat takip eylemekten hali hazırda bir şey kayıp etmese bile müstakbelde tekemmülatı mülkiye ve resmiyeti iktisadiye ile beraber hatta az çok siyasetten dahi duçarı zayıat olacağını bilir ve işte bu bilgidir ki; İngiltere'yi bizim tarihimizin en şanlı devirlerinde ve onların kötülük, din muhacematı (hücum) altında ezildikleri vakayede bizi yekdiğerimize bend ederek ondan sonra da bütün safahat manzumeyi siyasete karşı sûreti katiyede ayıramadı. Şunu aklımızda iyice tutmalıyız ki: İngiltere ananetine sadık ve bütün istinatlara rağmen Avrupalılar içinde en mert bir millettir... Aynı hedefe azmi olanların aynı yollardan mürurlarının zaruri olmasına binaen er geç biz İngiltere ile hatt-ı ittifak edeceğiz. Teessüf olunur ki: Bu ittifak ne kadar uzak vakitte husul bulursa, zarar ve ziyarımızda o derece fazla olacaktır. Bugün her devlet kendisine münasip ve müfid olan siyaseti takip edebilmekte muhtar olduğu umumen müsellim olduğu halde acaba biz bu kadar hissin niyetimiz, gayretimiz uğrunda dereler gibi kanlar döktüğünü iddia silahımızla beraber her şeyi bilen ve anlayan eski düşmanımız İngiltere'nin yanında şu Yunan devleti kadar olsun, niçin emniyet kazanamadık...²⁷⁰.

Mecmuanın 31. sayısında Feridun Vecdi imzalı "Öc" isimli yazıda, Osmanlı Devleti'ne yapılanlar karşısında intikam hissiyatının öneminden bahsedilmektedir. Balkan Savaşı'nda Bulgar, Yunan, Sırp ve Karadağlıların yaptıkları mezalimden örnekler veren beş sayfalık makalede intikam hırsının devletler açısından gerekliliği üzerinde şöyle durmaktadır:

Hürriyetin ilanından sonra hududa Bulgarların canı kurşunuyla şehit edilen bir Türk'ün kabri için – zannederim Tanin delaletiyle- iane toplanmış, taş dikilmiş idi.

²⁶⁹ Şehbenderzade Ahmet Hilmi, "Türkiye'nin İstikbali ve Donanmamız", *Donanma Mecmûası*, S. 2, Nisan 1326/ Nisan-Mayıs 1910, s. 98.

²⁷⁰ Süleyman Nutki, "Memalik-i Osmâniye'nin Cenup Kapısı ve Suret-i İslam", *Donanma Mecmûası*, S. 28, Haziran 1328/ 14 Haziran 1912, s. 159-160

Bugün o taşlar ne oldu? Hiç şüphe yok, o şehidi oraya cansız seren eller, şimdi o taşların karşısında, şarap dolu olan çutrelerini deviriyor, gaydasıyla hurra tepiyorlar.

Ah; İntikam! İntikam! Senelerden beri Bulgar, Sırp, Karadağ ve Yunan hudutları üzerinde böyle kancıkça telef edilmiş olan binlerce kardeşlerimizin ruhları bize böyle hitap ediyor²⁷¹.

Mecmuanın 107. sayısında Şevket imzalı “Siyaset ve Harb” isimli yazıda, siyasetin toplumların yaşamlarında işgâl ettiği etki anlatılmaktadır. Yazıda, “siyaset bir devletin hata-yı dâhiliye ve hâriciyesini idâme için tâkibini muvâfık gördüğü meslektir. Ale'l-husus bir hükümdar, nâzır, hükümet veya bir fırka-ı siyâsiyenin, menâfi-i milliyeye en muvâfık olarak kabul ve takib ettiği hazz-ı hareket diye tarif olunur” tespitinin ardından “milli siyasetler iki umumi kısma ayrılır. 1- siyaset-i dâhiliye 2- siyaset-i hariciye. Siyaset-i dâhiliyeye ait münâzaat, siyasi fırkalar beyinde verâ-yı sandıkları başında hâl ve fasl edilir ve askerliğin bunlarla hiçbir alakası yoktur.” vurgusu yapılmaktadır. Yazı, devamında vekillerin sıkça değişmesinin getirdiği sıkıntılara da değinmektedir. Siyaset yapanların tecrübeli olmasının devletin devamlılığı açısından önemli olduğu ifade edildikten sonra yazı, “maksadını iyi bilen hükümet neticesi pek mühim olan bir mesele için vukua gelecek kavganın mebdaini süratle keşfeder, henüz ortada bir nişane yok iken müstakbel bir harbde görecektir mukavemeti tahmin, bütün ihtimalatı tahlil eyler. Bütün müşkülâtı düşünür ve tekmil zuhurata göre hazırlanır”²⁷² tespiti ile son bulmaktadır.

Alınan kararlarda hükümetin desteklenmesini açıkça isteyen yazılara da rastlamak mümkündür. Ferid Nafi'nin “Hükümet İçin” başlığıyla yayımladığı yazı, toplumları var eden iktisadi, siyasi ve manevi unsurlara değinerek, iktisadi anlamda milliyetçiliği ön plana çıkarmaktadır. Elde bulunan sermayeyi ülke menfaatleri için değerlendirmenin gerekçelerinin anlatıldığı yazıda, kapitülasyonların zararları hakkında gönderme yapılmaktadır²⁷³.

Hükümeti desteklemeye yönelik açık bir mesaj niteliği taşıyan bir başka yazı *Donanma Mecmûası*'nın 138. sayısında Hüseyin Kazım tarafından “İttihat Terakki Kongresi” başlığıyla yazılmıştır. Yazıda, İttihad ve Terakki Fırkası ve mensupları şöyle anlatılmaktadır:

²⁷¹ Feridun Vecdi, “Öc”, *Donanma Mecmûası*, S. 31, Eylül 1328/Eylül 1912, s. 301.

²⁷² Şevket, “Siyaset ve Harb”, *Donanma Mecmûası*, S. 107, 3 Eylül, 1331/16 Eylül 1915, s. 936.

²⁷³ Ferid Nafi, “Hükümet İçin”, *Donanma Mecmûası*, S. 108, 18 Eylül 1331/1 Ekim 1915, s. 946.

“Şu satırları yazdığımız sırada İttihat ve Terakki kongresi intihâbât-ı icrâsiyle meşgûl idi. Kârilerimiz mecmûâyı şeref-i mütâla‘a ile taltif ettikleri zamân ihtimâl kongrede vazîfesini hitâma erdirmiş, velvele-i harb arasında sâkit bir vazî‘ ittihâdiyle duran mukadderât-ı millet düş-u hamiyetlerinde bulunmak hasebiyle vazîfelerinin ehemmiyetini anlamış olan a‘zâ geçen ve gelecek sene için düşünmek üzere ayrılmıştır. Bazı isimler vardır ki insana ihsan-ı hürmet ve muhabbet eder. “İttihad ve Terakki” ismi de böyledir. İstikbâl İttihad ve Terakkiyi muhâkeme ettiği zaman külliyyet îfâ‘li üzerine birçok zaman tevfi‘k edecektir. İttihad ve Terakki memleketin bütün hürriyetperver anâsırını tevhi‘d ederek feyz-i asliyesinin kuvvetiyle 23 Temmuzun sahibi olmuştur...”²⁷⁴.

5.4. CERÎDE-İBAHRİYE VE SİYASÎ OTORİTEYE TESİRİ

Ceride-i Bahriye, II. Meşrutiyet Dönemi’nde İttihad ve Terakki’nin siyasi çizgisine yönelik kamuoyunu etkileyen bir yayın anlayışı izlemiştir. *Ceride-i Bahriye*, siyasi otoriteye tesir açısından değerlendirilecek olursa II. Meşrutiyet’in ilanı, 31 Mart Olayı ve Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indirilme süreçlerinde oldukça etkili yayınlar yaptı. Yapılan bu yayınlarla kamuoyunun belli bir çizgiye getirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Meşrutiyetin ilanında öne çıkan “Kahraman-ı Hürriyet” sloganı deyimi Enver ve Niyazi Beyler için gazetede her fırsatta dile getirilmektedir. Sultan II. Abdülhamid’in tahttan indiriliş günlerinin harareti sürerken gazetenin bu döneme tesadüf eden sayısında yer alan “Teşekkürat-ı Azime”, “Davut Paşa Kışlasının İşgali”, “Tophane Ayastefanos Vakayii”, “Niyazi Beyin Mürûdu”, “Sükûn ve Asayiş”, “Şüheda-yı Hürriyet”, “Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey” ve “Hal Kararına Dair” başlıklı yazılar siyasi içeriklidir²⁷⁵.

Gazetenin 418 sayılı nüshasında yer alan “Makale-i Mahsusa” başlıklı ve içeriğinde Hareket Ordusu’nun methedildiği yazıda şu ifadeler ve methiyeler yer almaktadır:

Devre-i ahire-i tarihiyemizdeki fecai‘ ve mehâlik-i hürriyet-i hakikiye ve mevcudiyeti vataniyemize vurulmak istenilen darbe-i müdhişe-i elime der-piş takdir ve intibah edilirse, Rumeli meydan-ı gayret ve haimasetinden bir tig‘yan-ı hissiya ve vatanperverane ve asilane ile coşup gelen Hürriyet ve Hareket Ordusunun iş bu azime-i sahihi civanmerdanesinin kıymet-i hakikisi ve ehemmiyet-i mahsusayı tarihiyesi harike nişanıyla anlaşılır. Bu hareket-i gazanferaneyi tarih altın harflerle yazacaktır²⁷⁶.

²⁷⁴ Hüseyin Kazım, “İttihad ve Terakki Kongresi”, *Donanma Mecmûası*, S. 138, 27 Eylül 1333/27 Eylül 1917, s. 1418.

²⁷⁵ Bkz. *Ceride-i Askeriye*, S.416, (12 Nisan 1325/25 Nisan 1909).

²⁷⁶ İsimli, “Hareket Ordusu”, *Ceride-i Bahriye*, S. 418, 30 Nisan 1325/13 Mayıs 1909, s. 264.

5.5. METİN GAZETESİNİN SİYASİ OTORİTEYE TESİRİ

II. Meşrutiyet'in ilanının hemen ardından yayımlanan *Metin* gazetesinde, başta kamuoyu hedef alınmak üzere siyasi otoriteye tesir edecek mahiyette yazı ve haberler kaleme alındı. Hürriyet söylemlerinin, Kanun-i Esasi'nin, Jön Türklerin dolayısıyla da İttihat ve Terakki Cemiyetinin propagandasının açıkça yapıldığını gördüğümüz gazetenin hemen her sayısında bu başlıklar ile alakalı haber ve yayınlara rastlamak mümkündür. İlk sayısında “Kanun-i Esasi” başlığıyla yazılan yazıda meşrutiyetin gerekliliği üzerinde nedenleri ile birlikte durulmaktadır. Yine gazetenin 4. sayısında “Ey Millet” başlıklı imzasız yazıda II. Abdülhamid'e ve dönemine yöneltilen çok fazla eleştiriler bulunmaktadır. Bu yazıda toplumun içinde bulunduğu çaresizlik, devletin ekonomik kalkınmadaki yetersizliği ve rüşvet çarkının devam etmesi iddiaları ayrıntılı olarak aktarılmaktadır²⁷⁷.

6. ASKERİ BASINDA OSMANLI ORDUSU VE DONANMASI

Askeri basının içeriğinde ordu ve donanmanın mevcut yapısı hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. Hemen her gazete ve mecmûada ordunun donanımı, silah gücü, eğitim yöntem ve teknikleri, yabancı devletlerin ordularıyla yapılan kıyaslama ve orduya alınan ya da alınması önerilen çeşitli mühimmat ve teçhizat ile alakalı çok sayıda yazı bulmak mümkündür. Dönemin deyimiyle “berri ve bahri” yani kara ve deniz kuvvetlerine ait tafsilatlı bilginin verildiği askeri yayınlar, özellikle donanmanın ve kara kuvvetlerinin yeniden yapılanması konusunda halkı bilinçlendirme ve orduya maddi yardım sağlamak gibi bir görev de üstlendi. Yabancı devletlerin gerek Osmanlı Devleti ile gerekse birbirleriyle yapmış oldukları mücadelelerde ordularının kuvvetlerine dair çıkan yabancı yayınlara da yer verildi.

Yeni bir teknoloji olarak o günün şartlarında kullanılmaya başlanan havacılık ve hava taarruz sistemleri özellikle *Donanma Mecmûası* ve *Cerîde-i Bahriye* içinde fazlaca yer aldı. Balonculuk ile ilgili keşif amaçlı uçuş esasları ve balon teknolojisinin gelişimi ile alakalı çok sayıda resim ve yazıya yer verildi. Bunların

²⁷⁷ İsimli, “Ey Millet”, *Metin*, S. 4, 31 Temmuz 1324/13 Ağustos 1908, s. 1.

haricinde tayyârecilik ve tayyârelerin denizlerde kullanılması ile ilgili yayınlar da mevcuttur.

Askeri yayınlarda Osmanlı ordusunun terakkiyatını yakından ilgilendiren çok sayıda makale bulunmaktadır. Hemen her gazete ve mecmûanın muhtelif sayılarında ordunun gelişmesi ile alakalı yazılar bulmak mümkündür. Bu yazılar, genellikle Batılı devletler ile kıyas şeklinde olup Osmanlı ordu ve donanmasının geliştirilmesine yönelik tespit ve tavsiye yazılarıdır. Teknik anlamda da başta mühendisler olmak üzere, alanında uzman kişilerin kaleme aldıkları yazılar da görülmektedir.

Askerlerin teknik açıdan eğitilmeleri ile alakalı yazıların yanında, asker terbiyesi ve askerî ahlak ile ilgili çok sayıda yayın yapılmıştır. Bunların yanında yabancı subayların asker terbiyesi üzerine yazmış oldukları yazılar, Türkçeye çevrilmek sureti ile yayımlandı²⁷⁸. Yabancı ordu düzen ve disiplinlerinin yakından anlatıldığı yazılara da rastlamaktayız²⁷⁹. Zâbit ve neferin genel tavır ve davranışlarının ne olması gerektiği askeri okullarda okutulan çeşitli kitaplarda mevcut iken, basın aracılığıyla böyle bir mesaj yoluna gidilmesi hayli ilgi çekicidir. Öyle ki dönemin siyasi cereyanları içerisinde özellikle meşrutiyet sonrası oluşan havada nefer-zâbit çatışması ya da alaylı-mektepli zâbitlerin kendi aralarındaki sorunlar kamuoyunda son derece gündem oluşturan konulardandı. Bundan yola çıkılarak askerin terbiyesi ve itaati ile alakalı kaleme alınan makalelerde yalnız askere değil, topluma da mesaj verme isteği göze çarpmaktadır.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin en dikkat çeken yaklaşımları ise özellikle Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından kaleme alınan yazılardır. Bu yazılarda 31 Mart Olayı'nın sebepleri arasında gösterilen zâbitlerin askerlere kötü muamelelerinden ötürü askerler ve halk arasında zâbitlere karşı oluşan tepkiyi azaltmaya yönelik çabalar dikkat çekicidir. Zâbitlerin devletin en önemli unsurları olduğu, askerlerin bunlara emanet edilmiş fertler olduğunu anlatan yazıları askeri basında sıkça görmek mümkündür.

²⁷⁸ Komphofener Paşa, "Sa'î! Zabt-ı Rabt! Arkadaşlık", Çev., Osman Nuri, *Asker*, S. 9, Tarihsiz, s. 459.

²⁷⁹ Mütercim: He. Mim. "Japon Ordusunda Terbiye-i Askeriye", *Müdâfa'y-ı Milliye*, S. 9-10-11-12.

Türk ordusunun tarih içerisinde geçirdiği süreçlerin anlatıldığı ve önemli isimlerin yapmış oldukları savaşlarla birlikte, kazanılan zaferler yazı dizisi olarak askeri gazete sütunlarında yerlerini aldı. Osmanlı Devleti'nin ve diğer devletlerin savaşları ve bu savaşların sonuçları üzerinde detaylıca durulan yazı dizileri haber niteliğinden ziyade eğitici olma özelliği de taşımaktadır. Özellikle yazılarda savaşlardan çıkarılacak dersler üzerinde durulmuş, yapılan hatalar teknik kritikler yapılmak suretiyle örneklerle desteklenmiştir²⁸⁰.

6.1. CERİDE-İ ASKERİYE VE OSMANLI ORDUSU

İlk yayımlanan askeri gazete olması münasebetiyle tam anlamıyla ordunun terakkiyatı görevini üstlendi. Zabitlerin harp okullarındaki durumlarından başlamak kaydı ile kıtalarına atanmalarına kadar geçen sürelerdeki bütün hareketleri *Ceride-i Askeriye* tarafından izlenmektedir. Mevcut sayıları değerlendirilmeye tabi tutulduğunda neredeyse her sayıda ordu ile alakalı emir ve talimatlara rastlamak mümkündür. Yalnız Osmanlı ordusu değil, diğer ülke ordularına ait talimatnamelere de yer verilen gazete, muhtelif ülke kuvvetlerini kıyaslayan makaleler de yayımladı²⁸¹. “Makâlât-ı Askeriye” başlığı altında Osmanlı ordusunu yakından ilgilendiren faydalı yazılara yer verildi. Zabitlerin kalemlerinden çıkan bu yazılar hem Avrupa ordularına dair çeşitli değerlendirmeler hem de Osmanlı ordusu ile ilgili tespit ve tavsiyeler içermektedir. “Makâlât-ı Askeriye” bölümüne hemen her nüshada yer verildi. Ordu içindeki yatay ve dikey hareketliliklerin de yer aldığı gazetede; terfi, tecziye, talimat ve takâüde dair çok sayıda haber yayımlandı.

6.2. DONANMA MECMÛASI VE OSMANLI DONANMASI

Denizcilikle ve donanma ile alakalı olarak *Donanma Mecmûası*'nda yayımlanmış çok sayıda yazı bulmak mümkündür. Gemi teknolojileri ile alakalı buhar sistemleri ve gemilerde kullanılan silah donanımları yazılarda sıklıkla işlendi. Ayrıca Osmanlı bahriyesi ve havacılığının durumu ile özellikle hava balonlarının hareket kabiliyetleri ve kullanım alanları ile alakalı yazılar göze çarpar.

²⁸⁰ Örnek için bkz. Ali Fuad, “Aksa-ı Şark Harbinden Alınan Dersler”, *Asker*, S. 4-6-9.

²⁸¹ İsimsiz, “Muhaliif Ordularda Zabitanın Ahvalinde ve Yetiştirilmesindeki Esaslı Fırkaların Mukayesesi”, *Ceride-i Askeriye*, 46. Sene sayı 25, 11 Mart 1909- Aynı sayıda, “Umum Orduların Terfi-i Rütbe Mukayesesi”.

Donanma Mecmûası Donanma-yı Muavenet-i Milliye Cemiyeti Merkez-i Umumisi yayın organı olması münasebeti ile donanmanın da bir nevi yayın organlığını üstlendi. Yayınlandığı ilk sayısı itibarı ile Orduya yönelik kuvvetli bir propaganda göze çarpar. Dönemin edebiyat dünyasının önemli isimlerinin de yer aldığı ilk sayıda başta Recaizade Mahmud Ekrem ve Cenab Şahabeddin'in bulunduğu yazarlar tarafından yazılan süslü şiir ve yazılarla ordu ve donanma anlatıldı. Kendisi Askeri idadiyi sağlık sorunları yüzünden terk etmek zorunda kalan Recaizade Mahmud Ekrem “Orduya Takdime-i Hürmet” isimli şiirinde;

“Bizde formayı, taktık silah,

Ordugâhı boyladık per istirahat,

Kattı askerlik hayatı cana can

Eyledik ta’lime gayret her sabah” mısralarıyla askere ve askerliğe duyulan saygı ve özlemi dile getirmektedir. Mecmûanın diğer sayılarında da benzer şiir ve yazılara rastlamak mümkündür²⁸².

Osmanlı ordusunun Alman ordularıyla münasebetine dikkat çeken bir yazıda; *“Osmanlı ordularının Alman ordularını takliden tensik ve ıslahı ve Almanya İmparatoru’nun ve Osmanlı sahasının Alman sermayesiyle tasavvurat ve teşebbüsâtı Osmanlılara yeniden inbisat (ferahlık) verdi. Fakat idarededeki itradsizlik (iddialı olamama) ve Alman sermayedarlarındaki hüsn-i niyetsizlik bu inbisatı idame edemedi”*²⁸³. “Müslümanların Bu Günkü Vecâibi” başlıklı isimsiz yazıda da İslam âleminin yıllarca sancaktarlığını üstlenmiş olan Osmanlı ordusundan şöyle bahsedilmektedir:

...Adeta denilebilir ki âlem-i İslâmın yegâne muntazam ve muzaffer ordusu olan ve filhakika İslam’ı Avrupa, hatta Avrupa’nın göbeği olan Viyana surlarına kadar ulaştıran Osmanlıların, Hilafet-i İslamiye devlet-i muazzamasının zaman idaresi bir takım na ehillerin eline geçip de mağlubiyet ve hezimetleri yüz gösterince bundan âlemi İslam baştanbaşa zarar görmeye, bir bir İslamlar bulundukları memleketlerin en faal ve namuskâr unsurları oldukları halde böyle ecanib-i idare ve nüfuzu altına düşmeye başlamıştı. Bu mukaddemden anlaşılır ki nice asırlardan beri ancak Osmanlı

²⁸² Bkz. Recaizade Mahmud Ekrem, “Orduya Takdime-i Hürmet”, *Donanma Mecmûası*, S. 1, Mart 1327/14 Mart 1911, s. 24. Recaizade’nin aynı konudaki benzer dizelerini *Asker Mecmûası*’nda bulmak mümkün. “Kendisi “Hürriyet Kahramanlarına Tuhfe-i Şükran” isimli eserinde özellikle Hareket Ordusu’na atfen kaleme aldığı mısralara yer vermiştir. *Asker Mecmûası*, S. 3, s. 95.

²⁸³ Mahmud Mu’in, “Osmanlılar ve Avrupa” *Donanma Mecmûası*, S. 3, Mayıs 1326/ Mayıs 1910, s. 205.

devleti, hükümet-i muazzama-ı İslâmiyesi hemen yalnız başına hami-i İslam olmuştur²⁸⁴.

Donanma Mecmûası'nın 10. sayısında yer alan “Amerikan Börmingim Uçak Gemisinden Tayyâre Uçurulması” resmi, uçak gemilerinin günümüz savaş teknolojileri içindeki yeri dikkate alındığında oldukça ilgi çekicidir²⁸⁵. Mecmûanın 20. sayısında ordunun her daim tehlikelere karşı hazırlıklı olması gerektiğine vurgu yapılan M. Safvet imzalı yazıda; *gücünüz yettiği kadar düşmana karşı hazırlıkta bulunan! Hitabeyi lahutiyesine muhatap olduğunu bilen ve düşünen her insan kendi nefsinde, vatanın hayatına müteallik iki suretle adat hazırlıkta bulunabileceğini mülhaza eder ki esas itibariyle tekmil kuvvetin, istihzaratın (hazır olma) menbağı olan bu iki kuvvet bulunmadıkça bir kavim ne mevcudiyetini kendi bilir, ne de başkasına anlatabilir*²⁸⁶ denmektedir.

“Siyaset-i Bahriyede Halkın Vezâif ve Ferdi İctimaiyesi” isimli yazıda halkın orduya özellikle donanmaya ısındırılması ve yaklaştırılması için gerekli koşullar üzerinde durulmuştur. Bu koşulları sıralayacak olursak;

1-Bahri müzenin her an açık bulunması gerektiği önemli parçaların mutlaka sergilenmesinin zarureti,

2-Halkı irşad ve temayül-i umumiyeyi cihet-i bahriyeye sevk etmek için mazi ve hatıraların canlı tutulması ve bu konuda çalışmalar yapılması,

3-Halkı donanmaya ve dolayısıyla siyaset-i bahriyeye sevdirmek için hükümetin filolarının sahillerde (sancak gösterme) görülmesi,

4-Siyaset-i bahriyesinin emin ve devamlı olmasını arzu eden hükümetler, ma‘ariften istifade etmeli ve gençlerin temiz dimağlarını mutlaka donanma sevgisiyle doldurmalıdırlar²⁸⁷.

Donanma Mecmûası'nda yayımlanan Mehmet Vahid imzalı “Bahri Tayyâreler” başlıklı yazıda tayyarelerin donanmada üstlenebileceği görevler şöyle ifade edilmektedir:

²⁸⁴İsimsiz, “Müslümanların Bugün ki Vecaibi”, *Donanma Mecmûası*, S. 9, Teşrin-i Sani 1326/Kasım 1910, s. 770.

²⁸⁵Amerikan Börmingim Uçak Gemisi, *Donanma Mecmûası*, S. 10, Kanun-ı Evvel 1326/Aralık 1910, s. 909.

²⁸⁶M. Safvet, “Va‘dulhem”, *Donanma Mecmûası*, S. 20, Teşrin-ievvel 1327/ Ekim 1910, s. 1789.

²⁸⁷İsimsiz, “Siyaset-i Bahriyede Halkın Vezâif ve Ferdi İctimaiyesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 86-87, 25 Mart-1 Nisan 1915, ss. 615-631.

Memleketimizin vaziyet ve coğrafyası daima kuvvetli bir donanmaya sahip olmamızı icap eder. Vaktiyle kuvve-i bahriyenin lüzum ve ehemmiyeti istihfaf edilmiş olduğu için vatan-ı mukaddesimiz elim felaketlere, acı tecrübelerle maruz kalmıştır. Hükümet-i hazrânın bu hakikati nazar-ı dikkate alarak bahriyemizi ihya ve ıslaha himmet etmekte olması, bu gün selamet-i atıye-i memleketin ciddi surette tâmil edildiğine mes'ud bir delil olduğu cihetle, mucib-i şükrandır.. Henüz bir nevzad-ı fen ve zait olan tayyârelerin şimdiki halde başlıca vazifeleri keşşafıktır. Bu vesaiti-i havaiyenin harekât-ı harbiye-i bahriyede hayli zamandan beri istiğmal edildiği ve be'âza-ı mamulün fevkinde istifadeler temin olunduğu ma'lûmdur. Fakat tayyârelerin denizde ve donanmaların refakatinde istiğmal nisbeten daha müşkil ve daima tehlike olduğu için bunların düveli muazzama bahriyelerinde istiğmal tabiatıyla daha beti olmuştur²⁸⁸.”

Donanma Mecmûası’nın 51. sayısında yayımlanan ve “Şayan-ı Dikkat Bir Mukayese” isimli yazıda, Balkan Savaşları sonrası Türk ve Yunan kuvvetleri karşılaştırılmakta ve ardından Osmanlı donanmasına katılacak olan savaş gemisi hakkında şu mütalaada bulunmaktadır: “*Türkiye Yunanistan’dan daha mahirane tavırlar takınarak Brezilya’nın Rio de Jenerio drednotunu satın almağa muvaffak olmuş ve bu büyük sefine-i harbiye pek yakın zamanda techizat-ı ikmal ederek Osmanlı donanmasına iltihak etmiş bulunacaktır...*”²⁸⁹.

6.3. ASKER MECMÛASI VE OSMANLI ORDUSU

Asker Mecmûası’nda yer alan yazılar ordu kadroları ve bunların yetişme tarzları, görev anlayışları, ast-üst ilişkisi içerisinde diyalogların ne şekilde olması gerektiği ile alakalıdır²⁹⁰. *Asker Mecmûası*’nda yayımlanan yazıların büyük bir kısmı Ali Fuad Bey tarafından kaleme alındı. O günlerde Erkan-ı Harb binbaşısı olan Ali Fuad Bey’in ordunun usul ve esasları ile alakalı, gerek askerin eğitimleriyle gerekse ordunun modernleştirilmesi konularında çağın ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması yönünde yazılar yazdı. Ali Fuad Bey yazılarında zaman zaman siyasi mesajlar vermekten de geri durmamaktaydı. Yazılarının bazıları askeri konularla alakalı çevirilerdir²⁹¹.

Ali Fuad Bey, “Ordu ve Millet” başlıklı yazısında, Osmanlı ordu düzeninin millet ile diyalogunun ve ordunun toplum için ne anlama geldiğini şöyle izah

²⁸⁸ Ahmet Vahit, “Bahri Tayyâreler”, *Donanma Mecmûası*, S. 49, 29 Haziran 1914, s. 3.

²⁸⁹ İsimli, “Şayan-ı Dikkat Bir Muhakemat”, *Donanma Mecmûası*, S. 51, 13 Temmuz 1914, s. 45.

²⁹⁰ “Yaverler”, “Erkan-ı Harblik”, “Bahriye Zâbitlerini Nasıl Yetiştirmeli”, “Kıtaat-ı Askeriye Ecmi-i Efradını Nasıl Eylemelidir?” “Bölük Kumandanı”, “Osmanlı Süvarisi” gibi makaleler *Asker Mecmûası*’nda yayınlanan konumuzla alakalı olanlardan sadece birkaçıdır.

²⁹¹ Bkz. *Asker*, S.2, 14 Eylül 1908.

etmektedir: “Ordunun millet ile irtibatı, hilkatte birbirine en yakın, en samimi ve en ziyade merbut olan anasır ve mevcudat arasındaki irtibattan daha kuvvetli, daha celi ve samimidir. Ordu ile millet arasında ayrılık gayrılık yoktur. Ordu milletin zebde-i hayatı, millet, ordunun hakiki ve yegâne veli ni ‘metidir’²⁹². ”

Asker’de yayımlanan pek çok yazının satır aralarında ordu ile alakalı övgü dolu cümleler bulunmaktadır. “Harbiye’de Unutulmaz Bir Gece” başlıklı Nazım imzası ile yayınlanan yazıda ordu ile ilgili şöyle övücü ifadeler kullanılmaktadır:

Harbiye hürriyet ocağıdır. Ruh-i kemalden feyiz alan, varlığını hürriyet uğrunda feda eden kahramanların halefleri bu ocakta yetişti. Bütün Osmanlı milleti harbiye önünden bir ta‘zim ile geçiyor. Pişdaran-ı hürriyet kılıcı çekipte işra-ı istibdâda meydan okuduğunu, ya ölüm! Ya hürriyet! Ya kanun-ı esasi! Ya kanun! dediği zaman herkes selam ve ta‘zimini harbiyeye tevciye etmiştir. Zorla hürriyeti alan o kahramanlar namına, o şanlı ordunun ruhu demek olan harbiyeye tebcil etmek eylemiştir²⁹³.

“Felsefe-i Harb” başlıklı makalede Ali Fuad Bey ordunun güçlü ve modern olması gerekliliğinden sıklıkla bahsetmekle beraber bunun sebeplerini yazarken gelecekle ilgili önemli tespitler yapmaktadır. Eylül 1909 tarihinde yayımlanan yazısının bir bölümü şöyledir:

Elhasıl Avrupa yakın zamanda müthiş ve büyük bir mücadeleye maruz kalacaktır. Bu mücadele esnasında kuvvetli olmayan milletler mahv ve nabud olacaklardır. Çünkü mücadele-i hayatta kuvvetli komşularıyla boy ölçüşemeyeceklerdir. Yalnız kuvvetli, büyük milletler muhafaza-ı mevcudiyet edebilecekler. târîh-i umumiyenin bu faciası netice-i kati‘yeye iktiram etmeden yirminci asır hitam bulmayacaktır. O zamana kadar Avrupa’nın büyük bir kısmında birçok fenalıklar olacak, birçok tecavüzler, cinayetler vuku bulacaktır. Zayıf, kuvvetsiz olan unsurlara hücum edilecek, bunlar bî-rahmâna bir surette ezilecektir²⁹⁴.

6.4. CERÎDE-İ BAHRIYE VE OSMANLI DONANMASI

Cerîde-i Bahriye Osmanlı Bahriye Teşkilatının terakkiyatı üzerine çok sayıda yazı ve resim yayımladı. Gazetenin incelediğimiz dönem içindeki ele alacağımız ilk sayısı 395’tir. Bu sayıda “Askere Muavenet” başlıklı Rıza Şakir imzalı yazıda II. Abdülhamid devrine göndermeler yapılarak askerin ve askerliğin kıymeti üzerinde şöyle durulmaktadır:

Vatanımızı, canımızı, namus ve şerefimizi her zaman çiğnemeye hazır bulunan düşmanlarımızın sulh-ı tecavüzüne sinelerini siper-i ittihaz ederek bizim korkulu rüya görmeksizin uykumuzu temin eden askerimizi şimdiye kadar layık olduğu derecede ne

²⁹² Ali Fuad, “Ordu ve Millet”, *Asker*, S.1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 12.

²⁹³ Nazım, “Harbiye’de Unutulmaz Bir Gece”, *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 44.

²⁹⁴ Ali Fuad, “Felsefe-i Harb”, *Asker*, S. 3, Tarihsiz, s. 108.

hürmetle gördük, ne de düşündük. İdare-i sâbıkada askerimizin eşya-ı mütekavvile derecesinde ehemmiyeti yok idi. Taburlarda nakliye hizmetinde kullanılan hayvanların biri ölse sürülür ve esbabı taharri edilir idi. Fakat açlık ve sefaletten terk-i hayat eden bir neferin vefatından kimse müteessir olmaz idi. Çünkü hayvanın tedariki paraya, neferinki kuru bir emre muhtaç idi. Mesela yine asker sevki lazım gelince asker sardalya istifi gibi gemiye doldurulur ve yazın kızgın güneş altında mahalli maksuda sevk ve izam olunur idi”²⁹⁵.

Ali Haydar Emir tarafından kaleme alınan “Satvet-i Bahriyemiz” başlıklı yazıda Türk denizciliği tarihi süreç içerisinde ele alınmaktadır. Özellikle Arapların denizcilikteki eksikliklerinin belirtildiği yazıda, Türklerin Araplar karşısında denizcilik alanında ne kadar azimli ve istekli bir millet olduğu vurgusu yapılmaktadır²⁹⁶.

Gazetede II. Abdülhamid döneminde siyasi nedenlerle ordudan atılan zâbitlerin iade-i itibar yapılarak yeniden eski görevlerine dönmelerine ilişkin yazılara rastlamaktayız. Bunlardan bir tanesi gazetenin 431. sayısında şöyle yer almaktadır:

Bandırma Vapuruyla Trablusgarp’ta bulunduğu esnada İttihat ve Terakki Cemiyetiyle muhabere etmekte olduğu hükümet-i müstebide tarafından haber alınarak derdest edileceğini hissetmesi üzerine Mısır’a firar eylemiş olan Mülazım-ı evvel Üsküdarlı Mehmet Emin Efendi’nin hareket vakasındaki meşruiyet takdir edilerek mumailiyyin muhacireyn-i siyasiden olduğuna ve binaenaleyh emsali misüllü terfien meslek-i askeriye kabulüne dair makam-ı sami sedaretpenahiden vâki olan işa’r üzerine karar verilmiştir²⁹⁷.

Osmanlı ordusu ile ilgili kaleme alınan en önemli yazılardan birisi de *Cerîde-i Bahriye*’nin 438. sayısında yer alan “Asker” başlıklı yazıdır. “Asker kelimesinin manası, hemen bütün ihata tedkik ve tettebb’i edildiği halde, denilebilir ki; vatan kelimesinin manasıyla müteradfedat yahut askerle vatan daima birbirinin mükemmeli olmuş, biri bulunmayınca diğeri kalmamış, vatansız asker, askersiz vatan bulunmamış, görülmemiştir...” şeklinde tarif edilmektedir. Ayrıca yazıda askerin fedakârlık yapması ve gözünü kırpmadan canını vermesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Dönemin şartları gereği orduda ciddi çözümlerin yaşandığı, askerler arasında ciddi bir itaatsizlik yaşandığı bilinmektedir. Zâbitlerin kendi aralarında alaylı-mektepli kavgasına tutuşması, özellikle İttihat ve Terakki bağlantılı subayların kendi üstleri olan pek çok komutana aralarındaki görüş ayrılığı nedeniyle itaat

²⁹⁵ Rıza Şakir, “Askere Muavenet”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 395, 6 Teşrin-isani 1324/19 Kasım 1908, s. 74.

²⁹⁶ Ali Haydar Emir, “Satvet-i Bahriyemiz”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 400, 11 Kanun-ievvel 1324/24 Aralık 1908, s. 118.

²⁹⁷ İsimli, “İade-i Rütbe”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 431, 30 Temmuz 1325/12 Ağustos 1909, s. 368.

etmemeleri ve toplumda itibar kaybına uğramaları üzerine kaleme alınmış bir yazıdır. Yazının devamında birlik ve beraberlik vurgusu yapılarak “...asker vatani için kanını dökmeyi, sevine sevine feda-yı hayat etmeyi bilir. Bu cihetle bir izzet-i nefsi-i fedakârane ile müteseffidir. Askerin en müzellem, en müşkül ve bir mahâlin vartalardan çıktığı, o vartalar ve tehlikeler içinde bir matara su ile bir somuna kanaat ettiği vakitler vardır...”²⁹⁸ şeklinde tespit yapılmaktadır. Aynı anlayış ile alakalı bir sonraki 439. sayıda “Asker, Evlat; Vatan, Validedir” başlığıyla vatan ve askerin ayrılmaz birer ikili olduğu vurgulanmaktadır. Yazıda askerlerin halkın arasından gelen kendi evlatları olduğu, sefaletin içinden vatani için cansiperane bir anlayışla silâh altına alınan nefere karşı iyi hisler beslenmesi gerektiği şöyle ifade edilmektedir. “Bütün kitle-i beşeriye mensub olduğu vatanın evladıdır. Fakat asker, o vatan-ı mukaddesim en muhterem, en aziz evladıdır. Mütevazı bir neferin nasıl bir uzv-ı nafi olduğunu düşünelim: Köyünde âşiyân-ı fakirinde ihtiyar bir babası, ihtiyar bir validesi, bütün ümid-i hayatı onun yazı ve gayretine mevdu‘ vefakâr zevcesi, bir iki çocuğu, vardır”²⁹⁹.

Cerîde-i Bahriye’de Osmanlı askerinin kıymetine yönelik 442. sayıda “Askerimiz” başlığıyla yazılan yazıda şöyle dikkat çekici cümleler yer almaktadır: “Askerimizin cihan-ı askeride bir mevki-i müstesna işgâl edecek derecede haiz-i meziyet olduğunu bilmeyen bir kavim var idiyse o da Osmanlılar idi.” Yazı, devamında askerimizin dünya milletleri tarafından her zaman övüldüğünü, o günlerde yayımlanan *Times* dergisinin askerimizin fedakârlıklarını yazmakla bitiremediğini, buna karşılık hak ettiği değeri görmeyerek itibarının ayaklar altına alınarak çiğnendiğini aktarmaktadır³⁰⁰.

Zabitlerin neferlere kötü muamelesi, toplumda ordunun imajına zarar vermektedir. Toplumda zedelenen asker imajını yeniden tesis etmek gayesiyle askeri matbuatta yazılar yayımlanmıştır. Bunlara en iyi örneklerden birisi de *Cerîde-i Bahriye*’nin 451. sayısında kaleme alınan “Askerimiz-Terbiye” başlıklı yazıdır. Yazı tamamen zâbitlerin içinde bulunmaları gereken halet-i ruhiye ile beraber emri

²⁹⁸ İsimsiz, “Asker”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 438, 17 Eylül 1325/30 Eylül 1909, s. 421.

²⁹⁹ İsimsiz, “Asker, Evlat; Vatan, Validedir”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 439, 23 Eylül 1325/6 Ekim 1909, s. 429.

³⁰⁰ İsimsiz, “Askerimiz”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 442, 15 Teşrin-i Evvel 1325/28 Ekim 1909, s. 453.

altındaki neferlere ne şekilde davranması gerektiğini izah etmektedir. Aşağıdaki şu cümleler zâbitlere verilmek istenen mesajı en açık bir şekilde anlatır niteliktedir:

Asker su gibi bulunduğu mahalin şeklini alır. Binaenaleyh askerin bulunduğu ve bulunacağı hal, onları idare eden Zâbitânın hüviyet-i ma‘neviyesini teşhis ettirir... Zâbit askerini yoklama edeceği vakit, her ne hususta yoklama edecek ise evvela onu kendi nefsinde tatbik eder. Zâbitin sözündeki kuvvet, o sözün mana-ı faaliyesindedir. Bir karış sakal ve yakası yağlı ve düğmeleri paslı ceket ile askere temizlikten bahseden zâbit, sözlerinin tesirsiz kalacağından şüphe etmemelidir³⁰¹.

Ceride-i Bahriye’nin 455. sayısında “Zâbit” başlığıyla yayımlanan yazıda da zabıtlere yönelik tavsiye ve uyarılar şöyle yer almaktadır:

Zâbit bir heyke-i metanettir. Zâbit vakar ve hissiyat ve namus-ı iffettir. Her millet zâbitleriyle ve bu zâbitlerin ulvi efkâr-ı ve efaliyle terbiye edilmiş askerleriyle müftehirdir. O millet-i müftehire ne bahtiyardır ki fezâil-i insaniyeyi cami‘ böyle vatan kahramanlarıyla malik olduğuna kani olmuştur. Zâbitin en müstesna vazifesi, vatanın ve milletin uğrunda hayatını feda edinceye kadar hizmetindeki gayretidir. Bir zâbit eğer zâbitse milletini verdiği para mukabilinde nasıl hizmet etmesi lazım geleceğini bilir. Zâbit kıyafeti nispetinde zâbitliğini, amirallliğini gösterir. Bir zâbit eğer zâbit ise bilmelidir ki, vakar ve hissiyat-ı askeriyesini muhafaza ettiğini bildirecek ve zâbitlik kuvvetini gösterecek kendisinin kıyafetidir³⁰².

6.5. ORDU VE DONANMA VE OSMANLI ORDUSU

Daha ziyade askerin eğitimi ve terbiyesi üzerine yazılar yayımlayan *Ordu ve Donanma* mecmûasının yazar kadrosunun büyük çoğunluğunu subaylar oluşturmaktaydı. Osmanlı ordusunun yeniden yapılanması, ta‘lim ve ta‘allümü üzerine yazıların yanında çeşitli muhârebelerin değerlendirilmesi ile yabancı ordulara ait bilgi ve talimnamelere mecmûada yer verilmiştir. Osmanlı ordu düzeniyle ve terbiyesi ile alakalı mecmûanın 1. sayısında Hafız İsmail Hakkı imzasıyla yayımlanan “Asker Terbiyesi” başlıklı yazıda askerlerin dış görünüş ve amirlerine karşı duruşları ile maneviyatlarının iyileştirilmesine yönelik tavsiyeler yer alır. Özellikle orduda Allah ve Peygamber sevgisi ile birlikte şehitlik rütbesinin iyi anlatılması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Yazının içeriği yalnız Müslümanlara değil, gayrimüslimleri de içermesi açısından önem arz etmektedir. Bu hususla ilgili olarak yazıda şu satırlara yer verilmektedir: “*Vatan için canını feda eden askeri her din takdis eder. Şahadet aşkı ileri atılmak için en büyük kuvvetlerden biridir. Şarkta her şeyde olduğu gibi dinde, ibadette de ihmaller vardır. Ahmet namazını pek az*

³⁰¹ İsimsiz, “Askerimiz- Terbiye”, *Ceride-i Bahriye*, S. 451, 17 Teşrin-ievvel 1325/30 Ekim 1909, s. 525.

³⁰² İsimsiz, “Zâbit”, *Ceride-i Bahriye*, S. 455, 14 Kanun-ı sani 1325/27 Aralık 1909, s. 553.

kılar. *Hristo kilisesine istemeyerek gider. Fakat zâbitin dindar olmasını bütün kalbiyle arzu eder*³⁰³.”

Ordu ve Donanma Mecmûası’nda ordunun modernizasyonu, özellikle tayyarenin muharebelerdeki artan önemine ilişkin yazılara yer verilmektedir. Bunlardan birisi de “Tayyarelerin Ehemmiyet-i Harbiyeleri” başlıklı yazıdır. Yazı, dönemin tayyarelerinin kullanım kabiliyetleri ve yeterlilikleri konusunda şu bilgileri aktarmaktadır:

Tayyarelerin son iki sene zarfında nail oldukları Terakkiyat bunların kabiliyet-i harbiyelerini keşf hizmetine iftidarlarını fevkâla’de tezyid etmiştir. Sanayide vukua’ gelmekte olan tekâmül bunların yalnız keşif vasıtası olarak kalmayacağını silah makamında da kullanılabileceğini ve belki kısmen bir vasıta-ı nakliye hizmetini de ifa edeceğini ümit ve tahmin ettirmektedir. Trablus seferinde düşmanın bize karşı kullandığı tayyareler hem keşif vasıtası ve hem silah makâmında isti’mal olunmaktadır. Fakat silah makâmında kullanıldığı zaman elde edilen netice henüz düşmanın yüzünü güldürecek derecede değildir³⁰⁴.

Yine mecmûanın 3. sayısında tayyareler ile balonun muharebelerdeki önemine ilişkin “Balon ve Tayyarelere Endaht” başlıklı yazı dikkat çekici bilgiler içermektedir. Tayyareleri ve balonları zamanın son sistem muharebe silahları olarak gösteren yazıda şu satırlara yer verilmektedir:

Şu son zamanlarda tayyarelerin kıymeti ve ehemmiyeti hakkında gazete ve mecmûa sütunlarını medh-ü senalar esasen âlem-i askeriye değersiz bir nazarla seyr-u temaşa etmek isteyen tayyarecilerin hissiyat-ı mağruranelerini pek ziyade kabartmış ve efkâr-ı umumiyece tayyarelerin mükemmel müthiş birer alet-i harb olarak telakki olunmakta bulunmuştur.

Hakbuki sürat hareketleri sayesinde temin-i muvazeneye mecbur olan tayyareler için arzu edilen bir noktada velev muvakkaten olsun tevkif edebilmek ihtimali henüz mevcut olmadığı gibi, tayyarecilerin de taht-ı itirafında bulunduğu misillü, ini’kasat-ı ziyaye ve te’sirat-ı havaiye kuvvetli dörbinlerle dahi 1000 metrenin fevkinde ruiyyet hususunu gayr-ı mümkün ve arazi ile düşmanın halini kuş bakışı ile mütala’a ve tetkik müşkil olduğu sıhhatli bir keşif icrası için 800 metre yaklaşmak zaruridir.

Balonlar gibi tayyarelerden de pek ziyade istifade edilebileceği kabul-ı inkâr değilse de harekât-ı ta’biviyeye ait tafsilat-ı mualumatın istihsali birçok kurşunlu, şarapnelli ve binaenaleyh tehlikeli hava tabakasını yarıp geçmeden mümkün olamayacağı nazar-ı i’tibare alınırsa, tayyareler daha çok zaman süvarilerin kıymet-i meziyet-i askerilerine nakise-i irad edemeyeceklerdir³⁰⁵.

³⁰³ Hafız İsmail Hakkı, “Asker Terbiyesi”, *Ordu ve Donanma*, S. 1, Mart 1328/14 Mart 1912, s. 52.

³⁰⁴ Ali İhsan, “Tayyarelerin Ehemmiyet-i Harbiyeleri”, *Ordu ve Donanma*, S. 1, Mart 1328/14 Mart 1912, s. 42.

³⁰⁵ Mümtaz Yüzbaşı Mehmed Arif, “Balon ve Tayyarelere Endaht”, *Ordu ve Donanma*, S. 3, Mayıs 1328/ Mayıs 1912, s. 223.

6.6. BAŞÇAVUŞ VE OSMANLI ORDUSU

Başçavuş, ordunun ta‘lim ve ta‘allümüne ilişkin yayınlarıyla dikkat çeken bir gazetedir. Askerin terbiyesi, kışla hayatı, top ve tüfek eğitimi, bisiklet kullanımı, gazetenin işlediği başlıca konulardandır. Gazete 1. sayısındaki “Osmanlı Ordusunun Kahraman Askerlerine ve Vatanın Genç Mektepli Evladına” başlıklı başyazısında gazetenin çıkış gayesinin askerlere faydalı bilgiler vermek olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Şimdiye kadar sizlerin okumasına, şerefli hizmetiniz esnâsında sizlere kılâvuz etmeye yarayacak pek az kitâblar basılmıştı. Biz de bu eksiği görerek sizlere vazîfe-yi askeriye-nizi kolaylatmak, yardım etmek için böyle bir gazete çıkartmak istedik. İşte bu ufak gazete, vatanın kıymetli evladı, şanlı muhafızları olan sizlere mahsustur. Bu sahifelerde sizler askerliğe dair birçok faydalı yazılar göreceksiniz bulunacağımız her hale göre sizlere lüzum olacak bilgiler, öğütler bulacaksınız. Askerler! Bir mektep çocuğu derslerini nasıl dikkatle okursa siz de bu gazetenin her satırını öyle bir dikkatle okuyacaksınız.

Askerlikle alakalı kitabî bilgilerin fazlalığının dikkat çektiği *Başçavuş*’ta, askere öğüt verme konusunda da yazılar kaleme alındı. “Genç Askerlere Öğütler” başlıklı yazı, gazetenin beş nüshasında kendine yer bulmuştur. Askerin kişiliği ve itaatkârlığının ele alındığı yazıda, “*Asker; dediğin ile yaptığın bir olsun!*” vurgusu yer almaktadır. Ayrıca gazetede ordu ile alakalı olarak “Atı Vurulan Süvârî Ne Yapar?”, “Küçük Zâbit Tarafından Manganın Şekil ve Usulleri”, “Topografya Dersleri”, “Maneviyat Dersleri”, “Bisiklet Süvarisinden Nasıl İstifade Edelim” başlıklı yazılar askerlik açısından önemli bilgiler vermektedir.

6.7. KILINÇ VE OSMANLI ORDUSU

Kılınç gazetesi, Osmanlı ordusunun donanım ve alt yapısının güçlendirilmesi yönünde yayınlarla dikkat çekmektedir. Gazetede, siyasi ve sosyal içerikli yazılar bulunmamaktadır. Bütün sayılarında ordunun modernize edilmesi ile ilgili yazılara yer veren *Kılınç* gazetesinde, askerin eğitilmesinin de esas alındığı yabancı dilden çeviriler yayımlanmaktadır. “Terakkiyât-ı Medeniyenin Askerliğe Aid Aksâmından” başlıklı yazı dizisinde farklı konular işlenmek suretiyle ordunun modernleştirilmesi yönünde tedbir ve tavsiyelerde bulunulmuştur. Yazıda askerin sevki, teçhizat açısından donatımı, iaşesi gibi konuların işlendiği ilk sayıda otomobillerin ve

motorlu araçların ordu için klasik araba ve hayvan gücünden daha elzem ve az maliyetli olacağı yorumlarına da yer verildiğini görmekteyiz.

Askerlikle alakalı eksikler, taarruz teknikleri, savunma sistemleri ve asker in cepheye sevki konuları gazetede işlenen konular arasındadır. Cepheye asker sevkıyatı ile ilgili Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi imzasıyla yayımlanan “Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından” başlıklı yazıda şu satırlara yer verilmektedir: *“Mançurya Muharebesinden sonra enzâr-ı dikkat bilhassa nakliyat-ı askeriye in ‘itâf edildi. Bir taraftan seri atışlı topların sarf edildikleri cephe ve mühimmât, diğer cihetten orduların harku‘l-â‘desi harekât-ı askeriye nin kâffe aksâmında iâşe ve cephanenin ikmal hususlarının nazar-ı mütala‘âya alınması icab ederdi.”* İkmal konusunda çözüm önerileri aranan yazı, çare olarak iki yol önererek demiryolu ve otomobil teknolojilerini gündeme getirmektedir. Özellikle otomobil üzerine yapılan deneyde seksen beygir gücündeki otomobillerin, 12 tonluk bir yük ve yüzde on iki eğimli bir arazide on beş kilometre süratle ulaştıkları bilgisi aktarılmaktadır. Yazıda *“Masârıf cihetine gelince mekkâri lerin üç aylık idareleri için iki yüz bin liraya ihtiyaç olduğu halde motorlar için otuz beş bin lira mâ‘ ziyade kâfidir”*³⁰⁶ yorumu yapılmaktadır. Aynı yazar tarafından kaleme alınan ve yukarıda işlenen konunun devamı niteliği taşıyan bir başka yazı, gazetenin 4. nüshasında yer aldı. “Zırhlı Otomobiller” başlıklı yazıda mitralyöz atışına karşı dayanıklı hale getirilmiş zırh giydirilen bir otomobilin arazide otuz-kırk kilometre civarında bir süratle ulaştığı bilgisi aktarılmaktadır³⁰⁷.

Osmanlı ordusunun farklı araçlarla tanışması adına çalışmalar yapan Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi, bir yazısında da atlı piyadelerle bisikletleri karşılaştırdı. Piyadenin daha verimli olması adına yapılan kıyasta piyadenin harekât anında atıyla meşguliyeti, enerjisinin bir kısmını hayvanın kontrolü için harcadığının tespiti yapılmaktadır. Buna karşılık bisikletin uyumu ve kullanım kolaylığı, masraf yönünden uygunluğu gibi konular işlenmektedir. İki bölüm halinde yayımlanan yazıda şu görüşlere yer verilmektedir:

³⁰⁶ Yasin Hilmi, “Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -1- Otomobiller”, *Kılınç*, S. 2, 25 Kanun-ı evvel 1325/7 Ocak 1910, s. 2.

³⁰⁷ Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi, “Zırhlı Otomobiller”, *Kılınç*, S. 4, 10 Kanun-ı sani 1325/23 Ocak 1910, s. 1.

Velosiped süvarilerin kâbiliyet-i hareketleri ve fâideleri gayet az bir zaman için saatte yirmi kilometre süratle harekete kâbil olduğu gibi, yorulmadan günde yetmiş ile seksen kilometre katetmek ve lüzum ve mecburiyet husulünde yevmî yüz yirmi kilometre mesafe almak dahi esastır...

Bir hayvan masrafı bedel-i iştirasından başka devlete senevî lâakal on beş liraya “ma‘techizat” balı‘ olduğu halde velosipedin masarîf-ı seneviyesi a‘zami beş mecdidiyedir. Her husuta gördüğümüz fark ve tefsavata binaen bu vasıta-ı medeniyenin yakın zamanda ta‘limhânelerimizi işgal etmiş görmek ümidiyle sözümüze nihayet veriyoruz.

Kılınç’ın 7. nüshasında bir haber başlığı, içerik ve yapılan uygulama açısından dikkat çekici niteliktedir. “Ameliyât-ı Askeriye Mektebi” başlıklı haber şöyledir:

Erkân-Harbiye Umûmiye Dairesince birinci ordu zâbitanına mahsus olmak üzere bir ameliyat mektebi tesis edilmiştir. Burada mülâzım-ı sânen yüzbaşıya kadar olan zâbitânın kâffesi mütaviben üç ay kadar devam ederek ma‘lumat-ı askeriyelerini tevsi‘ edecekler. Mezkûr mektebe devam eden her zâbit adı bir nefer üniforması iktisâ edecek, neferatın ta‘limine mecbur tutulacak ve rütbeleri kendilerine hiçbir imtiyaz temin etmeyecektir³⁰⁸.

Osmanlı ordusunun hassas olduğu konulardan birisi de gayrimüslim vatandaşların askere alınmaları mevzusudur. Bu mevzu Meşrutiyet yıllarının ayrı bir tartışma konusudur. Konu ile alakalı dönemin askeri basınında da gündem takip edilerek çeşitli açıklamalar yapılmaktaydı. Kılınç’ın “Milel-i Gayr-i Müsellemenin Askeriyeye Duhûlü” başlığıyla yayımladığı yazıda, gayrimüslimlerin askere alınmaları konusu şöyle işlenmektedir: “Geçen çarşamba günü seksen birinci alayın birinci Haydarhane Taburunun 99 ve 300 tevellütlü 205 neferden ilk kafile olarak 80 ihtiyad-ı efrâd Gayr-imüslimesi piyade kıışlasına alay ve alayla idhal edilmiş ve o günden itibaren sınıf-ı müteneviye-i harbiyemizin süfuf-u muhtelifesi arasında ahz-ı müvakkı eylemiştir³⁰⁹.”

6.8. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE OSMANLI ORDUSU

Müdâffaa-yı Milliye gazetesi, başlık kısmında verilen mesajla ordunun gelişmesi adına yayın yapan bir gazete olduğunu “*Müdâffaa-yı Milliye bilhassa askeri bir gazete olup maksadı terakkiyat-ı askeriye matuf bulunduğundan şahsi tenkidat ve ihtilafatı muhtevi mevadî kabul etmez*” sözleriyle açıkça beyan etmektedir. Balkan Savaşları’nın hemen öncesi yayın hayatına başlayan gazete

³⁰⁸ İsimli, “A‘meliyât-ı Askeriye Mektebi”, *Kılınç*, S. 97, 29 Kanun-ısanî 1325/ 11 Şubat 1911, s. 7.

³⁰⁹ İsimli, “Milel-i Gayr-i Müsellemenin Askeriyeye Duhulü”, *Kılınç*, S. 13, 12 Mart 1326/25 Mart 1910, s. 1. Konu ile alakalı yukarıda da zikrettiğimiz bir yazı için Bkz. İsimli, “Enver Bey ile Bir Mülakat”, *Metin Gazetesi*, S. 24, 20 Ağustos 1324/2 Eylül 1908, s. 2.

Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi, savaşlarda kullanılan askeri teknolojileri, yabancı ordu kuvvetlerini ve özellikle Balkan devlet orduları hakkında inceleme yazıları yayımladı.

Birinci sayıda yer alan “Askeri Tayyareler Müsabakası” başlıklı yazı, dikkatleri bu sistem üzerine çeker. Yarışma ihalesinin ilan edildiği haberde belli şartlara haiz olan şirketlerin yarışmaya katılabilecekleri ve yarışmayı kazanana vaat edilen ödülden bahsedilmektedir. Yarışmaya katılımdaki öncelikli şart bütün aksamaların motorlar dâhil Fransa’da üretiliyor olma koşuludur. Diğer şartlardan bazıları ise saatte altmış kilometrelik hız yapabilme, rahat inip kalkabilme, “adi yollar” veya şimendiferlerde rahatlıkla nakledilebilmeleridir³¹⁰.

Müdâfaa-yı Milliye’de, Osmanlı Devleti’nin o yıllarda henüz yeni denemeler ve talimler yaptığı oldukça pahalı bir teknoloji olan hava savunma ve taarruz sistemlerinin istenilen seviyelere gelemeyiş sebebi olarak devletin maddi imkânsızlıkları gösterilmektedir. Osmanlı Devleti’nin havacılıkta ne durumda olduğunu anlatan en iyi tespitlerden bir tanesi olan, *Müdâfaa-yı Milliye*’nin 25. nüshasında Mehmed Zeki tarafından kaleme alınan “Askeri Tayyarecilik” başlıklı yazıda şu ifadeler yer almaktadır:

Askeri tayyarelerin bil-umûm Avrupa ordularında peyderpey tekâmül etmekte olduğu ma’lumdur. Hatta en ufak memleketler bile şimdiden tayyareci heyetlere, tayyarelere malik bulunduğu halde Türkiye ma’lateessüf bu hususta geri kalmış, çünkü bir tayyarenin ne demek olduğunu ne gibi hedemat-ı mühimme ifa edebileceğini idrak ve takdir edenler bizde nadirdir..

Önümüzdeki ilkbahar zarfında bir muhârebe karşısında bulunacağımızı söylemek istemiyoruz. Hâli hazırda Hükümet-i Osmâniye ile Balkan Hükümet-i sairesi beyninde harbi intac edebilecek bir ihtilaf mevcut değildir. Ancak farz edelim ki intizarın hilafında faraza Yunanistan, Sırbıya veyahûd Bulgaristan ile harb etmek mecburiyetinde bulunalım. Bu takdirde ne olacak?

Bu cümleler esas itibarı ile tayyare ihtiyacını ve önemini dile getirirken öte yandan da Balkan bunalımı hakkında da savaş öncesi bir mesaj niteliği taşımaktadır. Aynı yazı içerisinde Trablusgarp cephesi ile alakalı “İtalyan tayyarecilerinin Trablusgarp’ta yaptıklarını Yunanlıların, Bulgar ya da Sırpların yapmayacağını garanti var mı” gibi sorular sorulmak kaydıyla meseleye yaklaşılmaktadır³¹¹.

³¹⁰ İsimsiz, “Askeri Tayyareler Müsabakası”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 1, 10 Mart 1911, s. 1.

³¹¹ Mehmed Zeki, “Askeri Tayyarecilik”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 25, 15 Şubat 1327/28 Şubat 1912, s. 1

Benzer bir yazı da gazetenin 28. sayısında yayımlandı. Erkân-ı Harb Binbaşısı Süreyya Bey tarafından kaleme alınan yazı, Avrupa'daki tayyareciliğin önemini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Yazıda, Fransa ve Almanya'nın tayyarecilik konusunda adeta birbiriyle yarıştığı, bu konuda yüksek meblağda bütçe ayırdıkları rakamlarla aktarılmaktadır. İnsanın uçma arzusu ve hevesini de hikâye eden Süreyya Bey, “*Tayyareler ordunun gözü, kolu, kanadı ve elhasıl kıymetli bir alet-i icrâyesi olmuştur*” demek ve “*bundan böyle havalara hâkim olan ordularda galibiyetin en büyük temeli olan kuvve-i maneviye hüküm-fermâ olacaktır*”³¹² yorumunda bulunmaktadır.

Müdâfaa-yı Milliye, ordunun modernizasyonu için ihtiyaç duyulan paranın temininde halkın da maddi katkısını sağlamak üzere iane topladı. Bu hususta gazetenin 33. sayısında ilk sayfada bulunan haber, konuya duyulan hassasiyeti gösterir niteliktedir. “Gazetemiz Tarafından Toplanan Tayyâre İanesi” başlıklı haberde ianeye katılanların isimleri ve yaptıkları yardım miktarları şu şekilde aktarılmaktadır: “*Evvelki listeden aktarılan 9468 kuruş, Sirkeçide Hacı Osman Ağanın lokantasında cem edilen 70 kuruş, Lazaro Franko mağazasından 216 kuruş, Tophane’de börekçi Kadri Efendi 10 Kuruş, Kadiri Dergâhı Şeyhi Efendi tarafından 30 kuruş ve yekûn, 9794 kuruş*”³¹³.

Gazetenin 36. nüshasında “Ayastefanos’ta Son Tayyâre Tecrübeleri” başlıklı haber şimdiki Yeşilköy mıntkasında İngiliz tayyareci mühendis Mösyö Kolins, Erkan-ı Harb Kaymakamlarından Süreyya Bey ile Fen Komisyonu Reisi İstihkâm Binbaşı Refik Bey riyâsetinde yeni bir tayyârenin Osmanlı hava filosuna katıldığını bildirmektedir. Haberde, parçaları takılan ve rüzgârlı havada tecrübe edilen bir tayyare resmi ile tayyârecilerin resimlerine de yer verilmiştir³¹⁴.

Müdâfaa-yı Milliye içerisinde ordunun modernizasyonunun yanı sıra askerın maneviyatı ile alakalı yazılara da rastlanmaktadır. Bu yazılardan bir tanesi

³¹² İsimsiz, “Osmanlının Büyük Bir İstikbali de Tayyarelerdedir”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 28, 15 Nisan 1912, s. 41.

³¹³ İsimsiz, “Gazetemiz Tarafından Toplanan Tayyâre İanesi”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 33, 1 Temmuz 1912, s. 103.

³¹⁴ İsimsiz, “Ayestefanosta Son Tayyâre Tecrübeleri”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 36, 15 Ağustos 1912, s. 133.

“Maneviyat-ı Askeriye” başlıklı ve “Bir Arjantinli Zâbit” imzasıyla yayımlanan yazıdır. Yazıda şu görüşler dikkate değerdir:

Milletlerin tarihlerini en ziyade târîh-i askerileri ibdâî’ ve tescim eder. Bir memleketin istiklalini, sonra adem-i mevcûdiyeti, tevsi’ ve inkişâfı ordusunun kuvvet ve kudretine istinâd eder. Demek oluyor ki ordu memleketin yegâne istinatgâhıdır... Her vatandaşın ordunun mühim ve kıymetdâr olan vazifesine tamamıyla hulûl ve nüfuz etmesi elzemdir. Bu ulvi vazifeyi efrâd-ı millete anlatmak, izah ve tenvîr etmek Zâbitânın vecibe-i zimmetidir. Genç askerler silâhı altına geldikleri vakit ordudaki askeri kumandanının ilk vazifesi, bir milletin yegâne medar-ı mevcudiyeti olan hiss-i vatanperverinin izahı olmalıdır... Hülâsa-yı kelâm zâbitin her yerde, her an ve zamanda efrâdına numune-i imtisal olması icab ediyor. Onun cesareti efradının sai’ ve gayretini arzu ve hevesini tahrik eder, onun vatanperverliği efradını tehyic ve muzafferiyete sevk eder³¹⁵.”

6.9. ORDU MECMÛASI VE OSMANLI ORDUSU

Ordu Mecmûası bütün sayılarında ordunun muhtelif sınıflarının terakkiyatı ve askerin eğitimi üzerine yazılara ağırlıklı olarak yer vermiştir. İlk sayıda yer alan “Terbiye-i Askeriye” başlıklı yazıda İbrahim Zihni imzasını görmekteyiz. Yazı, “vatan” kavramının halk ve asker açısından nasıl algılanması gerektiğini şöyle ifade etmektedir.

Memâlik-i Osmâniye vatanımızdır. Hamiyet, vatane-i mahiyettir. Bütün millet vatanı müdafâ’ya ve onun için feda-yı mâl ve cana müheyya olmalıdır. Vatan hakkında bu fikr-i ulviden yalnız gehvare-i âlem-i şuhud olduğumuz biz ecdâdımızı sine-yi mukaddesinde gözleyen terab anlaşılmalıdır. Burada aynı havayı müteneffîs, aynı lisanı mütkelam, aynı hükümete tabi vatandaşlarımızda dâhildir. Hamiyet öyle bir hiss-i âlî ve cebellidir ki her sahib-i vicdâna münfei’t-i şahsiyesini münfei’t-i umumiyyeye feda ettirir. Hamiyetimiz, vatanın selâmet ve emniyetine mâni’ kâfe-i fevâid-i zâtiyesini terk eylemelidir... Selâmet-i vatan uğrunda efnâ-yı hayât pek küçük bir fedâkârlıktır. Bir kalb-ı metîne, bir ırk-ı necibe göre ölüm korkulacak bir şey değildir. Kaç gün evvel veya sonra zîr-i turâba girmek ruhun ibadeti karşısında değersizdir. Vatan uğrunda ölmek, en reşk-i âver bahtiyârlıktır³¹⁶...

Gazetenin 4. nüshasında yer alan “Harbiyeler” başlıklı harbiyelerin genel ahvali üzerinde durarak zâbitân ve harbiye talebelerinin vaziyetini şu çarpıcı ifadelerle anlatmaktadır:

Tesislerindeki maksad düşünülecek olursa selamet-i vatanın buradan çıkacak gençlerin elinde olduğunu herkes teslim eder. Şu son zamanlarda bu mektepler bir iki pespayenin elinde bazice-i hevesat olmuş ve şunun bunun gayrı meşru emellerine, iltimaslarına, suistimallerine, bir zaman tatbîk-i teşkîl etmiş idi. Vatanı müdafâ’aya, selamet-i memlekete temine muktedir, fa’al ve ma’lumatlı zâbit yetiştireceği yerde

³¹⁵ Arjantinli Zâbit İsimli, “Maneviyat-ı Askeriye”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 17-18 Kanun-ı evvel 1327/30-31 Aralık 1911, s. 182.

³¹⁶ İbrahim Zihni, Terbiye-i Askeri, *Ordu Mecmûası*, S. 1, 13 Temmuz 1324/26 Temmuz 1908, s. 3.

gâye-yi emel üç sene nihayetinde vatanın muhtelif köşelerinden koşarak veya sürüklenerek gelmiş muhtelif tabiyet ve kabiliyette gençlerin kollarına birer sırma şerit dikmekten ibaret zan olunur idi. Bir iki namuskâr ve vazîfeşinâs muallim ve mürebbi istisnâ edilirse hemen memureyn saire talebede tahsil için heves uyandırmayı takdir etmez. Talebeden tahsilden ziyade sadakat talep olunur idi. Muktedir ve namuskâr bir zâbit olmak emelleri şakirdanın ekserisinde tesis etmemiş, herkes sınıf geçmek ve nişan dikmek maksadından başka bir şey gözetmiyor idi. Hatta bu efkârımıza i'lân-ı hürriyetten sonra bazı harbiye mekteplerinde vukû'unu istediğimiz âsâfengiz hâdisât bir delîl teşkîl edebilir.

Müsâvât bilâ istisnâ herkesin sınıf geçmesidir. Adalet, imtihanlar müsamahakârına icrasını talebe sevk etmiş. Hürriyet, vazifesini namuskârane ifa etmek isteyen bir iki muhterem muallimin a'leni ve hafî tehdidine vesile olmuş. Muallimlerde evvelce yukarının istibdâdı altında ezilirken, bu defa ma'iyetinin istibdâdına zebun olarak müsamahakârane davranmışlar...³¹⁷.

Yazının devamında liselerde ve harbiye mekteplerinde alınması gereken tedbirlerden bahsedilerek talebelerin yeni usûl üzere talim ve ta'allümlerinin önemi ile disiplinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

6.10. UMMAN MECMÛASI VE OSMANLI DONANMASI

1909-1910 yılları arası kısa süreli yayın hayatı olan *Umman Mecmûası* denizcilik ve Osmanlı bahriyesi hakkında çıkan yazılarıyla askeri matbuatta kendine yer bulmuştur. *Umman*'ın 3. nüshasında yayımlanan bir yazı, dönemin Osmanlı tersanesinin özelleştirilmesi girişimi hakkında dikkate değer bilgi vermektedir. “Tersane Fabrikalarının Bir Kumpanyaya İhalesi Meselesi” başlıklı yazıda tersanenin özelleştirilmesi meselesi şöyle aktarılmaktadır:

Mevsûken ve suret-i hususiyede vâki' olan istihbaratımıza nazaren tersane-i amiredeki fabrika ve her türlü mebanî-i sanai'yenin muayyen şerait tahtında ahd-ı idarelerine ihalesini talep eden bir ecnebi kumpanyası ihtimal-i teklifat ve vaka'nın mazhar-ı kabul olacağına itimad edecek bir ruşe-i tesadüfünden dolayı istediği mevad ile te'hid eylediği hususâtı mübeyyin-i tanzim eylediği bir layihayı Meclîs-i Mebûsân â'zasına takdim etmek üzere tabi' ettirmiş idi. Ahvâl-ı sâbika ve Ahvâl-ı cariye nazar-ı dikkate alınır cesim-i darü-l sanai'lerin inşa-ı bahriye destgahlarını hüsn-i suretle idare ve bunlardan matlube muvaffak ve terakkiyat-ı hayr-ı nefzâ-ı âhireye mütabık iş çıkarmaklığın ne kadar müstakil ve büyük bir himmete tevfiik eylediği fikri saf ve bitarafi ile düşünülürse tersanemizin ilkin tamamıyla menafi-i milliye ve siyasiyemize tatbik etmek üzere böyle bir yedd-i tecdide geçmesinin elyevm bizce son derece makbul olduğunu tasdik eylemekten başka çare kalmaz³¹⁸.

³¹⁷ İsimsiz, “Harbiyeler”, *Ordu Mecmûası*, S. 4, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 8.

³¹⁸ İsimsiz, “Tersane Fabrikalarının Bir Kumpanyaya İhalesi Meselesi”, *Umman*, S. 3, 16 Kanun-ı evvel 1326/29 Aralık 1910, s. 42.

6.11. ZAFER GAZETESİ VE OSMANLI ORDUSU

Zafer gazetesi ordunun terakkiyatı, askerin maddi ve manevi anlamda eğitimi ile alakalı yazılara ağırlıkla yer vermiştir. 1912 yılında yayımlanmaya başlayan *Zafer*'in ilk sayısında yer alan “Orduda Fedakârlık Hissi” başlıklı yazıda, bir ferдин sahip olması gereken en ulvi değerin, vatanı adına fedakârlık yapma hissi olduğunu şöyle izah etmektedir. “*Vatanın şan ve şerefi ve te‘âlisi için çalışan her fert, millet uğruna ve bütün millet bir ferдин muhafaza-ı hukukuna feda edilmek lüzum geldiğini takdir eyleyen bir millet hiçbir vakit zelil olmaz*³¹⁹. ”

Gazetenin 2. sayısında Erkân-ı Harb Kaymakamı Süreyya Bey “Osmanlıların Büyük Bir İstikbali de Tayyarelerdedir” başlıklı yazısında havacılığın lüzumu ve Avrupalı devletlerin havacılığa verdiği önemi şu satırlar ile aktarmaktadır:

Silah arkadaşlarım, şimdiye kadar tayyarenin ne demek olduğunu tabi‘ öğrenmiş ve harbde ne gibi hizmetleri ifâ edebileceğini merak ederek anlamışsınızdır... Bu sene Almanlar askeri bütçelerine tayyareler için 600 bin, Fransızlar, 350 bin lira dâhil etmişleridi. Fransız milleti bütçelerine 350 bin lira konulduğunu görür görmez Almanlardan geri kalmamak için hemen galeyana geldi. İane-i Milliye toplanmaya başlandı. 5000 Tayyarelik bir havai filo vücuda getirmeye karar verildi... Vaktiyle Davranalım. Tayyarecilik hususunda bir kere ihraz-ı Tefvik edersek ilelebed memleketimizin hava-i latifine hâkim kalacağımızı aklımızdan çıkarmayalım. İstikbalde zuhura gelebilecek bir harbde şerait-i harbiyeyi kendi lehimize isti‘mal etmiş olacağız³²⁰.

6.12. RİSÂLE-İ MEVKÛTE-İ BAHRİYE VE OSMANLI DONANMASI

Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, Osmanlı donanması ve havacılığı ile alakalı gerek teknik konularda, gerekse donanmanın yeniden yapılanması üzerine çok sayıda yazı, resim ve şekillere nüshalarında yer vermiştir. İncelediğimiz nüshaları arasında ilk sayıda yer alan “Harbde Tayyarecilik” başlıklı yazı, Birinci Dünya Savaşı öncesi havacılık ve tayyarelerin askerlerin sevkiyatına etkileri üzerine kaleme alınmıştır. Yazıda yer alan şu yorumlar dikkat çekmektedir: “*Harb-ı hâzır esnasında tayyarecilikten ne dereceye kadar istifade mümkün olabileceğini hiç kimse tayin edemez. Yalnız aşikâr olan cihet şudur ki, muharebeler, pek ziyade dikkat-i ihtimam ile tertip ve tanzim edilecektir.*” Yazının sonunda “Alman Bahr-ı Sefâin-i Havaiyesi” adı altında Alman hava taşıma sistemi tablolarla izah edilerek başta zeplinler olmak

³¹⁹ İsimsiz, “Orduda Fedakârlık Hissi”, *Zafer*, S. 1, 1 Mart 1328/14 Mart 1912, s. 3.

³²⁰ Kaymakam Süreyya, “Osmanlıların Büyük Bir İstikbali de Tayyarelerdedir”, *Zafer*, S. 2, 8 Mart 1328/10 Nisan 1912, s. 1.

üzere Alman hava sistemleri Avrupalı diğer devletler ile karşılaştırılmaktadır³²¹. Gazetenin farklı nüshalarında Osmanlı donanmasındaki gemi çeşitleri teknik açıdan değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Gazetenin farklı nüshalarında bu değerlendirmelerin yapıldığı yazılara örnek olarak “Seyir Halinde Bir Filoya Endaht”, “Gemilerde Süra‘t”, “Birbirine Yakın Seyreden İki Geminin Mütakabili”, “Top Ateşinin Sefâin-i Harbiyede Tesirâtı” başlıklı yazılar verilebilir.

³²¹ Ahmed Eşref, “Harbde Tayyarecilik”, *Risâle-i Mevkûte-i Bahriye*, C. 1, S. 1, Teşrin-i sani 1330/ Kasım 1914, s. 40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASKERİ BASINDA OSMANLI SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAMI

1. ASKERİ BASINDA - KÜLTÜR - SANAT VE TOPLUMSAL YAZILAR

Yayıncılığın ana maksadı haber ulaştırmak, bunu yaparken de yayın ilkeleri ve ideolojiler doğrultusunda topluma yön vermektir. Her yayın organı belli bir fikir etrafında toplanır. Toplumlardaki sosyolojik, siyasi ve ekonomik hareketlenmeler kendilerine her zaman taraf bulduğu gibi refleks olarak karşı görüşün de doğmasına neden olur. Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde yayın yapan hemen her yayın organı mutlaka bir görüşün, bir akımın ya da ideolojinin tarafı olmuşlardır. II. Meşrutiyet'in ilanıyla basındaki bu taraflılık genellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti ve ordu eğilimlidir. Osmanlı basın hayatında edebi, ilmi ve sanatsal içerikli yazıların tamamı topluma yön vermek maksadı taşımanın yanında yeni bir toplum modeli yaratmak kaygısı da taşımaktadır. Aslında Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren gündeme gelen Batılılaşma çabası toplumsal bir polemik halini alarak tarafların karşılıklı çatışmalarıyla her zaman kendine sütunlarda yer bulmuştur.

Osmanlı askeri basını için de durum farklı değildi. Askeri basında, mesleki yazıların yanında çok sayıda ilmi, edebi ve sanatsal içerikli yazılara yer verilmiştir. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında askerlerin ve askerliğin en popüler olduğu yıllarda son dönem Osmanlı aydınlarını yazılarıyla askeri basın sütunlarında görmekteyiz. Kaleme aldıkları eserlerinde edebi oldukları kadar siyasi mesajlar da verdiklerini gördüğümüz çok sayıda önemli edebiyatçı ve mütefekkiye rastlamaktayız. Bunların arasında Ziya Gökalp, Recaizade Ekrem, Fuad Köprülü, Ahmet Rasim, Süleyman Nazif, Mehmet Rauf ve Fatma Aliye ilk akla gelenlerdir. Bunlar o günlerin siyasi atmosferinin de etkisiyle dönemin polemiklerine kayıtsız kalmamış, kendi köşelerinden olanca hararetleriyle tartışmalara katılmışlardır. Bu isimler birbirleriyle girdikleri eski-yeni tartışması ve alınan siyasi kararlar üzerine yazdıkları yazılarla Osmanlı askeri basınında kendilerine yer buldular.

Bir dönem hakkında yorum yapabilmek için o dönem ile alakalı sosyal hareketlenmeler, değerler, alışkanlıklar ve davranış şekilleri hakkında bilgi sahibi

olunması gerekir. XX. yüzyıl Osmanlı sosyal hayatı ile alakalı tespitler yapabilmek, dönemin kalemleri tarafından yazılan yazılar ve yapılan yayınların muhteviyatında gizlidir. Son dönemini yoğunlukla savaşlarla geçiren Osmanlı toplumu harbin neden olduğu olumsuzlukların izlerini gerek ekonomik gerekse kültürel yaşamında etraflica taşımaktaydı. Mevcut durum; yazı, edebiyat ve sanat anlayışına da yansımıştı. Osmanlı halkı İslami ritüeller arasına sıkışmış bir toplum olma özelliği taşısa da yaşayıp ve uygulamada durumun böyle olmadığı o günlerde yazılan kaynaklardan ve yazarların hayat felsefelerinden anlaşılmaktadır. Batılı fikir akımlarının iyiden iyiye egemen olduğu Osmanlı toplumunda özellikle başkentte kırsalın gelenekçi yaşam tarzının izleri silinmeye yüz tutmuştu.

1.1. DONANMA MECMÛASI'NDA TOPLUMSAL YAZILAR

Donanma Mecmûası'nın muhtelif sayılarında “Terakki ve Medeniyet” yazı dizisi ile Bedii Nuri, insani ve toplumsal ihtiyaçların medeniyetin çizgisini belirlediğini; medeniyetin, ihtiyaçların gerisinde kalması durumunda da geçerliliğini yitireceğini şu sözleriyle ifade etmektedir:

İhtiyacat-ı beşeriye, esas itibari ile her dem kabul-ı tahavvül ve tebeddül olduğu gibi medeniyet dahi bunların mahsulatı neticesi olarak, tahavvül eder. Eğer bu tahavvül, ihtiyâcat-ı mahsusa-yı beşeriyetin tatminine keyfiyet edemeyecek derecede olursa, yani herhangi bir zamandaki medeniyet-i mevcûde o zaman zarfındaki amel ve ihtiyacı teskin edemeyecek mertebeye bulunursa urdu rüya? Memlekette tahavvülat-ı medeniyeye bir tekâmül-i inhitatı takip ediyor denilir³²².

Feridun Vecdi imzasıyla yayımlanan “Zavallı Gençler” başlıklı yazı, dönemin sosyal yapısı ve kültürel anlayışı hakkında ciddi bilgiler içermektedir. Bir seyyah gözüyle yazılan yazı İstanbul’da yaşayan gençlerin günlük hayatları ve sıkıntıları ile alakalı tespitleri içinde barındırmaktadır. Her zaman olduğu gibi burada da eski-yeni karşılaştırması yapılmakta ve zamanın gençlerinin sorunları üzerinde durulmaktadır. Yazıda dönemin siyasi koşulları karşısında da bir yerlere oturtulan gençliğin Balkan Savaşları sırasında nasıl bir tavır takındığı konusunda şöyle bilgi verilmektedir:

Bir gün Balkan Devletleri şan ve şahametle altı yüz bu kadar yıllık bir tarihi işgal eden Osmanlılığı tehdide başlayınca, gençliğin vicdanından bir sada yükseldi: harb isteriz! Suyu çekilmiş cılız bir fidan gibi kötürüm kalan gençlik işte o vakit, kendisinden umulmayan bir hareket gösterdi. Fakat gençlikten her vakit uzak kalan, gençliği her

³²² Bedii Nuri, “Terakki ve Medeniyet”, *Donanma Mecmûası*, S. 23-24, Şubat 1328/Mart 1913, s. 2088.

vakit muhakkir gören bir hayat bu vicdân-ı sedayı çıkaranları susturmaya çalıştı. Müstebit idarenin bütün fecaatle malı o kanlı devrinde daima bir korku içinde yaşatılan gençlik bu anı tehdit altında istemeyerek sustu.. Bu günkü gençliğin kusurları pek çoktur. Fakat itiraf etmeliyim ki İstanbul'un da bu hususta büyük bir mesuliyet-i hassası var. Halicin ayırdığı iki sahil arasındaki farklar gençliği şaşırtıyor. Bütün gün mekteplerinde, kalemlerinde, ticarethanelerinde boğulan gençler, biraz dinlenmek için Haliç'in garp sahilinde bir yer bulamıyor. İstanbul güneşin gurubundan sonra karanlık bir sükûnet içine dalarken, karşı tarafta gündüz giden harareti, zevk ve ziynetiyle mâli bir gece hayatı başlıyor³²³.

Gençlerin yetiştirilmesi ve ahlakı ile alakalı *Donanma Mecmûası*'nda başka yazılar da mevcuttur. Raif Necdet imzalı "Terbiye-i Ahlakiye" isimli yazıda terbiye, üç ana esas altında toplanmıştır. Yazıda, vücut, akıl ve ahlak terbiyesi ile alakalı tavsiyeler şöyle ifade edilmektedir:

Terbiye üçtür: bedeni, fikri, ahlaki. Mekteplerde terbiye-i bedeniye vesait-i hıfz-ı lasha kavaidinin tatbikat-ı mükemmelesi, oyunlar, tenzihler, jimnastikten ibarettir.. Ruh emreder, beden itaat eder.. Bedenin itaat etmesi için kuvvetli olması lazımdır, kuvvetli olması içinde terbiye-i bedeniye-i ihmal etmemek icab eder. Terbiye-i fikirden maksada çocuğun dimağını terbiye ve inkişâf ettirmektir. Usul tedrise muvafık bir surette takib edilen güzel ve muvafık bir program ile bu maksad te'min edilir³²⁴.

Donanma Mecmûası'nın 38. sayısında "İstanbul'dan Uzaklaşırken" başlıklı yazı, Yusuf Akçura tarafından kaleme alınmıştır. İçerik olarak oldukça ilgi çekici olan yazıda İstanbul ve edebiyatımız arasındaki diyaloglar dikkat çekmektedir. Kaleme alındığı yıl olan 1913 senesi dikkate alındığında İstanbul şehri ile alakalı yapılan yorumlar tam bir asır sonra yani günümüzde de çok şeyin değişmediğini anlatır niteliktedir. Yazıda "*İstanbul'dan kible tarafına doğru ayrılıp giden bir adam, arkasına dönüp baktı mı, sevgilisini bırakıp gitmiş gibi, gönlünde bir kırıklık, bir boşluk, bir ağrı duyar. Karışık ve gürültülü hayatından yorulup, yumuşak ve hiddetsiz Marmara kıyısında yatması bu boşluğa acımak hislerini doldurur...*" ifadeleri dikkat çekicidir. Yazının ilerleyen kısımlarında Osmanlı edebiyatından bahisle büyük bir boşluk içinde olduğundan söz etmektedir. Buna gerekçe olarak da İstanbul, Marmara, Karadeniz, Bursa, köyler ve ormanların edebiyatımızda yeteri kadar işlenmediği belirtilerek, işlenen konular arasında ise, Rumeli'nin Anadolu'nun değil, Fransa'nın, Belçika'nın denizleri, Paris şehrinin romantik havasının eserlere

³²³ Feridun Vecdi, "Zavallı Gençlik", *Donanma Mecmûası*, S. 33, Teşrin-isani 1328/ Şubat 1913, s. 424-425.

³²⁴ Raif Necdet, "Terbiye-i Ahlâkiye", *Donanma Mecmûası*, S. 2, Nisan 1326/Nisan 1910, s. 122.

yansıtıldığı anlatılır. Yazıda “*Halid Ziya’nın Aşk-ı Memnuu’nda, Mai ve Siyah’ında gördüğüm İstanbul bile Paris’e gidip ruhunu kaybedip gelmiştir*” denilmektedir³²⁵.

Osmanlı toplumunun sanata ve sanatçıya verdiği önem ve değer tüm zamanlar için kabul gören bir konudur. Sanatın ve sanatçının duruşu, etkilendiği ortamlar ve etkileyeceği kesim ile alakalı tartışmalar da bu paralelde kendini gösterir. Klasik dönem Osmanlı Devlet çeşitli sanat dalları ile alakalı Fars-Arap etkisi tartışmaları yerini XIX. yüzyılda Batıcı-gelenekçi tartışmasına bırakmıştır. Sanatçılar, etkisinde kaldıkları kültürlerin savunuculuğunu üstlendikleri gibi bu durumu bütün eserlerine de yansıttı. Fransız İhtilali’ne esin kaynağı olan eserler Batılı toplumları ne kadar etkilediyse bir kısım Osmanlı aydınının da ilham kaynağı oldu. Jön Türk hareketinin temel dayanağı olan Fransız İhtilali ardında yaşanan süreç aynen Osmanlı’da da kendini gösterdi. İhtilal’in ardından yapılan aşırı özgürlük yanlısı yayınlar toplumun her kesiminde ciddi yankılara sebebiyet verdi.

Sanatta etki tartışması gazete ve mecmûalarda “kalem kavgalarının” yaşanmasına neden olmaktaydı. *Donanma Mecmûası*’nın 99. sayısında “Sanatta Güzellik Nedir” başlıklı Ali Canib imzalı yazıda bu konu üzerinedir. Çeşitli fikirler ile desteklenen yazı sanatta bakış açısının önemine şöyle değinmektedir:

Köşe başında bir ihtiyar dilenci kadına tesadüf ettiniz. Üstü başı perişan, yırtık. Yüzünün rengini tayin edemiyorsunuz, o kadar pis. Çıplak ayaklarını yalnız bir kelime belki ifade edebilir, iğrenç!

İşte tabiat sahnesinde bir manzara. Karşısında bir dakika bile duramıyorsunuz. Fakat bu manzarayı sanat sahnesinde görebilmeniz için ne kadar iştiafınız vardır; farz ediniz ki mahir bir ressam bunu teressüm etmiş. Karşısına gidiyorsunuz, bir dakika değil, saatlerce ser mest ve takdirkâr temaşa ediyorsunuz. “Ne güzel, ne güzel” diyorsunuz. Bu ikilik nedir? Sizi meftun eden hiç şüphe yok ki o pis, iğrenç kadın değildir. Demek oluyor ki tabiat ve sanatta güzel dediğimiz şeyler birbirinden ayrıdır.

Ali Canib, sanatın bakış açısı olduğunun altını ısrarla çizen bu yazısında Abdullah Cevdet’ten alıntı yaparak “*İnsanların pek azı eşyayı olduğu gibi görmeyebilirler. Bazıları görmek istediklerini müşâhede ederler, bazıları kendilerine gösterileni görürler*” görüşüne yer vermektedir. Milli olan her sanat eserinin mukaddesiyyet arz ettiğini belirten yazısını şu satırlarla nihayetlendirir. “*Mevzuun azamet ve ihtişamı, sanattaki güzellikle nasıl münasebettâr değilse tedâ’isinden*

³²⁵ Yusuf Akçura, “İstanbul’dan Uzaklaşırken”, *Donanma Mecmûası*, S. 38, Nisan 1329/ Nisan 1913, s. 630-631.

*istifadeye kalmak da öyledir. Büyük sanatkârlar bizim ruhumuzda ancak kendi keşifleriyle heyecan husule getirebilirler.*³²⁶»

Askeri matbûatta kendine yer bulan kalemlerden birisi de Cenab Şahabettin'dir. Mecmûanın 97-111 sayıları arasında yazar tarafından kaleme alınan “Musâhabât-ı İctimâiyye” isimli toplumsal içerikli yazı dizisini görmek mümkündür. Her sayıda birbirinden farklı toplumsal konuları işleyen yazar, toplumun o günkü ihtiyaç ve anlayışlarına yönelik yazılar yazdı. 97. sayıda, toplum ve fertlerin varlıklarının süreçlerini gerek İbn-i Haldun, gerekse Batılı yazar ve düşünürlerden örneklerle açıkladı³²⁷. 98. sayıda nüfus meselesini ele alan Cenap Şahabettin Avrupa'dan örnekler vererek nüfus yapısını ve nüfus hareketlenmelerini değerlendirdi³²⁸. Mecmûanın 99. sayısında arazi çeşitlerine ve arazilerin devletlerce en doğru şekliyle değerlendirilmesine dikkat çekmektedir³²⁹. 100. sayıda da aynı başlık altında dünyada bulunan devletleri gerek köken olarak gerekse kuruluş ve yaşam şekilleri olarak sınıflandırdı³³⁰. 101. sayıda toplumda var olan sınıflar ile alakalı ayrıntılara değinerek cemiyetteki sınıfları sırasıyla, “müdafaa” (harbiye-bahriye-askeriye), “müdafa-i hayatiye” (ziraat- sanayi-ticaret), “müdafa-i hukukiye” (polis-jandarma-adliye), ve müdafa-i fikriye ve vicdaniye (maarif-edebiyat-sanayi-i nefise-ruhaniye) isimleri altında sıralamaktadır³³¹.

Ayrıca Cenap Şahabettin, mecmûanın 103. sayısındaki yazı dizisinde toplumsal hayatın devamlılığı açısından yaşamını sürdüren memur, esnaf ve ilmiye sınıflarını inceledi. Özellikle memur sınıfı üzerinde durarak, bireylerin memuriyetin hangi sınıfından olursa olsun kendini yetiştirme noktasında hangi kaidelere dikkat etmeli hususunu tartışmaktadır³³². Yazı dizisinin sonraki sayılarında da toplumdaki unsurlardan genç-ihtiyar kavramını, kadın erkek eşitliği ve toplumun gençlerden ve

³²⁶ Ali Canib, “Sanatta Güzellik Nedir”, *Donanma Mecmûası*, S. 99, 24 Haziran 1915, s. 809.

³²⁷ Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 97, 10 Haziran 1915, s. 771,

³²⁸ Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 98, 17 Haziran 1915, s. 787.

³²⁹ Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 99, 24 Haziran 1915, s. 806.

³³⁰ Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 100, 1 Temmuz 1915, s. 821.

³³¹ Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 101, 8 Temmuz 1915, s. 835.

³³² Cenap Şahabettin, “Musâhabât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 103, 22 Temmuz 1915, s. 867.

yaşlılardan beklentilerini dile getiren yazılar yayımlandı. Toplumda kadının yerini detaylı bir şekilde ele alarak Avrupa’da kadın ve kadının yeri ile alakalı tespit ve kıyaslamalarda bulundu³³³.

Basında yer alan ironik mahiyetteki yazılar, kıyaslama yapma adına fikir verir niteliktedir. Dikkat isteyen bu yazılarda yazar, savunduğunun tam tersi düşüncelere yer vererek bir yandan hicvederken öte yandan da vermek istediği mesajı okuyucuya aktarır. Bununla ilgili olarak *Donanma Mecmûası*’nda “Avrupa Medeniyetine Dair” imzasız bir yazı yayımlandı. Yazıda beş Osmanlı gencinin kendi aralarındaki Avrupa’ya gitme istek ve arzusu diyalog şeklinde okuyucuya aktarılmaktadır. Bir yandan gençlerin beklentileri anlatılırken öte yandan Avrupa’ya dair gece hayatının bulunduğu şehirlerden bahisle Bükreş örneği üzerinde durulmaktadır. Yazı içerisinde Osmanlı aydınlarının savaşa rağmen Avrupa’yı anlatan yazılar kaleme almasına da atıf yapılmaktadır. Avrupa’dan dönen aydınların kamuoyuna yansıyan söylemlerine de ciddi eleştiri getiren yazıda şu yorumlar dikkat çekicidir:

Avrupa görmüş de İstanbul’a dönmüş olanlara dikkat ediyorum. Kimi yüzü açık bir kadınla beraber sokakta yan yana yürüyemediğinden rahatsız. Kimi güzel bir eğlence yeri, temiz bir lokanta bulamamaktan, kimi sokakların evlerin muntazam olamamasından rahatsız. Kimi de İstanbul’un bir tiyatrosu, dinlenecek bir musikisi olmamasından kimi meydanlıklarda heykeller görememezlikten rahatsızdır.

Yukarıdaki yorumların gençleri olumsuz etkilediğinin belirtildiği yazı; “*Ben isterdim ki, Avrupa’ya giden ve sizin mütefekkir dediğiniz adamlar Türkiye’ye döndükleri zaman desinler ki; hayatımızı idare edecek fikirler şunlardır ve Avrupa’da tedkîk ettiğimize göre bu fikirler hayata şu suretle hâkim olabilirler! Heyhat!*”³³⁴” cümlesiyle son bulmaktadır.

Donanma Mecmûası’nın yazar kadrosu arasında yukarıda zikredilen görüşü destekler nitelikte olanlar bulunmaktadır. Haşim Nahid tarafından yazılan “Avrupa Ulûmu ve Biz” başlıklı yazı, Avrupalı ilim ve kültür adamlarını methettiği gibi onlara ait eserlerin her ne şekilde olursa olsun Osmanlı toplumu tarafından en iyi şekliyle bilinmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. Haşim Nahid bu konuda

³³³. Cenap Şahabettin, “Musâhabaât-ı İctimâiyye”, *Donanma Mecmûası*, S. 104 29 Temmuz 1915, s. 883; S. 105, 13 Ağustos 1915, s. 899.

³³⁴ İsimli, “Avrupa Medeniyetine Dair”, *Donanma Mecmûası*, S. 121, 10 Kanun-ı evvel 1331/23 Aralık 1915, s. 1147.

yazdığı başka yazılar ile de benzer fikirlerini dile getirmektedir³³⁵. Yazar, *Donanma Mecmûası*'ndaki yazısında Batı'nın sahip olduğu kültürü ve bilgi birikimini Şark'tan aldığını, bununla yetinmeyip bu bilgileri tekâmül ettirmek kaydıyla kullandığını belirterek şu yorumda bulunmaktadır:

Osmanlı Türklerinin Avrupa medeniyeti seviyesine gelmesi Avrupa medeniyetini teşkil eden fikirleri telakki edip bunları hazmetmesine tevki eder... Bu gün yapacağımız en doğru iş bu eserleri kopya ve tercüme etmektir. Kadim Yunanlıların güzel hikâyeleriyle şiir, tiyatro, felsefe, hukuk kitapları, Romanın her ne kadar Yunanlı olsa da yine istihaleye uğramış ve bir hususiyeti olan meşabe eserleri, İtalyanların, Fransızların en bedi'i tabuları. İngilizlerin, Fransızların, Almanların tiyatro, roman, şiir, felsefe ve muhtelif i'lim şubelerine ait en güzel eserleri³³⁶.

Askeri basında, başka toplum yapılarının da kaleme alındığı yazılar kendine yer buldu. Bu yazılarda birçok devletin yalnız silahlı kuvvetleri değil, sosyal yapıları da değerlendirilmeye tabi tutuldu. Avrupa devletleri özellikle Fransa, İngiltere ve Almanya'nın yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nden bahisle genellikle onun müttefik sıfatına vurgu yapılmaktaydı. Buna karşılık savaş yıllarında İngilizlerden bahsedilen yazılarda ise “mel'un ve hâin” sıfatları kullanılmaktadır. *Donanma Mecmûası*'nda Birinci Dünya Savaşı'nın olanca hızıyla devam ettiği yıllar olan 1916'da, ABD ile alakalı yazılar bulunmaktadır. Özellikle Amerikalıların nüfus yapıları ve tarihsel özellikleri ile birlikte askeri kuvvetlerinin de durumu hakkında tafsilatlı bilgi içeren yazılar mevcuttur. “Amerika'da Şerâit-i İctimâiye ve İstikbâl-i İctimâiye” başlıklı yazı dizisi, Amerikan toplum yapısından bahisle zenci ve beyaz nüfus oranlarına ve dünya üzerindeki demografik hareketlenmelerden de istatistikî bilgiler vermektedir. Amerikan toplum yapısı ile alakalı detaylı bilgi bulmanın mümkün olduğu yazı, savaşa henüz müdahil olmamış, bir yandan tarafsızlığını korumaya çalışan ancak diğer yandan da gerek siyasi çıkarları gerekse ekonomik nedenlerle İtilaf Devletleri yanında hareket etme eğilimi olan ABD'yi tanıtmaktadır³³⁷.

³³⁵ Haşim Nahit tarafından yazılan “Türkiye'nin Nejat ve İtidal Yolları”, “Avrupa Buhranı'nın Ruhi Sebepleri”, “Türkiye'de Modern Teknik Nasıl Meydana Gelebilir” bu konuda verdiği önemli eserlerdendir.

³³⁶ Haşim Nahid, “Avrupa Ulûmu ve Biz”, *Donanma Mecmûası*, S. 122, 17 Kanun-ı evvel 1331/30 Aralık 1915, s. 1164.

³³⁷ İsimli, “Amerika'da Şerâit-i İctimâiye ve İstikbâl-i İctimâiye”, *Donanma Mecmûası*, .S. 124, 12 Kanun-ı sani 1331/25 Ocak 1916, s. 1199.

Donanma Mecmûası'nın 124. sayısında yer alan “İçki ve Muallimler” başlıklı Kazım Nami tarafından kaleme alınan yazı, özellikle Anadolu'daki içki tüketiminin aşırılığını şöyle gözler önüne sermektedir:

Sarhoşluk her memlekette olduğundan ziyade bizde ayıptır. Fakat münevver diyebileceğimiz tabakada bütün şaşasıyla devam etmektedir. İçki aleyhinde bizde de birkaç kitap yazılmıştır. Bu kitapların icra ettikleri tesir adetleri kadar azdır diyebiliriz. Ziyafetlerde, sanat düğünlerinde ve lime cemiyetlerinde, husus muhabbetlerde içkini vücudu adeta şarttır. İçkisiz eğlence olmayacağı kanaati o kadar yerleşmiştir ki Anadolu köylerinde günlerce süren düğünlerde bile davul zurna ile bayılincaya kadar içmek gençler için en tatlı bir eğlence addediliyordu.

Toplumun birçok kesiminin içki alışkanlığına vurgu yapan yazı, özellikle memurlar arasında mesai bitiminde daire çıkışı gazinoya gitmenin vazgeçilmez bir alışkanlık halini almasından bahsetmektedir. Yazının satır aralarında yer alan; “*Memurlardaki bu say-i itiyada bütün muallimlerde tutuluyorlar. Yalnız sarık böyle yerlere devamı men edebiliyor. Fakat fes cem‘i akşamcılığı, cem‘i meydanlarını âdeta mübâh kılıyor...*”³³⁸ tespiti dönemin tartışmalı konularından biri olan sarık-fes polemiğine yönelik gönderme niteliğindedir.

Donanma Mecmûası'nda yer alan “İlmi Tevkîr Edelim” isimli yazı dönemin şartlarında ilme ve irfana verilmesi gereken değer hakkında kaleme alınmış bir yazıdır. İlim adamlarına verilen değer ve bunu suistimal edip para kazanma adına uygunsuz işlerle uğraşanların olduğuna vurgu yapılan yazıda, “men-i ihtikâr” komisyonunun haksız kazanç elde edenlere karşı kurulduğunun bilgisi verilmektedir³³⁹.

Gerek başlığı gerekse içeriği itibarıyla *Donanma Mecmûası*'nın 143 numaralı nüshasında yayımlanan “Ahlak Endişesi” başlıklı yazı dönemin toplumsal kaygılarını dile getirir niteliktedir. “*Kimi dinlerseniz, hangi gazete ve Risâleyi okursanız memleketimizde umumi bir ahlak endişesi olduğunu anlarsınız. Umumi harbin tevellüd ettiği asâbiyet belki bizi biraz mübâla‘acı yapıyor. Fakat her halde ortada icimâi vicdanı müteessir eden bir takım hâdiseler var...*” cümleleriyle başlayan yazı, o günlerde yapılan İttihad ve Terakki Kongresi'nde de ilim ve ahlak ile alakalı endişelerin “Hükümetimizin Mümessili” sıfatı zikredilerek Talat Paşa tarafından da

³³⁸ Kazım Nami, “İçki ve Muallimler”, *Donanma Mecmûası*, S. 125, 7 Kanun-i sani 1331/20 Ocak 1916, s. 1214.

³³⁹ Kazım Nami, “İlmi Tevkîr Edelim”, *Donanma Mecmûası*, S. 132, 16 Ağustos 1333/16 Ağustos 1917, s. 1325.

dile getirildiğinden bahseder³⁴⁰. Toplumsal kaygılar taşıyan bir başka yazı, Kazım Nami'nin kaleminden mecmûa sütunlarına aktarıldı. Yazar “Halka Doğru” isimli yazısında, halka inilmesi şeklinde bir anlayışın hâkim olduğunu ve bunun yanlışlığından bahisle, yüksekte olanın halkın kendisi olduğunu, münevverlerin halka inmek yerine bilakis halkın düzeyine çıkmaları gerektiğini ifade etmektedir. Yazar, egemen olan anlayışı kastederek “*Hep halka inmekten bahsediliyordu, adeta halk yüksek bir merdivenin alt başında bulunan topal, alil, âcizlerden ibaretti. Münevver kısmı ise, yüksekten onların haline acıyan mümtaz bir hayattı*” ifadesiyle ilerleyen satırlarda münevverlerin anlayışlarını değiştirmeleri gerekliliğini sebepleriyle birlikte yazmaktadır³⁴¹.

1.2. CERÎDE-İ BAHRIYE’DE TOPLUMSAL YAZILAR

Cerîde-i Bahriye’nin hemen her sayısında ya ilmi ya da sosyal içerikli yazılara mutlaka yer verilmiştir. Gazete, belli başlı nüshalar içerisinde barındırdığı ilmi ve sosyal içerikli yazılar bakımından oldukça zengindir. “Galata Kulesinin Tevsîen Tecdîdi” başlıklı yazı o yıllarda sivil basının üzerinde fazlaca durduğu ve desteklediği bir konuyu İstanbul halkının gündemine taşıdı. Dönemin öne çıkan mimarlarından olan Aram Tahtacıyan tarafından gündeme getirilen Galata Kulesi’nin yenilenmesi gerektiği üzerinde *Ceride-i Bahriye* de toplumsal duyarlılık göstererek konu ile ilgili yazılı ve görsel haber yapmıştır³⁴².

Cerîde-i Bahriye’nin 429. sayısında Charles Darwin’in görüşlerinin anlatıldığı “Sör Darwin’in Cism-i Arzdaki Med u Cezir Hakkındaki Beyanâtı” yazısı yayınlanarak yazarın günümüzde de tartışılmaya devam eden görüşleri okuyuculara tanıtılmıştır³⁴³.

³⁴⁰ Kazım Nami, “Ahlak Endişesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 143, 1 Teşrin-isani 1333/1 Kasım 1917, s. 1503.

³⁴¹ Kazım Nami, “Halka Doğru”, *Donanma Mecmûası*, S. 161, 11 Nisan 1334/11 Nisan 1918, s. 1789.

³⁴² İsimli “Galata Kulesinin Tevsien Tecdidi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 406, 5 Şubat 1324/13 Şubat 1909, s. 167.

³⁴³ İsimli, “Sör Darwin’in Cism-i Arzdaki Med-u cezir Hakkındaki Beyanâtı”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 429, 16 Temmuz 1325/29 Temmuz 1909, s. 354.

1.3. METİN GAZETESİNDE TOPLUMSAL YAZILAR

Metin sütunları siyasi mesajlarla dolu oldukça hararetli yazılar barındıran bir yayın organıdır. Yazıların genel olarak içerikleri dikkate alındığında satır aralarında topluma mesajlar veren bir yayın anlayışı olduğu gözlerden kaçmaz. Toplumun içinde bulunduğu durumun sıklıkla kıyaslandığı bu yazılarda, eski-yeni tartışması olanca hararetiyle yapılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus eski ifadesiyle kastedilenin II. Meşrutiyet öncesi olduğudur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla her şeyin bir anda değiştiği iddia edilen yazılarda II. Abdülhamid devri zulüm ve entrikalarla dolu kayıp yıllar olarak değerlendirilmektedir.

Gazetede Osmanlı toplum yapısı ile alakalı kaleme alınan çok sayıda yazılar mevcuttur. Bunlardan birisi, mecmûanın 6. nüshasında yer alan “Bir Mühimme-i Ümerâniye” başlıklı Zeki imzalı yazıdır. “*Keyfi idareden kurtulduk. Herkes meşru olan hukuk-ı tâbiyeye ve meksûbesine yeniden nâil oldu*” cümlesiyle başlayan yazı, Anadolu’nun genel durumu hakkında detaylı bilgi verir ve ardından hükümete ve halka şöyle tavsiyelerde bulunmaktadır: *Anadolu cihetlerini gezmiş olanlar pekiyi bilirler ki köyler ve birçok kasabalar ümeradan harebezare dönmüş, tarlalar ziraatten kalmış, yollar ma’dum, elhasıl her şey insanların ibtidai neşeatını muhtar bir halde cidden şayan-ı esef bir inhitattadır.*” Ardından ülkedeki bu noksanlıkların başlıca sebebini cehalete bağlayan yazı, ahlakın değişmesine de vurgu yapmak suretiyle şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

Eğer cehalet ve atalet ve bunun netice-i tabiyesi olan fakr-u zaruret şu vatan-ı mücebbel üzerinden defî‘ olmazsa, zik-ı maişet yerine refah ve saadet avdet etmezse tebeddül şekil ve idareden hiçbir istifade beklenmez. Bunun için ilk çare lafza-ı merad olmamak üzere en küçük ve en mecru bir köye bile mektepler açmak, derece-i ibtidaiye tahsilini bilcümle zekur ve anas-ı evlad-ı memleket için mecburi tutmaktır. Bu mekteplerde tatbik olacak programlar için efrad-ı ümmeti uyandırmak ziraati ihya, sanatı esaslandırmak ve elhasıl bir batın sonra bütün vatan bucaklarını nur-ı irfan ile münevverlendirmek kavaid-i esasiyesini havi bulunmalıdır. Halk hükümeti kendine hadim menafini muhafazaya mukaddem görürse hâkimiyetini takdir eder³⁴⁴.

1.4. ŞANLI ORDU VE TOPLUMSAL YAZILAR

II. Meşrutiyet yılları toplum kesimlerinin derin görüş ayrılıkları yaşadığı bir dönemdir. Batılı kesim ile gelenekçi muhafazakârlar, padişah karşıtı ya da yandaş olarak sürekli bir mücadelenin içine girmişlerdir. İktisadi açıdan bakıldığında zaman

³⁴⁴ Zeki, “Bir Mühimme-i Ümerâniye”, *Metin Gazetesi*, S. 6. 2 Ağustos 1324/15 Ağustos 1908, s. 1.

toplumun ticari anlamda oldukça zayıf bir dönem yaşaması sosyal yaşantı üzerinde de etkisini hissettirmiştir. *Şanlı Ordu* gazetesi de II. Meşrutiyet'in en karmaşık günlerinde askeri yayın anlayışını sürdürürken öte yandan da toplumu yönlendirme gibi farklı bir misyonu da üstlendi. Hareket Ordusu'nun şehre girişinin hemen ardından olan biteni olduğu gibi yansıtan gazete aslında siyasi ve askeri haberlerin satır aralarında kamuoyunu askeri otoriteye itaate zorlayan haberler yaptı.

Bunların yanı sıra gazetede topluma yönelik sosyal içerikli yayınlara da ilk sayılardan itibaren yer verildiğini görmekteyiz. *Şanlı Ordu*'nun 4. sayısında yer alan “Avrupalılar ve Biz” başlıklı yazı Osmanlı İmparatorluğu'nun XVII. yüzyıldan itibaren zafiyet içine girdiğinden bahsederek, Tanzimat Fermanı'nın da Batı'nın Osmanlı İmparatorluğu'ndan beklentileri sona erdirmedeğini ve onun zafiyetlerinin Batı karşısında artarak devam ettiğini şu satırlarla aktarmaktadır:

Tarihin 17. asırdan itibaren bize gösterdiği vakaiden anlaşılıyor ki, bir zamanlar afak-ı Osmaniye tenvîr eden necm-i ikbal sönmeye başlamıştır. En büyük padişahlarımızın inayeten ihsan buyurdıkları imtiyazat istikbalimizi tehdit ve hatta kısmen iskât eden birer kanun şeklini almıştır. Son zamanlarda zafiyetimizde “*Münasebat-ı düveliyede kuvvetin hakka her zaman galebe etmesi*” hasebiyle mevcudiyeti siyasemizi tehlikeye ilga etmiş ve kendi yerlerinden başka bir cihan-ı medeniyet görmek istemeyen Avrupalıların hakkımızda öteden beri izhar ettikleri tehaccümat-ı bi insafenenin tezyidine hizmet eylemişti. Filvaki' inkılab-ı mesudemizin mübde-i ve münşei arae eden Islahat Ferman-ı Hümâyûnları ecanibi bir müddet için sükûta mecbur etmiş ise de hiçbir zaman fiilen tanzim-i umura muvafık olmamaklığımız hep bu yoldaki arzulara hinde-i istihfaf ile mukabelelerine sebep olmuştur³⁴⁵.

Gazetenin 5. sayısında “İstikbal-i Millet Parlaktır” isimli yazı, toplumda meydana gelen aksaklıklardan bahsetmekte ve hedeflenen toplum yapısı için ipuçları vermektedir. II. Abdülhamid'e yönelik çok ciddi suçlamaların yapıldığı yazı, insanların mal ve can güvenliklerinin olmayışını şu şekilde anlatmaktadır:

O devr-i rezalette hiçbir kimse canından, malından, namusundan emin olamadığı için, teşebbüsât-ı nafia icrasına tevessül edemiyor ve bu yolda bir cesaret gösterenlerden azim-i rüşvet taleb edilerek hevesleri kesrediliyordu. Laelhamd bugün nail olduğumuz meşrutiyet-i hakikiye hürriyet ve emniyet tahtında yaşamaya muvaffak olacağımızdan bağdelmaal birlik ile vatanımızın ümran ve servetine, milletimizin refah ve saadetine çalışmaklığımız cümlemizin üzerine bir zimmet, bir farizedir..

...Devr-i hükümette beş on memurun görebileceği bir iş için yüzlerce adam istihdam etmek ve Yıldız'ın tavsiyeleriyle istihkaklarından kat kat fazla maaşlarla kayırılan birçok liyakatsiz, ahlaksız, müstebit memurları, hafiyeleri merhameten hala beslemek mesleğinin devamına şimdiden sonra gözleri açılmış, dilleri çözülmüş olan millet artık sükût edemez. Memleketimizin dağlarında ovalarında binlerce hezain-i servet medfun.

³⁴⁵ Elif. Mim. “Avrupalılar ve Biz”, *Şanlı Ordu*, S. 4, 16 Nisan 1325/29 Nisan 1909, s. 1.

Bastığımız her toprağın altında laikeyn-i defain-i servet meknuzdur. bunlardan keşf ve ihrac için uzun ve kati pek çok nakte hacet yoktur. Az himmet ve gayret bunlardan istifadeye kâfidir.

Yazı, Osmanlı'ya ait değerleri topluma gösterme ve milletin devlete ait zenginliklerini kullanması için milleti harekete geçmeye davet etmekte bir yandan da meşrutiyetten beklentileri şu şekilde ifade etmekteydi: “...*Ecnebilerin hizmetkârı, hamalı olmaktan kurtulamayız. Birçok şirketler teşkiline şahsi teşebbüsler icrâsına tevessül ile kendilerine ve memleketlerine hizmet etmeye vatandaşlarımızdan memleketimizin esbâb-ı ümerânı bir an evvel istihzar buyurmalarını milletvekillerimizle, hükümet-i meşrûtemizden rica ediyoruz...*”³⁴⁶.

Şanlı Ordu askeri bir yayın olmasının yanı sıra, nüshalarının hemen hepsinde toplumu yönlendirme amaçlı yazılar yayınladı. Bu yazılarda, Hareket Ordusu'nun şehre girmesini meşrulaştırma, II. Abdülhamid'i karalama, yazı ve notlar ile halktan taraftar toplama isteği ve çabasını görülmektedir. Gazetede Sultan'a karşı eleştiri zamanla yerini hakaret içerikli yazılara bıraktı. “Abdülhamid'in Hafiyeliği” başlıklı yazı, Sultan'ın Selanik'e gönderilişinin ardından Selanik'teki *Zaman Gazetesi* haberini şöyle vermektedir:

Selanik'te intişâr eden *Zaman Gazetesi*'nde okunmuştur. Abdülhamid'in vâlidesi bir Çerkez halayık olup, Ta'lim ve terbiyesi o vakit sarayda pek ziyâde nüfûza hâiz olan diğer bir halayık tevdî edilmiş imiş. Pederleri cennetmekân Sultan Mecid Hazretleri, kendilerini hiç sevmeyişi gibi, saray sükkânının da teveccühüne hiç mazhar olamamış ve her zaman biraderlerine varıncaya kadar cümlesi hakkında jurnal yazar ve mukabilinde para talep ederek pederine takdim edermiş³⁴⁷.

Bu yazının hemen ardından *Yeni Asır*'dan aktarılan “Selanik Ahalisinin Efkârı” başlıklı bir haber yazısı dikkatimizi çekmektedir. İçerik açısından bakıldığında Sultan II. Abdülhamid'in gönderilişinin Selanik halkı arasında huzursuzluğa sebebiyet verdiği iddia edilmekteydi. Bu iddia gazete sayesinde kamuoyuna şöyle aktarılmaktaydı:

Efkâr-ı umumiye Abdülhamid'in Selanik'e gelmiş bulunmasını hoş görmemiştir. Bir kısım “halk memleketimize şeamet getirir” diyerek, bir kısmı “aramıza fitne sokar” diye korkuyor. Hâlbuki bunlar boş fikirler. Hamid'in fitnesinin katiyen tesir edemeyeceği hamiyetle zırhlanmış, bununla beraber kendisine hakaret etmeyecek itidalpürur bir memleket varsa Selanik'tir. Fitne ve fesadının akim kalması için Selanik mahiyetinin intihab edilmiş bulunması şehrimiz için bir şereftir. Hamid'in

³⁴⁶ İsimli, “İstikbal-i Millet Parlaktır”, *Şanlı Ordu*, S. 5, 17 Nisan 1325/30 Nisan 1909, s. 1.

³⁴⁷ İsimli, “Abdülhamid'in Hafiyeliği”, *Şanlı Ordu*, S. 8, 20 Nisan 1325/3 Mayıs 1909, s. 4.

muhafazası için iki büyük mümtaz ve hamiyetli asker ve mikdar-ı kâfi jandarma ile zâbitan tahsis olunmuştur³⁴⁸.

Gazetenin 10. sayısında “Yıldız Ziraat Dârü’l-Fünûnu Olmalı” başlıklı yazıda, ülkenin kalkınmasının ziraatin iyileştirilmesiyle mümkün olacağı ifade edilmektedir. Bu amaçla yazıda çeşitli tavsiyelerde bulunulmakta ve Yıldız Sarayı’nın halka hizmet etmesi gerekliliği vurgulanmaktadır³⁴⁹. Toplumun önemli bir kesimini çeşitli işlerde çalışan dönemin deyimiyile “amele” (işçi) kesimi oluşturmaktaydı. Bunlarla alakalı *Şanlı Ordu*’nun 15. sayısında “Sendikalar” başlıklı bir yazı yayınlandı. Yazıda, Osmanlı ülkesinde çalışan işçilerin Avrupa’dakilerle aynı haklara sahip olmaları gerekliliği üzerinde durulurken, işçi kesimi ile alakalı bir örgütlenme yoluna gidilmesi tavsiyesi yapılmaktadır³⁵⁰.

2. ASKERİ BASINDA YABANCI SUBAY VE DEVLET ADAMLARI

II. Meşrutiyet Dönemi’nde başta Almanya olmak üzere çeşitli devletlerin idarecileri ve subaylarıyla yapılan görüşmeler ile onların mesleki içerikli yazıları askeri basında da yer buldu. Yabancıların mesleki anlamda yazmış oldukları makalelerin içinde Osmanlı bürokratlarına tavsiye içeren kısımlara da rastlanmaktadır. Bunların gazeteler ve mecmualardaki yazıları ve demeçleri ilgi ile takip edilmekteydi.

2.1. DONANMA MECMÛASI VE YABANCI SUBAYLAR

Donanma Mecmûası’nın ilk sayılarından itibaren yabancı devlet adamları ve subaylarının yazıları ve demeçlerine rastlanmaktadır. *Donanma Mecmûası*’nın ikinci sayısında İngiliz Piyade Generallerinden Haçinson(Hutchinson)’un “Tâlî Harb” başlıklı yazısı, harpleri ve ardından ortaya çıkabilecek yeni durumları Napolyon

³⁴⁸ Yeni Asır, “Selanik Ahalisinin Efkârı”, *Şanlı Ordu*, S. 8, 20 Nisan 1325/3 Mayıs 1909, s. 4.

³⁴⁹ Esad Muhlis, “Yıldız Ziraat Darülfünûnu Olmalı”, *Şanlı Ordu*, S. 10, 22 Nisan 1325/5 Mayıs 1909, s. 2. Abdülhamid’in saltanatında kendisine benzer tavsiyeler yapıldığını bilmekteyiz. Özellikle sivil gazetelerde bu konuda haberler yapılmış, gazete vasıtasıyla Abdülhamid’e Yıldız’ı Darülfünûn yapması yolunda tavsiyelerde bulunulmuştur.

³⁵⁰ Nuri Receb, “Sendikalar”, *Şanlı Ordu*, S. 15, 27 Nisan 1325/10 Mayıs 1909, s. 2.

Bonapart'ın Avrupa'yı yeniden şekillendirmek amacıyla yapmış olduğu harpler örneğinde değerlendirmektedir³⁵¹.

Politik öneme sahip isimler sadece yabancı devletlerden olmamakla beraber Osmanlı toprakları dâhilindeki Türk olmayan unsurların da görüş ve önerileri gazetelerde yer aldı. Bunlardan birisi Kuzey Afrika'da etkili olan ve Osmanlı subayları arasında da zaman zaman destek gören Senûsî tarikatı ve tarikat mensubu şeyhlerdir. *Donanma Mecmûası*'nın 182 numaralı nüshasında yer alan bir röportaj Senûsî tarikat lideri Şeyh Ahmed es-Senûsî'nin görüşlerini yansıtır niteliktedir. Kendisinin İstanbul'u ziyareti ve Topkapı Sarayı'nda misafir edildiği bir dönemde yapılan röportajdan, dönemin gündemindeki meseleleri olan İtalya ve Şerif Hüseyin konularının kendisiyle görüşüldüğü anlaşılmaktadır³⁵².

Yabancı subaylara duyulan alaka incelenecek olunursa, bunlardan Amerikalıları ayrı bir yere koymak gerekir. Öyle ki Almanlar savaşta kader birliği yapılması münasebetiyle yere göğe sığdırılamayan millet olma vasfını zaten kazanmış idi. I. Dünya savaşı öncesi İngilizlere olan güven fazlasıyla sarsıldı. Gazete ve mecmuâlardaki “âdil İngilizler” söylemi savaş yıllarında yerini “zâlim İngiliz” deyimine bırakacaktır³⁵³. Ancak Amerika biraz müstesna tutularak her dönemde haklarında temkinli yorumlar yapılan millet oldu. Savaşa dâhil oldukları dönemde bile bu çizginin bozulmamasına özen gösterildi. Bu örnek olarak “Amerikalı Bir Amiralın Fıkr-i Mütâlaası” açıklamasıyla yayımlanan “Muhârebe Gemileri mi Tahte'l-bâhirler mi?” başlıklı yazıdır. Yazının giriş kısmında düşmanların ihtirâat peşinde koştukları gerçeğinin dile getirildiği yazı da “*İhtirâat husûsunda bi't-tabî Amerika en ileride bulunmaktadır*” tespitiyle Amerikalı bir amiralin görüşlerine de yer verildi³⁵⁴.

³⁵¹ Haçınson, “Tali' Harb”, Çev. Ahmed Vahit, *Donanma Mecmûası*, S. 2, Nisan 1326/ Nisan 1910, s. 132.

³⁵² İsimsiz, “Şeyh Senusi Hazretleri ile Mülakat”, *Donanma Mecmûası*, S. 182, s. 2129.

³⁵³ Cemiyet yanlısı yayın yapan *Metin* gazetesinin altıncı sayısında “Millele Büyük Bir Müjde” başlıklı yazıda “*Ey devletlerin en muazzamı bulunan adil İngiltere!*” cümlesini görürüz. Bkz. *Metin*, S. 6, 2 Ağustos 1324/15 Ağustos 1908, s. 2. Diğer bir askeri gazetede, *Ceride-i Bahriye*'de “*adil İngilizler*” sözleri dikkatimizi çekiyor. Ali Haydar Emir, “Kuvve-i Bahriye ve Siyâsât-ı Düveliye”, *Ceride-i Bahriye*, S. 401, 18 Kanun-ı evvel 1324/31 Aralık 1908, s. 125.

³⁵⁴ Mehmed, “Muharebe Gemileri mi Taht-elbahirler mi”, *Donanma Mecmûası*, S. 152, 31 Kanun-i sani 1333/13 Şubat 1918, s. 1652.

2.2. CERİDE-İ BAHRİYE'DE YABANCI SUBAYLAR

Ceride-i Bahriye'de 10 Ağustos 1909 tarihinde Amiral Douglas Gamble³⁵⁵ tarafından yayımlanan donanmanın ıslahı için gerekli tavsiyelere yer verildi. “Amiral Gamble Paşa'nın Muhtıraları” başlığıyla yazılan rapor donanmanın her anlamda yapması gerek ya da kaçınması gereken teknik bilgilerden müteşekkildir. Gamble Paşa'nın yazdığı “Muhtıralar” adlı rapor, Ceride-i Bahriye'nin muhtelif sayılarında yayımlandı³⁵⁶. Ayrıca Sultan V. Mehmed Reşad'ın Hereke ziyareti esnasında Amiral Gamble Paşa ile alakalı şu anekdot, dönemin basınının yabancı subaylara bakış açısını yansıtmaları bakımından güzel bir örnektir.

Geçen çarşamba günü sabahleyin Ertuğrul Vapuruna rükûb-ı şâhâne ve Hereke'ye müteveccihen sefer-i Hümâyûnu şeref vâki olmuştur. Hayırsız Adalar civarında Ertuğrul Vapuru Hümâyûnu Amiral Gamble Paşa'nın taht-ı kumandasında bir program dâhilinde seyreden donanma-yı Osmanî'ye tesadûf etmiş ve donama-yı Osmanî Sefîne-i Şâhâne'yi görür görmez resmi selâm ve ta'zîme şitâyân olarak her gemiden asker çamariva edilmiş ve sancaklarla o dereceye şevk ve muhabbetde ifâ-yı selâm icbâl olunmuştur. Taâmda bulunan zât-ı şâhâne ve handân-ı şâhâne hazretleri ale'l-acele salonu terk ederek güverteye çıkmışlar, donanma, Marmara'ya doğru açılarak gözden nihân oluncaya kadar işbu harekât tazîme-i bahtiyârâne seyr ve temâşa buyurmuşlardır³⁵⁷.

Amiral Gamble'in Osmanlı'daki görevini tamamlayıp ayrılması ile alakalı devlet erkânının nerdeyse tamamının katıldığı bir tören düzenlenmiş, törende dönemin Harbiye Nazırı Halil Paşa tarafından Amiral Gamble'ye memnuniyet ve teşekkür amaçlı bir nutuk İngilizce olarak irâd edilmiştir. Bu tören *Ceride-i Bahriye*'nin 458. sayısında ayrıntılı olarak yer aldı³⁵⁸.

II. Meşrutiyet yılları esas itibarıyla devletlerarası denge politikasının sürdürülmeye çalışıldığı yıllardır. Hasırlıktan kime yakın olunacağına dair bir arayış sürse de basında bu konu çok daha soğukkanlı yaklaşımla izlenmiştir. Avrupa'da Büyük devletlerin kendi aralarında başlayan rekabet süreci ve savaş

³⁵⁵ Öte yandan çeşitli kaynaklarda Amiral Gamble ile alakalı farklı bilgiler de verilmektedir. Bunlardan biri 31 Mart Hadisesi'nin ardından, 22 Nisan 1909 tarihinde Tophane rıhtımında demirlemiş olan donanmanın, donama komutanı olarak atanan Amiral Gamble'i almadan rıhtımdan ayrılma olayıdır. Bu Osmanlı deniz subaylarının bir tepkisi olarak algılanmıştır. Bilgi için Bkz. Önder Kocatürk, *Osmanlı İngiliz İlişkileri*, IQ Yayınları, İstanbul 2009, s. 62.

³⁵⁶ Douglas Gamble, “Amiral Gamble Paşa'nın Muhtıraları”, *Ceride-i Bahriye*, S. 431- 442-458-461-614.

³⁵⁷ İsimli, “Zat-ı Hazreti Padişahiyenin Herekeye Teşrifleri”, *Ceride-i Bahriye*, S. 424, 11 Haziran 1325/24 Haziran 1325, s. 309.

³⁵⁸ İsimli, “Gamble Paşa Hazretlerinin Vedaları”, *Ceride-i Bahriye*, S. 458, 4 Şubat 1325/17 Şubat 1910, s. 576.

çanlarının çalmaya başladığı yıllar olan II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı Devleti için kaderinin belirleneceği tercihlerin yapılacağı günler oldu. Osmanlı idarecileri ve subayları arasındaki İngiliz ya da Alman taraflılığını askeri basında da takip etmek mümkündür. 7 Mart 1910 tarihli *Cerîde-i Bahriye*'nin 462. nüshasında yer alan “Amiral Curzon’un Muvâsalatı” başlıklı haber yazısı Osmanlı limanına giriş yapan bir İngiliz filosunun haberini aktarır.

İngiltere Kralı Haşmetlu Edward Hazretlerinin hatt-ı destiyle muharrer bir nâme-i mahsûsa zât-ı hazret-i padişahiye takdîm etmek üzere Murassâ-yı Dersaadete geleceği mukaddemâ yazılmış olan İngiltere'nin Bahr-ı Sefîd Filosu Kumandanı Amiral Sir A.J. Curzon dün saat on buçukta “Husar” nam İngiliz torpido muhribiyle limanımıza muvâsalat etmiştir. Amiral hazretleri bugün saat dokuzda sûret-i resmîyede taraf-ı şâhânedan kabul buyrulacaklardır³⁵⁹.

2.3. ASKER MECMÛASI'NDA YABANCI SUBAYLAR

Asker Mecmûası da yabancı subaylara sütunlarında zaman zaman yer vererek onların yazılarına ya da onlarla ilgili yazılara yer verdi. Bu subaylardan biri de Alman Subay Colmar von der Goltz idi. *Asker Mecmûası*'nın ikinci sayısında “Goltz Paşa ve Fuad Bey'in Mektubu” ve “Goltz Paşa'nın Makalesi” başlıklı yazılar yayımlandı. Erkân-ı Harb Binbaşısı Ali Fuad Bey tarafından kaleme alınan yazının baş tarafında Goltz'a “*Osmanlı ordusuna îfâ ettiği hidemât ile Osmanlıların ebedi minnettarlığını kazanan üstâd-ı irfânımız Goltz Paşa'nın inkılâb-ı âhir hakkında yazmış olduğu ilk makalesi, bütün askerler için düstûr-ı hareket olarak kabul edilmek liyâkatine hâizdir*” övgüsü bulunmaktadır. Ali Fuad, Goltz'a övgü dolu olan yazısını şu satırlarla bitirmektedir:

Büyük üstad! Makalelerinizi bana gönderiniz. Ben onları birer nüsha-ı bî bâhâ-yı irfan gibi telakkî ederek bir itinâ-yı müşfikâne ile tercüme eder ve askerimiz vasıtasıyla sevgili silah arkadaşlarıma hediye ederim. Tekrarına bir türlü doyamadığım (büyük üstad) kelimesini bir daha tekrar ederek bütün memleket ve bütün ordu namına en samimi hissiyât-ı tazîmemi takdîm ile kesb-i şeref eylerim³⁶⁰.

Asker Mecmûası'nda Goltz'a ait diğer bir yazı, Osmanlı ordusunun durumu ile alakalı yorumların yer aldığı “Goltz Paşa'nın Makalesi” isimli yazıdır. Ali

³⁵⁹ İsimsiz, “Amiral Curzon'un Muvassalatı”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 462, 4 Mart 1326/17 Mart 1910, s. 609.

³⁶⁰ Ali Fuad, “Goltz Paşa ve Fuad Bey'in Mektubu”, *Asker*, S. 2, 1 Eylül 1324/14 Eylül 1908, s. 71.

Fuad'ın ricası üzerine yazılan yazı, Osmanlı ordusu ile Avrupa devletlerinin durumları hakkındadır³⁶¹.

Mecmûanın 3. sayısında Goltz'un "Keşf-i İstikbâl-Şarkın Maneviyatı" başlıklı yazısı yayımlandı. Yazı, bir Batılı subayın gözüyle Doğu'ya bakışı yansıtması bakımından dikkat çekicidir. Goltz, yazısına Pertev Paşa ile arasındaki diyalog ve düştüğü şaşkınlığı şöyle anlatarak başlamaktadır:

Eskiden Şakirdim, sonra Muâvinim, ve nihayet muhibbim olan ve şu aralık ismi kesretle yâd olunub, taraf-ı Padişahiden vezâif-i mühimme ile bu kere Bağdad'a gönderilen Pertev Paşa Mançurya dârü'l-harbinde iken fâidesiz yere tehlikeye atılmamak lüzûmuna dair tarafımdan vuku bulan bir davet ve işaret-i ihtiyâta : "Bilirsiniz ki ben kader ve kısmete mu'tekidim ve ölüm korkusu bilmem.! Cevabını vermiştir.

Biz Garbîyûn ekseriya şarklıların kader ve kısmete i'tikadlarında, mücerred-i hayata karşı bir lâkâyid-i bidat-kârâne müşâhade ederiz. Mâmafihi gerek bu müşahedemizde, gerekse şarklılara atâlet hissi isnadında pek yanılıyoruz. Zahirperestliğimiz bizde bu zan ve efkârı hâsıl eylemiştir. Ve bu zan ve efkâr daha birçok zaman bizde bâki kalacaktır. Bu hâl-i şâyân-ı teessüf hem de gayr-i makuldur. Zira bunca alem-i zamaniye eğer yalancı değilse, tarih-i âlemin öyle bir devrine takarrüb etmekte bulunuyoruz ki şark ile garb arasında husv-ı pezîr olma münasebât-ı ırk-ı beşerin tekâmül-ü tarihiyesine tesîr-i azîm gösterecektir. Şark uyanmaya başlıyor. Ve bir kere uyanınca artık bir daha uyumaz. Bizim şark ile birçok işimiz olacağından tabiatın orada idhâr eylediği kuvve-i mahsûseyi, ihtiyâr-ı zahmetle öğrenmekliğimiz kâr-ı akıl olur.

Erbab-ı ilm Türkler dahi dâhil olarak akvâm-ı şarkiyenin kısm-ı i'zâmında bir mâye-i nisvaniyet buluyor. Bu farâziye ve nazâriyenin fennen sahih olup olmadığı ayrı bir meseledir. Ancak şurası muhakkaktır ki biz tahsîl ve terbiye görmüş ve ricâl-i hükümet sırasına geçmiş Türklerle ilk muârefemizi peyda ettiğimizde, kendilerinde garbın kibar nisvânını der-hatır ettirecek bir hale müsâdif oluruz. Türklerde gayet vakûrâne ve sâkitâne bir tavr-ı mizac olmayıp muhatabını da kendinden uzakça tutmayı ve bize hoş gelmekte olan bir nev-i ihtirâzdır.

Giriş kısmında Pertev Paşa'nın kaderci yaklaşımından yola çıkarak şarklıların kadere olan imanı ve itikadını şöyle yorumlamaktadır:

Şarklının üzerinde akıldan ziyade mizacın tesiri vardır. Size muhalefet etmekte olan bir Türkü akıl ve muhakeme ile ikna biraz müşküldür. Fakat kalbine necabet hissine rahm-ı şefkatine müraca'atla Türkün istenilen yere tahrik ve sevki pek kolaydır. Türk telkinata son derece müsait ve müsta'iddir. Ve bir kere kendini telkine muvaffak olan kimse hakkında irtibata kavî ve durunidir...

Eğer dinin vazifesi hayatın her nevi' tecelliyetine karşı o sükûnet-i mizacı ve her türlü akıl ve zekâyâ fâik olan o sükûn ve müsâlemeti ve ölüme karşı duran o sâfiyet ve teslimiyet gayr-ı mütezelleleyi temin eylemek ise o halde din-i İslam bütün dinlerden efzâldir³⁶².

³⁶¹ Von der Goltz, "Goltz Paşa'nın Makalesi", Çev. Ali Fuad, *Asker*, S. 2, 1 Eylül 1324/14 Eylül 1908, s. 71.

³⁶² Von der Goltz, *Keşf-i İstikbâl- Şarkın Ma'neviyatı*, *Asker*, S. 3, Tarihsiz, s. 113.

Mecmûada Goltz’a ait “Türkiye’de İnkılâb-ı Siyasî-i Dâhili” başlığıyla çevrilerek yayımlanan yazı, II. Meşrutiyet’in İlanı ile Japon İhtilali (1868) arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Yazıda, her iki inkılâbın ortak yanları ve ayrılan yönlerine ilişkin şu tespitler yapılmaktadır:

1908 senesi Temmuzunun yirmi dördüncü günü Devlet-i Osmâniye’de vuku‘ bulan inkılâb-ı azîm-i idareye bir hadise-i münferide nazarıyla bakmak caiz değildir. İnkılâb-ı mezkûr kırk seneden beri tekmîl cihan-ı âsiyâiye müteallik ve câlib-i nazar-ı dikkat selâsil hareket-i siyâsiyenin bir cezâdır. Tıpkı 1878 senesi Japon ihtilali gibi nagehan-ı vâki‘ olup her ikisinde de hal olunan meselenin azameti yekdiğere musavi addolunabilir. Yalnız sûret-i vuku cereyanlarına nazaran aralarında şâyân-ı dikkat bir fark mevcuttur. Ötede bir takım kanlı mücadelete ihtiyac mes ettiği halde burada milletin münevverü’l-efkâr anâsırı tarafından büsbütün bir hareket-i asayiş piruruna dâhilinde vucudpezir olmuştur. Türkiye ihtilali eğer böyle tesmiye-i câiz ise ma’lûm olduğu üzere yalnız sekiz kişinin telefını müceb olmuştur. Hem de eşhâs-ı münferidenin mevcûdiyetine pek büyük bir kıymet ve ehemmiyet isnâd edilmeyen bir memlekette³⁶³..

Genç Türk İnkılâbı medîd ve haî bir galeyânın neticesidir. Bu galeyân adeta hareket-i ıslahkârâne-i İslamiye kadar eski telakki olunabilir. Bunu yirmi beş senelik bir maziye tevrih etmek lazım gelir. Zira aleyhine tevcih-i hareket edilmiş olan usul-ı idare-i hükümet Rus-Osmanlı harb-i azîminin netice-i meşumesi olarak meydana çıkmıştır³⁶⁴.

Asker Mecnûası’nda yer alan Osmanlı ordusunu farklı bir açıdan değerlendirmesi bakımından öneme haiz bir başka isim de Müşir Komphofener Paşa’dır. “Sa’y! Zabt-ı Rabt! Arkadaşlık” başlıklı yazı, Osmanlı ordusunun disiplin altına alınması ile alakalı Alman generalin görüşlerinin aktarıldığı yazıdır. Makalenin giriş kısmında kendisini bu yazıyı kaleme almaya iten nedenler üzerinde durduktan sonra Osmanlı ordusu ile alakalı fikirlerini şöyle beyan etmektedir:

Mâziden ders alınız. Fakat bu günden itibaren enzâr-ı intibâhınızı yalnız istikbâle atf ediniz. Ben istikbâlden katiyen eminim. Vazîfe-yi şenâsane sa’y ile ordunuzu vatan için bir keskin kılınç haline getirmeye muvaffak olursanız istikbalde sizin için yeni bir devrin inkılâb-ı fecr muhakkaktır. Yolunuz açıktır. Ancak bu ulvî gayeye vusûl için yalnız bir yol varsa o da her gün kemal-i sıdk ve hulûs ile çalışmak tarikidir. Telgraf seferberlik emrini bu memleket-i cesîmenin en ücra köşelerine îsâl ettiği zaman ordunun vazîfe-yi müşkilesini hüsn-i emniyetle İfâya şitâb edebilecek mertebe-i harbe müheyya bulunması ancak sa’y ile kabul-ı istihsâl olan mu‘tenâ bir terbiye-i ameliye-i hâziriye sayesinde olur.

Yazı, askerin üzerine düşen görevi yerine getirmesi için Harbiye Nezâretinin tam anlamıyla hazırlıklı olması gerekliliğini anlatırken askeri sınıf ve tedariki için gerekenleri “*Bu gün Türk arkadaşlara en birinci ihtirâim bütün kuvvetlerini şu üç mühimmeye hâzır eylemelidir. 1- Ordunun harbe sûret-i ameline ahzârına, 2- Zabt-ı*

³⁶³ Van der Goltz, “Türkiye’de İnkılâb-ı Siyasi-i Dâhili”, *Asker*, S. 11, Tarihsiz, s. 513.

³⁶⁴ Van der Goltz, a.g.m., s. 515.

rabtın tezyîdine, 3- Hüsn-i refâkat ve muâşeretin teminine” sözleriyle ifade etmektedir. Bütün tavsiyelerin yanında maddi kuvvet gerekliliğini de anlatan yazı, muharebenin psikolojik boyutları üzerinde de durmakta ve savaşın aynı zamanda tarafların rekabeti olduğu gerçeğini dile getirmektedir³⁶⁵.

Komphofener Paşa’nın ilerleyen sayılarda da başka yazılarına rastlamaktayız. Bu yazılarda özellikle askeri disiplin üzerinde durmaktadır. 11. sayıda yer alan “Piyade Muallimi Komphofener Paşa’nın Osmanlı ordusuna Hitâbı -2- Zabt -u Rabt” başlıklı yazı askerin disiplininin sadece mesleği askerlik olanlar üzerinde değil dışarıdaki fertler tarafından da hissedilmesi gerekliliği “*Bir orduda zabt-u rabtın derecesini doğru gösterecek yalnız asker olanların değil, herkesin gözüne görünecek bir barometre varsa o da sokaklarda halk arasındaki zabt-u rabttır*”³⁶⁶ ifadeleriyle açıklanmaktadır.

Komphofener Paşa’nın mecmuanın 12. sayısında yayımlanan yazısının başlığı ise “Piyade Muallimi Komphofener Paşa’nın Osmanlı Ordusuna Hitâbı -3- Arkadaşlık” adını taşımaktadır³⁶⁷.

Asker’de yazılarına rastladığımız başka bir isim de Topçu Muallimi Ferik Imhoff Paşa’dır. Mecmûa’nın 12. sayısında yer alan “Mekteplerde Nazârî Ders İ’tâsına Dâir Mülâhazat” başlıklı yazısı askerin eğitimi amacıyla kaleme alınmış bir yazıdır³⁶⁸.

Asker Mecmûası’nda General Piyeron’un “Piyadenin Harb Nokta-yı Nazarından Terbiyesine Rehber” adıyla çevrilen eseri sekiz bölümden oluşan bir yazı dizisi olarak yayımlandı. *Asker*’in 13. sayısında ilk bölümü yayınlanan yazı, “*Ta’lim ve terbiye görmüş ve zabt-u rabtla malûf bir asker çantasının ağırlığına mezâhim-i meşiyete cesurâne tahammül etmeli. Güzel endaht etmeyi bilmeli. Muharebenin her bir devrinde, en hicranlı zamanda zâbitini takip etmeli, harpte her türlü mehalik ve mütâib içinde her nevi müşkilâtı soğukkanlılıkla ber taraf etmeye alışkın olmalıdır*” giriş cümlesiyle başlamaktadır. Bütün bölümlerde piyadenin talim ve muharebede karşılaşacakları vaziyet ile alakalı tavsiye ve tedbirler içeren eğitici bir yazı dizisidir.

³⁶⁵ Komphofener Paşa, “Sa’y! Zabt-u Rabt! Arkadaşlık”, Çev., Osman Nuri, *Asker*, S. 9, Tarihsiz, s. 459-461.

³⁶⁶ Komphofener Paşa, “Zabt-u Rabt”, *Asker*, S. 11, Çev. Osman Nuri, s. 533.

³⁶⁷ Komphofener Paşa, Çev. Osman Nuri, “Piyade Muallimi Komphofener Paşanın Osmanlı Ordusuna Hitabı -3- “Arkadaşlık”, *Asker*, S.12, Tarihsiz, s.600.

³⁶⁸ Imhoff Paşa, “Mekteplerde Nazârî Ders İ’tâsına Dâir Mülâhazat”, *Asker*, S.12, Tarihsiz, s.593.

2.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE YABANCI SUBAYLAR

Müdâfaa-yı Milliye askerliğin gelişmesi adına çok sayıda yabancı asker ve devlet adamının yazılarına da sütunlarında yer verdi. Gazete, yabancı ordu özellikle de Alman ordusunun muhtelif savaş taktiklerine ait tespitlerin yer aldığı talimnameler yayımladı. Bunun yanı sıra yabancı subayların askerlik mesleğine ait yazıları da gazetede yayımlandı. Bunlardan birisi gazetenin 7. sayısında yer alan “1911 Senesinde Roma’da İcrâ Edilen Beyne’l-milel Binicilik Müsabakası” isimli yazıdır³⁶⁹. Gazetenin 8. sayısında yer alan İtalyan General Robilant Paşa’nın “Ordunun Kumanda Heye’t-i Aliyyesinin Tensîk ve Teşekkülü” başlıklı yazısı eğitici oluşunun yanında askerin disiplin altında tutulma gerekçeleri açısından da önem arz etmektedir. Yazıda emir ve komuta ile ilgili olarak şu ifadeler dikkat çekicidir:

Bir orduya memleketin kendisinden beklediği bütün hizmetleri îfâ edebilmek için adeden çok olmak, ta’lim ve terbiye görmek, metîn bir zabt-u rabta mâlik bulunmak, güzel teslîm ve techîz edilmek kifâyet etmez. Belki en ziyâde iyi bir sûrette kumanda edilmesi lazımdır. Ordunun kumanda heyeti dimağın vücûd-ı insâniyedeki vazifesini görür, nasıl ki dimağ cümle asabiye vasıtasıyla vücudun en uzak nekâtına kadar icra-yı tesir ediyorsa, kumanda heyeti de hâl-i hazır ordularının bu muhtelit teşkilatları arasında en küçük aksamına varıncaya kadar bilâ- te’hir tesirini gösterebilmelidir. Bir büyük ordunun kumanda heyetinin sûret-i tensîk ve tavzîfi kâffe-i islahat-ı askeriyyede mevzu bahs olan mesâilin en mühimini teşkil ettiği halde, haddi zatında o kadar müşkîl ve nâzik değildir³⁷⁰.

Gazetenin 9. sayısında İngiliz subay Willy tarafından “İngiltere ve Hindistan Ordusu” başlığıyla kaleme alınan yazı, Hindistan’da sömürgecilik faaliyetlerini sürdüren İngiliz varlığına ve buradaki askeri varlığına ait bilgiler aktarmaktadır³⁷¹. Gazetenin 13-14 numaralı nüshasında Willy’nin “Britanya Ordusunun Hind’deki Karie Efradı” başlıklı yazısı, bölgedeki sömürgeleştirme faaliyetlerinde oluşturulan ordular ve bunların menşeleri hakkında bilgiler aktarmakta ve şöyle nihayetlenmektedir: “*Nizâmnâmeler ve inzibat şüphesiz Avrupa orduları derecesinde mükemmel değildir. Fakat buna mukâbil bu askerin müteaddid sıfat-ı mümtazası*

³⁶⁹ Kaymakam Fayt, “1911 Senesinde Roma’da İcra Edilen Beynelmilel Binicilik Müsabakası”, *Müdâfa’-ı Milliye* S. 7, 1 Temmuz 1327/14 Ekim 1911, s. 75.

³⁷⁰ Robilant Paşa, “Ordunun Kumanda Hey’et-i Aliyyesinin Tensîk ve Teşekkülü”, *Müdâfa-yı Milliye*, S. 8, 5 Temmuz 1327/ 18 Temmuz 1911, s. 86-87.

³⁷¹ Willy, “İngiltere ve Hindistan Ordusu”, *Müdâfa’-ı Milliye*, S. 9, 19 Temmuz 1327/1 Ağustos 1911, s. 98.

*daima bedîdârdır. Lüzûmunda kendi canlarını ve aynı zamanda düşmanlarını kolayca fedâ etmeyi pekiyi bilirler*³⁷².”

Müdâfaa-yı Milliye’nin 12. sayısında Willy tarafından “Basra Körfezi’nde Silah Kaçakçılığı” başlığıyla dikkat çekici bir yazı yayımlandı. Yazıda, yeni sistem silahların kullanılmaya başlanması ile imha edilmeyen eski silahların İngilizlere karşı kullanılabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Ayrıca yazıda Hindistan ve Afganistan taraflarında “Nock” marka silahların ne şekilde kopyalandığı ve fişeklerinin hangi şartlar altında bölgede ticaret unsuru olarak kullanıldığı, Basra Körfezi’nde İngiliz filosunun kuvvetli ve ihtiyaca yeterince cevap verememesi sebebiyle silah kaçakçılarının işlerini rahatça yürüttüklerinden de bahsedilmektedir³⁷³.

Willy’nin 15 Aralık 1911 tarihli “Afrika’da İtalyanların Eski Hataları” başlıklı yazısı da 1895 yılı sonrası İtalyanların Afrika topraklarındaki sömürgecilik faaliyetlerini anlatmaktadır. Trablusgarp Savaşı’nın başlamasının hemen ardından yayımlanan yazı, İtalyan ordusunun geçmişte düştüğü hatalar ile zaaflarının anlatıldığı bir yazı olma özelliği taşımaktadır³⁷⁴.

Gazetenin 17. sayısında Goltz’a ait olan “Genç Türkiye Ordusu” isimli yazı, Osmanlı ordusu hakkındaki değerlendirmeleri yanında genelde Doğu toplumları özelde Osmanlı toplumu hakkında yaptığı tespitleriyle dikkat çekicidir. Yazıda bu husus şöyle ifade edilmektedir:

İstikbalde yirminci asrın en şâyân-ı ehemmiyet-i hâdisatından olarak bî şüphe Akvâm-ı Şarkıyenin teyakkuz ve intibâhı gösterilecektir. Binâen-aleyh bu nokta-ı nazardan tarihte de pek büyük ve pek mühim bir mevki ihrâz edecektir. Bu hususta ilk hutuvve atan Japonlar oldu. Beri tarafta Çin bir arzu-yı hayat ve tecdîdin sevk ve ilhâmı ile tebdîlat ve i’tişat-ı dâhiliye içinde yuvarlanıyor. Daha ötede Hindistan gerçi yavaş ve âheste bir süratle ilerliyor. Fakat hakikatte o da her halde yakın bir istikbâl için hazırlanmaktadır. Hiç ümit edilmeyen bir zamanda bunların da saflarının yerini tuttuklarını görerek herkes hayrette kalacaktır. Ve’l-hâsıl hemen her tarafta, bütün Akvâm-ı İslamiyenin arasında mevcûd bir hiss-i tecdîd ve i’tilâ gittikçe tesirini arttırıyor. Ökçeleri sarf-ı nazârı bir gâyeden bir muammadan ibâret olan İttihâd-ı İslam bu gün bir şekli muhîb ve mevcûdiyet almağa ashâb-ı siyasetin âyade-i mahâretinde

³⁷² Willy, “Britanya Ordusunun Hind’deki Kari’e Efradı”, *Müdâfa’ı Milliye*, S. 13-14-15 Eylül 1327/ 26-27-28 Eylül 1911, s. 148.

³⁷³ Willy, “Basra Körfezi’nde Silah Kaçakçılığı”, *Müdâfa’ı Milliye*, S. 12, 1 Eylül 1327/14 Eylül 1911, s. 136.

³⁷⁴ Willy, “Afrikada İtalyanların Eski Hataları”, *Müdâfa’ı Milliye*, S. 15, 15 Teşrin-i evvel 1327/28 Aralık 1911, 160.

mühîm ve kavî bir alet teşkîl etmeye başlıyor. Türkiye hakkında en ziyade hiss-i muvaddet ve muhabbet besleyen Almanya için bir tekâmül-i sevk derece-i şâyân-ı dikkattir...³⁷⁵.

Fransız bir subay olan Binbaşı Murdoch (Mördak) tarafından Birinci Dünya Savaşı'ndan 3 yıl evvel Fransa'da askeri bir gazetede yayımlanan yazı, "Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı" başlığıyla *Müdâfaa-yı Milliye*'nin sekiz sayısında yayımlandı. Murdoch'un yazısı, Avrupadaki cepheleşmenin doğuracağı bir savaş ihtimalinin bütün olasılıkları üzerinde durmakta ve şu saptamalarda bulunmaktadır:

Farz edelim ki tarafeynden biri gerek bahren ve gerek berren galib geldiğinde taraf-ı mağlub bazı şerâit-i sulhiye dermiyân eylesin. Acaba bu takdirde taraf-ı galib bu teklifâtı kabul edecek midir? Elbette etmeyecektir. Farz-ı muhal olarak kabul edeceğini farz etsek bile bu takdirde şerâit-i sulhiyenin pek ağır olacağından taraf-ı mağlub buna razı olamayarak ister istemez harbe devama mecbur kalacaktır. Binaen-aleyh bu halde harb ebediyen devam edecektir düstûruna rucû' etmek iktizâ eyleyecektir...³⁷⁶.

Avrupa'da verilen birtakım askeri toplantı ve konferanslardaki konuşmalar da askeri basında yer bulmuştur. Bunlardan biri "General Wilson ve Ordu-yı Osmanî" başlığıyla *Müdâfaa-yı Milliye*'nin 26. sayısındaki başyazıdır. Başyazıda, Osmanlı ordusu ve 31 Mart Olayı ile ilgili önemli bilgi ve tespitlerin bir kısmı şöyledir:

Geçenlerde Londra'da bir cemiyetin reisi Ümera-ı askeriyeden meşhur Wilson tarafından Bahr-ı sefid muvazenesiyle alakadar bilUmûm devletler hakkında ezcümle Devlet-i Osmâniye ile Osmanlı ordusunun gerek devr-i sâbık ve gerek devr-i cedid-i meşrutiyetindeki kıymet ve mahiyetine dair gayet mühim ve belîğ bir konferans verilmiştir. Müşarünileyhin bize taalluk eden beyanat-ı muhakkası hazirun meyanında bulunan İngiliz Zâbitânının fevkalade nazar-ı dikkatini celb etmiş, hatta bunlardan Hindistan ordusuna mensub 'Binbaşı Mafuad' bu münasebetle Ordu-ı Osmanî hakkında beyanat-ı âtiyede bulunmuştur... Ordu-yı Osmâniye'nin intizâm ve terakkiyâtından, Türk Erkân-ı Harbiye Zâbitânının faaliyet ve hidmetinden ve efrâd-ı Osmâniye'ye kumanda eden Zâbitânın kıymet ve iktidarından bahsedebilmek için bu ordu ile nim-i resmi surette temasta bulunmuş İngiliz Zâbitan-ı nâdiresinden bulunduğum için beyan-ı mutalaaya davet edildiğimi anlıyorum. Ben bir kaç hafta İstanbul'da bulundum. 31 Mart Hadisatını râilayn müşahade ettikten sonra hareket ordusunun pişdar kısmında bulunarak vaka-ı cerbiyeyi pek yakından takib ettim. O gün takriben 2.000 kişi telef olub bunlardan heman 600'ü ikamet ettiğim otel önünde düştüler. Evvel emirde şunu beyan edeyim ki asakir-i Osmâniye böyle bir zamanda, derece-i nihayede, hal-ı heyecanda bulundukları halde içlerinden hiç biri ne sarhoşluğa saptı, ne de zâbitlerinin ta'limatına karşı hiçbir veçhile itaatsizlik göstermedi. Her türlü mişkûlat-ı a'dedeye rağmen ahali gayr-ı mütecannis olan Dersaadet üzerine yürüyüp aynı zamanda kıtaat-ı askeriye arasında intizamı tam muhafaza etmek kolay bir şey değildir. Şu halde bilatereddüd diyebiliriz ki böyle evsâf-ı güzîdeye hâiz ve her

³⁷⁵ Von der Goltz, "Genç Türkiye Ordusu", *Müdâfa-yı Milliye*, S. 23-24, 1 Şubat 1327/14 Şubat 1912, s. 217.

³⁷⁶ Binbaşı Murdoch, "Harb-i Müstakbelin Müddet-i Devamı", *Müdâfa-yı Milliye*, S. 26. 1 Mart 1328/ 14 Mart 1912, s. 15.

vechile mükemmelen müsellaḥ ve mücehhez bir ordu Bahr-ı seffid muvâzenesi noktayı nazârından en mühim bir rol îfâ edebilir. Bu rolün ehemmiyet-i azîmesi idrâk olunmaksızın Osmanlı ordusu hakkında beyân-ı mütâlâa etmek büyük bir hatadır...³⁷⁷.

2.5. UMMAN MECMUASI VE YABANCI SUBAYLAR

Denizcilikle alakalı yazılara sütunlarında yer veren *Umman*, Amiral Douglas Gamble ile ilgili oldukça önemli bir yazı yayımlamıştır. Yazı “Huzur-ı Âlilerine Ma‘ruzdur” başlığıyla kaleme alınmıştır.

Kopyası alınıp i‘ade edilmek üzere amiral Gamble fotoğrafının tab buyurulduğunu istihbar eyledim. Amiral Gamble vatan ve milletimiz hakkında pirurde perverde eylediği muhabbet ve hayr-ı hevahlığın derecesini ve Bahriyemizin ıslah ve terakkisi uğrunda ihtiyar eylediği maddi ve manevi fedakârlıklar takdirden sarf-ı nazar, az zaman zarfında donanmamızda husule getirdiği asar-ı hayat ve faaliyeti bile fark ve temyiz edemeyecek kadar kütebin, menfaatperest, sahtekâr, nankör, hamiyet delallerinin müşarünileyh âmâl ve teşebbüsât-ı hayr ve hevahanesini birer suretle su-i tefsir edib kendi hakkında da enva‘-ı esnadat ve müfteriyat ile bir taraftan mehafil-i milliye ve resmîyede husûle getirdikleri su-izan ve diğer taraftan piş-i gayret ve himmetine dikilen mevanî‘ ve müşkülât-ı müvacehesinde terk-i hidmete mecbur olduğunu tahattür etmek ne kadar elim ve ızdırapengiz ise zât-ı alileri gibi pişva-ı irfân ve kemalatımız olan kaddema-ı muhtereme-i bahriyemizin müşarünileyh hakkında ibraz buyurdıkları âsâr-ı mevalet ve kadirşinasiye görüb istemekte o mertebe bai‘-s-i iftihar ve memnuniyetdir.³⁷⁸.

3. ASKERİ BASINDA TİCARİ YAZILAR

XX. yüzyıl başlarının dünya ekonomisi ve ticareti ile Osmanlı Devleti’nin durumu askeri basında da konu olarak yer bulmuştur. Kaleme alınan bu yazılar, başta deniz ticareti olmak üzere limanların ve denizin eski çağlardan beri günümüze kadar insan ve devlet hayatında ne denli bir önem arz ettiğini anlatır.

3.1. DONANMA MECMÛASI VE TİCARİ YAZILAR

Donanma Mecmûası, ticaret ve limanlar konulu çok sayıda yazı ve makale yayımladı. Mecmûanın çeşitli nüshalarında yer alan yazılar dönemin sosyo-ekonomik havasını da yansıtır niteliktedir. Mecmûada, Avrupalı devletlerin savaş ekonomileri ve ticareti içerisinde limanların ve denizciliğin öneminin vurgulandığı çok sayıda yazı yayımlandı. Mecmûanın 32. sayısında “Kısm-i İktisâdî” başlığı altında yayınlanan “Hayat ve Kâbiliyet-i İktisâdiyemiz” başlıklı yazıda, dönemin

³⁷⁷ Mehmed Zeki, “General Wilson ve Ordu-yı Osmanî”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 26, 1 Mart 1328/14 Mart 1912, s. 14.

³⁷⁸ İsimsiz, “Huzûr-ı Âlilerine Ma‘ruzdur” *Umman*, S. 3, 16 Kanun-ı evvel 1326/29 Aralık 1910, s. 37.

iktisadi yapısı ile alakalı yedi ayrı konu alt başlıklar halinde işlendi. Yazı genel bir değerlendirmeden sonra Osmanlı toplumunu Hristiyan dünyası ile kıyaslayarak terakkiyat için gerekli olan tavsiyeler içermektedir. Yazıda, yabancı devletlere tanınan ticari imtiyazlar için “...Bu katl-ı fermanların hiç düşünülmeden vatan ve millete bir gûnâ menfaat temin edilmeden bizim tedricen Avrupa’nın kabza-ı metîn-i iktisâdiyesine girmemize ve ânın tazyîk-i bî- emânı altında inlememize, ezilmemize sebep olmuştur...”³⁷⁹ denilmektedir.

Mecmûanın yine 32. sayısında Ali Rıza Seyfi tarafından kaleme alınan “Bahriye-i Ticâriyenin Bahriye-i Harbiye ile Râbitası” isimli yazıda deniz ticareti, askeri denizcilikle şöyle ilişkilendirilmektedir:

Bahriye-i harbiyenin bahriye-i ticâriye ile mûbden çözümez, katiyen gevşemez surette yekdiğerine merbût bulunduğu bütün milel-i bahriye, senelerden beri tasdîk etmiş, binâen-aleyh yalnız memleketin refâh ve saadetine, azâmet ve servetine vasıta değil, şevket-i bahriyesinde en kavî ve lazım olan esas olmak üzere bahriye-i ticâriyesinin inkişâfına şâyân-ı hayret ve müceb-i ibret, fedakârlıklar sûret eylemiştir³⁸⁰.

Yazıda, Ticâret-i Bahriye ile Harbiye-i Bahriye arasındaki ilişkinin iyi anlaşılması gerektiğine dikkat çekilmekte ve ülkede bulunan Rum, Arap, Laz ve Türk gemicilerin birer anâsır-ı millî cihetinde oldukları ve yeteneklerini memleket menfaatleri doğrultusunda kullanmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Mecmûanın 33. sayısında Yunus Nadi tarafından yazılan “Ticâret-i Bahriyemiz Hakkında” isimli yazıda Ahmet Mithat Efendi’nin “Hasan Mellah” isimli eserine atıfta bulunmaktadır. Yazı, Ahmet Mithat’ın eserde işlediği deniz ve denizcilikle alakalı tespitlerinin doğruluk derecesine vurgu yapmaktadır. Bunun haricinde Osmanlı denizciliği ve sahiller ile alakalı kendi bulgularını da dile getiren Yunus Nadi, denizcilikteki eksikliklerin hepsini sıraladıktan sonra, “..Hayât-ı milliye ve ictimâiyemizin fecâi-i hâzırası arasında bu hakikatleri görmek, gördükten sonrada derin düşünmemek, artık olanca azâmetiyle kendiliğinden tayin ve hatta tahkîm eden bir ihtiyaçtır. Zavallı Mithat Efendi, ne kadar hakkın var idi, hâlâ da ne kadar hakkın var” sözleriyle yazısına son vermektedir³⁸¹.

³⁷⁹ Mim. He., “Hayat ve Kabiliyet-i İktisâdiyemiz”, *Donanma Mecmûası*, S. 32, Teşrin-i evvel 1328/Ekim 1912, s. 382.

³⁸⁰ Ali Rıza Seyfi, “Bahriye-i Ticâriyenin Bahriye-i Harbiye ile Râbitası”, *Donanma Mecmûası*, S. 32, Teşrin-i evvel 1328/Ekim 1912, s. 392.

³⁸¹ Yunus Nadi, “Ticaret-i Bahriyemiz Hakkında”, *Donanma Mecmûası*, S. 33, Teşrin-i sani 1328/Kasım 1912, s. 423.

Osmanlı Devleti'nin iktisâdî hayatı ile alakalı önemli eserler veren Mehmet Zeki (Pakalın), *Donanma Mecmûası*'nda "İktisâdiyatımız Ne İçin Düzelmiyor?" başlığıyla yayımladığı yazısında, Celal Nuri Bey'in "Tarih-i Medeniyet-i Osmanî" isimli eserine atıfta bulunarak Osmanlı Devleti'nin iktisâden geri kalma sebepleri arasında ganimet elde ederek yaşama anlayışını da dile getirmektedir³⁸².

Donanma Mecmûası'nın 62. sayısında Mahmud Muin'in kaleme aldığı "Hürriyeti Kuvvet Muhafaza Eder" başlıklı yazıya paralel olarak yazılmış olan "Hata Bizde İmiş" isimli yazı önemlidir. Yazı, tarım üretiminin zayıflığı ve hatta Birinci Dünya Savaşı öncesi bu üretimin durma noktasına geldiğini şöyle izah etmektedir:

Maddi düşünelim; harbden önce Anadolu'dan ne kadar un, ne kadar bulgur, ne kadar pirinç, ne kadar yağ, hülâsa iniyordu? Bugün bu miktarlar ne derecededir? Unu Rusya ve Romanya piyasalarından, pirinci Mısır ve Amerika, İngiliz piyasalarından, yağı menbâi meçhûl fabrikalardan çekmekte olduğumuz gibi bu sûretle memleketin kuvve-i istihsâline yardım etmemekle beraber asr-ı hâzırın tevlid ettiği sûret bir kâide olan kavga-yı hayatta başkalarının ve bizi istismar kastıyla bulunanların memlekette bir nüfûz-ı iktisâdî tesisininse, ticaret yoluyla anâsır-ı siyâsiye vücûda getirmelerine bilerek bilmeyerek vâsita oluyorduk. Hâlbuki harb-i umûmî bir emr-i vâkî olunca kendi menbâımıza sarılmağa ve ondan istifâdeye şitâb ediyoruz. Bu şâyân-ı şükrân olduğu kadar memleketin kuvve-i istihsâliyesi de bu kadar ihmâl ve metrûkiyete rağmen şâyân-ı hayretidir.³⁸³

Mecmûanın 119. sayısında "Bir İnkılâb-ı İktisâdî" başlıklı yazıda, mülkiye ve askeriye mensuplarının maaşları kıyaslanmaktadır. İsimsiz olarak yayımlanan yazıda, ekonominin bayındır hale gelmesi için nelerin gerekli olduğu, özellikle toprağın işletilmesinin süreç ve katkıları üzerinde de durulmaktadır³⁸⁴. Yine *Mecmûa*'nın 130. sayısında yer alan "Maksada Doğru-Ticaret-i Bahriye" başlığıyla yayımlanan yazıda, deniz ticaretinin gücünün donanmanın gücüyle mümkün olabileceği düşüncesi işlenmektedir. Eski dönemlerin kıyaslandığı ve II. Meşrutiyet yıllarının "İntibah Dönemi" olarak adlandırıldığı yazı alanda olduğu gibi denizcilik faaliyetlerinin de hız kazanması gerektiğini belirtmektedir³⁸⁵.

³⁸² Mehmet Zeki, "İktisadiyatımız Ne İçin Düzelmiyor?" *Donanma Mecmûası*, S. 109, 24 Eylül 1331/7Ekim 1915, ss. 961-966.

³⁸³ İsimsiz, "Hata Bizde İmiş", *Donanma Mecmûası*, S. 112, 15 Teşrin-i evvel 1331/28 Ekim 1915, s. 1010.

³⁸⁴ İsimsiz, "Bir İnkılâb-ı İktisadi", *Donanma Mecmûası*, S. 119, 26 Teşrin-i sani 1331/9 Aralık 1915, s. 1118.

³⁸⁵ İsimsiz, "Ticaret-i Bahriye", *Donanma Mecmûası*, S. 131, 9 Ağustos 1333/9 Ağustos 1917, s. 1305.

3.2. CERÎDE-İ BAHİRİYE VE TİCARİ YAZILAR

Osmanlı ticari hayatı ile alakalı olarak Cerîde-i Bahriye'nin çeşitli sayılarında yazılar yayımlandı. Bu bağlamda ele alacağımız yazılardan biri, gazetenin 397. sayısında Varna Osmanlı Ticaret Vekili Ahmed İhsan Bey'in "Sefîne-i Ticâriye-i Osmâniyeye Dâir Verilen Lâyiha" başlıklı metindir. Layihada, Türk denizciliğinin durumu, Varna Limanı ile kaptan ve tayfalara yönelik sosyal haklar konuları bulunmaktadır³⁸⁶. Mecmûanın aynı sayısında isimsiz olarak kaleme alınmış olan "Bahriye İhtiyâtları ve Ticaret-i Bahriye-i Osmâniye Cemiyeti Tarafından Varid Olunmuştur" başlıklı yazıda Ticaret-i Bahriye Cemiyeti tarafından cemiyet üyelerine tanınan sosyal imkânlar ve özellikle ücretsiz alınacak sağlık hizmeti gibi konular ele alınmaktadır.

Cerîde-i Bahriye'nin 406. sayısında ve sonraki nüshasında yayımlanan "Woods Paşa Hazretleri Tarafından Ticaret-i Bahriye'nin Terakkisi" isimli yazıda Osmanlı ticari hayatının genel durumu şöyle ifade edilmektedir:

...Türkiye gibi binlerce mil imtidâdında sevâhile, müteaddid adalara, birçok mahfûz limanlara ve terakki-i bahriye üzerinde bir hayli ilticagâhlara mâlik olan bir devletin, Bahriye-i Ticariyeye mâlik olmaksızın 'Türkiye' ismini taşımasına siyasiyyûn ve iktisadiyyûn derece-i nihâi de hayret ederler. Bunun başka mâişetini denizlerde temin eden büyük bir sekine-i sahiliyenin mevcudiyeti, Karadeniz ve adalarda balıkçılık eden halkın şecâat-ı azîme ile müstehir bulunması da nazar- ı teemmüle alınınca bu hayret bir derece daha tezâyid eder. Mamefih, Osmanlı Bahriye-i Ticariyesi her zaman bu gördüğümüz halde değildi. Evet, mazide Türkiye öyle bir devr-i teali geçirmiştir ki o zamanlar livâ-yı Osmanîyi hâsıl birçok yelken Sefâini Bahr-ı Sefidde ve daha uzak denizlerde cavelân ediyor. Belki yüzden fazla Osmanlı Limanı'nda ticaret-i bahriyenin temin-i ihtisâcâtı için Sefâin inşâ ve techîz olunabiliyordu.

Fakat bugün Osmanlı Bahriye-i Ticariyesi ancak mevsim-i seyfde denize çıkabilen ve garblılar nazarında bir manzara-ı acâyibe teşkil eden ve pek fena bir sûrette mücehhez bulunan küçük teknelerle ki, insanların can ve malını ve kay-i husûsunu gâfil olan hiçbir kanun bunların limanlardan çıkmalarına cevâz vermez...

Osmanlı deniz ticaretinin vahim halini bu satırlarla anlatan makale çözüm önerilerini de sıralamaktadır. Limanlardaki başboşluk, gerek ticaret gerekse balıkçı gemilerinin donanımdan ve teknolojiye uzak iptidai bir durumda olmaları muharrir tarafından şöyle anlatılmaktadır:

³⁸⁶ Ahmed İhsan, "Varna Osmanlı Ticaret Vekili Ahmed İhsan Bey Tarafından Üç Yüz Yirmi Üç Senesinde Sefîne-i Ticariye-i Osmâniye'ye Dair Verilen Layiha", *Cerîde-i Bahriye*, S. 397, 20 Teşrinisani 1324/3 Aralık 1908, s. 90.

Evvela her bir bahrî devlette mevcûd olduğu gibi bizde de Osmanlı Sefâin-i ticariyesinin evsâfını kayd ve tescil etmek ve bunları taht-ı teftîş ve nezârette bulundurmak vazifesiyle liman dairesinde bir kalem teşkîl olunmalıdır. El-yevm böyle bir kayd ve sicil mevcûd olmadığından derhal bunun tertip ve tanzîmi ziyâdesiyle lâzımdır. Bu maksad için güzel bir cedvel tertib edilip, Umûm liman rüesâsına gönderilmeli ve ba'dehû her limana umûm neşr edilerek ne hacim ve nev'i de olursa olsun ashâb-ı Sefâinin bir müddet muayene zarfında ya bizzat veya bir vekil vâsıtasıyla en yakın limana bi'l-mürâcaa gemileri hakkında tafsilât-ı lüzûma i'tâ etmeleri lüzûmu ilan olunmalı³⁸⁷.

Yazının son kısmında tavsiyeler şu satırlarla son bulmaktadır:

...Marmara Denizi müstesna olmalı. Ve sefâin-i ticariye-i ictimâiye bu denizin bazı limanlarına haricden getirdikleri eşyayı ihrâc veya harca nakil edecekleri eşyayı ahz ve erkâb etmek için uğrayabilmelidir. Binâen-aleyh evvel emirde hemen milli bir seyr-ü sefâin şirketi tesis etmek şarttır. İdare-i mahsûsayı ıslâh ve ihyâ etmekten sarf-ı nazar olunmalıdır. Çünkü bu kumpanyaların fevkalade borcu olduğu gibi, metin bir esas üzerine irâd ve masrafâtı tanzîm etmek müsaade olacak surette fazla memûreyn vardır. İdare-i mahsusa vapurlarının hal-i perişaniyesinden hiç bahis etmeyelim. Şu kadar söyleyelim ki, idare-i mahsûsayı feshederek ona son bir lütufta bulunmak, yeni bir kumpanya tesis etmektir³⁸⁸.

3.3. METİN GAZETESİ VE TİCARİ YAZILAR

Esas itibarıyla siyasi anlamda yazıların yoğun olduğu *Metîn*, yayın politikası olarak İttihat ve Terakki Cemiyetinin meşruluğunu kabul ettirmek gibi bir ilke edildi. Bunun yanında iktisadi hayatımızla ilgili yazı ve görüşlere de yer verilen *Metîn* gazetesi milli politikalar ve iktisat politikaları çerçevesinde tavsiye yazıları yayımladı. Toplumsal mesaj kaygısıyla milleti her anlamda çalışmaya ve üretmeye davet eden yazıların yanında gazetenin 14. sayısında Musa imzasıyla “İktisadi İtikadımız” başlığıyla Osmanlı ve İngiliz iktisadi hayatı hakkında şöyle tespitler yapılmaktadır:

Bir millette kuvve-i iktisadiye, anın iki üç yüz zenginin elindekilerdir. Kuvve-i iktisadiye de ki milletin kuvve-i esasiyesidir. Milletin elinde nakit ve servetten sermaye ve esbab-ı ümerandan ibarettir. Bir millet kırk milyon efraddan ibaret ise anın kuvve-i esasisi lordlardan, bankerlerden, fabrikatörlerden değildir. Bunlar zengin ama nihayet kırk milyon kişi içinde birkaç yüz veya birkaç bin efraddan ibaret bulunduklarını yeddimizdeki istatistiklerin iktisat kitaplarının münderecatından istihrac ediyoruz. Koca İngiltere’de kuvvet, zengin olan milyonlarda, lordlarda değildir. Büyük Britanya’da sakin olan â’di ahalinin mümkün mertebe bir hal-i refahta yaşamasındadır³⁸⁹.

³⁸⁷ Wods Paşa, “Ticaret-i Bahriye’nin Terakkisi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 406, 5 Şubat 1324/18 Şubat 1909, s. 166-167.

³⁸⁸ Wods Paşa, “Ticaret-i Bahriye’nin Terakkisi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 407, 12 Şubat 1324/25 Şubat 1909, s. 178.

³⁸⁹ Musa, “İktisadi İtikadımız”, *Metîn Gazetesi*, S. 14, 11 Ağustos 1324/24 Ağustos 1908, s. 1.

Yazı içerik olarak toplumun ortalama refahının yükselmesi gerekliliği, arazilerin adil işletilmesi ve vergilerin adil toplanmasının önemi üzerinde durmaktadır.

Gazetenin 14. sayısında yayımlanan “Acı Hakikatler” isimli yazıda, çiftçiyi kalkındırmanın ilim gibi, sanat gibi, eğitim gibi hükümetin vazifesi olduğu, bu hususta çiftçiye de önemli görev düştüğü, her alanda ilerlemek için alt yapının olmazsa olmaz olduğu, Avrupa ve Amerika’da demiryollarının ekseri zenginler tarafından yapıldığı, aynı özveriyi ve müteşebbisliği bizim zenginlerimizin de yapması gerektiği vurgulanmaktadır³⁹⁰.

3.4. MÜDÂFAA-YI MİLLİYE VE TİCARİ YAZILAR

Müdâfaa-yı Milliye, XX. yüzyıl başlarında dünyada yaşanan ekonomik savaşlara kayıtsız kalmayarak Osmanlı ekonomisinden daha ziyade dünya ekonomisi üzerinde durmak suretiyle yayınlar yaptı. Türkçenin yanında Fransızca ve Almanca yayımlanan gazete, özellikle dönemin müttefiki Almanya ile bu anlamda yakından ilgilendi. Alman şirketler bütün ayrıntılarıyla anlatılmalarının yanında günümüzde de ticari hayatlarına devam eden bazı şirketlerin üretim faaliyetleri üzerinde duruldu.

XX. yüzyıl başları, orduların da teknolojiyi kullanma savaşına girdiği günlerdir. Özellikle savaş hazırlığı yapan devletler, ekonomilerini güçlü tutmak için milyonların yok olacağı bir savaşın kaçınılmaz olduğunu bildikleri halde bu çabalarından geri durmadılar. *Müdâfaa-yı Milliye*’nin 66-67. sayısında yayımlanan “Kuppers Bosch Fabrikasının Sahra Fırınları” başlıklı yazıda, orduya ekmek üretme kapasitesi açısından bu Alman fırınının önemi üzerinde durulmaktadır. Avrupa’dan Çin ve Amerika’ya kadar pek çok yerde kabul gören bu fırından söz edilmektedir³⁹¹. Gazetenin 17-18 numaralı nüshasında “Telefunken Telsiz Telgraf Şirketi” başlıklı yazı, o günlerin haberleşme teknolojileri üreten şirketini tanıtır niteliktedir. 40-41. sayıda “İmâlât-ı Harbiye İngiliz Fabrikası”, “Krup Fabrikasının Yüzüncü Sene-i Devriyesi”, 42. sayıda “Jermanya İnşaat-ı Bahriye Fabrikası’nda Tahtü’l- Bâhirlerin İnşâsı”, 43’de “Krup Malzeme-i Harbiyesi”, 46’da “Kovantri ve Vurkas Şirketi

³⁹⁰ Vecihi, “Acı Hakikatler”, *Metin Gazetesi*, S. 14, 11 Ağustos 1324/ 24 Ağustos 1908, s. 1.

³⁹¹ İsimsiz, “Kuppers Bosch Fabrikasının Sahra Fırınları”, *Müdâfa-yı Milliye*, S. 66-67, 2-17 Teşrinisani 1329/15-30 Kasım 1913, s. 164.

Tarafından İnşa Edilen Tayyareler” başlıklarıyla kaleme alınanlar ticari yazı örneklerindendir.

4. ASKERİ BASINDA KADINLAR VE KADIN YAZARLAR

Osmanlı basınında kadınlar ve kadın yazarlar, II. Meşrutiyet Dönemi’nde daha önce hiç olmadığı kadar ön plana çıktı. Bu dönemde askeri basın da kadın haklarına yönelik haber ve yayın yapmanın yanında kadın yazarlara da sütunlarında yer verdi. Osmanlı kadını ile alakalı çok sayıda cemiyet ve yayının da yer aldığı dikkate alındığında, sivil basında olduğu gibi askeri basında da kadınları ilgilendiren yazılara yer verildiğini görmekteyiz. Dönemin basın camiasında kendine yer bulan kadınlar genellikle hürriyet ve vatan aşkı temalarını işlemişlerdir. Savaş yıllarının ihtiyaçlarına kadın penceresinden bakışın da bulunabileceği bu yazı ve şiirler özellikle *Donanma Mecmûası*, *Müdâfaa-yı Milliye* ve *Metîn* gazetelerinde yayımlandı.

4.1. DONANMA MECMÛASI VE KADINLAR

Değişimlerin yaşandığı XIX. yüzyıl Osmanlı sosyal ve kültürel yaşantısında kadınlar, Batılılaşma cereyanları dâhilinde kendilerine yer buldular. Avrupa’da başlayan feminist hareketler ve kadın hakları ile alakalı ortaya atılan çeşitli görüşler, ilerleyen yıllarda Osmanlı cemiyet hayatında tartışmaların yaşanacağı bir hal aldı. *Donanma Mecmûası*’nın 41. sayısında Finlandiya’da seçimlerde oy kullanan kadın resimlerinin yer alması ve “feminist” teriminin kullanılması ilgi çekicidir.

Donanma Mecmûası’nın 17. sayısında “Muhterem Hemşireler” isimli yazıda Türk kadınları ile alakalı çeşitli görüşler beyan eden Mehmed Rauf, Trablusgarp Harbi’nin ülkeyi kasıp kavurduğu zamanlarda Türk kültür ve yaşayışına farklı bir açıdan müdahaleyi vazife edindi. Japon kadınlarının Avrupa’ya kısa zamanda uyumundan bahseden yazar, Türk kadınlarının Japon kadınları örnek alabileceğini ve o yönde Avrupalılaşabileceğini tartışmaktadır. Yazar, yazıda şu görüşleri aktarır:

Ma’lûmunuzdur ki Japon kavmi kırk elli sene evvel Avrupa’ya bigane aciz ve münzevi bir cemiyet-i içtimaiye şeklinde yaşadığı halde pek az zaman içinde pek büyük inkılaplar yaparak istikbalde Avrupa’yı bile tehdit edebilecek bir millet-i muazzama halini aldı.... Japon kadınları öteden beri evlerine, aile ve çocuklarına,

merbut olarak yaşamışlar, israf ve sefahatten her zaman men-‘inefs etmişlerdir ki inkılapdaki vazife ve hizmetleri hemen hemen bundan ibarettir...³⁹².

Donanma Mecmûası’nın 22. sayısında yine Mehmed Rauf tarafından kaleme alınan “Türkler Niçin Terakki Etmiyor” isimli yazıda, Londra magazinlerinden birinde Mösyö Reyno isimli bir gazetecinin Türk kadınlarının esaret altında olduğuna ilişkin yazısına cevap vermektedir. Yazıda, Türk kadınının çarşafının ve sosyal yaşamının gerek ahlaki gerekse toplumsal açıdan Avrupalılardan üstün olduğu vurgulanarak şu görüşlere yer verilmektedir:

“Kadınlarımız terakki ve teâlîyelerine hâdim her eseri mütâlaada bir Avrupalı kadar nâil hürriyettedirler. Mösyö Reyno emin olsunlar ki Dîn-i İslam Türk kadınlarının terakkisine değil belki gittikçe Avrupa nisyânı arasında artan fesâdı ahlak ve ufûl-ı namusa hâildir ve yine emin olsunlar ki çirkab mezellete müntehî olan tarîk-i sefâhattan başka her yol Türk hanımlarına keşîdedir.”³⁹³.

Donanma Mecmûası’nın 92. sayısında birbirinden farklı iki resim dikkat çekmektedir. 697. sayfasında yayımlanan resimlerde “Asker ailelerine yardımcı hanımlar cemiyeti tarafında cülûs-ı Hümayûn günü Kadıköy’de İttihad Kulübü önünde hanımlar tarafından erkeklere rozet tevzî etmektedirler.” Savaş şartlarında hanımların öncülüğüyle kurmuş oldukları sivil bir yapılanma olan “Asker Ailelerine Yardım Cemiyeti” faaliyetleri ile askeri basında haber olmuştur³⁹⁴. Dikkat çeken bir başka haber de mecmûanın 47-48 numaralı nüshasındadır. Savaş yıllarında kadının sağlık ve mühimmat temini vs haricinde çok fazla ön plana çıkmadığı günlerde *Donanma Mecmûası*’nda yer alan bir resim dikkatimizi çekiyor. İki ayrı yerde yer alan askerler ve aralarında nutuk atan Gülfem Hanım’a ait resim, Osmanlı kadının toplum yaşamında öne çıkmaya başladığının bir göstergesi mahiyetindedir³⁹⁵.

³⁹² Mehmet Rauf, “Muhterem Hemşireler”, *Donanma Mecmûası*, S. 17, Temmuz 1327/ Temmuz 1911, s. 1576.

³⁹³ Mehmet Rauf, “Türkler Niçin Terakki Etmiyor”, *Donanma Mecmûası*, S. 22, Kanun-i evvel 1327/Kasım 1911, s. 2008. Dönemin en ilgi çeken toplumlarından olan Japonya ile alakalı *Donanma Mecmûası*’nda 22 bölüm halinde yayımlanan ve ilk bölümü 145. sayıda aktarılan “Milletler Nasıl Terakki Eder” şeklinde başlayan, “Bir Millet Nasıl Terakki Eder” başlığıyla devam eden yazı oldukça önemlidir. Ali Şükrü’nün makalesi Japon Tarihini Şogun Hanedanlığında başlamak suretiyle incelenmiştir.

³⁹⁴ Bkz. *Donanma Mecmûası*, S. 92, 23 Nisan 1331/6 Mayıs 1915, s. 697.

³⁹⁵ Resimleri ve izahat için bkz. *Donanma Mecmûası*, S. 47-48, Şubat 1329/Şubat 1914, s. 1070-1071.

Donama Mecmûası'nın savaş yıllarının manevi ruhuna aykırı birtakım yazıları da yayınladığı görülüyor. Hatırat niteliği taşıyan bu yazılarda cephede yaşanılmış birtakım olaylar hikâye edilmektedir. “Bir Hasta Bakıcının Defterinden” başlığıyla yayımlanan “Türk Kızı” isimli yazıda, savaşta yaralanan bir Osmanlı yüzbaşısının Kafkas Cephesi’nde esir düşen ve ilk başlarda Rus sandığı, sonradan Türk olduğunu anladığı bir genç kız ile olan diyalog anlatılmaktadır. Yazıda geçen Türk kızı şehit olmayı göze almış birisi, dönem de savaş yılları olunca hikâyenin içindeki tasvirler hikâyeyi şöyle anlaşılmaz ve kafa karıştırıcı kılmaktadır:

*“Sarı benzi, ipek altın saçları, yarasının akan kızıl kanlarıyla çok güzel bir genç kız vücudu karşısında idik...Fakat o genç Türk kızını bir, tek bir daha görmek necîb alnında gençliğimin bütün tabîd ve sevgileriyle dudaklarımı gezdirmek için çok şeyler fedâ ederdim”*³⁹⁶.

Donanma Mecmûası'nın 128. sayısında kadınları yakından ilgilendiren bir haber kendine yer bulmaktadır. Kadının sosyal hayatta gördüğü değeri ve yaşadığı muameleyi de yansıtan bu yazı, dönemin kadınının kendini gördüğü konumun bilinmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. “Kadınlar İçin” başlığıyla yayımlanan yazı, Mebûsân Meclîsinde çıkartılan bir kanunu gündeme getirerek kadınla ilgili şu yorumlarda bulunmaktadır:

Millet Meclîsi geçen celselerinden birinde ittifaka yakın bir ekseriyetle bir kanun kabul etti. Kadın marîf memurlarının tekaîd-i senenin on yedi yaşından itibaren edilmesi. Bu meselenin içtima-ı ehemmiyetini yalnız Fransızca “Helâl” gazetesinin başmuharriri takdir etti. Bu hadisat bize gösterdi ki artık bizde kadının ev eşyasından addedilmesi gibi zalim ve mütereddi bir unvanı ortadan kalkmak üzere bulunuyor. Kadın içtima-i mevkiini bulmaya çalışıyor. Maarif Nezâreti kadının içtima-i vaziyetine ilk ehemmiyet nazarını atfetmiş olmakla en büyük bir ahlaki hatveyi atmış oluyor. Kadınlar için tekaîd-i senenin on yediden başlamasını kabul etmek bir hakkı yerine getirmektir. Fakat meselenin asıl can alıcı yeri bu hakkı yerine getirmek değildir. Bunun ehemmiyetini takdir etmiş olmaktır. Biz şimdiye kadar kadını bir zevk aleti olarak telakki ediyorduk. En fenası kadının da kendisini böyle telakki etmesi idi. Kişinin ictimai mevkiini bilmesi, kendisine tahsis edilen zelil bir mevkiye katlanması ne elim bir felakettir...³⁹⁷.

³⁹⁶ Münir Tevfik, Türk Kızı, *Donanma Mecmûası*, S. 119, 26 Teşrin-i sani 1331/ 9 Aralık 1915, 1122.

³⁹⁷ Kazım Nami, “Kadınlar İçin”, *Donanma Mecmûası*, S. 128, 28 Kanun-ı sani 1331/10 Şubat 1916, s. 1266.

Donanma Mecmûası'nın 129. ve 130 sayılarında iki bölüm halinde yayımlanan Kazım Nami imzalı "Harb ve Kadınlarımız" isimli yazı, savaş şartlarında yaptıklarıyla kendilerini ispat eden kadınları ele almaktadır. Bir başka makalede "Kadınlar İçin Hakk-ı İntihâb" isimli yazı dizisinde kadınların ciddi anlamda birtakım sosyal haklar elde etmeleri ve sonunda seçim hakkını kazanmaları yolunda geçtikleri süreç, dört bölümlük bir yazı dizisi halinde incelenmektedir.

Mecmûada bizzat kadın yazarların kaleme aldığı yazı ve şiirlere de rastlamak mümkündür. Bunların içinde öne çıkan kadın yazar Salime Servet Seyfi'dir. *Donanma Mecmûası*'nın pek çok sayısında kahramanlık ve destansı özellikler gösteren coşkulu yazı ve şiirler yayımlandı³⁹⁸. Yazarın, *Donanma Mecmûası*'nda yayımlanan yazılarına 9. sayıdaki "Yol Verin Hürriyet İçin", 166. sayıdaki "Şanlı Tarihimizden Ulvi Bir Sahife Deli Mehmet ve Deli Hüsrev", "148. sayıdaki "Cesaret ve Kabul Edebilir misiniz?" örnek olarak verilebilir. Salime Servet'in mecmûada yer alan başlıca şiirlerine ise 151. sayıdaki "Sancağımız", 156. sayıdaki "Hastanın Sükûtu", 174. sayıdaki "Kanlı Bahar" örnek olarak verilebilir.

Donanma Mecmûası'nın kadın yazarlarından biri de Fatma Âliye'dir. İlk kadın romancı olma özelliğine sahip olan Fatma Âliye'ye ait mecmûanın 38. sayısında "Donanmamız" başlıklı yazı bulunmaktadır. Fatma Aliye, yazısında donanmanın önemi ile bahriyelilerin fedakârlığı üzerinde durmaktadır³⁹⁹.

4.2. METİN GAZETESİ VE KADINLAR

Metin gazetesinde kadınlar ile alakalı kaleme alınan incelemeler yayımlandığı gibi kadın yazarların da yazıları bulunmaktadır. Gazetenin 6. sayısında Mehmed Sıdkı imzasıyla "Hürriyet ve Kadınlar" başlıklı yazı, hürriyet kavramı, İslam'da hürriyet ve kadının yerini ele almaktadır. Yazar, II. Meşrutiyet'in ilanı ile ortaya

³⁹⁸ Salime Servet 1868-1944 yılları arasında yaşar. Babası Mehmet Salim Bey Gemlik Tersane Komutanıdır. Kardeşlerinden İsmail Hakkı Bey, Bahriye'de yüzbaşı iken şehit olur. Diğer kardeşleri Süleyman Nutki, Ömer Sıtkı ve Ali Rıza Seyfi denizcilik mesleğine yönelirler. Meşrutiyet ve Milli Mücadele Dönemlerinde eser vermiş bir yazardır. Savaş edebiyatına katkıda bulunan nadir yazarlarımızdandır. Genellikle Balkan Harbi Dönemi'nde yazan Salime Servet, Müdafâ-i Milliye Cemiyetinde de aktif rol oynamıştır. Bkz. Betül Coşkun, "Savaşlar Çağında Yetişmiş Bir Kadın Yazar: Salime Servet Seyfi",

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/370431960_18_co%5c5%9fkunbet%5c3%bcl_261-278.pdf (25/11/2013)

³⁹⁹ Fatma Aliye, "Donanmamız", *Donanma Mecmûası*, S. 38, Nisan 1329/ Nisan 1913, s. 626.

çıkan hürriyet ortamının bazı kadınları yanlış davranışlara sevk ettiğini şu satırlarla ifade etmektedir:

Ey Vatanın Muhterem Kadınları! Hürriyet bütün ulviyetiyle İslamiyeti, insaniyeti, medeniyeti, cinsiyeti hülâsa her türlü hukuku tanımak ve onlara riâyet etmek demektir. Bu günlerde bazı kadınlar görülüyor ve işitiliyor ki erâzil-i nisvân! Kibarâne pîr û olmak hevesiyle hürriyet-i nisvâniyelerini sû-i istimâl ediyorlar. Bunlar hakkındaki müşâhedât ve istihbaratımızı ve bu kayd-ı mütâlaatımızı serbest-i Matbûatı itibarıyla daha vâzih bir surette temyîz etmek için sahifelerimizi müsâit olsa bile nezâket-i lisânımıza mugayyirdir zannediyoruz⁴⁰⁰.

Gazetenin 4. sayısında Fehime Nüzhet imzası ile “Göztepe’de İslam Hanımları Mitingi” başlıklı yazı yer almaktadır. II. Abdülhamid Dönemi’ne ciddi eleştirilerin yapıldığı yazıda, paşaların eşlerinin ve çocuklarının katılımıyla gerçekleştirilen nümâyiş ve atılan nutuklar anlatılmaktadır⁴⁰¹. Gazetede Hayriye Nüzhet Salih imzalı “Kadın Hisleri” başlığıyla yayımlanan yazıda II. Meşrutiyet’in ilanı öncesi esaret olduğu ve hürriyetin kıymetinin bilinmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Yazar yazısında hürriyet kahramanları olarak Namık Kemal, Niyazi ve Enver Beyleri göstermektedir⁴⁰².

5. ASKERİ BASINDA EDEBİ YAZILAR

Askeri basında, ilmi ve kültürel içerikli edebi yazılar önemli yer tutmaktadır. Yazar kadrolarında dönemin önde gelen edebiyatçıları da bulunduran askeri basın, siyasi ve askeri anlamda hareketli günlerin yaşandığı bir dönemde olmalarına rağmen edebi yazıları yayınlamaktan da geri durmadı. Bu yazılarda dilde öze bağlılık ve dilin bozulmaması için duyulan kaygı dile getirilmektedir. Yazarlar, yazılarında dilimizde yabancı kelimelerin kullanılmaya başlanmasının zararları üzerinde durmaktaydılar. Özellikle İngilizce ve Fransızca kökenli kelimelerin dilimize artarak girmeye devam etmesi yazarlarda endişe meydana getiriyordu. Birinci Dünya Savaşı’nın devam

⁴⁰⁰ Mehmed Sıdkı, “Hürriyet ve Kadınlar”, *Metîn Gazetesi*, S. 6, 2 Ağustos 1324/15 Ağustos 1908, s. 3.

⁴⁰¹ Fehime Nüzhet “Göztepe’de İslam Hanımları Mitingi”, *Metîn Gazetesi*, S. 4, 31 Temmuz 1324/13 Ağustos 1908, s. 2.

⁴⁰² Hayriye Nüzhet Salih, “Kadın Hisleri”, *Metîn Gazetesi*, S. 19, 15 Ağustos 1324/28 Ağustos 1908, s. 3. *Tanin Gazetesi*’nin bu konuda bir kampanya başlattığını 23 Temmuz 1324 tarihli nüshasındaki baş sayfadaki yayınladığı bir makaleden anlamaktayız. Hüseyin Cahid imzalı yazıda Niyazi ve Enver Beylere hürriyet için yaptıkları fedakârlıklara karşı birer kılıç takdim etmekten ise adlarını yaşatacak iki adet kruvazör yaptırılmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Bkz. Hüseyin Cahid, “İane-i Milliye”, *Tanin*, S. 5, 23 Temmuz 1324/5 Ağustos 1908, s. 1. Ayrıca başka bir kaynakta da *Denizde Men-i Müsademe* adlı eserin tabıyla, hâsılâtın Niyazi ve Enver Kruvazörleri ianesine tahsis ile alakalı, <http://tite.ankara.edu.tr/files/2013/02/K9.pdf> (03.12.2013).

ettiği günlerde *Donanma Mecmûası*'nın 116. sayısında Mim. İdris imzalı “Lisan Bahsi ve Avam Dili” başlığıyla bir yazı yayımlandı. Yazıda, lisanın anlaşılabilirliği üzerinde yazıda şu görüşlere yer verilmektedir:

...Muhâberât ve evrâk-ı resmiyenin kendine has bir dili olduğu gibi fen işlerinin de, ulûm bahislerinin de mustalîh ve yüksek bir dili vardır. Edebiyat-ı mebâhiste kezâ. Sonra birde avam lisânı vardır ki; işte bu her yerde lisânın esasını, temelini teşkil eder. Çünkü her yerde ekseriyet avamdan mürekkebdir. Lisân-ı ekseriyette elbette esas olmak lazımdır. Hangi millet lisânını avamın anlayacağı tarzda basitleştirmiş ise, tabi halka merâmını iyi anlatmış, ahâli lisânından lüzûmu kadar fayda görerek fikren yükselmiştir...”⁴⁰³.

Donanma Mecmûası'nın 119. sayısında lisanımız ile ilgili olarak Haşim Nahid imzasıyla yayımlanan “Lisan Meselesi” başlıklı yazıdır. Dönemin şartlarında konuşulan Türkçenin ne şekilde olması gerektiğinin etraflıca ele alındığı yazı, günümüz Türkçesinin de altyapısını tanımlar niteliktedir. Yazıda, dildeki eksiklikler sıralanarak farklılıkların giderilmesi gerekliliği ve İstanbul Türkçesinin yaygınlaşmasının önemi belirtilmektedir. Yazı, yabancı lisanlardan Türkçeye sirayet etmiş çeşitli kural ve terkiplerin de olmaması gerekliliğini örneklerle izah etmektedir. Yazarın verdiği örnekler özellikle Arapçadan Türkçeye intikal eden kurallar ile ilgilidir.

Lisanın millileşmesi adına kabul edilmesi gereken kurallar yazıda şöyle ifade edilmektedir:

“1-Yabancı lisanlara mahsûs edâtları Türkçe’de kullanmamak; meselâ zî-hayat, zî-kudret yerine canlı ve kudretli demeyi tercih etmeliyiz, ban-şart yerine; şu şartla, bâ-arada yerine arada ile diyeceğiz.

2- Yabancı lisanlara mahsus cümleleri Türkçede kullanmamak mesela eşkâl yerine şekiller, tesâvir yerine tasvirler, hastagân yerine hastalar diyeceğiz...”

Benzer örneklerin verildiği beş madde sıralanırken yakın anlamlı kelimeleri tercih ederken “istimâl” yerine “kullanmak” kelimesi örneğini verirken aralarında yakın anlamı tanımlamak için de Latin harfleriyle Fransızca kökenli “nuance” kelimesini örnek vermeleri de ayrı bir çelişki olarak göze çarpmaktadır⁴⁰⁴.

⁴⁰³ Mim. Be. İdris, “Lisan Bahsi ve Avam Dili”, *Donanma Mecmûası*, S. 117, 19 Teşrin-isani 1331/2 Aralık 1915, s. 1107.

⁴⁰⁴ Haşim Nahid, Lisan Meselesi, *Donanma Mecmûası*, S. 119, 26 Teşrin-i sani 1331/9 Aralık 1915, s. 1115.

Edebi tartışmalara verilecek bir başka yazı da *Donanma Mecmûası*'nın 128. sayısında yer almaktadır. “Milli Edebiyat ve Marâzî Hâdiseler” başlıklı yazı, edebiyat dünyasında tartışan üç kesimi anlatmaktadır. Edebiyât-ı Cedîde, Milli Edebiyatçılar ve arada kalanların anlatıldığı yazıda Ömer Seyfettin'in konu ile alakalı görüşlerine yer verilmektedir⁴⁰⁵.

Donanma Mecmûası'nın 129. sayısında Hakkı Tarık (Us) imzasıyla yayımlanan “Edebiyat mı Fen mi?” başlıklı yazı, dönemin fikir adamlarının aralarında geçen edebiyat ve fen çatışmasının boyutları üzerinde durmaktadır. Sultânîlerin son üç senesinde edebiyat ve fen şubelerinin ayrılmasının ardından camia içerisinde tartışmanın giderek büyüdüğüne belirtildiği yazıda, hayatın fabrikalardan, makinelerden ve kimyevî mahsulâtta ibaret olmadığı, milli terbiye ve kuvve-i namusiye'nin sağlanmasının daha önemli olduğu vurgulanmaktadır⁴⁰⁶.

Benzer tespitlerin yer aldığı bir başka yazı da Hüseyin Kazım tarafından yazılan ve Ömer Seyfettin'e atfedilen “Zavallı Türkçe” başlığıyla yayımlandı. Yazı, Türkçenin uğradığı tahribat ile alakalı dönemin sosyal yaşamında kullanılan dil ile sokaklarda tabelalara yansıyan değişim ile alakalıdır⁴⁰⁷.

Donanma Mecmûası'nın 131. nüshasında Hüseyin Kazım imzasıyla “Pek Eski Bir Kavga” başlığıyla yayımlanan yazı, *Tasvir-i Efkâr* ile *Cerîde-i Havadis* arasındaki dil tartışması üzerinedir. “Zavallı Türkçe” denilerek yapılan kavgaların fayda sağlamadığı, “Dekadanlık-Topatanlık” veya “Hangi-hanki” örneklerinde hangi kelimelerin kullanılması tartışmasının camiayı günlerce nasıl meşgul ettiği aktarılmaktadır. Yazıda nokta ve virgölün kaldırılması konusu da işlenmektedir⁴⁰⁸.

Düzenli olarak genellikle edebi mahiyette yazılar yazan yazarların başında gelen Hakkı Tarık, yazılarında zaman zaman atıflar yaparak diğer edebiyatçı ve fikir adamlarının görüşlerine de yer vermektedir. Hakkı Tarık imzasıyla “Milli Vezin Makalesi” başlıklı yazı, edebi kimlik arayışlarını ve edebiyatta eski-yeni tartışmasını Mehmed Fuad Köprülü'nün konu hakkındaki görüşleri üzerinden okuyucuya

⁴⁰⁵ Ethem Cemil, “ Milli Edebiyat ve Marazi Hadiseler”, *Donanma Mecmûası*, S. 128, 28 Kanun-i sani, 1331/10 Şubat 1916, s. 1258.

⁴⁰⁶ Hakkı Tarık, “Edebiyat mı Fen mi?” *Donanma Mecmûası*, 23 Temmuz 1333/23 Temmuz 1917, S. 129, s. 1277.

⁴⁰⁷ Hüseyin Kazım, “Zavallı Türkçe”, *Donanma Mecmûası*, S. 130, 2 Ağustos 1333/2 Ağustos 1917, s. 1292.

⁴⁰⁸ Hüseyin Kazım, “Pek Eski Bir Kavga”, *Donanma Mecmûası*, S. 131, 9 Ağustos 1333/9 Ağustos 1917, s. 1306.

aktarmaktadır⁴⁰⁹. Yine Hakkı Tarık, *Mecmûa*'nın 140. sayısında “İkinci Ders” başlıklı bir yazı ile Mehmed Fuad Köprülü'nün edebi görüşlerini tenkit etmektedir. *Mecmûanın* 138. sayısında Yusuf Ziya (Ortaç) tarafından yazılan “Ziya Gökalp Bey Efendiye” başlıklı yazıda Ziya Gökalp'ın Tevfik Fikret ile alakalı *Yeni Mecmûa*'nın 7. sayısında yapmış olduğu yorum tenkit edilmektedir⁴¹⁰.

Edebiyat temelli bir başka yazı olan “İstiklal-i Osmanî Hakkında Tedkikat”ta da Osmanlı Devleti'nin dayandığı fikri temeller üzerinde durulmaktadır. Yazı, dil konusunu Anadolu Selçuklu Devleti'nin resmi dil olarak Farsçayı kullanmasından başlatıp, padişah fermanlarında kullanılan dile getirerek, dilin önemi üzerinde durmaktadır⁴¹¹.

6. ASKERİ BASINDA BATILI YAZARLARIN TECÜMELERİ

Askeri basında yer alan pek çok edebiyatçı ve yazar kendi yazılarını kaleme aldıkları gibi Batılı yazarlar tarafından yayımlanmış pek çok makale ve yazıyı da köşelerinden tercüme etmek sureti ile yayımlamışlardır. Çalışmaların genellikle başlıklarının hemen altına hangi dilden çeviri yapıldığı belirtilmektedir. Çeviri yazıları genellikle askeri alanla olmakla beraber bunların sosyal ve edebi içerikli olanları da vardır. Edebiyatçıların rahatlıkla kalem oynattıkları bir yer olan Osmanlı askeri basınında, yabancı yazarlara ait dünya klasiklerinden pek çok eser tefrika edildi.

Donanama Mecmûası, bu konuda oldukça söz sahibi sayılabilecek süreli yayınlar arasındadır. *Mecmûanın* 21 ve 23 numaralı nüshalarında Mehmet Fuad Köprülü tarafından Fransızcadan tercüme edilen “Kanunların Menşei ve Esâsi” başlıklı yazı yayımlandı. Yazıda, yabancı kanunların Osmanlı toplumu üzerindeki etkileri tartışılmaktadır.

Donanma Mecmûası'nın, 31. sayısında Tolstoy'un “Tolstoy ve Çar” başlığıyla Rus Çarına yazdığı mektup, Ali Rıza Seyfi tarafından çevrilerek yayımlandı⁴¹². *Mecmûada* yer alan başka bir tercüme de Emil Zola'nın “Madam Nejon” isimli

⁴⁰⁹ Hakkı Tarık, “Milli Vezin Makalesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 138, 27 Eylül 1333/27 Eylül 1917, s. 1419.

⁴¹⁰ Yusuf Ziya, “Tevfik Fikret Bey'e”, *Donanma Mecmûası*, S. 138, 27 Eylül 1333/27 Eylül 1917, s. 1426.

⁴¹¹ İsimli, “İstiklâl-i Osmanî Hakkında Tedkikat”, *Donanma Mecmûası*, S. 85- 98-101.

⁴¹² Ali Rıza Seyfi, “Tolstoy ve Çar”, *Donanma Mecmûası*, S. 31, Eylül 1328/Eylül 1912, s. 305.

eseridir. Ziya Gevher tarafından çevrilen eser, mecmuanın 50. sayısından itibaren tefrika edildi. Mecmûada Goethe, Victor Hugo ve Voltaire gibi önemli edebiyatçıların eserleri çevrilerek yayımlandı. Bu yazarlara ait bazı eserler yayın dizisi halinde verildiği gibi parçalar halinde de işlendi. İtalyan edebiyatçı Matilda'nın “Büyük Alev” isimli romanı mecmûada 57. sayı itibarı ile tefrika edildi.

7. ASKERİ BASINDA SON DÖNEM OSMANLI HARPLERİ

Savaş dönemlerinde kaleme alınan yazılar genellikle duygusal bir yaklaşımla ve gerçeği yansıtmaktan ziyade kamuoyunun psikolojisine yönelik yazılardır. Bunun tersini düşünmek zaten mümkün olmazdı. Cephe ile alakalı yapılan yayınlarda bütün bunlar dikkate alınarak yapılmaktaydı. Hemen her gazete, cepheden sıcak haberler aktarma noktasında katkı sağladı. Bunların yanında özellikle Birinci Dünya Harbi'nde başta İngiltere olmak üzere devletlerin birlikleri ve altyapıları ile alakalı da gazetelerde kıyaslamalar yapılarak okuyuculara çeşitli bilgiler aktarılmaktaydı. Bazı gazetelerde de devletlerin tarih boyunca aldıkları başarılar ve neticeleri değerlendirmekteydi. Askeri basında mevcut yazılardan önemli sayılabilecek başlıklardan birisi de diğer devletlerin hali hazırdaki kuvvetlerine ait sayısal ve teknik bilgilerdir. Gazetelerde dünyanın hemen her köşesindeki devletlerin askeri donanımı hakkındaki gelişmeler yakından takip edildi. Özellikle denizcilikle ilgili olarak yabancı devletlerin donanmaları başta *Donanma Mecmûası* olmak üzere *Cerîde-i Bahriye* ve *Mecmûa-yı Fünûn-ı Bahriye*'de sıklıkla yer aldı. I. Dünya Savaşı arifesi sayılabilecek bir dönemde *Cerîde-i Bahriye*'nin 14 Ağustos 1913 tarihli sayısında yer alan “Düvel-i Muazzamanın Techîzât-ı Harbiyesi” isimli yazıda, Rusya, İngiltere, Almanya, Fransa, Amerika, İtalya, Avusturya ve Japonya'nın sahip olduğu özellikle denizciliğe ait askeri altyapı tüm detaylarıyla verildi⁴¹³.

Konu ile direkt ilgisi olan bir yazı dizisi de *Müdâfaa-yı Milliye* gazetesinde yayımlandı. Savaş zamanında matbaanın üstlenmesi gereken rol üzerine yazılmış yazı *Militar Wöhenblatt* isimli askeri gazetede Miralay Brunde tarafından kaleme alındı. Yazıda matbûatın önemli şöyle izah edilmekteydi:

⁴¹³ İsimli, “Düvel-i Muazzamanın Techîzât-ı Harbiyesi”, *Cerîde-i Bahriye*, S. 636, 1 Ağustos 1329/14 Ağustos 1913, ss. 2012-2013.

Bunun derece-i ehemmiyeti İtalya Harbiye Nezâreti'nin Matbûata tatbik ettiği ciddi ve şedid sansür dolayısıyla tamamen anlaşıldı. Bu ehemmiyet-i vesait-i muhâbere ve mürâselenin temelli nispetinde günden güne daha ziyâde artacaktır. Zaten birçok zamandan beri gazete havadislerinin bir harbin sevk ve idare ve neticesi üzerine icrâ edebilecekleri tesir-i manevi malûm idi. Napolyon bile sâir Matbûat tamamen müthiş bir sansüre tabi tutmak şartıyla Cerîde-i resmiye'de ilanlar, havâdisler, neşrinden geri durmazdı. Büyük Frederik zamanında Prusya gazeteleri bizzat Frederik tarafından izin verilen Havâdis-i harbiyeyi neşr edebilirdiler...⁴¹⁴.

Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından meşrutî yönetim cereyanında hayat bulan Osmanlı askeri basını da cihad naraları atmaya başladı. Orduyu ve halkı galeyana getirir nitelikte yazı, resim ve şiirlere ardı ardına gazete sütunlarında yer verilmekteydi. Osmanlı Devleti, seferberlik ilan ettikten sonra tüm gücünü teyakkuz halinde tutarak yeri geldikçe bu birlikleri cepheye sevketti. Harbiye Nezâretinin yönlendirmesiyle savaşın olumsuz etkilerini en aza indirmek ve Türk ordusunun başarılarını en iyi şekilde halka iletmek için bütün kurumlar Başkumandanlık Vekâleti ile işbirliği yaptı. Özellikle basın ve sansür kurumu, bu anlamda önemli görevler ifa etti⁴¹⁵.

Donanma Mecmûası'nın 21. sayısında “Harb-i Hâzırdan Edilen İstifâdeler” başlığıyla yazılan yazıda harbin insanlar üzerindeki tesiri üzerinde şöyle durulmaktadır:

Harb telaffuzu bile kalplere dehşet veren bir kelime. İnsanın ağzından çıkar çıkmaz göz önüne nice levhalar geliyor. Parça parça cesetler, hurdahâş olmuş başlar, kemikler, kanlar, son nefeste mecrûhlar, inleyen, kıvranan zavallılar, feryatlar, figânlar, dumanlar, dehşetler, sonra binlerce yetimler, dullar, boynu bükük analar... Fakat beşeriyet hakkını ancak kılınçla müdâfaa edebilir. Âdemoğlu dünya üzerine ilk adımını attığı zaman ilk düşüncesi silah olmuş. Onun için harb zarûri, harb mecbûri oluyor⁴¹⁶.

7.1. TRABLUSGARP SAVAŞI VE ASKERİ BASIN

XX. yüzyılın başında Trablusgarp, Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'da elinde kalan tek toprak parçasıydı. Trablusgarp'ın çevresindeki Tunus, Cezayir ve Mısır gibi ülkeler sömürgecilik politikalarının kurbanı olarak İngiltere ve Fransa'nın

⁴¹⁴ İsimsiz, “Bu Günün Harblerinde Matbaanın Vazifesi”, *Müdâfa'y-ı Milliye*, S. 20, 1 Kanun-ı sani 1327/14 Ocak 1912, s. 198.

⁴¹⁵ Mustafa Selçuk, “Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Harbiye Nezareti'nin Çanakkale Kahramanlığını Yaşatma Amaçlı Faaliyetleri”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C.1, S.2, İstanbul 2012, ss.197.

⁴¹⁶ İsimsiz, “Harb-i Hâzırdan Edilen İstifadeler”, *Donanma Mecmûası*, S. 21, Teşrin-isani 1327/Ekim 1911, s. 1890.

kontrolü altındaydı⁴¹⁷. Ekim 1911’de Trablusgarp, İtalyanlar tarafından emperyalist hedefleri doğrultusunda işgal edildi. O günlerde bölge ahalisinin zor günler geçirmesi münasebetiyle Sadâret Mektûbî Kaleminden “*Bingazi ve havâlisi kumandanlığı tarafından ahâliyi irşâd maksadıyla ordugâhta Türkçe ve Arapça gazete neşrine müisâade edilmesi*” emrine rastlamaktayız⁴¹⁸.

Trablusgarp Savaşı’na dünya kamuoyu ilgisiz kalmadı. Fransız ve Amerikan basını İtalyan harekâtını devletler hukuku açısından saldırı olarak değerlendirdi. İtalyan işgali İslam dünyasında da yakından takip edildi. Tunus, Mısır ve Hindistan’da burası için yardım kampanyaları düzenlendi⁴¹⁹. Trablusgarp’taki Osmanlı askeri basını, İtalya’nın işgaline karşı Avrupa’da kamuoyu oluşturma yönünde yayınlar yaptı. İtalya’nın yaptığı mezalimi savaş yıllarında sütunlarına taşıyan gazeteler, savaşı gerek askeri ve teknik açıdan gerekse sosyal yönden mercek altına aldılar. Bu konuda *Donanma Mecmûası’nın* 17. sayısı içinde yer alan “Trablusgarp Donanmasızlıktan Yanıyor!” başlıklı yazı oradaki durumun vehâmetini haber verir nitelikteydi. Ali Rıza Seyfî tarafından 13 Ekim 1911 tarihinde kaleme alınan 14 sayfalık yazıda Trablusgarp’ın Osmanlı tarafından fethediliş öyküsünün ardından Akdeniz’de kaybedilmeye başlayan hâkimiyet ve Afrika’nın kuzey kesiminin elden çıkması, İslam dünyasının durumu ile Trablusgarp’ın Müslümanlar açısından önemi şöyle izah edilmektedir:

Trablus’u kayıp etmekle hilafet-i İslamiye ile bütün cihanın İslamları arasında kalan yegâne tarîkin, bizim malımız, bizim kanımızla sulanmış olan şeh-râh irtibatın dahi kaybının ebediyesini görmekte olduğumuz zanna mukâvemet edebilecek bir vicdan var mıdır? Yine kuvve-yi bahriyenin lüzûmunu, Girit ve Afrika şimâlinin ehemmiyetini tebeyyün ve halkımızı bezl-i hamiyet ve civanmerdîye sevk ve teşvik maksadıyla bir yerde daha söylediğim şu sözleri burada tekrar ediyorum: Avrupa ulemâ-yı meşhûresinin ve müdekkikîn-i azâmından bir zat demiştir ki: İslamiyet’in istikbali farikadadır. Bu gün ise İtalya zırhlıları sırf toplarının, zırhlılarının kuvvetiyle ve başka hiçbir meziyet-i maddiye ve hukuk-ı maneviyeleri olmayarak hilâfet-i İslamiyenin Afrika merkez kapısı olan Trablus’u bize kapadılar; çoktan tarîk-i hidâyete girmiş kabileler merkeziyeyi; henüz dâhil-i hidâyet olanları ve dâhil-i hidâyet olmak için irşâda muhtaç ve zilletlerinden mesuliyetleri dünya ve âhiret bize müterettib olan akvâm ve haşyeyi bir sedd-i metîn-i bî-gâneyi ve intikam ile set eylediler. Bir şehit –i hürriyet kadısının dediği gibi: Yazık zamanlara!

⁴¹⁷ Suat Zeyrek, *Meşrutiyet Osmanlı’da Birlikte Yaşamak ya da Birlikte Dağılmak*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013, s. 88.

⁴¹⁸ BOA, A.}MKT.MHM., Dosya:740, Gömlek:20, (14 Nisan 1912).

⁴¹⁹ Ahmet Şerif, “*Arnavutluk’ta Suriye’de Trablusgarp’ta Tanın*”, C.II. TTK. Yay. Ankara1999, s. 282

Bu ihramları parçalanmış, müddet-i hayatında yumuşak yatakta yatmamış olan vatandaşlar, bu bedevî, cevher-i hamiyet Araplar, dedikleri bu halife-yi İslam gemisini görmek için parçalanmış, çıplak ayakları ile tâ nerelerden geliyorlardı, bilirmisiniz? On beş günlük çöllerden, hatta Fizan’a perveste vahşi yollardan! O zaman bütün arkadaşlarımızla ağladığımız gibi şimdi de ağlamak istiyorum: Acaba bu garip ve mensî dindaşların kalbine bir gün olup büsbütün garip ve mensî kalacakları, hilâfet-i İslamiye ile aralarına İtalyan zırhlılarından müteşekkil bir duvar cebîr ve kahır dikileceği ilhâmı olunmuş idi? Biz vatan ve millet zillette bulundukça yaşamağa liyakatimiz olmayan bu karanlık gecelerde Trablus önündeki o vesikayı istihzâ tekemizle sallanırken acı duyuyor...⁴²⁰

Mahmud Mu’in imzalı “Osmanlılar Trablusgarb’ı Muhafazaya Ne İçin Mecbûrdur” başlıklı yazıda Sultan II. Abdülhamid devri hakkında bilgi verdikten sonra, Avrupalı devletlerin müstemleke politikalarına değinilmekte, özellikle Afrika üzerinde Avrupalıların hesaplar peşinde olduklarına ise şöyle dikkat çekilmektedir: *...Otuz bu kadar seneden beri Avrupalılar bilhassa Afrika’da Müstemleke politikasına bir faaliyet verdiler ki bu politika makam-ı hilafetin hukuk-ı i’bâda taalluk eden vazifesi için bir devre-i muhemma güşad etmektedir. Afrika Müstemleke politikasında iki suikast vaki oluyor. Evvela bu kıtayı düvel-i muazzama yalnız kendilerine hazır etmek istiyorlar. Biri bir tarafı işgal ve istila edince, diğerine taviz olmak üzere başka bir yer gösteriliyor....*⁴²¹.

7.2. BALKAN SAVAŞLARI VE ASKERİ BASIN

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti’nin parçalanma süreci içerisindeki önemli basamaklardan birini teşkil eder. Osmanlı Devleti’nin kalbi sayılan Balkanlar’daki hareketlenme, dönemin siyasi ve sosyal hayatının en önemli gündemini oluşturmaktadır. Çok farklı milletlerin barındığı Balkan topraklarının kopma süreci oldukça sancılı bir dönem yaşanmasına sebebiyet verdi. Balkan topraklarının kaybı, yakın zamanda Osmanlı’ya bağlı benzer unsurların da ayrışacağına habercisi olma niteliği taşımaktadır. Uluslararası kamuoyunda geniş yer verilen Balkan Savaşları öncesinde belli hazırlık ve planların yapıldığı, isyanların masa başında tertiplendiği, isyancıların ise özellikle Rusya’dan destek bulduğu bir savaş olma özelliği gösterir.

⁴²⁰ Ali Rıza Seyfi, “Trablusgarp Donanmasızlıktan Yanıyor!”, *Donanma Mecmûası*, S. 17, Şubat 1327/1 Mart 1912, ss. 1528-1541. Divan edebiyatının ilk gazeli olarak bilinen mısraların anlamı, Ceres, yükleri bağlayın diye sürekli feryat edip durmakta iken bana sevgilinin yolunun menzillerinde, rahat ve huzur ne mümkün!”

⁴²¹ Mahmud Mu’in, “Osmanlılar Trablusgarb’ı Muhafazaya Ne İçin Mecbûrdur”, *Donanma Mecmûası*, S. 22, Kanun-i evvel 1327/14 Aralık 1911, s. 1995.

Balkan milletlerinden olan ve Osmanlı için her dönemde ayrı bir öneme sahip olan Arnavutluk bölgesindeki isyan girişimi, Osmanlı merkezini her şeyden daha çok tedirgin etti.

Arnavutların yaşadığı toprakların Balkan coğrafyasında önemli ve stratejik özelliği; Arnavutları, Şark meselesinin çözümünde anahtar bir konuma getirdi. Şark meselesinde birinci adım Balkanlar'daki Türk hâkimiyetine son vermek olduğundan Arnavutların önemi bir kat daha arttı. Bu nedenle Osmanlı Devleti, Balkanlar'daki dayanak ve tutunma noktalarını güçlendirme kapsamında Arnavutlara daha yakın olmaya başladı. Şark meselesine karşı güçlü bir savunma taktiği olarak yeni bir proje olan meşrutiyet sistemi içinde Arnavutlar ve Ermenilerin kazanılması gerekmektedir⁴²². Osmanlı askeri basını, durumun farkına önceden varmak suretiyle dikkatleri Balkan devletlerinin üzerine çekerek bunların askeri anlamda kuvvetlerinden bahseden yayınlar yapmaya başladı.

7.2.1. Donanma Mecmûası ve Balkan Savaşları

Eylül-Ekim 1912 tarihinde *Donanma Mecmûası*'nın 31. sayısında Yunus Nadi imzalı "Hâdisat-ı Cârîye Karşısında Hasbihal" isimli yazıda Balkan milletleri ile girişilen savaş üzerine tespitler yer almaktadır. Türklerin Rumeli'ye geçişini hatırlatarak "*kırk elli kişilik bir kuvvetle ve sal ile geçen ecdâdımız karşısında kimsenin duramayacağına inanmakta idi*" diyerek o günlerden geline duruma vurgu yapılan yazının ilerleyen satırlarında Osmanlı'nın Balkanlar'da karşılaşacağı problemler ile alakalı şöyle yorumlar yapılmaktadır:

Kuvve-i mukâveme-i Osmâniye'nin Balkan Hükümetlerinin müttefik savletleri karşısında kırılmayacağına iman ederiz. Fakat yalnız ve yalnız başımıza Balkan Hükümetleri ile uğraşmıyor değiliz. Öyle olsa cana minnet bilirdik. Balkan hükümetlerini tevlîd eden âmal-ı sâbika-yı siyasiye, hâlâ Balkanlar'da patlayan top ve tüfenk tırakaları arasında dahi tanin-endaz olmakda bulunuyor.. Evet, biz Balkan Hükümetlerinin müteferrik ve müttefik savletlerinden pervâ etmeyiz. Bununla beraber bir zamanlar bizim ferman bir satvetimiz olan bu hükümetlerin bugün bizim aleyhimize kerdan-firâz cüret olmalarından ibret beyyin olarak, bunları tâ bu dereceye kadar sevk ve ısrâd eden ilâhî ve esbâb-ı tedkîk ve mevcûdiyetimize hücum eden müşkîlatın kesreti ve azâmetini de iyice ihâta eylemek suretiyle, daha metîn ve zinde azımlara sahip olduğumuz halde, hayata yeni ve müstesna şevk ve gayretlerle sarılmak

⁴²² Suat Zeyrek, "II. Meşrutiyet'te Demokratik Muhalefetin Sonu: Arnavut İsyanları ve Sonuçları", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 33, Kayseri, 2012/2, s. 302.

ihtiyacından da vâreste kalamayız. Müşkilat ne kadar büyük olursa olsun bizi hiçbir vakit ye's ve fütûra düşürecek kuvvet ve kudrete hâiz olamaz...⁴²³.

Balkan Savaşlarının bitmesinin ardından oluşturulan Balkan Komisyonu Raporu, mecmûanın 56. sayısında yayımlandı. Avusturya, Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya ve Amerika hükümetleri tarafından oluşturulan komisyon, Balkanlar'da yapılan mezalimi rapor haline getirdi. Yazıda Balkanlar'da halkın yaşadığı felaket, ayrıntılarıyla anlatılırken “tarafsız olan” komisyonun tespitlerine dikkat çekilmektedir⁴²⁴.

Bir İngiliz'in nokta-ı nazarından “Türkiye-İtalya Harbi'nin Deniz Safhaları” isimli yazı, mecmûanın 56. sayısında yer almaktadır. Yazıda, İtalyanlar ile girişilen çatışmaların ilk halleri, limanlarda başlayan takip ve çatışma ve Arnavutluk sahillerinde yaşananlar detaylıca anlatılmaktadır. Yazı, Osmanlı-İtalya Harbi'nin çıkış sürecini “Adriyatik Harekât-ı Askeriyesi” alt başlığıyla şöyle anlatmaktadır:

İlk ateşin İtalya tarafından Bâb-ı âlî'ye verilen ultimatom müddetinin inkizâsından birkaç saat sonra, yani efrensi Eylülün 30. Günü sabahı açılmış olduğu anlaşılmıştır. Arnavudluk sevâhilindeki Türk kuvve-i bahriyesini imhâ ederek muharebeye başlamak vazifesi İtalya başkumandanı tarafından vîs amiral Dük Deza Broz'a tevdi' edilmiştir. Dükün idaresindeki Adriyatik filosundan tefrîk edilip Markopolo Zırhlısı ile kruvazörlerden ve bir de filotileden mürekkebe olan müfreze, efrensi Eylülün 29. Cuma günü sabahı Taranto körfezini terk ederek Arnavutluk sahiline gelmiş, ultimatom müddeti bitmeden bu kuvvet Preveze önünde harbe hazır bir halde bulunuyordu.

Bu sahilde bulunan Türk torpido botlarının preveze limanında tecemmü' ettikleri anlaşılmıştı. Torpidoların Yanya vilayetinin en cenub noktasında kâin böyle bir limanda tehşidinden maksat ise, İtalya ticaret-i bahriyesine sekte irad etmekten ibaret idi⁴²⁵.

7.2.2. Müdâfaa-yı Milliye ve Balkan Savaşları

Balkan Savaşları yıllarında yayın hayatını sürdüren *Müdâfaa-yı Milliye* gazetesi dönemin Balkanlar ile alakalı yayın yapan önemli bir askeri yayın organıdır. Balkan Savaşları döneminde yapmış olduğu yayınlarla bir yandan Balkan devletleri öte yandan da Birinci Dünya Savaşı konuları işlendi. 8 Ekim 1912 tarihinde başlayan Balkan Harbi, *Müdâfaa-yı Milliye*'nin 40. sayısında 15 Ekim 1912 tarihinde “Balkanlarda Harb” başlığıyla verildi. Gazetenin Sermuharriri Mehmed Zeki

⁴²³ Yunus Nadi, “Hâdisât-ı Cârîye Karşısında Hasbîhâl”, *Donanma Mecmûası*, S. 31, Eylül 1328/Eylül 1912, s. 294-298.

⁴²⁴ İsimli, “Balkan Komisyonunun Raporu”, *Donanma Mecmûası*, S. 56, 17 Ağustos 1914, s. 114.

⁴²⁵ İsimli, “Türkiye İtalya Harbinin Deniz Safhaları” *Donanma Mecmûası*, S. 56, 28 Temmuz 1330/10 Ağustos 1914, s. 119.

tarafından kaleme alınan yazı, Avrupa açısından Balkan Savaşlarından beklentiler ve doğuracağı siyasi sonuçlar üzerinde şöyle durulmaktadır:

Balkan Harbi Serez’de zuhûr oldu. Müslümanlar, Avrupalılık nokta-ı nazarından bu neticeden pek memnun olacaklardır. Zira millet-i muazzama-yı Osmâniye bu şanlı harble nâm-ı bülendini bir kat daha âlâ edecektir. Avrupa dahi rahat edecek, üzücü bir gâileden kurtulmuş olacaktır. Harb bir kere hitâm bulunca, pek mezîk ve gamkesâr olan Balkan hava-ı mâhiyeti açılacak ve vaziyet hakkında daha iyi bir surette hüküm verilecektir. Zira devleti ortadan kaldırmış olacaktır. Osmanî, Düvel-i Muazzama ile dâima ihtilafa sebebiyet veren çetecileri ortadan kaldırmış olacaktır.

Yazı devamında Balkan devletleri arasında dikkate alınması gereken en güçlü ordunun Bulgar ordusu olduğunu aktarmaktadır. Bulgarların bu harbe fazla önem vererek hazırlandıklarını aktaran yazıda, Sırp ve Karadağ ordularının zorba ve âdi çetelerden müteşekkil oldukları yazılmaktadır. Bu savaşta Osmanlı ordusunun gücünün de sınanacağını ve düşmanlarının da ne kadar güçlü bir ordu ile karşı karşıya olduğunu yazan müellif orduya duyulan güveni de belirtmektedir⁴²⁶.

Müdâfaa-yı Milliye gazetesinin 42 ve 43 numaralı sayıda Mehmed Zeki imzasıyla “Harbden İstinbât Olunan Dersler” başlıklı yazıda Balkan Savaşı hakkında durum değerlendirmesi yapılmaktadır. Benzer bir makale de yine aynı yazar tarafından “Devlet-i Aliyye ve Balkan Harbinden Alınan Dersler” başlığıyla gazetenin 44-45 numaralı sayısında yayımlandı.

7.2.3. Ordu ve Donanma ve Balkan Savaşları

Ordu ve Donanma gazetesi de Balkan Savaşlarını yakından takip ederek gelişmeleri ve yorum yazılarını okuyucuyla paylaştı. Gazetenin 7. sayısında Binbaşı Ali İhsan imzasıyla “Balkanlarda Dört Cepheli Harb” ile Balkan Savaşı değerlendirmesi yazısı yayımlandı. Yine Prusyalı bir general olan Fon Rayhanav’ın “Balkan Harbinden Alınan Tab’iye Dersleri” ve “Balkan Harbinde Alman Tayyarecileri” başlıklı imzasız yazılar, gazetenin 9 numaralı nüshasında yayımlandı. Gazetenin 10. sayısında “Şarköy ve Bolayır Muhaberelerinde Bulgarlar”, 11. sayısında “Balkan Harbinde Sırplar” başlıklı yazılar yayımlandı. En son yazıda

⁴²⁶ İsimsiz, “Balkanlarda Harb”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 40-41, 1-15 Teşrin-i evvel 1328/14-28 Ekim 1912, s. 175.

Balkan devletlerinin geneli arasında bir kıyas yoluna gidilmekte, Sırp ordusunun kuvveti ve savaş esnasındaki hali değerlendirmeye tabi tutulmaktadır⁴²⁷.

7.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ASKERİ BASIN

Savaşlar, sadece cepheleri değil bütün ülkeyi etkilediği gibi savaşa dâhil olmayan milletleri dahi gerek ekonomik gerekse siyasi anlamda etkiler. XIX. yüzyılın son çeyreği itibarıyla altyapısı oluşturulan I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun da sonunun hazırlandığı bir senaryo niteliği taşımaktadır. Başta Avrupalı devletlerin taraf olduğu ve nedenleri arasında pek çok ve farklı unsurun yattığı I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin dâhil oluş sürecini, bir anda verilmiş bir karardan ziyade uzun yıllara ve hesaplara yayılmış pazarlıklarda aramak gerekmektedir.

Savaşa taraf olma sürecimizde Sultan V. Mehmed Reşat'tan daha fazla etkili olan Osmanlı devlet adamları ve askerler, savaşla alakalı beyanatlarını halka duyurmak için en etkili yol olan basını kullanmışlardır. Osmanlı askeri basını da bu hususta üzerine düşen vazifeyi fazlasıyla yerine getirerek Dünya Savaşı'na ait bütün gelişmeleri toplumun psikolojisini de göz önünde bulundurmak suretiyle yansıttı. Osmanlı askeri basınının içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu içeriğinden anladığımız *Müdâfaa-yı Milliye* gazetesi, 1911 yılında yayımladığı bir yazı dizisi ile dikkatimizi çekmektedir. Oldukça uzun bir sürece yayılarak yayımlanan yazı, Fransız Zâbit Binbaşı Murdoch'ın kaleminden çıktı. Yazı, *Revö Militar Jeneral* isimli Fransız gazetesinde daha önce yayımlandı. Yazı, mukaddema kısmındaki açıklamayla olası bir Almanya-Fransa çatışmasından haber vermekte ve gerekçeleri şöyle sıralamaktadır: “*Burada Almanya ile Fransa arasında zuhur edebilecek muharebeden bahsedeceğiz. Müstakbelde zuhur edecek muharebenin müddet-i devamı şimdiye kadar muharririn-i askeriye tarafından alelekser katiyetle mevzubahis edilememiştir. Bunun sebebi suhuletle anlaşılır. Çünkü bu hususta her zamanki emin esaslara yani vakaiki tarihiye ye istinad mümkün olamamıştır...*”⁴²⁸ I.

⁴²⁷ İsimli, “Balkan Harblerinde Sırplar”, *Ordu ve Donanma*, S. 11, Haziran 1330/Haziran 1914, s. 746.

⁴²⁸ Binbaşı Murdoch, “Harb-i Müstakbel'in Müddet-i Devamı”, *Müdâfa-yı Milliye*, S. 17-18, 1-15 Kanun-ısanı 1327/ 14-28 Aralık 1911, s. 184.

Dünya Savaşı'nın başlamasından üç sene önce yapılan bu tespit yazıyı daha önemli kılmaktadır.

7.3.1. Harb Mecdûası ve Birinci Dünya Savaşı

Harb Mecdûası, I. Dünya Savaşı esnasında cephelerde yaşananları aktarmayı gaye edinen bir yayın organı olarak yayın hayatını sürdürdü. Harp Mecdûası, yayın politikasını “*Dinin ana'nesine uygun bir kahramanlık ve fedakârlıkla cenkleşen muazzam ordumuzun altın destanını yazılar ve resimlerle ebedileştirmek, onu bütün dünyanın gözleri önüne yaymak...*”⁴²⁹ olarak okuyucusuna açıklamaktadır. Kasım 1915'ten itibaren yayın hayatına başlayan *Harb Mecdûası*, savaş psikolojisi ile toplumda oluşan beklentilere cevap verme yönünde haber ve yazıları aktardı. Daha ziyade kahramanlıkların ön plana çıkartılarak aktarılan haberler, siyasi mesajlardan ziyade birlik ve beraberlik ruhunu pekiştirici mahiyettedir. İlk nüshasında yer alan “Türkiye'nin ve İslam Âleminin Kurtuluşu” başlıklı yazı, Cihan Harbi'nin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Harbe dâhil oluşumuzun meşruiyetine vurgu yapılan yazıda şu görüşlere yer verilmektedir:

Umumi harbin zuhûru, bizi tarihi bir vaziyetin karşısında bulundurdu. Avrupa ve bütün dünya üzerinde tahakküm eden iki rakip zümre birbirine karşı çıkmışlardı. Herhangi bir tarafın galibiyeti, diğer tarafın mahkûmiyetini ve binaen aleyh galiplerin dünya üzerinde hâkimiyetini icab ettirecekti. Bizim gibi harb-i umuminin muhitinde bulunan devletler muhârebe haricinde kalamazlardı. Er geç, ister istemez muhârebeye İştirâk etmek mecburi idi. Tam ve sonuna kadar bitaraflığını muhafaza edebilmek için azim ve herhangi bir zümrenin tazyikine münferiden karşı koyabilecek kuvvetlere mâlik olmak icab ederdi. Bilhassa İstanbul ve Boğazlara sahip olmak şark ve garp arasındaki bütün kısa ve müsaid yolları ihtiva eden Türkiye gibi bir devletin bitarafılıkta sonuna kadar kalması imkân haricinde idi⁴³⁰.

Mecdûa her sayısında Osmanlı ordusunun üst düzey yöneticilerinin ve Alman generallerinin resimlerini yayımladı. Özellikle ordu komutanlarının resimlerinin yer aldığı *Harb Mecdûası* askerliğin ve üniformanın revaçta olması münasebetiyle üniforma ile portre resimler çektiren sivil yöneticilere de zaman zaman yer verdi⁴³¹.

⁴²⁹ İsimsiz, “Harb Mecdûası Niçin Çıkıyor?”, *Harb Mecdûası*, S. 1. Teşrin-i Sani 1331/14 Kasım 1915, s. 6.

⁴³⁰ Ağaoğlu Ahmed, “Türkiye'nin ve İslam Âleminin Kurtuluşu”, *Harb Mecdûası*, S. 1. Teşrin-i Sani 1331/14 Kasım 1915, s. 7.

⁴³¹ Bkz. *Harb Mecdûası*, S. 1, s. 8.

Müttefikler ile ilgili ciddi bir tanıtım vazifesini de üzerine alan *Harb Mecmûası*, harpte kader birliği yapılan Alman ve Avusturya-Macaristan İmparator ve veliahtlarının da resimlerine yer verdi. Alman imparatorunun ve Osmanlı ordularına kumanda eden Alman generallerin Osmanlı üniformalı resimlerinin yanında Alman İmparatorunun Osmanlı müşir üniformasıyla yayımlanmış tam sayfa resmi, psikolojik anlamda kamuoyuna yönelik bir propaganda niteliğindedir⁴³². Mecmûada farklı olan başka bir olayda Osmanlı hanedan ailesine ait şehzadelerin üniformalı resimleridir. Gazetede yer alan başka bir resim ve altındaki not ise İngiliz gazetelerinde yer alan bir haber ile alakalıdır. İngiliz gazeteleri Irak bölgesi komutanı General Townsend'i cami minareleri arasında mahya içinde resmetmiş ve altına da "Irak Fatihi Townsend" yazmıştır. *Harb Mecmûası* da bunu haber yaparak aynı mahyaya Altıncı Ordu Komutanı Halil (Kut) Paşa resmi yerleştirmiş ve üzerine Saff Suresi 13. ayeti olan "Nasrun Minallâhi ve Fethun Karîb" yazısını koymuştur⁴³³.

Mecmûada ilgi çeken başka bir ayrıntı da her sayıda yer alan ve "Yaşayan Ölülerimiz" ve sonraki sayılarda da "Mübarek Şehitlerimiz" başlığıyla listelenerek resimlenmiş cephelerde şehit düşen zâbit haberleridir. Muhtelif sayılarda esir alınan İngiliz subaylarının resimleri de teşhir edilmektedir. Her cepheden sıcak haberlerin aktarıldığı *Harb Mecmûası* emsal askeri gazete ve mecmûalardan oldukça farklı bir içeriğe sahiptir. Mecmûada, diğer askeri yayınlarda olduğu gibi ordunun eğitimi ve donanımı içerikli yazılara hiç rastlamadığımız gibi siyasi mesajlar içeren yazılara da rastlanmamaktadır.

7.3.2. Donanma Mecmûası ve Birinci Dünya Savaşı

Donanma Mecmuası, I. Dünya Savaşı ile alakalı pek çok haber ve yazı yayımlamıştır. Osmanlı Devleti daha savaşa girmeden önce İngiltere'ye siparişi verilmiş ve paraları ödenmiş olan "Sultan Osman" ve "Reşadiye" gemilerinin İngilizler tarafından teslim edilmeyerek gasp edilmesi üzerine *Donanma Mecmûasının* 55. sayısında "Muhterem Millete" imzalı bir yazı ilk sayfadan yayımlandı. Yazıda İngilizlerin gemileri teslim etmemesinin bütün İslam âleminin

⁴³² Bkz. *Harb Mecmûası*, S. 22, Dış kapak.

⁴³³ Bkz. *Harb Mecmûası*, S. 8, s. 114.

tepkisini çekeceği, İslam âleminin birlik ve beraberliğini koruması gerektiği dile getirildi⁴³⁴.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesinin hemen ardından 11 Kasım 1914 tarihinde Sultan V. Mehmed Reşat, savaşa giriş sebeplerimizi açık bir şekilde ilan ettiği “Beyannâme-i Hümayûn”un sûreti *Donanma Mecmûası*'nın 67. sayısında yayımlandı. Beyannâme, “*Orduma, Donanmama!*” girişiyle başlayıp beyannamede Rusya'nın üç asırdan beri yaptığı tecavüzlere dikkat çekilmekte; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın âlem-i İslam'a yönelik düşmanca planlarından bahsedilmektedir⁴³⁵. Beyannâmenin ekinde Başkumandan Vekili Enver imzalı “Başkumandanlık Vekâlet Beyannâmesi” bulunmaktadır. Bu beyannâmede de subaylara ve neferlere büyük görev düştüğü ifade edilmektedir⁴³⁶.

Mecmûanın savaş yıllarının başlangıcına tekabül eden sayılarında ilginç resimler yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi “Asker Olanlar Silah Başına” dipnotlu resimde “*seferberlik için ta'lik olunan levhalar*” yazmakta ve bu levhaların etrafına toplanmış halktan görüntü verilmektedir⁴³⁷. “Harb-i Umumiden İstifâdeler” başlıklı Donanma imzalı yazıda, savaşın henüz başladığı günlerde Almanlar ile İngiliz ve Rusların genel durumları hakkında bilgi verilmektedir⁴³⁸.

Savaşan taraflarla alakalı sık sık yazıların kaleme alındığı mecmûada, 1 Şubat 1915 tarihinde kaleme alınan “Irak-ı Arap da İngiliz Tecavüzü'nün Sebep ve Neticeleri” isimli yazıda, İngilizlerin Basra Sahillerinde ve Şattü'l-Arap bölgesindeki faaliyet ve emelleri üzerinde kapsamlıca durulmaktadır. “Be. Kaf.” imzası ile yayımlanan yazı, içerik olarak ele alındığında İngilizlerin günümüz Ortadoğu politikalarına ve beklentilerine ışık tutar niteliktedir⁴³⁹.

Donanma Mecmûası'nın 65. sayısında Mahmud Muin imzalı “Keşke Düşmanımız Almanlar Olsaydı” yazıda, ironik bir yaklaşımla Almanlara methiyeler dizilmektedir. Almanların Paris'i işgalinde sokak kadınlarına dahi ilişmedikleri,

⁴³⁴ İsimsiz, “Muhterem Millete”, *Donanma Mecmûası*, S. 55, 10 Ağustos 1914, s. 98.

⁴³⁵ Mehmet Reşad, “Beyanname-i Hümayun”, *Donanma Mecmûası*, S. 67, 27 Teşrin-i evvel 1330/10 Aralık 1914, sayfa numarası belirtilmemiş.

⁴³⁶ Enver, “Başkumandanlık Vekâlet Beyannamesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 67, 27 Teşrin-i evvel 1330/9 Ocak 1915, sayfa numarası belirtilmemiş.

⁴³⁷ *Donanma Mecmûası*, S. 56, 17 Ağustos 1914, s. 125.

⁴³⁸ İsimsiz, “Harb-i Umumiden İstifadeler”, *Donanma Mecmûası*, S. 58, Eylül 1914, s. 146.

⁴³⁹ Be. Kaf., “Irak-ı Arap da İngiliz Tecavüzü'nün Sebep ve Neticeleri”, *Donanma Mecmûası*, S. 79, 1 Şubat 1915, s. 485.

kimseye baskı ve zulüm yapmadıkları, savaşta da erdemliliklerini gösterdiklerine vurgu yapılarak Almanların propagandası yapılmaktadır. Mecmûanın 104. sayısında Mehmet Emin imzalı “Almanya mı Daha Zengin Fransa mı?” başlıklı yazıda her iki devletin sosyal ve ekonomik durumları kıyaslanarak Almanların Fransızlara göre üstün bir konumda bulunduğu izah edilmektedir⁴⁴⁰.

Donanma Mecmûası’nda Almanlar ile harbe girme ve akisleri ile alakalı çok sayıda yazı kaleme alındı. *Mecmûanın* 71. sayısında donanma imzalı “Ne Kazandık?” başlıklı başyazıda “*Harb-i Umûmiye iştirâk ettik. Almanya ve Avusturya gibi iki şanlı müttefikle beraber zulüm ve vahşete, hebâise, hırs ve istilaya karşı duruyoruz*” denilerek savaşlarına dâhil olduğumuz Germenlerin “şan ve şerefleri” noktasında kamuoyu yapılmaktadır.

Askeri mecmûalarda savaşan taraflara ait istatistiksel bilgiler fazlaca yer almaktadır. Özellikle *Donanma Mecmûası*’nda gerek müttefiklerin gerekse itilaf devletlerinin deniz kuvvetleriyle beraber donanma altyapıları da verilmekteydi. Mecmua, harbin sadece Osmanlı Devleti’nin savaştığı cepheleri değil bütün Avrupadaki çarpışmaları sonuçlarıyla beraber aktarmaktadır.

Savaş yıllarında yapılan bütün diplomatik girişimler ve devlet adamlarının yazı ve yorumları, kendilerine askeri basında yer buldu. Alman İmparatoru Wilhelm’in savaş yıllarında Osmanlı Devleti’ni ziyareti, “Kayzer Hazretlerinin Ziyareti” başlığıyla yayımlandı⁴⁴¹.

Alman İmparatorunun ziyareti *Donanma Mecmûası* yazarlarında büyük bir heyecan yarattı. Hakkı Tarık imzasıyla yayımlanan “Haşmetmeâb!” adıyla yayımlanan başyazı, içerik açısından Osmanlı sultanına yapılan benzer iltifatlarla doludur. Bu iltifatların bir kısmı yazıda şöyle sıralanmaktadır:

“Siz haşmetmeâb, etrafınızda açılan çıplak vadilerden sizin bi’l-defaat takdirinize liyâkat kazanan Türk kahramanlığının menbâna kadar var edildiniz mi? Etrafınızı alan ve bir ta’zîm heyecanı ile dalgalanan başlar size samimiyetlerinin derecesini gösterebildi mi? Ve siz etrafınıza dizilen mebâni-i sâfi arasında neler

⁴⁴⁰ Mehmet Emin, “Almanya mı Daha Zengin Fransa mı?”, *Donanma Mecmûası*, S. 104, 22 Haziran 1915, s. 885.

⁴⁴¹ İsimli, “Kayzer Hazretlerini Ziyareti”, *Donanma Mecmûası*, S. 141, 18 Teşrin-ievvel 1333/18 Ekim 1917, s. 1466.

düşündünüz? Neler düşünerek geldiniz ve dört gün sonra neler düşünerek gidiyorsunuz?...⁴⁴²”

I. Dünya Savaşı'na Almanlar ile birlikte girmemiz konusunda Osmanlı devlet adamlarının fikir birliği içinde olmadığını daha sonraki yıllarda, özellikle mağlubiyetlerin ardı ardına gelmesi sonucunda devlet adamlarının konuyu sahiplenmemesinden anlıyoruz. Dönemin Sadrazamı Said Halim Paşa, konu ile alakalı fikirlerini beyan ederken askerlerin aldığı bu kararın kendisini istifaya sürüklediğini ancak bunun dönemin padişahı Sultan V. Mehmed Reşad tarafından kabul edilmediğini yazar. Bir ülkenin savaşa dâhil olması ve sadrazam düzeyinde konunun bilinmemesi, konunun çarpıklığı üzerinde durulması gerektiğinin ayrı bir göstergesidir. Benzer bir yorum da savaşın sonlarına doğru Mayıs 1918'de Ali Şükrü tarafından dile getirildi. Savaşa dâhil olmamız hususu *Donanma Mecmûası*'nın 167. sayısında ele alındı. Dönemin Washington Sefiri olan Rüstem Bey'in fikirleri ile birlikte değerlendiren Ali Şükrü, konuyu etraflıca yazdı⁴⁴³.

Savaş yılları toplumun üzerinde ciddi bir psikolojik baskı unsuru oluşturmakta, halk orduya destek olmak amacıyla yardım toplamaktaydı. *Donanma Mecmûası*'nın 77. sayısında Tıp Fakültesi Muallimlerinden Hamdi Suad Bey imzasıyla “Dârü'l-Fünûn Mekteb-i Âliye Talebesine” başlıklı yazıda, talebeleri gereksiz toplantı ve şenliklere katmak yerine bizatihi orduya dâhil etmenin gerekliliği üzerinde durulmaktadır⁴⁴⁴.

Donanma Mecmûası'nın 62. sayısında “Âlem-i İslam” başlıklı yazıda, Rusya'da yaşayan otuz milyon Müslüman ve bu Müslümanların Rusya'ya karşı duruşları ve İranlılar tarafından tahrik edilme ihtimalleri üzerinde durulmaktadır. Kafkasya, Türkistan, Afganistan üzerinden oluşturulacak ittifakın İngiltere'nin Hindistan üzerindeki hâkimiyetini tehdit edebileceği öngörüsüne yer verilmektedir⁴⁴⁵. Savaşın devam ettiği dönemlerde de *Donanma Mecmûası* muhtelif sayılarda “Takvîm-i Harb” adı altında günlük olarak Birinci Dünya Savaşı ile alakalı

⁴⁴² Hakkı Tarık, “Haşmetmâb”, *Donanma Mecmûası*, S. 142, 25 Teşrin-i evvel 1335/25 Ekim 1919, s. 1485.

⁴⁴³ Ali Şükrü, “Karadeniz Meselesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 167, 30 Mayıs 1334/30 Mayıs 1918, s. 1892.

⁴⁴⁴ Hamdi Suad, “DarüFünûn Mekteb-i Aliye Talebesine”, *Donanma Mecmûası*, S. 77, 18 Kanun-i sani 1915, s. 460.

⁴⁴⁵ İsimli, “Âlem-i İslam”, *Donanma Mecmûası*, S. 63, 12 Teşrin-i evvel 1914, s. 222.

raporlar yayımladı. Bunun yanı sıra açılan farklı cephelerde yapılan çarpışmalarda özellikle Osmanlı açısından müspet haberler vererek toplumun moral ve motivasyonunu üst seviyede tutma hedeflendi. “Sivastopol Muhârebe-i Bahriyesi” isimli Mahmud Muin imzalı yazıda “*Kahraman Yavuzumuz*” denilerek Yavuz zırhlısının Rus donanması ile Karadeniz’de yaptığı manevralar hakkında detaylı bilgi verilmektedir⁴⁴⁶.

Donanma Mecmûası’nda ardı ardına yazılan yazılar incelendiğinde İngiltere’nin işgale uğraması ihtimali ile alakalı çeşitli fikirlerin ortaya atıldığı görülür. 79. sayıda “İngilizlerde İstila Korkusu” başlığı altındaki Arif Cemil imzalı yazıda, bölgenin Almanlar tarafından ne şekilde istila edilebileceği ve İngilizlerin bu konudaki kaygıları üzerinde durulmaktadır. Bir sonraki nüsha olan 80. sayıda İngiltere’nin tarih boyunca kaç defa istilaya uğradığı ile alakalı detaylı bir tabloya yer verilmektedir. 81. sayısında da Abidin Daver’in kaleme aldığı ve benzer içerikli “İngiltere Muhasara Edilebiliyor mu?” isimli makaleyi görmekteyiz. Aynı günlerde isimsiz olarak 82. sayıda yayımlanan “İngiltere Abluka Edilebilir mi?” isimli yazı, savaş psikolojisi ile tamamen İngilizleri demoralize etmek gayesi ile kaleme alınan yazılar arasındadır.

Abidin Daver tarafından *Donanma Mecmûası*’nın 84. sayısında yayımlanan “Çanakkale Geçilebilir mi” başlıklı yazı, Çanakkale Boğazı’nın jeo-stratejik ve jeo-politik önemi üzerinde şöyle durulmaktadır:

Fransız, İngiliz müttehid filolarının pay-i taht-ı saltanat-ı seniyye’nin kilidi mesâbesinde bulunan Çanakkale Boğazı’nın hâricî istihkâmâtıyla icrâ ettikleri muhârebât-ı harb-i umûmiye’nin bugünkü Vaka-ı mühimmesinden birini teşkil ediyor. Altı ayı mütecâviz bir müddetten beri bütün dar-ü’l harplerde karada ve denizde mütevali mağlubiyetlere uğrayan hiçbir muvaffakiyet-i ciddiyyeye muzhîr olamayan İhtilaf-ı Selâse Devletleri mezbûhâne bir gayret ve şiddetle kafalarını Çanakkale Boğazı’nın kayalarına çarpmaya başladılar...

Şimdi ze’amlarınca bu muvaffakiyetsizliklerin acısını Çanakkale Boğazını geçmek suretiyle çıkarmak istiyorlar. Hem Süveyş üzerine yürüyen ordumuza karşı bir te’sir husûle getirmek hem de müttefikleriyle muvasalesi gelmiş olan Ruslara Boğazlar tarikiyle muâvenet etmek üzere yapılan bu hareket ne netice verecektir?

Bu suale en belîğ cevabı haftalardan beri düşman donanmasıyla döğüşünde devam eden Boğaz medhalindeki dört istihkâmımızın topları vermiştir. Düşmanın onu mütecâviz büyük zırhlısı 6 Şubat’tan beri bu istihkâmları iskât için uğraşmaktadır. Hâlbuki medhal bataryaları, Çanakkale mevki ‘ müstahkemenin müthiş ve müteaddid vesâit-i müdafasından bir cüz-i kalîldir. Esasen yed-i kudretin ihtar eylediği bu

⁴⁴⁶ Mahmud Muin, “Sivastopol Muhârebe-i Bahriyesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 69, 22 Teşrin-i sâni 1914, s. 336.

istihkâm-ı tâbi‘ küçük, orta, büyük çapta yüzlerce toplar, müteaddid torpil, hatlar ve zikr etmek istemediğimiz sair bazı vesait-i müdafaa ile mücehhez bulunmaktadır. Boğazın darlığı münasebetiyle vasat hatta küçük topların bile mürûra teşebbüs eden sefâin-i harbiyyeye mühim hasarlar ikâ edeceği büyük botların ise böyle yakın mesafelerden drednotları tahrip eyleyeceği aşikârdır. Bundan ma‘ada boğaz dâhilinde düşman sefineleri fedakâr torpedo botlarımızın gayr-i kâbil def-i muhâcemelerine uğrayacakları gibi sefâin-i harbiyyemizin müesseir atışlarıyla da istikbal edileceklerdir. Metîn kale topçularımızla fedakâr bahriyelilerimizin mesâ‘i-i müşterikleri karşısında düşmanlarımızın nihayet hâsir ve mağlup olacakları şüphesizdir⁴⁴⁷.”

Çanakkale cephesinin detaylıca anlatıldığı başka bir yazı da mecmûanın 139. sayısında yer almaktadır. “Çanakkale Mefâhirinden” başlıklı yazı, adından da anlaşılacağı üzere yapılan savunmanın övgü ile anlatıldığı bir yazı niteliğindedir. 1915 yılı çarpışmalarının aktarıldığı yazıda Anafartalar, Arıburnu, Kabatepe, Seddü’l-bahir ve Hisarlık mevkiilerindeki çarpışmalar ayrıntılarıyla aktarılmaktadır⁴⁴⁸.

Mecmûanın 91. sayısında Ali Şükrü tarafından kaleme alınan “1914 Şimal Denizi Muhârebe-i Bahriyesi” başlıklı on iki sayılık yazı dizisi, girişinde verilen bilgiler münasebetiyle oldukça önemlidir. Yazar üç yıl önce *Times* dergisinde yer alan bir kitap reklamına dikkat çekmektedir. Tanıtımı yapılan kitabın adıyla yayımlanan yazıda, Dünya Savaşı öncesi kehanette bulunulan ve savaşta oluşabilecek taraflar ve yaşanılacak olaylar, âdetâ önceden planlanmış ve sözü edilen kitapta bahsedilmiştir denmektedir. İngiliz Amiral Sir Adley tarafından yazılan kitap ile alakalı on iki sayılık uzun bir yazı dizisi hazırlanarak önceden kestirilen olaylar ve cephelerle alakalı Sir Adley’in doğru tespit ve yanlışları üzerinde durulmaktadır⁴⁴⁹.

Savaş dönemi ile alakalı kayda değer bilgilerin bulunduğu 114. sayıda “Muhârebenin Bir Senesi” başlığıyla genel durum, Haşim Nahid tarafından rapor edildi. Bir sonraki yazıda ise Abidin Daver, “Osmanlı-İtilaf Muhârebesi” ismiyle cephelerdeki durumu ayrıntılı bir şekilde yazmaktadır. “Selanik Bilmecesi” başlığıyla yayımlanan yazı, savaş yıllarında Selanik’te bulunan İngiliz orduları ve şehirdeki genel havayı şöyle yansıtmaktadır:

Venizelos’un çekilirken, Yunanistan’a ihda eylediği muazelat-i siyasiyeden biri de Selanik şehrinin itilaf-ı asakiri tarafından işgal meselesidir. Her gün yekdiğerini nakiz

⁴⁴⁷ Abidin Daver, “Çanakkale Geçilebilir mi?”, *Donanma Mecmûası*, S. 84, 8 Mart 1915, s. 570.

⁴⁴⁸ Mahmud Muin, “Çanakkale Mefâhirinden”, *Donanma Mecmûası*, S. 139, 4 4 Ekim 1917, s. 1437.

⁴⁴⁹ Ali Şükrü, “1914 Şimal Denizi Muhârebe-i Bahriyesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 91-102.

telgraflar, haberler arasında itilaf askerinin Bulgar kuvvetlerine mağlup olup Selanik üzerine çekilmeleri işi büsbütün muallâk bir hale getirmiştir. Bu hususta husul fikri için muhtelif telgraf ve gazeteler ihbaratıyla istihbaratı kar'ierimize şu birkaç fotoğrafla birlikte arz ediyoruz.”⁴⁵⁰

Savaşın kaderini etkileyen Amerika'nın I. Dünya Savaşı'na henüz müdahil olmadığı yıllarda *Donanma Mecmûası*'nda Ali Şükrü tarafından bir yazı yayımlandı. “Almanları İyi Tanıyalım” başlıklı yazıda, Amerikalılar arasında bulunan Avusturya ve Alman asıllı Germenlerin yoğunluğundan bahsedilmektedir. Ancak Anglo-saksonların daha yoğun olmaları ve bu yüzden ülkede İngilizce konuşuluyor olmasının bir sonucu olarak da Amerika'nın İtilaf Devletlerine meyline sebebiyet verdiği tespiti yapılmaktadır. Bismack ve Kayzer Wilhelm'in memleketi kurarken izledikleri yöntem ve mektep muallimlerinin çalışmaları sayesinde elde edilen başarıların anlatıldığı yazıda Alman ekonomisi ile alakalı bilgilere de yer verildi⁴⁵¹.

Donanma Mecmûası'nda Osmanlı Devleti'nin çarpıştığı cepheler dışındaki haberlerde, Almanlarla ilgili olan kısımları destansı bir üslupla anlatılmaktadır. Bunlardan en önemlilerinden birisi “İskajarak Muhârebe-i Bahriyesi” isimli yazı dizisidir. Toplamda on yedi bölüm halinde farklı nüshalarda yayımlanan yazı, anlatış üslubu bakımından ele alındığında Almanlara methiye niteliği taşımaktadır. Yazının ilk paragrafı bu düşüncayı şöyle doğrular niteliktedir:

Mecmûamız intişar etmediği eyyâmda cereyan eden hâdisat-ı bahriyenin en mühimi şüphesiz (İskajarak) muhârebe-i bahriyesidir. Tarihin kaydettiği en büyük deniz cengi olan bu muhârebede dünyanın en müthiş kuvve-i bahriyesini teşkil eden İngiliz filosu ile genç Alman donanması bütün kuvvetleriyle ilk defa çarpışmışlardır. Bu mücadele hiç kimsenin ümit etmediği bir surette neticelenmiş, muvaffakiyet iki üç misli faik olmalarına rağmen deniz kurdu İngilizlere değil, fedakâr ve mahir Almanlara nasip olmuştur⁴⁵².

Donanma Mecmûası'nda 137. sayı itibarı ile “Harb-i Hazırın Menşei” başlığıyla Abdurrahman Şeref Bey'e ait bir yazı dizisine başlandı. Yazı dizisi I. Dünya Savaşı'nın sebeplerini farklı açılardan ele almaktadır. Gerek liderlerin diplomatik yetenek ve zafiyetleri gerekse gerçekleşen olayların sonuçları açısından

⁴⁵⁰ Mim, “Selanik Bilmecesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 122, 17 Kanun-ı sani 1331/30 Ocak 1916, s.1164.

⁴⁵¹ Ali Şükrü, “Almanları İyi Tanıyalım”, *Donanma Mecmûası*, S. 128, 28 Kanun-ı sani 1331/10 Şubat 1916, s. 1269.

⁴⁵² Abidin Daver, “İskajarak Muhârebe-i Bahriyesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 135, 7 Eylül 1333/7 Eylül 1917, s. 1381.

değerlendirmeler yapıldı⁴⁵³. Savaşın gidişatıyla ilgili Amerikalı Amiral Braedly tarafından dönemin “Amerika Tayyâre Kulübü Reisine” hitaben kaleme alınan mektup, gazete sütunlarında kendine yer buldu. 8 Temmuz 1917 tarihli mektubun baş tarafında “*bu mektup hem tahte’l bâhirler yüzünden düşmanlarımızın namzet olduğu karanlık akıbeti ve hem birçok münakaşata meydan açan tahte’l bâhir ve drednot meselesini bir parça tenvîr etmektedir*”⁴⁵⁴ görüşü önem arz etmektedir.

Savaşın son dönemlerinde yaşanan barış süreci ve devletlerarası müzakereler gazetelerde oldukça geniş bir yer buldu. Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya’nın çekilmesi *Donanma Mecmûası*’nda Ruslarla alakalı çok sayıda yayın yapılmasını sağladı. Tarihi süreç içerisinde Osmanlı-Rus ilişkilerinin anlatıldığı yazılar yayımlanmakla beraber özellikle savaş esnasında Ruslarla girişilen mücadelelere de ayrıntılarıyla yer verildi. Rusya’da meydana gelen siyasi bunalım ve sonuçları resmedilerek konu ile ilgili yazılar yayımlandı⁴⁵⁵.

Savaşın son yıllarına gelindiğinde Osmanlı kamuoyunu meşgul eden bir konu Rus filosunun kimin olduğuna dair olan meseledir. Bunun üzerine çok sayıda görüş ortaya atılarak çeşitli tartışmalar yaşanmasına sebep olundu. *Donanma Mecmûası* da konu ile alakalı makalelere yer vererek tartışmalara ortak oldu. Bunlardan ilki mecmûanın 165 numaralı nüshasında kaleme alınan “Rus Filosu Kimindir” başlıklı yazıdır. İmzasız yayımlanan yazıda, konu değerlendirilerek giriş kısmında “*Bu günün hatta istikbalin en mühim meselesini teşkil eden Rusya’nın Karadeniz’deki filosu meselesidir*” denilmektedir. Yazının devamında Rus limanlarında bulunan donanmanın bombalanmasının ardından Alman bayraklarının çekilmesi ile alakalı görüşlere yer verilmektedir⁴⁵⁶. Konu ile alakalı bir sonraki nüshada yayımlanan “Karadeniz Filosu Bizim Olmalıdır!” başlıklı yazı Rus donanmasının Osmanlı’ya verilmesi zaruretinin gerekçeleri üzerinde durmaktadır. Abidin Daver’in kaleminden okuduğumuz yazı, bir yandan gerekçeleri sıralarken öte yandan da Osmanlı donanmasının durumunu da ortaya koyar niteliktedir. Yazı içerisinde bombardıman

⁴⁵³ Abdurrahman Şeref, “Harb-i Hazırın Menşe-i, *Donanma Mecmûası*, S. 137, 20 Eylül 1333/20 Eylül 1917, s. 1406.

⁴⁵⁴ Mehmed, “Muhârebe Gemisi mi Taht’el Bahir mi?”, *Donanma Mecmûası*, S. 152, 31 Kanun-i sani 1333/13 Şubat 1918, s. 1652.

⁴⁵⁵ Konu ile alakalı Bkz. Abidin Daver, “Harb-i Umumide Ruslarla Vuk’u Bulan Muharebât-ı Bahriye”, *Donanma Mecmûası*, S. 157, s. 1734, -Ahmet Rasim, “Ruslarla Prut Muahedesi”, *Donanma Mecmûası*, S. 157, s. 1723.

⁴⁵⁶ İsimsiz, “Rus Filosu, Kimindir”, *Donanma Mecmûası*, S. 165, 9 Mayıs, 1334/9 Mayıs 1918, s. 1878.

esnasında Rusların kaçıının Osmanlılar tarafından engellendiğine vurgu yapılmaktadır. Çanakkale Boğazı'nda verilen savaşın ve kazanılan zaferin Rusların mağlubiyetindeki rolü vurgulanarak Karadeniz sahillerindeki Türk kasabalarının Ruslar tarafından sürekli vurulduğu bilgisi verilmektedir. Müttefiklerden Bulgarların, Rusların Karadeniz filosunu sahiplenecek kapasitede olmadığı, Almanya'nın ise sanayisinin güçlü oluşu münasebetiyle buna ihtiyaç duymadığı belirtilerek Osmanlı donanmasının buna tam manada ihtiyaç duyduğu ifade edilmektedir. Osmanlı donanmasına verilen zayıtın müttefik devlet donanmalarından çok fazla olduğuna dikkat çekilerek İngilizler tarafından alıkonulan “Reşadiye” ve “Sultan Osman” Drednotları hatırlatılarak Rusların mağlubiyetlerinde Osmanlı ordularının Kafkas, Galiçya ve Çanakkale cephelerinde aldıkları sonuçlar üzerinde durulmaktadır⁴⁵⁷.

I. Dünya Savaşı'nda yaşanan pek çok acıklı hikâye, gazete sütunlarına taşındı. Bu yazılarda cephelerde yaşanan ölüm hadiseleri, esaret üzerine devletlerin tutumları ya da savaş hukuku dışında yaşanan ölüm olayları işlendi. Bunlardan birisi *Donanma Mecmûası*'nın 184 numaralı nüshasında yer alan “İtilaf Hükümetlerinin Hissiyat-ı İnsaniyetkaranesi (?)” başlığıyla verilen İngiliz ve Fransızların savaşta Türklere yaptıklarının anlatıldığı yazıda sivil basına da yansıyan birtakım olaylar üzerinde durulmaktadır. Fransızların kucağında çocuklu kadınları çocuklarıyla beraber öldürme hikâyelerinin anlatıldığı yazı, son satırlarında İngilizlerin ve Fransızların medeniyetlerini methedenlere atfen şu sözlere yer vermektedir: “*Dünyada düşmanına bu kadar Fütüvvet-i re’fetle muamele eden bir milletin fezâil-i insaniyetperveranesinden bahsetmemeyi ve sonra usulen esir-i harb olmaması lazım gelen sivilleri esir edip muamele-i zecriyede bulunan İngilizler ve Fransızların fezâil-i medeniyetkaranelerinden bahsetmeyi en büyük haksızlık ve hissizlik telakki ederim*”⁴⁵⁸.

Savaşın nihayetlenmesi ve alınan mağlubiyet *Donanma Mecmûası*'nın 188 numaralı nüshasındaki “Almanya Ne İçin Birden Bire Mağlup Oldu?” isimli yazıyla okuyuculara duyuruldu. Yine aynı sayıda “İtilaf Donanması Limanımızda” başlığıyla düşman donanmasının İstanbul Limanı'na gelişini haber vermektedir. Haber

⁴⁵⁷ Abidin Daver, “Karadeniz Filosu Bizim Olmalıdır”, *Donanma Mecmûası*, S. 166, 19 Haziran 1916, s. 1869.

⁴⁵⁸ Mahmud Muin, “İtilaf Hükümetlerinin Hissiyat-ı İnsaniyetkaranesi (?)”, *Donanma Mecmûası*, S. 184, 2 Teşrin-i evvel 1334/2 Ekim 1918, s. 2167.

devamında “dört sene evvel Çanakkale’nin şanlı ve şehametli müdafaası karşısında mağluben ricat eden itilaf donanması, nihayet mütarekenameye tevfikeyen limanımıza dâhil olmuştur. Kısmen limanımızda, kısmen İzmit’te bulunan bu donanma İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan gemilerinden mürekkektir⁴⁵⁹” demektir. Mecmûanın 192 numaralı ve son nüshasında “Harb-i Umumide Ne Kadar Sefine-i Bahriye Battı” isimli yazıda batan gemilerin istatistiği verilmektedir.

7.3.3. Risâle-i Mevkûte-i Bahriye ve Birinci Dünya Savaşı

Risâle-i Mevkûte-i Bahriye, denizcilikle alakalı teknik yazılar yayımlayan bir gazete olmasına karşın I. Dünya Savaşı ile alakalı haberler ve yazılar yayımladı. Savaşan devletlerin ordu ve donanmaları değerlendirilerek savaşın gidişatı üzerine olası senaryolar üzerinde durmaktadır. Kasım/Aralık 1914 tarihli ilk sayısındaki “Kurnel Muhârebe-i Bahriyesi ve İngiltere’yi İstila Planları” başlıklı yazıda, karşılıklı savaşan İngiliz ve Alman ordularının kıyaslaması yapılmaktadır. Yine mecmûanın 3. sayısındaki “Kurnel Muharebe-i Bahriyesinde Tarafeynin Kuvve-i Bahriyesi” başlıklı yazıda da her iki devletin donanmalarının kıyaslaması yapılmaktadır⁴⁶⁰.

⁴⁵⁹ İsimsiz, İtilaf Donanması Limanımızda”, *Donanma Mecmûası*, S. 188, 1Kanun-i evvel 1334/1 Aralık 1918, s. 2229.

⁴⁶⁰ Tahsin Nuri, “Kurnel Muharebe-i Bahriyesi”, *Risâle-i Mevkûte-i Bahriye*, S. 1, Teşrin-isani 1330/14 Ekim 1914, s. 1.

SONUÇ

İletişim ihtiyacı, her asrın vazgeçilmezleri arasındadır. Toplumların modernleşmesi ve yükselmesi, iletişim ile alakalarıyla doğru orantılıdır. Çağlar boyunca medeniyetler, gelişim arayışlarına hız vermeden devam etmişlerdir. XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için pek çok kaybın yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu kayıplardan en önemlisi de imparatorluk vasfıdır. Dünyanın değişim süreci yaşadığı ve dengelerin altüst olduğu bu yıllarda farklı kavramlar ön plana çıktı. Hürriyet, eşitlik, adalet ve kardeşlik gibi değerler, evrensel mahiyette bu yıllarda ortaya atılan sloganlardandı.

Bütün bu değişimler yaşanırken muhaliflerin en etkili silahı, basın ve yayın unsurları oldu. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında basılan pek çok kitap, mecmûa ve gazete; muhaliflerce el altından yurda sokularak hazırlığını yaptıkları inkılâp fikrinin halka ulaşmasını sağlamıştır. Sultana muhalefet eden kesim içerisinde en çok dikkat çeken topluluk, askerlerden oluşmaktaydı. Her zaman için güç ve iktidarın en belirgin unsurlarından olan askerin muhalefeti ve tepkileri merkez açısından oldukça kaygı verici olmuştur.

II. Meşrutiyet öncesi başlayan askeri yayınlarda daha ziyade ordunun ve askerlik mesleğinin gelişmesi hedef alındı. Bu vesileyle çıkan yayınlar, askerlerin kaleminden dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası ise basın dünyasındaki patlamadan askeri basın da payına düşeni almıştır. II. Meşrutiyet öncesi çıkan askeri gazetelerin, yenilerinin de eklenmesiyle sayıları yirmi beşi bulmuştur. Bu gazeteler ve mecmûalar, genel olarak İttihad ve Terakki çizgisinde bir yayın politikası izlemişlerdir.

Çalışmamızın konusu olan “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbûatı ve Siyasi Hayattaki Rolü” esas alındığında bu gazete ve mecmûalar ile alakalı pek çok tespit tarafımızdan yapıldı. Öncelikle askeri basın, çıkış amaçları doğrultusunda Osmanlı ordusunun gelişmesi ve modernize olmasının yanı sıra, diğer ülke ordularının içinde bulundukları durumu mercek altına almışlardır. Muhteviyatlarının önemli bir bölümü yabancı ülke ordu ve donanmalarının altyapıları hakkında çeşitli bilgi ve istatistiksel rakamlardan oluşmaktadır. Savaş dönemleri yapılan yayınlardaki bu tarz haberlerin hem Osmanlı askerlerini hem de halkı bilgilendirmesi açısından önemi büyüktür.

Askeri yayınlarda işlenen konular arasında ordunun modernizasyonu ve askerlerin eğitimleri ilk sırada gelmektedir. Bu konu ile alakalı askerlerin gerek günlük hayatlarında gerekse seferberlik esnasında karşılaşabilecekleri olağanüstü durumlar değerlendirilerek eğitim yazıları yayımlanmıştır. Denizcilik ile ilgili yayın yapan *Donanma Mecmûası*, *Cerîde-i Bahriye*, *Ordu ve Donanma* ve *Cerîde-i Mevkûte-i Bahriye* ile sadece dört sayısına ulaşabildiğimiz *Umman*; Osmanlı deniz gücünün ne şekilde geliştirilebileceğinin çarelerini aramakla kalmamış, kurdukları yardım sandıklarıyla da halktan maddi destek teminine gayret etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin 1900'lü yılların başındaki havacılık faaliyetleri ilgili pek çok haber, bilgi ve eğitim yazısı; askeri basının nüshalarında yayımlandı. Bu yazılar ayrıca tavsiye niteliği de taşımakla beraber havacılığın, Osmanlı Devleti'nde tanınması ve yerleşmesi doğrultusunda önemli fayda temin etmiştir. Yabancı devletlerin özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere'nin havacılık yatırımlarına dikkat çeken bu yazılar, Osmanlı askeri tarih araştırmacılarının döneme hâkim olmaları açısından büyük öneme sahiptir.

Askeri yayınların siyasi ve sosyal hayata tesiri, çalışmamızın esas konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede yaptığımız tespit ve değerlendirmelerde askeri basın organlarından bazılarının sosyal ve siyasi hayata yönelik yazılar yayımladığını görmekteyiz. İncelediğimiz yaklaşık 6 binin üzerindeki haber, yazı ve makalede dönemin bütün hassasiyetleri üzerine yazılar yayımlandı. Meşrutiyetin meşruluğu ve kutsiyetini ispat kaygısıyla kaleme alınan bu yazılar, iktidardaki yegâne erk olan İttihat ve Terakki Cemiyetinin penceresinden yapılan yayınlardır. 31 Mart ve sonrasında yaşanan siyasi olaylar ve çıkan isyanı bastırma girişimleri bütün ayrıntılarıyla o günlerde yayında olan askeri gazetelerde kendine yer buldu. Hareket Ordusunun şehre girişi ve sonrasında yaşananlar, *Şanlı Ordu* gazetesinin ve *Cerîde-i Bahriye*'nin isyan günlerine denk gelen nüshalarında detaylı olarak ele alındı. Sultan II. Abdülhamid aleyhine sürdürülen karalama kampanyasında da etkin rol oynayan bu basın, askerlerin siyasete müdahale tartışmalarının açık delili niteliğindedir. Kaleme alınan yazılar bazen açık rütbe ve isimleriyle, bazen kısaltma harfler ve sembollerle, genellikle de imzasız olarak yayımlanmıştır. Özellikle *Asker Mecmûası* siyasi içerikli çok sayıda makale yayımlamıştır. Gerek dönemin önemli subay ve

paşaları gerekse yabancı generallere ait çok sayıda ve önemli sayılabilecek tespitlere nüshalarında yer vermişlerdir.

Siyasi yazıların yanında toplumu ilgilendiren ve siyasi hedefler arasında tutulan Batılılaşma tarzında onlarca makale bulmanın mümkün olduğu Osmanlı askeri basınında sivil edip ve aydınlar da rastlamak mümkündür. Dönemin edebiyatçılarının dil ve edebiyat tartışmalarını, askeri gazete ve mecmualarda görmek mümkündür.

Ülkenin muhtelif yerlerinde farklı sayılarını görmenin ancak mümkün olduğu mevcut süreli yayınların kataloğu hâlen yapılmamıştır. Ankara Milli Kütüphane, Hakkı Tarık Us kataloğu, İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi, İslami Araştırmalar Merkezi, Seyfettin Özege, Bursa İnebey Kütüphanesi askeri yayınları bünyesinde barındırmaktadır. Otomasyonun ve iletişimin bu denli geliştiği bir ortamda basın ve yayın konulu bir çalışmada kütüphaneler arası veri alışverişinde iletişim sıkıntısı yaşanması, son derece manidar ve anlaşılması güç bir konudur.

Bu gazete ve mecmûaları ayrıcalıklı kılan, dönemin siyasi ortamında başrolü oynayan askerlerin fikirlerinin sütunlara yansımış olmasıdır. Gazetelerin genel mahiyetleri olaylara göre şekil aldığı gibi, vuku bulabilme ihtimali bulunan olaylar ile alakalı da görüşler gazete sütunlarında yer bularak toplum üzerinde bir etki yapılmaya çalışıldı. Bu yayınlar askeri eğitim, ordunun modernizasyonu, siyaset ve toplumsal yazıların yanı sıra, sanat, spor, edebiyat, devletlerarası hukuk ve savaş hukuku gibi çok sayıda konunun işlendiği bilgi kaynağı olma vasfına sahiptir. II. Meşrutiyet Dönemi askeri gazeteleri, subayların siyaset ve sosyal yaşam düzeyine müdahale için oldukça etkili bir araç niteliğindedir.

II. Meşrutiyet Dönemi'nin ve günümüz siyasi hayatının en büyük tartışma konularından biri olan askerlerin siyasi hayattaki rolleri ve etkileri, sivil ve askeri basında da kendine fazlaca yer buldu. Osmanlı sosyal hayatında siyasetle meşgul olma neredeyse hemen herkesin ilgi alanlarındandır. Buna askerler de dahildir. Toplumda kabul edilen, her ortamda dile getirilen ve sıklıkla yazılarda da yer bulan gerçeklik ise askerlerin siyasetle uğraşmamalarının gerekliliğidir. Ancak bu hiçbir zaman mümkün olmadı. Subayların öğrencilik günlerinde başlayan politize olma süreci, özellikle II. Abdülhamid'in tahtta olduğu günlerde had safhaya çıktı.

Her ne surette olursa olsun askerler, Meşrutiyet öncesi ve sonrası siyasete doğrudan müdahil durumdadırlar. Osmanlı subayları II. Meşrutiyet sonrasında Sultan'ı tahttan indirecek, hükümeti düşürecek, darbeler tertipleyecek, halk hareketi başlatacak, yeni padişahı seçip ona dilediklerini yaptıracak kadar iktidar sahibi oldular.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA, DH. MKT. Dosya: 1210, Gömlek: 13, (8 L 1325).
BOA, DH. MKT. Dosya:2777, Gömlek: 27, (29 S 1327).
BOA, HR. SYS. Dosya:219, Gömlek: 46. (24 Temmuz 1908).
BOA, DH. MKT. Dosya:1266, Gömlek:6, (1 C 1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:1270, Gömlek:65, (20 C 1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:1265, Gömlek: 15, (28 Ca 1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:1055, Gömlek:54, (17 R 1326).
BOA, MF. MKT. Dosya:933, Gömlek:36, (13 R 1324).
BOA, DH. MKT. Dosya:1299, Gömlek:36, (25 Ş 1326).
BOA, Y.PRK. TKM. Dosya:22, Gömlek:51,(2 S 1309).
BOA, DH. MKT. Dosya:2744, Gömlek:46, (29 M 1327).
BOA, DH. MKT. Dosya:2558, Gömlek:109,(8 Ş 1309).
BOA, ZB. Dosya: 601, Gömlek: 56, (06 Ke 1324).
BOA, Y.PRK.HH. Dosya:36, Gömlek:46, (15 C 1323).
BOA, DH. MKT. Dosya: 2875, Gömlek:6, (25 C 1327).
BOA, BEO. Dosya:3584, Gömlek:268766, (08 C 1327).
BOA, ŞD. Dosya:658, Gömlek35, (23 S 1333).
BOA, A.} MKT. MHM. Dosya:299, Gömlek:56, (27 Za 1280).
BOA, DH.MKT. Dosya:2634, Gömlek:80, (23 N 1326).
BOA, DH.MKT. Dosya:2668, Gömlek:44,(29 L 1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:1278, Gömlek:2, (8 Receb 1326).
BOA, ZB. Dosya no:324, Gömlek no:97, (23 T 1324).
BOA, DH. MKT. Dosya:1286, Gömlek:46, (29 B 1326).
BOA, ZB. Dosya:325, Gömlek: 100, (13 Ağustos 1324).
BOA, ZB. Dosya:24, Gömlek:106, (13 Ağustos 1324).
BOA, DH.MKT. Dosya: 2674, Gömlek: 5, (11Za1326).
BOA, ZB. Dosya:329, Gömlek:7, (2 Ke 1324).
BOA, DH. MKT. Dosya:2652, Gömlek: 31, (14L1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:2617, Gömlek:102, (2 N 1326).
BOA, DH. MKT. Dosya:1273, Gömlek:29, (29 C 1326).
BOA, ZB. Dosya: 324, Gömlek:57, (19 T 1324).
BOA, ZB. Dosya: 24, Gömlek:28, (22 R 1330).
BOA, DH. İD. Dosya:79, Gömlek:12, (16 M 1330).
BOA, Y..A..HUS. Dosya:523, Gömlek:116, (18 C 1326).
BOA, DH. İD. Dosya:79, Gömlek12, (16 M 1330).
BOA, MV. Dosya:120, Gömlek:51, (11 Ş 1326).
BOA, DH. İD. Dosya:19-2, Gömlek:51(26 Za 1330).
BOA, TFR, I. MKM. Dosya: 34, Gömlek:3370, (28 Mart 1909).
BOA, ŞD. Dosya: 651, Gömlek: 22, (23 S 1333).
BOA, DH. MUİ, Dosya:32/-1, Gömlek:13, (25 L 1327)
BOA, DH. MUİ, Dosya: 55/-1, Gömlek: 5, (04 M 1328).
BOA, HR. TO. Dosya539, Gömlek 55, (10/03/1910).
BOA, A.MKT.MHM. Dosya:740, Gömlek:20, (26 R1330).

Kitaplar

- Ahmet Avni Paşa, *Milli Mücadele ve Sürgün Yılları*, (Haz. Osman Öndeş), Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Ahmet Cevdet Paşa, Tezakir 40 Tetimme, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- Ahmet Şerif, “Arnavutluk’ta Suriye’de Trablusgarp’ta Tanın”, C.II, TTK Yayınları, Ankara 1999.
- ALSAN, Zeki Mesut, *Mustafa’nın Romanı Hürriyet Pervanesi*, Vadi Yayınları, Ankara 2006.
- ALKAN, Turan, *II. Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset*, Ufuk Kitapları, İstanbul 2001.
- BABACAN, Hasan, *Mehmed Talat Paşa 1874-1921*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2005.
- BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul 1978.
- BIYIKLI, Mustafa, Haz. Ali Günhan- Kürşat Nusret Eden, *Donanma Mecmuası Çanakkale, 5-18 Mart Zaferi ve Bir Destanın Panoraması*, Hiperlink Yay., İstanbul Ekim 2011.
- BOZDEMİR, Mevlüt, *Türk Ordusunun Tarihsel Kaynakları*, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara 1982.
- CEBESÖY, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Mustafa Kemal*, Temel Yayınları, İstanbul 2000.
- CEM, İsmail, *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2007.
- ÇAKIR, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1994.
- ÇAKIR, Hamza, *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2002.
- ÇELİK, Bilgin, *İttihatçılar ve Arnavutlar*, Büke Yayınları, İstanbul 2004.
- DOĞAN, Atilla, *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*, Küre Yayınları, İstanbul 2012.
- DUMAN, Hasan, *Osmanlı Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)*, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara 2000.
- FEROZ, Ahmad, *İttihatçılıktan Kemalizme*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1985.
- GAXOTTE, Pierre, *Fransız İhtilâl Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1962.
- GAZEL, Ahmet Ali, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasi Mücadelesinde Lütfi Fikri’nin Tanzimatı*, Çizgi Kitabevi, Konya 2007.

- GÖÇMEN, Muammer, *İsviçre’de Jön Türk Basını ve Türk Siyasi Hayatına Etkileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1995.
- GÜLERYÜZ, Naim Avigdor, *Bizans’tan 20. Yüzyıla Türk Yahudileri Tarihi*, Gözlem Yayınları, İstanbul 2012.
- HALE, William, *Türkiye’de Ordu ve Siyaset*, Hil Yayınları, İstanbul 1996.
- HANİOĞLU, Şükrü, *Bir Siyasal Düşünür Olarak Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1966.
- HANİOĞLU, Şükrü, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
- Hasan Amca, *Doğmayan Hürriyet, Bir Devrin İcyüzü 1908-1918*, Arba Yay., İstanbul 1989.
- Hasan el Kâfi Akhisari, *Usul-ul Hikem fi Nizam-ül Âlem*, Haz. Numan Rica el Hmoud, Amman 1986.
- HAYTA, Necdet-Uğur Ünal, *Osmanlı Askeri Gazetesi Cerîde-i Askeriyye 1-30*, Berikan Yayınevi, Ankara 2007.
- HOBSBOWM, Eric, *Devrim Çağı, 1789-1848*, Dost Kitabevi, Ankara 2008.
- HOCAOĞLU, Baran, *2. Meşrutiyette İktidar Muhalefet İlişkileri 1908-1913*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- IACOVELLA, Angelo, *Gönye ve Hilal*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- İĞDEMİR, ULUĞ, *Sivas Kongresi Tutanakları*, TTK Yayınları, Ankara 1986.
- İNUGUR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul 2005.
- KABACALI, Alpay, *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000.
- KABACALI, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, C.VII, Ankara 1988.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma*, İmge Yayınları, İstanbul 2006.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Anadolu’daki Amerika*, Arba Yayınları, İstanbul 1991.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Hürriyeti Beklerken İkinci Meşrutiyet Basını*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- KOCATÜRK, Önder, *Osmanlı İngiliz İlişkileri*, IQ Yayınları, İstanbul 2009.

- KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2006.
- KONGAR, Emre, *Tarihimizle Yüzleşmek*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.
- KUNTAY, Mithat Cemal, *Namık Kemal Devrinin İnsanları ve Siyasi Olayları Arasında*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1949.
- KURAN, Ahmet Bedevi, *İnkılâp Tarihimiz ve İttihat ve Terakki*, Tan Matbaası, İstanbul 1948.
- KURAN, Ahmet Bedevi, *İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2000.
- MARDİN, Şerif, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.
- MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- MERİÇ, Cemil, *Bu Ülke*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1976.
- Mevlânâzade Rıfat, *31 Mart, Bir İhtilâlin Hikâyesi*, Pınar Yayınları, İstanbul 1996.
- MONTESQUIEU, *İran Mektupları*, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul 1963.
- MOREAU, Odile, *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- ÖZDAĞ, Ümit, *Ordu Siyaset İlişkisi*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991.
- ÖZDEMİR, Bülent, *İngiliz İstihbarat Raporlarında Fişlenen Türkiye*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.
- RAMSOUR, Ernest Edmondson, *Genç Türkler ve İttihat Terakki*, Etkin Kitap, İstanbul 2009.
- RAMSOUR, Ernest Edmondson, *Jön Türkler ve 1908 İhtilalinin Doğuşu*, Pınar Yayınları, İstanbul 2004.
- SABEV, Orlin, (Orhan Salih), *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726 - 1746)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006.
- SHOW, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu (1789-1807)*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969.

- TOKGÖZ, Ahmet İhsan, *Matbûat Hatıralarım*, Haz. Alpay Kabacalı, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.
- TOPUZ, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, İstanbul 1989.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Görüp İştittiklerim*, TTK Basımevi, Ankara 1947.
- YERASİMOS, Stefanos, *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, Belge Yayınları, Cilt II, İstanbul 1987.
- ZEYREK, Suat, *Meşrutiyet--Osmanlı'da Birlikte Yaşamak ya da Birlikte Dağılmak*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.
- ZURCHER, Erik Jan, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, Bağlam Yayınları, Ankara 1995.

Makaleler

- ALBAYRAK, Nurettin, “Çırağan İbrahim Hilmi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 299-300.
- AYDIN, Hakan, “Cemiyet-i Matbûat-ı Osmaniye: Kuruluşu ve Basında Tartışmalar”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, Konya Bahar 2010, ss. 553-569.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Matbaa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2003, ss.105-110.
- BİRİNCİ, Ali, “Hürriyet ve İtilaf Fırkasını Destekleyen Matbûat”, *Tarih ve Toplum*, S.41, İstanbul Mayıs 1987, ss. 17-24.
- BİRİNCİ, Ali, “Meşrutiyet Matbûatı (1324-1325)”, *Kebikeç*, Yıl 1, S. 2, Ankara 1995, ss. 71-76.
- BORAK, Sadi, “Atatürk'e Ait Sanılan Şiirler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 21, Kasım 1991, Ankara ss. 479-491.
- GAZEL, Ahmet Ali, Şaban Ortak, “İkinci Meşrutiyet'ten 1927 Yılına Kadar Yayın İmtiyazı Alan Gazete ve Mecmûalar” *Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2006, ss. 223-256.
- GÖKALP, Ziya, “Asrın En Mühim Müessesesi Gazetedir” *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Haziran 1924.
- HANİOĞLU, Şükrü, “Jön Türkler”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV, C. 23, ss. 584-587.
- KURŞUN, Zekeriya, “II. Meşrutiyet'in İlk Beyannamesi ‘Üçüncü Orduya Selam’”, *100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk*

- Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009. ss. 15-27.
- LEWIS, Bernard, "The İmpact of the French Révolution of Turkey", *Le Retour de l'İslam*, Editions Gallimard, Paris 1985, ss. 67-98.
- MCNEILL, William H. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünyadaki Yeri", *Tarih ve Toplum*, S. 2, Şubat 1984, ss. 4-12.
- PEHLİVANLI, Hamit, "Son Dönem Askeri Tarih Araştırmalarında Askeri Gazete ve Dergilerin Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı 61, Cilt: XXI, Ankara Mart 2005, ss. 243-258.
- ŞAHİN, Gürsoy, *II. Meşrutiyet Döneminde Pozitivist Anlayış ve Bu Anlayışın Türk Modernleşmesindeki Yeri*, 100.Yılında II. Meşrutiyet; Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Sempozyumu, Marmara Üniversitesi-Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Haz. Zekeriya Kurşun v.d., İstanbul 2009, ss. 217-247.
- SELÇUK, Mustafa, "Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Harbiye Nezareti'nin Çanakkale Kahramanlığını Yaşatma Amaçlı Faaliyetleri", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, C. 1, S. 2, İstanbul 2012, ss. 195-242.
- TUNALI, Ayten Can, Cerîde-i "Askeriye'nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Târîh-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 37, Ankara 2005, ss. 195-212.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Selim III' ün Veliaht iken Fransa Kralı Lui XVI ile Muhabereleleri", *Belleten* C. II, S. 5-6, Ankara 1938, ss. 191-246.
- ZEYREK, Suat, "II. Meşrutiyet'te Demokratik Muhalefetin Sonu: Arnavut İsyanları ve Sonuçları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 33, Kayseri 2012. ss. 299-336.

İnternet Yayınları

- AFYONCU, Erhan, <http://www.matbaaiamire.com> (22/07/2012)
- ARTUÇ Nevzat, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=2160> (24/06/2013)
- COŞKUN, Betül, <http://www.turkishstudies.net/Makaleler/370431960> (25/11/2013)

TUNALI, Ayten Can,

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/370431960_18_co%c5%9fkunbet%c3%bcl_261-278.pdf (08/07/2012)

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, <http://tite.ankara.edu.tr/files/2013/02/K9.pdf>
(10/01/2014)

EKLER

EK-1

MEŞRUTİYET DÖNEMİ ASKERİ YAYIN TABLOSU

Yayın Adı	İlk Yayın Tarihi	Matbaa	Kolleksiyonlar
Cerîde-i Askeriye	1864	Erkan-ı Harbiye Matbaa-ı Askeri	Milli Kütüphane- Hakkı Tarık Us – İstanbul Belediye- TBMM Kütüphanesi
Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye	1882	Harbiye Nezâreti	Milli Kütüphane İstanbul Ün. K.
Mecmûa-yı Fünûn-ı Bahriye	1888	Bahriye Nezâreti	Milli Kütüphane Beyazıt Devlet K.
Cerîde-i Bahriye	1889	Matbaa-ı Bahriye	Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us İsam K.
Musavver Seyf ve Kalem	1908	Mekteb-i Harbiye	Beyazıt Devlet K. Milli Kütüphae Hakkı Tarık Us
Ordu Mecmûası	1908	Edirne Şems Mat.- Edirne Vilayet Mat	TTK. Kütüphanesi
Metîn	1908	Şirket-i Musahafiye-i Osmâniye Mat.	Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us İstanbul Belediye K.
Asker	1908	Şirket-i Mürettibiye Mat. Mahmud Bey Mat.	Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us Bursa İl Halk K. İSAM Kütüphanesi
Makas-i Efkâr-ı Askeriye	1908	Asr Matbaası	Milli Kütüphane İstanbul Belediye
Haftalık Risâle-i Askeriye	1908	Metîn Matbaası	Bursa İnebey K. Seyfettin Özege
Şanlı Ordu	1909	Ruşen Matbaası	Milli Kütüphane İstanbul Belediye İSAM
Umman	1909	Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı	Hakkı Tarık Us TTK. Kütüphanesi Milli Kütüphane İstanbul Belediye
Kılınç	1909	Bağdat Vilayet Matbaası	İstanbul Belediye
Donanma Mecmûası	1910	Matbaa-ı Hayriye Sırat-ı Müstakim Ahmet İ. Tokgöz Matbaa-ı Osmanî	Milli Kütüphane İSAM Kütüphanesi Beyazıt Devlet K. Hakkı Tarık Us
Müdâfaa-yı Milliye	1911	Mehmet Zeki	İstanbul Belediye K. Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us
Risâle-i Mevkûte-i Harbiye	1911	Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı	Milli Kütüphane
Osmanlı Askeri	1912	Edirne İstanbul Kütüphanesi	Hakkı Tarık Us

Ordu ve Donanma	1912	Tüccarzade İbrahim Hilmi Kütüphane-i Askeri	Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us
Zafer	1912	Artin Asdoryan ve Mahdumları Mat.	Milli Kütüphane İstanbul Belediye K.
Başçavuş	1912	Cağaloğlu Daire-i Mahsus	İstanbul Belediye K.
Musavver Yadigâr-ı Harb	1914	İstanbul	Milli Kütüphane Hakkı Tarık Us
Risâle-i Mevkûte-i Bahriye	1914	Matbaa-ı Bahriye	Hakkı Tarık Us Milli Kütüphane
Ordu Emirnamesi	1914	Harbiye Nezâreti	Milli Kütüphane
Harb Mecmûası	1915	Ahmet İhsan ve Şürekâsı	Hakkı Tarık Us Milli Kütüphane Harbiye Askeri Müze
Cerîde-i Harbiye	1915	Matbaa-ı Askeriye	Milli Kütüphane

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Mehmet Ali KARAMAN

Anabilim Dalı: Yakınçağ Tarihi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Viranşehir, 25/07/1973

Eğitim

Yüksek Lisans: Beykent Üniversitesi

Lisans: Süleyman Demirel Üniversitesi

İş/İstihdam

İstanbul Bahçelievler Ticaret Meslek Lisesi Öğretmen-Müdür Yardımcılığı

İstanbul Ahmet Şişman Anadolu Kız İmam Hatip Lisesi Müdür Yardımcılığı

Alınan Burs ve Ödüller

Bahçelievler İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü: 24/06/2001 - 268

Bahçelievler Kaymakamlığı Takdir: 23/11/2004 - 450

Milli Eğitim Bakanlığı Aylık Ödüllendirme: 10/11/2004 - 48228

Bahçelievler Kaymakamlığı: Başarı Belgesi: 12/08/2013 - 156

Yabancı Dil ve Puanı (ÜDS): 82,5 - 2010 Mart